

Maléth Ágnes

A Magyar Királyság és a Szentszék kapcsolata
I. Károly korában
(1301–1342)

Maléth Ágnes:

A Magyar Királyság és a Szentszék kapcsolata
I. Károly korában
(1301–1342)

Pécsi Tudományegyetem BTK TTI
Középkori és Koraújkori Történeti Tanszék

Pécs, 2020

DeLegatOnline Könyvek 2.

Sorozatszerkesztő: Kiss Gergely

A kutatást és a kötet megjelenését támogatta az

NKFIH NN 124763 „Pápai megbízottak a 14. századi
Magyarországon (1294–1378) – Online adattár”
kutatási projekt

ISBN 978-963-429-500-6

ISSN: 2676-9050

Első borító:

I. Károly ábrázolása a Képes Krónikában
(forrás: Képes Krónika, cap. 196, /<https://html1-f.scribdassets.com/83b9jrisw0tufk1/images/138-3c208d3c59.jpg/>)

Hátsó borító:

Az avignoni pápai palota, Viollet le Duc rajza
(forrás: VIOLLET LE DUC, Eugène: *Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe au XVIe siècle*. VII. Paris, A. Morel. 1864. figure 16 /
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Palais.des.papes.Avignon.png?fbclid=IwAR2JrETQ09j-hcVZmu9tA0W84X9vkuwOD3m6rjOca2kE1vAlm8k9Ybcjt4o/>)

© Kiss Gergely

© Maléth Ágnes

A mutatót készítette:
Maléth Ágnes, Bandi Bálint

Tördelés, nyomdai munkálatok:
Molnár Nyomda Kft.
Pécs, Légszeszgyár u. 28.

TARTALOM

Köszönetnyilvánítás.....	7
I. Bevezetés	9
II. Historiográfia, források	13
II. 1. Az idegen nyelvű szakirodalom áttekintése.....	13
II. 2. A hazai szakirodalom áttekintése	18
II. 3. Egykorú elbeszélő források	26
II. 4. Okleveles források.....	28
III. Módszertan.....	35
IV. A képviselet formái, rendszere	39
IV. 1. A királyi képviselet	39
IV. 1. 1. Egyházi követek.....	40
IV. 1. 2. Világi követek	49
IV. 1. 3. A követek által intézett ügyek.....	51
IV. 2. A pápai képviselet formái, rendszere.....	54
IV. 2. 1. Legatus a latere	54
IV. 2. 1. 1. Általános szempontok.....	54
IV. 2. 1. 2. A legátusok tevékenysége a facultasok tükrében.....	58
IV. 2. 1. 3. A legátusok kísérete	71
IV. 2. 2. Nuntius et collector apostolicus.....	76
IV. 2. 3. Eseti jellegű felhatalmazás alapján Magyarországon eljáró pápai megbízottak	89
IV. 2. 3. 1. Delegált bírók	89
IV. 2. 3. 2. Conservatorok	121
IV. 2. 3. 3. Administratorok és executorok	127
IV. 3. Kurialisták és Magyarország, magyarok és a pápai kúria.....	134
V. A kapcsolatok tartalma, jellege.....	143
V. 1. Dinasztikus konfliktusok	143
V. 1. 1. A magyar trónöröklés kérdése.....	143
V. 1. 2. I. Károly dinasztikus politikája a pápai forrásokban.....	150

V. 1. 3. I. Károly és XXII. János viszonya a német trónharcok tükrében	159
V. 2. Egyházpolitika	172
V. 2. 1. Javadalompolitika	172
V. 2. 1. 1. Általános tendenciák	173
V. 2. 1. 2. Az egyházi javadalmak betöltése	178
V. 2. 1. 3. Servitium fizetések	185
V. 2. 2. Hitbéli kérdések	194
V. 2. 2. 1. Spirituális kegyek	194
V. 2. 2. 2. A Vienne-i Zsinat	202
V. 2. 2. 3. Teológiai viták XXII. János idején: a ferences spiritualizmus	210
V. 2. 2. 4. XII. Benedek szerzetesrendi reformjai	214
V. 2. 3. A keresztes hadjárat	220
V. 2. 3. 1. A Szentföldre indítandó hadjáratok	222
V. 2. 3. 2. Az eretnekség	236
VI. Összegzés	241
VII. Summary	247
VIII. Adattár	253
Függelék (táblázatok és ábrák)	351
Bibliográfia	429
Személy- és helynévmutató	465

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Jelen kötet a 2017-ben megvédett doktori disszertáción alapul, ennek megfelelően a doktori képzésben töltött öt, és a PhD fokozatom megszerzését követő kétéves kutatás eredménye. A disszertáció könyvvé fejlesztésével járó intenzív munkában támogattak, és gyakran a szükséges szakirodalom beszerzésében, illetve a kézirat átnézésével és javításával is segítségemre voltak a DeleGateOnline projektben dolgozó munkatársaim, így mindenekelőtt nekik tartozom köszönettel: projektvezetőnknek, Kiss Gergelynek, valamint Barabás Gábornak és Báling Péternek. A könyv kiadása is a DeleGateOnline projekt keretein belül valósulhatott meg. Egykori témavezetőim, Dr. Csernus Sándor és a néhai Prof. Jean-Michel Matz (Angers, Franciaország), valamint a doktori eljárásban véleményezőkként részt vevő Csukovits Enikő, Marie-Madeleine de Cevins és Gálffy László tanácsai és segítőkész támogatása nélkülözhetetlennek bizonyultak kutatásaim kezdeti szakaszában, a doktori képzés alatt nem csak végigkísérték szakmai fejlődésemet, hanem kritikai megjegyzéseikkel igyekeztek a munkámat a megfelelő irányba terelni. Egykori tanáraink közül elsősorban Dr. Szántó Richárdot szeretném megemlíteni, hiszen leginkább neki köszönhető, hogy a középkori történelem kutatása mellett köteleztem el magam. Külföldi tartózkodásaim alatt emellett mindig jóindulattal fogadtak és segítőkészségükkel gördülékenyebbé tették munkámat a Párizsi Magyar Intézet, a Müncheni Magyar Intézet és a legutóbbi időszakban a Római Magyar Akadémia munkatársai. Az avignoni *Archives Départementales de Vaucluse* dolgozói, köztük is főként Laurent Vallière nagyban hozzájárultak kutatásaim sikeréhez. Szakmabeli barátaim közül támogatott Kovács Viktória, Lénárt András és Tóber Márta. Köszönetet kell mondanom ezenkívül minden történésznek, aki szakmai tudása átadásával szélesítette látókörömet, vagy előadások, konferenciák alkalmával véleménye kifejtésével elméletek felállítására vagy elvetésére ösztönözött.

A legnagyobb köszönet viszont azokat illeti, akik nem csak tanulásra és a történettudomány művelésre inspiráltak, hanem meg is teremtették a hátteret hozzá: szüleimet, férjemet Adam Zapalát, aki az érzelmi támogatás mellett gyakran szakmai tudásával is segítségemre volt, és gyermekeimet, Sophie-t és Floriant irántam tanúsított végtelen türelmükért.

I. BEVEZETÉS

Az Anjou-kori pápai-magyar kapcsolatok vizsgálata során azzal a sajátos ellentmondással szembesülünk, hogy bár a források egy jelentős része régóta ismert a magyar történettudományban, rendszerezésük, szisztematikus elemzésük még nem történt meg.¹ A korábbi szakirodalom ugyan kiemelt és alaposan körbejárt bizonyos aspektusokat (jellemzően a diplomáciai és dinasztikus eseményekhez kötődően), de számos megválaszolatlan kérdés, kiaknázatlan kutatási lehetőség maradt. A téma feldolgozása iránti hiányérzetet az Anjou-kori oklevéltár sorozat munkálatainak előrehaladása, a digitális adatbázisokban elérhetővé vált források és nem utolsósorban a nemzetközi kutatási projektek még inkább erősítik. Jelen kötet célja, hogy az újonnan adódott lehetőségekkel élve átfogó képet adjon I. Károly magyar király és a Szentszék kapcsolatáról.

Az időhatárok kijelölésekor I. Károly uralkodásának idejét vettem alapul. Több ok is szólott amellett, hogy a vizsgálatot a magyarországi Anjou-dinasztia első tagjának uralkodására korlátozzam. Egyrészt a könyv alapjául szolgáló doktori disszertációhoz kapcsolódó anyaggyűjtés megkezdésekor az *Anjou-kori oklevéltár* sorozat megjelent kötetei – az 1332-es évet kivéve – már lefedték I. Károly uralkodását, amely jelentősen meggyorsította a munkafolyamatot. Bár a pápai udvar szempontjából szerencsésebb lett volna VIII. Bonifác pontifikátusának kezdetéig visszavezetni a vizsgálatot, a dinasztikus ügyeknél egyértelműen I. Károly trónra lépése jelentett fordulópontot. A vizsgált korszak lezárása esetében „szerencsés” egybeeséssel van dolgunk, hiszen 1342-ben halálozott el I. Károly és XII. Benedek pápa is. Ez az év véleményem szerint mindkét hatalom történetének szempontjából megfelelő lezárás. Az első két avignoni pápa, V. Kelemen és XXII. János által elindított szervezeti és adminisztrációs reformok ugyanis VI. Kelemen pápaságának időszakára (1342–1352) értek be, ekkorra váltak konzekvensen alkalmazott gyakorlattá. A pápai forrásokban így 1342 után újabb mennyiségi növekedés, valamint jellegbeli differenciálódás is megfigyelhető. Emellett arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy 1342 után sokkal nehezebb egy általánosan elfogadható határvonalat kijelölni, hiszen a pápaság történetében az 1378-as egyházszakadás, a magyar történelemben viszont I. Lajos 1382-es halála hozott alapvető változásokat.

A forrásokból kinyert adatok elemzése emellett rávilágított XXII. János uralkodásának jelentőségére, ezért ez az időszak (1316–1334) – amely amúgy is a könyv által felölelt 42 év majdnem felét adja – több helyen is különös hangsúlyt kapott.²

1 A pápai-magyar kapcsolatok (modern) elemzésének hiányára – a 13. század végét – 14. század átmenetét illetően – Andreas Kiesewetter is felhívta a figyelmet. KIESEWETTER 2006. 141–142.

2 Így pl. a V. 2. 1. *Javadalompolitika* c. fejezetben.

A témához kapcsolódó szakirodalom áttekintését célszerűbbnek tartottam két alfejezetre felosztani és külön foglalkozni az idegen nyelvű és a magyar művekkel. Ennek leginkább az volt az oka, hogy a kettő között kevés átfedés található. Franciául, németül, angolul vagy olaszul is olvashatunk a 14. századi pápai diplomáciáról, az avignoni kúria és adminisztráció működéséről – leginkább specifikusan egy-egy országot érintően –, de ezekben a feldolgozásokban konkrétan Magyarországra vonatkozó információt csak elszórtan találunk. Ugyanakkor a magyar történetírás is adós maradt I. Károly és a Szentszék kapcsolatának monografikus feldolgozásával. Önálló könyv magyar nyelven az avignoni pápaságról nem született még,³ illetve külföldi szerzők munkája sem érhető el magyar fordításban. Elvértve találhatunk csak olyan könyvfejezeteket, amelyek kimondottan a 14. századi pápai-magyar kapcsolatok alakulásával foglalkoznak, ami azt jelenti, hogy a releváns információkat egyháztörténeti művekből, az Anjou-kor egészét, vagy annak valamilyen részterületét (így I. Károly külpolitikáját) tárgyaló tudományos publikációkból kell összegyűjtenünk. Mivel a 2012-ben megjelent *Az Anjouk Magyarországa* c. kötet előszavában Csukovits Enikő ismertette a magyar történetírás állását az Anjou-ház magyarországi uralmára vonatkozóan,⁴ a historiográfiai áttekintés második felében azt vázolom fel röviden, hogy a modern magyar történetírásban elszórtan fellelhető adatok milyen képet rajzolnak avignoni pápaságról vagy konkrétan a két hatalom kapcsolattörténetéről.

Az idegen nyelvű szakirodalom áttekintésében érezhető a francia és német nyelvű művek túlsúlya. Ez az aránytalanság a két nemzet nagy múltra visszatekintő forráskiadási gyakorlatából adódik, amely megalapozta és a mai napig meghatározza az avignoni pápaság történetének kutatását. Ha fellapozzuk a legújabb történeti munkák bibliográfiáját, az ott idézett művek jelentős hányada e két nyelven érhető el. A mérvadó összefoglalások franciául születtek; ezek rövid jellemzése mellett a legújabb kutatási eredményeket közlő munkákra koncentrálok. Mindazonáltal érdekesebbnek tartottam a művek megjelenésének kronológiája alapján haladni, mivel így jobban követhető, hogyan alakult az avignoni pápaság, illetve a pápai-magyar kapcsolatok megítélése a magyar történetírás különböző korszakaiban. A monografikus művek időrendi áttekintését követően tematikusan csoportosított szakcikknek bemutatásával zárom a historiográfiai fejezetet.

A kötet szakirodalmi bázisának számba vétele után szintén két alfejezetet szenteltem a felhasznált elbeszélő- és okleveles források rövid jellemzésének is. Bár a 14. századi elbeszélő források nem tartoztak a vizsgálat fókuszpontjai

3 Eördögh István *Avignoni pápaság a nyugat-európai kereszténység történetében* címmel összeállított egy kéziratot, amely azonban sajnos még nem került kiadásra. Köszönettel tartozom Csernus Sándornak, hogy a kéziratot a rendelkezésemre bocsátotta.

4 CSUKOVITS 2012. 6–10.

közé, e munkákat sem mellőzhettem teljesen, elsősorban a dinasztikus és a diplomáciai kapcsolatokról nyújtott, sok esetben megfontolásra nagyon is érdemes leírásaik miatt. Az *Okleveles források* közül a Vatikáni Apostoli Levéltárban fellelhető *fondokat* ismertetem részletesen, mivel ezek képezik a dolgozat forrásbázisának oroszánrészét. Emellett természetesen kitérek a Magyarországon eredetiben vagy fényképes másolatban megőrzött, a témához kapcsolódó dokumentumokra, valamint az ezeket közlő forráskiadványokra is.

A kutatás során felmerülő módszertani problémákat külön részben ismertettem. Itt igyekeztem választ adni az olyan alapvető kérdésekre, hogy pontosan kiket tekintettem pápai vagy királyi képviselőknak, illetve milyen kritériumok alapján döntöttem el, hogy egy-egy esetet bevontam-e az elemzésbe.

A könyv fő része tematikus, nem pedig kronologikus felosztást követ. A módszertani kérdések tisztázását követő első nagy fejezet képezi a kötet egyik súlypontját: itt arra kerestem a választ, hogy hogyan képviseltette érdekeit a magyar király a pápai udvarban, illetve fordítva, a pápai hatalom elképzelései, törekvései milyen közvetítőkön keresztül jutottak el az I. Károly korabeli Magyarországra. A rendelkezésre álló korlátozott adatmennyiség ellenére külön fejezetet szántam a nehezebben kategorizálható egyházi személyeknek is: azon kurialistáknak, illetve magyar klerikusoknak, akik a pápai-magyar kapcsolatokban közvetettebb módon vettek részt. Annak ellenére, hogy ezek az egyháziak a középkori társadalom különleges szegmensét alkották, a pápai udvarról szóló kutatások alig, a lokális egyháztörténeti művek pedig szinte egyáltalán nem szenteltek figyelmet nekik.

Míg a kötet első fele a pápai-magyar kapcsolatok résztvevőire helyezi a hangsúlyt, a kötet másik súlypontja az összeköttetések tartalmi jellegzetességeire koncentrál. Itt két alfejezetbe osztva részletezem azokat az ügyeket, amelyek miatt a Szentszék és a Magyar Királyság (a király és a korabeli magyar társadalom tagjai) érintkezésbe lépett egymással. A *Dinasztikus konfliktusok* tárgyalásakor nem térhettem ki az összes, korszakban lezajló nemzetközi eseményre. Az olyan történésekre, ellentétekre igyekeztem koncentrálni, amelyek mindkét hatalom számára nagy jelentőséggel bírtak és markánsabb nyomot hagytak a forrásanyagban is. Hiába volt például a visegrádi királytalálkozó (1335) fordulópontja a magyar politika- vagy gazdaságtörténetnek, a pápai udvarban nem váltott ki értékelhető reakciót. Ezzel szemben a kutatás során egyértelműen kirajzolódott három olyan diplomáciai kérdéskör, amelynek újragondolását indokolttá tette a rendelkezésünkre álló forrásbázis: egyrészt a magyar trónöröklés kérdése 1301-ben, XXII. János beavatkozása a német trónért folytatott harcba (1314–1330), végül pedig I. Károly dinasztikus politikájának tükröződése a pápai forrásokban. Az *Egyházpolitika* címet viselő alfejezet foglalja magába a szűkebb értelemben vett egyháztörténeti témákat. A korszak pápáinak (különösen V. Kelemen, XXII. János és XII. Benedek) magyarországi egyházi javadalmakkal kap-

csolatban folytatott politikája egyike volt azon témáknak, amelyek esetében a források meglepően sok új adattal tudtak szolgálni. A *Hitbéli kérdéseknek szentelt* alfejezet egy gyűjtőkategória, amelyben a spirituális élethez köthető kérdéseket, pápai rendelkezéseket tekintem át. A *keresztes hadjárat* c. alfejezet is két részből áll, hiszen a pápai udvar nem csak a Szentföld visszaszerzésére induló hadi vállalkozásokra tekintett szent háborúként, hanem az eretnekek ellen folytatott harcra is. Az I. Károly korabeli Magyar Királyság pedig közvetetten, vagy közvetlenebb módon mindkét ügyben érintett volt.

Végül, a pápai-magyar kapcsolatok szereplői közötti könnyebb eligazodást segíti a kötet végén egy betűrendbe szedett *Adattár*, amely összefoglalja a különböző helyen olvasható információkat. A magyar egyházszervezet azon tagjai esetében, akiknek életrajza ismert a magyar történettudományban, a pápai megbízások bemutatására koncentráltam. Szintén itt kaptak helyet az elemzések alapjául szolgáló adatsorok táblázatos formában.

II. HISTORIOGRÁFIA, FORRÁSOK

II. 1. Az idegen nyelvű szakirodalom áttekintése

Az avignoni pápaságról alkotott kép a történetírásban a legutóbbi időkig igen negatív volt. Az elítélő vélemények nem csak a 14. században megfogalmazott kortárs kritikákból eredtek,⁵ hanem a későbbi korok problémái (nemzeti, felekezeti, teológiai ellentétek) is nyomukat hagyták a történeti megítélésen.⁶ Az avignoni pápákat ezért sokáig a francia királyok kreatúráinak tartották, felelőssé tették őket az egyházi hatalom meggyengüléséért, a bíborosi kollégium „elfranciásításáért”,⁷ valamint nepotista és korrupt egyházkormányzatukból eredeztették azt a morális válságot, amely végül a nagy nyugati egyházszakadás, illetve a reneszánsz pápaság idején tetőzött.⁸ A 19–20. század fordulójától a vatikáni források kiadásának megindulása az avignoni korszak fokozatos átértékelését is magával hozta, hiszen az elérhetővé vált dokumentumok nem igazolták a krózsusi gazdagságról és fényűzésről szóló mítoszokat.⁹ Guillaume Mollat, francia apát, történész¹⁰ 1912-ben avignoni pápákról megjelent monográfiájában¹¹ már hangsúlyozta: „[...] a központosítási hullám, amely olyannyira meghatározta a [korabeli] Egyházat, és amely idővel csak tovább erősödött, olyan hatalmat adott az [avignoni] pápáknak, amellyel minden más európai államnak

5 A korszak két kiemelkedő alakja, Dante és Petrarca is rendkívül élésen kritizálta az avignoni pápákat. Dante *Isteni színjáték*ában is elrejtett az avignoni pápákra vonatkozó utalást („*Véremet inni immár készülöben cahors és gaszkony...*”, Paradicsom 27.) Petrarca 1340 és 1353 között írt levelét – amelyben kifejti, mennyire elfelejtették a pápák hivataluk eredetét és kezdeti célját – pedig ld. ROBINSON 1904. 502–504.

6 Ugyanerre a következtetésre jut PARENT 2014. 3–11.

7 Erősen kérdés, hogy a korszakban beszélhetünk-e egyáltalán egységes francia identitásról. A témáról bővebben ld. MENACHE 1984. 25–37; GUENÉE 1984. 3–16.

8 A neves protestáns történetíró, Ranke az európai országokban felébredő nemzeti érzésnek tulajdonította, hogy a pápaság gyenge és zavart helyzetbe került a 14. században. RANKE 1834. 35–36. Pastor már függőségnek titulálta az avignoni korszakot, a Szentszék hatalmának meggyengülését látta benne és a skizmát pedig abból eredeztette, hogy a pápaság a francia túlsúly miatt elvesztette univerzális jellegét. PASTOR 1901. 68.

9 Stefan Weiß szerint viszont a feltárt levéltári anyag kiábrándító realitása az avignoni pápák iránti történetírói érdeklődést is csökkentette: a Vatikáni Levéltárban elérhetővé vált iratok ugyanis közel sem igazolták a Petrarca és Villani nyomán elterjedt mítoszt a botrányosan pazarló és züllött pápai udvarról, valamint a pápák vagyona is jóval alulmúlta a becsléseket. WEISS 2003. 3–4.

10 Guillaume Mollat francia apát, a vatikáni regisztrumok kiadásának megindítója, munkásságáról ld. SAMARAN 1968. 245–248.

11 A mű 1912-ben már két kiadást is megélt. MOLLAT 1912.

számolnia kellett”.¹² A jelenlegi európai történetírás már mindenképpen elismeri az avignoni korszak „vívmányait”.

A forrásadottságok mellett több tényező befolyásolhatja, hogy egy-egy korszakon belül milyen aspektusok vonzzák leginkább a történettudomány-nal foglalkozó kutatók figyelmét. Az avignoni pápaság esetében két forrás-csoport került a vizsgálatok előterébe a Vatikáni Levéltár megnyitása után: a regisztrumkönyvek és a pénzügyi dokumentumok. Előbbiek főként a politika- és diplomáciatörténeti kérdések megválaszolásához járultak hozzá, és a forráski-adást a francia történészek (Mollat és munkatársai, az École Française de Rome kutatói) vezették.¹³ A már említett Guillaume Mollat könyve után több francia nyelvű összefoglalás is született az avignoni korszakról, bár kétségtelen, hogy a *Les papes d'Avignon (1305–1378)* szolgál mind a mai napig a témakör kutatóinak kiindulási pontjaként. Yves Renouard 1954-ben kiadott, rövid, de adatgazdag munkája Mollat-hoz hasonlóan pozitívan értékeli a pápaság avignoni tartózkodását. Renouard szerint Avignon földrajzi fekvése és környezeti adottságai, a békés viszonyok és a pápák hatalmi monopóliuma a városban mind hozzájárultak ahhoz a fejlődéshez, amely megeremtette a modern egyház alapjait.¹⁴

Mollat és Renouard írásai lehetővé tették, hogy azok a középkorkutatók, akik a későbbiek folyamán az avignoni pápaságról írtak összegző jellegű munkákat az adatközlés helyett az események hátterének bemutatására és értelmezésére helyezhessék a hangsúlyt. Így például Jean Favier *Les papes d'Avignon*¹⁵ c. munkája is leginkább azoknak az olvasóknak szól, akik már rendelkeznek a témához kapcsolódó alapvető tudással. Favier, egy sokoldalú történész, nem kifejezetten az avignoni pápák, hanem tágabb értelemben a 14–15. század szakértőjének számított. A 2006-ban megjelent munkáját olyan művek előzték meg, mint a középkori Párizsról,¹⁶ a százéves háborúról¹⁷ és IV. (Szép) Fülöpről¹⁸ írott monográfiái. Egyébként éppen Favier írt ismertetést a neves *Bibliothèque de l'École des chartes* c. folyóiratban arról az ide kapcsolódó kézükönyvről, amely

12 „Le mouvement de centralisation, qui est si vigoureusement imprimé à l'Église et qui s'accroîtra encore avec le temps, constituera à la Papauté une puissance avec laquelle les pouvoirs publics de tout pays devront compter, négocier.” MOLLAT 1912. 48.

13 A sorozat célul tűzte ki az összes avignoni pápa regisztrumkönyveinek publikálását, kivéve az V. Kelemen uralkodása idején keletkezetteket, mert azok korábban már bencés szerzetesek szerkesztésében megjelentek. A kötetek, amelyeket August Coulon, Jean-Marie Déprez, Jean-Marie Vidal, Jean Glénisson, Guillaume Mollat, Nicole Gotteri, Pierre Gasnault, Marie-Hyacinthe Laurent, Michel Hayez, Anne-Marie Hayez, Léon Mirot és Henri Jassemín szerkesztettek, kronológiai sorrendben közzölték a regisztrumkönyvi bejegyzések latin nyelvű regesztáját. A regisztrumkönyvek kiadásának történetére ld. VALLIÈRE 2010. 25–43.

14 RENOARD 1954.

15 FAVIER 2006.

16 FAVIER 1974.

17 FAVIER 1980.

18 FAVIER 1978.

véleménye szerint nem csak a 14. századi egyháztörténet kutatásában, hanem általánosságban véve a „[...] *történettudomány fejlődésében jelentett fordulópontot*.”¹⁹ Ez volt Bernard Guillemain tekintélyt parancsoló kötete,²⁰ amely példaértékű aprólékossággal tárta fel az avignoni kúria személyzetének összetételét 1305 és 1378 között. Guillemain a korszakban uralkodó pápák rövid bemutatásával indította a vizsgálatot, majd egyre lejjebb haladt a pápai kúria hierarchiájában a bíborosokon és familiárisaikon át egészen az alacsonyabb beosztású kurialistákig. Guillemain munkásságát a későbbiek folyamán is teljességében az avignoni pápaság vizsgálatának szentelte; számos tanulmányt és szacikket,²¹ majd végül egy összefoglaló jellegű munkát is megjelentetett,²² amely nem sokkal az eredeti francia változat közlése után olasz fordításban is elérhetővé vált.²³

A második dokumentumcsoport (a pápai udvar pénzügyeiről tudósító források) esetében viszont német középkortörténészek vették át a kezdeményezést. A bonni székhelyű Görres-Gesellschaft²⁴ finanszírozta azt a sorozatot, amely nagyjából párhuzamosan jelentette meg az avignoni pápai udvar kiadásait²⁵ és bevételeit²⁶ tartalmazó iratokat, Karl Heinrich Schäfer, valamint Emil Göller egyháztörténészek szerkesztésében. Természetesen a korai forráskiadásra jellemző sajátos „munkamegosztás” a későbbiekben elhalványult: a francia kutatók nem maradtak közönyösek a fiskális kérdések, ahogy a német medievisták sem az Apostoli Kancellária működése iránt. Bernard Guillemain például egy kisebb monográfiát szentelt az V. Kelemen korából származó Camera Apostolica *Introitus et exitus* 75. számú kötetének;²⁷ Guillaume Mollat pedig Charles Samarannal társszerzőségben jelentette meg a *La fiscalité pontificale en France au XIVe siècle* c. kötetet.²⁸ Ebben – a cím által sugalltakkal ellentétben – a szerzők nem csak a kifejezetten Franciaországra vonatkozó adatokat tették közzé, hanem ismertették az Apostoli Kamara felépítését, a 14. században létező egyházi adófajtákat és a *collectoria* rendszer kiépítését is. Utóbbi kérdéskört nyilvánvalóan nem tekintette lezártnak a francia történetírás, hiszen 2010-ben

19 „[...] M. Guillemain présente un livre qui fera date dans l'évolution de la science historique.” FAVIER 1963. 313.

20 GUILLEMAIN 1962.

21 GUILLEMAIN 1952a. 217–238; GUILLEMAIN 1952b; GUILLEMAIN 1963. 565–581.

22 GUILLEMAIN 2011.

23 GUILLEMAIN 2003.

24 A mai napig működő intézmény történetét ld. <http://www.goerres-gesellschaft-rom.de/das-institut>, letöltés 2020. 04. 07.

25 XXII. János pápaságára ld. SCHÄFER 1911a; XII. Benedek, VI. Kelemen és VI. Ince idejére ld. SCHÄFER 1914.

26 XXII. János idejére ld. GÖLLER 1910, és XII. Benedek idejére ld. GÖLLER 1920.

27 GUILLEMAIN 1978. Az *Introitus et exitus* könyvek leírását ld. a II. 4. fejezetben.

28 MOLLAT – SAMARAN 1905.

– az időbeli határok kibővítésével – egy doktori értekezés témájául szolgált.²⁹ A pápai adószedők (*collectores*) működésének nemcsak a francia, hanem a német, az angol, sőt, a lengyel szakirodalom is kiemelt figyelmet szentelt. Német részről a 19. század végén Johann P. Kirsch jelentette meg a téma a 14. századi vonatkozásait tárgyaló kötetét,³⁰ legújabban pedig Christiane Schuchard foglalkozott vele.³¹ A pápai adószedők avignoni korszakból származó Angliát érintő számadáskönyveit a két világháború között egy amerikai professzor, a középkori pápai-angol pénzügyi kapcsolatok egyik legismertebb szakértőjének számító William E. Lunt dolgozta fel.³² A lengyel történetírásban pedig a krakkói Jagelló Egyetem professzora, Stanisław Szczur alapozta meg a 14. századi pápai *collectorok* tevékenységének kutatását, a korszakban Lengyelországban beszedett *annaták*,³³ az 1337-es,³⁴ valamint az 1373–1375-ös adószedésről írott munkáival.³⁵

A német középkorkutatásban emellett mind a mai napig erős hagyománya van a gazdasági aspektusok vizsgálatának is, amely a korai forráskiadásokra építkezik. Főként Stefan Weiß munkásságát érdemes kiemelnünk, aki a (Schäfer által kiadott) pápai főkönyveket elemezve vizsgálta a pápai udvar élelmiszer- és italellátását,³⁶ ezáltal világítva meg az avignoni kúria belső felépítését. Nem sokkal később Weiß korábbi kutatásait összegezve egy önálló monográfiát szentelt az avignoni pápai udvar könyvelésének.³⁷ Ez a különösen jelentőségteljes munka VIII. Bonifác uralkodásától tekinti át az Apostoli Kamara és a pápai udvar könyvelési eljárásának fejlődését, XXII. János idejétől pedig évenkénti bontásban jellemzi az *Introitus et exitus* könyvek tartalmát. Weiß művének természetesen voltak előfutárai, így például a Fausto Piola Caselli által jegyzett 1988-as olasz nyelvű tanulmány, amely az Apostoli Kamara könyvelési eljárásának változását mutatta be röviden. Míg Weiß a pápai udvar élelmiszer- és italköltségeinek vizsgálatából indult ki, Piola Caselli a pápai kincstár bevételeinek jelentős részét felemésztő építkezések elemzésével kezdte, és ezt bővítette általánosabb nézőpontú munkává.³⁸ Az Apostoli Kamara kiadásait tekintve nem csak a „materiális” javakra, vagyis pápai udvar fenntartására és fejlesztésére költött összegek, hanem az egyházfők politikai céljainak finanszírozása is nagy figyelmet kapott

29 LE ROUX 2010.

30 KIRSCH 1894.

31 SCHUCHARD 2000.

32 LUNT 1968.

33 SZCZUR 1998.

34 SZCZUR 1997.

35 SZCZUR 1994.

36 WEISS 2002.

37 WEISS 2003.

38 PIOLA CASELLI 1990. 411–437.

a történetírásban. Ezen belül is kiemelkedik a pápai államok³⁹ stabilizálásáért folytatott harcok kérdésköre, valamint az avignoni pápák itáliai bankházakhoz fűződő kapcsolata.⁴⁰

A másik nagy forráscsoport, az Apostoli Kancellária regisztrumkönyveinek kiadása a 14. századi politikai és diplomáciai események alaposabb megismérését tette lehetővé. A már említett itáliai keresztes hadjáratok mellett a különböző időpontokban és céllal kinevezett legátusok tevékenysége – így a Blake R. Beattie amerikai professzor által vizsgált Giovanni Gaetano Orsini itáliai legációja is⁴¹ –, továbbá a Szentszék és a francia királyok kapcsolata, a százéves háború megkezdődése mind termékeny táptalajt adtak a történeti kutatásoknak. Különösen XXII. János uralkodása töltött be (és tölt be napjainkig) kiemelt szerepet az európai, és főként a német középkorkutatásban. Ez a kitüntetett figyelem nem csak a pápa és IV. (Bajor) Lajos császár (1314–1347) konfliktusára, hanem a XXII. János által bevezetett reformokra is visszavezethető.⁴² Kifejezetten a XXII. János idején vezetett regisztrumkönyvekre koncentrált az egyik legfrissebb elemzés Sebastian Zanke augsburgi történésztől.⁴³ Zanke kimondottan az Európa minden országára hatni kívánó pápai diplomácia működését és célkitűzéseit, valamint az ezeket formáló politikai megfontolásokat igyekezett rekonstruálni az Apostoli Kancellária regisztrumkönyveinek segítségével. Zanke könyvében a pápaság és a császárság szembenállása is hangsúlyosan jelenik meg. Azonban a szerző újszerűen viszonyult ehhez a történetírás által sokszor tárgyalt témakörhöz, és a császár ellen lefolytatott eljárások esetében az intézményes keretet, a IV. Lajos itáliai útja kapcsán pedig a pápai udvar reakcióját mutatta be az Apostoli Kancellária dokumentumain keresztül. Frank Godthardt berlini kutató monográfiája remekül kiegészítheti Zanke kötetét, hiszen az elbeszélő forrásokra és IV. Lajos diplomáciai levelezésére fókuszál, és a császári udvarban, pontosabban a IV. Lajos kíséretében tartózkodó és a történésekre jelentős hatással lévő ferences filozófus, Padovai Marsilius szemszögéből közelíti meg a hírhedt konfliktust.⁴⁴

39 A pápai államok kifejezést Molnár Pétertől vettem át. Ő felhívta rá a figyelmet, hogy az Egyház itáliai területeinek (Toscana Romana, Campagna-Marittima, Spoletoi Hercegség, Anconai Őrgrófság és a pápai fennhatóság alatt álló észak-itáliai városok) kormányzata nem volt egységesített, központosított, ezért „pápai állam” helyett helytállóbb többes számot alkalmazni. MOLNÁR 2004. 65.

40 RENOARD 1941.

41 BLAKE 2007.

42 A változást kézzelfoghatóvá teszi, ha az egyes pápák egyházfősége idején keletkezett regisztrumkönyvek számára vetünk egy pillantást: VIII. Bonifác uralkodásának 8 éve alatt 4 kötet, V. Kelemen pápaságának 9 éve alatt 10 kötet, XXII. János 18 éve alatt 54 kötet telt meg.

43 Zanke disszertációját a IV. (Bajor) Lajos császár szakértőjének számító Martin Kaufhold témavezetése alatt írta. ZANKE 2013.

44 GODTHARDT 2011.

Természetesen a fent említett témakörök sorát számos további elemmel lehetne bővíteni. Nem esett szó például az avignoni pápák javadalmazási politikájáról, amely a francia történetírás egyik sokat tárgyalt kérdésköre tartozik.⁴⁵ Ide érthetjük ezenkívül a pápai udvar Keletet érintő missziós terveit, de az egyházfők életrajzát illetően sem szenved hiányt a középkorkutatás.⁴⁶ A középkori vallásosságról és a ferences rendről folytatott vizsgálataik vezették az avignoni korszakhoz a római Sapienzia egyetem két kiváló professzorát, Raoul Mansellit⁴⁷ és Edith Pásztort.⁴⁸ A különböző pápai hivatalok írásbeliségének elemzésére koncentrált Patrick Zutshi cambridge-i középkorkutató, akinek írásai fontos módszertani tanulságokkal szolgálhatnak.⁴⁹ Jacques Verger, a középkori oktatástörténet szakértője az avignoni egyetem történetével és a kurialisták műveltségével foglalkozott.⁵⁰ Pierre Jugie (*Archives Nationales de Paris*) fő kutatási területe az avignoni korszak bíborosi kollégiumának prozopográfiai vizsgálata, és az ehhez kapcsolódó intézmények története, egyes bíborosok életrajza és legátusi tevékenysége.⁵¹ Az utóbbiak közül kiemelhető Gui de Boulogne, ugyanis az ő személyén keresztül – ritka alkalomként – egy francia kutató foglalkozott az I. Lajos-kori magyar történelemmel.⁵² Sylvain Parent (*École Normale Supérieure de Lyon*) az avignoni korszak jogtörténeti kérdéseire specializálódott, így elsősorban a pápai igazságszolgáltatásról, az eretneknek nyilvánított világi hatalmak ellen a pápai udvarban lefolytatott eljárásokról és XXII. János itáliai harcairól jelentek meg publikációi.⁵³

II. 2. A hazai szakirodalom áttekintése

Az előzőleg az európai historiográfiai irányzatokról tett megállapítás a magyar szakirodalomra is érvényes: a pápaság avignoni korszakának negatív megítélése nem csak tartotta magát a legutóbbi időkig a magyar történetírásban, hanem széles körben elterjedt, és többnyire elválaszthatatlan volt a francia történe-

45 XXII. János Francia Királyságot érintő beneficiális politikájáról CAILLET 1975. XII. Benedek idejére pedig ld. GUILLEMAIN 1952b.

46 MENACHE 1998.

47 MANSELLI 1974. 444–456.

48 PÁSZTOR 2008. 105–128.

49 ZUTSHI 1984. 15–29.

50 VERGER 1990. 61–78; VERGER 1991. 199–219.

51 JUGIE 1990. 41–59; JUGIE 2005. 651–739; JUGIE 2010; JUGIE 2013. 201–228; JUGIE 2014. 215–224; JUGIE 2015. 105–116.

52 Gui de Boulogne, VI. Kelemen bíborosának személyéről és 1348–1349-es magyarországi legációjáról JUGIE 1989. 10–50. Legújabban magyarul pedig MALÉTH 2015a. 29–42; MALÉTH 2019. 175–200.

53 PARENT 2007. 287–316; PARENT 2014.

lemről alkotott aktuális vélekedéstől. Akárcsak más európai országok történeti szakirodalmában, Magyarországon is több, sokszor ismétlődő összetevőből állt a megfogalmazott kritika. Általánosan elfogadott volt a pápai hatalom meggyengüléséről szóló elmélet, azonban ezt a jelenséget a magyar történészek többféle kontextusban értelmezték, különböző okokra vezették vissza. Egyrészt eredhetett az egyház univerzális jellegének elvesztéséből, vagyis a kúria „elfrancziásodásából”, amely néhány értelmezés szerint az európai országok ellenszenvét váltotta ki, és katalizátora lett a nemzeti egyházak kifejlődésének. Másrészt a pápai hatalom mélypontja legtöbbször a francia királynak való alárendeltségben jutott kifejezésre,⁵⁴ de az I. Lajos koráról szóló munkákban már inkább a magyar nagyhatalom ellenében jelent meg az egyházfői hatalom gyengesége. A pápai udvar, illetve az egész egyház elvilágiasodása, a nepotizmus és az ezekből következő morális válság is feltűnik a magyar szakirodalomban, de ezek sokkal kevésbé voltak meghatározóak, mint a francia külpolitikának tulajdonított szerep. Az avignoni pápák döntéseit az esetek döntő többségében nem a francia külpolitikai célokkal összefüggésben, hanem annak részeként értelmezték.

Ahogy a kötet bevezetésében említettem, az Anjou-kori pápai-magyar kapcsolatok monografikus feldolgozásával még adós a magyar történettudomány. A vizsgálatot ezért elsősorban a korszak viszonyait tárgyaló egyháztörténeti munkákra kell koncentrálnunk, illetve – korlátozott mértékben – az Anjou-korra vonatkozó összefoglalások is segítségünkre lehetnek. Ezek azonban a Magyar Királyság és a Szentszék kapcsolatát leginkább csak a diplomáciai események szemszögéből közelítették meg. Az első három avignoni pápának, V. Kelemennek, XII. Benedeknek és XXII. Jánosnak jellemzően a politikatörténet tárgyalásakor sem szán(t) igazi szerepet a modern magyar történetírás; gyakran nem is szerepelnek név szerint a szakirodalomban. A pápai politika így többnyire csak közvetett formában mutatkozik meg: V. Kelemen esetében Gentilis bíboros legációján keresztül, XII. Benedek a magyar főpapok 1338-as panasziratával kapcsolatban, XXII. János az Róbert nápolyi király (1309–1343) és I.

54 „A pápák avignoni tartózkodása alatt az egész curia elfrancziásodott. Francia pápák ültek Szent Péter trónján, francziákból állott a bíbornoki testület többsége, s francia szellem érvényesült a pápai szék egész politikájában. Csak természetes következménye volt ennek az, hogy az egész curia elsősorban hazája, Franciaország érdekeit tartotta szem előtt [...] De az avignoni tartózkodással karöltve járt a pápaság tekintélyének süllyedése is, és világi hatalmának fokozatos csorbulása is.” ÁLDÁSY 1896. III–IV. A pápaság hatalmának elvesztését természetesen már Áldásy előtt is megfogalmazták a magyar történettudományban. Erre jó példát ad Wenzel Gusztáv: „A XI. századtól kezdve ugyanis a XIII-nak a végéig a római szék világi tekintélye, s a két kardnak azon alapuló theóriája elvégre az egyházi és világi hatalom, vagyis pápák és császárok közti azon küzdelemhez vezetett, mely avignoni egyházi szakadásnak folytán a XIV. században a császári tekintélynek oly nagyra emelkedését eredményezte, hogy a konstancai egyházi zsinat alkalmával (1414–1418) csak Zsigmond császár és magyar király, mint az összes keresztyénségnek világi feje, volt képes ismét normalis állapotokat visszaállítani.” WENZEL 1871. 73–93.

Károly között lezajló tárgyalások közvetítőjeként, esetleg kezdeményezőjeként jelent meg, ritkábban a IV. (Bajor) Lajossal kialakult ellentéte is röviden bemutatásra került. A magyar történészek figyelme nem meglepő módon elsősorban VI. Kelemen pápaságára fókuszált, akinek megítélése az aversai merénylet és I. Lajos nápolyi hadjáratai miatt igen ellentmondásosan alakult.

A magyar történettudomány esetében is értelemszerűen a vatikáni források kiadásában közreműködő történészek jegyezték az első olyan munkákat, amelyek a későbbiek folyamán a pápai-magyar kapcsolatok kutatásának alapjául szolgáltak. A Vatikáni Apostoli Levéltár magyar vonatkozású forrásainak feltárásában – és nem sokkal később a Római Magyar Történeti Intézet megalapításában is – Fraknoi Vilmos vállalta a kezdeményező szerepet. Fraknoi igyekezetének köszönhetően hamarosan kiadásra került a *Monumenta Vaticana* sorozat, amelynek első két kötete tartalmaz a korszakhoz kapcsolódó dokumentumokat.⁵⁵ Az első tette közzé a 13–14. századi Magyar Királyságban tevékenykedő pápai adószedők számadáskönyveit, és a bevezető értekezést Fejérpataky László írta. A szerző még ugyanabban az évben két részes tanulmánnyá bővítve publikálta a tizedszedésekre vonatkozó vizsgálatainak eredményeit a *Századokban*,⁵⁶ később pedig, Áldásy Antallal társszerzőségben egy kisebb kézikönyvet is kiadott a pápai oklevelek általános és diplomatikai jellemzőit összegezve.⁵⁷ A *Monumenta Vaticana* első sorozatának második kötete Gentilis bíboros magyarországi legációjának forrásait gyűjtötte össze, és a kiadásban a már említett Fejérpataky László mellett az Anjou-kor szakértője, Pór Antal működött közre. Pór több, a jelen kötet témájához kapcsolódó tanulmányt is megjelentetett: neki köszönhetjük többek között Boleszló esztergomi érsek (1321–1328) első életrajzát,⁵⁸ a Gentilis bíboros előtt a pécsi püspökségért folytatott per anyagát kiegészítő források kiadását,⁵⁹ a Velence ellen 1311–1313-ban kitört zárai lázadás leírását,⁶⁰ valamint a magyarországi Anjouk és a Wittelsbach-ház kapcsolatának feltérképezését is.⁶¹ Emellett ő volt az, aki az 1896-os millenniumi évre tervezett, Szilágyi Sándor által szerkesztett, tízkötetes *A magyar nemzet története* című sorozatban⁶² összefoglalta az Anjou-korra vonatkozó ismereteket is. Pór munkáiban saját korának legmodernebb forráskiadásait, a 17. századi *Vitae paparum Avenionensiumot*⁶³ és több, 14. századi krónikát (*Chronicon Siculum*, Domenico

55 A vatikáni magyar kutatások korai történetének összefoglalását ld. CVH I/1. xix–cvi.

56 FEJÉRPATAKY 1887a; FEJÉRPATAKY 1887b.

57 Ez a munka azonban csak Fejérpataky László halála után jelent meg. ÁLDÁSY – FEJÉRPATAKY 1926.

58 PÓR 1900. Boleszlóról ld. Adattár 22. sz.

59 PÓR 1899.

60 PÓR 1894.

61 PÓR 1907a.

62 SZILÁGYI 1895.

63 Az eredetileg Étienne Baluze által elkészített kötetet Guillaume Mollat adta közre modern kiadásban. BALUZE 1914.

da Gravina és Küküllei János műveit) is felhasznált, de kutatásainak súlypontja többnyire I. Lajos uralkodásának idejére esett.

Magyarország és a Szentszék kapcsolatának kutatásában Fraknói Vilmos munkássága jelentett igazi mérföldkövet.⁶⁴ Tevékenyen részt vett a *Monumenta Vaticana* folytatásaként a veszprémi egyházmegyére vonatkozó vatikáni források publikálásában is,⁶⁵ valamint elsőként törekedett a pápai beneficiális politika, illetve I. Károly egyházpolitikájának tudományos elemzésére.⁶⁶ A Vatikáni Titkos Levéltárban⁶⁷ végzett kutatásai eredményeként készítette el a *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-székkal* című háromkötetes munkáját, amely a mai napig alapműnek számít. Az első kötet második könyve foglalkozik I. Károly uralkodásának korszakával. Fraknói majdnem minden pápának egy fejezetet szentelt, ezen kívül külön részben tárgyalta az Anjouk magyarországi trónigényének hátterét. Fraknói emellett számos olyan témát ismertetett behatóan – például ferencesek és a dominikánusok konfliktusát a boszniai inkvizíciós joghatóság miatt –, amelyet a későbbi történetírás kevésbé részletezett. A tudós főpap az esetek túlnyomó többségében igyekezett az események szereplőit, a Magyarországra küldött pápai követeket, adószedőket és a pápához küldött magyar követeket megnevezni.⁶⁸ A forrásokból tartalmi kivonatot, sőt a fontosabbnak ítélt dokumentumok esetében azok teljes fordítást közölte. Fraknói műve széles forrásbázisra épített: az eredeti vatikáni források és a kifejezetten magyar vonatkozású forráskiadások (Theiner,⁶⁹ Wenzel,⁷⁰ Knausz⁷¹ és Fejér⁷²) mellett külföldi történészek (Rymer,⁷³ Böhmer⁷⁴) forrásgyűjteményeit is felhasználta. Fraknói érezhetően kiegyensúlyozott véleményalkotásra törekedett;⁷⁵ részletessége mellett kétségtávol a mű viszonylagos objektivitása az, amely ilyen fontos helyre emelte a magyar történetírásban.

64 FRANKÓI 1901.

65 MREV.

66 Fraknói Vilmos királyi kegyúri jogot tárgyaló kötetében foglalkozott azzal a kérdéssel is, hogy hogyan próbálták az Anjou királyaink a pápai rezervációk kárára saját érdekeiket érvényesíteni a főpapi kinevezések esetében. FRANKÓI 1895. 48–71.

67 Ferenc pápa a levéltár nevét 2019 októberében változtatta Vatikáni Apostoli Levéltárra.

68 Ilyen léptékű munka esetében természetesen elkerülhetetlenek az esetleges pontatlanságok, erre ld. Kiss 2014. 70–82.

69 THEINER I.

70 MDA I.

71 MES II–III.

72 FEJÉR I–XI.

73 A 14. század dokumentumait a Rymer által összeállított sorozat 1.2, 2.1. és 2.2. kötetei tartalmazzák. Foedera 1.2–2.2.

74 A Böhmer által szerkesztett *Regesta Imperii* kötetei már elérhetőek az interneten: <http://regesta-imperii.digitale-sammlungen.de/angebot/ri>, letöltés 2020. 03. 01.

75 Legjobban érzékelhető ez I. Lajos nápolyi trónigényének részletezésénél, ahol Fraknói ismerteti a magyar király érvelésének jogi hézagjait. FRANKÓI 1901. 191–193.

Bár nem konkrétan a pápai-magyar kapcsolatokra összpontosít, de szintén sok vonatkozó információt (és korabeli dokumentumot) tartalmaz a pannonthalmi apátság, és általánosságban véve a bencés rend magyarországi történetét bemutató tízkötetes munka, amely Fraknoi monográfiánál csupán két évvel később jelent meg. A Sörös Pongrác és Erdélyi László által szerkesztett sorozat második kötete elemzi az 1243–1404 közötti időszakot, amelyben természetesen a rend és a Szentszék kapcsolatának kontextusában az avignoni pápák is jelentősebb szerephez jutnak.⁷⁶

A pápai források kiadásával párhuzamosan – és attól nyilván nem függetlenül – az egyházmegyék és a káptalanok történetének feldolgozására is felerősödött az igény: így születhettek meg az esztergomi és a győri székeskáptalanokra,⁷⁷ valamint a váradi, a váci és csanádi püspökségekre vonatkozó kötetek.⁷⁸ Az 1930-as évekre azonban a vatikáni források feltárásának lendülete alábbhagyott, a történetírás súlypontjai máshová kerültek. A pozitivista elődök adatgyűjtésére alapozva, de módszertanukkal részben szembefordulva több új összefoglalás is született az Anjou-korról; azonban míg a korábbi (többségükben) egyházi szerzők leginkább kiegyensúlyozottságra törekedtek, a két világháború közötti időszak történeti munkáiban gyakran érződött a korszak francia-ellenes hangulata, amely az avignoni pápasággal kapcsolatban is kifejeződött. Miskolczy István a kortárs történészközönség által pozitívan fogadott kötete például a francia király politikai befolyásának tulajdonította a nápolyi és a magyar koronák egyesítésének megakadályozását.⁷⁹

A hazai történetírássra gyakorolt hosszútávú hatása miatt mindenképpen meg kell említenünk Hóman Bálint és Szekfű Gyula *Magyar történetét*.⁸⁰ A sorozat második könyvének második része – *A magyar nagyhatalom* címmel – tárgyalta a 13. és 14. századot. E kötet szerzője Hóman Bálint volt, aki nagyban támaszkodott Pór Antal Nagy Lajos életrajzára⁸¹ és a korábbi szerzők által is használt forráskiadásokra.⁸² Hóman a pápai-magyar kapcsolatok megítélésében nem tért el saját korának általános vélekedésétől, azonban annyiban túllépett történész elődein, hogy a témakör szélesebb spektrumát érintette. Ebben

76 *Pannonthalma* II.

77 KOLLÁNYI 1900; BEDY 1938.

78 BUNYITAY 1883; CHOBOT 1917; JUHÁSZ 1946.

79 „[...] a bonyodalomtól félve Róbertnek azt ajánlotta, hogy unokáit házassítsa össze Károly fiaival”. Miskolczy szerint ezenkívül elsősorban „[...] a francia politika ellenezte Nápolynak a magyar Anjoukra való átruházását és diplomáciája az úgyis francia politikát szolgáló avignoni pápaságot ebben az irányban törekedett befolyásolni.” MISKOLCZY 2009. 16–17., 25., 58.

80 HÓMAN – SZEKFŰ 1936. A *Magyar történet* sorozatot elemzi: ROMSICS 2011. 300–308.

81 PÓR 1892.

82 A *Magyar történet* második könyvével egy évben Hóman Bálint volt az, aki a neves *The Cambridge Medieval History* sorozatban áttekintést írt a 14–15. századi magyar történelemről is. Az Anjou-korra vonatkozó részt ld. HÓMAN 1936. 591–602.

elsősorban Fraknói Vilmos, Fejérpataky László és Karácsonyi János⁸³ munkáit vette alapul. Az első három avignoni pápa esetében ennek megfelelően szóba került a főpapi székek betöltésének gyakorlata (a pápák a király jelöltjeit részesítették előnyben a káptalani választásokkal szemben), továbbá az I. Károly uralkodása alatt Magyarországon járt pápai adószedők és az adószedés eredménye is.⁸⁴ XXII. János Hómannál nem csak a nápolyi örökösödési tárgyalások közvetítőjeként kapott szerepet,⁸⁵ hanem az 1314-es német királyválasztással kapcsolatban is.⁸⁶ Hóman értelmezésében, bár a német királyi és császári koronát az „avignoni francia pápa” segítségével megszerezni akaró IV. Károly francia király (1322–1328) ekkor még nem járt sikerrel, a Frank Birodalom feltámasztására törekedő „francia imperializmus” egyik legnagyobb sikere a későbbiekben VI. Kelemen tanítványának, IV. (Luxemburg) Károlynak a megkoronázása lett. Hóman szerint „IV. Fülöp az Avignonba költöztetett pápa fölött a régi nagy császárokéhoz hasonló befolyást és hatalmat kezd gyakorolni”, amely VI. Kelemen pápasága alatt teljesedett ki.⁸⁷

A *Magyar történet* kiegészült a hasonlóan grandiózus *Egyetemes történet*-tel. A sorozat második kötetét (*A középkor*) Váczy Péter jegyezte.⁸⁸ E könyv jelentőségét szempontunkból az adja, hogy ez volt az első, szélesebb olvasóközönségnek szánt és nem kifejezetten egyháztörténeti munka, amely az avignoni pápaság megítélésében szemléletváltást jelentett. Bár Váczy Hóman Bálint tanítványa és munkatársa volt, nézőpontjaik nagyon sok kérdésben alapvetően eltértek. Váczy két fejezetben tért ki a pápaság avignoni korszakára hosszabban: a *Hanyatló császárság* és *A gótika és a kora renaissance* címeket viselő részekben. Váczynál találkozunk először például a pápai fiskalizmus fogalmával és XXII. János diplomáciai kvalitásaival. Utóbbit Váczy a német királyválasztás összefüggésében is bővebben tárgyalta: hangsúlyozta, hogy XXII. János a „maga kezébe vette a császárelenes politika vezetését” Itáliában, és nem csak az itáliai *imperiumban*, hanem a német *regnumban* is a pápai *approbatió*tól tette függővé a hatalom gyakorlását. A pápai központi igazgatás, a pápai fiskalizmus és „pápa-monarchia” intézményi szervezetének megteremtése jelentette VII. Gergely és III. Ince politikai céljainak beteljesítését. XXII. János volt a rendszer kiépítője, de V. Kelemen nyomdokain haladt. Váczy következtetései bizonyos tekintetben közelebb állnak a ma elfogadott vélekedéshez, mint az eddig tárgyalt történeti munkák; ennek ellenére a két világháború közötti időszak francia-ellenes hangneme *A középkor* soraiból is kiolvasható. Ez viszont nem akadályozta meg

83 KARÁCSONYI 1922; KARÁCSONYI 1929.

84 HÓMAN – SZEKFŰ 1936. 67–69.

85 HÓMAN – SZEKFŰ 1936. 74–75.

86 HÓMAN – SZEKFŰ 1936. 169.

87 HÓMAN – SZEKFŰ 1936. 168–171.

88 VÁCZY 1936.

Váczyt abban, hogy a pápaság fénykorának tekintse az avignoni korszakot.⁸⁹ A pápai hatalom nagymértékű növekedése ugyanakkor azt eredményezte, hogy „nemzeti érzésű” klérus hamarosan szabadulni akart a fojtogató kötelezettségek alól. Az egyházszakadást Váczy értelmezésében a nemzeti fejlődés mellett az okozta, hogy „a francia királyság akkor sem volt hajlandó lemondani a pápaság felett való uralmáról, amikor a pápaság visszaköltözött Rómába (1377)” és az „olasz” VI. Orbánnal szembe VII. Kelemen állította.⁹⁰

A II. világháború után a monopolhelyzetbe került marxista történetírás rányomta bélyegét az egyháztörténeti kutatásokra, illetve az Anjou-kor sem tartozott a korszakban leggyakrabban tárgyalt történeti témák közé.⁹¹ E téren az 1980-as évek hoztak változást. A fellendülő Anjou-kori kutatások,⁹² amelyeket a későbbiekben jelentősen elősegített a meginduló Anjou-kori oklevéltár sorozat, több olyan monográfiát is eredményeztek, amelyek a külpolitikai kérdésekre is kiterjesztették a vizsgálatot.⁹³ Bertényi Iván több munkájában is foglalkozott a 14. századi Magyarország történetével,⁹⁴ amelyek közül a *Magyarország az Anjouk korában*⁹⁵ című művében I. Károly és I. Lajos külpolitikájának is egy-egy fejezetet szentelt. Kristó Gyula az Anjou-kor hadtörténetét feldolgozó monográfiájában szintén jelentősebb külpolitikai kitekintést adott.⁹⁶ Az avignoni pápaság és az egyházfők kapcsolata a magyar királyokkal azonban ezen időszak történeti munkáiban sem jutott hangsúlyos szerephez, illetve ezek a leírások is a már ismertetett témaköröket helyezték középpontba.

Az egyháztörténeti munkák közül Gergely Jenő *A pápaság története*⁹⁷ című könyvét azért emelhetjük ki, mert a vizsgált korszak egyházfőivel külön fejezetben foglalkozott. Munkáján elsősorban Váczy Péter gondolatainak hatása tükröződik, de magába foglalja a pápai kúria legfontosabb intézményeinek és jövedelmeinek, valamint a 14. század hitvitáinak és XXII. János és Bajor Lajos ellentétének rövid bemutatását is. A szerző olyan megállapításokat tett, amelyek korábban vagy egyáltalán nem, vagy nem elég hangsúlyosan voltak jelen a magyar történetírásban: Avignon nem volt a Francia Királyság része, nem „rabságot”, hanem védelmet jelentett a pápának és nem IV. Fülöp (1285–1314)

89 „A pápák avignoni tartózkodását (1309–1378) már a kortársak is a „babiloni fogsághoz” hasonlították. Ez az elnevezés azonban félrevezető, mert önkéntelenül a bukás képzetét társítja. Ezzel szemben a pápaság számára Avignon a végső kibontakozás és hatalomgyarapodás éveit jelentette.” VÁCZY 1936. 649–650., 679.

90 VÁCZY 1936. 681–682.

91 Erről bővebben ír ROMSICS 2011. 385.

92 Erről bővebben ld. TEISZLER 2014. 146–157.

93 Az Anjou-korról historiográfiai áttekintést ad CSUKOVITS 2012. 7–11.

94 BERTÉNYI 2000; legújabban pedig BERTÉNYI – SZENDE 2011.

95 BERTÉNYI 1987.

96 KRISTÓ 1988.

97 GERGELY 1982. Köszönettel tartozom Gálffy Lászlónak az erre a részre vonatkozó kritikai megjegyzéseiért.

kényszerítette „babiloni fogságba” az egyházfőket.⁹⁸ Emellett *A pápaság története* elismerte a pápai udvar gazdasági „teljesítményét”, bár a rendszer visszasságaira is felhívta a figyelmet, így elsősorban az „intézményesült” nepotizmusra. Hangsúlyozta továbbá, hogy az egyházfők az adó- és adminisztrációs rendszer megreformálásának eredményeként gazdaságilag fölénybe kerültek az európai uralkodókkal szemben. Ennek ellenére az avignoni pápák politikai hatalmának megítélésekor továbbra is a francia király(ok) akaratának való alárendelődés maradt hangsúlyos.⁹⁹ Az egyházszakadást részben e függőségből eredeztette a szerző, mivel az időközben öntudatukra ébredt nemzeti egyházak „[...] *nem akarták magukat alávetni egy francia patriarcha szintjére süllyedő pápának*.”¹⁰⁰

Bár a legutóbbi évtizedek történetírásában egyértelműen érezhető a szemléletváltás az avignoni pápaságot illetően, hiszen a vélemények kiegyensúlyozottabbak lettek és követik a külföldi kutatások eredményeit,¹⁰¹ a 14. századi pápai-magyar kapcsolatok kutatása nem kapott lendületet. Fraknoi Vilmos műve óta alig született olyan könyvfejezet, amely kifejezetten az Anjou-kori pápai-magyar kapcsolatokat tárgyalja. Ritka kivételt képez az 1996-os millenniumi évre kiadott, Magyarország és a Szentszék kapcsolatainak szentelt kötetben¹⁰² Rác György *Az Anjou-ház és a Szentszék* című írása. A szerző Fraknoit kiegészítve a nemzetközi és a belpolitikai események párhuzamba állításával mutatta be a korszak fontosabb kérdésköréit: I. Károly trónra lépését és viszonyát az egyházzal, a nápolyi trónöröklés kérdését, I. Lajos szerbiai hadjáratát és a pápai seregnek Itáliába küldött segítségét, valamint az egyházszakadást.¹⁰³

A fent leírtak ellenére a legutóbbi évtizedek történetírásában egyre gyakrabban találkozhatunk olyan tudományos művekkel, amelyek közvetettebb módon járulnak hozzá a Szentszék és az Anjou-kori Magyar Királyság összeköttetéseinek megértéséhez. Ezek egyrészt lehetnek a rendszerváltást követően újra felélénkülő egyháztörténeti kutatások eredményeként kiadott monográfiák és tanulmányok, amelyek az egyházmegyék,¹⁰⁴ a székes- vagy társaskáptalanok kö-

98 GERGELY 1982. 142–150., 152–159.

99 Erre jó példa, hogy Gergely Jenő értelmezésében V. Kelemen „kiszolgálta” IV. Fülöp érdekeit mind VIII. Bonifác, mind a templomosok ügyében; a százéves háborúban a pápák egyértelműen a franciákat, a nápolyi-magyar ellentétben pedig Johanna királynőt támogatták. GERGELY 1982. 144., 156.

100 Ezt súlyosbította az egyház univerzális jellegének elvesztése és a pápai kúria elvilágiasodása, s ez „[...] a reformáció pápaellenes élének kialakulásához” vezetett. A megfogalmazott negatív kritikák ellenére Gergely Jenő XXII. Jánosról pozitívan nyilatkozott: a legjelentősebb avignoni egyházfőnek, a pápai fiskalizmus és a kormányzati rendszer kiépítőjének tekinti, aki „[...] az Anjouk emberének számított, de pápaként azonban sikerrel ellensúlyozott a nápolyi Anjouk és a francia király között.” GERGELY 1982. 147–150., 160.

101 SÁGHY 2005. 169–185.

102 ZOMBORI 1996.

103 RÁCZ 1996. 55–81.

104 CSÓKA 2000. 28–36; TÖRÖK-LEGEZA 2001.

zékori történetét,¹⁰⁵ illetve a korszak főpapjainak életrajzát közlik.¹⁰⁶ Az ilyen jellegű munkákból elsősorban az avignoni pápaság beneficiális politikájának elemzéséhez, valamint a pápai-magyar kapcsolatok prozopográfiai szempontú vizsgálatához meríthetünk adatokat. Másrészt, számos újabb tudományos publikáció foglalkozik a pápai képviselet egyes típusaival intézménytörténeti szempontból. A 14. században a Magyar Királyság területére kinevezett pápai adószedők kiküldését és az adószedés eredményét Fejérpataky László után Györffy György, Fedeles Tamás és jelen sorok szerzője is vizsgálta.¹⁰⁷ A pápai képviselet területén az utóbbi két évtizedben megszorodtak az egyes személyekre vonatkozó, teljességre törekvő esettanulmányok.¹⁰⁸ Fontos változás a pápaság és a keresztény országok, így Magyarország viszonyrendszerének összetett, nem csupán a diplomáciai vonatkozásokra összpontosító elemzése. Kiss Gergely, Barabás Gábor és Kovács Viktória kutatásai felhívták a figyelmet a prozopográfiai megközelítés fontosságára és lehetőségeire, a pápai képviselet egyházkormányzati, egyházi bíraskodási vonatkozásainak fontosságára is. Az Anjou-kort illetően több újabb munka is ebben a szellemben született meg.¹⁰⁹

II. 3. Egykorú elbeszélő források

I. Károly és a pápaság kapcsolatáról elsősorban a korszak okleveles anyaga nyújt megbízható információt, így munkám során én is főként erre a forrástípusra támaszkodtam. Több ok is szól ugyanakkor amellett, hogy a narratív forrásokat is bevonjam a vizsgálatba. A pápaság nemzetek felett álló jellege és társított, sokszor szimbolikus szerepkörei miatt mindig is az európai diplomácia, s ezáltal az európai történeti érdeklődés középpontjában állt. Az avignoni korszakban e figyelem fokozódott, így a pápai kúria, valamint a pápák diplomáciai szerepvállalása számos elbeszélő forrásban kapott nagy hangsúlyt. Mivel az Anjou-korban is több alkalommal a Szentszék közvetített a nyugat-európai-magyar dinasztikus kapcsolatokban,¹¹⁰ reálisnak tűnt, hogy az egyházfők tetteit bemutató krónikás részletek – ha csak közvetetten is – hozzájárulhatnak az I.

105 KOSZTA 1991; KOSZTA 2000. 41–80; UDVARDY 1992; THOROCZKAY 2012a; THOROCZKAY 2012b; THOROCZKAY 2014a; THOROCZKAY 2014b.

106 SUGÁR 1984; UDVARDY 1991; BEKE 2003.

107 GYÖRFFY 1984. 141–157; FEDELES 2017; MALÉTH 2017. 141–156.

108 ALMÁSI – KOSZTA 1991; ALMÁSI 1993; KISS 2015.

109 KISS 2010a; KISS 201b; KISS 2019a; KISS 2019b; BARABÁS 2013a; BARABÁS 2013b; KOVÁCS 2013a; KOVÁCS 2013b; KOVÁCS 2019; MALÉTH 2016; MALÉTH 2019. Ld. még a DeLegatOnline projekt eredményeit, amely 2014–2016 között az Árpád-korra vonatkozó adatokat dolgozta fel; a 14. századi viszonyokat pedig 2017 óta vizsgálja: <http://delegatonline.ptt.hu/>.

110 CSERNUS 1999. 163.

Károly korabeli magyar történelem megismeréséhez; esetenként kiegészíthetik az oklevelekből származó adatokat. Mivel azonban célom nem az volt, hogy a témára reagáló elbeszélő források alkotta képet a maga teljességében, historiográfiai szempontból mutassam be, a felhasználandó forrásbázist szigorú kritériumok alapján korlátoztam. A kutatás így azokra az elbeszélő művekre szorított, amelyek a tárgyalt korszak közel egykorú leírását adják. A különböző nyelven és nyelvterületeken íródott krónikák magyarsághoz, Magyarországhoz kapcsolódó elemeit (a 14. századot is beleértve) több tudományos munka tárgyalta kimerítően, így Csernus Sándor, Radek Tünde,¹¹¹ és legújabban Csukovits Enikő¹¹² kutatásai mutattak irányt a legjelentősebb francia, német vagy itáliai krónikák kiválasztásában.¹¹³

Az elbeszélő kútfők elemzése egyértelműen rávilágított arra, hogy ezt a forrástípust elsősorban a diplomáciai és dinasztikus események, illetve a politikatörténeti témák tárgyalásához célszerű felhasználni. A francia krónikákkal kapcsolatban Csernus Sándor következtetését érdemes felidézni, aki felhívta a figyelmet arra, hogy az előző évszázadhoz képest nagy változást jelentett a Magyarországon javarészt az Anjouk uralmát jelentő 14. század. Bár az információk pontosabbak lettek és a mitikus elemek is egyre inkább háttérbe szorultak, a magyar királlyal, illetve a Magyarországgal kapcsolatos említések, leírások mennyisége jelentősen csökkent a francia krónikákban.¹¹⁴ Erre a jelenségre több magyarázat is adódik: elsősorban a százéves háború kitörése, a Magyarországon is átvezető szentföldi keresztes hadjáratok befejeződése, illetve a francia nyelvű történetírás földrajzi csomópontjainak változása. Csernus Sándor munkáját követve a 14. században, francia nyelven írott elbeszélő források közül a *Grandes chroniques de France*-t,¹¹⁵ a *Chronique des quatre premiers Valois*-t,¹¹⁶ Jean Froissart¹¹⁷ és Jean le Bel¹¹⁸ munkáit vontam be a vizsgálatba. A francia

111 RADEK 2008.

112 CSUKOVITS 2015.

113 A magyar vonatkozású adatok felleléséhez szintén jó kiindulási alapot szolgáltatott Gombos Albin gyűjtése. GOMBOS I–III. 1937–1943.

114 „[...] az Anjouk Magyarországra vonatkozó információk (finoman szólva) nem állnak az érdeklődés homlokterében.” CSERNUS 1999. 425–436., 425.

115 GCF. A „Nagy Francia Krónikák” a 13. század végén, Saint-Denis apátja által összeállított latin nyelvű krónikakompozíció francia nyelvű folytatása volt, amelyet a 14. századtól a királyi udvarban a francia monarchia hivatalos történeteként írtak. CSERNUS 1999. 27–28., 32., 50–52.

116 CQP.

117 A Froissart-krónika első könyvének több mint száz fennmaradt kézírata van. A jobb áttekinthetőség érdekében három olvasatot különböztettek meg a *Société de l'histoire de France* kiadásában megjelent kötetek szerkesztői, és ezeket a visszakövetett másolási folyamatok eredetijeként szolgáló változatokról, illetve azok lelőhelyeiről nevezték el. A besorolás alapján a *római olvasat*nak nevezett kéziratcsoport helyenként jelentősen eltér a másik két olvasattól, és így le Bel krónikájától is. *Froissart* I/1–8., II/1–3.

118 CJB 1–2.

nyelvű krónikákból származó információk rendszerezése során két olyan esemény tűnt ki, amelyről e források kellő részletességgel tudósítanak, és amelyek a Magyar Királyság történetére is jelentősebb hatással lehetettek: IV. (Bajor) Lajos és XXII. János (1316–1334) pápa konfliktusa, valamint az újra és újra felmerülő keresztes hadjárat gondolata.¹¹⁹ Az első témakörre természetesen a német nyelvterületen íródott narratív források (*Anonymi Leobensis Chronicon*, *Annales Mattseenses*, *Anonymi narratio de praelio Fridericum Pulchrum inter et Ludovicum Bavarum habito*)¹²⁰ is nagy hangsúlyt fektetnek, így ezeket főként az I. Károly és a pápa kapcsolatát a német trónharcok vonatkozásában tárgyaló résznél vontam be a vizsgálatba.¹²¹ Fontosnak tartom kiemelni, hogy a korszakból két német-római császár (IV. Lajos és IV. Károly) életrajza is a rendelkezésünkre áll; a két különböző nézőpont ütköztetése pedig tovább árnyalhatja az eseményekről alkotott képünket.¹²² Az itáliai krónikák közül elsősorban a magyar történettudomány által régóta ismert és használt Villani-krónikát kell megemlítenünk.¹²³ A középkori Magyar Királyságban keletkezett elbeszélő forrásokat – amely közül kiemelkedő szerepe van a 14. századi krónikakompozíciónak – a *Scriptores rerum Hungaricarum* sorozat gyűjtötte össze.¹²⁴

II. 4. Okleveles források

„A történésznek két nagy dokumentumsorozat áll rendelkezésére az avignoni pápaság kutatásához a Vatikáni Titkos Levéltárban: a regisztrumok és a pápai kamara iratai” – írta Stefan Weiß, az augsburgi egyetem professzora az avignoni pápák pénzügyeiről szóló monográfiájában.¹²⁵ E megállapítás helytállóan jellemzi az általam vizsgált téma forrásadottságait, hiszen az idézett dokumentumok többsége a Vatikáni Apostoli Levéltárban található, azon belül is elsősorban a *Registra Vaticana* és a *Registra Avenionensia* kapcsolódó köteteiben. A regisztrumkönyvek feldolgozásához nyújtanak segítséget az École Française de Rome által a 20. század elején megjelentetett kiadások, amelyek rövidített

119 MALÉTH 2015b. 163–178.

120 ALC 913–940; AM 823–837; AN 1000–1003.

121 Ld. V. 1. 3. fejezet.

122 *Chronica Ludovici imperatoris quarti*, 105–138; NAGY 2010a.

123 VILLANI. Magyar nyelven *A három Villani krónikája*.

124 *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*, valamint ugyanabban a kötetben *Chronicon Zagrabienense*.

125 A magyar változat saját fordításom. Eredetiben így hangzik: „Zur Erforschung des Avignoneser Papsttums stehen dem Historiker im Vatikanischen Archiv zwei große Aktenserie zur Verfügung: die Register und Kammerakten.” WEISS 2003. 1.

formában közlik a bejegyzések tartalmát.¹²⁶ Ezeket egyesítette és tette kereshetővé a *Corpus électronique des lettres des papes* (CORELPA) projekt keretein belül létrehozott *Ut per litteras apostolicas* adatbázis, ezzel jelentősen felgyorsítva és hatékonyabbá téve a kutatást.¹²⁷ Emellett a magyar historiográfia leginkább az Augustinus Theiner által összeállított munkából ismerheti a pápai regisztrumkönyvek tartalmát. Ez a forráskiadás csak a legfontosabb tételeket tartalmazza, azokat viszont teljes szöveggel, de mára elavult jelzettel közli.¹²⁸ A latin nyelvű regeszták kiadói közül Potthast (VIII. Bonifác) és Grandjean (XI. Benedek) még nem adta meg a pápai levelek regisztrumkönyvi számát, viszont az V. Kelemen uralkodásának idejéből származó regisztrumkönyveket szerkesztő bencés szerzetesek, valamint az *École Française de Rome* munkatársai (Mollat – XXII. János, illetve Vidal – XII. Benedek) már igen. A *Registra Vaticana* és a *Registra Avenionensia* köteteiben található bejegyzések tartalma elvileg azonos. A kutatás során én magam sem talákoztam jelentős eltéréssel: a vatikáni és az avignoni regeszták közötti esetleges különbség helység- és személynevek írásmódjára korlátozódott. Kutatásaim során praktikus okokból támaszkodtam elsősorban a *Registra Vaticana* kötetekre: az avignoni regisztrumok ugyanis papírra íródtak, így jelenleg sokkal rosszabb állapotban vannak, a forráspusztulás is jóval előrehaladottabb, mint a pergamenre vezetett vatikáni megfelelőik esetében.¹²⁹ Azonban ahol még elérhető az avignoni regiszterszám, ott igyekeztem azt is feltüntetni a hivatkozásban.

Az idézetben említett másik fő forráscsoportot a Vatikáni Apostoli Levéltár *Camera Apostolica* fondcsoportja alkotja. Ezen belül több olyan állag is található, amely az I. Károly korabeli Magyar Királyság és a pápai udvar kapcsolatáról szolgáltatathat információt. Így például az *Introitus et Exitus*,¹³⁰ amely a pápai udvar számadáskönyveit foglalja magába.¹³¹ A papírlapokból összefűzött kötetekben a befolyt és kifizetett összegek tematikusan csoportosítva és tételszerűen felsorolva szerepelnek. Azonban az *Introitus et Exitus* korántsem nyújt teljes képet a pápai udvar pénzügyeiről, hiszen a könyvek nem tartalmazzák a pápai udvar által lebonyolított összes „tranzakciótípust”. További hiányossága az állagnak,

126 RB XI; RB VIII. I–IV; LC B XII. I–III; LC J XXII. I–XVI. V. Kelemen regisztrumkönyveit nem az École Française de Rome, hanem bencés szerzetesek szerkesztésében adták ki. Ezt ld. RC V. I–VIII.

127 A projekt és az adatbázis bemutatását ld. <http://cpa.univ-avignon.fr/node/112>, letöltés 2020. 01. 01.

128 A Magyarországhoz kapcsolódó bejegyzéseket tárgyalta korszakra vonatkozóan ld. az első kötetben. THEINER I.

129 A pápaság Rómába való visszatérése után a papírra írt avignoni regisztrumokat átmásolták hártyára és a korábbi gyakorlatnak megfelelően könyvvé fűzték össze; ezeket a másolatokat ismerjük ma *Registra Vaticana* néven. FAYEN 1908. I–IV.

130 A fond általános leírását ld. BOYLE 2001. 168–172.

131 Az *Introitus et exitus* korszakra vonatkozó kiadásait ld. GÖLLER 1910; GÖLLER 1920; SCHÄFER 1911a; SCHÄFER 1914.

hogy a bejegyzések XXII. János idejétől válnak következetessé: míg VIII. Bonifác és V. Kelemen idejéből is csak töredékes adatok maradtak fenn, XXII. János esetében már pápa minden uralkodói évének egy-egy kötetet szenteltek. Mivel az *Introitus et Exitus* könyvek a korábbi Anjou-kori kutatások számára nem voltak elérhetőek, e fond vizsgálata munkám értékes fázisát képviselte.

Szintén a *Camera Apostolica* fondcsoport részét képezi a *Collectoriae* állomány. Az itt található magyar vonatkozású anyagok nem ismeretlenek a történeti szakirodalom számára, hiszen a 13–14. században Magyarországra kiküldött pápai tizedszedők számadáskönyvei a Vatikáni Levéltár megnyitása után igen hamar, már 1887-ben kiadásra kerültek a Vatikáni Magyar Okirattár első sorozatának első kötetében.¹³² I. Károly uralkodásának időszakhoz kapcsolódóan a Rufinus de Civinio (1317–1320),¹³³ Jacobus Berengarii és Raimundus de Bonofato (1332–1337),¹³⁴ valamint a Galhardus de Carceribus és Petrus Gervasii (1338–1342)¹³⁵ által beszedett összegek tételes jegyzékét adja közre e kötet. Bár a Vatikáni Levéltár *Camera Apostolica Collectoriae* fondjában őrzött számadáskönyvekkel több történész is foglalkozott már,¹³⁶ a kutatások nem terjedtek ki a források minden szempontból történő elemzésére, így jelen munka forrásbázisa nem lehetne teljes a pápai adószedők iratainak bevonása nélkül.

A Vatikáni Levéltár *Camera Apostolica* fondcsoportjába besorolt dokumentumok kiadásával legújabbban a *Collectanea Vaticana Hungariae* sorozat kétkötetes *Cameralia* könyvei vállalkoztak.¹³⁷ Ezek több fond és több évszázad magyar vonatkozású dokumentumait tárják fel Lukcsics József gyűjtése nyomán; I. Károly korában keletkezett forrásokkal az *Obligationes*, *Solutiones*, *Divisiones*, *Legationes*, *Varia* és *Taxae* fejezeteiben találkozhatunk. Az *Introitus et Exitus* fond anyagával kiegészítve e dokumentumok már részletesebb képet vázolnak fel az Apostoli Kamara Magyar Királyságból származó jövedelmeiről.

A Vatikáni Apostoli Levéltár *Camera Apostolica* fondcsoportja és a *Registra Vaticana/Avenionensia* könyvei mellett még néhány vegyes tartalmú fond szolgáltatott információkat kutatásomhoz. A tematikusan és kronologikusan nem rendezett dokumentumokat tartalmazó fondok közül az *Instrumenta Miscellanea*, az *Archivum Arcis Arm. I–XVIII* és az *Archivum Arcis Arm. C* fondokat kell megemlítenünk. Az *Instrumenta Miscellanea* fondban található magyar vonatkozású és a vizsgált korszakból származó iratok esetében azonban általában a regisztrumkönyvekből kiszakadt lapokról van szó, amelyek a pápai

132 AAV Cam. Ap., Collect. vol. 180., 183; és Gerardus de Mutina számadása: AAV Cam. Ap., Collect. vol. 213. A források kiadását ld. MON VAT I/1.

133 Adattár. 185. sz.

134 Adattár 77. és 177. sz.; AAV Cam. Ap., Collect. vol. 183.

135 Adattár 45. és 168. sz.; AAV Cam. Ap., Collect. vol. 180.

136 GYÖRFFY 1984. 141–157; FEJÉRPATAKY 1887a. 493–517; FEJÉRPATAKY 1887b. 589–607.

137 A Vatikáni Levéltárban végzett magyar kutatásokról és a témához kapcsolódó forráskiadásokról kiváló összefoglalást ad TUSOR 2004.

levéltárak mozgalmas történetének következményeként kallódtak el eredeti helyükről.¹³⁸

Ha az okleveles forrásokat lelőhelyük szerint csoportosítjuk, a Vatikáni Levéltár mellett kétségtelenül a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának Diplomatikai Levéltára és a Diplomatikai Fényképgyűjteménye őrzi a legtöbb vonatkozó dokumentumot. A diplomáciai levelezés, a király adománylevelek, a püspökök rendelkezései, a hiteleshelyi, illetve a székes- vagy társaskáptalanok oklevelei a magyar egyházszervezet tagjai közül kinevezett, helyileg eljáró pápai megbízottak (delegált bírók, *conservatorok* stb.) tevékenységéről, valamint a pápai-magyar kapcsolatok résztvevőinek kapcsolati hálójáról szolgáltatnak elsődlegesen információt. Ezen források feldolgozásához a helyi kiadású oklevél- és okmánytárak adnak segítséget. Kronológiai sorrendben az első volt Fejér György *Codex diplomaticus* c. sorozata, amelynek kétségtelen érdeme, hogy több, mára elveszett dokumentumot is megőrzött. Fejér munkáját azonban nagyon erős kritikával kell kezelnünk, ugyanis – főleg a kiadási évet illetően – számos hibát és másodközlést tartalmaz. A 19. század végén a pozitivizmus felélénkítette a forráskiadást, és ennek köszönhetően több okmánytár is napvilágot látott. Az esztergomi főegyházmegyéhez¹³⁹ és a veszprémi egyházmegyéhez¹⁴⁰ kapcsolódó sorozatoknak elsősorban a tágabb értelemben vett egyháztörténeti témák kutatása szempontjából van jelentősége. Az Anjou-kori Magyar Királyság diplomáciájáról tudósító, külföldön fellelhető forrásokat Wenzel Gusztáv igyekezett összegyűjteni.¹⁴¹ Itt kell megemlítenünk az Anjou-kori Okmánytárat is, de ez a kiadvány tapasztalom szerint viszonylag kevés, jelen kötet témájához kapcsolódó dokumentumot tartalmaz.¹⁴² Végül a legutóbbi évtizedekben az Anjou-kori oklevéltár sorozat vállalkozott arra, hogy a már kiadott és a kiadatlan források tartalmát regeszta formájában közölje. Az eredeti, levéltári jelzet mellett a szerkesztők törekedtek arra, hogy minden dokumentum esetében feltüntessék az összes fellelhető kiadás adatait is.¹⁴³

Az anyaggyűjtés fázisában egyik legfontosabb célomul tűztem ki, hogy a korábbi szerzők, szerkesztők által (Fraknói, Theiner, Fejér stb.) használt, és sok esetben az *Anjou-kori oklevéltár* sorozatban tartalmi kivonatan közölt dokumentumokhoz modern jelzetszámot kapcsoljak. Erre nem csupán az eredeti

138 A pápai levéltárak az 1527-es Sacco di Roma idején is jelentős veszteségeket szenvedtek, majd az 1809-es, Párizsba való átköltöztetést és a Rómába való visszatérést csak az állomány kétharmada vészelte át. SALONEN – SCHMUGGE 2009. 7–8.

139 MES.

140 MREV. Erről ld. a II. 2. fejezetet is.

141 Wenzel okmánytársorozatának első kötete kapcsolódik jelen kötet témájához. MDA I.

142 AO I–IV.

143 Az I. Károly uralkodására vonatkozó köteteket ld. AOkt. I–XXVI. Jelen kötet elkészültekor az 1332-es évre vonatkozó XVI., valamint az 1334-es év forrásait feldolgozó XVIII. kötet még nem került kiadásra.

dokumentum visszakereshetővé tétele miatt volt szükség, hanem azért is, mert a kutatás kezdeti szakaszában a jelenleg érvényes jelzetek nélkül nehéz volt megállapítani, hogy a Vatikáni Apostoli Levéltárban őrzött, témához kapcsolódó források mekkora hányada ismeretlen a magyar történészek számára. Így az oklevéltársorozat, az *École Française de Rome* kiadványai és az *Ut per litteras* adatbázis együttes használatával igyekeztem beazonosítani azokat a dokumentumokat, amelyekre újdonságként tekinthet a magyar történettudomány. Az 1326-os évet követően az eredeti, regisztrumkönyvi jelzetek mellett DF számokat találhatunk az *Anjou-kori oklevéltár* sorozatban, hiszen a *Registra Avenionensia* köteteiről készült fényképek ettől az évszámtól kezdve állnak rendelkezésünkre a Magyar Nemzeti Levéltár Diplomatikai Fényképgyűjteményében.

A historiográfiai áttekintés végén levonhatunk néhány általános érvényű következtetést. Egyrészt elmondható, hogy az avignoni pápaság megítélése hosszú ideig igen kedvezőtlenül alakult, a történeti munkákban sokáig ismétlődtek a különböző okokból megfogalmazott negatív kritikák: az egyház univerzális jellegének elvesztése, a Szentszék alárendelése a francia hatalomnak, a pápák nepotizmusa, illetve a korszakra jellemző erkölcsi hanyatlás. Azonban a nyugat-európai történetírásban ezen vélemények átértékelése a vatikáni források kiadásával gyakorlatilag egyidejűleg megkezdődött. A máig meghatározó hatású, alapvető történettudományi műveket az avignoni korszakról a pápai források kezdeti feltárói, a francia és a német középkorkutatók írták. E nemzetek történetírásában a politikatörténet mellett sokáig főként az Apostoli Kancellária és az Apostoli Kamara működése, a pápák beneficiális politikája, valamint az avignoni kúria pénzügyei voltak a meghatározó kutatási területek. A pápai udvar más jellegű kapcsolatai a helyi egyházakkal, a pápai képviselet rendszere és megnyilvánulási formái, ezek osztályozása, valamint a kapcsolatok prozopográfiai szempontú megközelítése csak a legutóbbi évtizedekben került a tudományos érdeklődés középpontjába.

A magyar szakirodalomban ezzel szemben a kezdeti, főként a vatikáni forrásokat feltáró egyházi szerzők által kiadott munkák kiegyensúlyozott véleményalkotásra törekedtek. Azonban az avignoni pápaság és az Anjou-kori Magyar Királyság kapcsolatának kérdésköre a két világháború között aktuálpolitikai tónust kapott: vagyis a hazai történetírás leginkább az avignoni pápákkal szemben megfogalmazott kritika francia-ellenes elemeit vette át, bár azt a 14. századi magyar nagyhatalommal szembeállítva értelmezte. Az avignoni korszak kedvezőtlen megítélése itthon jóval tovább tartotta magát, mint Nyugat-Európában. Ennek oka minden bizonnyal a marxista történetírás monopóliumhelyzetében keresendő, amely az egyháztörténeti témákat háttérbe szorította, jelentős hiányt, lemaradást eredményezve a középkori pápai-magyar kapcsolatok tudományos irodalmában. Bár ezt az úrt – főként az Anjou-kori Magyar

Királyság és a Szentszék összeköttetéseinek vizsgálatában – a mai napig nem sikerült betölteni, a rendszerváltás után felélénkülő egyháztörténeti és Anjou-kori kutatások a külföldi történészek pápai intézményekre vonatkozó legújabb eredményeivel társítva megfelelő kiindulási alapot biztosíthatnak.

Mindenképpen fontos kiemelnünk, hogy az elemzés az I. Károly korabeli Magyar Királyság és a Szentszék kapcsolatának esetében csak részben támaszkodhat a 14. századi narratív forrásokra. A kortárs krónikák, elbeszélések ugyanis többnyire csak a politikatörténeti, diplomáciai, esetleg dinasztikus szempont megismeréséhez járulnak hozzá, ezen a téren viszont nem elhanyagolható a szerepük. A forrásbázis jelentősebb részét az okleveles források adják: a helyi levéltárakban fellelhető dokumentumok mellett elsősorban a pápai udvar intézményei által kibocsátott iratok. Ezek közül is különös jelentőséggel bírnak az Apostoli Kancellária regisztrumkönyvei, amelyek a diplomáciai levelezés mellett az egyházi javadalmakra, spirituális kegyekre, egyéb közérdekű ügyekre (keresztes hadjárat, legációk, bírói vagy *conservatori* kirendelések stb.) vonatkozó dokumentumokat is tartalmazzák, valamint az Apostoli Kamara hatáskörébe tartozó pénzügyek adminisztrációs anyaga, így a pápai *collectorok* számadáskönyvei, továbbá a bevételeket és kiadásokat tartalmazó *Introitus et Exitus* könyvek.

III. MÓDSZERTAN

Ha a pápai-magyar kapcsolatok vizsgálatára kerül sor, általában a pápai legátusok, adószedők magyarországi tevékenysége, esetleg az egyházfők javadalompolitikája jut eszünkbe. Azonban a két hatalom viszonya ennél mindig is jóval összetettebb, sokrétűbb volt. Elsődleges célom a 14. századi Magyar Királyság és a pápaság kapcsolatrendszerének átfogó vizsgálata volt. Olyan kérdésekre kerestem a választ, hogy Magyarország és a Szentszék mely ügyekben, milyen formákban érintkezett, és kik voltak azok a személyek, akik befolyásolni, formálni tudták ezt a viszonyrendszert. Kutatásom során elsősorban a magyar király és a Szentszék képviselőit fókuszáltam,¹⁴⁴ de bizonyos esetekben szükségesnek találtam az elemzés kiterjesztését a tágabb értelemben vett Magyar Királyság és a pápai udvar kapcsolatára is.¹⁴⁵ Ennek megfelelően belevettem a vizsgálatba minden olyan dokumentumot, amelyben az érintett(ek) a korabeli Magyar Királyság lakosai, a magyar egyházszervezet tagjai voltak, illetve Magyarországon viseltek világi hivatalt és / vagy egyházi javadalmat (is).

A téma tematikus szempontú megközelítése azt eredményezte, hogy a tartalmi csomópontok köré szervezett egységek nem, vagy nem feltétlenül időrendben követik egymást. Mivel az eddigi szakirodalom a pápai-magyar kapcsolatok tárgyalását teljes mértékben a politika- és diplomáciatörténeti eseményeknek rendelte alá, kizárólag ezek tükrében vizsgálta akár a pápai, akár a magyar képviselőket, célom az volt, hogy meghatározzam az I. Károly és az egyházfők között fennálló viszony főbb elemeit, és logikus rendszerbe foglalva mutassam be azokat. Ezt elsősorban esettanulmányokon, prozopográfiai és – ahol az adatok mennyisége lehetővé tette – statisztikai elemzés segítségével igyekeztem megvalósítani. A kötet végén helyet kapott egy adattár, amely a kapcsolatok alakulásában szerepet játszó személyek közötti tájékozódást segíti elő. Az okleveles forrásokra való hivatkozások esetében fontosnak tartottam az eredeti dokumentum jelzetszáma mellett (ha lehetséges volt) egy *in extenso* és egy regeszta-formájú kiadás adatait feltüntetni. A teljes szövegű kiadások közül (lehetőség szerint) Theiner munkáit részesítettem előnyben, mivel tapasztaltam szerint ő volt a pápai forráskiadások egyik legmegbízhatóbb szerkesztője. Emellett az esetek túlnyomó többségében az *École Française de Rome* kiadványaira és / vagy az Anjou-kori oklevéltárra hivatkoztam, mivel utóbbi sorozat szerkesztői a dokumentumok több nyomtatott kiadását is feltüntetik.

A források elemzése közben természetesen számos további módszertani kérdés felmerült. Ezek közül a legnagyobb kihívást az jelentette, hogy a korábbi magyar történetírás nagyon kevés képviselői formát különböztetett meg; a

144 Így pl. a IV. 1. és IV. 2. fejezetekben.

145 Erre az esetre jó példa lehet a V. 2. 1. fejezet.

kánonjogban használt fogalmak közül keveset vett át és azokat sem használta következetesen. A pápai udvar által delegált képviselők leggyakrabban előforduló megnevezése a legátus, az adószedésre kiküldött személyek pedig tizedszedők, függetlenül attól, hogy az eredeti pápai bullában milyen címzés szerepel, illetve, hogy a megbízott valójában mire kapott felhatalmazást. Ez a szemléletmód nem csak összemosta az eltérő jogkörrel (*legatus*, *nuntius* stb.) felruházott képviselőket, hanem egyoldalúan csak a valóban a pápai udvarból érkező küldöttekre fókuszált, és mellőzte azokat a magyarországi klerikusokat, akik az egyházfő megbízásából helyben láttak el valamilyen feladatot.¹⁴⁶ Jelen munkában a pápai képviselet közvetlen (*legatus*, *collector*, *nuntius*) és közvetettebb (*iudex delegatus*, *conservator*, *administrator*, *executor*) megnyilvánulási formáit is vizsgálom.

Hasonlóan sematikus volt a kapcsolatok másik oldalának – a királytól a pápai udvar felé irányuló képviseletnek – a vizsgálata. Itt ismert volt több olyan személy neve, akik küldöttségben jártak a pápai udvarban, de megválaszolatlanok maradtak olyan fontos kérdések, hogy ők valójában kinek az érdekét képviselték, valamint, hogy létezett-e a korszakban a királyi képviselet közvetlen formája (követjárás) mellett más, közvetettebb, vagy esetleg állandó jellegű képviseleti forma. Ebből kifolyólag az adatok rendszerezése során először is azt kellett tisztáznom, hogy a pápai és királyi képviseletnek mely – a legújabb történeti szakirodalom által már ismert – kategóriái jelennek meg az I. Károly korabeli Magyar Királyságra vonatkozó forrásanyagban, és ezek közül melyekről áll elegendő információ a rendelkezésünkre ahhoz, hogy következtetéseket vonhassunk le.

Emellett fontos volt már a vizsgálat kezdetén tisztázni, hogy kit, kiket soroltam azon személyek csoportjába, akik *ténylegesen* jártak a pápai udvarban. Ha egy pápai levél bizonyos személynek bizonyos kiváltságokat biztosított, az természetesen nem feltétlenül jelentette, hogy az illető személyesen jelent meg Rómában, vagy Avignonban. Elég csak az előkelőbb egyházi méltóságokra gondolnunk: az érsekek, püspökök sok esetben nem utaztak a pápai udvarba, hogy választásuk megerősítését kieszközöljék, hanem *procuratorokat* neveztek ki érdekeik képviseletére. Hasonlóképpen megtörténhetett (és meg is történt), hogy ha egy személy (akár egyházi, akár világi) vállalta a hosszú utazás kockázatát, akkor nem csak saját, hanem a közvetlen környezete által rábízott *supplicatio*kat, panaszokat, stb. is bemutatva a pápai udvarban. Elsődleges célom az volt, hogy a lehető legnagyobb biztonsággal azonosítsam a követeket, ezért felállítottam egy kritériumrendszert. A legegységelműbb esetekben a forrás (pápai levél, adománylevél, stb.) kijelenti, hogy a kérdéses személy mint *nuntius* vagy *ambaxiator* jelen volt a pápai udvarban, előadott egy kérést, levelet

146 Az egyházi bíraskodásban pápai megbízásból eljáró képviselők vizsgálatára először Bónis György tett kísérletet. BÓNIS 1971. 621–658.

kézbesített.¹⁴⁷ Néhány személyt közvetett jelek alapján is bevontam az elemzésbe: így ha több pápai levél is tárgyalta ugyanannak a személynek a különböző kéréseit, és ezek kibocsátási ideje egybeesett egy követség bizonyított avignoni tartózkodásával. Kizártam viszont az olyan eseteket, amikor csak a levél, vagy *supplicatio* kézhezvételének ténye ismert, viszont a kézbesítés módjáról semmilyen biztos adat nem állt rendelkezésünkre.

Ahogy a fenti leírásból is kitűnik, a kutatások során nagy hangsúlyt fektettem a pápai-magyar kapcsolatokban résztvevő személyek azonosítására – akár kurialistákról, akár magyar egyháziakról volt szó. Ez a megközelítésmód több szempontból is jelentős eredményekkel kecsegtet. Egyrészt felrajzolhatóvá válik az egyes személyek kapcsolati hálója, amely felfedi az eddig rejtett személyes összefüggéseket és lehetővé teszi, hogy felmérjük, mennyiben (és milyen módon) alakították az egyéni érdekek a pápai-magyar kapcsolatokat. Az, hogy prozopográfiai adatokat gyűjtünk és elhelyezzük a pápai, illetve királyi szolgálatot az egyén életútjában, elősegíti az intézmények működésére vonatkozó, általános érvényű következtetések levonását is. Ha ugyanis megvizsgáljuk, hogy a gyakorlati teendők (adószedés, bíráskodás, üzenetek közvetítése, parancsok végrehajtása, stb.) elvégzésével kiket bízott meg a pápai, illetve a királyi udvar, és a kirendelt személyek hogyan oldották meg a feladatot, közelebb kerülünk annak megértéséhez, hogy egyes hivatalok betöltését milyen tényezők befolyásolták, hogy bizonyos hivatalok viselése milyen kapcsolatrendszer kiépítését segítette elő és milyen későbbi karrierlehetőségeket nyitott meg, illetve, hogy kapcsolódtak-e állandó megbízatások az egyes tisztségekhez.

147 Mint például Csanád váradi prépost követségéhez köthető pápai levél: 1320. 07. 02.: „*Cum itaque dilectus filius Chanadinus prepositus ecclesie Waradiensis, secretarius, cancellarius et comes capelle carissimi in Christo filii nostri Caroli regis Ungarie illustris, sicut ipse nobis exposuit [...]*” AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 967 (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 423v); THEINER I. 467–468. (DCCIX. sz.); AOklt. V. 319. (829. sz.).

IV. A KÉPVISELET FORMÁI, RENDSZERE

IV. 1. A királyi képviselet

Mário Farelo portugál történész 2010-ben megjelent tanulmányában vizsgálta a portugál korona képviseleti formáit az avignoni pápai udvarban. Két típust különböztetett meg: a „formális” követségeket – vagyis az alkalmi jelleggel, konkrét ügyek elintézésével megbízott királyi küldöttségeket – , valamint a kevésbé szervezett „helyi” képviselőket – azaz az olyan (elsősorban egyházi) személyeket, akik állandóan Avignonban tartózkodtak, valamilyen formában a pápai kúriához tartoztak (pl. egy bíboros familiárisai voltak), és szükség esetén mozgósíthatók voltak a portugál érdekek képviseletére.¹⁴⁸ A források vizsgálata alapján elmondhatjuk, hogy I. Károly uralkodása idején a második típusú képviselet magyar részről még nem kimutatható,¹⁴⁹ így jelen fejezetben az első csoportra, a királyi követségekre koncentrálok.

Fraknói Vilmos *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-székkal* című munkájában kísérletet tett arra, hogy a pápai udvar és a magyar uralkodók között közvetítő összes egyházi és világi küldöttet megnevezze. Értelemszerűen egy olyan volumenű munka esetében, mint Fraknói háromkötetes összefoglalása volt, a személyek beazonosítása nem lehetett mindig maradéktalanul sikeres. Az eddig ismeretlen részletek kitöltése mellett még több nagyon fontos ponton is kiegészíthető Fraknói munkája. Amennyiben a követek nevén, megbízatásuk idején és betöltött tisztségükön túl alaposabb vizsgálat alá vesszük életpályájuk alakulását, meghatározhatjuk kapcsolati hálójukat, azt, hogy milyen tényezők befolyásolták a kiválasztásukat és hogy hatással volt-e a királynak, illetve a pápának tett szolgálatuk a későbbi karrierjükre. Ezek mind olyan szempontok, amelyeket a korábbi történeti munkák nem mérlegeltek, pedig feltárásuk hozzájárul a pápai-magyar kapcsolatok mélyebb megértéséhez.

148 FARELO 2010. 723–763.

149 Harkácsi István későbbi csanádi (1343–1344) püspökről tudjuk, hogy pécsi prépostként Avignonban élt, de az ő esetében a magyar király vagy a magyar főpapok érdekében kifejtett tevékenységről I. Károly uralkodásának idején nem tanúskodnak a források. Harkácsi életére ld. JUHÁSZ 1946. 44–53.

IV. 1. 1. Egyházi követek

A módszertani fejezetben meghatározott kritériumok alapján I. Károly 41 éves uralkodása alatt 21 olyan követjárást sikerült beazonosítani, amelyek esetén legalább egy követ neve ismert. A követek száma 22 fő, hárman többször is képviselték I. Károlyt Avignonban. Közülük tizennégyen voltak bizonyosan egyházi személyek,¹⁵⁰ heten világiak,¹⁵¹ egy követ társadalmi állása pedig ismeretlen. Az egyházi követek közül sokan az egyházi középírást tagjai, prépostok vagy kánonokok, de több alkalommal választott, megerősítésre váró püspökök is jártak I. Károly megbízottjaként a pápai udvarban. Öt királyi követ volt tagja valamelyik szerzetesrendnek: ketten dominikánusok (Péter, 1317;¹⁵² Rogerius, 1323¹⁵³), ketten ferencesek (Jánki László, 1317;¹⁵⁴ János, 1331¹⁵⁵) és egy Ágoston-rendi remete (Pál, később nándorfehérvári püspök,¹⁵⁶ 1331 és 1332). Az öt szerzetes közül ketten töltöttek be valamilyen tisztséget a királyi udvarban követségük idején, Péter mint *confessor*, Pál mint *capellanus et secretarius regis*.¹⁵⁷ Jánki László kancellári működése követségét követően, 1317 októberétől bizonyítható.¹⁵⁸ Közülük ketten már a delegáció idején is előkelő tisztséget töltöttek be saját rendjükön belül is, ugyanis Péter a székesfehérvári domonkosok perjele, János pedig a magyarországi ferencesek provinciálisa volt.¹⁵⁹ Emellett hárman (Péter, László és Pál) a világi egyházi hierarchiában is magas rangot értek el a pápai udvarban tett látogatásuk után. Azonban Péter és László esetében nem a diplomáciai küldetés befolyásolta pozitívan a karrierjüket, hanem már a delegáció idején is I. Károly bizalmasai voltak, és a király a pápától kérte megerősítésüket a püspöki székekben. Pétert avignoni utazása előtt választották boszniai püspökké, XXII. János pedig 1317. július 3-án erősítette meg e tisztségében.¹⁶⁰ László választott kalocsai érsek volt, amikor elindult Avignonba, és a pápai udvarban szentelték

150 1. tábl.

151 2. tábl.

152 1. tábl. 4. sz.; Adattár 164. sz.

153 1. tábl. 7. sz.; Adattár 181. sz.

154 1. tábl. 5. sz.; Adattár 123. sz.

155 1. tábl. 9. sz.; Adattár 89. sz.

156 1. tábl. 10. sz.; Adattár 159. sz.

157 Pált egy 1331. 02. 15-én kelt pápai levél *capellanus regis*ként említi: AAV Instr. Misc. 1172. és 1173. Egy másik, 1332 márciusában kelt dokumentum pedig *secretarius regis*ként: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1388; THEINER I. 549–550. (DCCCLVI. sz.).

158 1336. 10. 25-ig. ENGEL 1996. 65.

159 1331. 08. 05.: MNL-OL DF 291665; THEINER I. 544–545. (DCCCXLV. sz.); AOKlt. XV. 182. (314. sz.)

160 Korábban július 15-ére datálták Péter megerősítését a püspöki székekben: UDVARDY 1991. 190. Azonban a pápai levél dátumaként *V nonas Iulii* szerepel: AAV Reg. Vat., vol. 66, ep. 3542 (AAV Reg. Aven., vol. 7, fol. 10r és fol. 153r); THEINER I. 458–459. (DCXCII. sz.); AOKlt. IV. 192–193. (507–510. sz.)

fel 1317. augusztus 15-én.¹⁶¹ László kalocsai érsek a későbbiekben mind a pápai, mind a királyi udvarnak teljesített szolgálatot.¹⁶²

Sajnos a források erősen korlátozott száma néhány esetben megakadályozza a követek életrajzának rekonstruálását. Nem ritka, hogy az egyetlen információ, amely I. Károly delegáltjáról a rendelkezésünkre áll, éppen a követtséghez kapcsolódó dokumentumból származik. Ezek a személyek az egyházi középíráshoz tartoztak, és valószínűleg nem is jutottak előrébb az egyházi hierarchiában. A legjobb példa az ilyen kevéssé ismert küldöttekre Karácson¹⁶³ kalocsai kanonok, aki 1309-ben járt a pápai udvarban.¹⁶⁴ Karácsont sem megbízatása előtt, sem megbízatása után nem említi más forrás, még a kalocsai káptalan dokumentumai sem. A nápolyi királyi kancellária egyetlen bejegyzése emlékezett meg róla, mint „*clericus et familiaris regis Ungariae*” 1309 januárjában. Csupán a forrásban alkalmazott jövő időből (*tunc accessuro ad Romanam Curiam*) következtethetünk arra, hogy Karácson először II. Károly udvarában járt, majd onnan folytatta útját V. Kelemenhez. A bejegyzés emellett általános leírást ad követtségének céljáról (*pro certis agendis tangentibus ipsum regem et archiepiscopum Collocensem, cancellarium regem*). Fraknoi valószínűsítette, hogy Karácson követtsége Gentilis bíboros¹⁶⁵ Magyarországra történt megérkezéséhez volt köthető.¹⁶⁶

Néhány alkalommal a király nem saját követét küldte a pápai udvarba, hanem egy választott püspököt, egy káptalan delegáltját, illetve Klemencia királyné követét bízta meg kérésének tolmácsolásával. Először 1310-ben I. Károly levélben ajánlotta V. Kelemennek Miklós választott győri püspököt, és az üzenetet Miklós,¹⁶⁷ a győri püspök kancellárja és képviselője (*cancellarius et procurator episcopi lauriensis*) juttatta el a pápai udvarba. A király támogatása mellett a

161 Egy 1317. 08. 15-ére datált regisztrumkönyvi bejegyzés részletesen leírja a felszentelést: AAV Reg. Vat., vol. 66, ep. 3481; THEINER I. 459–460. (DCXIV. sz.); AOKlt. IV. 205–207. (544–550. sz.)

162 1322-ben egyike volt annak a három *consevator*nak, akiket XXII. János a pálosok jogainak védelmével bízott meg. 1322. 09. 27: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 83; THEINER I. 481. (DCCXXXVI. sz.); AOKlt. VI. 286. (779. sz.) 1327-ben pedig a pálos rend körülményeiről folytatott vizsgálatban is részt vett. 1327. 07. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 84, ep. 2122 (MNL-OL DL 105941; AAV Reg. Aven., vol. 27, fol. 392v); AOKlt. XI. 162–163. (343. sz.) 1337-ben bekövetkezett haláláig vezette a királyi kancelláriát. UDVARDY 1991. 195–197; FRAKNOI 1901. 147. Korábban a magyar történettudomány egy, a szegénységi vitában megfogalmazott *opiniót* is neki tulajdonított, de erről a felvetésről minden kétséget kizáróan bebizonyosodott, hogy téves (erről bővebben ld. V. 2. 2. 3.)

163 *Carachinus*, 1. tábl. 1. sz.; Adattár 116. sz.

164 A nápolyi királyi kancellária 8 uncia aranyat utalt ki Karácson számára költségei fedezésére. 1309. 01. 14.: MDA I. 186. (241. sz.); AOKlt. II. 242. (554. sz.) Karácsonra ld. C. TÓTH 2019a. 87.

165 Adattár 49. sz.

166 1308 szeptemberében érkezett meg Zágrábba. A legátus itineráriumát ld. IV. 2. 1. 1. fejezet.

167 *Nicolaus dictus Finta*, 1. tábl. 2. sz.; Adattár 151. sz.

követ arról is biztosította a pápát, hogy a választással Gentilis bíboros is egyetért.¹⁶⁸ A második esetben János váci éneklőkanonok¹⁶⁹ tolmácsolta a király, és a püspökválasztás miatt két táborra szakadt káptalan egyik felének akarátát.¹⁷⁰ 1323 decemberében pedig egy Rogerius nevű domonkos szerzetes¹⁷¹ járt a pápai udvarban, aki nem csak I. Károly, hanem Klemencia özvegy francia királyné és Jacobus de Corvo (Jacques de Corvo)¹⁷² leveleit is átadta XXII. Jánosnak.¹⁷³ Bár a forrás elég szűkszavúan nyilatkozott a küldöttről, több, mint valószínű, hogy Klemencia megbízottjáról volt szó. A követjárás oka az ügyben érintettek körét és az időpontot figyelembe véve valószínűleg a zágrábi püspökség betöltése volt.¹⁷⁴

Fraknói felvetése szerint az Anjou-dinasztia nápolyi és magyar ágai között Károly calabriai herceg halála (1328) után meginduló diplomáciai tárgyalások a pápai udvarba küldött magyar követségek gyakoriságát is megnövelték.¹⁷⁵ A pápaság számára kiemelt jelentőséggel bírt a Nápolyi Királyság sorsának alakulása, így XXII. János tevékenyen részt vett az I. Károly fia és Róbert lányunokája között kötendő házassági terv kidolgozásában. Azonban a részletek eddig nem voltak tisztázottak – így az sem, hogy milyen mértékű volt a magyar jelenlét növekedése Avignonban. Fraknói Vilmos igyekezett számba venni az 1331–1332 folyamán delegált követeket; az ő közlése nyomán az alábbi listát állíthatjuk fel:

168 1310. 07. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 238v ep. 958; THEINER I. 822–823. (MCCLVIII. sz., hibásan 938-as folióra hivatkozva); AOkl. II. 405. (931. sz.). A dokumentum hibásan 1309-es dátummal szerepel a bencések regeszta-kötetében, és ennek következményeként az *Ut per litteras* adatbázisba is ezzel a későbbi dátummal került át: RC V. IV. 339–340. (6135. sz.).

169 1. tábl. 3. sz.; Adattár 88. sz.

170 1313. 08. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 187v, ep. 581; THEINER I. 443–444. (DCLXXIX. sz.); RC V. VII. 275–277. (9622. sz.) A dokumentum az Anjou-kori oklevéltárban 1312-es dátummal szerepel (AOkl. II. 160. /350. sz./) Azonban a dátum *kal. augustii anno octavo*: mivel V. Kelemen 1305. november közepén szentelték fel, így a nyolcadik uralkodási év augusztus elsejének 1313-ra kellett esnie.

171 1. tábl. 7. sz.; Adattár 181. sz.

172 Adattár 78. sz.

173 1323. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78, ep. 926–927; LSC J XXII. (France) II. 426. (1890. sz., a Klemenciának szóló dokumentum átírása).

174 XXII. János 1322 nyarán nevezte ki Klemencia királyné gyóntatóját, Jacques de Corvót a zágrábi püspöki székbe, de a jog érvényesítése – valószínűleg I. Károly ellenérzése miatt – nehézségekbe ütközött. 1322. 08. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 735. (AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 272v); THEINER I. 479–480. (DCCXXXII–DCCXXXIII. sz.); AOkl. VI. 273–275. (742–748.) sz.; ill. 1322. 09. 03.: THEINER I. 481. (DCCXXXIV. sz.); AOkl. VI. 280. (762. sz.) Jacques de Corvo személyére összefoglalólag ld. Kiss 2020b. Annexe A–9, nr. 119.

175 FRANKÓI 1901. 154–158.

- Pál, Ágoston-rendi szerzetes, később nándorfehérvári püspök (1331. február és 1332. tavasz)
- István, váradi prépost,¹⁷⁶ Gergely bekcsényi¹⁷⁷ főesperes, később háj(szentlőrinc)i prépost,¹⁷⁸ Tamás, erdélyi főesperes¹⁷⁹ és „két világi úr”¹⁸⁰ (1331 vége)
- Humbert de Cholay, lovag (1332)¹⁸¹

A lista azt a benyomást kelti, hogy a magyar király egymástól különállóan, de rövid időn belül küldte a követségeket XXII. Jánoshoz. A források szisztematikus vizsgálata azonban más képet mutat. Sokkal valószínűbbnek tűnik, hogy a követségek átfedték egymást időben és a delegáltak esetenként hosszú hónapokat töltöttek Avignonban. A fenti felsorolásban szereplő első személy, Pál Ágoston-rendi remete minden jel szerint kétszer járt Avignonban I. Károly megbízásában: először 1331 elején (februárban),¹⁸² majd 1332 tavaszán.¹⁸³ Ezt a feltételezést alátámasztja, hogy nincs bizonyíték Pál folyamatos avignoni tartózkodására a két időpont között, valamint egy év alatt kétszer is meg lehetett tenni az Avignon és Magyarország közötti távolságot. Pált első látogatása alatt XXII. János megerősítette nándorfehérvári püspöki címében.¹⁸⁴ Ugyan a pápai kinevező bulla nem tért ki rá, hogy a püspököt a magyar király is ajánlotta-e a tisztségre, de nem ez lett volna az első példa arra, hogy I. Károly egy fontos javadalomra szánt jelöltjét küldte követként a pápai udvarba (mint Péter boszniai püspök és László kalocsai érsek esetében). A Pál delegációjához kapcsolódó dokumentumok némi bepillantást engednek életpályájába, bár még így is sok kérdés marad megválaszolatlanul.¹⁸⁵ Annak ellenére, hogy Pál származásáról és

176 1. tábl. 12. sz.; Adattár 70. sz.

177 Ma Becsehely.

178 1. tábl. 11. sz.; Adattár 52. sz.

179 1. tábl. 13. sz.; Adattár 193. sz.

180 2. tábl. 4. sz.; Adattár 196. sz.; ill. 2. tábl. 5. sz.; Adattár 47. sz.

181 2. tábl. 7. sz.; Adattár 66. sz.

182 FRAKNÓI TT 1898. 385–386. (II. sz.)

183 1332. 03. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1388; THEINER I. 549–550. (CCCLVII. sz., *vii id mart an. xvi*), 553–554. (DCCCLXV. sz.).

184 1331. 02. 19. AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 823 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 414r, MNL-OL DF 291549); AOklt. XV. 37. (64. sz.)

185 A megerősítő bulla említi édesapjának nevét: *Chestulz*-i Lukács. *Cheslukként* olvasva ld. AOklt. XV. 37. (64. sz.) Mivel egyházmegye nincs megadva, Pál származási helyének beazonosítása problémákba ütközik. A *Chestulz* forma más (Magyarországon keletkezett vagy regisztrumkönyvi) 14. századi dokumentumban nem fordul elő. Legvalószínűbbnek az látszik, hogy a településnév Kesztlöcöt jelöli, amely a pápai tizedszedők számadáskönyvében (1332–1337) *Kesztelch*, ill. egy 1320–1321-es dokumentumban *Keztheulchl* írásmóddal jelenik meg (MNL-OL DF 236419). Azonban e két forma két különböző, de ugyanolyan nevű falura utalt: az egyik Tolna megyében, a másik pedig Esztergomhoz közel feküdt. ÁMTF II. 295. Sajnos egyik lehetőséget sem zárhatjuk ki, még abban az esetben sem, ha feltételezzük:

egyházi pályájának kezdetéről csak homályos információk állnak rendelkezésünkre, abban bizonyosak lehetünk, hogy a követség idején már a királyi udvar belső köreihez tartozott, hiszen 1332-ben a források *secretarius regis*nek titulálják. Ez alkalommal kúriában folytatott tárgyalások kétségtelenül hosszúra nyúltak, ugyanis a regisztrumkönyvek bejegyzései szerint Pál még 1332 júliusában is Avignonban tartózkodott.¹⁸⁶

A Fraknoi által leírtak alapján azt gondolhatnánk, hogy a következő öt személyt, István váradi prépostot, Kaproncai¹⁸⁷ Gergely háj(szentlőrinc)i prépostot, Tamás erdélyi főesperest és a „két világi urat” ugyanannak a delegációnak a tagjaiként kell kezelnünk. Véleményem szerint azonban Kaproncai György fia Gergelyt külön kell tárgyalnunk a többiektől. 1331 januárjából származnak azok a regisztrumkönyvi bejegyzések, amelyek Gergelyt háji préposti kinevezését tartalmazzák.¹⁸⁸ Ezen források egyike sem utal arra, hogy a prépost kinevezése idején a király követeként a pápai udvarban tartózkodott volna. Erre csak 1332. április 25-i dátummal van konkrét bizonyítékunk: ekkor a pápai oklevél *nuncius regis*nek nevezte és kimentette a királynál a hosszú távollét miatt, amit a tárgyalások elhúzódása okozott.¹⁸⁹ És valóban: a regisztrumkönyvek alapján valószínűnek látszik, hogy Gergely még 1332 júliusában is Avignonban tartózkodott. Bár nem állítható teljes bizonyossággal, hogy Kaproncai Gergely 1331 elején is jelen volt a pápai kúriában, érdemes fontolóra vennünk ezt a lehetőséget, hiszen a két feltételezett időintervallum (1331 eleje és 1332. tavasz-nyár) egybeesik Pál nándorfehérvári püspök avignoni delegációinak időpontjával.¹⁹⁰ Kétségtelen, hogy a királyi követségek minden alkalommal több, mint egy személyt foglaltak magukba, és a király részéről logikus lépés lett volna azokat a követeket visszaküldeni második alkalommal, akik már ismerték a tárgyalások részleteit. Pál nándorfehérvári püspökről bizonyítottan tekinthető, hogy kétszer járt a pápai

Pál egy kolostor közelsége miatt döntött az Ágoston-rendi remeték mellett, ugyanis a szerzetesrendnek a 14. században Esztergomban és Pécsen is volt kolostora. ROMHÁNYI 2005. 99–100.

186 1332. 07. 15.: THEINER I. 591. (DCCCLXXVII. sz.). A későbbi nándorfehérvári püspök életének további része a kezdetekhez hasonlóan ismeretlen: sem Avignomból való visszatérésének, sem halálának pontos dátumát nem lehet megállapítani. A nándorfehérvári püspöki székben egy szintén Pál nevű szerzetes követte. A püspökség 1341 januárjában üresedésben volt (MNL-OL DF 278114), a második Pál nevű püspök pedig csak 1346-ban követte elődjét. HC I. 355; ENGEL 1996. 72.

187 A pápai dokumentumokban *Caproncha*, *Copruncha* és *Kopruncha* írásmóddal is szerepel. Ma Koprivnica (Horvátország).

188 1331. 01. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 533 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 347r, MNL-OL DF 291545); THEINER I. 533. (DCCCXXV. sz.); AOkt. XV. 16. (21. sz.)

189 1332. 04. 25.: THEINER I. 551–552. (DCCCLXI. sz.).

190 Ha 1331 elején valóban járt a pápai kúriában, akkor minden valószínűség szerint visszatért Magyarországra, akárcsak Pál, hiszen hájszentlőrinci prépostként 1331-ben kiadott egy oklevelet (sajnos hiányos keltezéssel, hónap, nap nélkül). MNL-OL DL 76443; AOkt. XV. 284. (488. sz.).

udvarban. Feltételezhetően ugyanazzal a kísérettel (Kaproncai Gergelyt is beleértve) tért vissza 1332-ben, mint korábban. Kaproncai Gergely avignoni követségének van egy másik figyelemreméltó részlete is: a hájszentlőrinci prépostságba való beiktatása nyilvánvalóan okozott némi félreértést a pápai kancellárián. 1331. január 6-ára datált az a pápai levél, amely áthelyezte Kaproncait a bekcsényi főesperességről a háji prépostságba,¹⁹¹ majd 1331. január 10-én ennek ellenkezője történt: a háji prépostságról a bekcsényi főesperességbe helyezték át.¹⁹² Mivel nem áll rendelkezésünkre későbbi dokumentum, amely a hájszentlőrinci prépostságba való újbóli beiktatását említené, valamint Kaproncait 1331 után következetesen háji prépostnak tituláljak a pápai levelek is egészen 1335-ös császári préposti kinevezéséig, nincs okunk kételkedni, hogy az 1331. január 10-i dokumentumban valóban elírásról lehetett szó.¹⁹³ Az 1332-es pápai levelek ezen kívül *capellanus regis*nek címzik Kaproncait, ami azt jelenti, hogy ő is – akár csak a követek jelentős része – a királyi kápolna tagja volt.¹⁹⁴ 1337 végén – 1338 elején Kaproncai még egy alkalommal képviselte I. Károlyt Avignonban. Bár a lefolytatott tárgyalások jellegéről nem áll rendelkezésünkre konkrét adat, feltételezhetjük, hogy Kaproncai feladata volt kieszközölni a pápai megerősítést Kálmán győri püspökségbe történt megválasztásához, az esedékes *commune servitium*ot ugyanis Kaproncai fizette be az Apostoli Kamarába.¹⁹⁵

Másrészről viszont István váradi prépostot, Tamás erdélyi főesperest és a „két világi” személyt nagy bizonyossággal tekinthetjük egyazon követségnek a tagjainak. Ennek oka egy 1332. április 29-ére datált pápai levél, amely együtt említi őket, mint *ambaxiatores et nuncios Carolis regis Ungariae*. A forrás a két világi követet is megnevezi: *Gedeth de Hethes* és *Taphan de Harazti*,¹⁹⁶ a két egyházi megbízott követtársai (*conuncii et conambaxiatores*).¹⁹⁷ A pápai levél a delegáció hazaindulása előtt nem sokkal keletkezhetett, ugyanis XXII. János megelőző lépéseket tett egy, a magyar követek ellen esetlegesen elkövetett támadás eseté-

191 Ugyanezen a napon XXII. János a korábbi hájszentlőrinci prépostot, Piacenzai Jakabot (Adattár 87. sz.) pozsonyi préposttá nevezte ki. AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 443 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 308r; MNL-OL DF 291540); AOKt. XV. 14. (16. sz.)

192 1331. 01. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 999 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 300v; MNL-OL DF 291550); AOKt. XV. 18. (24. sz.)

193 Ma Čazma (Horvátország). A hájszentlőrinci káptalan 14. századi történetére ld. THOROCZKAY 2014a. 331–332.

194 1332. 07. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 102, ep. 1244; LC J XXII. XI. 236. (57819. sz.)

195 1337. 09. 01.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 161, fol. 9r; GÖLLER 1920. 63; AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 155r; CAMERALIA I. 200. (347. sz.) A hazafelé vezető úton a konstanzi egyházmegyében fogságba esett, de a pápai közbenjárásnak köszönhetően kiszabadult. 1338. 04. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 126, fol. 56r, ep. 83 (AAV Reg. Aven., vol. 85, fol. 189; MNL-OL DF 291720); THEINER I. 621. (DCCCCXXXIV. sz.); AOKt. XXII. 116–117. (177. sz.); LC B XII. II. 99. (6275. sz.) Kaproncairól még ld. a IV. 3. fejezetet.

196 Adattár 47. és 196. sz.

197 1332. 04. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 325v, ep. 1540; THEINER I. 552. (DCCCLXII. sz.).

re: felkérte Asti és Pávia püspökeit, hogy lépjenek fel a magyar delegáció védelmében. Természetesen felmerül a kérdés: ha a delegáció 1332. április végén, május elején hagyta el a pápai udvart, mikor érkeztek? A követek neve legkorábban 1332. február 23-án jelenik meg a regisztrumkönyvekben. Ezen a napon Istvánt,¹⁹⁸ *Gedeth*-et (veszprémi egyházmegye)¹⁹⁹ és *Taphan*-t (győri egyházmegye)²⁰⁰ haláluk esetén egyszeri, teljes bűnbocsánatban részesítette a pápa. Ugyanezen a napon, ugyanebben a kegyben részesült Chama „erdélyi” főesperes,²⁰¹ illetve *Lochouch-i* Dénes fia István, Esztergom egyházmegyei lovag²⁰² engedélyt kapott a VI. Fülöp francia király által szervezett keresztes hadjáratában való részvételre.²⁰³ Gyaníthatóan a két utóbbi személy (Chama és István) a magyar követek kíséretéhez tartoztak. E feltevést megerősítheti az a tény is, hogy Chama neve még kétszer feltűnik a regisztrumokban: február 25-én XXII. János felszólította a kalocsai érseket,²⁰⁴ egy püspököt (*episcopus AQUIENSIS*) és a bácsi prépostot,²⁰⁵ hogy segítsenek Chamának visszaszerezni a küüllői főesperességet, amit a váradi püspök elvett tőle;²⁰⁶ április 5-én pedig az erdélyi²⁰⁷ és váradi²⁰⁸ püspököket nevezte ki Chama küüllői főesperességre vonatkozó jogainak védelmére (*conservatores*).²⁰⁹ Az 1332-es pápai beavatkozás küüllői jogainak érdekében

198 A pápai regisztrumkönyvi bejegyzés *archidiaconus Transilvanensisként* említi Chamát. 1332. 02. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 101, fol. 270v, ep. 766 (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 410r); LC J XXII. XI. 144. (56508. sz.)

199 1332. 02. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 101, fol. 271v, ep. 773 (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 411v); LC J XXII. XI. 144. (56511. sz.)

200 1332. 02. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 101, fol. 270v, ep. 767 (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 410r); LC J XXII. XI. 144. (56509. sz.)

201 1332. 02. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 101, fol. 270v, ep. 765 (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 410r); LC J XXII. XI. 144. (56507. sz.); 1. tábl. 14. sz.; Adattár 26. sz.

202 2. tábl. 6. sz.; Adattár 74. sz.

203 1332. 02. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 101, fol. 270v, ep. 768; THEINER I. 546. (DCCCXLIX. sz.).

204 Jánki László, Adattár 123. sz.

205 János, Adattár 91. sz.

206 Az *episcopus AQUIENSIS* alak minden bizonnyal kamarai elírás; azonban nem eldönthető, hogy az egri (*Agriensis*), az aix-en-provence-i (*Aquensis*) vagy az aquilai (*Aquilensis*) egyházmegye vezetőjére utal. 1332. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1528 (AAV Reg. Aven., vol. 42, fol. 226r); LC J XXII. XI. 145. (56528. sz.)

207 Bátori András, Adattár 5. sz.

208 Szécsi András, Adattár 10. sz.

209 1332. 04. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 895 (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 460v); LC J XXII. XI. 168. (56827. sz.) Nem ez az egyetlen eset, amelyből arra következtethetünk, hogy Chama hatékonyan tudta érvényesíteni saját érdekeit, sőt, nagyon valószínű, hogy már 1332 előtt sem volt ismeretlen a pápai udvarban. Első jelentősebb egyházi tisztsége az óbudai prépostság volt (*eccl. Sancti Petri de Veteri Buda*). 1316. 09. 10.: MNL-OL DL 29111; AOklt. IV. 124. (319. sz.) Egy 1321-es pápai levél (gyula)fehérvári kanonokként és a király *consiliarius*aként említette, és I. Károly ajánlására a pápa még egy gyulafehérvári kanonokság várományosává tette, amelynek elnyerése esetén le kellett mondania óbudai prépostságáról, valamint az erdélyi, váradi, pécsi, győri, esztergomi, veszprémi és zágrábi egyházmegyékben bírt kanonokságairól. 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, fol. 129r–v,

láthatóan megtette hatását, ugyanis a tizedszedők számadáskönyve is e tisztségben említi Chamát 1335-ben.²¹⁰

János ferences provinciális pedig 1331 augusztusa körül látogatott el Avignonba, ahol elsődleges feladatai közé tartozott, hogy beszámoljon I. Károly tatárokon aratott győzelméről.²¹¹

Az 1331 és 1332 folyamán a pápai kúriába küldött képviselőkről végzett vizsgálatot összegezve megállapítható, hogy a fent említett személyek négy követtség tagjai voltak. A négy küldöttség közül pedig egy (Pál és Kaproncai Gergely) két alkalommal is járt Avignonban, tehát két év alatt összesen öt követjárásról van tudomásunk. Ez igazolni látszik a korábban említett felvetést, mely szerint a nápolyi trónöröklést érintő tárgyalások a pápai udvarba küldött magyar királyi követtségek gyakoriságát is növelték. 1301 és 1330 között ugyanis 11 követjárásról szolgáltatnak információt a források, vagyis I. Károly átlagosan nagyjából háromévente küldött egy követtséget a Szentszékhez. E témakör esetében ugyanakkor a számokat érdemes körültekintően kezelnünk, hiszen az eredmények nyilvánvalóan nem azt jelentik, hogy az eltelt időközben a magyar király egyáltalán nem képviseltette magát a pápai udvarban. Üzenetváltások ennél sokkal gyakrabban dokumentálhatók, valamint azon magyar főpapok lehetséges közvetítői szerepéről sem szabad elfeledkeznünk, akik az említett időintervallumban saját ügyeik miatt jártak a kúriában, vagy küldtek követeket a pápához.

A prozopográfiai adatgyűjtés kétségtelenül azoknak a követeknek az esetében járt a legtöbb sikerrel, akik vagy már küldetésük idején is az egyházi társadalom felsőbb rétegébe tartoztak, vagy a későbbiek folyamán magasra jutottak az egyházi hierarchiában. Jánki Lászlóról már korábban esett szó. Rajta kívül még két, korábban a pápai udvarban diplomáciai szolgálatot teljesítő küldött emelkedett érseki rangig: Telegdi Csanád²¹² és Kaboli László.²¹³ Mindkét név jól ismert a magyar történetírás számára. Telegdi 1320 nyarán járt Avignonban,

ep. 346 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 192r); THEINER I. 478. (DCCXXIX. sz.); AOKlt. VI. 129. (337. sz.) Chama ezenkívül egyértelműen rendelkezett némi befolyással a székesfehérvári káptalanban is: két évvel korábban ugyanis, a székesfehérvári prépost halálakor a káptalan tagjai őt és két másik egyházit bíztak meg az új előjáró megválasztásával. A döntést később a pápai udvarban is megvizsgálták és jóváhagyták. 1322. 10. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 58 (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 43v); THEINER I. 482–483. (DCCXXXVII. sz.); AOKlt. VI. 290. (790. sz.)

210 MON VAT I/1. 135., 142. 1336–1337-ben bácsi prépost volt. C. TÓTH 2019a. 30., 105. 1341 februárjától már üresedésben lévőknek említik javadalmait a források. 1341. 02. 20.: AAV Camp. Ap., Collect. vol. 180., fol. 75–77; MON VAT I/1. 428; AOKlt. XXV. 64. (126. sz.)

211 1331. 08. 05.: MNL-OL DF 291665; THEINER I. 544–545. (DCCXLV. sz.); AOKlt. XV. 182. (314. sz.) János életéről kevés biztos adat áll rendelkezésünkre. Hozzávetőlegesen 1323-tól tölthette be a provinciális tisztséget, és valószínűleg nem sokkal a pápai udvarból való hazatérése után halt meg. KARÁCSONYI 1922. 34–36.

212 Adattár 31. sz.

213 Adattár 124. sz.

különféle jellegű feladatokkal felruházva. Tizenegy regisztrumkönyvi bejegyzés kapcsolható követségéhez,²¹⁴ vagyis az ő nevéhez fűződik a legjobban dokumentált avignoni követjárás. Telegdi szolgálatait és agilitását valószínűleg XXII. János is elismerte, hiszen a *capellanus papae* tisztséget adományozta neki.²¹⁵ A tiszteletbeli címet rajta kívül még három követ viselte: Chama küüllői főesperes,²¹⁶ István váradi prépost, valamint Tamás erdélyi főesperes.²¹⁷

A harmadik követ, aki a pápai udvarban teljesített diplomáciai szolgálata után az érseki rangig jutott Kaboli László titeli prépost volt. Akárcsak Telegdi Csanád, Kaboli is viselte a *comes capelle et secretarius cancellarius regis* címet, amikor 1325-ben képviselte I. Károlyt Avignonban. Emellett azonban Kaboli egy másik, igen fontos tisztséget is betöltött a királyi udvarban: I. Károly orvosa volt.²¹⁸

A legvitathatóbb azonosítás annak a Jakabnak²¹⁹ az esete, akit I. Károly 1311-ben küldött Avignonba. A probléma abból ered, hogy a magyar király V. Kelemenhez írott levelében Jakab mindenféle címzés nélkül szerepel.²²⁰ A Velence ellen Zára számára védelmet kérő I. Károly csupán egy félmondatban utalt rá, mint az ügy részletesebb megtárgyalására küldött személyre.²²¹ Fraknói Vilmos feltevése szerint a királyi küldött Jakab zágrábi prépost volt, aki szerinte Ágoston zágrábi püspök²²² megbízásában eljár a templomosok ellen. Fraknói ezért azt is valószínűsítette, hogy a követség a templomos rend ügyéhez és az időközben összeülő Vienne-i Zsinathoz kapcsolódott.²²³ Fraknói Kercselich munkájára

214 3. tábl. 9–19. sz.

215 Magára az adományozásra vonatkozó dokumentum nem maradt fenn, de Telegdi 1321-ben pápai káplánnak címezte magát, amely nem lehetett független az egy évvel korábbi, avignoni küldöttségétől. 1321. 05. 24.: MNL-OL DL 2027; AOklt. VI. 60–61. (147. sz.) A tiszteletbeli pápai káplánokról ld. GUILLEMAIN 1952a. 217–238; magyarul ld. BARABÁS 2018. 105.

216 Chama pápai kápláni tisztségét az a pápai levél említette, amely *conservatorokat* rendelt számára. 1332. 04. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 895 (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 460v); FAYEN 1908. XI. 168. (56827. sz.)

217 1332. 04. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 325v, ep. 1540; THEINER I. 552. (DCCCLXII. sz.).

218 „*Tam dilecti filii, Ladislavi, prepositi ecclesie Titulensis, physici et nuntii regis, nuper ad nostram presenciam venientis [...]*” 1325. 09. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 258v, ep. 1530; THEINER I. 501. (DCCLXXI. sz.); AOklt. IX. 225. (405. sz.) Kaboli korai életpályáról és tanulmányairól nem sok adat áll rendelkezésünkre, így azt sem lehet megállapítani, hogy hol nyerte el az *artis medicine scientieque professor* címet. A későbbiek folyamán sikeres karriert futott be: 1326-ban zágrábi püspök lett, 1343-tól 1345-ben bekövezett haláláig pedig a kalocsai érseki tartományt vezette. FRANKÓI 1895. 51; UDVARDY 1991. 202–206.

219 Adattár 84. sz.

220 Címzés hiányában az sem eldönthető, hogy Jakab egyházi vagy világi személy volt.

221 „[...] *cetera vestre sanctitati refferenda commissimus Jacobo latori presentibus [...]*” 1311. 10. 10.: MDA I. 195–196; AOklt. III. 78. (156. sz.)

222 Adattár 1. sz.

223 „[...] *Ez a követ kétségkívül azonos Jakab zágrábi préposttal, akire Ágoston zágrábi püspök 1310-ben, egyházmegyéje területén, a pápa rendeletéből, a templomos-lovagrend tagjai ellen emelt vádak tárgyában a vizsgálat megindítását bízta. És így valószínű, hogy küldetése*

hivatkozott, azonban a 18. századi történetíró csak arra tett utalást, hogy 1310-ben megkezdődött a templomosok elleni vizsgálat,²²⁴ amelyet Ágoston zágrábi püspök – mivel ő I. Károly koronázása miatt Magyarországon tartózkodott – Péter nevű vikáriusára és Jakab zágrábi prépostra bízta. Kercselich azt viszont egyértelműen kijelentette, hogy nem lehet tudni, Ágoston püspök részt vett-e a Vienne-i Zsinaton.²²⁵ Jakab királyi követ azonosítása Jakab zágrábi préposttal ezek alapján nem elfogadható.²²⁶

IV. 1. 2. Világi követek

A források alapján beazonosítható királyi követek egyharmada volt világi személy: 21-ből heten. Közülük négyen voltak bizonyíthatóan diplomáciai feladattal megbízva,²²⁷ a többi három személy pedig valószínűleg a követekkel utazó nagyobb kíséret tagja volt.²²⁸

Azon világi követek többsége, akiről egyértelműen megállapítható, hogy a király megbízásából tárgyaltak a pápai kúriában, vagy üzenetet adtak át a pápának, a felsőbb társadalmi rétegekből kerültek ki, és gyakran rendelkeztek tapasztalattal a diplomáciai ügyek terén. Geszti Bodó *comes* fia, Benedek²²⁹ I. Károly uralkodásának kezdetén járt a pápai udvarban, és szolgálataiért 1304-ben a király földadománnyal jutalmazta. Az oklevél szövegéből kiderül, hogy Bodó fia Benedek nem csak a pápával, hanem I. Albert német és II. Károly nápolyi királlyal (1285–1309) is tárgyalt a magyar király követeként.²³⁰ A követek közül ugyanakkor Doncs²³¹ zólyomi (liptói és turóci) ispán volt az, aki jelentősebb politikai szerephez jutott I. Károly uralkodása alatt.²³² Számos, esetenként egyide-

összefüggésben állott a templomos-rend eltörlésére vonatkozó törekvésekkel, amelyek a viennei egyetemes zsinaton (1312 márczius 22-ikén) czélt értek [...]. FRANKÓI 1901. 141–142.

224 Erről ld. az V. 2. 2. fejezetet.

225 „Anno 1310, a Vincentio metropolita Colocensi, pontificium breve, inquisitionis contra templarios peragenda, accipit. Quam per Petrum vicarium suum et Jacobum prepositum absoluit, Augustino causa coronationis Caroli in Hungaria existente. An ad Viennense in Galiis Concilium, Augustinus ex parte Hungariae iverit, non comperimus. Inquisitionis contra templarios puncta, illa sunt, quae Spondanus exhibet. Examen et templariorum, in hoc Slavoniae regno confessiones, non invenimus [...].” KERCESELICH 1760. 102.

226 Biztos adatok hiányában ezért Jakabot sem az egyházi követeket felsoroló 1., sem a világi küldötteket listázó 2. táblázatban nem tüntettem fel.

227 2. tábl. 1–3., 7. sz.

228 2. tábl. 4–6. sz.

229 Adattár 18. sz.

230 Az erről tudóstó királyi adománylevél: 1304. 05. 22.: MNL-OL DL 260317; AOKlt. I. 300–301. (699. sz.)

231 Adattár 38. sz.

232 ENGEL 1996. 150., 215., 241. Akárcsak a többi követség esetében, Doncsról sem lehet pontosan megállapítani, hogy mikor indult Avignonba. Egy dokumentum segítségével

júleg betöltött tisztségeinek köszönhetően életrajza markáns nyomot hagyott a forrásokban, így meglehetősen részletesen ismert.²³³

Két személy esete jelentősen eltér a többitől. Ilyen egyrészt György,²³⁴ aki két alkalommal járt a pápai udvarban (1325 elején²³⁵ és 1327 végén²³⁶), és mindkét-szer diplomáciai ügyben tárgyalt XXII. Jánossal. Györgyről nem állapítható meg, hogy viselt-e valamilyen hivatalt, sőt, életútjának további része is rejtve marad források hiányában. Bár a pápai levelek egyértelművé teszik, hogy György I. Károly követeként (*regie nuncius*) leveleket adott át a pápának (*missum pridem ad presentiam nostram, necnon et litteras per eum nostro conspectui presentatas*), a követ „titulusaként” csupán *civis Budensis* szerepel. Ugyanakkor felmerülhet a kérdés, hogy miért választott I. Károly egy látszólag jelentéktelen személyt érdekeinek képviselőjére, ráadásul két ízben is. György kilétének problematikájára Fraknói Vilmos sem tért ki, illetve a kutatás jelenlegi állása szerint a források nem szolgáltatnak elég információt ahhoz, hogy a személyével kapcsolatban felmerült kérdéseket megválaszoljuk.

Másrészt Humbert de Cholay²³⁷ *miles* megbízása sem átlagos, abban a tekintetben, hogy a lovag eredetileg II. Humbert, I. Károly unokaöccsének követte volt. A lovag 1332 nyár folyamán közvetített üzeneteket Róbert, I. Károly, II. Humbert és XXII. János között.²³⁸

azonban közelebbi becslést adhatunk: 1323 áprilisában Doncs egyike volt azon magyar uraknak, akik aláírták I. Károly és a Habsburg hercegek között megkötött békét (1323. 04. 08.: MNL-OL DF 257970, AOKlt. VII. 59. /107. sz./). Mivel a Doncs avignoni követségéhez kötődő legkorábbi dokumentumok 1323. november végére datálódhatnak (1323. 11. 24.: AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 212–216 /AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 175r/; THEINER I. 493–494. /DCCL–DCCLIV. sz./; AOKlt. VII. 277–278. /596–601. sz./), arra következtethetünk, hogy 1323. április és körülbelül augusztus között hagyta el Magyarországot.

233 Bár Doncs az 1310-es évek közepéig I. Károly ellenségét, Csák Mátét támogatta, oldalt váltva figyelemre méltó karriert tudott felépíteni, amellyel párhuzamosan birtokai és befolyása is jelentős mértékben növekedett. Belpolitikai tevékenysége mellett Doncs I. Károly diplomáciájának formálásában is részt vett: a pápai udvarban teljesített követsége után elkísérte a magyar királyt Nápolyba, majd a Havasalföld ellen vezetett hadjáratba is. Doncs zólyomi ispán életére és karrierjére ld. CSUKOVITS 2012. 91; ZOLNAY 1937. 31–39.

234 Adattár 58. sz.

235 1325. 02. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 58r, ep. 446; THEINER I. 498–499. (DCCLXIII. sz.); AOKlt. IX. 36. (46. sz.)

236 1327. 07. 12.: THEINER I. 519. (DCCC. sz.); AOKlt. XI. 262. (559. sz.)

237 Adattár 66. sz.

238 XXII. János I. Róbertnek írott levelében említi Humbert de Cholay megérkezését a pápai udvarba: 1332. 06. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 245 (274)v, ep. 1279; THEINER I. 588. (DCCCLXX. sz.); ill. a pápa levele II. Humbert-nek: 1332. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 116, ep. 1296; FRANKÓI TT 1898. 390–391. (VIII. sz.) Az I. Károlyt két hűgához fűző kapcsolatról ld. az V. 1. 2. fejezetet.

IV. 1. 3. A követek által intézett ügyek

A források egyértelművé teszik, hogy I. Károly követei között nem voltak egy-egy feladatkör ellátására „specializálódott” személyek; jellemző módon a küldöttségek többféle jellegű hatáskörrel voltak felruházva. Az előző fejezetben bemutatott követek pápai udvarban kifejtett tevékenységéhez kapcsolódó regisztrumkönyvi bejegyzések alapján három alapvető, és egy kiegészítő kategóriába sorolhatjuk az ügyeket, amelyek közül az első három esetében biztosan a magyar király megbízásában intézkedtek:²³⁹

- diplomáciai-dinasztikus ügyek (D)
- egyházpolitikai ügyek (EP)
- a királyi család spirituális élete (SP)
- a küldöttek „magánjellegű”, személyes kérései (SZ)

A diplomáciai kategória magába foglalja az összes nemzetközi jelentőségű eseményt és a magyarországi Anjouk dinasztikus politikájához kapcsolódó kéréseket, amelyeket I. Károly követei továbbítottak a pápa felé. Ezen ügyek közül több a királyi család egy-egy tagját személyesen érintette (hiszen az uralkodók magánéletét és a közügyeket sok esetben nehéz lenne szétválasztani a 14. század esetében is). Ilyen volt például az a *dispensatio*, amelyet I. Károly kérvényezett a pápától 1320-ban, hogy feleségül vehesse Erzsébetet, I. Ulászló lengyel király (1320–1333) lányát.²⁴⁰ Telegdi Csanád feladata volt az ügy megvitatása a pápával, és a sikerét a pápai hozzájárulást biztosító, július 2-án kibocsátott bulla jelezte.²⁴¹ I. Károly 1325-ben a házasságból született harmadik fiú születéséről is értesítette a pápát; a hírvivő ezúttal Kaboli László titeli prépost (későbbi kalocsai érsek) volt.²⁴²

A leginkább figyelemmel kísért diplomáciai esemény kétségtől a nápolyi és magyar Anjouk között zajló dinasztikus tárgyalások voltak. Sajnos nem rekonstruálható pontosan, hogy I. Károly követei milyen részletességgel számoltak be a tervekről és fejleményekről XXII. Jánosnak, de abban bizonyosak lehetünk, hogy a pápa jól informált volt. A magyar király követei nagyjából a nápolyi utazás előkészítéseinek megkezdésével egy időben jelentek meg Avignonban (Pál és Kaproncai Gergely 1331-ben és 1332-ben; János 1331-ben, valamint István,

239 Ld. 3. táblázat.

240 Ulászlót 1320 januárjában koronázták lengyel királlyá. I. Károly és Erzsébet még a pápai *dispensatio* megérkezése előtt, 1320 júniusában házasságot kötött. CSUKOVITS 2012. 128.

241 3. tábl. 11. sz. A pápa a házassági *dispensatiót* 1320. 08. 02-án újból megerősítette: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 1009; THEINER I. 471. (DCCXVI. sz.); AOKt. V. 353. (872. sz.) A házasságot és a királyi pár elsőszülöttjének, Károlynak halálát említi *Chronici Hungarici compositio* 490.

242 3. tábl. 27. sz.

Tamás, Chama és az említett lovagok 1332-ben); emellett az egyházfő a francia és a nápolyi királyokkal is élénk levelezést folytatott az ügyben.²⁴³

I. Károly alkalmanként hadi ügyekkel kapcsolatban fordult a pápai kúriához: 1311-ben Zára számára kérte a Szentszék védelmét „[...] *que est de regno Ungarie, quam Veneti a multis temporibus elapsis potentialiter occupatam tenerunt* [...]”²⁴⁴. Bár a kérés szerencsés időben érkezett – hiszen Ferrarra elfoglalása miatt V. Kelemen 1308 óta maga is harcban állt Velencével, sőt 1309 nyarán ki is közösi tette a Signoriát²⁴⁵ – I. Károly levele válasz nélkül maradt. 1320-ban a magyar király követe révén beszámolt a szerbiai hadjárat sikeréről,²⁴⁶ 1325-ben pedig a Szentszéktől kért támogatást (*subsidium*) a Magyar Királysággal szomszédos hitetlen népek (*nationes infideles*) ellen vezetett (gyakori) harcaihoz. Utóbbi esetben XXII. János válasza elutasító volt arra hivatkozva, hogy a Szentszék nem szokott uralkodóknak országaikon kívül támogatást adni (*quia tamen nulli regi subsidium extra regnum suum concedere consuevimus*).²⁴⁷

Az egyházpolitikai kategória foglalja magába a legtöbb dokumentumot. Ide soroltam minden olyan kérést a magyar király részéről, amely elsősorban egyházpolitikai szempontból bírt jelentőséggel (így beneficiumok, tisztségbeli megerősítések igénylése a király jelöltjei számára, jogi ügyek tisztázása, stb.).²⁴⁸ Fontos kiemelni, hogy egyházi javadalmakhoz kapcsolódó kéréseket mindegyik említett követség előadott a pápai udvarban. A legtöbb ilyen természetű ügy azonban Telegdi Csanád avignoni tartózkodásához fűződik: az ő követségének idején kiadott 11 pápai levélből 7 foglalkozott egyházi javadalmakkal.²⁴⁹ Ezek közül kettő kapcsolódott Szécsi András erdélyi püspöki kinevezéséhez,²⁵⁰ a fennmaradó öt expektatíva volt, amelyek közül négyben²⁵¹ Telegdi volt a javadalom betöltésének végrehajtásával megbízott személyek, *executorok* egyike.²⁵²

A harmadik dokumentumcsoport rendelkezik a legkisebb forrásbázissal. Azok a kérések tartoznak ide, amelyek a királynak (és királyi családnak) biztosítottak valamilyen spirituális jellegű kiváltságot.²⁵³ A négy, ebbe a csoportba sorolt regisztrumkönyvi bejegyzés közül egyet Telegdi Csanád (1320), hármat pedig Kaboli László terjesztett XXII. János elé. A pápa 1320-ban biztosította I. Károlynak a jogot arra, hogy gyóntatót válasszon, aki az egyház ellen elkövetett

243 Erről ld. az V. 1. 2. fejezetet.

244 3. tábl. 4. sz.

245 MENACHE 1998. 143–148.

246 3. tábl. 10. sz.

247 3. tábl. 26. sz.

248 Ezekről részletesen ld. az V. 2. 1. fejezetet.

249 3. tábl. 9., 12., 15–19. sz.

250 3. tábl. 9., 18. sz.

251 3. tábl. 15–17., 19. sz.

252 A javadalmi ügyekben eljáró *executorokról* ld. IV. 2. 3. fejezet.

253 Erről ld. az V. 2. 2. 1. fejezetet is.

bűnök alól is feloldozhatta;²⁵⁴ a későbbiekben pedig a pápa még két, a gyóntató megválasztására és az általa adható feloldozásra vonatkozó kérést hagyott jóvá.²⁵⁵ A királyi pár arra is engedélyt kapott, hogy bőjt idején – ha a szükség úgy hozza – hús- vagy tejételeket fogyasszanak.²⁵⁶

Az utolsó kategória, akárcsak a második, egy átfogó megjelölés. A rendszerezés során azok az ügyek kerültek ebbe a csoportba, amelyek személyesen érintették a követeket – státuszukat, javadalmaikat vagy spirituális életüket. Egyértelműen látszik, hogy a királyi küldöttek többsége arra (is) használta a pápai udvarban tett látogatást, hogy saját érdekeiket érvényesítsék. Chama esetét már említettem: ő sikeresen szerezte vissza a küüllői főesperességet 1332-es avignoni tartózkodása alatt. Telegdi Csanád pedig bűnbocsánatot eszközölt ki azon hívők számára, akik az általa alapított oltárokat, valamint az általa javadalommal ellátott váradi székesegyházat felkeresték.²⁵⁷ Azonban Kaproncai György fia Gergely (1331 és 1332) bizonyult a legeredményesebbnek saját ügyeinek intézésében: nem csak elnyerte a hájszentlőrinci prépostságot,²⁵⁸ hanem Kaproncai György fia Péter (valószínűleg saját fivére) számára is tudott egy zágrábi prebendát biztosítani.²⁵⁹

A fent részletezett kategóriák természetesen rugalmasak. Egy választott püspök megerősítése tisztségében például egyaránt felfogható egyházpolitikai és személyes ügyként is. Néhány alkalommal akár kettőnél több csoport, halmoz is alkothat közös metszetet. A legjobb példa erre valószínűleg egy 1323. december 18-ára datált pápai levél, amelyben XXII. János felmentette Doncs zólyomi ispánt a Szent Sír meglátogatására tett esküje alól, mivel jelenlétére Magyarországon volt szükség. A kérés egyrészt a követ személyes, spirituális elkötelezettségére vonatkozott, ugyanakkor az indoklás (tudniillik Doncs szolgálatait a király nem tudná a zarándoklat idejére nélkülözni) politikai jelentőségűvé tette a pápai feloldozást.²⁶⁰

254 3. tábl. 14. sz.

255 3. tábl. 20., 30. sz.

256 3. tábl. 29. sz.

257 3. tábl. 13. sz.

258 3. tábl. 34–36. sz.

259 3. tábl. 33. sz.

260 3. tábl. 25. sz.

IV. 2. A pápai képviselet formái, rendszere

IV. 2. 1. *Legatus a latere*

IV. 2. 1. 1. Általános szempontok

A legációk története valószínűleg a pápai képviselet legkedvezőbb forrásadottságokkal rendelkező és leginkább feldolgozott területe. Azonban míg a korábbi kutatások elsősorban a legátusok tevékenységének diplomáciai vonatkozásaira koncentráltak, a témakör összetettségére, a pápai legátusok működésének sokrétűségére csak a legújabb történettudományi munkák világítottak rá, és egyúttal új vizsgálódási irányokat jelöltek ki.²⁶¹

Bár a pápai legáció intézménye a kereszténység korai időszakától (4. század) kezdve fennállt, pontos kánonjogi meghatározása, különböző formáinak körülhatárolása csak a 11. században kezdődött meg, majd a 13. századra alakult ki három fő típusa: 1) *legatus missus* (pápai követnek megfelelő, önálló joghatósággal nem rendelkező kiküldött); 2) *legatus a/de latere* (teljeskörű jogkörrel felruházott pápai képviselő, a pápa *alter egója*, többnyire bíborosi rangú) és 3) *legatus natus* (olyan főpap, aki állandó, de reprezentatív jelleggel képviselte a pápai érdekeket egy bizonyos területen).²⁶² I. Károly uralkodásának idején két pápai delegált járt *legatus a latere* felhatalmazással Magyarországon. Niccolò Boccasini²⁶³ 1301 tavaszától 1303 őszéig, Gentile da Montefiori (Gentilis de Monteflorum)²⁶⁴ 1308 tavaszától 1311 ősz elejéig töltötte be hazánkban ezt a funkciót. A magyar történetírás figyelmét hamar felkeltette a két bíboros magyarországi működése és számos kutató foglalkozott bemutatásukkal.²⁶⁵ Különösen igaz ez Gentilis esetében, hiszen az ő magyarországi tevékenységéhez számos irat fellelhető a Vatikáni Apostoli Levéltárban és a Vatikáni Könyvtárban. Ezek a különböző jellegű dokumentumok – mint például a Gentilis előtt, a pécsi és az erdélyi püspökségért folytatott per jegyzőkönyvei,²⁶⁶ I. Károly koronázási oklevelei,²⁶⁷ három tartományúr hűségesküje²⁶⁸ – több kisebb fondban (*Archivum*

261 BLAKE 2007; JUGIE 1982. 10–50; FIGUEIRA 1991. 56–79; FIGUEIRA 2006. 73–106; MALECZEK 2003. 33–86; KALOUS 2017.

262 RUESS 1912. 48–59., 64–66. A legátusi intézmény kialakulásának összefoglalóját adja magyarul Kiss 2010b. 195–196; Kiss 2019c.

263 Adattár 156. sz.

264 Adattár 49. sz.

265 FRAKNÓI 1901. 109–116., 117–132; MON VAT I/2. LIV–CVII (Pór Antal bevezetője); RÁCZ 1996. 59–60.

266 23. tábl. 21., 30. sz.

267 23. tábl. 52. sz.

268 23. tábl. 25., 51., 58. sz.

Arcis Arm. C, Archivum Arcis Arm. I–XVIII, Registra Avenionensia) szétszóródva találhatók meg.²⁶⁹ Boccasini legációjának *corpusa* valamivel kisebb terjedelmű: a pápai regisztrumkönyvek bejegyzéseiből (kinevezés és a *facultates*) és néhány Magyarországon kiadott oklevélből áll.²⁷⁰ Bár a forrásanyag régóta ismert a történetírásban, az egyoldalú (diplomáciai–dinasztikus) megközelítés tradícióját – és ez nem csak Gentilis és Boccasini, hanem általánosságban a középkori legációk történetét tekintve is érvényes megállapítás – csak a legújabb tudományos feldolgozások törték meg.²⁷¹ Ezek közül Boccasini és Gentilis esetében a két bíboros egyházi bíráskodás terén kifejtett tevékenységét tárgyaló értekezéseket kell kiemelnünk.²⁷² Mivel itt újszerű és kimerítő elemzésekről van szó, jelen fejezetben elsősorban a két legáció egyéb vonatkozásaira helyezem a hangsúlyt.

Először érdemes egy pillantást vetnünk a két legátus itineráriumára. Boccasini legátusi megbízása 1301. május 13-án kelt, és Magyarország mellett Lengyelország, Dalmácia, Horvátország, Bosznia (Rama), Szerbia, Lodoméria, Galícia (Halics) és Kunország területére szólt.²⁷³ A bíboros feltételezhetően ekkor a pápai udvarban tartózkodott és a megbízás kézhezvétele után indult útnak. VIII. Bonifác egy 1301 novemberében kelt válaszlevelében utalt rá, hogy a legátus Győrből írt neki, ahonnan Esztergomba, majd Budára ment. Itt 1301. október 25-ére zsinatot hívott össze.²⁷⁴ A budai zsinat konstitúciói közül egyet ismerünk szövegszerűen, a többiről pedig – amelyek Fülöp fermói püspök rendelkezéseinek némelyikét érvénytelenítették – áttételesen, egy szemtanú későbbi beszámolója alapján alkothatunk képet.²⁷⁵ Bár azt sem lehet pontosan megál-

269 A Gentilis legációjához kapcsolódó dokumentumokat foglalta egy kötetbe a Vatikáni Magyar Okirattár első sorozatának második kötete. MON VAT I/2.

270 VIII. Bonifác a magyar trónöröklés kérdésében, 1303 májusában meghozott döntésének magyarországi káptalanok által készített átiratai a Vatikáni Apostoli Levéltárban maradtak fenn. A császmái káptalanét ld. 1303. 07. 30.: AAV A.A., Arm. C 496; MNL-OL DF 289189; THEINER I. 402–403. (DCXLI. sz.); AOKlt. I. 229. (426. sz.); a bácsi káptalanét ld. 1303. 08. 10.: AAV A.A., Arm. C 497; MNL-OL DF 289190; THEINER I. 403–404. (DCXLIII. sz.); AOKlt. I. 231. (433. sz.); a székesfehérvári káptalanét ld. 1303. 08. 12.: AAV A.A., Arm. C 498; MNL-OL DF 289191; THEINER I. 404. (DCXLIV. sz.); AOKlt. I. 232. (434. sz.); végül a boszniai káptalanét ld. 1303. 08. 06.: AAV A.A., Arm. C 499; MNL-OL DF 289192; THEINER I. 403. (DCXLII. sz.); AOKlt. I. 230. (432. sz.) A két bíboros legációját röviden a 14. századi krónikakompozíció is említi: *Chronici Hungarici compositio* 481–482., 485–487.

271 ALMÁSI 1989; ALMÁSI 1993; BARABÁS 2013b; BARABÁS 2019a; KISS 2010a; KISS 2010b; KOVÁCS 2019; MALÉTH 2015a; MALÉTH 2019.

272 KISS 2010a; KISS 2010b; KOVÁCS 2013a; KOVÁCS 2013b.

273 AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 115v, ep. 15; THEINER I. 385–386. (DCXIX. sz.); AOKlt. I. 58–59. (40. sz.)

274 A pápai levél 1301. 11. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 132v. 91; THEINER I. 390–391. (DCXXVI. sz.); AOKlt. I. 87. (104. sz.)

275 A Boccasini által tartott zsinat és annak rendelkezései a Gentilis bírósága előtt, a pécsi püspökség betöltéséért folyt perben jutott jelentős szerephez. Az egyik tanú, Antal, a csepel-szigeti Ágoston-rendi remeték perjele személyesen is részt vett a budai zsinaton,

lapítani, hogy a budai zsinat meddig ülésezett, Boccasini utolsó, Budán keltezett oklevele 1301 novemberéből maradt fenn.²⁷⁶ A következő hónap végén pedig már Pozsonyban tartózkodott.²⁷⁷ Ezt követően 1302 nyaráig itt is maradt,²⁷⁸ közben valószínűleg az év első hónapjaiban zsinatot is tartott.²⁷⁹ A legátus 1302 nyár közepétől²⁸⁰ a következő év februárjáig Bécsben volt,²⁸¹ 1303 márciusában a freisachi domonkos kolostorban szállt meg,²⁸² és innen tért vissza a valószínűleg még a Lateránban tartózkodó pápai udvarba.²⁸³ Annak alapján, hogy Boccasini első ismert tartózkodási helye magyarországi legációja idején Győr volt, feltételezhetjük, hogy Ausztria felől érkezett, vagyis – Gentilisszel ellentétben – mindkét irányban nagyrészt szárazföldön tette meg az utat.

Gentilis Nápolyból érkezett a Magyar Királyságba.²⁸⁴ Boccasinivel ellentétben nem utazott egyenesen a királyság központi részébe, hanem hosszabb időt töltött a dalmát-horvát részekén. Zárában a pápai követ jelentős ellenállásba ütközött, amelynek egyik következménye lett a György arbei püspök, a zárai

ahogyan az egész magyar klérus („[...] *Interrogatus, qui fuerunt praesentes, quando dictae constitutiones lectae fuerunt? Respondit: totus clerus Ungariae [...]*”). A Boccasini által érvénytelenített rendelkezések közül azonban csak azt idézte fel pontosan, amelyben Fülöp fermói püspök a hosszú haj és a szakáll viselését tiltotta; a többről csak általánosságban szólt: „[...] *et multas alias constitutiones factas per dictum episcopum Firmanum relaxavit et cassavit per suas domini Nicolai constitutioues.*” A per leírását ld. PÓR TT 1889. 401–408. A tanúvallomás vonatkozó részét ld. AAV Reg. Aven., vol. 55, ff. 359v–360r. Boccasini emellett egyet bizonyosan meg is erősített Fülöp fermói püspök rendelkezései közül az általa tartott zsinatok valamelyikén: az 1309-es budai zsinaton Gentilis kisebb módosítással átvette a két előző legátus által, a nyilvános ágyasság ellen hozott határozatát, amely nem csak a bűnösöket sújtotta kiközösítéssel, hanem azok előjáróit is, amennyiben elmulasztották volna a szankciók alkalmazását. MON VAT I/2. 282–283.

276 1301. 11. 18.: MNL-OL DF 272686; FEJÉR VI/2. 318–319; AOKlt. I. 93. (119. sz.)

277 Két Pozsonyban kiadott, 1301. 12. 30-ára datált oklevél átírását ld. MNL-OL DF 272113; AOKlt. I. 100. (136–137. sz.), valamint 118. (177. sz.)

278 AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 115v, ep. 15; THEINER I. 385–386. (DCXIX. sz.); AOKlt. I. 58–59. (40. sz.)

279 Utalás a zsinatra: 1302. 05. 22.: MES II. 509–510; AOKlt. I. 139. (223. sz.)

280 1302. 07. 18.: SMIČIKLAS VIII. 29–30. (27. sz.); AOKlt. I. 150. (250. sz.)

281 Utolsó ismert Bécsben kiállított oklevelét ld. 1303. 02. 17.: AT-HHStA SbgE (Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Salzburg, Erzstift) AUR 1303 II 17; online hozzáférés: http://monasterium.net/mom/AT-HHStA/SbgE/AUR_1303_II_17/charter, letöltés 2020. 04. 01.

282 1303. 03. 12.: (Freisach) AT-HHStA SbgE (Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Salzburg, Erzstift) AUR 1303 III 12; http://monasterium.net/mom/AT-HHStA/SbgE/AUR_1303_III_12/charter?q=ostia, letöltés 2020. 04. 01.

283 A pápai udvar május elején költözhetett át a Rómától északabbra fekvő pápai villába, hiszen VIII. Bonifác 1303. 04. 30-án még a Lateránban adott ki oklevelet. RB VIII. III. 764. (5231. sz.). 1303. 05. 15-én pedig már Anagniban. RB VIII. III. 763. (5229. sz.).

284 1308 márciusában II. Károly utasítást adott két hajó előkészítésére Gentilis számára. MDA I. 117. (232. sz.)

érsek helytartója ellen indított eljárás, majd a főpap kiközösítése.²⁸⁵ Pór Antal a lázongást elsősorban politikai okokra vezette vissza, Zára ugyanis Gentilis megérkezésének idején Velence fennhatósága alatt állt. Pór véleménye szerint a helyi klérus az ellenszegüléssel próbálta hangsúlyozni függetlenségét a magyar koronától.²⁸⁶ Fellebbezésükben a zárai egyházak arra hivatkoztak, hogy Gentilis nem, csak Napoleon Orsini rendelkezett legátusi felhatalmazással az egyháztartományban, így az is elképzelhetőnek tűnik, hogy a probléma forrása a legátusi *procuratiókban* (is) keresendő: az ellenálláshoz hozzájárulhatott, hogy a helyi klérus nem akart rövid időn belül két legációt finanszírozni. Gentilis a kezdeti nehézségek után a Spalato (1308. május legvége – június közepe), Trau (június közepe – vége), Scardona (június vége – július vége), Zára (július vége – augusztus közepe), Zengg (augusztus közepe – vége), Zágráb (szeptember) útvonalon haladt tovább, 1308 októberében Csetényben volt, majd november elején érkezett meg Budára.²⁸⁷

Mindkét legációnak volt diplomáciai jellegű célja: Anjou Károly hatalmának elismertetése, illetve konszolidálása. Boccasini esetében talán érdemesebb kicsit árnyaltabban fogalmaznunk, és a pápai döntés előkészítését megjelölnünk a kiküldetés célkitűzéseként, hiszen konkrét politikai intézkedéseknek, a különböző politikai csoportok közötti közvetítési kísérletnek nemigen találjuk nyomát a forrásanyagban.²⁸⁸ A fennmaradt okiratok tanúsága szerint viszont Boccasini komoly erőfeszítéseket tett a magyar egyház helyzetének javítására. Gentilis de Monteflorum magyarországi tartózkodásának idejére a körülmények sokban megváltoztak: VIII. Bonifác 1303 májusában I. Károlyt nyilvánította magyar királynak, 1305 októberében Vencel lemondott a magyarországi trónigényéről Wittelsbach Ottó javára, aki e jog érvényesítésének kudarca után 1307-ben elmenekült.²⁸⁹ V. Kelemen 1307 augusztusában – két nappal azt követően, hogy teljes jogú legációval ruházta fel Gentilis bíborost Magyarország és a szomszédos országok (Lengyelország, Dalmácia, Horvátország, Bosznia /Rama/, Szerbia, Lodóméria, Galícia/Halics/ és Kunország) területére²⁹⁰ – megerősítette VIII. Bonifác rendelkezését a magyar trónt illetően.²⁹¹ Gentilis diplomáciai (politikai)

285 23. tábl. 10. sz. Az ügyet a későbbiekben XXII. János Bertrand du Pouget, S. Marcellus presbíter-bíborosának, pápai legátusnak a hatáskörébe utalta. 1326. 12. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 437 (AAV Reg. Aven., vol. 25, fol. 581r); AOkt. X. 310. (521. sz.); LC J XXII. VI. 383. (27187. sz.)

286 MON VAT I/2. LX. (Pór Antal bevezetése).

287 Erről ld. még MON VAT I/2. LIX, 5. jz. (Pór Antal bevezetése)

288 Erről bővebben ld. az V. 1. 1. fejezetet.

289 *Chronici Hungarici compositio* 483–485; RÁCZ 1996. 59–60.

290 1307. 08. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 151v, ep. 27; THEINER I. 415–417. (DCLXIV. sz.); AOkt. II. 93. (201. sz.). Gentilis felhatalmazásait ugyanilyen dátummal ld. AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 152r–v, ep. 28–30.

291 1307. 08. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 58v, ep. 302; THEINER I. 417–421. (DCLXV. sz.); AOkt. II. (221. sz.)

téren jelentős előrelépéseket tudott tenni (1308: I. Károly uralmának elfogadtatása a pesti gyűlésen,²⁹² 1310: I. Károly harmadik koronázása). Az elnöklete alatt tartott zsinatok (1308. november – december, Buda; 1309. május és 1309. július, Pozsony) határozatai főként az egyháziak ellen elkövetett hatalmaskodásokkal, az egyházfegyelemmel, a királyi hatalom megerősítésével és egyházkormányzati kérdésekkel foglalkoztak.²⁹³ A legátus egyházi bíraskodás területén kifejtett tevékenységével kapcsolatban megállapítható, hogy a tárgyalt ügyek jelentős része szólt az egyházi javadalmak betöltéséről.

IV. 2. 1. 2. A legátusok tevékenysége a *facultasok* tükrében

*Facultas*nak nevezzük azokat a különleges, pápai bullákban rögzített jogosítványokat, amelyek pontosították, kiegészítették a pápai küldött (legátus, *nuntius*, *collector* stb.) – gyakran a kánonjog által is körülhatárolt – feladat- és hatáskörét.²⁹⁴ Boccasini esetében ezek a felhatalmazások a legátusi kinevezésének napján keltek,²⁹⁵ és négy csoportba sorolhatók.²⁹⁶ Egyrészt VIII. Bonifác felruházta Miklós püspök-bíborost olyan jogosítványokkal, amelyek a legáció szervezeti kereteit voltak hivatottak biztosítani.²⁹⁷ Ide tartozott a követség anyagi fedezetének előteremtése,²⁹⁸ az „adminisztrációs személyzet” megszervezése.²⁹⁹ A felhatalmazások második csoportja a pápai küldött jogszolgáltatási hatáskörét

292 Az 1308. 11. 27-i oklevél eredetiben a Vatikáni Apostoli Levéltárban: AAV A.A., Arm. I-XVIII. 589–590. Vö. AOkt. II. 213–214. (494. sz.).

293 Kiss 2010a. 109.

294 A *facultas* fogalmának meghatározását ld. még KALOUS 2017. 69. Bár a jelenleg elérhető szakirodalom a *facultasokat* az esetek többségében a pápai legátusokkal kapcsolatban vizsgálja, a pápai bullák a többi kiküldött képviselő esetében is ezt a megnevezést alkalmazták (ld. IV. 2. 2.).

295 1301. 05. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 115v, ep. 15; THEINER I. 385–386. (DCXIX. sz.); AOkt. I. 58–59. (40. sz.); 1301. 05. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 116r–118v, ep. 17–48.

296 Antonín Kalous szintén négy csoportba sorolta a felhatalmazásokat, annak alapján, hogy milyen jellegű ügyek kezelésére adtak lehetőséget a legátusnak: 1. javadalmi ügyek (*Benefices*), 2. bűnbocsánat és egyéb kegyek (*Indulgencies and other graces*), 3. az Apostoli Penitenciária hatáskörébe tartozó ügyek (*Apostolic Penitentiary*), 4. egyedi ügyek (*Specific cases*). KALOUS 2017. 69–90. Kalous azonban a 15. századi jellegzetességeket vizsgálta, amikor – a 14. század eleji viszonyokhoz képest – a pápai intézmények hatásköre, szervezete jobban definiált, kiforrottabb volt. Emellett Boccasini *facultasai* közül több nem illik bele Kalous egyik kategóriájába sem (főként az általam a 4. táblázat I. és III. csoportjába sorolt felhatalmazások közül), ezért nem alkalmaztam Kalous felosztását.

297 4. tábl. I.

298 4. tábl. I/1., 5–6. sz.

299 4. tábl. I/8. sz.

jelölte ki,³⁰⁰ vagyis megszabta, hogy milyen jellegű ügyekben hozhatott döntést, milyen esetekben és kik ellen alkalmazhatott szankciókat. A felhatalmazások harmadik típusa³⁰¹ a legátus fennhatósága alá rendelt területek egyházszervezetét – ezen belül is elsősorban a javadalomadományozási jogkört – érintő intézkedéseket szabályozta. Az utolsó kategóriába pedig azok a *facultasok* tartoztak,³⁰² amelyek valamilyen spirituális engedményt biztosítottak: ide sorolhatjuk a pápa által a legátus számára a kiküldetés idejére biztosított spirituális jellegű privilégiumokat (például gyóntató választása),³⁰³ valamint azokat is, amelyeket Boccasini adományozhatott.³⁰⁴

Ha összevetjük Boccasini legációja során meghozott rendelkezéseit a pápától kapott felhatalmazásokkal, láthatóvá válik, hogy a legátus felhatalmazásai és tényleges döntései mennyire állnak összhangban egymással, melyik döntés mely *facultasból* nyerte a jogalapját, illetve hozott-e olyan rendelkezést, amely joghatóságán kívül esett. Ehhez azonban néhány esetben ki kell terjesztenünk a vizsgálatot azokra a forrásokra is, amelyek nem feltétlenül a magyar egyházszervezet, hanem a Boccasini legátusi joghatósága alá rendelt területek valamelyikének ügyeivel foglalkoztak. Így például a Magyarországon keletkezett források viszonylag kevés információt szolgáltatnak a felhatalmazások első csoportjáról, vagyis a kiküldetés szervezeti kérdéseiről. Két Ausztriában kiadott oklevél megmutatja, hogy a Boccasini a *procuratiót*³⁰⁵ nem csak legációja területén szedte, hanem azokon a részeken is, ahol áthaladt.³⁰⁶ A salzburgi egyházmegyén való átutazása miatt 120 bécsi márka ezüst megfizetésére szólította fel a salzburgi érseket, prépostot és káptalant, és bár az eredeti határidőt 15 nappal meghosszabbította, nem fizetés esetére felfüggesztést, kiközösítést és tilalmat (*suspensio, excommunicatio, interdictum*) helyezett kilátásba. A pénzt a bíboros kamarásához kellett eljuttatni vagy a freisachi domonkosok perjelénél letétbe helyezni.³⁰⁷ A salzburgi egyházmegye hamarosan teljesítette a *procuratiót*: a fizetésről kiállított elismervény egy hónappal később, a freisachi kolostorban kelt, ahol a legátus a visszaútja során megszállt.³⁰⁸

A magyar egyházszervezet tagjaira kivetett *procuratiókról* három esetben tudósítanak a források. A somogyvári monostornak két év alatt 20 márkát kel-

300 4. tábl. II.

301 4. tábl. III.

302 4. tábl., IV.

303 4. tábl. IV/25. sz.

304 Mivel a spirituális jellegű *facultasok* legtöbbjének felhasználásához felszentelt püspököknek kellett lenni, más pápai küldöttek nem kaptak ilyen felhatalmazásokat. KALOUS 2017. 69.

305 4. tábl. I/5–6. sz.

306 A bécsi évkönyv az 1302-es évnél jegyezte fel Boccasini legációját, valamint azt is, hogy a pápai küldött Ausztrián áthaladt. MGH SS. 9. 721–722.

307 5. tábl. 23. sz.

308 5. tábl. 24. sz.

lett volna fizetnie. A legátus ellátására követelt összeget azonban nem sikerült teljesíteni, így Boccasini utasította a veszprémi püspököt,³⁰⁹ hogy függessze fel a szerzeteseket az egyházi tevékenységek gyakorlása alól, illetve, ha továbbra sem fizetnek, közsítse ki őket. Ezt követően a monostor apátja elzálogosított néhány kegytárgyat a veszprémi püspöknek, aki cserébe kifizette a tartozást.³¹⁰ Szintén a legátusi ellátás meg nem fizetése miatt vont magára kiközösítést a turóci premontrei prépost és konvent. A tartozást (48 aranyforintot) végül 1308-ban rendezték, Bertrandus pápai kamarás pedig Teofil esztergomi prépostot³¹¹ bízta meg az egyházi büntetés feloldásával.³¹² Benedek erdélyi püspök Gentilis bíboros magyarországi legációja idején fellebbezett az egykor Boccasini által kivetett *procuratio* ellen, amely 450 vagy 500 budai márka súlyú ezüst értékével ért fel.³¹³

Boccasini emellett többször élt azzal a jogkörével, amely egyházi büntetés alkalmazását tette lehetővé akár egyházi, akár világi személyekkel szemben.³¹⁴ Mindenekelőtt az 1301 őszen tartott budai zsinaton a legátus *constitutió*ban vette védelmébe az egyházi tulajdont (*decimas, tributa, castra, villas, munitiones, bona, possessiones et iura*), és a hatalmaskodók ellen – bármilyen rendű egyházi vagy világi személyekről, testületekről legyen szó – *excommunicatio* vagy *interdictum* kihirdetését rendelte el.³¹⁵ E *constitutió*ra hivatkozva utasította később a szepesi ciszterci apátot³¹⁶ Felicián fia Miklós esztergomi kanonok kiközösítésére, amennyiben igazolást nyer, hogy a szepesi prépostságot valóban világi személyek segítségével erőszakosan elfoglalta és elfoglalva tartja.³¹⁷ Boccasini

309 Benedek. Adattár 17. sz.

310 5. tábl. 21. sz.

311 Adattár 198. sz.

312 5. tábl. 25. sz.

313 23. tábl. 28. sz. (1311. 07. 24.)

314 4. táblázat II/9. sz. Néhány V. Kelemen idejéből fennmaradt forrás tudósít arról, hogy Boccasini a II. Vencel cseh király lengyelországi trónigényét támogató Henrik wrocławai püspök (HC I. 535.) ellen is megpróbált eljárni. A pápai legátus *nuntius*át, Guntherus de Bibersteint (lengyelül Bobrów) azonban megtámadták, kisemmizték és elűzték Lengyelországból. 1307. 05. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 43v–44r, ep. 240; RC V. II. 49. (1734. sz.); BP I. 180–181. (991. sz.); 1309. 04. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 56, fol. 195v–196r, ep. 954; RC V. IV. 304–307. (4758. sz.); BP I. 184. (1011. sz.); 1313. 10. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 201r–v, ep. 623; RC V. VIII. 292. (9676. sz.); BP I. 188. (1036. sz.); 1313. 11. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 257v–258, ep. 801; RC V. 374–378. (9889. sz.); BP I. 188–189. (1037. sz.)

315 5. tábl. 4. sz.

316 Név szerint nem azonosítható. Vö. HERVAY 1984. 178.

317 5. tábl. 9., 15. sz. 1302. 02. 20.: MES II. 503–504. (537. sz.); AOkt. I. 120. (181. sz.) Ez a rendelkezés magában foglalja azon *facultas* gyakorlati alkalmazását is, amely felhatalmazta Boccasinit, hogy a tisztségüket nem a kánonoknak megfelelően betöltő klerikusokat elmozdítsa (4. tábl. II/15. sz.). A szepesi káptalan előző év őszen küldte meg dekrétumát a legátusnak, amely szerint a kanonokok három képviselő által Pál kalocsai prépostot választották meg szepesi prépostnak (1301. 09. 20.: MNL-OL DF 272735; MES II. 494–496;

egyébként az esetek többségében megbízottat nevezett ki a szankció végrehajtására. Így felhatalmazta a pannonhalmi apátot,³¹⁸ hogy kiközösítse azon Somogy megyei világiakat, akik a neki járó tizedet hosszú idő óta nem fizették.³¹⁹ Ugyancsak *excommunicatio* alkalmazására utasította két alkalommal Albert budavári plébánost (*Albertus plebanus ecclesie Sancte Marie de castro Budensis*)³²⁰ azon világiak ellen, akik a veszprémi püspöknek járó tizedet nem fizették.³²¹ Világi személy ellen lépett fel a nagyszombati klarisszák kérésére is, akikről Abba fia Abba *comes* az esztergomi káptalantól vásárolt jog alapján tizedet követelt a nagyszombati várban. A legátus azonban figyelmeztette a *comest*, hogy egyrészt a káptalannak nem volt joga ezt a tizedet elidegeníteni, másrészt a Szentszék-től elnyert kiváltság alapján az apácák mentességet élveznek a tizedfizetési kötelezettség alól.³²² 1302-ben pedig Boccasini Péter erdélyi püspököt bízta meg a szebeni domonkosok perjele és a ferences guardián panasza alapján – mely szerint Vasmundus segesvári *comes* és fia, Mihály fegyveresen berontottak hozzájuk és kirabolták őket –, hogy a hatalmaskodás elkövetőit egyházi büntetéssel (*per censuram ecclesiasticam*) kényszerítse elégtétel adására.³²³

Egy évvel az eredeti felhatalmazásainak kiadása után, 1302 májusában Boccasini engedélyt kapott kolostorok „megreformálására”.³²⁴ A pápai levél in-

AOkt. I. 72–73. /72. sz./, Adattár 161. sz.). A bíboros – mivel a szepesi káptalan kérte őt a választás megerősítésére – vizsgálatot rendelt el (*nos itaque volentes in confirmatione huiusmodi iustum modum et debitum observare*), ezért felszólította Jakabot, Olaszi és Mártont, Mátéfalva plébánosait, hogy idézzenek meg mindenkit, aki érdekelt lehet az ügyben (*discretionis vestre auctoritate [...] committimus et mandamus quatenus omnes et singulos quorum interest vel sua crediderint interesse [...] citare curetis*). 1301. 11. 03.: MNL-OL DF 264131; MES II. 499; AOkt. I. 85. (100. sz.) Ezt követően a legátus kikérte a pécsi, csanádi és nyitrai püspökök, valamint a pozsonyi prépost véleményét az ügyről, egészen pontosan, hogy a királyhoz vagy a káptalanhoz tartozik-e a szepesi prépostválasztás joga. A választ, miszerint a káptalan jogosult prépostot választani, Boccasini egyik közjegyzőjével, a Terniből való Nicolaus Raynerii-vel (Adattár 155. sz.) foglaltatta írásba (1302. 01. 24.: MNL-OL DF 264132; MES II. 502. /535. sz./; AOkt. I. 113. /165. sz./) Boccasini ezután még egyszer felszólította a szepesi ciszterci apátot, hogy a pozsonyi zsinaton már nyilvánosan kiközösített Felicián fia Miklóst idézze a színe elé. 1302. 05. 22.: MES II. 509–501. (544. sz.); Az ügyet ismerteti (az utolsó idézett oklevelet hibásan március 22-i dátummal említve) PÓR 1885. 401–413., 405–406; PIRHALLA 1899. 36.

318 I. Miklós. Adattár 146. sz.

319 5. tábl. 1. sz.

320 Adattár 2. sz.

321 5. tábl. 5–6. sz.

322 5. tábl. 11. sz., az ügy folytatását ld. Gentilisé, 23. tábl. 47. sz.

323 5. tábl. 20. sz. „[...] *ad loca dictorum prioris, guardiani et fratrum manu accedentes armata et loca violenter ingredientes eadem eos quibusdam [bonis] et rebus aliis nequiter spoliaverunt [...]*” 1302. 10. 12.: MNL-OL DF 253556; teljes szövegű kiadás: UGDS I. 225–226. (297. sz.), online változat: <http://siebenbuergenurkundenbuch.uni-trier.de/catalog/290>, letöltés 2020. 04. 02.; AOkt. I. 171. (297. sz.)

324 4. tábl. III/21. sz.

doklása szerint erre azért volt szükség, mert a kolostorok javait elfoglalták, és a szerzetesek, akik emiatt a közösséget nem tudták fenntartani, szétszéledtek. Bár Digard regesztája alapján úgy tűnhet, hogy ez a felhatalmazás kifejezetten a domonkosokra vonatkozott,³²⁵ az eredeti regisztrumkönyvi bejegyzés egyik szerzetesrendet sem emeli ki, hanem általánosságban fogalmaz.³²⁶ Boccasini ennek ellenére elsősorban tényleg saját rendjének (azaz a domonkosok) javára használta ezt a legátusi jogosítványát: 1302 júniusában biztosította a rend kiváltságait,³²⁷ majd megtiltotta a domonkosokkal szembeni egyházi fenyíték alkalmazását.³²⁸ E rendelkezések eredményeként született az a dokumentum is, amelyben Karácson (*Carachinus*) győri prépost átírta IV. Kelemen pápa 1265-ös bulláját a domonkosok számára.³²⁹ Boccasini ezt követően még egy alkalommal intézkedett egy szerzetesrend kiváltságainak védelmében. Szintén 1302 júniusában a ferencesek panaszlevelére reagálva – akik a legátus joghatósága alá tartozó területeken kerültek konfliktusba a világi egyház képviselőivel – kinyilvánította, hogy alamizsnát szabadon gyűjthetnek, ehhez sem a plébános, sem a püspök, sem a *metropolita* engedélye nem szükséges; a kapott adományokból, valamint a végrendelkezés alapján tulajdonukba került javakból senkinek nem tartoznak részt adni; az egyházakon kívül szabadon, az egyházakban a plébános vagy a püspök hozzájárulásával prédikálhatnak; gyónás meghallgatásához és *penitentia* kiszabásához pedig szintén a püspök beleegyezését kellett kérniük.³³⁰

A *facultasok* egyházszervezeti kérdéseket érintő csoportjában azok a jogosítványok voltak többségben, amelyek a legátus által adományozható egyházi javadalmak körét határozták meg.³³¹ Egy Gentilis bíboros által kiadott dokumentum arra enged következtetni, hogy Boccasini a gyakorlatban is használni szándékozott ezeket a felhatalmazásokat: az 1308-as oklevél a legátus joghatósága alá tartozó területeken az egyházi javadalmakat, a székes- és társaskáptalanokban választással betöltött, valamint az évi 10 ezüst márkánál kevesebb jövedelemmel járó stallumok kivételével – elődjéhez hasonlóan –

325 „*Ut idem monasteria sui ordinis infra legationis suae terminos reformare valeat*” (kiemelés tőlem, M. Á.)

326 “*Significasti nobis quod nonnulli monasteria infra tue legationis terminos constituta propter occupationem bonorum monasteriorum ipsorum eidem a monachis eorum non valentibus provide substenari derelicta quapropter monachorum ipsorum defectum et desidiam sunt quasi totaliter desolata [...]*” illetve: „*[...] nos itaque de tua circumspectione confisi reformandi dicta monasteria de monachis seu ordinis auctoritate presentium concedimus potestatem*” AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 283v.

327 5. tábl. 17. sz.

328 5. tábl. 22. sz.

329 1302. 08. 02.: MNL-OL DF 277827 (127. o.); AOklt. I. 154. (260. sz.)

330 5. tábl. 18. sz.

331 4. tábl. III/ 22–24. sz.

rezerválta.³³² Azonban egyetlen olyan forrás sem áll rendelkezésünkre, amely Boccasini által adományozott javadalomról tudósítana, így ezen a ponton hiányosak az információink.

A felhatalmazások utolsó kategóriájának, vagyis a spirituális engedményekről szóló *facultasok* gyakorlati alkalmazására is találunk példát a Boccasini legációjához kapcsolódó forrásanyagban. A bíboros két alkalommal biztosított negyven napi bűnbocsánatot:³³³ először a bécsi Szűz Mária-kápolnát Mária születésének ünnepén és a kápolna felszentelésének évfordulóján felkeresőknek egy éven keresztül,³³⁴ másodszor pedig a zárai, spalatói, nonai domonkosok templomainak, és a Zára város falain kívül lévő meltai Szűz Mária-kolostornak a felszentelés évfordulóján, Szűz Mária, Szent Domonkos, Szent Péter és azon szentek ünnepein, akinek a tiszteletére oltárt emeltek a nevezett templomokban.³³⁵

A Boccasini legációjához kapcsolódó forrásanyag mindezekén kívül magába foglal néhány olyan ügyet is, amelyek nem köthetők *facultasok*hoz, mert az intézkedés magából a legátusi kiküldésből nyerte jogalapját. Ilyen volt, ha a legátus korábbi kiváltságokat vagy adományokat erősített meg,³³⁶ illetve ide sorolható a szepesi káptalan betöltéséről meghozott döntése is.³³⁷ Szintén ide tartoznak azok a peres eljárásban született megegyezések, amelyeket Boccasini magyarországi legációja során hagyott jóvá.³³⁸ A Boccasini legációja alatt kezelt forrásanyag elemzése után elmondható, hogy a bíboros intézkedéseinek többsége jogszolgáltatási hatásköréből, illetve abból a *facultasból* nyerte jogalapját, amely lehetővé tette számára az egyházi büntetés kiszabását akár világi, akár egyházi személyekre.³³⁹ A gyakorlati tevékenységet illetően többségben vannak azok a dokumentumok, amelyek az egyházi tulajdon védelmének, vagy visszaszerzésének céljával keletkeztek.³⁴⁰ A legátus összesen hét ilyen jellegű ügyben járt el, és ezek közül hat irányult konkrét világi személy vagy hatalom ellen (is).³⁴¹

332 23. tábl. 1. sz. „[...] *felicis recordationis domini Benedicti pape XI qui dum in minori officio constitutus in prefatis regno et partibus legationis officio auctoritate simili fungeretur, similem reservationem fecisse dicitur in hac parte [...]*.” MON VAT I/2. 10–12. (10. sz.)

333 4. tábl. IV/ 29. sz.

334 5. tábl. 16. sz.

335 5. tábl. 19. sz.

336 5. tábl. 3., 12. sz.

337 5. tábl. 2., 8. sz. Az ügyről még ld. TÖRÖK 2011. 35.

338 5. tábl. 7., 14. sz.

339 4. tábl. II/ 9. sz.

340 Ez megerősíti Kovács Viktória értékelését: „A fennmaradt intézkedések tanúsága szerint Boccasini elsősorban az egyházfegyelem megerősítését és az egyházi vagyon visszaszerzését szerette volna elérni.” KOVÁCS 2013a. 20.

341 1. A szepesi prépostválasztás, 2. a pannonhalmi apátnak járó tizedek, 3. és 4. a veszprémi püspököknek járó tizedek, 5. a nagyszombati klarisszáktól követelt vámok, 6. a szebeni

Gentilis bíboros legációja esetében a *facultas*okat Boccasini felhatalmazásaival összehasonlításban érdemes vizsgálni. Ennek oka elsősorban az, hogy a két lista nagyrésztben megegyezik;³⁴² főként a spirituális engedményeket,³⁴³ a legáció szervezeti kereteit,³⁴⁴ valamint kisebb számban a jogszolgáltatást³⁴⁵ érintő jogosítványok tekintetében.³⁴⁶ A Gentilis számára adott felhatalmazások közül egyetlen olyan van, amely teljesen eltér Boccasini felhatalmazásaitól: ez lehetőséget adott, hogy a fermói egyházmegye és az Anconai Órgrófság területén – ahonnan Gentilis egyébként származott – 12 egyházi beneficiumot adományozzon. Általánosságban elmondható, hogy a fennmaradt forrásanyag Gentilis esetében számottevőbb, mint a Boccasini legációjához kapcsolódó, és az iratok többsége a Magyar Királyságot, illetve a magyar egyházszervezetet érintő ügyekkel foglalkozik. Azonban ahhoz, hogy átfogó képet kapjunk Gentilis bíboros legátusi tevékenységéről, a vizsgálat földrajzi kereteit az ő esetében is érdemes kibővíteni a fennhatósága alá rendelt többi területre. Ennek megfelelően – bár a magyar vonatkozású ügyeket helyezem középpontba – a pápai oldalkövet dalmát és lengyel egyházakkal kapcsolatos döntéseit is érintem.

Talán az egyik legszembetűnőbb különbség a két legáció forrásanyagában az egyházi javadalmak betöltéséről rendelkező dokumentumok aránya. Míg Boccasini esetében egyetlen ilyen irat sem maradt fenn – csak közvetett jelek alapján következtethetünk arra, hogy a bíboros ilyen ügyekben is rendelkezni kívánt – addig a Gentilis-legáció *corpus*ának jelentős részét teszik ki az egyházi javadalmakról hozott döntések. Gentilis két alkalommal általános érvényű szabályozást adott ki: először a már említett, 1308-as rezervációt,³⁴⁷ másodjára pedig a ferencesek és a domonkosok apátságba vagy más méltóságba (*ad abbatiam seu aliam dignitatem*) történő előmenetelét kötötte különleges pápai *dispensatio*hoz, és azokat az előrelépéseket, amelyek e nélkül történetek, érvénytelenítette.³⁴⁸ E két rendelkezésnek megfelelően Gentilis bíboros mind főpapi székek, mind kisebb beneficiumok betöltéséről döntött legátusi megbízása idején. Elsőként Gergely boszniai *electus*³⁴⁹ ügye került a legátus ítélőszéke

domonkosok és ferencesek esete, és ide sorolhatjuk 7. a budai zsinaton megfogalmazott rendelkezést az egyházi javak védelmében.

342 Boccasini esetében a *facultas*ok száma 33. Gentilis összesen 15 felhatalmazást kapott, amelyek közül 10 szó szerint megegyezik a korábbi legátus számára biztosított valamelyik jogosítvánnyal.

343 4. tábl. IV/ 26., 29., 32., 33.

344 4. tábl. I/ 1., 2., 4., 6., 7. sz.

345 4. tábl. II/ 15., 17., 18.

346 Antonín Kalous felhívja rá a figyelmet, hogy a 15. században legátusoknak biztosított és a pápai regisztrumkönyvekbe bejegyzett *facultas*okat később gyakran formulákként újra felhasználták. KALOUS 2017. 71. E megállapítás a 14. század esetében is érvényes.

347 Ld. fentebb, illetve 23. tábl. 1. sz.

348 23. tábl. 26. sz.

349 Adattár 50. sz.

elé: a káptalan küldöttei bemutatták a választási dekrétumot és kérték Gergely megerősítését a püspöki székből.³⁵⁰ Bár a vizsgálatról nem maradt fenn dokumentáció, az elbírálás pozitív lehetett, hiszen egy 1309. júniusi oklevél Gergelyt püspöknek titulálta.³⁵¹ 1308 decemberében semmisítette meg Gentilis János (*monachus et procurator*)³⁵² megválasztását a pannonthalmi monostor apátjává; a dokumentum a döntés okaként a választás kánonjogi hiányosságát említi: a megválasztott nem kérvényezett *dispensatiót* testi fogyatékosága miatt. A választás megszüntetése után Gentilis mégis felmentette hiányossága alól az *electust* és apáttá nevezte ki, hivatkozva a zavaros helyzetre.³⁵³ További példákat találhatunk arra, hogy a legátus hogyan kezelte a főpapi székek betöltéséről szóló ügyeket, ha figyelembe vesszük a forrásanyag azon részét, amely a többi, legátusi joghatósága alá rendelt területek egyházait érintette. A dalmáciai egyházmegyék közül a fárói (hvári) püspökség,³⁵⁴ valamint a spalatói érsekség³⁵⁵ ügye is a legátus bírósága elé került. Az előbbi esetben Gentilis megsemmisítette Lamperdius traui kanonok megválasztását, és magának tartotta fenn a püspöki szék betöltésének jogát,³⁵⁶ az utóbbiban pedig – miután felfüggesztette az aktuális érseket – a káptalanra bízta a döntést, így a kanonokok nem sokkal később ideiglenes megbízottakat jelöltek ki. A lengyel egyházszervezetet érintő ügyek közül a Wrocław egyházmegyei S. Maria in Arena-monostor előljáróságáért folytatott per az egyik peres fél kiközösítésével végződött.³⁵⁷

Kivételesen részletes dokumentáció maradt fenn a pécsi és az erdélyi püspökségért folytatott eljárások esetében. Mindkét ügy a zavaros belpolitikai helyzetből és a tartományurak hatalmaskodásából eredt. A pécsi püspöki tulajdönt – annak ellenére, hogy a káptalan Pétert³⁵⁸ választotta az egyházmegye élére – Kőszegi Henrik segítségével Miklós éneklőkanonok³⁵⁹ tartotta elfoglalva.³⁶⁰ Az ügyben korábban Tamás esztergomi érsek³⁶¹ Péter javára döntött és Miklóst kiközösítette. Amikor az ügy Gentilis bírósága elé került, ezt a kiközösítést feloldották, hogy az éneklőkanonok jogilag cselekvőképes legyen a perben. Végül azonban a legátus által megbízott ügyhallgató, Bonunsegna de Perusia³⁶²

350 23. tábl. 31. sz. Gergely püspök 1314-ben mondott le tisztségéről; Avignonban Péter (Adattár 166. sz.), az esztergomi Ágoston-rendi remeték perjele képviselte.

351 1309. 06. 24.: MNL-OL DF 283555, fol. 64r; AOKt. II. 295. (675. sz.)

352 Adattár 95. sz.

353 23. tábl. 29. sz.

354 23. tábl. 6. sz.

355 23. tábl. 68. sz.

356 Erről bővebben ld. V. 2. 1. 2.

357 23. tábl. 42. sz.

358 Adattár 165. sz.

359 Adattár 139. sz.

360 23. tábl. 19. sz.

361 Adattár 192. sz.

362 Adattár 25. sz.

is a korábbi ítéletet erősítette meg.³⁶³ A perben meghallgatott tanúk (János, az Ágoston-rendi remeték székesfehérvári perjele, Antal, a csepel-szigeti Ágoston-rendi remeték perjele, Péter fia Tamás, pécsi presbiter, *Porislói* Valentinus fia Pál presbiter, Antal, a jászói premontreiek prépostja, György, *Marchia/Marzia*-i főesperes) vallomása külön a többi irattól, az avignoni regisztrumkönyvbe kötve maradt fenn. Ezért ez a jegyzőkönyv eredetileg nem került bele a *Monumenta Vaticana* kötetébe, hanem Pór Antal utólagosan adta ki.³⁶⁴

Az erdélyi püspökválasztás ügye³⁶⁵ Kán László vajda beavatkozása miatt került a legátus elé. Péter püspök halála után a vajda lefoglalta a püspöki javakat és saját fiát próbálta megválasztatni a káptalannal. A kanonokok ezért Gentilis bíborosnál tettek panaszt. A későbbiekben a káptalan és a vajda kompromisszumot kötött: a kanonokok ugyanis beleegyeztek, hogy a vajda által javasolt Benedek domonkos szerzetest, korábbi gyulafehérvári perjelt válasszák püspökké. Bár a választással kapcsolatban felmerültek bizonyos kétségek (a káptalan tagjai kiközösítés alatt álltak a legátusi *procuratio* nem fizetése miatt, túllépték az előírt a választásra előírt határidőt, stb.), a legátus ítélőszéke végül jóváhagyta a választást.

A főbb egyházi méltóságok betöltéséért folytatott perek mellett a forrásanyagban olyan dokumentumok is találhatók, amelyek arról tanúskodnak, hogy Gentilis bíboros javadalomadományozási jogkörét is több alkalommal használta. A legismertebb eset minden bizonnyal a későbbi pápai adószedőé, szebeni Albert fia Rufinusé,³⁶⁶ akinek Gentilis bíboros a pécsi káptalanban biztosított egy javadalmat. Rufinus ügyén kívül még négy további adományozás ismert: Johannes de Milisin a pozsonyi,³⁶⁷ János óbudai éneklőkanonok az erdélyi,³⁶⁸ egy Paganutius Palmerii de Monte Falcone nevű klerikus pedig a vegliai egyházban³⁶⁹ jutott kanonoki javadalomhoz a legátusnak köszönhetően. A Lukács váci kanonoknak tett adományt a legátus ítélőszéke utólag érvénytelenítette, mivel kiderült, hogy a kedvezményezett nem rendelkezett a javadalom betöltéséhez szükséges *dispensatio*val.³⁷⁰

Boccasinihez hasonlóan Gentilis bíboros is hozott olyan rendelkezéseket, amelyeknek célja az egyház helyzetének javítása, az egyházi élet megreformálása volt, egyrészt a világi hatalmak beavatkozásának visszaszorításával, másrészt a klérus meglazult fegyelmének helyreállításával. Ennek érdekében Gentilis öt zsinatot is tartott: hármat Budán (1308. november / december, 1309. május és

363 Az ügyről ld. KOSZTA 2007. 68–71; KOSZTA 2009. 90–91.

364 Pór TT 1889. 401–420.

365 23. tábl. 28. sz.

366 23. tábl. 38. sz.

367 23. tábl. 61. sz.

368 23. tábl. 50. sz.

369 23. tábl. 25. sz.

370 23. tábl. 45. sz.

1309. július), kettőt Pozsonyban (1309. november és 1311. május).³⁷¹ Az egyházi javadalmak nem kánonok szerint történt betöltését,³⁷² valamint a megürült egyházi tisztségekhez tartozó jövedelmek törvénytelen lefoglalását³⁷³ tiltó konsztitúciókon kívül a legátus egy-egy egyházmegyére, intézményre vonatkozóan is intézkedett. Legációja elején vizsgálatot rendelt el a spalatói egyházmegye reguláris klérusának állapotáról,³⁷⁴ Trauban az egyház, valamint a szegények javára tett végrendeleti adományokkal kapcsolatos visszaéléseket igyekezett megszüntetni,³⁷⁵ a szepesi káptalan kanonokjait pedig arra utasította, hogy személyesen vagy képviselőik által tegyenek eleget kötelességeiknek.³⁷⁶ A szerzetesrendeket érintően Gentilis bíboros nem hozott általános jellegű döntéseket; az egyetlen kivételt a pálos rend képezi, az ő esetükben viszont a Gentilistől kapott jogosultságok (Szent Ágoston regulájának alkalmazása, a rendi káptalan szabályzatalkotási joga)³⁷⁷ meghatározó jelentőséggel bírtak a renddé szerveződés folyamatában.

Annak ellenére, hogy a fent leírt rendelkezésekkel Gentilis bíboros is törekedett az egyház védelmére, Boccasinivel összehasonlításban a legációjához kapcsolódó, magyar vonatkozású forrásanyag heterogénebb, és arányaiban jóval kevesebb olyan eljárás található benne, amely az egyházi tulajdon ellen, világi személyek által elkövetett erőszak, hatalmaskodás miatt indult. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy egyáltalán nem találunk ilyenre példát; itt kell újra megemlítenünk a pécsi és erdélyi püspökségekért folytatott pereket, valamint – a zavaros belpolitikai viszonyok az egyháziak helyzetére, az egyházi tulajdonra kifejtett negatív hatása miatt – Gentilis tárgyalásait a tartományurakkal (Csák Máté, Kán László, Kőszegi Henrik). Az utóbbiak viszont inkább diplomáciai-politikai indíttatásúak voltak, igazi jelentőségük is ebben rejtett. Emellett arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy Gentilis bíboros a lengyelországi egyházat érintően is hozott olyan döntéseket, amelyek túlmutattak az egyházi igazságszolgáltatáson, és belpolitikai szempontból is kiemelt fontossággal bírtak.³⁷⁸

Az egyházszervezeti és a jogszolgáltatási jellegű jogosítványai mellett Gentilis bíboros azzal a felhatalmazásával is élt, amely 10, 20, 30 vagy 40 napos búcsú (*indulgentia*) adására hatalmazta fel.³⁷⁹ Négy alkalommal biztosított 40 napos búcsút, azonban egyik kedvezményezett egyház sem volt magyaror-

371 Az ötből egy zsinatot a legátus arra használt, hogy I. Károly hatalmát konszolidálja. Kiss 2010. 111.

372 23. tábl. 62. sz.

373 23. tábl. 63. sz.

374 23. tábl. 3. sz.

375 23. tábl. 9. sz.

376 23. tábl. 39. sz.

377 23. tábl. 30. sz.

378 23. tábl. 51. sz.

379 1307. 08. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 106r, ep. 29; RC V. II 177. (2282. sz.)

szági, mind a négy templom Dalmácia területén feküdt. A trau S. Laurentius-egyházon³⁸⁰ kívül három, a vegliai egyházmegyéhez tartozó intézmény részesült ilyen kegyben: a S. Vitus-egyház,³⁸¹ a vegliai székesegyház,³⁸² valamint a S. Lucia-monostor.³⁸³ Az utóbbi esetben a bűnbocsánatot nem azok kapták, akik meghatározott ünnepnapokon ellátogattak a templomba, hanem azok, akik a monostor felújítási munkálataiban segédkeztek. A búcsúk mellett egyébként a legátus más rendelkezésekkel is kedvezett a vegliai egyháznak: jóváhagyta például egy monostor *incorporatióját* is a püspökséggel.³⁸⁴ Ezek a rendelkezések arra szolgálnak jó például, hogy a helyi klérus egy pápai legátus jelenlétét akár saját javára is fordíthatta. Tamás vegliai püspök ugyanis bizonyítottan csatlakozott Gentilis bíborshoz, és Magyarországra is vele tartott, sőt, a legátus elé kerülő ügyek kezelésében is részt vett. A legátus kíséretének tagjaként pedig bizonyosan lehetősége nyílt saját egyházmegyéjének érdekeit érvényesíteni.³⁸⁵

Néhány dokumentum emellett arról tanúskodik, hogy Gentilis bíboros teljes mértékben kihasználta a *legatus a latere* felhatalmazásból adódó jogkörét, több esetben valóban a pápa *alter egójaként* járt el. A kolosi, menedékkői és lubesicai karthauzi rendházak számára például az esztergomi, a zágrábi és a szepesi prépostokat rendelte *conservatorokként*.³⁸⁶ Ez a rendelkezés csakis az oldalköveti státuszból nyerhette jogalapját, hiszen a *conservatori* kinevezés a pápa kizárólagos joga volt.³⁸⁷ A legátus ezenkívül kétszer adott utasítást diakónusok pappá szentelésére: először a pécsi püspöki címért még perben álló Péternek kellett eljárnia egy ismeretlen egyházmegyéből származó, meg nem nevezett személy érdekében,³⁸⁸ másodjára Ágoston zágrábi püspök egy Várad egyháme gyei szerpapot szentelt fel.³⁸⁹ Ezek az esetek azért tekinthetők különlegesnek, mert hagyományosan a megyéspüspök feladatai közé tartozott, hogy a saját egyházmegyéjéből való jelölteket előléptesse, és ettől a gyakorlattól csak két módon lehetett eltérni: különleges engedéllyel, vagy a pápa által személyesen elvégzett felszentelés esetén.³⁹⁰

380 23. tábl. 12. sz.

381 23. tábl. 15. sz.

382 23. tábl. 34. sz.

383 23. tábl. 36. sz.

384 23. tábl. 4. sz.

385 MON VAT I/2. LXI. (Pór Antal bevezetése); 23. tábl. 35. sz.

386 23. tábl. 19. sz. Az esztergomi prépost ekkor Teofil (Adattár 198. sz.), a szepesi Pál (Adattár 161. sz.) volt. Zágrábi prépostot a székeskáptalan archontológiája sem említ név szerint. Vö. JERKOVIC 2011. 392–576. A dokumentum az eredeti kéziratban is ezzel a címmel szerepel: „*littera conservatoris privilegiorum et iurium alicuius loci*”. 1308. 09. 09.: BAV Vat. lat. 4013, fol. 7r; AOkt. II. 191. (438. sz.); MON VAT I/2. 56–57. xxxi.

387 Erről ld. a IV. 2. 3. 2. fejezetet.

388 23. tábl. 32. sz.

389 23. tábl. 48. sz.

390 FIGUEIRA 1989. 191–211; FEDELES 2017b. 55–57.

A Gentilis bíboros legációjához kapcsolódó források a kiküldetés szervezeti kereteiről is szolgáltatnak információt, bár ezek a dokumentumok szinte kizárólag a legátusi *procuratió*kkal foglalkoznak.³⁹¹ A legátus számadáskönyvének fennmaradt töredékein kívül³⁹² több bizonylat is a rendelkezésünkre áll a magyarországi főpapok által megfizetett összegekről: Vince kalocsai érsek³⁹³ a legáció első évére 151 márka ezüstöt fizetett,³⁹⁴ Tamás esztergomi érsek³⁹⁵ pedig a három évre elvárt 603 budai márka ezüsből 1311 őszéig 431-et teljesített³⁹⁶. A Gentilis által megerősített Benedek erdélyi püspök három évre 938 budai márka ezüst kifizetésére volt kötelezve. Ennek kicsit több, mint felét tudta teljesíteni, de mivel a megkövetelt összeget aránytalanul soknak tartotta, a Szentszékhez fellebbezett.³⁹⁷

Gentilis bíboros legációjának érdekes részlete – és ilyesmire Boccasininél nem találunk példát –, hogy kiküldetése alatt egy személyes jellegű ügy elintézésére is sort kerített. Egyik unokaöccse, Gualterius de Monteflorum ugyanis a wrocławai egyházban (is) rendelkezett javadalommal.³⁹⁸ Gualterius nagybátyját nevezte ki képviselőjéül és azzal bízta meg, hogy indítson pert Henrik wrocławai püspök ellen, akit a tisztséggel járó jövedelmek elbitorlásával vádolt. A források tanúsága szerint a legátus ennek eleget is tudott tenni.³⁹⁹

A pápai legációkkal összefüggésben érdemes megemlítenünk egy, az esztergomi káptalan által 1335-ben kiadott oklevelet. A dokumentum az esztergom-örményi Szent Annáról elnevezett Ágoston-rendi remete kolostor⁴⁰⁰ *lectora*, Chepan fia István kérésére írta át Bertrand ostiai és velletri püspök, pápai legátus 1333. szeptember 1-i oklevelét.⁴⁰¹ Az okirat számos kérdést felvet, főként arra vonatkozóan, hogy a bíboros milyen joghatóság alapján bocsátotta ki az oklevelet, rendelkezhetett-e egyáltalán magyarországi szerzetesrendet érintő ügyben.

391 Kivételt képez pl. az az irat, amelyben Gentilis bíboros általános ügyhallgatói jogkörrel ruházta fel Philippus de Sardiniát és Johannes de Aretiót (23. tábl. 11. sz.)

392 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 313a, fol. 104–191; MON VAT I/2. 416–472.

393 Adattár 207. sz.

394 23. tábl. 27. sz.

395 Adattár 192. sz.

396 23. tábl. 70. sz.

397 23. tábl. 28. sz.

398 Egy 1301-ben kiadott pápai levél Gentilis bíboros *neposaként* említi Gualterus Raynaldi de Monteflorumot, aki Teodorico Raineri, Palestrina püspök-bíborosának (HC I. 37.) familiárisa és a wrocławai egyház dékánja és kanonokja volt. 1301. 07. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 47v, ep. 186; RDEBM II. 811. (1889. sz.)

399 23. tábl. 54. sz.

400 ROMHÁNYI 2005. 91–99.

401 1335 (hónap és nap nélkül): MNL-OL DL 2866; AOkt. XIX. 361. (802. sz.) Az Anjou-kori oklevéltár hibásan 1331. 09. 01-ére keltezi Bertrand bíboros átirat oklevelét. Ennek dátuma *kalendae septembris pontificatus sanctissimi patris Johannis papae XXII anno decimoseptimo*, és mivel XXII. Jánost 1316. szeptember 5-én koronázták meg Lyonban, a 17. uralkodási év szerinti szeptember 1-je 1333-ban volt.

Ahhoz, hogy közelebb jussunk a válaszokhoz, először az olyan alapvető információkat kell tisztáznunk, hogy ki volt az említett bíboros és milyen legációról van szó. A név, a titulus és a dátum hármasa szerencsére egyértelművé teszi, hogy a dokumentum Bertrand du Pouget bíborosra hivatkozik, akit XXII. János harmadik uralkodási évében ruházott fel teljeskörű legációval az Egyházi Államok, valamint az aquileiai és gradói patriarchátusok, a milánói, ravennai, genovai, pisai, spoletói, ragusai, antibari, krétai és zárai érsekség, a velencei egyházmegye, és a velencei uralom alatt álló szlavóniai részek, a paviai, piacenzai, ferrarai, perugiai, orvietói, todi, rieti, terni, narni, castellói és tivoli egyházmegyéek területére.⁴⁰² További megerősítésül szolgál a legátus bolognai kúriájára való utalás: a bíboros ugyanis 1326-tól tartotta itt a székhelyét.⁴⁰³ Pápai legátus intézkedhetett szerzetesrendet érintő kérdésekben egyrészt magából a legátusi hivatalból eredően (amely biztosította számára a pápa részére rezervált jogok nagy részét); másrészt egy erre felhatalmazó speciális *facultas* alapján (mint Bocassini esetében, ld. fentebb); illetve ha bíborosként a pápa a szerzetesrend protektorává (*protector et corrector ordinis*) nevezte ki.⁴⁰⁴ Bertrand du Pouget esetében sem az Ágoston-rendre vonatkozó különleges felhatalmazásnak,⁴⁰⁵ sem protektori kinevezésnek nincs nyoma a pápai iratokban, ennek ellenére mégis azt feltételezhetjük, hogy az utóbbi eshetőségről lehetett szó. Egyrészt a bíboros korában is intézkedett az Ágoston-rendi remetékkel érintő ügyekben,⁴⁰⁶ másrészt az

402 „[...] *te ad illam provinciam, tam in ea quam in Aquilegensi et Gradensi patriarchatibus ac Mediolanensi, Ravennatensi, Januensi, Pisanensi, Spoletanensi, Ragusiensi, Antibarensi, et Cretensi archiepiscopatibus, eorumque provinciis, archiepiscopatu quoque Jadrensi suaque provincia, qui patriarchatu Gradensi iure metropolitico sunt subiecti, necnon et in Venetiarum districtibus ac ipsarum et Slavonie partibus, que per Venetos gubernantur, ac Papiensi, Placentinensi, Ferrariensi, Perusiensi, Urbevitanensi, Tudertinensi, Reatinensi, Interampneni, Narniensi, Castellanensi, et Tiburtinensi civitatibus et diocesibus, in Tuscie vero tam in imperio quam in terris Romane Ecclesie constitutis et marchie Tervisinensis provinciis, ac terris aliis eiusdem Ecclesie Romane, videlicet in marchia Anconitanensi, Massa Fabaria, civitate Urbinatensi eiusque diocesi et districtu, Romandiola ducatu, Splotenansi, Sabinia, patrimonio Beati Petri in Tuscia, Campania Maritima et circumadiacentibus partibus et terris usque ad confinia regni Sicilie ac Sardinie et Corsice insulis tibi vices nostras ac plene legationis officium committendo [...]*” AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 145; VA 73–74. (121. sz.) A harmadik uralkodási évre keltezve, hónap és nap nélkül, így Riezler 1318. 09. 05. és 1319. 09. 04. közötti dátummal közölte.

403 JÜGIE 1991. 69–96; főként 73–78.

404 Az Ágoston-rendi remeték 1243-ban második rendként (a ferencesek után) kaptak *protectort*. CUSATO 2009. 491.

405 Pouget bíboros *facultasai* 1320. 06. 02-i dátummal a pápai regisztrumkönyvekben: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 148–186.

406 Így például a pápa 1327-ben a torcellói egyházmegye egyik Ágoston-rendi remete kolostor (S. Andreas de Amino) perjelségének rezerválásával bízta meg: AAV Reg. Vat., vol. 84, ep. 2415. Néhány nappal a fent elemezett dokumentum kelte után pedig az Anconai Őrgrófság területén a ferencesek és más inkvizítorok által az Ágoston-rendi remetéknek okozott jogsértéseket kellett kivizsgálnia. 1333. 09. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 107, ep. 947.

1335-ben átírt oklevélben sem kifejezetten a magyarországi rendtartománnyal kapcsolatban rendelkezett, hanem az egész rendre vonatkozó pápai döntéseket, valamint a remeték – túlnyomó részt Itáliában található – házainak korábban biztosított búcsúengedélyeket erősített meg és közölt újra teljes szöveggel, vagy tartalmi összefoglalással. Így IV. Sándor pápától (1254–1261) három bullát írt át: 1) egy 1257. április 17-i; 2.) egy 1255. november 27-i; valamint 3) egy 1257. február 11-i egy év és negyven napi bűnbocsánatot biztosított azoknak, akik az Ágoston-rendi remeték firenzei Szent Lélek-templomát Szent Máté ünnepén és az ünnep *octaváján* felkeresték. Emellett tartalmazta egy IV. Ince által kiadott, 1247. szeptember 24-i bulla átírását, és más pápai levelek lényegi kivonatát, amelyek különböző, itáliai egyházmegyékben található ágostonos rendházaknak biztosítottak 40 napi bűnbocsánatot. V. Kelemen idejéből két dokumentumot írt át: az első, az Isnard Tacconi thébai érsek, a pápa római vikáriusa⁴⁰⁷ által 1309. május 30-án a S. Maria del Popolo⁴⁰⁸ Ágoston-rendi remetéinek biztosított privilégiuma,⁴⁰⁹ a második pedig Uberto Avvocato bolognai püspök nevében,⁴¹⁰ 1310. november 7-i dátummal kiadott kivonatos átirat IV. Miklós bullájáról, amely egy évig száz nap bűnbocsánatot biztosított azoknak, akik az ágostonos remeték templomait Szűz Mária mennybemenetelének, Szent Ágoston ünnepén, a templom felszentelésének napján és ezen ünnepek *octaváján* meglátogatják.

IV. 2. 1. 3. A legátusok kísérete

Boccasini és Gentilis magyarországi legációjának egy másik, eddig kevésbé kutatott területe, hogy a két bíborost kik kísérték el kiküldetésükre, kik tartoztak az udvartartáshoz. A pápai követek szinte soha nem utaztak egyedül, az előkelőbb rangú megbízottak esetében pedig a kíséret mérete igen számottevő is lehetett. A nagy udvartartás természetesen növelte a kiküldetés költségeit, amelyeket a pápai megbízottak a helyi klérustól beszedett *procuratiókkal* igyekeztek fedezni. Az ellátás, mint eseti adóforma begyűjtése viszont gyakran ütközött ellenállásba, amely akár a kiküldetést sikerét is veszélyeztethette. Ezért

407 Isnard Tacconi 1308-ban lett V. Kelemen római helynöke (*vicarius Urbis*). 1308. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 228v, ep. 27. A thébai érsek később Antiochia pátriárkája lett. 1311. 08. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 58, fol. 112r, ep. 458.

408 IV. Ince 1250-ben adta a Santa Maria del Popolo templomot az Ágoston-rendi remetéknek. MONTAUBIN 2004. 169, 205. jz.

409 A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár Mohács előtti gyűjteményében található még egy oklevél, amely ezzel az átirattal azonos szövegű – elképzelhető, hogy az eredeti privilégiumról készült közvetlen másolatról van szó. 1309. 05. 30.: MNL-OL DF 264716.

410 DE DONATO 1962. Online változat: [http://www.treccani.it/enciclopedia/uberto-avvocati/\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/uberto-avvocati/(Dizionario-Biografico)), letöltés 2020. 03. 17.

a 13. században a Szentszék kísérletet tett arra, hogy zsinati rendelkezésekkel korlátozza a pápai megbízottak kíséretének számát.⁴¹¹ Azonban Boccasini és Gentilis *facultasai* között is szerepelt az a felhatalmazás, amely a megkötéseket magyarországi legációjuk idejére érvénytelenítette,⁴¹² vagyis annyi kísérről utazhattak, amennyit szükségesnek tartottak. A legátusi kíséret összetételét minden bizonnyal befolyásolta, hogy Boccasini és Gentilis is bíborosi címet viselt. A bíborosok ugyanis a római (avignoni) kúriában saját familiával rendelkeztek, amely a pápai udvartartáshoz nagyon hasonló felépítésű volt.⁴¹³ A legációkra familiájuk egy része – a személyzet fontosabb tisztségeket viselő tagjai, így a kamarás, káplánok, stb. – a bíborosokkal tartott, de a kísérethez alkalmi jelleggel olyan szakemberek is csatlakoztak, akiknek a gyakorlati teendők elvégzésében volt szerepük: például az adminisztrációban segédkező közjegyzők, illetve az olyan jogi képzettséggel rendelkező személyek, akiket a legátus előtt tárgyalt perekben az érdekelt felek képviselőkként felfogadhattak. Ilyen *procuratorok* nagy számban tartózkodtak életvitelszerűen a pápai udvarban, ahol megfelelő fizetség fejében a kérelmezőket segítették a *supplicatio*ók beadásában és az ügyek intézésében általánosságban.⁴¹⁴ A Gentilis legációjához kapcsolódó forrásanyag a *procuratorok* bérezésébe is betekintést enged: Liberius traui püspök Trau városa ellen folytatott perében Johannes (Vangolus) de Mevaniának összesen 7 aranyforintot ígért,⁴¹⁵ Vannes (Johannes) de Aretio⁴¹⁶ pedig az erdélyi dékánoknak és plébánosoknak 20 budai márka ezüstöt számolt fel a képviselőért.⁴¹⁷ Az átmeneti jelleggel elszegődő szakembereken kívül más, a bíboros személyéhez esetenként csak közvetetten kapcsolódó tagja is volt a legátusi kíséretnek. Ennek oka abban keresendő, hogy az udvartartás hierarchiája többszörösen tagolt volt, ugyanis a bíborosok előkelőbb familiárisai is tartottak szolgálókat. A források tanúsága szerint például Gentilis kamarásának, Bonunsegnának saját *domicellusa* volt, aki a Magyar Királyságba is elkísérte.⁴¹⁸

A két legáció forrásadottságaiból következik, hogy Boccasini kíséretéről áll rendelkezésünkre kevesebb információ.⁴¹⁹ A későbbi pápa esetében mindössze két familiáris nevét ismerjük. Altegradus de Lendenaria padovai főesperes, pápai káplán, mindkét jog doktora a legátus kamarása volt.⁴²⁰ A magyarországi kiküldetés után a későbbi pápához fűződő kapcsolatából profitálva sikeres kar-

411 Az erre vonatkozó zsinati rendelkezést ld. HEFELE V/2. 1913. 1091–1092.

412 4. tábl. I/7. sz.

413 Kiss 2015. 66–102.

414 ZUTSHI 2004. 408–409.

415 23. tábl. 20. sz.

416 Adattár 204. sz.

417 23. tábl. 37. sz.

418 7. tábl. 34. sz.

419 6. tábl.

420 6. tábl. 1. sz.; Adattár 4. sz.

riert épített, előbb a pápai kancellária *referendarius*a, 1303-ban pedig Vicenza püspöke lett.⁴²¹ A másik kísérő, Nicolaus Raynerii de Interamne pedig *familiaris domini legati* címmel szerepel a forrásokban.⁴²² Bár ő nem jutott olyan magasra az egyházi hierarchiában, mint Altegradus, jelenléte a pápai kúriában még XXII. János idején is kimutatható: Guillaume Pierre Godin, a S. Caecilia áldozópap-bíborosának szolgálatába szegődött, és több egyházi javadalmat tartott egyidejűleg, közöttük egyet a pécsi egyházmegyében is.⁴²³ Altegradus de Lendenaria és Nicolaus Raynerii de Interamne mellett még két személy neve ismert, akik valószínűleg a legátus kíséretéhez tartoztak: Johannes Rustici de Tuderto és Johannes Fredoli de Regium.⁴²⁴ Mindketten közjegyzők voltak, és mivel a források nem utalnak arra, hogy a bíboros familiájához tartoztak, feltételezhetően a legáció idejére alkalmi jelleggel csatlakozott kísérőkről volt szó.⁴²⁵

Jóval nagyobb kíséret rekonstruálására adnak lehetőséget a források Gentilis bíboros esetében.⁴²⁶ Összesen 52 személyt azonosíthatunk, akiket a legáció irataiban használt címzések, illetve címzés-kombinációk alapján 14 csoportba sorolhatunk. A legfontosabb tisztséget (*comes palatinus*, azaz palatagróf) Rogerius Mathei de Monteflorum töltötte be,⁴²⁷ aki gyaníthatóan Gentilis bíboros egyik unokaöccse volt.⁴²⁸ Gentilist két kamarása,⁴²⁹ orvosa⁴³⁰ és a ferences rendi penitenciáriusa⁴³¹ is elkísérte Magyarországra. Tizenöt személyt a bíboros káplánjának neveznek a források.⁴³² Tizenkét esetben csupán annyi információ áll rendelkezésünkre, hogy az illető személy a bíboros familiájához

421 Altegradus de Lendenaria életrajzát legújabban Kiss Gergely dolgozta fel. Kiss 2019a. 167–173.

422 6. tábl. 2. sz.; Adattár 155. sz.

423 1316. 09. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 63, fol. 131v, ep. 409; AAV Reg. Aven., vol. 3, fol. 43r; LC J XXII. I. 84. (829. sz.)

424 6. tábl. 3–4. sz.

425 Az erre vonatkozó források hivatkozását ld. a 6. sz. táblázat lábjegyzeteiben.

426 7. tábl.

427 7. tábl. 1. sz.; Adattár 182. sz.

428 Bár Rogerius esetében nincs konkrét utalás arra, hogy a legátus rokona volt, Gentilis Gualterius nevű unokaöccsének biztosan egyengette a karrierjét a pápai kúriában. Erről ld. az előző fejezetet és a 23. tábl. 54. sz.

429 Bonunsegna de Perusia (7. tábl. 2. sz.; Adattár 25. sz.) és Jacobus de Sancto Genesisio (7. tábl. 3. sz.; Adattár 80. sz.)

430 Fredericus de Bononia (7. tábl. 4. sz.; Adattár 43. sz.)

431 Dionysius (7. tábl. 5. sz.; Adattár 36. sz.)

432 Háromféleképpen: *capellanus et familiaris* (Philippus de Sardinia, Guillelmus de Sanguineto, Albertus de Tribuscalibus de Parma, Petrus de Lana de Bononia, Franciscus de Columba és Petrus Gualterutii de Penna, 7. tábl. 6–11. sz.; Adattár 175., 55., 3., 170., 41. és 171.), *capellanus et clericus* (Johannes de Monte S. Martini, Johannes Ultramontanus, Angelus de Assissio, Salvus de Perusio, 7. tábl. 12–15. sz.; Adattár 110., 114., 12. és 186. sz.), valamint *capellanus* (Johannes de Pontecurvo, Gasparus de Montefia, Vannes de Aretio, Johannes Anglicus, Rennerius de Collazone, Johannes de Firmo, 7. tábl. 16–21. sz.; Adattár 111., 46., 204., 106., 179. és 108. sz.)

tartozott (*familiaris domini legati*).⁴³³ Tíz kísérő töltött be *domicellusi* tiszteket.⁴³⁴ Emellett a bíboros-legátus ajtónállót is tartott, aki alkalmanként követként is funkcionált.⁴³⁵ Ahogy Boccasini esetében, Gentilis kíséretében is találkozunk olyan személyekkel, akik nem feltétlenül voltak a bíborosi familia állandó tagjai. A legáció során kezelt ügyek adminisztrációjában négy olyan közjegyző⁴³⁶ tevékenysége kimutatható, akikről a források nem árulják el, hogy betöltötték-e valamilyen állandó tisztséget a bíboros kíséretében. Hárman dolgoztak küldöncként (*cursor*) és követként (*nuntius*) a legátusnak.⁴³⁷ Gentilis ezenkívül a pénzügyi teendők, vagyis többnyire a legátusi *procuratiók* begyűjtésére is alkalmazott személyzetet. Ez a legátusi kúriához lazán kapcsolódó kereskedői réteg minden jel szerint két csoportból állt: egyrészt a Szentszék által többnyire alkalmazott, nagy itáliai kereskedőházak képviselői valószínűleg külföldről érkeztek a bíborossal: így például Franciscus Lapi Rochetti, a firenzei Spini-háztól, aki *mercator noster* megnevezéssel szerepel a forrásokban.⁴³⁸ Másrészt a helyi kereskedők továbbították a helyi klérustól beszedett *procuratiókat*⁴³⁹ a Spinikhez vagy Bardikhoz, akik pedig a pénz Avignonba szállítását intézték.⁴⁴⁰

Gentilis bíboros magyarországi kiküldetése mindemellett arra is rávilágít, hogy egy legátus jelenléte az egyházmegye, vagy akár személyes érdekek érvényesítésére is lehetőséget adott. Néhányan bizonyosan egyházi karrierjük fellendítését remélték a bíborosnak tett szolgálattól. A legismertebb példa erre valószínűleg a már említett szebeni Albert fia Rufinus (Rufinus de Civinio),⁴⁴¹ de rajta kívül még ketten csatlakoztak menetközben Gentilis famíliájához: András,

433 Petruitus Hermanni de Fulgineo, Gratildus de Luca, Andreas, natus Marci Michaelis comitis Arbensis, Johannes, Ciccus de Florentia, Simeonus de Tuderto, Ciccus de Assissio, Gualterutius de Monticulo, Georgius, Jacobus Johannis de Secundiliano, Johannes Bevenuti de Ilice, Puzarellus de Mevania (7. tábl. 33–44. sz.; Adattár 167., 53., 11., 105., 28., 188., 27., 54., 59., 81., 107. és 176. sz.)

434 Rogerius Mathei de Monteflorum, Johannes (Vannes) Jacobi de Mevania, Philippus de Cingulo, Beraldutius de Firmo, Petrus de Assissio, Nardus Marchese de Aquasparta, Lellus de Mevania, Guidocto de Veritassis, Jacobus de Vercellis, Guidutius de Florentia (7. tábl. 1., 22–30. sz.; Adattár 182., 109., 174., 19., 169., 154., 127., 56., 82. és 57. sz.)

435 Jucha de Collepergulo (7. tábl. 45. sz.; Adattár 115. sz.)

436 Angelus Theobaldi de Sancta Victoria, Raynerus Angeli de Sancto Genesio, Thomas Amici de Pontecurvo, Mattheus de Rocca (7. tábl. 49–52. sz.; Adattár 14., 178., 199. és 131. sz.)

437 Bologninus, Peroctus de Alamania, Martinus de Alamania (7. tábl. 46–48. sz.; Adattár 23., 163. és 130. sz.)

438 23. tábl. 27, 28. és 71. sz.

439 Ilyen közvetítő lehetett Hambatho pozsonyi polgár (1308. májusában pozsonyi bíró: MES II. 584. /636. sz.; Adattár 61. sz.), aki többször feltűnik a Gentilis-legáció forrásanyagában. Tamás esztergomi érsek *procuratióját* juttatta el a legátushoz (23. tábl. 71. sz.), valamint a pozsonyi Szent Gotthárd-egyház áthelyezése ügyében a legátushoz forduló kérelmezők felsorolásában is szerepel (23. tábl. 70. sz.).

440 Erről ld. a IV. 2. 2. fejezetet.

441 MON VAT I/2. 257. Személyére ld. Adattár 185. sz.

az arbei gróf fia⁴⁴² és György, Pál horvát bán fia.⁴⁴³ Az utóbbi két esetben azonban elképzelhető, hogy csak tiszteletbeli címként kell kezelnünk a *familiaris* megnevezést.⁴⁴⁴

Az I. Károly uralkodásának idején Magyarországra kiküldött két *legatus a latere*, Niccolò Boccasini és Gentile da Montefiore tevékenységéhez kapcsolódó forrásanyag vizsgálatának lezárásaként érdemes összegeznünk a kapott eredményeket. Mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy a *facultasok* mint új forráscsoport bevezetése az elemzésbe több, eddig feltáratlan kérdéskörre ráirányította a figyelmet, és lehetőséget adott arra, hogy a két oldalkövet magyarországi működését érdemben összehasonlítsuk. A legáció anyagi fedezetének megteremtése (azaz a *procuratiók* behajtása) a dokumentumok tanúsága szerint mindkét esetben nagy hangsúlyt kapott. Emellett Boccasini és Gentilis is mentesült a pápai küldöttek utazására vonatkozó érvényes korlátozások alól, így kíséretük – amely legalább részben bíborosi familiájuk tagjaiból állt össze – méretét szükségleteiket mérlegelve szabadon határozhatták meg. A forrásadottságokból következik, hogy Gentilis bíboros esetében lehetett részletesebben rekonstruálni a bíborossal tartó familiárisok névsorát. További párhuzamok fedezhetőek fel a két oldalkövet legátusi felhatalmazásának alkalmazásában. Jogalkotási hatáskörét Boccasini és Gentilis is főként zsinati konstitúciók megalkotásával az egyházi tulajdon védelmére használta fel. Mindketten hoztak szankciókat az egyház kárára hatalmaskodást elkövető világi személyek ellen, Gentilis esetében azonban a klérus védelme sokszor a bíboros diplomáciai-politikai tevékenységével fonódott össze. Szerzetesrendekkel kapcsolatos általános rendelkezéseket (Boccasini: domonkosok és a ferencesek, Gentilis: pálosok), illetve spirituális kegyek (búcsúk) adományozásáról tanúskodó dokumentumokat szintén találunk mindkét legáció forrásanyagában. Jelentős különbség mutatkozik ugyanakkor a két legáció között az egyházi beneficiumokkal kapcsolatban hozott rendelkezések terén. Javadalomadományozásra vagy azokért indított perekre Boccasini esetében a Magyarországon kiadott források nem szolgáltatnak adatot; Gentilis viszont nem csak egyházi tisztségek betöltéséről döntött, hanem legátusi bíróságán tárgyalta több egyházi beneficiumért folyó pert, amelyek kivételesen részletes dokumentációja is fennmaradt. A legfontosabb különbség ennek ellenére abban rejlett, hogy Gentilis *legatus a latere* felhatalmazását teljes mértékben kihasználva kifejezetten a pápa számára fenntartott ügyekben is eljárta: két esetben pappá szentelést rendelt el, egyszer pedig *conservatorokat* nevezett ki.

442 7. tábl. 36. sz.; 23. tábl. 14. sz.

443 7. tábl. 42. sz.; 23. tábl. 33. sz.; Adattár 59. sz.

444 A forrásokban nincs nyoma annak, hogy a két, menetközben a bíboros kíséretébe fogadott familiáris a későbbiekben érdemi feladatot látott volna el, így valószínűnek tűnik, hogy a legátus esetében a familiáris cím a tiszteletbeli pápai káplán tisztség adományozásához hasonlóan működött. Utóbbiról ld. GUILLEMAIN 1952a. 217–238.

IV. 2. 2. *Nuntius et collector apostolicus*

A 13. század vége – 14. század eleje az Apostoli Kamarának járó illetékek begyűjtésének megszervezésében is jelentős változásokat hozott, amelyek a magyarországi adószedések vizsgálatán keresztül kézzelfoghatóvá válnak. A korábbi viszonyokhoz képest a különbség egyrészt abban nyilvánult meg, hogy a pápai adószedőkre az újabb adótípusok bevezetése és a *collectoria*-rendszer kiépítésének megkezdődése miatt egyre több, és többfajta adótípus beszedését bízták.⁴⁴⁵ Az adónemek közül a kiindulási alapot az eredetileg a keresztes hadjáratok finanszírozására szánt tized jelentette, amely eseti jellege miatt még nem követelt állandósult intézményi háttérrel. Így az adószedők kinevezése is esetleges volt, csak a feladat elvégzésének időtartamára szólt és visszahívással, áthelyezéssel bármikor meg lehetett szakítani. A III. Ince által kivetett negyvened (1199), majd a IV. Lateráni (1215) és az I. Lyoni (1245) Zsinaton elrendelt huszadok után 1274-ben X. Gergely pápa tett újabb kísérletet arra, hogy az egyházi javadalmakat megadóztatva a Szentföld felszabadítására fordítható bevételhez jusson. A II. Lyoni Zsinaton hat évre meghatározott egyházi tized arányaiban kisebb volt ugyan, mint a korábbi adókivetések, de a Szentszék ezúttal az összes keresztény ország és az egyházi társadalom minden rétegének megadóztatására törekedett.⁴⁴⁶ Az évtizedekig elhúzódó kivitelezésnek lett az egyik következménye, hogy a hátralékok begyűjtésére VIII. Bonifác pápa 1301-ben, majd XI. Benedek 1303-ban újabb adószedőket küldött, a Magyar Királyság területére is. Ezt követően V. Kelemen a Vienne-i Zsinaton (1311–1312) újból elrendelte a tized szedését, szintén hatévnyi időtartamot megszabva. De V. Kelemen halála előtt nem került sor adószedők kiküldésére – erről már csak utóda, XXII. János gondoskodott. Az ekkor megbízott kollektorok feladata már nem, vagy nem csupán a keresztes hadjáratokra szánt tized volt, hanem (Magyarország esetében) a *Gentilis procuratió*jából megmaradt tartozások és az újonnan kivetett *fructus primi anni beneficiorum* (röviden: *annata*) behajtását is intézniük kellett.⁴⁴⁷

445 A *collectoria* fogalma kettős jelentéssel bírt: jelentette egyrészt a kinevezett személy, a *collector* hivatalát, valamint a *collector* fennhatósága alá rendelt földrajzi területet. Gyakran több ország alkotott egy *collectoriat*: így Magyarország Csehországgal, Morvaországgal és Lengyelországgal. Az adószedési rendszer azonban a 14. század elején még kiforratlan volt, Nyugat-Európában is csak VI. Kelemen idejére kezdett kikristályosodott kereteket ölteni. SCHUCHARD 2000. 24; LE ROUX 2010. 36–40.

446 Ahogyan A. Gottlob jellemezte a lyoni tized célját: „Während die früheren Auflagen in der überwiegenden Mehrzahl sich auf dieses oder jenes Land beschränkten oder nur bestimmte Klassen der Geistlichen [...] betrafen, [...] so sehen wir in dem Lyoneser Zehnten eine kirchliche Weltbesteuerung [...]” GOTTLOB 1892. 94–96; SZCZUR 2009. 125–146.

447 A közvetlenül XXII. János trónra lépése után kivetett adó az aktuálisan üresedésben lévő, vagy a pápai bulla kiadásától számított három éven belül megüresedő kisebb (nem konzisztoriális) beneficiumok egy éves jövedelmének felelt meg. A pápai bullát 1316. 12. 08-i dátummal ld. AAV Reg. Vat., vol. 63, ep. 174 (AAV Reg. Aven., vol. 2, fol. 42r); THEINER I.

Másrészről a szervezeti változások az adószedéssel megbízott pápai képviselők körét tekintve is kimutathatóak: míg korábban a pápák elsősorban a helyi egyházszerkezet vezetőire, érsekekre vagy püspökökre ruházták az adószedési feladatokat, a 14. századtól általánossá vált a gyakorlat, hogy a pápai kúria tisztségviselőit delegálták akár a Szentföld felszabadítására szánt adók, akár más pápai pénzterhek beszedésére. A kiküldött adószedők így a helyi egyházszerkezet felett állva végezheték munkájukat, s státuszuk – legalábbis elméletben – magasabb tekintélyt volt hivatott biztosítani számukra.⁴⁴⁸ Emellett a 14. század előrehaladtával egyértelműen megfigyelhető a pápai adószedők professzionalizálódása: a megbízottak kiválasztásában a korábban elsődleges fontosságú tényezőkön (beágyazottság, helyismeret, egyházi javadalom a *collectoriában*, szociális háló stb.) kívül – főként XXII. János idején – a szakmai tapasztalat és az egyetemi tanulmányok is növekvő jelentőséget szereztek.⁴⁴⁹

A fentebb vázolt folyamat bizonyos mértékben a pápai kinevező bullákban használt címzésekben is tükröződött. A kiküldött adószedőket leggyakrabban a *collector apostolicus*, *collector et receptor* vagy *nuntius et collector* megnevezések jelölték.⁴⁵⁰ Ez utóbbiban a *nuntius* tag általában arra utalt, hogy a megbízott az első két cím viselőitől eltérően más, nem feltétlenül finansziális feladatok ellátására is felhatalmazást kapott.⁴⁵¹ A franciaországi *collectoria*-rendszer vizsgálata emellett azt mutatta, hogy az egyszerű *collector* és a *nuntius et collector* megnevezések használata csak VI. Kelemen uralkodásának idejére vált következetessé, a különbség pedig leginkább abban rejlett, hogy míg a *collectorok* egy adófajta beszedésére specializálódtak, a *nuntius et collector* titulust viselő pápai kiküldöttek többféle illetéket kezeltek egy *collectorián* belül.⁴⁵²

A 14. század első felében a Magyar Királyság területére felhatalmazott adószedők is leginkább ezt a kettős, *nuntius et collector* titulust viselték. A korabeli tendenciák alapján tehát a kettős címzés használatát a magyarországi kiküldöttek esetében két tényező – a rájuk bízott többféle adótípus, valamint a helyszínen felmerülő, nem kifejezetten az adószedéshez kapcsolódó ügyek kezelésére biztosítandó lehetőség – indokolta. Bár a kinevezés után a pápai levelek

446–448. (DCLXXXII. sz.); AOKt. IV. 139. (361. sz.), az *annata* 1316-os kivetéséről MON VAT I/1. LII–LIV; LE ROUX 2010. 65–67.

448 SCHUCHARD 2000. 25. Fontos különbséget jelentett ezenkívül, hogy míg a kinevezés eleinte csak a pápától eredhetett, a későbbiekben már az Apostoli Kamara kamarása is adhatott megbízást az adószedésre. MOLLAT – SAMARAN 1905. 76–79.

449 LE ROUX 2010. 161–181.

450 Christiane Schuchard megfogalmazása szerint az avignoni pápák pénzügyi politikájának az adminisztratív előfeltételét a *collectoria*-rendszer kiépítése jelentette, s ehhez a pápai rezerváció intézménye szolgáltatta a kánonjogi alapot. SCHUCHARD 2000. 18., 20; KIRSCH 1903; RUESS 1912. 105–106.

451 SCHUCHARD 2000. 18.

452 LE ROUX 2010. 74–77.

a *collector* tagot elhagyva leginkább *nuntius Apostolice sedis*ként hivatkoztak a Magyar Királyság területén kivetett pápai illetékek begyűjtőire,⁴⁵³ az adószedő *nuntius*okat meg kell különböztetnünk a diplomáciai ügyekben követként funkcionáló *nuntius*októl.⁴⁵⁴

A magyarországi pápai adószedések elsődleges forrásbázisát a Vatikáni Levéltárban fennmaradt számadáskönyvek alkotják, amelyek a Vatikáni Magyar Okirattár első sorozatának első kötetében 1887-ben kerültek kiadásra.⁴⁵⁵ I. Károly uralkodásának időszakhoz kapcsolódóan a Rufinus de Civinio (1317–1320), Jacobus Berengarii, Raimundus de Bonofato és Jacobus de Lengres (1332–1337), valamint a Galhardus de Carceribus és Petrus Gervasii (1338–1342) által beszédett összegek tételes jegyzékét tartalmazza e kiadás. A pápai adószedők tizedjegyzékeivel a magyar történetírás elsősorban demográfiai,⁴⁵⁶ egyházi topográfiai

453 Raimundus de Bonofato és Jacobus Berengarii kinevező bullájában „[...] *apostolice sedis nuntiis dicteque decime collectoribus* [...]”: 1331. 03. 01.: MNL-OL DF 291661; THEINER I. 536. (DCCCXXX. sz.); AOKlt. XV. 41–43. (71–76. sz.) Jacobus de Lengrest és Jacobus Berengariit *nuncios*ként említi: 1335. 08. 05.: MNL-OL DF 291753; ASV Reg. Vat., vol. 130, fol. 83r, ep. CCCCLXXXIII; THEINER I. 605. (DCCCC. sz.); AOKlt. XIX. 212–213. (469. sz.); LC B XII. I. 478. sz. Petrus Gervasii mint *nuntius*: 1337. 05. 06.: ASV Reg. Vat., vol. 132, fol. 119r, ep. 397. (MNL-OL DF 291768.); THEINER I. 615. (DCCCCXX. sz.); AOKlt. XXI. 136–137. (242–243. sz.). A 14. századi Magyar Királyság területére kiküldött adószedőkkel – elsősorban a század második felét illetően – legújabban foglalkozott FEDELES 2017. 31–88.

454 A pápaság avignoni korszakára jellemző tendencia volt a diplomáciai-politikai ügyekben delegált *nuntius*ok számának növekedése. A kánonjog által szigorúbban behatárolt pápai kiküldötti (pl. a legátusi) intézményekhez képest a *nuntiusi* kinevezés rugalmas, a körülményeknek megfelelően alakítható maradt, amely földrajzilag nem korlátozta a pápai küldött hatáskörét, aki így bárhol intézkedhetett, ahol az eredetileg rábízott feladat megkívánta. A jelenséget a *legatus a latere* kinevezésekkel összehasonlításban vizsgáló Ian C. Kyr arra a következtetésre jutott, hogy az előbb említett tényezőkön kívül a *nuntiusi* megbízások – főként a 14. század második felétől – tapasztalható előnyben részesítésének politikai okai is voltak: széles felhatalmazásukból adódóan a legátusok gyakran kerültek konfliktusba a helyi uralkodókkal vagy a felső klérussal, amelyhez nagyban hozzájárult a *procuratiók* szedése. KYR 1979. 28–31., 39–45., 179–181; MALÉTH 2019. 177. 16. jz. Az 1301 és 1342 közötti időszak magyar vonatkozású forrásanyagában két alkalommal találhatunk olyan *nuntius*okat, akik nem láttak el adószedői feladatokat. Mindkét esetben homályosak a kiküldés körülményei és valódi céljai. Egy 1317-es dátumú ítéletlevél Fulgentius kánonjogi doktort, az Apostoli Szék *nuntius*át (*decretorum doctor Apostolice sedis nuntius*) említi az egri püspök és a káptalan között zajló perben. Róla semmilyen egyéb adat nem áll rendelkezésünkre, az esztergomi káptalan méltóságsora alapján pedig C. Tóth Norbert hamisnak ítélte az oklevelet. MNL-OL DF 209904; AOKlt. IV. 257–258. (678. sz.); C. TÓTH 2019c. 217. 1328-ban egy Mátyás nevű domonkos szerzetes járt a Magyar Királyság területén, az ő tevékenységéről ld. V. 2. 3. 2. fejezetet, ill. Adattár 132. sz.

455 AAV Cam. Ap., Collect. vol. 180., vol. 183; és Gerardus de Mutina számadása: AAV Cam. Ap., Collect. vol. 213. A források kiadását ld. MON VAT I/1.

456 GYÖRFFY 1984. 141–157. Erre alapozva Györffy György állandó referenciaként használta fel a pápai tizedjegyzékek adatait történeti földrajzi kézikönyvében. ÁMTF.

fiai,⁴⁵⁷ valamint pénz-, egyház- és helytörténeti szempontból⁴⁵⁸ foglalkozott. A már rendelkezésre álló tudományos eredmények kiegészíthetők a pápai adószedők magyarországi működésének részletes elemzésével: annak vizsgálatával, hogy felhatalmazásukból adódóan vagy attól függetlenül az adószedésen kívül végeztek-e (és ha igen, milyen) más jellegű tevékenységet, milyen eljárás-módot követtek, hogyan lehet a magyarországi (és esetenként a szomszédos országokra is érvényes) kiküldetésüket életpályájukban elhelyezni. Nem utolsósorban pedig a pápai kollektorok magyarországi tevékenységén keresztül kitapinthatóvá válnak a korszakban lezajló szervezeti változások.

Az 1301 és 1342 közötti időszakban a Magyar Királyság területére szóló első adószedői kinevezés 1301 szeptemberében történt,⁴⁵⁹ amelyet kisebb változtatással 1304 februárjában XI. Benedek is megismételt.⁴⁶⁰ A két megbízott hivatalnok Bonaiutus de Casentino, aquileiai kanonok és pápai káplán,⁴⁶¹ valamint Gabriel, Valleneto (pisai e.m.) plébánosa voltak, akiknek a Német-római Császárság (*Alamania*), a Magyar és a Cseh Királyságok, a Morva Őrgrófság és a Lengyel Fejedelemség területén kellett a II. Lyoni Zsinaton kihirdetett tizedet, valamint a Lengyel Fejedelemségben a Péterfillért (*denarius Sancti Petri*) beszedniük.⁴⁶² Az első kinevezést követően azonban Bonaiutus és Gabriel – minden bizonnyal a pápai udvar és IV. (Szép) Fülöp francia király között kialakult konfliktus miatt – nem indult útnak feladatuk teljesítésére. VIII. Bonifác halála után utóda, XI. Benedek nemcsak a diplomáciai helyzetből adódó megosztottságon igyekezett úrrá lenni, hanem a kiürült pápai kincstár feltöltésére is kísérletet tett: így a lyoni tizedből fennmaradt hátralékok begyűjtése is sürgetővé vált. 1304 februárjában XI. Benedek ezért megismételte a tizedszedői kiküldéseket, a bejárando területet azonban már egyértelműen felosztotta a két adószedő között: Gabriel a mainzi, a trieri, a kölni, a brémai, a magdeburgi és a salzburgi érseki tartományokat és az eichstätti, a bambergi és a kamieői egyházmegyéket, Bonaiutus pedig a keletebbre fekvő részeket (Cseh- és Magyarország, Lengyel Fejedelem-

457 ORTVAY 1891–1892; HEGYI 2012. 97–113.

458 TIMÁR 1981. 13–54.

459 1301. 09. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 131v, ep. 85; RB VIII. III. 317–320. (4408–4409. sz.); ill. Lengyelországra vonatkozóan ugyanolyan dátummal AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 131v, ep. 86; RB VIII. III. 320. (4409. sz.); MPV I. 25–26. (32. sz.)

460 1304. 02. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 208r, ep. 52; THEINER I. 412–413. (DCLVIII. sz.); RB XI. 700. (1155. sz.); AOkt. I. 278. (553. sz.).

461 Bonaiutus de Casentinót megemlíti, vagy röviden bemutatják KIRSCH 1894. xxxi, xxxiii, lxvi; BARBICHE 1970. 115–187; SCHUCHARD 2000. 199. Legújabban MALÉTH 2017. 141–156. Személyére ld. még Adattár 24. sz.

462 Gabriel Teodorico Raineri, Palestrina püspök-bíborosának volt familiárisa és káplánja. A beszedett összegeket itáliai kereskedőknek kellett átadniuk, kiküldetésük idejére pedig mindketten napi három aranyforint fizetésben részesültek. 1301. 09. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 131v, ep. 87; THEINER I. 386–387. (DCXX. sz.); AOkt. I. 72. (71. sz.)

ség) kapta.⁴⁶³ A magyar történettudomány csupán említés szintjén foglalkozott Bonaiutus de Casentinóval,⁴⁶⁴ a nyugat-európai történeti szakirodalomban viszont jól ismert a neve. Ennek oka azonban elsősorban nem Bonaiutus adószedői, hanem irodalmi tevékenységében keresendő.⁴⁶⁵

VIII. Bonifác bullái 1301 szeptemberében még nem részletezték, hogy Bonaiutus az adószedést milyen eszközökkel tehetette hatékonyabbá, illetve, hogy a pénz beszedése mellett milyen egyházi ügyekben volt joga eljárni. XI. Benedek 1304 februárjában viszont már pontosan kijelölte a pápai képviselő hatáskörét.⁴⁶⁶ A nyolc felhatalmazás közül öt volt hivatott az adószedés sikerességét biztosítani: lehetővé tették az ellenszegülők kiközösítését,⁴⁶⁷ elismervények kiállítását,⁴⁶⁸ valamint közjegyzőség adományozását.⁴⁶⁹ Két *facultas* ugyanak-

463 A felosztás a gyakorlatban is működött, ugyanis Gabriel 1304. 09. 19-én német területen rendelkezett: Lübeckbe *subcollectort* delegált saját maga helyett. *Codex Lubecensis* 155–156. (179–180. sz.)

464 „[...] Adam de Polonia [...] pápai tizedszedő működéséről nincs részletes tudósításunk; de hogy a feladatot ő sem oldotta meg teljesen, s hogy még évek múltával is maradtak e címen behajthatlan hátralékok, bizonyítja VIII. Bonifác pápa 1301. évi szeptember 17-en kelt levele, melyet e tizedek ügyében kiküldött megbízottjához intéz. E körülmény különben a XIII. század utolsó évtizedeinek zavaraiiban és a trónért folytatott viszályokban leli magyarázatát.” (kiemelés tőlem M. Á.) – írta Fejérpataky László a *Rationes* bevezetőjében. MON Vt 1/1. II. Ugyanezen a véleményen van Adolf Gottlob német történész: „[...] so wurde am 6. Februar 1287 der Kanonikus Adam de Polonia von Krakau [...] Kollektor. Dass auch dieser die Zehntsammlung noch nicht ganz zu Ende führte – die ungarischen Thronstreitigkeiten mögen daran Schuld gewesen sein –, das ersehen wir daraus, dass noch im Jahre 1301, 17. September, Bonifaz VIII. seinen Skriptor Bonavitus de Casentino, Kanonikus von Aquileja [...] nach Böhmen und Ungarn, Polen und Mähren sandte.” GOTTLOB 1892. 109. Fraknói Vilmos is csupán annyit jegyzett meg Gerardus de Mutina tizedszedői küldetésének ismertetése után, hogy „[...] a hátralékok behajtása még VIII. Bonifác pápának is gondot okozott.” Fraknói azonban a Fejérpataky által helyesen magyarosított Modenai Gellért helyett tévesen Mantuai Gellértet ír. FRAKNÓI 1901. 166. Az Anjou-kori oklevéltár szerkesztésének munkálatai több olyan forrást is feltártak Bonaiutus de Casentino tevékenységéről, amelyek korábban nem képezték alaposabb vizsgálat tárgyát. Az ezekről készült regeszták a sorozat I. és II. kötetében olvashatók (AOkl. I–II.: 1301–1305 és 1306–1310), valamint még egy alkalommal sor került két releváns forrás *in extenso* publikálására a *Collectanea Vaticana Hungariae* egyik kötetében. CVH 1/1. Okmánytár 40–42. (52. sz.), AAV Instr. Misc. 426; CVH 1/1. Okmánytár 43–45 (54. sz.), AAV Instr. Misc. 476).

465 A Vatikáni Könyvtárban őrzött BAV Vat. Lat. 2854-es jelzetű gyűjtemény Bonaiutus de Casentino 14, változó terjedelmű versét és egy befejezetlen értekezést tartalmaz az 1292–1297 közötti időszakból. Szerkesztett változatára ld. PETOLETTI 2001. 381–448.

466 Ld. 8. tábl. A pápa azt is meghagyta az adószedőnek, hogy a begyűjtött pénzt a firenzei Cerchi-társaság mely kereskedőinek (*Oliverius Lippi, Naddus Gerardini de Circulis et Bonacursus Bonencontri*) adja át. 1304. 02. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 218r, ep. 125; RB XI. 760. (1233. sz.); AOkl. I. 281. (561. sz., 02. 21-i dátummal)

467 8. tábl. 4., 6. sz.

468 8. tábl. 5. sz.

469 A *facultas* szerint a kollektor két személynek adhatott közjegyzőséget. 8. tábl. 7. sz. Az ötödik ide tartozó dokumentum (8. tábl. 8. sz.) a pápa arra utasította a világi és egyházi hatalmakat,

kor olyan különös jogokat biztosított, amelyek a később kiküldött *collectorok* esetében nem fordultak elő. Egyrészt XI. Benedek felhatalmazta Bonaiutus de Casentinót az egyházi személyek ellen erőszakot elkövetők felmentésére. Ezzel a pápa számára fenntartott jogkör⁴⁷⁰ delegált az adószedőre.⁴⁷¹ Egy másik jogosítvány szerint pedig nem kellett a fennhatósága alá tartozó területeken tartózkodnia, hogy az ott felmerülő ügyekről dönthessen.⁴⁷² Ilyen jellegű meghatalmazással később csak a pápai legátusok esetében találkozhatunk. E két különleges jogosultság adományozását Bonaiutus esetében valószínűleg a hatáskörébe utalt területek belpolitikai helyzete (a magyar, illetve a lengyel trónért folytatott harcok) magyarázta.⁴⁷³

A források több helyen is említene konkrét összegeket a Bonaiutus de Casentino által összegyűjtött adó mennyiségéről. Legkorábbi adatunk 580 morva márka, amit II. Vencel (1278–1305) király elvett az olműtzi tizedekből, kötelezván saját magát és fiát a pénz visszafizetésére.⁴⁷⁴ A XXII. János pápa idején keltezett oklevelekből azonban egyértelművé válik, hogy a visszatérítés nem történt meg: a pápa 1320-ban Luxemburgi János (1310–1346) királyt szólította fel elődje „kölcsonének” megfizetésére.⁴⁷⁵ 1305 és 1307 között három olyan összegegről van tudomásunk, amelyet Bonaiutus de Casentino szedett be, és különböző firenzei társaságoknál – vélhetően közvetítők által – helyezett letétbe. A fennhatósága alá tartozó német területekről (*in Alamanie partibus collecta*) 483 firenzei aranyforintot juttatott a Bardikhoz;⁴⁷⁶ a Cseh Királyságban végzett adószedés eredményeként ugyancsak 483 firenzei aranyforint került a

hogyan Bonaiutus munkáját segítsék.

470 Erről ld. az V. 2. 2. 1. fejezetet.

471 8. tábl. 1. sz.

472 8. tábl. 3. sz.

473 A két konfliktus ráadásul több ponton össze is kapcsolódott: nem csak azért, mert II. Vencel cseh király a magyar és a lengyel trónt is meg akarta szerezni, hanem azért is, mert Łokietek Ulászló lengyel trónkövetelő Aba Amadénál bujkált, és innen indított támadást a magyar oligarchától kapott katonai támogatással, amikor Vencel helyzete Magyarországon rosszabbra fordult. DŁUGOSZ 1978. 27–29.

474 „Érdekesnek tartjuk megemlíteni, hogy az általa gyűjtött pénzekből 1305-ben Venczel cseh király 580 morva márkát kölcsön vett; s tartozása törlesztését, ha a kitűzött határidő előtt találma elhalni, fiára Venczel magyar királyra hárította. Ez egy adaton kívül a Bonaiuto által szedett tizedek mennyiségéről emlék reánk nem maradt.” FEJÉRPATAKY 1887a. 502. Az adó leírása, amelyről Fejérpataky megemlékezik, pontosan így szól: „[...] *quingentas et octuaginta marcas grossorum denariorum Pragensium ad pondus Moravicum sexagintaquatuor grossos pro marca qualibet computando* [...]” Az 1305. 05. 31-én kelt kötelezvény 1317. 07. 02-i átiratát ld. THEINER I. 414. (DCLX. sz.); AOKlt. I. 357. (742. sz.)

475 XXII. János 1317. 01. 25-i bullájának (CD *Moraviae* VI. 85–87. CXIII) 1320. 08. 23-i átirata, amelyben a pápa Petrus Duranti, embruni kanonokot, pápai káplánt, az Apostoli Szék *nuntiusát* utasítja az összeg követelésére: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 142; LC J XXII. III. 168. (12225. sz.)

476 1306. 10. 25: AAV Reg. Vat., vol. 53, fol. 1v.

Cerchikhez,⁴⁷⁷ 400 firenzei aranyforintot pedig a Spinik vettek át.⁴⁷⁸ 1308-ból pedig rendelkezésünkre áll egy igen részletes leírás, amely a Bonaiutus által a castellói püspöknél letétbe helyezett arany és ezüst mennyiségét (súlyát) részletezi.⁴⁷⁹ 1508 firenzei aranyforint a padovai püspök közvetítésével jutott el a kamarába.⁴⁸⁰ A legnagyobb összeget azonban Bonaiutus valószínűleg személyesen fizette be az Apostoli Kamarába 1309 májusában, Avignonban. Ez 2840 és fél firenzei aranyforintot tett ki.⁴⁸¹ A beszedett adó mennyiségére vonatkozó új információk mellett mindenekelőtt Bonaiutus de Casentino itineráriumáról vonhatunk le következtetéseket, bár a forrásanyag koránt sem rajzol ki teljes és részletes útvonalat. Mivel 1305 májusában Vencel király Prágában állított ki oklevelet Bonaiutus számára, valószínűsíthetjük, hogy a tizedszedő második, 1304 februári kinevezését követően hamarosan útnak indult a pápai udvarból feladata végrehajtására. 1308 márciusában Velencében, 1309 májusában pedig már Avignonban tartózkodott. Így hozzávetőlegesen három-három és fél (legfeljebb négy) évre becsülhető a fennhatósága alá tartozó területeken eltöltött időintervallum. Ez – ha figyelembe vesszük a kinevező bullákban meghatározott terület nagyságát – nem tűnik hosszú időnek. Ennek alapján felmerülhet bennünk a kétely, hogy Bonaiutus valóban bejárta-e az összes országot, amelyben a tizedszedést el kellett végeznie. A Magyar Királyságban fennálló belpolitikai viszonyok⁴⁸² a szokásosnál is körülményesebbé teheték az adószedés kivitelezését.⁴⁸³ Emellett a Cseh Királyságban sem lehetett egyszerű a feladat

477 1307. 07. 11: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 150r, ep. 25; RC V. II. 170–172. (2271. sz.)

478 1306. 10. 25: AAV Reg. Vat., vol. 53, fol. 2r; RC V. I. 213–216. (1152. sz.)

479 1308. 03. 26.: AAV Instr. Misc. 426; CVH I/1. Okmánytár 40–42. (52. sz.); AOKlt. II. 148 (329. sz.); amely tartalmazza Bertrandus pápai kamarás Rambertus castellói püspöknek szóló 1308. 02. 03-i utasítását: a beszedett adót Bonaiutustól kellett átvennie és letétbe helyeznie a velencei dominikánus kolostorban (MPV I. 30. /40. sz./)

480 V. Kelemen 1309. 06. 18-án kiállított bullájában utasította Arnaldust, a S. Maria in Porticu-egyház diakónus-bíborosát (Arnaldus de Pellagrua, 1305–1331; HC I. 51.), hogy a Rambertus castellói püspök által, a velencei domonkosoknál letétbe helyezett adókat vegye át. Ez a dokumentum egyrészt Arnaldus bíboros 1309. 08. 26-án kiállított elismervényébe (a padovai püspök közvetítésével átvette a letétbe helyezett összeget, AAV Instr. Misc. 476.) másolva, másrészt egy 1317. 12. 07-ei átiratban (AAV Instr. Misc. 477; CVH I/1. Okmánytár 43–45. /54. sz./) maradt fenn. Az utóbbi V. Kelemen eredeti parancslevelét is tartalmazza.

481 1309. 05. 11.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 75, fol. 2v; MPV I. 31–32. (41. sz.), KIRSCH 1894. 381. (hibásan 1309. 04. 08-i dátummal); AOKlt. II. 279. (639. sz.). Bonaiutus számára Bertrandus pápai kamarás állított ki elismervényt a pápai kamarába történt befizetést követően. 1309. 06. 01.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, f. 69v–70r; MPV I. 33–34. (43. sz.); AOKlt. II. 286. (657. sz.)

482 A korabeli Magyarország belpolitikai viszonyairól bővebben ZSOLDOS 2013. 211–242.

483 A pápai adók behajtása gyakran ütközött a helyi klérus ellenállásába, sőt, gyakran az uralkodók nehezítették meg a *collectorok* munkáját. Ilyen esetre számtalan példa kínálkozik, így Angliában 1304-ben (LUNT 1913. 316–318.), vagy Magyarországon 1317-ben (FRANKÓI 1901. 167.).

elvégzése: a magyarországi trónigény érvényesítésére tett kísérletek költségeit tovább fokozta II. Vencel király 1304–1305 folyamán kibontakozó konfliktusa Ulászló lengyel herceggel; vagyis a legkevésbé sem meglepő, hogy a Bonaiutus számára összegyűjtött tizedet kellett igénybe vennie. Továbbá a források nem térnek ki részletesen arra, hogy a beszedett pénz mely területről származott; a firenzei társaságoknál elhelyezett összegek esetében is csak általánosan fogalmaznak (*in partibus Alamanie, Boemie*). Sajnos azonban egyetlen Bonaiutus által, Magyarországon kiadott forrás sem maradt fenn, illetve – Gabriellel ellentétben – Bonaiutusról az sem bizonyítható, hogy *subcollectort* rendelt volna ki maga helyett. Egy alkalomról van tudomásunk, amikor az adószedő joghatósága egy részét továbbadta (*subdelegatio*): János prágai püspököt bízta meg a prágai Szent Ferenc-ispotály tizedmentességének felülvizsgálatával.⁴⁸⁴ Az viszont erősen kétséges, hogy Bonaiutus eljutott-e egyáltalán Magyarországra, vagy az adószedés kimutatható sikerrel járt volna a Magyar Királyság területén.

Ezt követően bár V. Kelemen újból kivetette a tizedet a Vienne-i Zsinaton, pápai adószedők nem jártak a Magyar Királyság területén. XXII. János trónra lépése után azonban hamar napirendre kerültek a pénzügyek: a pápa első ez ügyben rendelkező bulláit 1316. december 8-án adta ki, amelyekben az üresedésben lévő javadalmak első évi jövedelmének beszédését rendelte el.⁴⁸⁵ Több jel is arra utal, hogy XXII. János a korábbi tapasztalatokból következtetéseket levonva az adószedési rendszer fejlesztésére törekedett: a kinevezés ezúttal csak egy ország területére szólt, valamint olyan *collector* kapott megbízást, aki ismerte Magyarországot. XXII. János még azt is pontosan meghatározta, hogy Gentilis bíboros legátusi *procuratio*ja után hány ezüst márkával maradtak adósok a magyar preláthusok.⁴⁸⁶ A Magyarországra delegált adószedő, szebeni Albert fia, Rufinus⁴⁸⁷ 1317 júliusában hagyta el a pápai udvart és októberben érkezett meg Magyarországra.⁴⁸⁸ Rufinus adószedői tevékenysége esetén abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy nem csak számadáskönyv, hanem a számára kiállított

484 A *subdelegatió*ról János prágai püspök oklevele tudósít, amelyben megállapítja, hogy az említett rend tizedfizetésre nem kötelezhető: 1309. 02. 28.: RDEBM II. 948. (2183. sz.); AOkt. II. 254. (580. sz.)

485 AAV Reg. Vat., vol. 63, ep. 174 (AAV Reg. Aven., vol. 2, fol. 42r); THEINER I. 448–449. (DCLXXXIII. sz.); AOkt. IV. 139. (363. sz.)

486 1317-ben 1711 budai (ezüst) márkát, 1318-ban pedig már 1741,5 ezüst márkát említ, bár utóbbinál nem határozza meg a márka típusát. Vö. 1317. 05. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 63, ep. 300 (AAV Reg. Aven., vol. 2, fol. 233r); AOkt. IV. 170–171. (451. sz.); THEINER I. 449–450. (DCLXXXIV. sz.); és 1318. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 67, ep. 85 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 460r); AOkt. V. 73. (162. sz.); LC J XXII. II. 260. (8209. sz.)

487 Adattár 185. sz.

488 Rufinus saját maga adja meg megérkezésének dátumát a fennmaradt számadáskönyve elején: 1317. 10. 22-én lépett Magyarországra, a zágrábi egyházmegye területén. MON VAT I/1. 13. Az eredeti forrás a Vatikáni Apostoli Levéltárban: AAV Cam. Ap., Collect. vol. 183, fol. 14–18.

bullák jegyzéke is a rendelkezésünkre áll.⁴⁸⁹ E lista és a regisztrumkönyvek ide vonatkozó bejegyzéseinek összevetése bizonyítja, hogy minden pápai rendelkezést ismerünk az ügyben. Rufinus különleges felhatalmazásai (*facultates*) az adószedéssel kapcsolatos kérdésekre korlátozódtak. A kinevező bulla lehetővé tette a *subcollectorok* alkalmazását és az ellenszegülők *excommunicatio*val való büntetését; Rufinus emellett egy, arra alkalmasnak ítélt személynek közjegyzőséget adományozhatott,⁴⁹⁰ valamint fel is oldozhatott az adó meg nem fizetése miatt kiszabott *excommunicatio* alól.⁴⁹¹ Az előkészületek és az előre meghatározott célkitűzések azonban nem jelentettek garanciát a sikerre, és Rufinus több olyan tényezőbe is beleütközött, amely csökkentette az adószedés hatékonyságát. Először pontosítani kellett az adózás módját,⁴⁹² majd néhány hónap elteltével nyilvánvalóvá vált, hogy az adószedési eljárás a begyűjtött összeg túl nagy részét emésztí fel. Ezt a problémát XXII. János a *subcollectorok* járandóságának csökkentésével próbálta orvosolni.⁴⁹³ Nem utolsó sorban a magyar klérus ellenállása is hátráltatta a pápai képviselő munkáját. Fejérpataky számításai szerint a véglegesen beszedett összeg 1223 aranyforintot tett ki.⁴⁹⁴ Annak ellenére, hogy Fejérpataky számításához csak a *Collectoriae* fondban fennmaradt számadáskönyvet használta, a kalkuláció meglehetősen pontosnak bizonyul. Rufinus saját elszámolása alapján a végleges összeg az egyházi javadalmak után fizetett adóból 1913 aranyforint és 9 cseh ezüst garas, Gentilis *procuratio*jából 1054 aranyforint volt. A két összegből levonta saját járandóságát, valamint egyéb költségeit (jegyző, írnok, a pápai udvarba küldött követ fizetése, lovak stb.), így 1223 aranyforint és a 9 cseh ezüst garas maradt meg.⁴⁹⁵ Az adószedő a 14. szá-

489 CAMERALIA II. 302–303. (1395. sz.), így 1317. 05. 01.: AAV Instr. Misc. 605r–v: Rufinus menlevele, valamint egy eredetiben fennmaradt pápai bulla, amely a magyarországi főpapokat utasítja arra, hogy Rufinus adószedői tevékenységét támogassák. 1318. 06. 17.: AAV Instr. Misc. 632, LC J XXII. II. (8368. sz.), AOKlt. V. 73. (160. sz.)

490 1317. 06. 27.: AAV Reg. Vat., vol. 63, ep. 381; THEINER I. 451. (DCLXXXVII. sz.); AOKlt. IV. 189–190. (500. sz.)

491 1317. 07. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 63, ep. 407b (AAV Reg. Aven., vol. 2, fol. 74v); AOKlt. IV. 190–191. (503. sz.)

492 XXII. János bullája, amely utasítja Rufinust az üresedésben lévő javadalmak egy évi jövedelmének lefoglalására: 1318. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 67, ep. 83 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 459v); THEINER I. 462. (DCXCVIII. sz.); AOKlt. V. 74. (164. sz.)

493 1318. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 67, ep. 81 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 459r); THEINER I. 461. (DCXCVI. sz.); AOKlt. V. 73. (161. sz.) A magyar szakirodalom általában hangsúlyozza, hogy a veszteség oka elsősorban Rufinus magas napidíja volt, de a regisztrumkönyvek tanúsága szerint ő is a megszokott bérezésben részesült: a vele egy időben kinevezett *nuntiusok* is ekkora összeget kaptak. FAYEN 1908. I. 477. (5276. sz.: Aragóniába 2 aranyforint/nap, 5278. sz.: a Német-római Császárság területére 3 aranyforint/nap, 5279. sz.: Ibériai-félszigetre 2 aranyforint/nap).

494 MON VAT I/1. LV.

495 Rufinus elszámolása szerint 1162 és egyharmad aranyforintot vett el a beszedett összegből saját járadékaként. Mivel napidíja másfél aranyforint volt, kiszámolhatjuk, hogy az adószedő

zadra már megszokott módon juttatta el a pápai kamarába a beszedett összeg többségét: a pápai udvar egyik „hivatalos” bankárjának számító Bardi-házzal.⁴⁹⁶ Ezt követően nem tudjuk, hogy mi történt Rufinusszal: ahogyan karrierjének kezdetéről,⁴⁹⁷ úgy a végéről sem áll sok információ a rendelkezésünkre. Annyi bizonyos, hogy a pápai udvarba való visszatérése után nem sokkal megvált a tolnai főesperességtől.⁴⁹⁸

„XXII. János pápa erélyesen fogott a [vienne-i] zsinati határozat végrehajtásához” – állapította meg Fejérpataky László.⁴⁹⁹ És valóban, a jelek szerint a pápai udvar nagy reményt fűzött az ott elrendelt tized behajtásához. Az 1331. március elején delegált két adószedő, Jacobus Berengarii, a Benedek-rendi Lagrasse monostor gondnoka (*operarius*, carcassone-i e.m.)⁵⁰⁰ és Raimundus de Bonofato,⁵⁰¹ a limoges-i egyházmegyében található Szent Mihály-székesegyház rektora (*Apostolice Sedis nuntii*) széles jogkört és az eddigieknél jóval nagyobb apparátus (10 közjegyzői hivatal) felállítására kapott felhatalmazást.⁵⁰² A fennmaradt számadáskönyvek tanúsága szerint az országot a két érseki tartomány szerint megosztva, egyházmegyénként legalább egy *subcollectort* megbízva végezték munkájukat. XXII. János és I. Károly megállapodása után a pápai képviselőkhöz csatlakozott egy királyi megbízásból eljáró személy, aki a „királyi harmadot” számolta le a beszedett összegből (eleinte Jakab csanádi püspök, majd 1338 áprilisától István domonkos szerzetes).⁵⁰³ Néhány pápai kegyben részesí-

hozzávetőlegesen 774 napot – kicsit több, mint két évet – töltött kiküldetésben. Ez az időtartam megfelel a dokumentumok datálása alapján behatárolható időkeretnek. 1320 (hely és napi keltezés megadás nélkül): AAV Instr. Misc. 5349.

496 A pápai udvar számára a 13. század végéig leginkább a templomosok váltottak pénzt. Azonban a 14. század elejétől, és főként a Templomos Rend feloszlata után a lombardiai bankházak vették át a lovagrend korábbi szerepét. Az Apostoli Kamara viszont az utak veszélyei ellenére azt részesítette előnyben, ha az adószedők Avignonig saját maguk szállították a beszedett adót – itt ugyanis külön erre szakosodott hivatalnokok (*campsores Camere*) felügyelték az átváltási folyamatot és 1328 után az aranyforint súlya is rögzítésre került a városban. MOLLAT – SAMARAN 1905. 142–150; és bővebben RENOARD 1941; ZAORAL 2015. (online változat: [HTTP://JOURNALS.OPENEDITION.ORG/MEFRM/2732](http://journals.openedition.org/mefrm/2732), letöltés 2020. 04. 30.) A Bardi-ház képviselője által az Apostoli Kamarába befizetett összegről ld. a kamarai bejegyzést, 1320. 08. 13.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 19, fol. 36v; GÖLLER 1910. 471–472.

497 Rufinusról legkorábbi adatunk egy Gentilis előtt lefolytatott perből származik, amelynek eredményeként Rufinus egy pécsi kanonoki prebendát nyert el. Timár György ettől a dátumtól számítja (1309) Rufinus tolnai főesperesi hivatalviselését (TIMÁR 1981. 40.), de a per anyaga csak a kanonoki javadalmat említi. MON VAT I/2. 257–262.

498 „[...] *ego Rufinus de Civinio olim archidiaconus Tollensis* [...]” (kiemelés tőlem, M. Á.) MON VAT I/1. 13.

499 FEJÉRPATAKY 1887a. 509.

500 Adattár 77. sz.

501 Adattár 177. sz.

502 A dokumentum közli a közjegyzők által leteendő eskü szövegét is. 1331. 03. 30.: AAV Instr. Misc. 1174; MNL-OL DF 291661; AOKt. XV. 74–75. (127. sz.)

503 FEJÉRPATAKY 1887a. 511., 515.

tett helyet leszámítva az egész ország területét lefedve történt az adószedés.⁵⁰⁴ Emellett fontos kiemelnünk, hogy a pápa első alkalommal bízott a Magyarországra kiküldött kollektoraira nem pénzügyi jellegű feladatokat is:⁵⁰⁵ egyrészt Miklós győri püspökkel⁵⁰⁶ együtt meg kellett vizsgálniuk (és adott körülmények között megerősíteniük) Tatamér⁵⁰⁷ székesfehérvári préposttá történt megválasztását,⁵⁰⁸ másrészt pedig felügyelniük kellett az üresedésben lévő esztergomi egyházra. Az érseki szék valójában 1330 szeptembere óta Telegdi Csanád⁵⁰⁹ megerősített esztergomi érsekhez tartozott. XXII. János 1331. január 15-i levélében tett említést az új érseknek szánt pallium megküldéséről. Így könnyen elképzelhető, hogy a kollektorok csak Telegdi felszentelése után érkeztek Magyarországra. Annyi bizonyos, hogy 1330. július végén az érseki tartomány korábban kinevezett *administrator*ainak (László pécsi és Henrik veszprémi püspökök⁵¹⁰) megbízottja már átvizsgálta és átadta Boleszló érsek hagyatékát.⁵¹¹ Emellett a források egy alkalommal említenek az adószedők előtt zajló pert, amelyben a szebeni dékán és több helyi plébános volt érdekelt, de az ügy a jellegéről nem árulnak el részleteket a források.⁵¹²

A Jacobus Berengarii és Raimundus de Bonofato által végzett adószedői tevékenység fontos forrása, ugyanakkor a főként XXII. János által szorgalmazott szervezeti újításokról is tanúskodik az a Vatikáni Apostoli Levéltárban őrzött könyvecske,⁵¹³ amelynek lényegi részét Fejérfataky „egyházi jogi fejtegetésként”

504 Druget Vilmos szepesi ispán kérésére a pápa két falut (*Antiqua Villa, Stedekercu*) kivett a szepesi prépost fennhatósága alól, két további település (*Podolni et Terubes*) egyházait pedig felmentette a tizedfizetés kötelezettsége alól. 1331. 04. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 133v–114v, ep. 398–399 (MNL-OL DF 291661); THEINER I. 540–542. (DCCCXXXIX–DCCCXL. sz.); AOkl. XV. 90–91. (159–160. sz.).

505 Csak közvetetten kapcsolódott az adószedéshez, ugyanakkor szintén pénzügyi jellegű feladatra utasította a két kollektort XXII. János Druget Vilmos panasza alapján: meg kellett vizsgálniuk a szepesi ispánság területén található plébániák anyagi helyzetét. 1331. 04. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 133v, ep. 397 (MNL-OL DF 291661); THEINER I. 540–541. (DCCCXXVIII. sz.); AOkl. XV. 90–91. (158. sz.) Galhardus de Carceribus esetében a források egy ügyről tanúskodnak, amely egyáltalán nem kapcsolódott eredeti megbízásához, ennek ellenére a *nuntius* mégis részt vett a kezelésében. Csanád esztergomi érsek oklevele szerint Galhardus jelen volt a szepesi káptalannal történt megbékélésénél. Elképzelhető, hogy a konfliktusban álló felek a *nuntium* kérték fel a közvetítésre. Pápai utasításnak a beavatkozásra mindenesetre nincs nyoma. 1338. 03. 25.: MNL-OL DF 272473; MES III. 305–306. (443. sz.); AOkl. XXII. 93. (143. sz.)

506 Adattár 145. sz.

507 Adattár 197. sz.

508 1331. 06. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 99, ep. 1359. (AAV Reg. Aven., vol. 38, fol. 70v, MNL-OL DF 291551); THEINER I. 543. (DCCCXLII. sz.); AOkl. XV. 132–133. (233. sz.)

509 Adattár 31. sz.

510 Ld. IV. 2. 3. 3.

511 1330. 07. 29.: MNL-OL DF 200840; AOkl. XIV. 273. (448. sz.); MES III. 170–171. (247. sz.).

512 1332. 01. 25.: MNL-OL DF 277271; EO II. 269. (725. sz.)

513 AAV Cam. Ap., Collect. vol. 184.

jellemezte.⁵¹⁴ A dokumentum valójában egy kézikönyv: nem csak a magyar egyházszervezet vázlatos leírását tartalmazza, hanem Bonofato jegyzeteit is az adószedői tevékenységhez kapcsolódó legfontosabb pápai rendeletekről (főként V. Kelemen /*Clementinae*/ és XXII. János /*Extravagantes Joannis XXII*/ rendelkezéseiből⁵¹⁵). A pápai udvar pénzügyi rendszerének megszervezésében egy újabb lépcsőfokot jelöl, hogy Bonofato kézikönyve nem az egyetlen ilyen jellegű fennmaradt dokumentum; hasonlókról más, különböző európai országba kiküldött adószedők esetében is van tudomásunk.⁵¹⁶ Már önmagában a kánonjogi tartalom is sejteti, hogy Bonofato jogtudó klerikus lehetett, de szerencsére erre konkrét bizonyíték is a rendelkezésünkre áll: a pápai levelek *iurisperitus*nak titulálják.⁵¹⁷ Raimundus de Bonofatón kívül a helyettesítésére kiküldött Jacobus de Lengres (*filius Hugonis, baccalaureus in legibus*),⁵¹⁸ sőt, a XII. Benedek által delegált Galhardus de Carceribus is jogi végzettséggel rendelkezett; Petrus Gervasii pedig több országban szerzett adószedői tapasztalatot magyarországi tevékenysége előtt. E kvalitások szintén a korábban említett szakszerűsödésre, a hatékonyság növelésére való törekvés jeleiként értelmezhetők.

Mindezek ellenére a Raimundus de Bonfato halála után Magyarországon maradt Jacobus Berengarii, valamint az ő megsegítésére delegált Jacobus de Lengres küldetése nem az elvárások szerint alakult. XXII. János utóda, XII. Benedek először megerősítette az elődje által kiküldött adószedőket tisztségükben, de a későbbiek folyamán a kollektorok – tisztázatlan okokból – többszöri visszahívásra sem jelentek meg a pápai udvarban. Arról, hogy mennyire kezelhetetlen lett a helyzet, igazán csak a két következő adószedő, Galhardus de Carceribus⁵¹⁹ és Petrus Gervasii⁵²⁰ Avignonba küldött levelei adnak képet. Csalók járták az országot, hamis pápai oklevelekkel adót gyűjtve;⁵²¹ Galhard szerint a bácsi káptalanban két embert leszámítva mindenki ki volt közösítve a tized meg nem fizetése miatt,⁵²² Petrus Gervasiit egy alkalommal meg is támadták,⁵²³ de még a magyarországi egyházszervezet feje, Csanád esztergomi érsek is megtagadta a kollektorokkal való együttműködést.⁵²⁴ Utóbbit valószínűleg csak az térítette

514 MON VAT I/1. LXIV.

515 BRUNDAGE 1995. 55, 198–199.

516 PETERSEN 2001. 47.

517 1330. 09. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 97, ep. 979. (AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 391v)

518 Adattár 79. sz.

519 Adattár 45. sz.

520 Adattár 168. sz.

521 1338. 02. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 133, fol. 5r–v, ep. 12; MNL-OL DF 291769; THEINER I. 619–620. (DCCCCXXX. sz.); AOkt. XXII. 42. (53. sz.)

522 1338. 06. 11.: MPV I. 340–341. (181. sz.); AOkt. XXII. 190–191. (286. sz.)

523 Emellett úgy tűnik, hogy Jacobus de Lengres egy idő után már alternatív megoldásokat (sót) is elfogadott az adószedéskor: 1340. 01. 16.: AAV Cam. Ap., Collect. vol. 180, fol. 70; AOkt. XXIV. 22. (38. sz.)

524 1339. 08. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 134, fol. 78r, ep. 274; THEINER I. 632. (DCCCCCL. sz.); AOkt.

jobb belátásra, hogy a pápa két adószedőjét felhatalmazta: a korábbi kollektorok által begyűjtött összeg felkutatását és megszerzését akadályozó személyeket egyházi fenyítéssel sújthatják, még abban az esetben is, ha korábbi pápai bullák biztosítottak a kiközösítés alóli mentességüket.⁵²⁵

A Jacobus Berengarii, Raimundus de Bonofato, Jacobus de Lengres, valamint a Galhardus de Carceribus és Petrus Gervasii által végzett tizedszedés eredményét Fejérpataky László foglalta össze: csak egyetlen egyházmegyében, a váradiban sikerült az eredetileg meghatározott hat éven keresztül beszédni a tizedet. A befolyt összeg egységes pénznemre átváltva a különböző költségeket levonva (útiköltség, napidíjak, Raimundus de Bonofato temetése, váltságdíj a Velencébe küldött, de Ausztriában fogságba esett megbízottak kiszabadítására, stb.) hozzávetőleg 11000 aranyforint volt.⁵²⁶

Az I. Károly korában Magyarországon járt pápai adószedők tevékenységéről finansziális eredményeiken túltekintve is levonható néhány érdekes következtetés. A 14. században a pápai adószedésben lezajló változások egyértelműen utolérhetőek a Magyar Királyság területére kiküldött adószedők esetében. Az 1301 és 1342 közötti időszakban Magyarországon tevékenykedő kollektorok kivétel nélkül a pápai kúria tagjai közül kerültek ki, és Bonaiutus de Casentinót leszámítva mindegyikük több adótípus begyűjtésére kapott megbízást. A feladatra való kiválasztás kritériumai közül a helyismeret, illetve a *collector*ában való beágyazottság csak Rufinus de Civinio esetében lehetett mérvadó; rajta kívül csupán Galhardus de Carceribus viselt magyarországi egyházi javadalmat a kiküldetése idején.⁵²⁷ Egyértelmű jelei vannak az adószedői rendszer szakszerűsödésének, hiszen a vizsgált időszak hét adószedője közül három rendelkezett jogi végzettséggel (Raimundus de Bonofato, Jacobus de Lengres és Galhardus de Carceribus), ketten (Petrus Gervasii és Galhardus de Carceribus) pedig kiemelkedő tapasztalatokkal rendelkeztek a pápai pénzügyek kezelésében. Az adószedők felhatalmazási körét megvizsgálva megállapítható, hogy *nuntius*ként egyértelműen Bonaiutus kapta a legszélesebb jogkört: az, hogy felmenthette az *excommunicatio* alól az egyházi személyek ellen erőszakot elkövetőket és a hamis eskütétellel megvádoltakat,⁵²⁸ valamint, hogy az ügyekben utólagosan (a terület elhagyása után) is dönthetett,⁵²⁹ olyan egyházi bírósági

XXIII. 241–242. (506. sz.)

525 1339. 08. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 134, fol. 77v, ep. 273; THEINER I. 631–632. (DCCCCXLIX. sz.); AOkt. XXIII. 241. (505. sz.)

526 FEJÉRPATAKY 1887b. 589–595.

527 A már említett titeli préposti címről van szó. A javadalom adományozását ld. 1336. 07. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 121, fol. 136v–137r, ep. 323 (AAV Reg. Aven., vol. 49, fol. 182; MNL-OL DF 291696); LC B XII. I. 249. (2734. sz.); AOkt. XX. 243. (309. sz.)

528 8. tábl. 1–2. sz.

529 8. tábl. 3. sz.

jogosultságok, amelyekkel a többi kollektor esetében nem találkozunk. Sajnos azonban éppen az ő működéséről áll rendelkezésünkre a legkevesebb forrás, így kérdéses, hogy a gyakorlatban élt-e ezekkel a jogokkal. A Bonaiutust követő adószedők esetében a felhatalmazások köre leszűkült a sikeres adószedés feltételeinek megteremtésére és az ellenszegülés szankcionálására. A pénzügyi feladatok mellett elvégzendő egyéb (*nuntiusi*) teendők – bár találunk rájuk példát – valószínűleg leginkább *ad hoc* jellegűek voltak (mint Raimundus de Bonofato és Jacobus Berengarii esetében Tatamér prépost megerősítése), az eljárást pedig nem általános jellegű, hanem eseti felhatalmazás tette lehetővé.

IV. 2. 3. Eseti jellegű felhatalmazás alapján Magyarországon eljáró pápai megbízottak

IV. 2. 3. 1. Delegált bírók

Mint korábban utaltam rá, a legátusok és kollektorok kiküldése mellett a pápai képviselet számos más formában is megnyilvánult – a középkori Európa egyéb területeihez hasonlóan – Magyarországon is. Az egyházi bírászkodás terén fontos szerepe volt a különböző jogi konfliktusok kezelésére kinevezett delegált bírónak (*iudex delegatus*) és *conservator*oknak, míg az egyházkormányzat terén az apostoli felhatalmazással bíró *administrator*ok töltöttek fontos szerepet.⁵³⁰

Mielőtt belekezdünk a magyarországi forrásanyag által szolgáltatott adatok elemzésébe, érdemes röviden áttekintenünk a pápai delegált bírói intézmény fejlődésének történetét. A pápaság bírászkodási primátusa már az 5. századtól kifejezésre jutott, ugyanis bármely keresztény fellebbezhetett a Szentszékhez. Ez a jog egyetemes és korlátlan volt, bárki, az eljárás bármelyik fázisában, vagy akár előzetes jogi eljárás nélkül is fordulhatott a pápai udvarhoz.⁵³¹ A Szentszék és a perben érintett(ek) érdeke sokszor megegyezett abban, hogy a helyi egyházi bírászkodási szinteket kikerülve szülessen döntés, ezért egyre többen éltek az Apostoli Székhez való közvetlen fellebbezés lehetőségével. Míg III. Ince idejéből (1198–1216) összesen csak 43 esetben van bizonyíték kiküldött bírók kinevezésére,⁵³² az intézmény elterjedésének a 13. századi pápai univerzalizmus és centralizációs törekvések jelentős lendületet adtak.⁵³³ Az ügyek megnövekedett száma, a távolság és egyéb gyakorlati okok azonban lehetetlenné tették, hogy minden esetet a római kúriában bíráljanak el, így a pápa bizonyos

530 Az *administrator*okról ld. a IV. 2. 3. 3. alfejezetet.

531 DUGGAN 1998. 172.

532 SWEENEY 1989. 28.

533 HERDE 2002. 20–43.

ügyeket delegált.⁵³⁴ A pápa egy, két, esetenként három helyi bírót bízott meg az ügy kivizsgálásával és eldöntésével, vagy – ha a peres felek kompromisszumra késznek bizonyultak – megegyezés elérésével. Idővel általánossá vált a gyakorlat, hogy három bíró kijelölése esetén két bírót a pereskedő felek (egyet a fel-, egyet pedig az alperes) választottak, a harmadikat pedig a pápa jelölte ki. A kinevezés, amelyet a fellebbező juttatott el a delegáltakhoz, felhatalmazta a kiküldött bírókat, hogy a perben megidézzék a feleket, kihallgassák a tanúkat, mérlegeljék a bizonyítékot, a pápa autoritásánál fogva ítéletet hozzanak, és elrendeljék annak végrehajtását egy helyi ordinárius közreműködésével.⁵³⁵ A pápai oldalkövettel (*legatus a latere*) ellentétben – akinek joghatósága az egyházi bíráskodás mellett gyakorlatilag mindenre (adószedés, keresztes hadjárat meghirdetése, egyházi javadalmakkal kapcsolatos ügyek, stb.) kiterjedt – a delegált bíró felhatalmazása egyetlen jogi eset eldöntésére korlátozódott, viszont a már delegált bíró hatáskörében lévő ügyekbe még a teljes felhatalmazással bíró legátusok sem avatkozhattak bele.⁵³⁶ Ez viszont nem akadályozta meg esetenként a feleket, hogy jogi tanácsot kérjenek ez utóbbiaktól.⁵³⁷ A 12. század második feléig leginkább magas egyházi méltóságokat bízott meg ilyen jellegű feladattal a Szentszék, azonban ezt követően fokozatosan az egyházi társadalom középső és alsó rétegének tagjai is szerephez jutottak. A lefelé „csúszás” folyamatának VIII. Bonifác igyekezett véget vetni azzal, hogy szabályozta: méltóságviselőknél és székesegyházi kanonoknál alacsonyabb rangú klerikusok nem kaphattak kiküldött bírói felhatalmazást.⁵³⁸

A 13. századi Magyarország viszonylatában⁵³⁹ az általánosan megfigyelhető tendenciák ellenére nem alakult ki egységes és következetes szabályozás a delegált bírók személyének megválasztásában. Ugyanakkor egyértelműen jelen voltak olyan objektív és szubjektív tényezők, amelyek befolyásolták a kijelölést: így egyrészt az érvényben lévő kánonjogi rendelkezések (a bírónak az alperes egyházmegyéjéből, vagy attól legfeljebb kétnapi járóföldre kellett származniuk), a kijelölt bírák jogi műveltsége és tapasztalata, illetve személyes kapcsolatai és társadalmi beágyazottságuk is nagyban befolyásolta a megbízást. A 13. századi Magyarországon egyébként a delegált bírók joghatósága alá rendelt legjellemzőbb ügycsoportok az egyházi tizedekkel kapcsolatban indított perek, egyházfegyelmi problémák és az egyháziak ellen elkövetett erőszakos esetek voltak. Ugyanakkor a delegált bírók elszámolási kötelezettségéről még számos

534 FIGUEIRA 1991. 56–58.

535 DUGGAN 1998. 172–199. A kinevező pápai levelekben alkalmazott formulákat tárgyalja SCHMUTZ 1966. 103–104.

536 FIGUEIRA 1991. 56–58.

537 Ld. a Bocasini magyarországi legációja idején is zajló pert a veszprémi püspök és káptalan, ill. az esztergomi stefaniták között, 10. tábl. 1. sz.; 22. tábl. 14. sz.

538 MÜLLER 2008. 41–65., különösen 46–49.

539 BARABÁS 2013a. 175–199; BARABÁS 2015b. 65–81.

megválaszolatlan kérdés maradt: a források alapján nem tisztázható egyértelműen, hogy az ügyek lezárultát követően kinek és pontosan milyen formában tartoztak jelentést tenni.⁵⁴⁰

A delegált bírók tevékenységéhez kapcsolódó forrásbázis többféle dokumentumtípust foglal magába. Ezeket kiadási helyük alapján két csoportra oszthatjuk: a pápai udvarban, illetve a helyileg keletkezett forrásokra. Az első kategóriába tartoznak a delegált bírói kinevezést tartalmazó pápai levelek, és néhány olyan okirat, amelyeket az ügy vizsgálatával megbízott pápai *auditorok* adtak ki.⁵⁴¹ A második csoport foglalja magába a peres eljárás helyileg lefolytatott szakaszainak iratait: idézéseket, perhalasztásokat, fellebbezéseket, ítéletleveleket, illetve a megegyezések írásba foglalását. A pápai delegáló oklevelek elemzése megmutatta, hogy az Apostoli Kancellária kétféle formulát alkalmazott a vizsgált korszakban. Az első lényegi része – amelyet a szakirodalom is általában a bírói kiküldéseknél idéz – az esetleges, kisebb változtatásoktól eltekintve nagyjából így hangzik:

discretioni tue per apostolica scripta mandamus quatenus partibus convocatis, audias causam et appellatione remota debito fine decidas.

A második formula ezzel szemben hosszabb, és szinte minden esetben szórul szóra ugyanúgy fordul elő:

*[...] fraternitati tue per apostolica scripta mandamus quatenus ea que de bonis [ipsius mense] per concessionem huiusmodi alienata inveneris illicite vel distracta non obstantibus litteras instrumentis iuramentis renuntiationibus penis et confirmationibus supradictis ad ius et proprietatem [eiusdem mense] legitime revocare procures. Contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Testes autem qui fuerint nominati si se gratia odio vel timore subtraxerint cesura simili appellatione cessante compellas veritati testimonium perhibere.*⁵⁴²

540 BARABÁS 2013a. 182.

541 Fontos különbséget tennünk a legátusok kíséretéhez tartozó *auditorok* (ügyhallgatók, ld. IV. 2. 1. 3.) és a pápai udvar fellebbezésekkel foglalkozó hivatalának (*audientia litterarum contradictarum*) *auditorai* között. Bár feladatkörük megegyezett (a peres ügyek meghallgatása, idézések foganatosítása, stb.) előbbieket a pápai oldalkövetekkel utazva, helyben, utóbbiak kizárólag a pápai palotában intézkedtek. A pápai palota *auditorairól* ld. BARABÁS 2013a. 193–195.

542 Mint látjuk, ebben az esetben a megfogalmazás sokkal általánosabb, valamint ezt a formulát szinte kizárólag olyan pápai levelekben használták, amelyek az alperest nem, csak a sértett felet nevezik meg. Ez a két tulajdonság akár *conservatori* kinevezésre is utalhatna, ugyanakkor a formula bizonyos elemei (*legitime*, vagyis a törvény szerint, jogi úton), valamint az tény, hogy az ilyen megbízást kapott kiküldöttek *iudex delegatus*-nak címezték magukat (így pl. a 9. tábl. 13. sz. ügyben), kétségtelenné teszik, hogy a pápai levél bírói jogkörrel ruházta

A két jellemzően előforduló kancelláriai formula mellett meg kell említenünk még egy kifejezést, amelyet a korszakban gyakran adtak hozzá a delegált bírói kiküldésekhez. Az „*simpliciter de plano sine strepitu et figura iudicii*” félmondat arra utalt, hogy a pápa rövidített bírósági eljárás lefolytatását engedélyezte.⁵⁴³ Erre az V. Kelemen dekrétumai (*Clementinae*) között fennmaradt rendelkezés adott lehetőséget egyházi javadalmakkal, házasságokkal, haszonvétellel, illetve kölcsönökkel (*usura*) kapcsolatos perekben,⁵⁴⁴ azonban nem határozta meg pontosan, hogy az eljárás mely részei voltak elhagyhatók.⁵⁴⁵

Azon szerencsés esetek mellett, ahol rendelkezésünkre állnak a pápai delegáló oklevelek, természetesen előfordulnak olyan ügyek is, ahol ezek nem maradtak fenn, és csak más jellegű adatok utalnak delegált bíró közreműködésére. Így néhány perben az intézkedő egyházi személy *iudex delegatus*nak (*a domino*

fel a címzettet. A *conservator* és a delegált bíró feladatai közötti különbségre VIII. Bonifác egyik rendelkezése világít rá a *Liber sextus*-ban: eszerint a *conservator* megvédi azt, akinek a védelmére a pápa kirendeli, de nem végez jogi vizsgálatot. „*Statuimus ut conservatores, quos plerumque concedimus, a manifestis iniuriis et violentiis defendere possint quos eis committimus defendendos. Nec ad alia, quae iudicalem indaginem exigunt, suam possint extendere potestatem.*” CIC 978: *Liber sextus* (VIII. Bonifác) tit. XIV cap. I. A *conservatorok* kinevezésére ezenkívül azokban az esetekben került sor, amikor a jogsértés közismert volt, így ritkán volt szükség tanúk meghallgatására (erről bővebben ld. a következő fejezetet). A második – *legitime revocare procures* – típusú formulát tartalmazó kinevezések teszik ki a delegáló források kisebbik részét: a formula összesen tizenhat pápai levélben jelenik meg, amelyek tizennégy ügyben delegálnak bírót. Az ilyen jellegű kirendelések egyértelműen XXII. János pápaságának idejére koncentrálódnak (a tizennégy ügyből tíz), míg V. Kelemen idején csak egy, XII. Benedek idején pedig három esetben használták ezt a formulát. Ld. 9. táblázat.

543 Így 10. tábl. 18. sz., a nyitrai püspök, a nyitrai és a trencsényi főesperesek kinevezése: 1323. 02. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 733 (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 476–477v); AOKlt. VII. 34. (54. sz.); THEINER I. 487. (DCCXLV. sz.); 10. tábl. 23. sz., a pannonthalmi apát, a szepesi, győri és az esztergomi prépostok kinevezése: 1331. 01. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 663 (AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 714v, MNL-OL DF 291561); AOKlt. XV. 22. (35. sz.), FAYEN 1908. X. 116. (52307. sz.); 10. tábl. 28. sz., az esztergomi érsek kinevezése: 1337. 03. 28.: AAV. Reg. Vat. 124, ep. 132 (AAV. Reg. Aven., vol. 51, fol. 86r–87r; MNL-OL DF 291707); AOKlt. XXI. 84–85. (149. sz.), LC B XII. I. 470. (5025. sz.). A 10. tábl. 30. sz. ügyben (az egri püspök delegálása, 1337. 10. 15.) rövidített formában szerepel (*simpliciter et de plano*): AAV Reg. Vat., vol. 123, fol. 158r, ep. 377 (AAV Reg. Aven., vol. 77, fol. 562.); AOKlt. XXI. 323. (569. sz.); THEINER I. 618. (DCCCCXXVIII. sz.).

544 „*Dispendiosam prorogationem litium, quam interdum ex subtili ordinis iudiciarii observationem causarum docet experientia provenire, restingere in subscriptis causibus cupientes, statuimus, ut in causis super electionibus, postulationibus vel provisionibus, aut super dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus, vel praebendis seu quibusvis beneficiis ecclesiasticis, aut super decimis, ad quarum etiam praestationem possunt, qui tenentur ad eas, praemoniti censura ecclesiastica coerceri, nec non super matrimoniis vel usuris, et eas quoquo modo tangentibus, ventilandis, procedi valeat de cetero simpliciter et de plano, ac sine strepitu iudicii et figura, volentes non solum ad futura negotia, sed ad praesentia, et adhuc etiam per appellationem pendentia hoc extendi.*” CIC 1143. Lib. II. tit. I. cap. II.

545 HÉNAFF 1997. 81; PENNINGTON 2016. 3–29., különösen 24–29; DONAHUE 2016. 117.

papa / a sede apostolica) nevezi magát (így a sárospataki plébános,⁵⁴⁶ Telegdi Csanád egri püspök,⁵⁴⁷ és Tatamér székesfehérvári prépost⁵⁴⁸). Nem vontam be a vizsgálatba azokat az ügyeket, ahol bár a peres dokumentáció említi a Szent-székhez való fellebbezést, vagy annak szándékát, a későbbi források (illetve azok hiánya) alapján nem eldönthető, hogy a fellebbezés valóban megtörtént-e, és ha igen, eredményezett-e delegált bírói kinevezést.⁵⁴⁹

I. Károly uralkodása idején pápai delegált bírói közreműködéssel folyt perekről általánosságban elmondható, hogy kiváltó okuk leggyakrabban valamilyen tizedszedéssel vagy -mentességgel kapcsolatos probléma, hatalmaskodás (egyházi intézményekhez tartozó jövedelmek vagy javak elfoglalása), vitatott egyházi joghatóság (egyházi létesítmények vagy jövedelmek feletti rendelkezési jog), vagy bizonyos egyházi beneficiumok betöltésének kérdése volt.⁵⁵⁰ Megállapítható továbbá, hogy a század elején az ország belpolitikai viszonyai befolyásolták a perek lefolytatását, ugyanis gyakoriak voltak a többszöri halasztások, esetenként nem csak az érdekelt felek valamelyike, hanem maguk a kirendelt bírók is távol maradtak.⁵⁵¹ A delegált bírók közreműködésével lefolytatott perek elemzését érdemes a kinevezettek körének vizsgálatával kezdenünk.⁵⁵² Az

546 1324. 09. 06.: MNL-OL DL 2258; AOkl. VIII. 202. (396. sz.); AO II. 157–158. (141. sz.); 10. tábl. 20. sz. A sárospataki plébános jogállásáról ld. HEGYI 2018a. 1–2.

547 Az egri püspök által a peres felek megegyezéséről kiadott oklevélben szerepel. 1325. 07. 10.: MNL-OL DL 2310; AOkl. IX. 178. (313–314. sz.); AO II. 201–203. (182. sz.)

548 1335. 05. 12.: MNL-OL DL 2913 és MNL-OL DL 2914; AOkl. XIX. 116–117. (259. sz.); AO III. 166–167. (116. sz.); 10. tábl. 25. sz.

549 Így például az esztergomi prépost és káptalan, valamint az esztergom-előhegyi Szent Tamás-egyház prépostja perében az esztergomi bíró és polgárok ellen az említett egyház jog- és adószedési fennhatóságát sértő tettek miatt. 1315. 09. 29. e.: MNL-OL DF 237207; AOkl. IV. 67. (163. sz.); MES II. 712–714. (807. sz.); 1325. 02. 21.: MNL-OL DF 248751; AOkl. IX. 43–44. (59. sz.); MES III. 58–61. (101. sz.) A veszprémi káptalan és a zalavári bencés monostor között három falu tizedéért folyt perben az apát ügyvédje szándékozott a Szentszékhez fordulni. Az 1327. 05. 07-i fellebbezés a bakonyi ciszterci apát 1327. 06. 19-i átiratában maradt fenn: MNL-OL DF 253831; AOkl. XI. 96. (199. sz.) és 150. (314. sz.); *Zala vármegye* 205–207. (155. sz.). Bár ennek a pernek a későbbi lefolyása is ismert / (1327. 06. 11.: MNL-OL DF 200827; AOkl. XI. 99. (205.), valamint 141–143. (295. sz.); 1327. 11. 28.: AOkl. XI. 167. (350. sz.), és 257–258. (549. sz.); 1327. 12. 20.: MNL-OL DF 200830; AOkl. XI. 258–259. (550. sz.) és 274–275. (587. sz.); *Zala vármegye* 210–213. (159. sz.)/, a Boleszló esztergomi érsek nevében eljáró Teofil esztergomi prépost, Lodomér, a Szent Tamás vértanú-egyház prépostja és János honti főesperes nem tesznek utalást arra, hogy az érsek, vagy ők maguk az Apostoli Széktől nyert felhatalmazás alapján intézkedtek. Az egri püspök és egri káptalan között folyó perben pedig éppen azt említik, hogy a püspök visszavonja a Szentszékhez tett fellebbezését 1319. 04. 10.: MNL-OL DF 209905; AOkl. V. 168–169. (427. sz.)

550 Ld. 10. táblázat

551 A körülményeket legjobban illusztrálja a veszprémi püspök és káptalan pere a veszprémi egyházmegyei stefaniták ellen. A per részleteit ld. alább.

552 Ld. 11. táblázat.

Apostoli Szék leggyakrabban püspököket delegált bíróként. Huszonhárom ilyen kinevezésre került sor, amely viszonylag kiegyenlített arányban oszlott meg az egyházmegyék vezetői között: négy a veszprémi,⁵⁵³ négy az egri,⁵⁵⁴ három a pécsi,⁵⁵⁵ kettő-kettő a győri,⁵⁵⁶ nyitrai,⁵⁵⁷ váradi⁵⁵⁸ (és olmützi),⁵⁵⁹ egy-egy a váci,⁵⁶⁰ csanádi,⁵⁶¹ (a wrocławwi)⁵⁶² főpapoknak szólt, egy esetben pedig kancelláriai elírás miatt nem lehet beazonosítani a püspök egyházmegyéjét.⁵⁶³ A lista második helyén húsz delegálással a prépostok állnak. Itt elsősorban a székesfehérvári szerepe kiemelendő, aki a kinevezések negyedében kapott ilyen jellegű megbízást.⁵⁶⁴ Rajta kívül egynél több alkalommal a pápai udvar csak az esztergomi (3),⁵⁶⁵ a szebeni (3)⁵⁶⁶ és a győri (2)⁵⁶⁷ egyházak prépostjait hatalmazta fel. Apátokat tizenkilenc esetben delegált a Szentszék. A kiküldött bírói megbízást ellátó apátok három rend előjárói közül kerültek ki, de a ciszterciek és a benecések abszolút dominanciája volt jellemző: előbbieket tízszer (Zirc 4,⁵⁶⁸ Toplica 2,⁵⁶⁹ Pilis 2,⁵⁷⁰ Zággráb⁵⁷¹ és Rudy /Wrocław e.m./⁵⁷² 1-1), utóbbiakat pedig nyolcszor (Pannonhalma 4,⁵⁷³ bécsi skótok 2,⁵⁷⁴ Bakonybél⁵⁷⁵ és Bába⁵⁷⁶ 1-1) delegálta bíróként a Szentszék. A fennmaradó egy esetben a wrocławwi Szent Vince pre-

553 9. tábl. 3., 8. sz.; 10. tábl. 6., 21. sz.

554 9. tábl. 8. sz.; 10. tábl. 20., 30., 33. sz.

555 10. tábl. 1., 4., 33. sz.

556 9. tábl. 1. sz.; 10. tábl. 21. sz.

557 9. tábl. 9. sz.; 10. tábl. 18. sz.

558 10. tábl. 11., 33. sz.

559 10. tábl. 12., 16. sz.

560 10. tábl. 1. sz.

561 10. tábl. 2. sz.

562 10. tábl. 19. sz.

563 10. tábl. 24. sz.

564 A székesfehérvári prépostoknak szóló 5 megbízás valójában két személynek szólt: 1328-ban és 1329-ben (9. tábl. 5–6. sz.) Mohorai András (Adattár 9. sz.), 1331–1332-ben és 1335-ben (9. tábl. 7. sz., valamint 10. tábl. 8. és 25. sz.) pedig Tatamér töltötte be ezt a tisztséget (ENGEL 1996. 82–83.). Fontos kiemelnünk, hogy mindketten királyi alkancellárok voltak, valamint a delegált bírói feladatokra egyedül kaptak kinevezést.

565 Az esztergomi prépostnak szóló felhatalmazások (9. tábl. 2. sz., 10. tábl. 1. és 23. sz.) egy személynek, Teofilnak szóltak, aki 1304 és 1333 között töltötte be ezt a tisztséget. KOLLÁNYI 1900. 30–31.

566 9. tábl. 4. sz.; 10. tábl. 9., 10. sz.

567 10. tábl. 1., 23. sz.

568 9. tábl. 6.; 10. sz., 10. tábl. 1., 22. sz.

569 9. tábl. 13. sz.; 10. tábl. 29. sz.

570 10. tábl. 1., 7. sz.

571 10. tábl. 29. sz.

572 10. tábl. 19. sz.

573 10. tábl. 1., 3., 5., 23. sz.

574 10. tábl. 14., 34. sz.

575 10. tábl. 2. sz.

576 10. tábl. 31. sz.

montrei monostor apátja kapott delegált bírói felhatalmazást.⁵⁷⁷ A magyarországi érsekek tizenegyszer intézkedtek delegált bíróként; az ő esetükben feltűnő, hogy két esetet leszámítva⁵⁷⁸ mindig az esztergomi érsekre ruháztak ilyen jellegű feladatokat a pápák.⁵⁷⁹ Szerzetesrendek előjáróit öt alkalommal bízta meg a pápai udvar: két domonkos (budai,⁵⁸⁰ Szent Miklós⁵⁸¹) és egy premontrei perjel (Czarnowas),⁵⁸² egy ferences guardián (budavári Szent János-egyház),⁵⁸³ egy bencés prépost (staniatki női bencés kolostor)⁵⁸⁴ kapott felhatalmazást kiküldött bíróként. A fennmaradó nyolc kinevezés három főesperes (gömöri,⁵⁸⁵ nyitrai,⁵⁸⁶ trencsénj⁵⁸⁷) és öt egyéb klerikus (két pápai *auditor*,⁵⁸⁸ az esztergomi olvasókanonok,⁵⁸⁹ az opolei egyház dékánja⁵⁹⁰, és a sárospataki plébános⁵⁹¹) között oszlott meg.

Az eredetileg kiküldött pápai bírók nyolc esetben adták tovább felhatalmazásukat helyettes(ek)nek (*subdelegatio*). Kicsit több, mint ezen esetek felében (5) a pápai kiküldött bíró egy helyettest nevezett ki;⁵⁹² két alkalommal kettő,⁵⁹³ illetve egyszer három helyettes⁵⁹⁴ delegálására került sor. Sajnos a *subdelegatiót* magukba foglaló esetek csekély száma megakadályozza az általános érvényű következtetések levonását. Annyi megállapítható, hogy az eredetileg kijelölt bírók többnyire alacsonyabb rangú klerikusokat utasítottak; bár e kijelítésre is ismerünk kivételt: a váci püspök a pilisi apátot, a gömöri főesperes a szatmári főesperest jelölte ki.⁵⁹⁵ Mivel nem fedezhető fel semmilyen egyéb szabályszerűség a helyettesek kiválasztásában, azt kell feltételeznünk, hogy szubjektív szempontok (egyéni kvalitások, tapasztalat, helyismeret stb.) játszották a döntő szerepet.

577 10. tábl. 19. sz.

578 A kalocsai érsek delegálásait ld. 9. tábl. 8. sz.; 10. tábl. 24. sz.

579 9. tábl. 12., 14. sz.; 10. tábl. 1., 6., 15., 21., 26–28. sz.

580 9. tábl. 6. sz.

581 10. tábl. 1. sz. Valószínűleg a szászsebesi domonkos kolostor. Az azonosítást Kiss Gergely vetette fel. Ld. még ROMHÁNYI 2008. (Szászsebes)

582 10. tábl. 19. sz.

583 10. tábl. 1. sz.

584 10. tábl. 17. sz.

585 10. tábl. 1. sz.

586 10. tábl. 18. sz.

587 10. tábl. 18. sz.

588 10. tábl. 13., 32. sz.

589 10. tábl. 7. sz.

590 10. tábl. 19. sz.

591 10. tábl. 20. sz.

592 A 10. tábl. 1. sz. ügyben négyszer történt helyettes kinevezése, illetve 10. tábl. 17. sz.

593 10. tábl. 4., 11. sz.

594 10. tábl. 5. sz.

595 10. tábl. 1. sz.

A vizsgált ügyekben összesen tizenhárom olyan delegált bíró szerepelt, aki nem tartozott a magyar egyházszervezethez. Közülük hatan a wrocławai egyházmegyében viseltek valamilyen egyházi tisztséget, és mindannyiuk delegálására ugyanabban az ügyben került sor: a krakkói püspök és az esztergomi érsek perében.⁵⁹⁶ Az olmützi püspök és a bécsi skótok apátja két-két alkalommal kapott delegált bírói felhatalmazást; mindkét főpap „kivülállóként”, vagyis olyan esetekben, amikor a felperes és az alperes is a magyar egyházszervezet tagja volt (előbbi az erdélyi egyházmegyét,⁵⁹⁷ utóbbi az esztergomi főegyházmegyét érintő perekben⁵⁹⁸). Hasonlóképpen kivülállóként ítélkezett a Krakkó egyházmegyei staniątki kolostor prépostja (illetve helyettese, az újszandeci ferences guardián) az egri püspök és a tárcai főesperesi kerület plébánosainak konfliktusában,⁵⁹⁹ amelyben az esztergomi érsek és a szepesi prépost is érintett volt. Két esetben úgy tűnik, a pápa közvetlenül *auditorok* hatáskörébe utalta a pert; ennek okát valószínűleg a per tárgyában kell keresnünk.⁶⁰⁰ A forrásanyag ezen kívül egyetlen olyan pert tartalmaz, ahol sem a felperes, sem az alperes nem tartozott a magyar egyházszervezethez (speyeri e.m.), a három delegált bíró egyike mégis magyar főpap volt.⁶⁰¹ Ennek minden valószínűség szerint az volt az oka, hogy a kérdéses felhatalmazott, a bátai bencés apát a delegálás idején Avignonban tartózkodott.⁶⁰²

Végül néhány jel arra enged következtetni, hogy a bírói delegálás kötődött az egyházi tisztséghez. Ez két módon nyilvánulhatott meg: egyrészt a kinevezés „örökölhető” volt, vagyis az eredetileg felhatalmazott klerikus áthelyezése vagy halála – ha időközben nem történt újabb fellebbezés – nem akasztotta meg az eljárást, az ügyet az utód vitte tovább.⁶⁰³

A kiküldött pápai bírók körének bemutatása után a peres eljárásokban érdekelt felek csoportjának elemzése is érdekes adatokkal szolgál.⁶⁰⁴ Itt is első-

596 10. tábl. 19. sz.

597 10. tábl. 12., 16. sz.

598 10. tábl. 14., 34. sz.

599 10. tábl. 17. sz.

600 10. tábl. 13. sz.: erdélyi egyházmegye, ahol a vád többek között szimónia volt. 10. tábl. 32. sz.: egy Pécs egyházmegyei javadalom betöltése.

601 10. tábl. 31. sz.

602 Ez abból sejthető, hogy csupán két nap különbséggel a bátai apát delegált bírói felhatalmazást kapott, valamint a monostorának bírókat is rendelt a pápa (1337. 03. 26.: AAV. Reg. Vat., vol. 124, fol. 131; MNL-OL DF 291707; AOklt. XXI. 78. /139. sz./; LC B XII. I. 439. /4670. sz./; illetve 1337. 03. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 124, ep. 132. /AAV Reg. Aven., vol. 51, fol. 86v; MNL-OL DF 291707/; Tolna megye 55–56. /I./32. sz./; LC B XII. I. 470. /5025. sz./; AOklt. XXI. /149. sz./). Ha a fellebbezést az apát személyesen juttatta el a pápai kúriába, könnyen elképzelhető, hogy ott tartózkodása alatt kikérték a véleményét.

603 Így pl. 10. tábl. 1. sz.: az ügyben a gömöri főesperes kapta a megbízást, az ügyben pedig két, e tisztségben egymást követő személy járt el, valamint a 10. tábl. 19. sz.: czarnowąsi prépostként két személy is foglalkozott az ügygel, a részleteket ld. alább.

604 Ld. 12. táblázat.

sorban a feleperesek csoportjára érdemes koncentrálni, ez ugyanis rávilágíthat arra, hogy az egyházi társadalom mely rétegei éltek leggyakrabban a Szentszékhez való fellebbezés jogával. Azonban arról nem szabad megfeledkeznünk, hogy akárcsak a pápai kiküldések esetében – ahol gyakori volt két vagy három bíró felhatalmazása – a dokumentumok sokszor neveznek meg több felperest. A forrásbázist képező peres ügyek minden érintettjét figyelembe véve így megállapítható, hogy a reguláris egyházi intézmények (szerzetesrendek, monostorok, konventek) vagy azok vezetői fordultak leggyakrabban jogorvoslatért a Szentszékhez.⁶⁰⁵ A lista második helyén a püspököket találjuk; közülük is kiemelkedik a veszprémi egyházmegye vezetője (és a káptalan), aki hat ügyben volt érintett I. Károly uralkodása idején.⁶⁰⁶ Magyarországi érsek csak egyszer fellebbezett a pápai udvarhoz a korszakban, ellenben három esetben alperesként szerepelt.⁶⁰⁷ Nem függetleníthetjük magunkat a gondolattól, hogy a források fennmaradása (illetve annak hiánya) torzíthatja valamelyest az eredményeinket, hiszen a két legnépesebb felperesi csoport (reguláris egyházi intézmények, püspökök) számára az „intézményi” levéltárak jóval kedvezőbb körülményeket biztosítottak a dokumentáció tárolására. Ezek a csoportok emellett az elnyert jogok bizonyíthatóságának hosszútávú szükségével is pontosan tisztában voltak. Ugyanakkor az eredményekből az is kitűnik, hogy a fellebbezések mintegy harmadát kezdeményezték az egyházi társadalom középső vagy alsó rétegéhez tartozó klerikusok. Fontos kiemelnünk, hogy nyolc esetben (~17%, vagyis az ügyek egyhatoda) a fellebbező egyénileg, saját jogai védelmében kereste fel a pápai udvart.

A perek kiváltó okának és a fellebbezők csoportjának áttekintése után röviden szólnunk kell arról is, hogy kik követték el a (feltételezett) jogsértéseket.⁶⁰⁸ Legtöbb (12) esetben valamelyik püspök ellen emeltek szót a Szentszéknel. Az erdélyi egyházmegye vezetője három,⁶⁰⁹ a pécsi három,⁶¹⁰ a veszprémi két alkalommal⁶¹¹ szerepel, de ezen kívül a nándorfehérvári,⁶¹² a zágrábi,⁶¹³ az egri⁶¹⁴ és az olmützi⁶¹⁵ püspökök is feltűnnek alperesként. A lista második helyén a világiak által elkövetett jogtalanságok állnak: nyolc alkalommal neveznek meg

605 9. tábl. 1., 5., 7., 9–10., 12., 14., 10. tábl. 6–8., 20., 22., 25–26., 28., 30. sz.

606 9. tábl. 11. sz., 10. tábl. 1–5. sz.

607 10. tábl. 3., 19. (Esztergom), 28. sz. (Kalocsa).

608 Mivel azokban az ügyekben, ahol a pápai kancellária a *legitime revocare procures* formulát használta a kinevezésekben, a jogsértőt nem nevesítették, az alperesek csoportjának elemzését a 10. tábl. alapján végeztem.

609 10. tábl. 11–13.

610 Az 1331 és 1337 lefolytatott perek (10. tábl. 23., 25., 28. sz.) Kórógyi László püspöksége (1314–1345) idejére esnek. Erről bővebben KOSZTA 2009. 91–96.

611 10. tábl. 7., 25. sz.

612 10. tábl. 30. sz.

613 10. tábl. 25. sz.

614 10. tábl. 17. sz.

615 10. tábl. 18. sz.

a források valamilyen világi hatalmat (király,⁶¹⁶ vajda⁶¹⁷) várost (Buda,⁶¹⁸ Székesfehérvár⁶¹⁹), csoportot (zsidók⁶²⁰) vagy személy(eke)t⁶²¹ is. Szerzetesrendet, valamilyen reguláris egyházi intézményt vagy annak vezetőjét hat alkalommal említik a források alperesként; ebből is kétszer ciszterci monostorok ellen fellebbeztek (gotói monostor,⁶²² bélakúti apát⁶²³), valamint egy-egy alkalommal a bencések (Csatár⁶²⁴), a domonkosok (Debrecen),⁶²⁵ a pálosok (Újhely)⁶²⁶ és a stefaniták⁶²⁷ ellen kezdeményeztek pert. Érdekes adalék, hogy a megnevezett alperesek között nyolcan az egyházi társadalom alsó rétegéhez tartoztak, így összesen öt plébánost,⁶²⁸ két *rectort*⁶²⁹ és egy apácát⁶³⁰ is perbe fogtak a Szentszéknél.

A Nyulak-szigetén található apácakolostornak több pere is folyt a korszakban pápai delegált bírók közreműködésével. Pereskedtek egyrészt Buda várossal (*prefectus iurati et universitas castri Bude*) vásárvámok miatt (*super quibusdam redditibus qui tributum fori vulgariter nuncipavit et rebus aliis*).⁶³¹ Ebben a konfliktusban VIII. Bonifác először Benedek veszprémi püspököt,⁶³² majd Bicskei Gergely választott esztergomi érseket bízta meg.⁶³³ Bár a pápai kinevezéseken kívül más dokumentum nem áll rendelkezésünkre az ügyről, a Szentszékhez történő többszöri fellebbezésből arra következtethetünk, hogy vagy nem sikerült az eljárást lefolytatni, vagy az apácák számára kedvezőtlen ítélet született, esetleg a bírói döntést nem sikerült a gyakorlatban érvényesíteni. 1332-ben pedig még egy delegált bíró kiküldésére került sor a nyulak-szigeti apácák a budavári királyi kápolna papsága ellen tett fellebbezését követően, ekkor XXII. János a székesfehérvári prépostot utasította az adományok tulajdonjogából eredő ügy kivizsgálására.⁶³⁴ Ugyanebben az időszakban a nyulak-szigeti kolostor a

616 10. tábl. 27. sz.

617 10. tábl. 33. sz.

618 10. tábl. 6. sz.

619 10. tábl. 5. sz.

620 10. tábl. 26. sz.

621 10. tábl. 28., 30. sz.

622 10. tábl. 29. sz.

623 10. tábl. 2. sz.

624 10. tábl. 3. sz.

625 10. tábl. 21. sz.

626 10. tábl. 20. sz.

627 10. tábl. 1. sz.

628 10. tábl. 4. sz.

629 10. tábl. 14., 22. sz.

630 10. tábl. 31. sz.

631 PETRIK 2008. 227–248., különösen 237.; 10. tábl. 6. sz.

632 1298. 05. 31.: MNL-OL DL 1501.

633 1299. 12. 09.: MNL-OL DL 1546; MREV II. 25–26. XXXII.

634 1332. 04. 08.: MNL-OL DL 2712; 10. tábl. 8. sz. A székesfehérvári prépost ekkor Tatamér volt. Adattár 197. sz.

veszprémi püspökkel is perben állt.⁶³⁵ Az apácák tizedmentességük megsértése miatt (*Vesprimiensis episcopus ab eisdem priorissa et conventu Sancte Marie, de proventibus terrarum et possessionum suarum, decimas exigere et extorquere presumit*) tettek panaszt, VIII. Bonifác pedig a pilisi apátot, a pozsonyi prépost és az esztergomi *scolasticus* (*lectort*) rendelte bírókként.⁶³⁶ Egy 1301-ben, Ciprián esztergomi olvasókanonok⁶³⁷ által kiadott oklevélből tudjuk, hogy kétszeri elnapolás után az ügy tárgyalása a másik két kiküldött bíró (a pilisi apát és a pozsonyi prépost) távolmaradása miatt hiúsult meg.⁶³⁸ XXII. János uralkodási idején az apácák még három további alkalommal fordultak jogorvoslatért a Szentszékhez, – ennek következménye volt két *conservator* (Tamás esztergomi érsek,⁶³⁹ majd az esztergomi prépost⁶⁴⁰), illetve egy delegált bíró (székesfehérvári prépost) kiküldése⁶⁴¹ – azonban ezekben az esetekben a jogtalanságot elkövető felet nem nevezik meg a források. Így e pápai megbízatásokat nehéz lenne bármelyik ügghöz kapcsolni, főként, hogy a fentebb már említett (Buda, illetve a veszprémi püspök ellen folytatott) két peren kívül a nyulak-szigeti apácák a 14. század első felében a budafelhévízi Szentháromság keresztes konventtel is jogi konfliktusban álltak.⁶⁴²

A nyulak-szigeti apácaolostor mellett kétségtelenül a veszprémi püspök volt az az egyházi hatalom az Anjou-kor első felében, amely legtöbb esetben szerepelt érdekelt félként a delegált bírók közreműködésével folytatott perekben. Több ezek közül a 13. századba nyúlt vissza. Ilyen volt a veszprémi püspök

635 10. tábl. 7. sz.

636 1299. 12. 05.: MNL-OL DL 1545; MREV II. 25. (31. sz.)

637 Adattár 29. sz.

638 1301. 12. 10.: MNL-OL DF 200077; MREV II. 26–27 (33. sz.); AOKlt. I. 98. (131. sz.)

639 Tamás esztergomi érsek a pápa által ráruházott *conservatori* hatalomra (*auctoritate tam ordinaria quam conservatoria ab apostolice sedis nobis credita*) hivatkozva tiltott mindenkit az apácák tizedeinek elfoglalásától. 1319. 09. 12.: MES II. 763–764. (862. sz.); AOKlt. V. 223. (575. sz.), amely az óbudai káptalan 1320. 08. 11-i átiratában maradt fenn: MNL-OL DL 1974; vö. AOKlt. V. 338 (879. sz.)

640 Az 1327. 01. 30-i pápai dokumentum Teofil esztergomi prépost 1328. 02. 28-i átírásában maradt fenn: MNL-OL DL 2476; MES III. 124–125. (186. sz.); AOKlt. XII. 34. (51. sz.) Az Anjou-kori oklevéltárban ez a dokumentum egy 18. századi másolat (MNL-OL DF 250341, fol. 27, 29.) dátum elírása miatt duplán szerepel. A hibás dátumú duplumot ld. 1326. 01. 30.: AOKlt. X. 56. (41. sz.)

641 1331. 06. 10.: MNL OL-DL 2664; AOKlt. XV. 133. (234. sz.), AO II. 540–541. (463. sz.); 9. tábl. 7. sz.

642 A perben Tamás esztergomi érsek hozott döntést: megtiltotta a budafelhévízi stefanitáknak, hogy az apácáktól tizedet szedjenek. 1316. 03. 24.: MNL-OL DL 1866; AOKlt. IV. 99–100. (255. sz.); MES II. 722–723. (817. sz.) Ez az ítéletlevél nem utal arra, hogy az érsek pápai felhatalmazás eredményeként járt volna el az ügyben. Tamás érsek ítéletlevelét Rudolf váci püspök átírta (1331. 07. 13.: MNL-OL DL 3624; AOKlt. XV. 158. /277. sz./), amely utalhat a gyakorlati kivitelezés nehézségeire, és esetleg ahhoz is vezethetett, hogy az apácák a Szentszékhez fordultak.

és a bélakúti ciszterci apát konfliktusa a kelenföldi Szent Gellért-egyház tizedéért és a sasadi *quarta magistralis*ért (*super decimatione de Keremfuld et quarta magistrali de Sasag*).⁶⁴³ Az 1300-as jubileumi évben az érdekelt felek a pápai kúriában megjelenő képviselőik útján a szintén Rómában tartózkodó csanádi püspököt választották bírónak. Az ő a közvetítésével végülis megegyezés született, amely pontosan meghatározta a veszprémi püspök, illetve a bélakúti apát tizedszedési jogának határait.⁶⁴⁴

Ezzel az ügygel párhuzamosan és összefüggésben a veszprémi püspök több Buda környéki (köztük a sasadi és örsi) falu egyházának joghatóságért is pereskedett a helyi plébánosokkal és az esztergomi érsekkel.⁶⁴⁵ A veszpré-

643 10. tábl. 2. sz. A bélakúti ciszterci monostor 1236-ban IV. Bélától kapta meg a kelenföldi Szent Gellért-egyház kegyuraságát és tizedét, valamint a sasadi és örsi kápolnákat, amelyek közvetlenül az esztergomi érsek fennhatósága alá tartoztak. A veszprémi püspök ezután ismétlődően támadta az apát kegyuraságát. 1245. 08. 27-én IV. Ince pápa vizsgálatot rendelt el az ügyben a veszprémi püspök panaszára, a kiküldött bíró a bakonybéli apát volt (MNL-OL DF 200010; BTOE I. 43. /28. sz./). 1291-ben az esztergomi érsek döntése alapján a bortizedet és a *quarta magistralis* az érdekelt feleknek meg kellett felelniük (MNL-OL DF 200046; BTOE I. 275–277. /255. sz./). 1296–1298 folyamán azonban a bélakúti apát felújította a pert az esztergomi érsek előtt, mert a veszprémi püspök emberei szerint jogtalanul szállítottak el több boroshordót a kelenföldi bortizedből. Ezután az ügy tárgyalása többször halasztásra került (MNL-OL DF 200061, 200065, 200067, 283103; BTOE I. 304–305. /285. sz./, 308–309. /289. sz./, 309–310. /290. sz./, 311. /291. sz./, 312–313. /292. sz./, 320. /295. sz./, 327. /302. sz./, 328. /303. sz./, 329. /304. sz./; ÁMTF IV. 573–574., 695. /Kelenföld és Sasad szócikkek/). Ez a konfliktus a későbbiekben a sasadi tizedper néven várt ismertté. A per későbbi alakulását ld. C. Tóth 2015. 11–86.

644 A veszprémi püspök oklevele: 1302. 09. 01.: MNL-OL DF 200080; AOkt. I. 159–160. (272. sz.); a bélakúti apát oklevele: MNL-OL DF 200079; AOkt. I. 160–161. (273. sz.); az óbudai káptalan átíratja a bélakúti apát okleveléről a veszprémi püspök kérésére: MNL-OL DF 200081; AOkt. I. 161. (274. sz.); valamint 1302. 09. 18-i dátummal a csanádi püspök átíratja a felek megegyezéséről, újkori másolatokban: MNL-OL DL 1507; MNL-OL DF 248496; MNL-OL DF 279026; MNL OL-DF 258898; AOkt. I. 165. (283. sz.) Fejér kiadásában, regeszta formában fennmaradt egy 1303-ra datált dokumentum, amely szintén kapcsolódik a fent leírt perhez. A pápa a bakonybéli apátot bízta meg annak kivizsgálásával, hogy a bélakúti apát emberei elfoglalták a veszprémi püspökhöz tartozó kispesti Szent Gellért-egyházát és tizedeit. Mivel azonban Fejér kiadásában gyakran előfordulnak hibás keltezéssel, esetleg többször közölt források is, az eredeti oklevél nélkül ezt a kirendelést nem lehet teljes bizonyossággal elhelyezni az eljárás kronológiájában. FEJÉR VIII/7. 35. (XV. sz.); AOkt. I. 258. (503. sz.) Fejér regesztája egyébként kísértetiesen emlékeztet egy korábbi pápai levélre, amely ugyancsak a Szent Gellért-egyház ügyében delegált bírókat. Ezt ld. 1245. 08. 27.: BTOE I. 43–44. (28. sz.)

645 10. tábl. 4. sz. Ezekről ld. a „Keszi”, „Örs” és „Sasad” szócikkeket, ÁMTF IV. 642., 688., 694., valamint szintén említi MREV II. XLV. Lodomér érsek 1296-ban bizonyította, hogy a nevezett települések (*Vrs, Sasad, Chek, Kezu, sancto Jacobo, Alba Ecclesia*) királyi, ill. királynéi alapítású egyházakkal rendelkeznek, a veszprémi püspök lemondott tizedeikről, valamint elismerte, hogy a plébánosok az esztergomi érsek zsinatát látogathatják (1296. 08. 01.: MNL-OL DF 237414; BTOE I. 301–303. /283. sz./; MES II. 390–391. /393. sz./). A veszprémi püspök ennek ellenére 1319-ben és kiközösítette az örsi és a sasadi, valamint a segesdi

mi püspök panaszára XXII. János 1321-ben (Kórógyi) László pécsi püspököt⁶⁴⁶ bízta meg az ügy kivizsgálásával. 1322 tavaszán a püspök a pert elhalasztotta, joghatóságát – a döntés meghozását is beleértve (*examinationem et decisionem dicte cause in totum et integraliter*) – pedig István pécsi éneklőkanonokra és Damján sói prépostra delegálta.⁶⁴⁷ Az 1326 novemberében tartott egyháztartományi zsinaton a veszprémi püspök megkérdőjelezte a visegrádi, örsi, csíki, sasadi, segesdi, lövöldi és a Csepel-szigeten fekvő egyházak esztergomi érsek által történt elfoglalásának jogosságát. Az ügy kivizsgálására a peres felek az egri és a győri püspököket, valamint a honti főesperest és a pozsonyi prépostot választották, ám a végső döntést az érsek halasztási kérelmei megakadályozták.⁶⁴⁸ Az ügy nem is zárult le a vizsgált időszakban, bár – ugyancsak a veszprémi püspök kezdeményezésére – még egy pápai bíró kiküldésére sor került: XII. Benedek Kaproncai Gergely császári prépostot utasította az örsi, sasadi és csíki egyházak feletti fennhatóság kérdésének tisztázására.⁶⁴⁹

(Somogy m.) és lövöldi (Veszprém m.) plébánosokat is, mivel kivonták magukat a veszprémi egyház fennhatósága alól, a *visitatio* miatt a püspöknek járó ellátást és más püspöki jogokat megtagadták, és az esztergomi érsek joghatóságának vetették alá magukat: „[...] *se ab obedientia Vesprimiensis ecclesiae et episcopi subtrahentes et procuracionem rationem visitationis debitam et alia episcopalia iura denegantes et ecclesias predictas iurisdictioni dicti archiepiscopi Strigoniensis introveniente eisdem domini archiepiscopi consilio et consensu et nostro consensu minime requisito subiecerunt [...]*” 1319. 11. 25-i kiközösítés az esztergomi érsek átiratában maradt fenn 1319. 12. 06-i dátummal: MNL-OL DF 200801; AOklt. V. 242. (631. sz.) és 243–244. (635. sz.). A kiközösítést a püspök 1320-ban az előbb említett plébánosokat illetően megismételte, valamint az egyházi büntetést a csíki (*Cheyk*) egyház papjára is kiterjesztette. Az 1320. 09. 29-én kelt kiközösítés (AOklt. V. 345. /897. sz./) 1320. 11. 13-i dátummal a nyitrai, a pécsi és a csanádi püspök tanúságlevelében (MNL-OL DF 200102; AOklt. V. 357. /929. sz./), és ugyanilyen dátummal a váradi (MNL-OL DF 200103; AOklt. V. 357. /930. sz./) és a győri püspökök (MNL-OL DF 200105; AOklt. V. 357. /931. sz./) átirataiban is fennmaradt. Kiadását ld. MES III. 713. (966. sz.). Összefoglalólag ld. még: Kiss 2013. 108–159.

646 Adattár 125. sz.

647 A delegált bírói kinevezést az Apostoli Kancellária minden jel szerint kétszer is kibocsátotta. Először 1321. 11. 17-i dátummal (MNL-OL DF 200106; AOklt. VI 117. /302. sz./); valamint 1321. 11. 27-én, amely csak a püspök 1322. 05. 10-i átiratában maradt fenn: MNL-OL DF 200805; AOklt. VI. 124. (321. sz.), és 210–211. (567. sz.); MES III. 14–15. (32. sz.), és 714 (968. sz.). A pápai kinevezés és a püspök 1322-es intézkedése között kellett keletkeznie a zirci apát csonkán fennmaradt jelentésének, amelyben László püspököt értesítette a lövöldi plébános megidézéséről a veszprémi püspök ellen. A *Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis* negyedik kötete ezt a dokumentumot 1312-es dátummal közölte; az online adatbázisban pedig 1312 és 1322 közötti dátummal szerepel. MREV IV. 316. (249. sz.); MNL-OL DF 283108. Azonban, ha végignézzük a per kronológiáját, akkor a zirci apát oklevele csakis az 1321 novembere és 1322 májusa közötti időszakba illeszthető be.

648 Erről a győri, egri és pécsi püspökök 1327-es tanúságlevele tudósít: 1327. 02. 04.: MNL-OL DF 200140; AOklt. XI. 36. (65. sz.); MES III. 715–716. (972. sz.)

649 1340. 05. 15.: MNL-OL DF 200186; AOklt. XXIV. 147. (315. sz.); MREV II. 89.; BARCS 2003. 153.

A veszprémi püspök emellett még egy pert folytatott a csatári bencés monostor apátja ellen, amelyben az esztergomi érsek szintén érintett volt.⁶⁵⁰ A püspök panaszára V. Kelemen a pannonthalmi apátot⁶⁵¹ delegálta az apát és az érsek által elkövetett jogtalanságok (*super quibusdam decimis, terris, debitis, possessionibus et rebus aliis iniuriuntur*) kivizsgálására.⁶⁵² A *rescriptum*on kívül azonban más kapcsolódó dokumentum nem áll rendelkezésünkre, így sem a jogsértés pontosabb természetéről, sem az eljárás lefolytatásáról nincsenek adataink. Hasonlóan homályosak a veszprémi püspök Székesfehérvár bírója, esküdtei és közössége (*contra iudicem, iuratos et universitatem civium Albensis civitatis*) ellen folytatott perének részletei, ahol csak a delegált bíró személyét (pannonhalmi apát),⁶⁵³ és az általa felhatalmazottakat (győri egyház prépostja, éneklőkanonokja és főesperese) ismerjük.⁶⁵⁴

Figyelemre méltóan gazdag forrásanyagot eredményezett a veszprémi püspök és a stefaniták közötti konfliktus.⁶⁵⁵ A per VIII. Bonifác idejére nyúlik vissza,⁶⁵⁶ de a forrásanyag jelentős része I. Károly uralkodásának idejére datálódik. Három ügyet kezeltek összevontan: 1) a Veszprém egyházmegyei *Zidoud* (Zsidód) és *Taath* (Tát)⁶⁵⁷ egyházak feletti fennhatóságról szóló vitát, 2) az Esztergom melletti Szent István-egyház feletti joghatóság okán keletkezett konfliktust, végül 3) a veszprémi püspök azon sérelmét, mely szerint az esztergomi stefaniták lerombolták az *Obacz/Obun* (Abony)⁶⁵⁸ településen található Szent András-egyházat és a hozzá tartozó javakat (*terras, decimas, possessiones, fructus et alia bona ipsius ecclesie*) elfoglalták és elfoglalva tartják.⁶⁵⁹ Jakab zirci

650 10. tábl. 3. sz.

651 A pannonthalmi apátságot ebben az időszakban (II.) Miklós tartotta elfoglalva. Vö. Adattár 147. sz.

652 1312. 04. 03.: MNL-OL DF 230050; AOkt. III. 121–122. (259. sz.); MREV IV. 316–317. (250. sz.)

653 III. Miklós. Adattár 148. sz.

654 Damján győri prépost (Adattár 32. sz.), Miklós győri éneklőkanonok (Adattár 140. sz.) és János győri főesperes (Adattár 94. sz.) Az aldelegáltak Jakab zirci apátot (Adattár 86. sz.) utasították az alperesek megidőzésére. 1322. 07. 09.: MNL-OL DF 200108; AOkt. VI. 251. (684. sz.); MREV IV. 319. (253. sz.)

655 10. tábl. 1. sz. Az ügyet – több oklevél kihagyásával – összefoglalja: BOROVICZÉNY 1991–1992. 36.

656 A probléma oka Györffy György szerint III. Orbán pápa 1187-es bullájának hamisított, interpolált 13. századi másolata volt, amely a Szent István keresztes rend tulajdonaként említette a vitatott (a zsidódi Szent Tamás-, a táti Szent György-, a billei Szent Margit- és a szentkirályi/abonyi Szent András-) egyházakat. ÁMTF II. 281–282.

657 Zsidód. ÁMTF II. 318.

658 Abony. ÁMTF II. 223.

659 22. tábl. 3. sz.

apát 1295-ös,⁶⁶⁰ majd Hermann pannonhalmi apát,⁶⁶¹ Pál pécsi⁶⁶² és Haab váci⁶⁶³ püspökök 1296 és 1298 közé tehető delegálása után,⁶⁶⁴ VIII. Bonifác 1299-ben Karácson győri prépostot⁶⁶⁵ bízta meg az ügy kivizsgálásával.⁶⁶⁶ A per elhalasz-

660 A pápa a veszprémi püspök panaszára 1295-ben négy ügy kivizsgálásával bízta meg (Jakab) zirci apátot, amelyből három zajlott a veszprémi püspök és a stefaniták között. A három ügy összevonására vonatkozó elképzelést támasztja alá, hogy Jakab zirci apát ítélete után a későbbi oklevelek általánosságban fogalmaznak a per tárgyról (ld. pl. 22. tábl. 13. sz.: *super quibusdam decimis, redditibus, proventibus, terris, possessionibus et rebus aliis*; 22. tábl. 15. sz.: *super decimis ecclesiis, et aliis rebus*). Az első két ügy esetében fennmaradtak a kinevező pápai bullák (22. tábl. 1–2. sz.) mindhárom (pontosabban mind a négy) kinevezést Jakab apát átirta egy keltezetlen oklevélben (22. tábl. 4. sz.), valamint a harmadik ügghöz kapcsolódó kinevezést az ítéletlevélbe is bemásolták. Utóbbi dokumentumból kiderül, hogy Jakab apát a Szent András-templom lerombolása miatt kiközösítette a stefanitákat (22. tábl. 5. sz.). A negyedik, zirci apát joghatóságába utalt ügy a veszprémi püspök, ill. a dömösi prépost és káptalan között folyó per volt. VIII. Bonifác 1295. 07. 28-i kinevező bulláját Jakab zirci apát dátum nélküli átirásában ld.: MNL-OL 283104. Ezt a pert nem tüntettem fel a 10. táblázatban, mivel a kinevezés kívül esik a kötet által vizsgált időkereten, és nincs arra utaló jel sem, hogy az eljárás I. Károly korában folytatódott volna.

661 Adattár 63. sz.

662 Adattár 160. sz.

663 Adattár 60. sz.

664 Jakab zirci apát döntése ellen a stefaniták fellebbeztek, ezért került sor újabb bírók (Hermann pannonhalmi apát, Pál pécsi és Haab váci püspökök; a pécsi püspök az apátot, Haab pedig a pilisi apátot küldte maga helyett) delegálására. Ezt követően a veszprémi püspök fellebbezett (22. tábl. 12. sz.). Még a veszprémi püspök fellebbezése előtt kellett keletkeznie Haab váci püspök dátum nélküli, igen rossz állapotban fennmaradt oklevelének (22. tábl. 9. sz.), valamint egy, a kiadások által korábban 1301-re datált iratnak is. Ez utóbbiban István prágai kanonok, *decretorum doctor*, a pannonhalmi apát (tehát a másodjára delegált bírók egyike) és Albert, a Szent Mária-egyház plébánosa tanúsították, hogy a perben érdekelt felek képviselői megjelentek előttük, de az eljárást a (másik) két delegált bíró, a pilisi apát és a pécsi püspök távolmaradása miatt nem lehetett lefolytatni (22. tábl. 10. sz.). Az oklevél alján az év elmosódott, így csak a hónap és nap olvasható (*in vigilia beati Andree apostoli*, azaz november 29.), azonban aligha keletkezhetett a veszprémi képviselők fellebbezése (1298 májusa) után, mivel még a pécsi püspököt, a pilisi apátot mint a váci püspök küldöttjét, valamint a pannonhalmi apátot említi bírókként az ügyben. Legvalószínűbbnek tehát az tűnik, hogy 1301 helyett 1297 novemberére tehető a kézirat keletkezése.

665 Adattár 117. sz.

666 22. tábl. 13–14. sz. 1302 őszén már Karácson (*Carachinus*) győri prépost rendelkezett az ügyben (22. tábl. 15. sz.): 1302. november 18-án megjelentek előtte mind a veszprémi püspök, mind a stefaniták képviselői (István veszprémi prépost, Péter veszprémi éneklőkanonok, ill. Miklós *magister*), akik Albert budai plébánost és István budavári minorita *custos* választották ülnökként. Azonban az első bírók (Imre váradi püspök és a boszniai prépost) delegáltjait (Gergely óbudai prépostot és Máté dömösi olvasókanonokot) a veszprémi képviselők bizonyos jogi eljárásra hivatkozva nem fogadták (*ex causis per probationes legitimas recusarunt*). Bár VIII. Bonifác 1299-es, átiratban fennmaradt kinevező oklevele, amely Karácsont bízta meg az ügy eldöntésével, nem említt több felhatalmazottat, az esetek túlnyomó többségében a pápa három személynek adott megbízást. Karácson előbb részletezett, 1302-es oklevele miatt valószínűnek tartom, hogy VIII. Bonifác 1299-ben is három bírót delegált, de a két másik megbízott (a váradi püspök és a boszniai prépost)

tása után⁶⁶⁷ a győri prépost a veszprémi képviselő (Péter veszprémi éneklőkanonok) javára döntött a vitatott javakat illetően, de a pernyertes fél tulajdonbaváló bevezetését addig felfüggesztette, amíg Benedek püspök vissza nem tér a pápai udvarból.⁶⁶⁸ A döntést végrehajtásával Karácson egy évvel később a zirci ciszterci apátot bízta meg.⁶⁶⁹ Ezt követően újabb fellebbezések történtek,⁶⁷⁰ a pápa újabb bírókat delegált.⁶⁷¹ 1309-ben János nyitrai püspök és Gasparus (helyettes) kiküldött bírók⁶⁷² összefoglalták az addig történeteket (helyettes bírók és képviselők kinevezése, a peres felek álláspontja⁶⁷³), majd a pert a következő évre halasztották.⁶⁷⁴ A következő húsz év eseményeire csak visszamenőleg, Oliver de Cerzeto, poitiers-i kanonok, pápai *auditor*⁶⁷⁵ 1329-es okleveléből követ-

valamilyen okból kimaradt a pápai kinevezés átirásából.

667 A győri prépost a kereszteseket a határidők be nem tartása (*in pluribus terminis fatigarunt*) miatt a veszprémi képviselők költségeinek megtérítése céljából négy márka fizetésére kötelezte, a per tárgyalását pedig későbbre halasztotta, a feleket Győrbe rendelve. Karácson második okleveléből (22. tábl. 16. sz.) kiderült, hogy a stefaniták nem jelentek meg a kijelölt napon, a meghatározott összeget sem fizették meg. Az oklevél arról is beszámol, hogy a veszprémi püspök képviselői Hugutio de Vercellis pápai *auditor* leveléről (22. tábl. 14. sz.) és bizonyos pénzbeli büntetésről (*sub certa pena peccuniaria*) ki akarták kérni Niccolò Boccasini pápai legátus véleményét. A pápai *auditor* hivatkozott oklevele alapján arról lehetett szó, hogy a veszprémi képviselők a pápai udvarban fizetendő eljárási díjat kifogásolták.

668 Érdemes megjegyezni, hogy a dömösi olvasókanonokot ez a dokumentum a korábbi Máté (Matheus) helyett Mátyás (*Mathya*) néven említi.

669 22. tábl. 17. sz. Ez az oklevél az első Jakab apát ítélete óta (22. tábl. 5. sz.), amely konkrétan megnevezi a javakat, amelyekről a Szent István keresztesek esztergomi háza és a veszprémi püspök között folyó per szólt ([...] *decime umi de Calidis Aquis in Buda, possessio ecclesie Sancte Margarite circa Boyon et ecclesie de Taath propre Strigonium, possessio decimarum umi et frugum ecclesiarum predictarum* [...]).

670 22. tábl. 18. és 21. sz.

671 22. tábl. 19. sz.: a pilisi apátot és a budai ferencesek guardiánját, majd 22. tábl. 22. sz.: 1307-ben az esztergomi érseket, az esztergomi prépostot és a gömöri főesperest). Ezekről Tamás tihanyi apát okleveléből értesülünk (22. tábl. 23. sz.).

672 22. tábl. 30. sz.

673 22. tábl. 24–29. sz.

674 Ez a dokumentum is megerősíti, hogy a veszprémi püspök és a Szent István keresztesek között folyó három eredeti ügyet összevontan kezelték, ugyanis felsorolják az összes vitatott tulajdonú egyházat és tizedet (*decime de Calidis Aquis, de Sancte Margarete de Bylle, Sancti Georgii de Taath, Sancti Thome de Sydoud et Sancti Andree*). Billére ld. ÁMTF II. 314.

675 Adattár 158. sz.

keztethetünk.⁶⁷⁶ Ebben utasította a pannonthalmi,⁶⁷⁷ tihanyi és zirci⁶⁷⁸ apátokat a perben érdekelt felek megidőzésére a pápai udvarba. Úgy tűnik azonban, hogy vagy a veszprémi püspök, vagy a Szent István keresztesek ezúttal szerették volna megspórolni az avignoni utazás költségeit, így még ugyanebben az évben a csanádi püspök előtt kompromisszumot kötöttek.⁶⁷⁹ A megegyezés csak rövid ideig működhetett a gyakorlatban, ugyanis a veszprémi püspök és a stefaniták képviselői már három évvel később megjelentek a pápai udvarban.⁶⁸⁰ Az ügyet újra Oliver de Cerzeto kezelte, aki a kalocsai érseket és az egri püspököt utasította a stefaniták állítását bizonyító dokumentáció összegyűjtésére.⁶⁸¹

Együtt érdemes tárgyalni azokat a pereket, amelyek az erdélyi püspök, vagy az alá tartozó főesperesek ellen folytak a korszakban, mivel e perek lényegi eleme ugyanaz: a felperesként megjelenő egyházi közösségek igyekeztek a terület két kiváltságolt, közvetlenül az esztergomi érsek joghatósága alá rendelt *decanatusa*, a szebeni és a brassói egyházkerületekéhez hasonló kiváltságolt helyzetet elérni.⁶⁸² A medgyesi dékán és a *decanatus rectorjai* (*decanus decanatus de terra Medies ac rectores ecclesiarum in dicto decanatu*) például úgy tűnik, egyszerre két egyházi hatalom ellen is panaszt emeltek a Szentszéknél:⁶⁸³ egyrészt a vizitációs terheken felüli egyéb összegek jogtalan követeléséért a gyulafehérvári főesperes ellen,⁶⁸⁴ valamint a tizedek felosztásáról szóló korábbi egyez-

676 22. tábl. 35. és 36. sz. Ezek szerint az 1309-es perhasztás után Teofil esztergomi prépost (Adattár 198. sz.), János gömöri főesperes és a Boleszló esztergomi érsek által maga helyett delegált Lodomér, az esztergomi-előhegyi Szent Tamás vértanú-egyház prépostja a stefaniták számára kedvezőtlen ítéletet hozott, akik emiatt újabb fellebbezést nyújtottak be (22. tábl. 31–32. sz.). A veszprémi püspök és káptalan Benedek hántai prépostot nevezte ki képviselőjéül, aki a pápai udvarban személyesen kérvényezte a pápától, hogy a pert egyik ügyhallgatójára bízva siettesse a végleges döntést (22. tábl. 33–34. sz.).

677 III. Miklós. Adattár 148. sz.

678 Nem eldönthető, hogy 1329-ben ki töltötte be a zirci apát tisztségét. HERVAY 1984. 214.

679 A hévízi tizedet megfizették, a *Taath*-i Szent György-egyház összes jövedelmével és spirituális joghatóságával a veszprémi püspök, a *Bylle*-i Szent Margit-, a *Sydoud*-i Szent Tamás- és a szentkirályi, lerombolt Szent András-egyházakat hasonló feltételekkel a stefaniták kapták. Az egyezség évében a hévízi bortized még a kereszteseké, a *taath*-i bor- és gabonated még a veszprémi püspöké lett.

680 A stefaniták képviselője (Budai Miklós) azt állította, hogy a veszprémi püspök (*Zaladus* – minden bizonnyal Ják nembeli Zlaudus, akinek püspöksége /1244–1262/ éppen a Györffy által említett, interpolált pápai bulla átírásának idejére esett: erről ld. a korábban idézett helyet, ÁMTF II. 281–282.) negyven évvel korábban lemondott a hévízi tizedekről, a *Bylle*-i Szent Margit-, a *Taath*-i Szent György-, a *Cydono*-i Szent Tamás- és a Szent András-egyházak tulajdonlásáról (22. tábl. 38. sz.).

681 22. tábl. 39. sz.

682 KISS 2013. 141–142.

683 KISS 2013. 139–140., 170–171; THOROCZKAY 2012a. 45.

684 10. tábl. 9. sz. „[...] *Conquesti sunt nobis ... quod archidiaconus ecclesiae Albensis dictae diocesis, ad quem de antiqua et approbata et hactenus pacifice observata consuetudine visitatio ecclesiarum in archidiaconatu suo eiusdem ecclesiae Albensis consistentium*

mény⁶⁸⁵ megszegéséért a gyulafehérvári káptalan ellen.⁶⁸⁶ V. Kelemen mindkét esetben a szebeni prépostot delegálta bíróként. Az eljárás menetét nem lehet pontosan rekonstruálni, ám úgy tűnik, hogy a medgyesi dékán folyamodványát a későbbiekben több másik üggyel összevontan kezelték a pápai udvarban: 1328-ból ugyanis rendelkezésünkre áll egy pápai *auditor* (Dynus genovai prépost és pápai káplán⁶⁸⁷) által kiadott dokumentum, amely az erdélyi püspök és káptalan, valamint a gyulafehérvári és nagy- és kis-küküllői főesperesek a sebesi, kézdi, kozdi, nagy- és kis-küküllői, szentlászlói⁶⁸⁸ dékánok, valamint az igeni⁶⁸⁹ és medgyesi plébánosok – akik közösségileg és egyenként is képviseltették magukat (*communitér vel divisim*) – között folyamatban lévő perről intézkedett.⁶⁹⁰ Az *auditor* oklevele a per okaként számos problémát felsorolt: a konfliktus így többek között szólt bizonyos tizedekről, *censusról*, a *decanatus* elhunyt dékánjainak és *rectorjainak* javairól, bizonyos jogok megtagadásáról és kiváltságok megsértéséről, valamint a panaszosok ellen elkövetett erőszakról. Az *auditor* meghatározta ezen kívül az eljárás lefolytatásának további menetét;⁶⁹¹ azonban a per végkimeneteléről nincs információnk.

Szintén az erdélyi püspök és a nagy-küküllői főesperes által elkövetett túlkapások (*census* megemlése, tizedek lefoglalása) ellen keresett jogorvoslatot a pápai udvarban a nádasi *rector*.⁶⁹² Bár V. Kelemen a váradi püspököt delegálta

pertinet, procuracionibus consuetis, quae sibi ratione visitationis debentur, non contentus, a dictis decano et rectoribus communitér, cum eorum ecclesias, quas in eodem archidiaconatu consistere asserit, visitat, ultra procuraciones sibi ratione huiusmodi visitationis debitas quasdam pecuniarum summas nititur extorquere alias eos contra iustitiam indebitis exactionibus aggravando [...].” (kiemelés tőlem, M. Á.) 1308. 01. 13.: MNL-OL DF 292061; UGDS I. 237–238. (311. sz.); AOKlt. II. 136. (303. sz.)

685 10. tábl. 10. sz. A korábbi megegyezésről a pápai megerősítés tudósít; a pápai levél általános megfogalmazása miatt a megállapodás részletei nem ismertek. 1307. 10. 11.: MNL-OL DF 292063; UGDS I. 235–236. (309. sz.); AOKlt. II. (244–245. sz.)

686 1308. 02. 04.: MNL-OL DF 292062; UGDS I. 238. (312. sz.); AOKlt. II. 139. (311. sz.)

687 Adattár 39. sz.

688 ÁMTF III. 560.

689 ÁMTF II. 166–167.

690 10. tábl. 13. sz.

691 „[...] venerabiles viros dominos decanos et rectores decanatum de Schebs, de Kizd, de Gozd, de Kukul maior et minori et de sancto Ladizlao, Petrum de Ygim plebanum atque de Medies [...]”, illetve a per okáról ugyanitt: „[...] super decimis, censibus, bonis decanorum et rectorum dictorum decanatum decedentium, iuratum denegatione, violatione privilegiorum et spoliationibus, quae dictis decanis et rectoribus inferuntur per dictos dominos episcopum et archidiaconos in visitationibus eorum et procuracionibus recipiendis et quibusdam pecuniarum summis, quas dicti domini episcopus et archidiaconi receperunt a dictis decanis et rectoribus pro eorum confirmatione et institutione seu eorum occasu secundum praedictorum decanorum et rectorum procuratorum assertionem [...]”. 1328. 05. 04.: MNL-OL DF 292064; UGDS I. 415–418. (460. sz.); AOKlt. XII. 126–128. (242. sz.)

692 10. tábl. 11. sz.; ÁMTF III. 558.

az ügyben, a pápai levél a magukat pápai kiküldött bírónak (*a sanctissimo patre Clemente papa quinto iudices delegati*) címző szebeni dékán és a szebeni keresztesek *magistere* átiratában maradt fenn. A két okirat kiállítás között eltelt rövid idő (március – október) miatt feltételezhetően nem egy újabb fellebbezést követő második pápai delegálásról volt szó, hanem inkább arról, hogy a váradi püspök adta tovább felhatalmazását.⁶⁹³ Végül itt kell megemlítenünk azt a pert is, amelyet a selyki dékán és a dékánátus papjai, valamint az asszonyfalvi plébános viselt az erdélyi püspök és a gyulafehérvári főesperes ellen.⁶⁹⁴ A panaszosok által előterjesztett vádak többnyire ugyanazok voltak, mint a korábban említett perek esetében; így a helyi papságot illető tized jogszerűtlen kisajátítása, a vizitációk során elkövetett visszaélések, erőszak, pénzösszegek jogtalan követelése, továbbá az elhunyt egyháziak javainak lefoglalása. Az olmützi püspököt felhatalmazó pápai levél azonban a megszokott formulától eltérő megfogalmazást használt, és nem csak arra utasította a címzettet, hogy végezzen vizsgálatot, hanem arra is, hogy idézze három hónapos határidővel az alpereseket a pápai kúriába.⁶⁹⁵ Ebben szerepet játszhatott, hogy a felperesek szerint a püspök és a főesperes igyekeztek mindenképp megakadályozni őket abban, hogy jogorvoslatot keressenek; de valószínűleg fontosabb szempont volt, hogy az ügyben – a vizsgált forrásanyagban egyébként egyedülálló módon – a szimónia vádja is felmerült. Ez pedig, ha igaznak bizonyul, súlyosabb következményekkel járhatott volna az alperesekre nézve, mint a delegált bírók hatáskörébe általánosságban utalt perek.⁶⁹⁶ Bár az olmützi püspök intézkedésére nincs közvetlen bizonyíté-

693 Az 1309. 03. 28-i delegáló bulla (UGDS I. 292–293. /315. sz./, AOkt. II. 262. /596. sz./) 1309. 10. 20-i átirata: MNL-OL DF 277241; UGDS I. 294–295. (318. sz.); AOkt. II. 334. (759. sz.) A dékán és a *magister* oklevele nem említ explicit módon *subdelegatiót*, de a szóválasztás (*auctoritate nobis tradita*) bizonyosan erre utal.

694 10. tábl. 12. sz.; HEGYI 2018. (kézirat) Hegyi Gézának hálásan köszönöm, hogy a rendelkezésemre bocsátotta a kéziratot.

695 „[...] *Nos igitur attendentes, quod si praemissa veritate nitantur, limam celeris et opportuna correctionis exposcunt, cum talia non sit dubium in dictorum episcopi et archidiaconi salutis et famae dispendium vergere et in multarum animarum perniciem redundare, fraternitati tuae de qua plenam in domino fiduciam gerimus in virtute obedientiae districte praecipiendo mandamus, quatenus de praemissis omnibus et singulis inquiras diligentius veritatem et quaecumque super hiis inveneris fideliter in scriptis redacta nobis sub sigillo tuo destinare procures. Et si forte per inquisitionem huiusmodi praemissa repereris ita esse, praefatos episcopum et archidiaconum ex parte nostra peremptorie citare procures, ut infra trium mensium spatium post citationem huiusmodi legitime compareant in Romana curia coram nobis facturi super hiis et recepturi, quod iustitia suadebit [...]*” 1322. 12. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 341 (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 229r); UGDS I. 368–369. (398. sz.); AOkt. VI. 320. (873. sz.); LC J XXII. IV. 222. (16770. sz.)

696 A szimónia szankcionálásával IX. Gergely dekrétumai részletesen foglalkoztak. Ezek szerint a szimóniával vádolt egyházi személy nem szolgáltathatta ki a szentségeket, ha pedig bebizonyosodtak a vádak, letették hivatalából. CIC 749–767. *Liber quintus* tit. III. A pápai rezervációk szempontjából pedig az is lényeges volt, hogy a javadalom a pápai kúriában

kunk, I. Károly oklevele – amely szerint a király tudatta a pápával: nem tűri, hogy a magyar főpapokat és egyháziakat külföldre hívják perbe – arra enged következtetni, hogy az idézés valóban megtörtént.⁶⁹⁷ A király közbelépése egy időre elhallgattatta a selyki dékánátus papságát, azonban a per I. Lajos uralkodása alatt újrakezdődött, és évszázadokig húzódott.⁶⁹⁸

A vizsgált korszakban delegált bírók közreműködésével zajlott két olyan per is, amelyek Észak-Magyarország (Szepes és Sáros megye bizonyos részei) még a 14. század elején is vitatott egyházigazgatási határaiból eredtek. Az egyik ezek közül az a konfliktus, amely az esztergomi érsek (és a szepesi káptalan) és a krakkói püspök között az egyházmegyéket elválasztó határvonal bizonytalansága miatt kezdődött, és három falu – a Poprád folyó mentén fekvő Podolin, Gnézda, Ólubló⁶⁹⁹ – felett gyakorolt joghatóság körül kristályosodott ki.⁷⁰⁰ A krakkói püspök fellebbezése nyomán XXII. János a czarnowas-i (wrocław i. m.) premontrei prépostot delegálta bíróként.⁷⁰¹ Az ügy dokumentációja a pápai kiküldött bírói felhatalmazást „megöröklő”, Prot prépost átírása alapján, későbbi másolatokban maradt fenn.⁷⁰² A krakkói püspök jogigényét elismerő, a károk

ürüljön meg. Erről ld. az V. 2. 1. fejezetet.

697 „[...] *Insuper nolumus ipsos super hoc scripsimus domino nostro papae notificantes, quod nulla ratione pati volumus, quod praelati et ecclesiae regni nostri extra regnum nostrum ad longinquas partes [citen]tur vel in causam attrahantur, aggravati nimia egestate laborare compellantur [...]*” 1323. 09. 04.: MNL-OL DF 277253 (1323. 10. 11-i átíratban); UGDS I. 376. (406. sz.); AOkt. VII. 208. (447. sz.)

698 HEGYI 2018.

699 Ma mindhárom település Szlovákiában található.

700 10. tábl. 19. sz. Stanisław Sroka szerint a per kezdete a 13. század első felére vezethető vissza, amikor a krakkói püspök első ízben emelt panaszt a szepesi káptalan ellen a podolinieci tized jogtalan beszedése miatt. A pert leírja PÓR 1900. 27–28; SROKA 1994c. 51–55. Rövidebb összefoglalást ad ezenkívül SROKA 1994a; BARCS 2003. 154; TÖRÖK 2011. 144–145. Bár Sroka nem említi, de 1235. 01. 07-i bullájában IX. Gergely pápa a sulejówi ciszterci perjelt, az opolei főesperest és (Godefridus) wrocław i kanonokot delegálta bírókként az ügy eldöntésére. POTTHAST I. 836. (9818. sz.) Egy bő évtizeddel később IV. Ince a wrocław i dékánt utasította a krakkói és az esztergomi egyházmegyék határának pontos leírására. 1247. 01. 22.: *Kodeks dyplomatyczny* I. 35. (26. sz.); BP I. 89. (439. sz.); POTTHAST II. 1049. (12413. sz.) január 31-i dátummal közli.

701 A panasz konkrétan arra vonatkozott, hogy a krakkói püspök a fent említett falvakban – amelyek jog és szokás szerint a krakkói egyházmegyéhez tartoznak – a lelki joghatóságot (*iurisdictio spiritualis*) nem tudja szabadon gyakorolni, mert Tamás és Boleszló érsekek erőszakkal a saját fennhatóságuk alá rendelték (*praedictas villas auctoritate propria suae dominationi per violentiam submiserit*) 1324. 06. 15.: (későbbi másolatokban) MNL-OL DL 36769, DF 278931 és DF 258830; FEJÉR VIII/2. 634–635. (CCXCIX. sz., 1325-ös dátummal); AOkt. VIII. 158. (309. sz.)

702 Így mindhárom érdekelt fél részéről a képviselők megbízása: a krakkói püspökre vonatkozóan ld. 1325. 05. 30.: *Kodeks dyplomatyczny* I. 176–178. (139. sz.); AOkt. IX. 130. (220. sz.); az esztergomi érsekre vonatkozóan 1325. 09. 08.: *Kodeks dyplomatyczny* I. 179–180. (141. sz.), AOkt. IX. 222. (398. sz.); a szepesi prépostra vonatkozóan ld. 1326. 04. 08.: MES III. 74. (128. sz.); *Kodeks dyplomatyczny* I. 180–181. (142. sz.); AOkt. X. 98.

és a per költségeinek megtérítésére kötelező ítélet⁷⁰³ ellen a szepesi káptalan valószínűleg azonnal fellebbezett, a pápa ugyanis 1333-ban a Wrocław egyházmegyei Rudy- és Szent Vince-monostor (ciszterci és premontrei) apátjait, valamint a wrocławwi Szent Kereszt-egyház prépostját bízta meg az ügy további kezelésével. Miközben a szepesi káptalan a Szentszéken keresztül igyekezett elérni az ügy felülvizsgálatát,⁷⁰⁴ Telegdi Csanád egy másik irányból támadta meg Prot prépost döntését: egy IV. Ince által, 1254-ben adott kiváltságra hivatkozott, amely különleges parancshoz kötötte a pápai kiküldöttek, legátusok, *conservatorok* és *executorok*, vagy helyetteseik számára az esztergomi érsek és egyház ellen az egyházi büntetés alkalmazását. A per során 1333-ban Csanád érsek a pilisi⁷⁰⁵ és a zirci⁷⁰⁶ apátokhoz fordult segítségért, ugyanis az 1254-es dokumentum ezeket a ciszterci előjárókat hatalmazta fel arra, hogy az érseknek adott kiváltság betartását biztosítsák.⁷⁰⁷ Ennek következményeként született az a dokumentum, amelyben az említett apátok megtiltották az egri és a veszprémi püspököknek – akiknek Prot prépost utasítása nyomán kellett volna eljárniuk –, hogy az esztergomi érseket és káptalant kiközösítsék, illetve az esztergomi egyházat *interdictum* alá helyezték.⁷⁰⁸ Csanád érsek lépése valószínűleg illetékességi vitát generált, így nem csoda, hogy az ügyet még egy évtizeddel később

(126. sz.); AOkl. XI. 74–75. (sz. n.) A krakkói püspököt képviselő Frowin beadványa: *Kodeks dyplomatyczny* I. 191–192. (150. sz.)

703 MNL-OL DL 36769, DF 278931 és DF 258830. Prot prépost ítéletének kiadását ld. 1332. 02. 12.: *Kodeks dyplomatyczny* I. 190–195. (150. sz.) Innen ismerjük az ügyet Prot czarnowas-i prépost előtt tárgyaló prépost, Bertalan nevét. A dokumentum emellett arra is rávilágít, hogy az esztergomi érsek és a szepesi káptalan képviselői Boleszló haláláig megjelentek a perben, de a széküresedés idején távol maradtak, ezért a prépost az ítéletet az alperes (képviseelőinek) távollétében hozta meg.

704 A szepesi káptalan érvelése szerint a prépost nem akarta őket meghallgatni („[...] *praefatus praepositus dicti monasterii eos super hoc audire contra iustitiam denegavit* [...]”), holott Prot eredeti ítélete éppen azt rótta fel az alpereseknek, hogy az esetek többségében – főként az esztergomi érseki szék megüresedése után – az idézések ellenére távol maradtak. 1333. 05. 05.: MNL-OL DF 264161; Fejér VIII/3. 700–702. (CCCXVIII. sz.); AOkl. XVII. 109–110. (229. sz.)

705 Név szerint nem azonosítható. HERVAY 1984. 152.

706 Odo. Adattár 157. sz.

707 „[...] *auctoritate nobis presentium indulgemus ut nullus delegatus vel subdelegatus executor aut etiam conservator auctoritate sedis apostolice vel legatorum ipsius in eos vel ecclesiam ipsorum excommunicationis vel interdicti sentencias promulgare vel interdicere ipsis ingressum ecclesie valeat absque speciali mandato sedis eiusdem* [...]” A IV. Ince által 1254-ben biztosított kiváltságot ld. 1254. 10. 02.: MNL-OL DF 237280; MES I 420. (459. sz.); AO VII. 367–368. (256. sz.)

708 1333 (h. és n. nélkül): MNL-OL DF 237281, 237306 és 248971, MES III. 233–234. (350. sz.); AOkl. XVII. 241. (543. sz.) Az utóbbi két kiadvány hibásan 1251-es dátummal hozza IV. Ince rendelkezését.

sem sikerült lezárni: 1342-ben XII. Benedek a wrocławui püspöknek és az opolei egyház dékánjának adott delegált bírói felhatalmazást.⁷⁰⁹

Elég jól rekonstruálható annak a pernek a menete, amely a tárcai főesperességből származó tizedekért folyt az egri püspök és a helyi plébánosok között.⁷¹⁰ Az eljárás dokumentumai – közöttük a bírói delegálást tartalmazó pápai levél átirata – *rotulusszá* összefűzve a lőcsei levéltárban maradtak fenn, amelyet Stanisław Sroka ismertetett.⁷¹¹ A probléma abból adódott, hogy a Tárca folyó völgyének felső része még a 14. század elején is ritkán lakott terület volt, így a világi-, de főként az egyházigazgatási határok sem voltak tisztázottak. Az egyházi fennhatóságért az esztergomi érsek alá tartozó szepesi káptalan és az egri püspök vetélkedett. Ilyen körülmények között hozta létre 1323-ban még egri püspökként Telegdi Csanád az abaúji főesperesség területéből kiszakítva a tárcai főesperességet, természetesen saját joghatóságának alárendelve. A püspök a területet betelepítő nemesekkel – akik a helyi egyházak kegyúri jogát is gyakorolták – a szepesi káptalan kárára úgy állapodott meg, hogy az itt található falvak plébánosai az egri püspöknek tartoznak tizedet fizetni.⁷¹² E döntés ellen a helyi papok a Szentszékhez fellebbeztek, mivel a szepesi prépost joghatósága alatt a tized harmada közösségileg őket illette.⁷¹³ A petíció eredményeként XXII. János 1330-ban a Krakkó egyházmegyei Staniątki Benedek-rendi apácakolostor prépostjának adott delegált bírói felhatalmazást.⁷¹⁴ Fontos rámutatnunk, hogy az eljárás megindítása körülbelül arra az időszakra esett, amikor az egri egyházmegye élén is váltás történt: Preclaw prépost első idézése 1330. júliusában kelt, Telegdi Csanádot pedig ez év októberében helyezte át a pápa az eszter-

709 1342. 01. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 370, ep. 39; AAV Reg. Aven., vol. 55, fol. 313; AOKlt. XXVI. 66. (36. sz.); THEINER I. 645. (DCCCCLXIX. sz.). Ezt a dokumentumot sem SROKA 1994. 51–55., sem BARCS 2003. 151–155., sem TÖRÖK 2011, 144–145. nem említi. PÓR 1900. 28. pedig 1341-es évszámmal hivatkozik rá. Az *Ut per litteras apostolicas* adatbázis a napot elrontva 1342. 01. 23-i dátummal hozza (009340. sz.) A pápai levél dátuma: *VIII kl. februarii anno octavo*. A HC I. 17. 1335. 01. 08-ra teszi XII. Benedek koronázását – vagyis a 8. uralkodási év 1342. 01. 08-tól 1343. 01. 07-ig tartott – bár a 7. jegyzetben megjegyzi más források 1334. 01. 20-ára datálják a koronázást. Ennek alapján a 8. uralkodási év 1341. 12. 20. és 1342. 12. 19. közé esik. Én a *Hierarchia Catholica* és az *Ut per litteras* adatbázis alapján az 1335. 01. 08-as koronázási dátumot fogadom el, de ha a második lehetőséggel számolnánk is, a 8. évben február elseje előtti nyolcadik nap 1342. 01. 25.

710 10. tábl. 17. sz.

711 SROKA 2007. 148–164.

712 A tárcai főesperesség nagyjából Sáros megye területét fedte le. BLAZOVICH 1991. 167; SZENDE 2003b. 169, 30. jz. Telegdi Csanád erről szóló okleveleit ld. 1323. 10. 16.: MNL-OL DL 68792, 68793; AOKlt. VII. 240–241. (513., 514. sz.)

713 1311-ből van adat arra, hogy a tizedet a prépost átengedte a helyi plébánosoknak, csak a *cathedra* címre igényt tartva. KISS 2013. 82–83.

714 1330. 03. 31.: átiratban a lőcsei *rotulusban*, MNL-OL DF 275939; AOKlt. XIV. 119. (176. sz.); SROKA 2007. 154. (1. sz.)

gomi érseki székhelybe.⁷¹⁵ Az új egri püspök, Dörögdi Miklós⁷¹⁶ pedig 1330 őszétől 1331 tavaszáig – vagyis a második (1331. január) idézés idején biztosan, de elképzelhető, hogy még a harmadik (1331. május) idején is – Avignonban tartózkodott.⁷¹⁷ Az egri püspök azonban hazatérte után sem volt hajlandó tudomást venni Preclaw prépost intézkedéseiről, így a per végül az alperes távollétében az eredetileg felhatalmazott bíró helyettese, Ścibor újszandeci ferences guardián előtt zajlott.⁷¹⁸ A tárcai főesperesség plébánosainak képviselője, Frowin lengyel kanonok⁷¹⁹ több dokumentumot is bemutatott bizonyítékként, így Boleszló esztergomi érsek átiratában elődje, Tamás érsek döntését arról,⁷²⁰ hogy a tárcai kerület egyházai a szepesi prépost joghatósága alá tartoznak és szabad tizedekkel (*liberae decimae*) rendelkeznek, valamint több példát arra, hogy a helyi plébánosok megválasztását a szepesi prépost hagyta jóvá. Ezt követően az egri püspököket elmarasztaló ítélet született.⁷²¹ Dörögdi Miklós azonban nem nyugodott bele a döntésbe, és úgy tűnik, végül sikerült kompromisszumot elérnie: egy 1336-ban kiadott oklevele szerint – az esztergomi érsek jóváhagyásával – a tárcai főesperesi kerületből származó tizedeknek csak a felét engedte át a helyi egyháznak, a másik felét egri püspökként magának tartotta fenn.⁷²² Az úgy

715 1330. 09. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 572 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 367b; MNL-OL DF 291546); THEINER I. 527–528. (DCCCXVI. sz.); AOkl. XIV. 310–311. (520–526. sz.); LC J XXII. X. 11. (50903. sz.)

716 Pápai kinevezését ld. 1330. 10. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 97, ep. 1. (AAV Reg. Aven., vol. 273, fol. 245a; MNL-OL DF 291521); THEINER I. 529. (DCCCXIX. sz.); AOkl. XIV. 321–323. (552–557. sz.); LC J XXII. X. 22. (51060. sz.)

717 A pápa még március végén is Miklós egri püspök kérését teljesítette. 1331. 03. 24.: MNL-OL DF 291661 (13. kép, 390. levél); THEINER I. 540. (DCCCXXXVII. sz.); AOkl. XV. 68. (118. sz.)

718 A helyettes delegálását ld. MNL-OL DF 275939; SROKA 2007. 154–155.

719 Róla bővebben ld. SROKA 2007. 151.

720 Az eredeti dokumentum 1312. 01. 14-én kelt (AOkl. III. 104. /128. sz./; FEJÉR VIII/1. 459–462. /CCXII. sz./), Boleszló 1322. 10. 01-i átiratát ld. MNL-OL DF 264150; FEJÉR VIII/2. 369–370. (CLXIV. sz.); AOkl. VI. 289. (786. sz.). A per során mindkét oklevelet átirták, így ld. MNL-OL DF 275939.

721 A *subdelegatio* szövege szerint Preclaw prépost a döntés jogát is átengedte Ścibor ferences guardiánnak: „[...] *vobis committimus vices nostras, ut causam audiat is eandem et, quod iustum fuerit, decernatis facientes per censuram ecclesiasticam, quod per nos decretum fuerit firmiter observare. Testes vero, qui se gracia timore vel odio subtraxerint, per eandem censuram compellatis veritati testimonium perhibere [...]*” MNL-OL DF 275939; SROKA 2007. 154–155.

722 A dokumentum szerint Csanád esztergomi érsek Miklós püspök kérésére érvénytelenítette a korábban delegált bírók által meghozott ítéleteket és tett engedményt az egri püspökség javára. 1336. 06. 19.: MNL-OL DF 263079; AOkl. XX. 227. (275. sz.), MES III. 288–289. (411. sz.) Több történész I. Károly beavatkozását sejtette: így Török Márta (TÖRÖK 2011. 29.), Sugár Istvánra (SUGÁR 1984. 111.) hivatkozva, aki viszont Wagner Károlyt idézi (WAGNER 1780. 465–466. /VI. sz./), vagyis az egri püspök imént idézett 1336-os oklevelét tekinti forrásnak; és MESZLÉNYI 1938. 28. A hivatkozásokat visszakövetve azonban a király közbelépésére nem lehet bizonyítékot találni.

egyébként olyannyira elmérgesítette Csanád érsek és János szepesi prépost⁷²³ kapcsolatát, hogy utóbbi az avignoni kúriában is panaszt tett. Az érsek és a káptalan kiegyezésére végül valószínűleg Galhardus de Carceribus pápai *nuntius* közvetítésével került sor.⁷²⁴

A fentebb részletezett hosszan elhúzódó, komplikált perek bővebb forrásanyagot hagytak ránk, viszont ezeken kívül rendelkezésünkre áll több olyan „kisebbségi” per is, amelyekről csak egy-egy oklevél szolgáltat adatot; ez következhet a forrásvesztéséből, de abból a lehetőségéből is, hogy az ítélethozatalt követően nem történt fellebbezés. Mivel mind az érdekelt felek, mind a kinevezett bírók köre igen változatos képet mutat, ezeket az ügyeket kiváltó okuk szerint csoportosítva tartom érdemesnek bemutatni. Az első kategóriába tartoztak azok a perek, amelyek bizonyos egyházak felett gyakorolt joghatóságért folytak. Ilyen volt például a petendi *rector* pere a vezekényi *rector* ellen Nemcsényi falu templomának joghatóságáért,⁷²⁵ amelyben a pápai kiküldött bíró, a bécsi skótok bencés apátja az előbbi javára döntött.⁷²⁶ Ugyancsak ide tartozik a váradi püspök panasza a debreceni domonkosok ellen, akik a helyi templomot és annak parochiális jogait elfoglalták.⁷²⁷ Itt csak a pápai *rescriptum* maradt fenn, amelyben XXII. János az esztergomi érseket, valamint a veszprémi és a győri püspököket bízta meg az ügy kivizsgálásával.⁷²⁸ A szebeni plébániaegyház feletti joghatóság és a hozzátartozó tizedek miatt fordultak a Szentszékhez a szebeni polgárok (*communitas civium de Cybinio*) és a szebeni plébános.⁷²⁹ A csanádi és a váradi püspökök fellebbezést rögzítő tanúságlevele szerint a szebeni prépost önkényesen magához vonta a helyi egyház és a hozzátartozó bevételek feletti rendelkezést.⁷³⁰ A petíciót a sértett felek valóban el is juttatták Avignonba,

723 Adattár 93. sz.

724 Az ügyet leírja TÖRÖK 2011. 43., 144–146. Török Juhász Kálmánra hivatkozva (JUHÁSZ 1946. 54.) augusztus 31-ére datálja az érsek és a káptalan közötti megbékéléséről kiadott dokumentumot. Juhász Pór Antal munkáját vette alapul (PÓR 1907b. 19.), ez utóbbi azonban egy augusztus 25-i oklevélre hivatkozik. 1338. 03. 25.: MNL-OL DF 272743; AOkt. XXII. 93. (143. sz.); MES III. 305–306. (443. sz.); TÖRÖK 2011. 43; PIRHALLA 1899. 44–48.

725 10. tábl. 14. sz.

726 Erről a perről csak az 1309. 11. 17-én hozott döntés tudósít, amely az esztergomi érsek 1325. 08. 01-i oklevelének későbbi átiratában maradt fenn. MNL-OL DL 41762; AOkt. II. 337. (766. sz.) és AOkt. IX. 196. (346. sz.) Erről ld. még ÁMTF I. 467. (Petend)

727 10. tábl. 21. sz.

728 „[...] *fratres ordinis predicatorum commorantes in villa de Broten...parochialem ecclesiam dicte ville...occuparunt et detinent occupatam [...] ac usurparunt et exercent omnia iura parochialia parochialis ecclesie antedictae [...]*” A pápai kinevező oklevelet ld. 1326. 10. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 102 (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 142v); MNL-OL DF 291475; THEINER I. 507–508. (DCCLXXX. sz.); AOkt. X. 256–257. (419. sz.); FAYEN 1908. VI. 345. (26798. sz.) A pert megemlíti BUNYITAY II. 1883. 433. Bár Bunyitai a delegált bíró kiküldését úgy értelmezte, hogy a pápa a címzetteket a váradi püspök joghatóságba való visszahelyezésére utasította.

729 10. tábl. 16. sz.

730 A püspökök oklevele szerint a szebeni polgárok és plébános képviselője, *Johannes de*

s ennek következményeként XXII. János az olmützi püspököt utasította, hogy állapítsa a meg: kihez tartozik valójában az egyház patronátusának joga.⁷³¹

A korlátozottabb forrásanyag alapján vizsgálható, „kisebb” ügyek második csoportjába soroltam azokat a pereket, amelyek tárgya valamely egyházi javadalom betöltése volt.⁷³² Egy 1331-es pápai levél – amely a pannonhalmi apátot,⁷³³ valamint a szepesi, a győri, az esztergomi és a váradi prépostokat⁷³⁴ delegálta bírókként – arról számolt be, hogy a pozsegi prépost a pápai udvarban keresett jogorvoslatot, mert bár a Szent Péter-egyház prebendái betöltésének joga őt illetné, a pécsi püspökök hosszabb idő óta jogellenesen rendelkeznek a helyi kanonokságokról.⁷³⁵ A pozsegi prépostságot érintően még egy eljárás folyt a korszakban:⁷³⁶ Benedek fia András a tolnai főesperességét cserélte a pozsegi préposti méltóságra *Olvir dictus* Andrással. Később azonban – a *permutatio* jogszerű lezajlása ellenére – utóbbi mégis megfosztotta (*spoliavit*) előbbi a prépostságtól. A sértett fél fellebbezését követően Thomas Fastolff⁷³⁷ norwich-i dékán, bangori kanonok, a pápai udvar *auditor*a és a pápa káplánja bírálta el az ügyet, Benedek fia András javára döntve. A pápa William Bateman lincolni dékánt⁷³⁸ és két meg nem nevezett társát jelölte ki *executorként*, de hazatérve Benedek fia András jogának nem tudott érvényt szerezni, mivel a király az alperes Andrásnak juttatta a prépostságot. XII. Benedek ezért levelében kérte I. Károlyt,⁷³⁹ hogy a döntést végrehajtását tovább ne akadályozza, illetve utasított-

Cluswar 1321. 07. 03-án kereste fel őket (AOkt. VI. 75–76. /189. sz./); 1321. 07. 05.: MNL-OL DF 244570; AOkt. VI. 76–77. (191. sz.); UGDS I. 350–352. (380. sz.).

731 1322. 04. 02.: MNL-OL DF 244569; UGDS I. 360–361. (389. sz.); AOkt. VI. 189. (509. sz.); Kiss 2013. 138–139; THOROCZKAY 2012a. 45–46.

732 Ebbe a csoportba tartozik a 10. tábl. 24. sz. is, amelyben Chama küüllői főesperes vádolta a váradi püspököt hatalmaskodással. Mivel ezt az ügyet a IV. 1. 1. fejezetben bemutattam, itt nem térek ki a részletekre. A perhez tartozó pápai kinevezést ld. 1332. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1528 (AAV Reg. Aven., vol. 42, fol. 226r); LC J XXII. XI. 145. (56528. sz.)

733 III. Miklós Adattár 148. sz.

734 János szepesi prépost (Adattár 93. sz.) és Teofil esztergomi prépost (Adattár 198. sz.). A váradi prépostságban két István nevű személy követte egymást, erről ld. Adattár 70. sz.

735 10. tábl. 23. sz.; 1331. 01. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 663 (AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 714v); MNL-OL DF 291561; AOkt. XV. 22. (35. sz.); FAYEN 1908. X. 116. (52 307. sz.) A pápai oklevél szerint a pécsi főpápok Záh nembeli Jób (1252–1280) püspöksége óta folytatták ezt a jogellenes gyakorlatot. Az 1331-es oklevelet megemlíti, de nem részletezi az ügyet: KOSZTA 2009. 81.

736 10. tábl. 32. sz.

737 Adattár 200. sz.

738 Thomas Fastolff előtt töltötte be a norwich-i főesperességet (1328–1340), 1340 és 1344 között lincolni dékán, 1344-től 1353-as haláláig norwich-i püspök volt. FEA 1. 3–4. Online változat: <http://www.british-history.ac.uk/fasti-ecclesiae/1300-1541/vol1/pp3-4>, letöltés 2020. 04. 12. Püspöki hivatali idejéről ld. FEA 4. 23–25. Online változat: <http://www.british-history.ac.uk/fasti-ecclesiae/1300-1541/vol4/pp23-25>, letöltés 2020. 04. 12.

739 1341. 04. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 119v–120v, ep. 282 (AAV Reg. Aven., vol. 55, fol.

ta a genovai érseket (!), valamint az egri és zágrábi püspököket, hogy járjanak közben Benedek fia András érdekében.⁷⁴⁰ Az előző két üggyel ellentétben – ahol a források hiánya megakadályozza az eljárás további lefolyásának ismertetését – egészen részletes képet fest a bécsi skótok apátjának ítéletlevele arról a perről, amelyet János fia Miklós folytatott egy pozsonyi kanonoki prebendáért a pozsonyi prépost és a javadalmat annak jóváhagyásával elfoglaló Zalai Miklós ellen.⁷⁴¹ A dokumentum egészen kivételes módon a jogi eljárás összes fázisát leírja és azt is lehetővé teszi, hogy rekonstruáljuk a per kronológiáját. Ezek szerint egy nagyobb halasztások nélkül zajló eljárás körülbelül egy évet vett igénybe. Ennyi idő alatt a felperes elutazott a pápai kúriába és hazatért, valamint az érintett felek megjelentek a bíró előtt Bécsben. A kanonok, *Ruffus* Péter, akinek a javadalmát János fia Miklós megszerezni igyekezett, 1341. február 17-én halt meg, a delegált bírói kinevezést tartalmazó pápai bulla június 19-én kelt, a kérést benyújtása október 19-én történt meg, a tanúkat 1342. január 14-én hallgatták meg, az ítéletlevél dátuma pedig március 15. volt. Fontos kiemelnünk, hogy a felperes juttatta el a pápai kinevezést a delegált bíróhoz (*Nicolaus Johannis... eidem domino abbati ... litteras apostolicas ... presentavit*), és a per a delegált bíró „székhelyén”, a bécsi skótok monostorában zajlott. A felperes saját magát képviselte, és a per folyamán a prépost ígéretére hivatkozott, amely szerint üresedés esetén juttat neki egy prebendát, valamint egy 1338-ban kelt oklevelet is bemutatott, amelyben a prépost kanonokká fogadta. Az alperes ügyvédje ezzel szemben azzal érvelt, hogy a prépost a káptalan hozzájárulása nélkül nem dönthet a prebendákról, és precedensként olyan kanonoki kinevezéseket idézett, amelyeket a káptalan is jóváhagyott (így Johannes de Milisin esetét, akit Gentilis bíboros közbenjárására neveztek ki⁷⁴²). Emellett hivatkozott a prépost 1341. januári levelére, amelyben az elismerte, hogy kiskorúsága alatt (*in annis minoribus*) törvénytelen (*contra canonum*) döntéseket hozott a megüresedő kanonokságokról, ezeket visszavonta és ígéretet tett arra, hogy az elkövetkezőkben kéri a káptalan beleegyezését. Végül a bécsi skótok apátját az alperes ügyvédje által bemutatott bizonyítékok győzték meg, így a János fia Miklós által megfogalmazott vádak alól felmentette a prépostot és Zalai Miklóst, a vitatott prebendát pedig utóbbinak ítélte.⁷⁴³

103v; MNL-OL DF 291744.); THEINER I. 641–642. (CMLXIV. sz.); AOkl. XXV. 105–106. (216. sz.)

740 1341. 04. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 120r–120v; sz. n. a 282-es számú levél végéhez csatolva (AAV Reg. Av 55, fol. 104v.)

741 10. tábl. 34. sz.

742 23. tábl. 61. sz.

743 Átiratban közli az apát 1341. 06. 19-i kinevezését (AOkl. XXV. 198. /411. sz./), az alperesek 1341. 10. 11-i ügyvédvalló oklevelét (AOkl. XXV. 345. /718. sz./); az apát ítéletlevelét ld. 1342. 03. 15.: MNL-OL DF 273019; MES III. 421–459. (600. sz.); AOkl. XXVI. 109–113. (105. sz.) Az apát oklevelében található perleírás szerint János fia Miklóst Tatamér székesfehérvári

A „kisebb” ügyek harmadik csoportja foglalja magába azokat a pereket, amelyek valamely egyházi tizeddel kapcsolatos probléma miatt folytak. A somogyi tizedek szövevényes történetébe illeszkedik a pannonhalmi apát⁷⁴⁴ és Pósa segesdi plébános konfliktusa.⁷⁴⁵ Az alperes ugyanis megtagadta a tizedfizetést, de a peres iratok nem utalnak arra, hogy ezt esetlegesen egy másik egyházi hatalomtól kieszközölt védelem reményében tette volna.⁷⁴⁶ A pápa a zirci apátot⁷⁴⁷ delegálta az ügyben bíróként.⁷⁴⁸ Az ítéletlevélből kiderül, hogy az eljárás során a pannonhalmi apát bizonyította: Segesd falu tizede a szentistváni adomány okán, pápai megerősítéssel az apátságnak jár. A segesdi plébános ezzel szemben többszöri idézés ellenére sem jelent meg, így a bíró – a bakonybéli és a jádsi bencés apátokkal, valamint a veszprémi őrkanonokokkal bíróságot ülve – a felperes javára döntött és kiközösítette az alperest.⁷⁴⁹

Nem jogsértés, hanem jogérvényesítés miatt zajlott – így különbözik az összes többi, delegált bírók joghatósága alá rendelt ügytől – az az eljárás, amely a pálos szerzetesek tizedmentességét vizsgálta a veszprémi, pécsi és zágrábi egyházmegyékben.⁷⁵⁰ A pápai megbízást Tatamér székesfehérvári prépost⁷⁵¹ kapta, aki az érintett felek megidézése után megvizsgálta a pálosok kiváltságait tartalmazó pápai leveleket, illetve az egyházmegyék képviselői révén megbizonyosodott róla, hogy a szerzetesek saját munkával művelt birtokaik és szőlők után fizetendő tized (... *a decimarum solutione ... de terris, de vineis ipsorum, quas iidem fratres propriis eorum laboribus et sumptibus excolunt* ...) elengedése nem okozna számottevő kárt a helyi egyházszervezetnek. Mivel sem a veszprémi, sem a pécsi, sem pedig a zágrábi püspökök nem emelt kifogást, a prépost megerősítette a pálosok kiváltságát.⁷⁵²

prépost támogatta, a per folyamán pedig igazolnia kellett, hogy nemes és törvényes házasságból származik, Somogy megyei Gulia faluból. A pozsonyi prépost ekkor Szécsényi Mihály, Tamás erdélyi vajda fia volt, akit az 1342. februári ítéletlevél már váci *postulatus*-nak nevezett. Az alperest, Zalai Miklóst az oklevél a prépost nevelőjeként említi, valamint kiderül, hogy pozsonyi kanonoksága mellett Székesfehérváron is tartott javadalmat. BOSSÁNYI I. 100. CXC. alapján azonos a RIBI 2018. 152. által feljegyzett Zalai János fia Miklós esztergomi, váci és veszprémi kanonokkal.

744 III. Miklós. Adattár 148. sz.

745 10. tábl. 22. sz.

746 Vö. Kiss 2013. 146–147.

747 Ekkor valószínűleg János volt a zirci apát. Ld. Adattár 96. sz.

748 Az 1330. 07. 01-i delegáló pápai levél a győri káptalan 1332. 06. 24-i átiratában maradt fenn: MNL-OL DF 207141; AO II. 607–608. (518. sz.); *Pannonhalma* II. 372. (106. sz.); AOKlt. XIV. 232–233. (379. sz.)

749 1332. 07. 09.: MNL-OL DF 207142; *Pannonhalma* II. 372–373. (107. sz.) Ezt az ítéletet már Odo zirci apát hozta. Ld. Adattár 157. sz.

750 10. tábl. 25. sz.

751 Adattár 197. sz.

752 A veszprémi püspökségre vonatkozó dokumentumot ld. 1335. 05. 12.: MNL-OL DL 2913 (másolata: MNL-OL DL 8800); AOKlt. XIX. 104. (229. sz.), 116–117. (259. sz.); AO III. 166–167.

A szűkebb forrásanyagot eredményező, ám delegált bírók közreműködésével lefolytatott perek közül öt eredt valamely egyházi, esetleg világi hatalom által elkövetett hatalmaskodásból. Meskó bytomi herceget,⁷⁵³ későbbi nyitrai, majd veszprémi püspököt a johannita rend magyarországi és szlavóniai perjele vádolta meg azzal, hogy megpróbálta tőle elbitorolni a perjelséget.⁷⁵⁴ A gotói ciszterci monostort perelte *Metis*-i Miklós szerzetes, akinek azért kellett menekülnie, mert nem ismerte el a világi urak által befolyásolt apátválasztást. XII. Benedek az ugyanolyan rendi zágrábi és toplicai apátokat bízta meg az ügy részleteinek felderítésével és szükség esetén a gotói apát elmozdításával.⁷⁵⁵ Itt kell megemlítenünk a bátai bencés apát panaszát is azokról a jogtalanságokról, amelyeket egyrészt a kalocsai érsek (Apáti, Nagyráki birtok elfoglalása), a pécsi püspök (Nyárad és hat falu elfoglalása) és bizonyos világi urak követtek el az apátság kárára. XII. Benedek az ügy kivizsgálására az esztergomi érseket rendelte.⁷⁵⁶ Szintén itt kell felidéznünk, hogy Szécsi András erdélyi püspök⁷⁵⁷ az egyházmegye klerikusai elleni erőszakkal, javak elfoglalásával és jelentős anyagi kár okozásával vádolta meg Szécsényi Tamás⁷⁵⁸ erdélyi vajdát a Szentszék-nél.⁷⁵⁹ A pápai levélből – amely a pécsi, váradi és egri püspököket⁷⁶⁰ hatalmazta

(116. sz.). A tizedmentesség megsértése esetén Meskó veszprémi püspök kiközösítést helyezett kilátásba: 1335. 06. 22.: MNL-OL DL 2928; AOkl. XIX. 167. (362. sz.); AO III. 173–174. (124. sz.) Tatamér székesfehérvári prépost 1335. 07. 12-én kelt rendelkezése a zágrábi egyházmegyéért illetően későbbi átiratban maradt fenn: MNL-OL DF 283555; AOkl. XIX. 176. (383. sz.) és 195–196. (428. sz.); SMIČIKLAS X. 224–226. (162. sz.) Végül Tatamér prépost 1336. 11. 30-i, pécsi egyházmegyére vonatkozó rendelkezését (AO III. 306–308; AOkl. XX. 323. /455. sz./) ld. az óbudai káptalan 1336. 12. 07-i átiratában MNL-OL DL 3024; AOkl. XX. 325. (461. sz.)

753 Adattár 134. sz.

754 10. tábl. 15. sz.; 1318. 03. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 68, fol. 152v, ep. 1474 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 5v); AOkl. V. 33. (54. sz.), LC J XXII. II. 97. (6549. sz.)

755 10. tábl. 29. sz.; 1337. 09. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 124, fol. 180, ep. 380 (AAV Reg. Aven., vol. 51, fol. 232–233; MNL-OL DF 291714 és 292700); AOkl. XXI. 312–313. (546. sz., teljes átirat), LC B XII. I. 462. (4956. sz.)

756 10. tábl. 28. sz. 1337. 03. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 124, fol. 132 (AAV Reg. Aven., vol. 51, fol. 86v; MNL-OL DF 291707); AOkl. XXI. 84–85. (149. sz.); KOLLER 1782. 467; LC B XII. I. 470. (5025. sz.) Ez a megbízás Telegdi Csanádnak szólt, ld. Adattár 31. sz. Érszegi Géza megjegyzi, hogy a világi urak – Bocolczai Egyed és Koroncói István – elleni vádak abból a tényből adódhattak, hogy bár a monostor királyi alapítású volt, a kegyuraság később világi családhoz került, és ezt a kevésbé kedvező fordulatot kívánták a bátai apátok a visszájára fordítani. *Tolna megye* 55–56. (1/32. sz.),

757 Adattár 10. sz.

758 CSUKOVITS 2012. 89–90; WERTNER 1893. 119–134.

759 10. tábl. 33. sz. 1341. 10. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 309, ep. 490 (MNL-OL DF 291745); THEINER I. 644–645. (DCCCCLXVIII. sz.); AOkl. XXV. 363–364. (760. sz.); LC B XII. II. 389. (9120. sz.) Az ügyet megemlíti FRANKÓI 1901. 165. Frankói a király ellen a Szentszék-nél tett 1338-as panasszal állítja párhuzamba az erdélyi vajda hatalmaskodását.

760 Kórógyi László (Adattár 125. sz.), Bátori András (Adattár 5. sz.) és Dörögdi Miklós (Adattár 150. sz.)

fel delegált bírói jogkörrel – az is kiderül, hogy az erdélyi püspök hatalmaskodásai miatt korábban már kiközösítette a vajdát, de I. Károly közbenjárására az egyházi büntetést feloldották. Figyelembe véve egy esetleges eljárás lefolytatására vonatkozó források hiányát, valamint azt a tényt is, hogy Szécsényi Tamás I. Károly uralkodásának egyik legstabilabb támasza volt, valószínűsíthetjük, hogy a Szentszékhez való fellebbezés ezúttal következmények nélkül maradt.

Szécsi Andráshoz hasonlóan Miklós győri püspök is többször fordult a Szentszékhez a világi hatalom visszaélései miatt. Az ő esete azonban lényegesen eltér az előzőektől, hiszen a jogsértés elkövetője maga I. Károly király volt. A konfliktusról először XXII. János 1318-as, *conservatorokat* – Lőrinc váci⁷⁶¹ és István veszprémi⁷⁶² püspököket, valamint Mátyás győri prépostot⁷⁶³ – kirendelő bullája tudósít.⁷⁶⁴ A királlyal való ellentét Miklós teljes püspöki hivatali idejére rányomta a bélyegét, ugyanis a pápa a püspök kérésére 1327-ben saját védelme alá helyezte az egyházmegyét,⁷⁶⁵ majd XII. Benedek 1335-ben az esztergomi érseket bízta meg azzal, hogy vegye rá a királyt: adjon elégtételt a győri püspöknek az elszenvedett károkért, és a jövőben tartózkodjon az egyházat károsító tettektől.⁷⁶⁶ Mivel a jogsértő ez esetben a király volt, felmerülhet a kérdés, hogy valóban bírói jogkör delegálásáról volt-e szó. Bár az esztergomi érseket felhatalmazó pápai levél formailag ténylegesen eltér a forrásanyag többi ilyen jellegű dokumentumától, a formula egyik lényeges eleme (*vocatis qui fuerint evocandi*) jelen van.⁷⁶⁷ Így az apostoli parancs feltételezhetően kettős természetű volt: egyrészt felhatalmazást adott a jogsértő tettek tényleges elkövetői ellen jogi eljárás lefolytatására, másrészt a király diplomáciai úton történő meggyőzésére. Konkrét lépéseknek az ügyben a későbbiekben nincs nyoma; ennek oka valószínűleg abban keresendő, hogy ekkor már az I. Károly feltétlen híveként számon tartott Telegdi Csanád vezette az esztergomi főegyházmegyét, valamint

761 Adattár 128. sz.

762 Adattár 73. sz.

763 Adattár 133. sz.

764 1318. 11. 22-én szólította fel I. Károlyt XXII. János, hogy adja vissza a győri püspöknek a javait (AAV Reg. Vat., vol. 69, ep. 157; AOkt. V. 125. /306–307. sz./; THEINER I. 462–463. /DCXCIX. sz./); a *conservatorok* kinevezését pedig ld. 1318. 11. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 69, ep. 156 (AAV Reg. Aven., vol. 41, fol. 86v); AOkt. V. 125. (308. sz.), LC J XXII. II. 305. (8671. sz.)

765 1327. 01. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 83. ep. 1769; AOkt. XI. 29. (49. sz.); THEINER I. 510–511. (DCCCLXXXVI. sz.); LC J XXII. VI. 436. (27730 sz.)

766 10. tábl. 27. sz.

767 „[...] fraternitati tue per apostolica scripta committimus et mandamus quatenus **vocatis qui fuerint evocandi** si premissa reperis veritate fulciri predictum regem ex parte nostra inducere studeas et hortari eidem sano consilio suadendo et episcopo et ecclesie predictis huiusmodi ablata cum effectu restituat et de dampnis illatis eisdem **plenam et debitam satisfactionem impendat** a qualibet alia novitate noxia contra ipsos imposterum abstinendo quinimo eos pro divina et apostolica sedis reverentia atque nostra sueque salutis obtentu regis favoribus prosequaretur [...]” (kiemelés tőlem, M. Á.) 1335. 05. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 119, fol. 188v (MNL-OL DF 291686); THEINER I. 604. (DCCCXCVIII. sz.); AOkt. XIX. 136. (297. sz.)

Miklós győri püspök 1336 vagy 1337 folyamán bekövetkezett halála után a király törvénytelen származású fia, Kálmán vette át a győri egyházmegye vezetését. Végül ide tartozik XII. Benedek pápai levele, amelyben Dörögdi Miklós egri püspököt utasította arra, hogy vizsgálja ki a magyarországi bencések kárára elkövetett jogsértéseket, így Bulcs, Bizere, Garáb és Mogyoród apátságok elfoglalását, amellyel egy István nevű világi személyt vádoltak, valamint Ágoston nándorfehérvári püspök visszaéléseit a kolozsmonostori apátságot és a Zágráb egyházmegyei Béla perjelségét illetően.⁷⁶⁸ Arról nincs tudomásunk, hogy milyen lépéseket tett az egri püspök a pápai parancs kivitelezése érdekében, azonban az 1342-es bencés rendi káptalan által kiadott dokumentumokból kiderül, hogy az említett monastorokat a bencések végül vissza tudták szerezni. Mivel a rendi káptalan okelvelei ezt a sikert Szigfrid garamszentbenedeki apátnak⁷⁶⁹ tulajdonították és határoztak az apát – avignoni utazásait is magukba foglaló – költségeinek megtérítéséről,⁷⁷⁰ egyáltalán nem kizárt, hogy az eredeti panasz is Szigfridtól származott, akinek így szerepe lehetett abban is, hogy a nándorfehérvári püspöknek Kolozsmonostorra és Bélára vonatkozó, XXII. János által biztosított jogait⁷⁷¹ XII. Benedek visszavonta.⁷⁷²

A „kisebb” ügyek utolsó kategóriája foglalja magába azokat, amelyek valamilyen – az előzőektől eltérő jellegű – károkozásról, vagy egyéb jogsértésről számolnak be. A pálosok újhelyi konventje például azért perelte a helyi vilhelmita (vagyis ekkor már hivatalosan Ágoston-rendi remete) közösséget (*fratres Gillermitas ordinis sancti Augustini, frater Dominicus prior de Wyhel ordinis heremitarum Sancti Augustini*), mert utóbbiak malma a Ronyva patakon a víz feltartóztatásával kárt okozott a felpereseknek (*damnum et preiudicium ex retardatione fluvii videbatur generari*). A pápai kinevező okiratok nem maradtak fenn, azonban 1324-ben a sárospataki plébános,⁷⁷³ majd Telegdi Csanád egri

768 10. tábl. 30. sz.; 1337. 10. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 123, fol. 158r, ep. 377 (AAV Reg. Aven., vol. 77, fol. 562); THEINER I. 618. (DCCCCXXVIII. sz.); AOKlt. XXI. 323. (569. sz.); LC B XII. I. 480. (5108. sz.).

769 Adattár 190. sz.

770 „[...] *pro recuperandis alienatis monasteriis* [...] *in Romanam curia apud summum pontificem et etiam in regno Hungarie personales labores atque solitudines impendit* [...]” 1342. 06. 02. és 06.: MNL-OL DL 3492 és DF 207186; Pannonhalmi II. 395–397. (128–129. sz.); AOKlt. XXVI. 225–227. (280–281. sz.) és 236–237. (298. sz.)

771 1332. 03. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1388; THEINER I. 549–550. (CCCLVII. sz.).

772 „[...] *Paulus* [...] *episcopus Albensis qui licet abbatiam in Cluswar et prioratum de Bela dicti ordinis sancti Benedicti* [...] *in commendam ex concessione apostolica obtineret tamen post revocationem nostram de commendis personalibus iamdudum a nobis factam illos detinere presumit* [...]” Ld. az egri püspöknek szóló bírói delegálást.

773 1324. 09. 06.: MNL-OL DL 2258; AO II. 157–158. (141. sz.); AOKlt. VIII. 202. (396. sz.) 1324 tavaszán egyébként a pápa a saját védelmébe vette az Ágoston-rendi remeték újhelyi monostorát és annak tulajdonát; nagyon valószínű, hogy a fellebbezést benyújtó küldöttség kérésére. 1324. 04. 05.: MNL-OL DL 2254; AOKlt. VIII. 88. (163. sz.); AO II. 123. (111. sz.)

püspök⁷⁷⁴ is magát pápai delegált bírónak címezve (*delegatus iudex a domino papa*, illetve *apostolice sedis iudex delegatus*) járt el az ügyben. Az első intézkedés az alperesek kiközösítéséről szólt, mivel kétszeri idézésre sem jelentek meg, de a per végül a két szerzetesi közösség megegyezésével zárult: az érintett felek a malmok működésének vizsgálatára és megfelelő beállításukra közösen küldtek ki arra alkalmas személyeket, és kiközösítés terhe mellett ígéretet tettek, hogy a fennálló viszonyokon nem változtatnak.⁷⁷⁵ A pilisi ciszterci monostor a pozsonyi zsidó közösség ellen tett panaszt a Szentszéknél, mivel a ciszterciek ottani kápolnája mellett újonnan épült zsinagóga zaja (*clamor*) akadályozta a misézést. XII. Benedek az esztergomi érseket delegálta, akit felhatalmazott, hogy a vádak beigazolódása esetén a zsinagógát leromboltassa és az ellenkezőket kiközösítéssel (ha keresztények) vagy hitük gyakorlása jogának megvonásával (*per subtractionem communionis fidelium*, ha zsidók) büntesse.⁷⁷⁶ András erdélyi püspök az olmützi egyházmegye vezetőjét vádolta azzal, hogy az erdélyi püspökséghez tartozó javakat foglalt le jogellenesen.⁷⁷⁷ XXII. János a nyitrai püspököt, valamint a nyitrai és a trencsényi főespereseket delegálta az ügy kivizsgálására.⁷⁷⁸ Végül ide soroltam a (*Schefferin dict.*) Guta nevű apáca ügyét,

774 1325. 06. 10: MNL-OL DL 2310; AO II. 201–203. (182. sz.); AOklt. IX. 178. (313. és 314. sz.)

775 10. tábl. 20. sz. A pert megemlíti ROMHÁNYI 2007. 74–75.

776 10. tábl. 26. sz. A dokumentum elárulja, hogy a pozsonyi zsidó közösség nagy létszámú volt, valamint utal rá, hogy a zsinagóga építése rosszindulatból történt a keresztény istentiszteletet akadályozó módon. „[...] in eadem villa existat magna copia Iudeorum qui ad impediendum divinum officium quod in eodem oratorio seu capella monachi celebrant maligno spiritu concitati de novo synagogam construxerunt iuxta dictum oratorium seu capellam ita quod pre clamore quem in dicta synagoga Iudei faciunt prefati monachi non possunt dicere canonicas horas suas nec domino reddere vota sua [...]” 1335. 11. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 119, fol. 343v (MNL-OL DF 291404 = DF 291689); THEINER I. 608. (DCCCVII. sz.); AOklt. XIX. 311. (691. sz.)

777 10. tábl. 18. sz.

778 A kiküldött bírót delegáló pápai levél érdekessége, hogy András püspök elődjeként Márton ferences szerzetest nevezi meg, aki az olmützi egyházmegyéből származott és ott is halt meg. Az olmützi egyházmegyében szerzett javainak tulajdonjoga képezte a per alapját. 1323. 02. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 74, fol. 256v–257r, ep. 733. (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 476v, ep. 733; ill. ugyanez 477v, ep. 733.); THEINER I. 487. (DCCXLV. sz.); AOklt. VII. 34. (54. sz.), LC J XXII. IV. 242. (16993. sz.) Az eredeti (avignoni) regisztrumkönyv szerint is: „Significavit nobis venerabilis frater noster Andreas episcopus Albensis in Ungaria quod bone memorie Martino ordinis fratrum minorum episcopo Albensis predecessore ipso in regno Boemie unde originem traxerat videlicet in Olomucen. dioc. decedente bona mobilia que ratione episcopalis dignitatis seu officii ecclesie Albensis inde Martinus [...]” Kérdés azonban, hogy ki lehetett az említett Márton, ugyanis az erdélyi püspökségben a Gentilis bíboros által megerősített Benedek (erről ld. a IV. 2. 1. 3. fejezetet) és Szécsi András között nincs tudomásunk más főpapról. ENGEL 1996. 69–70. Márton azonban még két másik pápai levélben is feltűnik András elődjeként: az egyikben XXII. János I. Károlyt kérte, hogy szolgáltassa vissza azokat a javakat az erdélyi egyházmegyének, amelyeket korábban a lázadóktól vett vissza (1323. 02. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 731 /AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 477r/; THEINER I. 486. (DCCXLIII. sz.); AOklt. VII. 34. /52. sz./; LC J XXII. IV. 242. /16991. sz./), ill. ugyanebben az

aki a speyeri egyházmegyében található heilsbrucki ciszterci női kolostorból az apátnő engedélye nélkül, szerzetesi ruháját elhagyva távozott. XII. Benedek az otterbergi ciszterci és a bátai bencés apátokat, valamint a wormszi Szent András-egyház éneklőkanonokját bízta meg az ügy kivizsgálásával.⁷⁷⁹

I. Károly uralkodásának idejét mérlegelve tehát megállapítható, hogy a kiküldött bíraskodási eseteket néhány komplikált és sokáig húzódó ügy dominálja. A delegált bíró(k) hatáskörébe utalt perekben legtöbbször püspökök és apátok, monostorok, szerzetesrendek voltak a felperesek, illetve a delegált bírói megbízatást is ilyen rangú egyháziak látták el a legtöbb alkalommal. A nyulak-szigeti apácáknak és a veszprémi püspöknek (és káptalannak) folyt a legtöbb pere delegált bírók előtt a korszakban. Akárcsak a 13. században, I. Károly uralkodása alatt is a tized- és birtokperrek, valamint az egyházkormányzati, joghatósági viták fordultak elő a leggyakrabban; ezekhez társult néhány, egyházi javadalom betöltésével kapcsolatos konfliktus. Az ügyek azonban csak ritkán követték a fellebbezés – delegált bíró kinevezése – per lefolytatása – ítélet sémát. Több esetben a pápa által eredetileg kiküldött bíró továbbadta a joghatóságát,⁷⁸⁰ de az is előfordult, hogy az első delegált bíró ítéletével elégedetlen fél a pápai udvarhoz fellebbezett, ezért újabb bíró kiküldésére került sor.⁷⁸¹ Két úgyról tudjuk, hogy többszöri fellebbezés után XXII. János a pápai kúria *auditorainak* hatáskörébe utalta.

ügyben kérte Erzsébet királyné közbenjárását (1323. 02. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 732 /AAV Reg. Aven., vol. 18, f. 477r/; THEINER I. 487 (DCCXLIV. sz.); AOkt. VII. 34. /53. sz./; LC J XXII IV. 242. /16992.sz./). Mindezek alapján elképzelhetőnek tűnik, hogy a Benedek halála után a gyulafehérvári káptalan először egy Márton nevű ferences szerzetest választott az egyházmegye élére, aki azonban még azelőtt elhunyt, hogy a pápai udvartól kérvényezhette volna a püspöki hivatlban történő megerősítését.

779 10. tábl. 31. sz.; 1337. 03. 26.: AAV. Reg. Vat., vol. 124, fol. 80r–v, ep. 131 (MNL-OL DF 291707); AOkt. XXI. 78. (139. sz.); LC B XII. I. 439. (4670. sz.)

780 A *subdelegatio* intézményéről ld. FIGUEIRA 1991. 56–77. Ezt tette Tamás esztergomi érsek: 1309-ben János nyitrai püspöknek adott felhatalmazást. MNL-OL DF 287826; AOkt. II. 305. (695. sz.); valamint László pécsi püspök is 1322-ben, István pécsi éneklőkanonokra vagy Damján sói prépostra bízva a döntést. MNL-OL DF 200805; MES III. 14–15. (32. sz.); AOkt. VI. 210–211. (567. sz.)

781 Így Karácson győri prépost tized- és birtokperben a veszprémi püspök javára született döntés ellenében fellebbezett az esztergomi Szent István keresztes konvent. Az 1307. 10. 05-i, újbóli delegálás (AOkt. II. 109. /240. sz./) 1309. 07. 14-i átiratban maradt fenn: MNL-OL DF 287826; AOkt. II. 305. (695. sz.); V. Kelemen Tamás esztergomi érsekre, Teofil esztergomi prépostra és Renierius gömöri főesperesre bízta az ügyet. 1342-ben XII. Benedek az esztergomi érsek és a szepesi prépost fellebbezésére a wrocławai püspököt és az opolei egyház dékánját nevezte ki delegált bírónak a krakkói püspök ellen folytatott perben: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 370 (MNL-OL DF 291749); THEINER I. 645–646. (DCCCLXIX. sz.); AOkt. XXVI. 66. (36. sz.)

IV. 2. 3. 2. *Conservatorok*

A delegált bírók egy specifikus csoportját alkották a pápai jogvédők, a *conservatorok*. Kinevezésük a pápa kizárólagos joga volt,⁷⁸² és akkor került sor rá, ha valamely egyházi személy vagy intézmény joga sérült, és a sértett fél a pápai udvarnál keresett jogorvoslatot. Az első lényeges különbség azonban a delegált bírói intézményhez képest, hogy a bírósági eljárás során lefolytatott vizsgálat a *conservatorok* esetében tiltott volt, kivételt csak azok az esetek képeztek, amikor a kinevező pápai *rescriptum* egyértelműen erre utasított. Vagyis a jogvédők felhatalmazása csak olyan ügyekre terjedt ki, ahol az igazságtalanság és a zaklatás nyilvánvaló, köztudott volt, így a tanúk meghallgatásán kívül nem volt szükség egyéb vizsgálatra. A másik jelentős eltérés az volt, hogy a *conservator* nem adhatta tovább a joghatóságát (tehát nem nevezhetett ki maga helyett helyetteseket), hacsak erre nem kapott különleges pápai engedélyt. A *conservatorok* által hozott ítélet kihirdetésével – amelynek a püspöki székhelyen, de legalább a kérdéses egyházmegyén belül kellett megtörténnie – a *conservator* ugyanakkor megbízhatott valaki mást, csakúgy, mint az idézések kézbesítésével, de mindkét esetben a kiválasztott képviselőknak a kérdéses egyházmegyéhez kellett tartozniuk. A pápa egy ügy kezelésére egy vagy három jogvédőt hatalmazott fel, a kinevezés pedig kizárólagosan arra az egy esetre, és általában három vagy öt évre szólt. A felhatalmazás időbeli érvényességének korlátozásával igyekezett ugyanis a Szentszék gyorsítani az egyértelmű (vagy legalábbis annak tűnő) ügyek lezárását, és megakadályozni, hogy az eljárás elhúzódjon.⁷⁸³

A pápai jogvédői és kiküldött bírói intézmények párhuzamosan fejlődtek, így az első *conservatori* delegálásokra is a 12. századból származnak az első adatok. Kirendelésük III. Honorius (1216–1227) és IX. Gergely (1227–1241) idejétől vált rendszeressé. Az intézmény működésének szabályozására kiadott két meghatározó rendelkezés az 1245-ös *Statuimus* (IV. Ince, I. Lyoni Zsinat),⁷⁸⁴ valamint az 1256-os *Quia de conservatoribus* (IV. Sándor) konstitúciók voltak. A jogvédői kinevezések száma azonban a 14. század elejétől, elsősorban VIII. Bonifác uralkodásától nőtt meg látványosan.⁷⁸⁵ Mivel a *conservatorok* nem folytathattak bírósági eljárást és helyetteseket sem hatalmazhattak fel, a témához kapcsolódó forrásanyag döntő többségében a pápai *rescriptumokból* áll. Kivételt csupán egy ügy képez, ahol a kinevező okiratot nem ismerjük, és a pápai felhatalmazásra

782 HÉNAFF 1997. 76.

783 HÉNAFF 2000. 286–287., 289–290; HÉNAFF 2005. 341., 343.

784 A *Statuimus* definiálta a *conservatori* hivatalát, ugyanakkor korlátozta joghatóságát, hiszen elrendelte, hogy bírósági vizsgálatot a *conservator* nem végezhet. Ezt a konstitúciót a *Liber sextus* őrizte meg. CIC *Liber sextus*, lib. I tit. XIV. cap. I. (978.)

785 HÉNAFF 1997. 80; ill. Hénaff alapján KISS G. 2015. 94–98.

csak az eljárásról tanúskodó dokumentum utal (*auctoritate tam ordinaria quam conservatoria ab apostolice sedis nobis credita*).⁷⁸⁶ A *conservatori*kat delegáló pápai levelek egyébként többnyire könnyen felismerhetőek a következetesen használt formulákról. Henri Hénaff a 13. századi jogvédői kinevezéseket vizsgálva a következő jellemzően előforduló *incipiteket* azonosította: *Non absque dolore; Inundans malitia; Sub religionis habitu; Pium esse dinoscitur, Nimis iniqua*.⁷⁸⁷ A felsorolt kezdőmondatok közül az általam vizsgált forrásanyagban az utolsó előtti (*Pium esse dinoscitur*) fordul elő egyszer változatlanul,⁷⁸⁸ a *Sub religionis habitu* pedig egy 1322-es pápai levélben tűnik fel kissé módosított formában.⁷⁸⁹ A később kiadott *rescriptumok*ban egyértelműen azonosíthatók azok a formulák, amelyek a 14. századra a korábbi, fent említett *incipiteket* helyettesíteni kezdték. Az esetek felében (tehát 13 alkalommal)⁷⁹⁰ a kinevező okirat ezzel a mondattal kezdődik:

Ad hoc nos Deus pertulit [néha pretulit vagy protulit] in familia domus sue, ut oportuna singulis provisionis auxilia fidelis servitutis iniuncte prudencia pro tempore dispensantes, eorum presertim necessitatibus intendamus et occuramus dispendiis, ipsosque ab oppressionibus relevemus, qui assumpti in partem solitudinis pocioris sunt dignitatis titulo insigniti.

További hat, 1330-at követően keletkezett dokumentum⁷⁹¹ használja azt az *incipitet*, amely a későbbiek folyamán a leggyakrabban alkalmazott formulává vált a *conservatori* kinevezésekben: *Militanti Ecclesie licet immeriti disponente Domino presidentes circa curam ecclesiarum et monasteriorum omnium solertia ...* A fennmaradó hat esetből egyben nem áll rendelkezésünkre a kinevezés,⁷⁹² öt pedig a fentiektől eltérő *incipittel* kezdődik (*Dignum est*,⁷⁹³ *Et si quibus religiosus*,⁷⁹⁴ *Frequentes hactenus*⁷⁹⁵).

Hénaff kiemelte az 1311–1312-es Vienne-i Zsinat jelentőségét a *conservatori* intézmény történetében. Az V. Kelemen által összehívott egyházi gyűlés egyrészt igyekezett megakadályozni a jogvédők hatalmi visszaéléseit, ugyanakkor

786 14. tábl. 6. sz.

787 Megnehezíti azonban a delegált bírói és a *conservatori* kinevezések elkülönítését, hogy a „*testes autem*” kezdetű mondat és az „*apellatione remota*” kifejezések mindkét típusú dokumentumban előfordulhatnak. HÉNAFF 1997. 79., 86.

788 14. tábl. 2. sz.

789 14. tábl. 11. sz. „*Sub **regulari** habitu vacantibus pie vite studiis sic debemus adesse propitii, ut in divinis beneplacitis exequendis non possint aliquorum perversitatibus molestari [...]*” (kiemelés tőlem, M. Á.)

790 14. tábl. 3., 5., 7–10., 12–17., 26. sz.

791 14. tábl. 18–22., 24. sz.

792 14. tábl. 6. sz.

793 14. tábl. 1.

794 14. tábl. 4., 23. sz.

795 14. tábl. 25., 27. sz.

szélesebb jogkört is biztosított a *conservator*oknak.⁷⁹⁶ Ennek következménye lett, hogy a Vienne-i Zsinatot követően keletkezett *conservatori* felhatalmazások⁷⁹⁷ többsége VIII. Bonifác, idézésre vonatkozó korlátozó rendelkezéseinek felfüggesztésével végződik.⁷⁹⁸

Mivel a kirendelést szükségessé tevő konfliktus okát a *rescriptum*ok csak általánosságban fogalmazva írják le, valamint kevés esetben van információ a további intézkedésekről, a *conservator*ok hatáskörébe utalt ügyeket véleményem szerint nem érdemes külön-külön részletezni. A forrásanyagban található 27 ügyből csupán kettő esetében állnak rendelkezésünkre a kinevező dokumentumokon kívül egyéb iratok, amelyek segítségével képet alkothatunk arról, hogy a *conservator*ok hogyan is jártak el. Az első ilyen Tamás esztergomi érsek⁷⁹⁹ 1319-ben kiadott oklevele,⁸⁰⁰ amelyben *interdictum* alá vetette azokat, akik a nyulak-szigeti apácák tizedeit elfoglalták, illetve *excommunicatio*val fenyegette meg őket, ha továbbra is folytatják a jogsértést. Tamás érsek korábban, 1316-ban már hozott bírói döntést a nyulak-szigeti apácák javára a hévízi Szent Háromság-egyház keresztesei ellenében, akik tized fizetését követelték az apácáktól.⁸⁰¹ Azonban nem állapítható meg biztosan, hogy ez a per képezte-e az érsek jogvé-

796 HÉNAFF 2005. 341., 347–347.

797 Tehát a 14. tábl. 1. sz. kivételével valamennyi.

798 „*Non obstantibus felicis recordationis Bonifacii pp. VIII predecessoris nostri, in quibus cavetur, ne aliquis extra suam civitatem et diocesim nisi in certis exceptis casibus, et in illis ultra unam dietam a fine sue diocesis ad iudicium evocetur, se ne iudices et conservatores a sede deputati predicta extra civitatem et diocesim, in quibus deputati fuerint, contra quoscumque procedere, sive alii vel aliis vices suas committere, aut aliquos a fine diocesis eorumdem trahere presumant, seu quod de aliis, quam de manifestis iniuriis et violentiis et aliis, que iudicalem indaginem exigunt, penis in eos, si secus egerint, et in id procuratores adiectis, conservatores se nultenus intromittant, et tam de duabus dietis in concilio generali, dummodo ultra tertiam vel quartam dietam aliquis extra suam civitatem et diocesim auctoritate presentium ad iudicium non trahatur, quam aliis quibuscumque constitutionibus a predecessoribus nostris Romanis Pontificibus tam de iudicibus delegatis et conservatoribus, quam personis ultra certum numerum ad iudicium non vocandis, aut aliis editis, que vestre possent in hac parte iurisdictioni aut potestati eisque libero exercitio quomodolibet obviare, seu si aliquibus communiter vel divisim a prefata sit sede indultum, quod excommunicari, suspendi, vel interdicti seu extra vel ultra certa loca ad iudicium evocari non possint per litteras apostolicas, non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi, et eorum personis, locis, ordinibus et nominibus propriis mentionem, vel qualibet alia indulgentia dicte sedis generali vel speciali, cuiuscumque tenoris existat, per quam presentibus non expressam vel totaliter non insertam vestre iurisdictionis explicatio in hac parte valeat quomodolibet impediri, et de qua cuiusque toto tenore de verbo ad verbum habenda sit in nostris litteris mentio specialis.*” Így pl. 14. tábl. 10. sz. Ha a sértett és a vádlott is egy egyházmegyéből származott, az ügyet elvileg egy, ugyanabban az egyházmegyében hivatalt viselő személyre kellett volna bízni, illetve a delegáltak fennhatósága csak saját egyházmegyéjük határain belül volt érvényes. CIC II. Liber sextus I. III. 11.

799 Adattár 192. sz.

800 14. tábl. 6. sz.

801 1316. 03. 24.: MNL-OL DL 1866; AOKt. IV. 99–100. (255. sz.); MES II. 722–723. (817. sz.)

dői megbízásának előzményét, egyrészt mivel a *conservatori* kinevezés nem nevezi meg a jogsértőt, másrészt pedig az 1316-os ítéletlevél semmilyen formában nem utal arra, hogy az érsek pápai felhatalmazás alapján járt volna el. A másik ügyben⁸⁰² a veszprémi püspök jogainak védelmére delegált három *conservator* (pécsi püspök, bécsi skótok, valamint a zirci monostor apátjai) közül az egyik járt el. László pécsi püspök a pápai felhatalmazásra hivatkozva utasította a pécsi kanonokot és a szolnoki főesperest, hogy idézzék meg Miklóst (*dict. Niger*), a fehérvári Szent Miklós-egyház *rectorát*, mivel a veszprémi püspök azzal vádolta, hogy megpróbálta kirabolni a Szent Domokos-egyházat.⁸⁰³ Ha meg is történt az idézés, a *rector* nyilvánvalóan nem jelent meg, ugyanis a pécsi püspök néhány hónappal később hasonló jellegű utasítást adott a tihanyi apátnak.⁸⁰⁴ Az ügy további alakulásáról nem áll rendelkezésünkre adat.⁸⁰⁵ Ahogyan korábban utaltam rá, a *conservatorok* joghatósága alá rendelt ügyekben csak a sértettet felet ismerjük, egyrészt azért, mert a felhatalmazó pápai levelek nem vesítik a jogsértés elkövetőjét (elkövetőit), csak általánosságban fogalmaznak, másrészt azért, mert bírósági eljárás hiányában ritkán maradt fenn a jogvédők által tett intézkedésekről konkrét adat. Ha megvizsgáljuk, hogy mely egyházi intézmények vagy személyek *supplicatio*jára válaszolva delegált a Szentszék *conservatorokat*, megállapíthatjuk, hogy a kérelmezők között a püspökök (és a székesegyházi káptalanok) voltak többségben (11 alkalom, azaz az ügyek 41%-a).⁸⁰⁶ Ezek közül az ügyek közül csak egy esetben volt a kérelmező püspök külföldi, viszont a kirendelt *conservatorok* egyike a magyar egyházszervezethez tartozott.⁸⁰⁷ Második leggyakrabban (7 ügy, azaz kb. 26%) a kolostorok, konventek, apátságok jogainak védelmére hatalmaztak fel jogvédőket a pápák. Fontos kiemelnünk, hogy ezek közül csak három volt magyarországi (három karthauzi monostor, a nyulak-szigeti apácák és a pannonhalmi monostor),⁸⁰⁸ a többi négy esetben külföldi intézmény számára rendeltek magyarországi egyháziakat (is) *conservatorok*ként.⁸⁰⁹

802 14. tábl. 16. sz.

803 1333. 02. 04.: MNL-OL DF 200162; AOkl. XVII. 37. (61. sz.); MREV IV. 327–328. CCLVIII.

804 1333. 04. 25.: MNL-OL DF 200169 (1333. 04. 25-i dátummal); AOkl. XVII. 97. (199. sz., 1333. 04. 25-i dátummal); MREV II. 62. LXXVIII (1333. 05. 01-i dátummal). A két, László püspök által kiadott oklevél DF/DL jelzetét az Anjou-kori oklevéltár felcserélte. A MNL-OL DF 200162 jelzetű a február 2-i, a 200169 jelzetű pedig az április 25-i. A regesztában található leírás egyébként helyes. Az utóbbi dokumentum egyébként éppen a dátumnál sérült, annyi azonban kivehető, hogy: *dominica proxima post ... gii mart*.

805 1322-ben a veszprémi püspöknek Székesfehérvár ellen delegált bíró előtt folyt pere (ld. IV. 2. 3. 1. fejezet, 10. tábl. 5. sz.). Ebben az esetben nem ismerjük a konfliktus pontos okát, így ez az ügy tekinthető teljes bizonyossággal az eset előzményének.

806 Ld. 15. tábl.

807 A passauai püspök számára a győri püspököt rendelték ki: 14. tábl. 13. sz.

808 14. tábl. 1., 6., 20. sz.

809 14. tábl. 2. sz.: a Krakko egyházmegyei sandeci kolostor számára a szepesi prépostot; 9.

A kárt szenvedett intézményeket tekintve elmondható, hogy négy alkalommal szerzetes- vagy lovagrend jogai sérültek: kétszer a johannitáké, egyszer az Ágoston-rendi remetéké és egyszer a pálosoké.⁸¹⁰ Két ügyben érsek volt a kárvallott, de közülük csak az egyik volt a magyar egyházszervezet tagja (az esztergomi érsek),⁸¹¹ a másik esetben a salzburgi érsek és káptalan védelmére a győri püspököt delegálta a pápa.⁸¹² Kétszer valamely egyház *rectora* folyamodott a Szentszékhez, de az érsekek esetéhez hasonlóan közülük is csak az egyik volt magyarországi (a besztercei egyház *rectora*).⁸¹³ Végül egyszer viselt főesperesi rangot a panaszos.⁸¹⁴ Legtöbbször (három alkalommal) a zágrábi püspök számára rendelt a pápa jogvédőket.⁸¹⁵

Bár a rendelkezésünkre álló esetekből nehéz törvényszerűséget felvázolni, úgy tűnik, hogy minél előkelőbb volt a panaszos fél, annál magasabb ragú egyháziak töltötték be a *conservatori* hivatalt.⁸¹⁶ Püspökök, érsekek és szerzetes- vagy lovagrendek esetében a delegáltak egyházi tisztsége sosem volt alacsonyabb a prépostságnál. A monostorok, konventek, apátságok ügyeiben a főesperesi tiszt volt a legalacsonyabb viselt hivatal a kinevezett jogvédők között, a legalacsonyabb tisztséget (éneklőkanonok) betöltő *conservator* delegálására pedig egy *rector* ügyében került sor.

I. Károly uralkodásának idején azokban a *conservatorok* hatáskörébe rendelt ügyekben, amelyekben valahogyan a magyar egyházszervezet tagjai is érintettek voltak, összesen 77 meghatalmazott kiküldésére került sor.⁸¹⁷ Közöttük a püspökök voltak döntő többségben: csaknem a meghatalmazottak fele (48%) viselte ezt a tisztséget. A delegált bírói kinevezésekkel összehasonlításban⁸¹⁸ megállapíthatjuk, hogy a *conservatorok* esetében a püspökök aránya majdnem kétszer nagyobb volt, mint a kiküldött bírók között (48%, illetve 27%). Szintén nagyobb arányban kaptak *conservatori* megbízást érsekek (17%, illetve 13% a kiküldött bírók között). Mindez azt sugallja, hogy a jogvédői kinevezéseknél fontos szempont volt a kiküldött egyházi személy tekintélye. Akárcsak a delegált bírói kinevezések esetében, a *conservator*ként eljáró egyháziak között is hasonló

sz.: a Chalon-sur-Saône e. m. ciszterci apátság számára a váradi prépostot. Ez a kirendelés kétségkívül a váradi prépostságot aktuálisan viselő Telegdi Csanád avignoni tartózkodásával magyarázható. Erről ld. a IV. 1. 1. fejezetet. 14. tábl. 22. sz. torres-i (sassari) e.m. S. Maria de Padulis ciszterci apátság számára az esztergomi főesperest, végül 24. sz. a bécsi e. m. Szent Antal-monostor számára a szepesi apátot küldték ki.

810 14. tábl. 8., 23., 4., 11. sz.

811 14. tábl. 10. sz.

812 14. tábl. 18. sz.

813 14. tábl. 27. sz.

814 14. tábl. 19. sz.

815 14. tábl. 3, 7., 14. sz.

816 Ld. 16. táblázat.

817 Ld. 17. táblázat.

818 Ld. IV. 2. 3. 1. fejezet, 11. táblázat.

volt az apátok és prépostok aránya (kiküldött bíróknál 22% és 23%; a jogvédőknél 10% és 14%). Bár a prépostokat mindkét pápai delegálási típus esetében viszonylag sokszor bízott meg a Szentszék – a delegált bíróknál a második, jogvédőknél a harmadik leggyakrabban viselt egyházi hivatal volt –, főesperesi vagy annál alacsonyabb rangú klerikusok felhatalmazására szinte alig került sor: 6-6 ilyen kinevezetről tudósítanak a források.⁸¹⁹

Ha össze akarjuk foglalni az I. Károly uralkodása idején kirendelt pápai jogvédőkről végzett vizsgálat eredményeit, mindenekelőtt azt érdemes újból kiemelni, hogy a *conservator*okat kinevező *rescriptum*okat – amelyek egyébként a vonatozó forrásbázis döntő többségét alkotják – következetes formula-használat jellemezte. A Szentszék az 1301 és 1342 közötti időszakban hozzávetőleg fele annyi ügyben küldött ki *conservator*okat, mint delegált bírókat. A 27 esetben, amelyről a források tudósítanak, 77 egyházi személyt jelöltek ki a jogvédői feladatok ellátására, és e számnak majdnem a felét tették ki a püspökök. Velük összehasonlításban csaknem háromszor kevesebbszer szerepeltek érsekek a felhatalmazottak között, az apátok és prépostok aránya pedig ennél is kevesebb volt. A *conservator*ok hatáskörébe utalt ügyek sértettjei között szintén a püspökök voltak többségben; második leggyakrabban reguláris egyházi intézmények (monostorok, apátságok, konventek) számára rendelt *conservator*(oka)t a pápai udvar. Érsekek és az egyházi társadalom alacsonyabb rétegeihez tartozó egyháziak a jelek szerint ritkán fordultak jogorvoslatért a Szentszékhez. Az utóbbi jelenséget talán magyarázhatjuk azzal, hogy az érsekek saját tekintélyükből és joghatóságukból eredően hatékonyabban meg tudták védeni érdekeiket, az alacsonyabb rangú klerikusoknak pedig valószínűleg nem álltak rendelkezésükre a megfelelő források, hogy a pápai udvarban keressenek jogorvoslatot. Ha az ügyek kronológiai megoszlását vesszük figyelembe, feltűnik, hogy csupán három származik V. Kelemen idejéből, viszont tizenöt esik XXII. János, a fennmaradó hét pedig XII. Benedek pápaságára. Ez eredhetett egyrészt a *conservatori* intézmény fejlődéstörténetéből és XXII. János pápaságának általános jellemzőiből.⁸²⁰ Ugyanakkor, ha csak azokat az ügyeket vesszük számításba, ahol a magyar egyházszervezet valamely tagja kezdeményezte a folyamatot (vagyis 27-ből 21 esetet), akkor megállapítható, hogy 11 *conservatori* kinevezés származik az országegyesítés időszakából.⁸²¹ Ez azt jelenti tehát, hogy az ország belpo-

819 A delegált bírók esetében a három főesperes és három egyéb egyházi tisztviselő megbízása a felhatalmazások 6%, a *conservator*ok esetében az öt főesperes és egy éneklőkanonok kinevezése pedig a kiküldések 7%-át teszi ki.

820 Erről ld. az V. 2. 1. fejezetet is.

821 Az országegyesítés időszakaként az 1301 és 1323 közötti periódust értem. Kristó Gyula 1323-ra tette I. Károly konszolidációjának kezdetét. KRISTÓ 1988. 66.

litikai helyzete, az egyházi tulajdon ellen elkövetett jogsértések egyértelműen tükröződnek a pápai jogvédői kinevezések számának növekedésében.

IV. 2. 3. 3. *Administratorok és executorok*

Az előző két fejezetben bemutatott delegálási formákhoz több tekintetben hasonlított, ugyanakkor az átruházott jogkör tekintetében korlátozottabb volt az *administratorok* (kormányzó, ügyvivő) és az *executorok* (végrehajtók) megbízása. Mivel mindkét fogalom általános jellegű és többféle kontextusban előfordulhat, érdemes a fogalmak tisztázásával kezdeni a leírást.

Administratorok azok a klerikusok, akiket a Szentszék egy bizonyos egyházi tisztség és az ahhoz tartozó javadalom ideiglenes igazgatásával bízott meg.⁸²² Az *executorok* minden esetben pápai parancsot hajtottak végre,⁸²³ de az utasítás jellege szerint a források alapján két csoportjukat lehet megkülönböztetni. Az első – és talán a szakirodalom által jobban vizsgált – kategóriába tartozók a beneficiális ügyek kezelésében játszottak szerepet: ők voltak azok az egyháziak, akiket a pápa a javadalom betöltésének (províziók, expektatívák) végrehajtásával, vagyis a kérelmező egyházi javadalomba való bevezetésével bízott meg.⁸²⁴ Egy ügyben általában három személy felhatalmazására került sor: kettőt közülük a könnyű elérhetőség szempontja alapján választottak (azaz olyan klerikusokat, akik a kérdéses egyházmegyében, vagy annak szomszédságában viseltek tisztséget), egy pedig jellemzően kurialista volt – az utóbbi esetében a személyi kapcsolatok (vagyis a pápai vagy bíborosi familiához tartozás) befolyásolták a kinevezést.⁸²⁵ Emellett Telegdi Csanád 1320-as követjárása Avignonban még egy tényezőre rávilágít, amely hatást gyakorolt a megbízottak kiválasztására. Ahhoz az időszakhoz, amelyet Telegdi a pápai székvárosban töltött, öt várományos javadalom betöltés (expektatíva) kiadása köthető, és ezek közül négy esetben váradi prépostként maga Telegdi volt az *executorok* egyike. Elmondható tehát, hogy az egyháziak jelenléte a pápai udvarban valószínűbbé tette kinevezésüket különböző feladatok ellátására. Az *executorok* második csoportja jóval átfogóbb, ugyanis ide sorolható minden olyan megbízott, akinek feladata a pápai bullában foglaltak (pl. kiközösítés) végrehajtása volt.⁸²⁶

822 ERDŐ 1991. 258; MESSMER 1907; Online verzió: <http://www.newadvent.org/cathen/01143a.htm>, letöltés 2020. 03. 03.

823 Az apostoli levelek végrehajtóiról ld. FERRARIS 1785. 373–376.

824 CIC *Liber sextus* lib. III. tit. VII. cap. IV. (1039)

825 HITZBLECK 2009. 557–558.

826 MEEHAN 1909; online verzió: <http://www.newadvent.org/cathen/05691a.htm>, letöltés 2020. 03. 03.

A delegált bírókhoz és a pápai jogvédőkhöz hasonlóan az *administratorok* mindegyike, az *executoroknak* pedig a többsége⁸²⁷ a helyi egyházszervezet tagjai közül került ki. Szintén közös vonás, hogy mindegyik ilyen típusú delegált felhatalmazást kapott az ellentmondókkal szemben egyházi fenytékek alkalmazására, gyakran a fellebbezési lehetőség megvonásával. A megbízás mindegyik esetben alkalmi jellegű volt, amely egy ügyre, vagy meghatározott időre korlátozódott. A legszélesebb jogkört mindenestre a kiküldött bírók kapták, hiszen ők voltak az egyetlenek, akiknek jogában állt bírósági eljárást kezdeményezni. Ugyanakkor mind a négy típusú felhatalmazott rendelkezett korlátozott, de önálló döntési jogosultsággal.⁸²⁸

Administratorok kinevezéséről a vizsgált korszakban csak két esetben tudósítanak a források, mindkétszer az esztergomi főegyházmegyét (is) érintően.⁸²⁹ Az első – talán ismertebb – eset Bicskei Gergely esztergomi *electus* megbízása, aki – mivel megválasztásakor székesfehérvári prépost volt – az esztergomi főegyházmegye mellett a székesfehérvári egyház igazgatására is megbízást kapott.⁸³⁰ Bicskei megerősítésének késleltetése VIII. Bonifác részéről valószínűleg

827 Kivéve a beneficiális ügyekben kinevezett *executorok* közül azokat, akik a pápai kúria klerikusai voltak.

828 Még a beneficiális ügyek *executorainak* is volt döntési jogköre: az ő feladatuk volt megbizonyosodni arról, hogy a kérelmező igénye az egyházi javadalomra jogilag megalapozott-e. Az *executorok* akár tanúkat is meghallgathattak, és ha problémásnak találták a bevezetést, visszautalhatták az ügyet a pápai udvarba. A gyakorlatban azonban nemigen folyt ilyen jellegű eljárás, hacsak nem lépett fel a provízió vagy expektatíva végrehajtása ellen tiltakozó. HITZBLECK 2009. 559.

829 Nem vettem figyelembe azt az esetet, amely ugyan bekerült a magyar forráskiadásokba, de szigorúan vett értelemben nem tartozik a magyar egyházszervezet ügyei közé: 1327-ben, Leó püspök halála után XXII. János Lucas de Castellót nevezte ki a kun püspökség adminisztrátorává. 1327. 05. 25.: FEJÉR VIII/3. 241–242. (78. sz.); AOKlt. XI. 116. (240. sz.)

830 „[...] *te ex officio nostro et apostolice plenitudine potestatis in spiritualibus et temporalibus procuratorem dicte Strigoniensis ecclesie usque ad dicte sedis beneplacitum ordinamus, tibi administrationem tam eius quam dicte Albensis ecclesiarum generalem et liberam in spiritualibus et temporalibus committentes, nec non concedentes auctoritatem contradictores et rebelles per censuram ecclesiasticam spiritualiter et temporaliter, appellatione postposita compescendi, ita tamen quod de bonis immobilibus earundem ecclesiarum nichil penitus aliens, ne cetiam de paramentis et libris, aut aliis rebus seu bonis mobilibus deo dicatis seu divinis usibus deputatis, et si secus fecerit, illud decernimus irritum et inane, non obstantibus appellationibus a quibusvis personis quorumque tenorum ex quibuscumque causis contra ipsarum electionum formam vel tuam aut eligentium te personas emissis nec non prosecutionibus et processibus habitis super eis, aut si aliquibus cuiuscumque eminentie, ordinis, conditionis et status ecclesiastici, vel mundani etiam si imperiali aut regali dignitate prefulgeant, a prefata sede indultum existat, quod excommunicari, suspendi vel interdici non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi vel eorum personis, locis aut ordinibus mentionem, seu qualibet alia dicte sedis indulgentia generali vel speciali sub quacunque forma vel conceptionum verborum ab eadem sede concessa, per quam presentibus non expressam vel totaliter non insertam earum effectus impediri valeat vel differri, et de quibus quorumve totis tenoribus de verbo ad verbum*

politikai megfontolásból eredt,⁸³¹ azonban arról, hogy a főpap az adminisztrátori feladatokat hogyan látta el a gyakorlatban, a zavaros belpolitikai helyzet miatt kevés információ áll rendelkezésünkre.⁸³² A második esetben Boleszló esztergomi érsek halála után (1328) XXII. János László pécsi és Henrik veszprémi püspököket küldte ki *administrator*okként.⁸³³ Bár a két főpap ezirányú tevékenysége sem bővelkedik forrásokban – összesen három kapcsolódó dokumentum maradt fenn – ez az eset meglehetősen jó betekintést nyújt a delegálás gyakorlati alkalmazásába. Egyrészt a kinevezésről szóló pápai levél pontosan behatárolta a két *administrator* jogkörét:⁸³⁴

- a felhatalmazás az érseki székhely (pápa általi) betöltéséig volt érvényes,
- a két felhatalmazott együtt vagy külön is eljárhatott,
- kinevezhettek megbízottakat a feladatok végrehajtására,
- a jogtalanul elvett javakat az egyházmegye számára visszakövetelhették,
- egyházi fenytétet alkalmazhattak,
- költségeiket levonhatták az egyházmegye jövedelméből.

Ugyanakkor a főegyházmegyét változatlan formában kellett a jövőbeli érseknek átadniuk, vagyis *administratorként* tiltott volt számukra az esztergomi érsekséghez tartozó bármilyen tulajdon, jog stb. elidegenítése. A kalocsai érsek, a győri püspök és a székesfehérvári prépost fél évvel később kelt oklevele azt is bizonyítja, hogy a pécsi és a veszprémi püspökök az adminisztrátori feladataik végrehajtását valóban megkezdték, hiszen a király emberétől átvették Boleszló érsek szobájában talált értékeket.⁸³⁵ Telegdi Csanádot a pápa nem sokkal később megerősítette az esztergomi érseki székhelyben,⁸³⁶ amely az adminisztrátori felhatalmazást tartalmazó pápai levél értelmében a kormányzói megbízás végét jelentette. Ugyanakkor XXII. János az 1331-ben Magyarországra küldött két pápai

certa, specialis, plena, determinata et expressa in nostris litteris mentio sit habenda [...]
1299. 01. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 49, fol. 145v, ep. XXXVII; THEINER I. 382–383. (DCXVI. sz.); RB VIII. II. 342. (2925. sz.)

831 Erről ld. még a V. 1. 1. fejezetet.

832 SZENDE 2003a. 134–141.

833 Erdő Péter az *administrator* fogalmának meghatározásakor megjegyzi, hogy ha a főegyházmegye igazgatására neveztek ki ideiglenes vezetőt, akkor a megbízottak a legrégebben megyéspüspöki rangra emelt egyházmegyék élén álló főpapok lettek. ERDŐ 1991. 258. A pécsi és a veszprémi püspökségek esetében az egyházmegyék tekintélye mindenképpen befolyásolhatta az *administrator*ok kiválasztását.

834 1330. 01. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 115, fol. 342r-v, ep. 1790–1791 (MNL-OL DF 291655); FEJÉR VIII/3. 464–466. (CXCH. sz.); AOKlt. XIV. 40. (58. sz.)

835 Az, hogy az ingóságokat a király embere adta át, arra enged következtetni, hogy I. Károly Boleszló halála után magához vonta az érseki javak kezelését. 1330. 07. 29.: MNL-OL DF 200840; MES III. 170–171. (247. sz.); AOKlt. XIV. 273. (448. sz.)

836 1330. 09. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 572; MNL-OL DF 291546; THEINER I. 527–528. (DCCCXVI. sz.); LC J XXII. X. 11. (50903. sz.)

collectort (Jacobus Berengarii és Raimundus de Bonofato) utasította, hogy az esztergomi érsekség azon jövedelmeit, amelyek az üresedés idején voltak esedékesek, a két *administratortól* (vagy bárkitől, aki beszedte, elbitorolta őket) a Szentszék számára gyűjtsék be.⁸³⁷

Az *administratori* kinevezéseknél jóval gyakrabban találkozunk a korszakban *executori* megbízásokkal. Ezek közül is elsősorban a javadalmi ügyekhez kapcsolódó delegálások mennyisége számottevő.⁸³⁸ A források döntő többsége ebben az esetben XXII. János uralkodásának idejéből származik; ennek oka minden bizonnyal a pápa javadalmazási politikája és a pápai trónon eltöltött hosszú idő.⁸³⁹ Az ide vonatkozó források négyféleképpen kapcsolódhatnak a Magyar Királyság történetéhez: 1.) a kérdéses egyházi javadalom a magyar egyházszervezethez tartozott, és az *executorok* közül is legalább egy ennek a tagja volt,⁸⁴⁰ 2.) külföldi beneficium adományozása esetén az egyik *executor* a magyar egyházszervezet tagja volt,⁸⁴¹ 3.) a javadalom és a javadalmazott is külföldi volt, de a kinevezett kurialista *executor* magyarországi javadalmat is viselt,⁸⁴² 4.) a javadalom és a javadalmas is külföldi volt, de a magyar király ajánlása alapján történt az adományozás.⁸⁴³ A fentebb említett kiválasztási kritériumokon kívül – vagyis

837 1331. 03. 01.: MNL-OL DF 291661; THEINER I. 538–539. (DCCCXXXIV. sz.); AOKlt. XV. 43. (75. sz.). Ez az oklevél egyébként a két pápai küldött *nuntiusi* kinevezése mellett *executori* megbízásnak tekinthető.

838 A vizsgált korszakban végrehajtók kinevezésére egyházi javadalmakkal kapcsolatban hozzávetőlegesen 150 alkalommal került sor.

839 XXII. János uralkodásának idejéből mintegy 106 dokumentum áll rendelkezésünkre. XXII. János beneficiális politikájáról bővebben ld. az V. 2. 1. fejezetet.

840 Petrus de Verulis titeli préposttá történt kinevezésekor – annak ellenére, hogy a javadalom a magyar egyházszervezethez tartozott – csak az egyik *executor* viselt Magyarországon egyházi tisztséget (Mohorai András székesfehérvári prépost, Adattár 9. sz.), a másik két megbízott kurialista volt (Bindus de Senis pápai jegyző és kölni prépost, valamint Johannes de Regio, a pápai kamara papja, páрмаi prépost). 1326. 12. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 531 (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 369v és 368r; MNL-OL DF 291480); AOKlt. X. 309. (518. sz.); LC J XXII. VI. 383. (27182. sz.) Ugyanakkor Jakab esztergomi éneklőkanonok zágrábi prépostságra vonatkozó expektatívájában mind a három megbízott a magyar egyházszervezet tagja volt (a kalocsai érsek, a győri püspök és a székesfehérvári prépost). 1322. 09. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 902 (AAV Reg. Aven., vol. 19, fol. 90r); THEINER I. 483. (DCCXXXVII. sz.); AOKlt. VI. 282. (770. sz.); LC J XXII. IV. 177. (16265. sz.).

841 Erre jó példa lehet egy javadalom adományozása a passauai egyházban: a javadalmazott (Ludovico dict. Wechsloer) számára a pápa a győri püspököt, a regensburgi S. Emmeram- és a Passau egyházmegyei Szent Kereszt-monostorok apátjait rendelte ki *executorokként*. 1325. 01. 19.: AAV Reg. Vat., vol. 78, ep. 682; AAV Reg. Aven., vol. 22, fol. 390v.

842 Így például Italianus de Flisco, Genova egyházmegyei javadalomra vonatkozó várományos kinevezésének végrehajtói Joannes de Rondella, lichfieldi, Robertus de Patrica, salisbury-i kanonokok és Petrus de Verulis titeli prépost. 1329. 06. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 92, ep. 3058 (AAV Reg. Aven., vol. 34, fol. 216r); AOKlt. XIII. 185. (286. sz.); LC J XXII. VIII. 282. (45348. sz.).

843 Eberhardus de Pinczgaw, salzburgi klerikus I. Károly magyar király ajánlására lett egy, a gurki püspök adományozási körébe tartozó javadalom várományosa. A kinevezett

a kérdéses egyházi javadalom egyházszervezeti hovatartozása, földrajzi fekvése, esetlegesen az *executor* állása, Avignonban való tartózkodása befolyásolta a kinevezést – nem lehet egyértelműen meghatározható tendenciákat felfedezni, így az ügyek részletes elemzése sem szolgál egyértelmű válaszokkal. Arról, hogy az egyházi javadalmakkal kapcsolatban hogyan jártak el az *executorok*, vagyis, a gyakorlatban milyen lépéseket tettek a provízió, expektatíva végrehajtására, elsősorban a Gentilis bíboros legációjához kapcsolódó forrásanyagból gyűjtünk adatokat. Ő ugyanis legátusként több egyházi beneficiumot is adományozott, és ezekben az esetekben végrehajtókat is kinevezett. 1309 augusztusában például János óbudai éneklőkanonoknak juttatott egy javadalmat az erdélyi egyházban, a megbízott *executorok* pedig a kalocsai érsek, az ózdi és a szatmári főesperesek voltak. A hónap végén Vince kalocsai érsek⁸⁴⁴ átírta a legátus okleveleit, valamint felszólította az erdélyi káptalant, hogy iktassák be Jánost a kanonokságba, illetve arra az esetre, ha nem lenne üresedésben javadalom, rezerválta a következő megüresedőt a javadalmazott számára.⁸⁴⁵ Ugyanígy jártak el a Johannes de Milisin pozsonyi kanonoksága ügyében kinevezett *executorok*, a Szent György-egyház prépostja, Albertinus de Parma dubicai főesperes⁸⁴⁶ és Johannes de Aretio váradi kanonok.⁸⁴⁷ A javadalom adományozása után másfél hónappal a végrehajtók felszólították a pozsonyi prépostot és káptalant, hogy a javadalmazottat fogadják be a káptalanba, ha jelenleg nincs üresedésben lévő javadalom, akkor rezerváljanak számára egyet, illetve három kanonokot (Liephardus, Thybaldus és Johannes *filius quondam Lowitz*) jelöltek ki helyetteseikként, akik teljes jogú felhatalmazást kaptak arra, hogy a helyszínen intézkedjenek.⁸⁴⁸

A beneficiális ügyekhez kapcsolódó *executori* kinevezésekkel ellentétben, és következetesen használt formula hiányában nagyobb körütekintést igényel az egyéb *executori* megbízások azonosítása. Ezekben az esetekben leginkább a pápai parancs jellege segít az eligazodásban: a pápai levél nem utasított vizsgálat lefolytatására, tanúk meghallgatására, hanem egy pontosan meghatározott feladatot jelölt ki.⁸⁴⁹ A megbízás e feladat teljesítéséig vagy a felhatalmazás visz-

executorok a passauai és lavanti püspökök, valamint Jacobus de Mutina, pápai káplán, toulai *scolasticus*. 1328. 05. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 87, ep. 2047 (AAV Reg. Aven., vol. 30, fol. 547v); LC J XXII. VII. 249. (41126. sz.).

844 Adattár 207. sz.

845 1309. 08. 27.: MNL-OL DF 277232; AOklt. II. 320. (727. sz.), ebben átírva: 1309. 08. 04.: AOklt. II. 312–313. (710. sz.); 1309. 08. 05.: AOklt. II. 313. (711. sz.).

846 Adattár 3. sz.

847 23. tábl. 61. sz.; 1311. 04. 07.: PÓR TT 1886. 198; AOklt. III. 25. (38. sz.) Johannes de Aretiőről ld. Adattár 204. sz.

848 1311. 05. 22.: PÓR TT 1886. 198–202; AOklt. III. 36–37. (65. sz.)

849 Az ilyen, második kategóriába tartozó *executorokat* a *conservatorokhoz* hasonló arányban delegált a Szentszék a korszakban.

szahívásáig szólt. Ez bizonyos (ritka) esetekben azt is eredményezhette, hogy figyelemreméltóan hosszú idő telt el a kiküldés és az intézkedés között. Erre lehet példa az a már említett eset, amikor is a zirci és a pilisi apátok egy IV. Ince által 1254-ben kiadott bulla alapján avatkoztak közbe 1333-ban a krakkói püspök és az esztergomi érsek között folytatott perbe.⁸⁵⁰ Az 1254-es bullában rögzített kiváltság szerint pápai kiküldöttek vagy helyetteseik (legátusok, *conservatorok* és *executorok*) csak különleges pápai parancs alapján alkalmazhattak egyházi büntetést az említett érsek és egyház ellen, és a kijelölt *executorok* feladata volt, hogy a mentesség a gyakorlatban is teljesüljön.⁸⁵¹ Mivel ez a kiváltság az 1333-as perben sérült – az ügyben kirendelt delegált bíró ugyanis különleges pápai felhatalmazás nélkül akarta kiközösíteni az esztergomi érseket – az 1254-es *executori* megbízás alapján a pilisi⁸⁵² és a zirci⁸⁵³ apátok megtiltották a kiközösítő ítélet kihirdetését.⁸⁵⁴ Ez az eset azonban inkább kivételesnek tekinthető, mind az eredeti *executori* kinevezés (1254) és a felhatalmazás alkalmazása (1333) között eltelt idő, mind a pápai parancs jellegét tekintve.

A forrásanyagban sokkal gyakrabban találkozunk olyan pápai dokumentumokkal, amelyek valamilyen jogsértést igyekeztek orvosolni. Ezek arra utasították az *executorokat*, hogy nyilvánosan szólítsák fel a jogsértőket e magatartás megszüntetésére, valamint kártérítés adására a panaszos számára a kijelölt határidőig. Ha ennek nem tettek eleget, az *executoroknak* jogukban állt *excommunicatio* alá helyezni a jogsértőket. Példaként említhetjük 1301-ben a kalocsai érsek megbízását, akit a veszprémi püspök a Szentendrén jogtalanul letelepedett *hospesek* ellen tett panasza miatt delegált a pápa (az érsek helyetteseiként a pilisi apát és Pál *magister* óbudai olvasókanonok jártak el);⁸⁵⁵ a zágrábi püspök jövedelmeit és javait elbitorlók kiközösítésére XXII. János László pécsi püspököt és a pécsi prépostot, valamint Johannes de Reate zágrábi kanonokot,⁸⁵⁶ a nyulak-szigeti apácák ügyében Teofil esztergomi prépostot,⁸⁵⁷ a

850 Erről bővebben ld. IV. 2. 3. 1.

851 1254. 10. 02.: MNL-OL DF 237280; MES I. 420. (459. sz.); IV. Ince bullájának háttéréről ld. BARABÁS 2020.

852 Név szerint nem azonosítható. HERVAY 1984. 152.

853 Odo. Adattár 157. sz.

854 1333 (hónap és nap nélkül): MNL-OL DF 237281, 237306 és 248971; MES III. 233–234. (350. sz.); AOKlt. XVII. 241. (543. sz.). Utóbbi két kiadás helytelenül 1251-es dátummal hivatkozik IV. Ince bullájára.

855 A delegálást ld. a helyettesek átírásában: 1301. 07. 06.: MNL-OL DF 200075; MREV IV. 314–315; AOKlt. I. 68. (62. sz.)

856 1322. 05. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 129 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 41v); THEINER I. 479. (DCCXXXI. sz.); AOKlt. VI. 219. (593. sz.); LC J XXII. IV. 97. (15460. sz.) Theiner ezt a pápai parancsot *conservatori* megbízásként értelmezte. A korabeli jogvédői delegálások formai jellegzetességeit figyelembe véve azonban ez az álláspont nem tartható (ld. IV. 2. 3. 2. fejezet).

857 1327. 01. 30.: MNL-OL DL 2400 (Á: MNL-OL DL 2476); MES III. 124–125. (186. sz.); AOKlt.

szentgotthárdi ciszterci monostor ügyében pedig a pornói apátot utasította a pápa.⁸⁵⁸

Itt kell felidéznünk Dörögdi Miklós esetét is, aki Avignonba vezető útja során, Konstanzon áthaladva esett bizonyos Chur egyházmegyei világiak (*Hugo et Randolphus comites de Monteforti Curiensis diocesis*) fogságába. XXII. János a konstanzi püspököt, prépostot és dékánt szólította fel, hogy a *sacrilegium*⁸⁵⁹ elkövetőit közösjék ki, így kényszerítve rá őket Miklós és kísérete elengedésére és elégtétel adására. Az *excommunicatio* feloldására akkor volt lehetőség, ha a bűnösök minden feltételnek eleget téve, az *executorok* tanúságlevelével személyesen megjelentek a pápai udvarban.⁸⁶⁰ Dörögdi Miklós megpróbáltatásaihoz hasonlókon esett át tizenegy évvel később Kaproncai Gergely császári prépost, akit a pápai udvarból Magyarországra visszatérve egy Konstanz egyházmegyei világi ejtett foglyul (*Johannes Dapifer miles Constanciensis diocesis*). A kinevezett *executorok* ezúttal a konstanzi, bázeli és churi püspökök voltak, akik a kiközösítés alkalmazása mellett arra is felhatalmazást kaptak, hogy a szentségtörés helyszíneit egyházi tilalom alá helyezték.⁸⁶¹

XI. 28. (48. sz.). Teofil személyére ld. Adattár 198. sz.

858 1335. 10. 20.: MNL-OL DL 7919; AOKt. IX. 280. (623. sz.); ÉRSZEGI 1989. 319. (211. sz.) Az említett négy ügy esetében a pápai levelek formulája (kisebb változtatásokkal) a következőképpen hangzik: „[...] *discretionem tue per apostolica scripta mandamus quatinus omnes huiusmodi detentores occultos decimarum reddituum censuum et aliorum bonorum predictorum ex parte nostra in ecclesiis publice coram populo per te vel per alium moneas ut infra competentem terminum quem eis prefixeris ea prefatis abbati et conventui a se debita restituant et revelent ac de ipsis plenam et debitam ei satisfactionem impendant et si id non compleverint infra alium competentem terminum quem eis ad hoc peremptorie duxeris prefigendum extunc in eos generalem excommunicationis sententiam proferas et eam facias ubi et quando expedierit usque ad satisfactionem condignam solemniter publicari [...].*”

859 Az egyházi személyek ellen elkövetett fizikai erőszak szentségtörésnek számított, büntetéseként a II. Lateráni Zsinat (1139) 15. kánonja a kiközösítést írta elő. ERDŐ 1991. 515.

860 „*Discretionem vestre in virtute obedientie districte precipiendo mandamus quatenus vos vel duo aut unus vestrum per alium seu alios si est ita predictos comites et alios complices et fautores ipsorum qui propter captationem et detentionem eiusdem prepositi non solum latam a canone sed etiam per nos et predecessores nostros romanos pontifices in certis et precipuis ecclesie romane solemnitatibus in omnes qui venientes ad sedem prefatam vel recedentes ab ea capiunt spoliant vel detinent seu perturbant prolatam excommunicationis sententiam incurrerunt tamdiu excommunicatos publice nuntietis et nuntiari faciatis et ab omnibus artibus evitari donec prepositum socios et familiares predictos pristina libertati restituerint, et aliis competenter satisfecerint de premissis, et cum vestrarum testimonio litterarum ad dictam sedem venerint absolvendi.*” 1329. 04. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 90, ep. 1636; AAV Reg. Aven., vol. 33, fol. 169v; MNL-OL DF 291496; AOKt. XIII. 101. (161. sz.); THEINER I. 524. (DCCCX. sz.); LC J XXII. VIII. 233. (44899. sz.)

861 „[...] *fraternitati vestre per apostolica scripta districte precipiendo mandamus, quatenus vos vel duo aut unus vestrum per vos vel alium seu alios simpliciter et de plano sine strepitu et figura iudicii de predictis sacrilegis curetis diligentius informare, et eos quos culpabiles reperetis in premissis, in civitatibus et diocesibus vestris et locis aliis de quibus videbitur*

Mindezek alapján megállapítható, hogy az *administratorok* (kormányzók, ügyvivők) mindegyike és az *executorok* (végrehajtók) döntő többsége a helyi egyházak közül kiválasztott, egy konkrét feladat elvégzésével megbízott, korlátozott döntési jogkörrel felruházott pápai delegáltak voltak. *Administratorokat* a Szentszék egy üresedésben lévő egyházi beneficium ideiglenes igazgatására rendelt ki. I. Károly uralkodásának idejéből összesen két *administori* megbízás áll a rendelkezésünkre, mindkettő az esztergomi főegyházmegyét illetően. Bár az *administratorok* tevékenységéről kevés konkrét adatunk van, a források lehetővé teszik, hogy pontosan meghatározzuk e delegálási forma definícióját és hatáskörét. A végrehajtóknak (*executor*) két csoportját különböztethetjük meg: az egyházi javadalmakba való beiktatások, illetve az egyéb ügyekben felhatalmazott *executorokat*. A pápai végrehajtókra vonatkozó forrásbázist a beneficiális *executori* kinevezések dominálják. A pápai kiküldöttek eljárásmodja ebben az esetben a Gentilis bíboros legációjához kapcsolódó forrásanyagból rekonstruálható. A végrehajtók második csoportjába tartozó kiküldötteket – következetesen használt formula hiányában – leginkább a pápai parancs jellege (kiközösítés, idézés stb. végrehajtása) alapján azonosíthatjuk.

IV. 3. Kurialisták és Magyarország, magyarok és a pápai kúria

Az előző két – a királyi és a pápai képviselet rendszerét vizsgáló – fejezet első sorban annak alapján osztályozta a pápai-magyar kapcsolatok résztvevőit, hogy mely hatalomtól nyerték felhatalmazásukat, kinek az érdekeit képviselték. A források vizsgálata során azonban több olyan egyházi személlyel találkozhatunk, akiket színes életpályájuk eredményeképpen az eddig bemutatott kategóriák egyikébe sem lehet kifogás nélkül besorolni. Annak ellenére, hogy a névsor nem hosszú, a téma korábbi feltáratlansága miatt érdemes külön fejezetet szentelni tárgyalásának. Egyrészt ide tartoznak azok a külföldi klerikusok, kurialisták, akik a Szentszéknek tett szolgálatuk ellenében magyarországi javadalmat kaptak és esetleg e mellett, vagy ettől függetlenül a tágabb értelemben vett Magyar Királysághoz (a magyar egyházszervezethez tartozó beneficiumokhoz, a királyhoz, magyarországi prelátusokhoz) kapcsolódó ügyekben egynél többször jár-

vobis expediens, tam diu diebus dominicis et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis, excommunicatos publice nuntietis, et nuntiari faciatis, et ab omnibus artius evitari, terras et locas, in quibus dicti sacrilegi commorantur, supponendo ecclesiastico interdicto, ac faciendo interdictum huiusmodi observari, donec dicti sacrilegi prefatum prepositum reddierint pristinae libertati, sibi que ac sociis et familiaribus equos, pecuniam et res alias, vestes supradictas cum restauratione dampnorum et expensarum integraliter restituerint, et cum vestrarum testimonio litterarum ad sedem venierint apostolicam absolvendi.” 1338. 04. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 126, fol. 56r, ep. 83 (AAV Reg. Aven., vol. 85, fol. 189, MNL-OL DF 291720); THEINER I. 621. (DCCCCXXXIV. sz.); AOkt. XXII. 116–117. (177. sz.); LC B XII. II. 99. (6275. sz.)

tak el. Másrészt nem feledkezhetünk meg azokról a magyar származású klerikusokról sem, akik valamilyen, – a delegált bírói, *conservatori*, *administratori* vagy *executori* megbízásoknál – összetettebb formában a pápai hatalmat képviselték Magyarországon (esetleg valamely szomszédos országban).

A pápai kúria tagjai a Magyar Királyság területére történt – legátusi, adószedői, vagy *nuntiusi* – delegálásnál közvetettebb módon is kapcsolatba kerülhettek magyar vonatkozású ügyekkel. A források tanúsága szerint ez három esetben igen gyakran meg is történt: ha felfogadott *procurator*ként *servitiumot* fizettek egy magyar főpap nevében, ha a magyar egyházszervezethez tartozó javadalom betöltésének ügyében *executori* megbízást kaptak, illetve ha pápai vagy legátusi adományozás alapján valamely magyarországi egyházi javadalomra jogigényt támasztottak.⁸⁶²

Ezek közé a kurialisták közé tartozott Petrus de Verulis titeli prépost (1326–1336),⁸⁶³ aki a regisztrumkönyvi bejegyzések szerint gyakran kapott *executori*⁸⁶⁴ feladatokat, többek között magyarországi egyházi javadalmakat érintően is. Erre először 1323-ban került sor: egyike volt ugyanis annak a három *executor*nak, akiket a pápa Benedek fia Domonkos boszniai kanonok esztergomi éneklőkanonoki beiktatásával bízott meg.⁸⁶⁵ Ezt még három magyarországi javadalmakhoz köthető megbízás követte: 1326-ban (Tyba fia László, erdélyi kanonokság),⁸⁶⁶ 1329-ben (Szécsi András erdélyi püspök, parochiális javadalom)⁸⁶⁷ és 1332-ben (János fia Péter, erdélyi kanonokság).⁸⁶⁸ Az 1326-os ügy azért kiemelendő, mert nem sokkal később, december elején Petrus de Verulis titeli prépost lett, a pápai bulla a szerint a magyar király ajánlására.⁸⁶⁹ Érdekes kérdés, hogy vajon valóban rászolgált-e (és ha igen, hogyan) I. Károly hálájára. Kézenfekvő magyarázat lehet, hogy a pápai írnok segítséget nyújtott a kúriai ügyekben egy magyar követségnek és (a pápai protekció mellett) az így kialakult személyes

862 A pápai kúria tagjai ténylegesen ritkán töltötték be a kapott egyházi tisztségeket személyesen, ezért tekinthető az ilyen jellegű jogigény a kapcsolat közvetettebb formájának. Erről ld. alább.

863 Az itáliai származású klerikus élete viszonylag jól nyomon követhető és érzékletes példáját adhatja a 14. századi kurialista pályafutásoknak. Vö. Adattár 173. sz.

864 Az *executor*ok kijelöléséről és eljárás módjáról ld. az előző fejezetet; valamint BARRACLOUGH 1935. 91–97; MOLLAT 1921. 50–52.

865 Az expektatíva jog érvényesítésére a magyar források alapján nem került sor. 1323. 04. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 829 (AAV Reg. Aven., vol. 19, fol. 46r és 47r); LC J XXII. IV. 260. (17200. sz.)

866 1326. 11. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 388 (MNL-OL DF 291476, Reg. Aven., vol. 26, fol. 292v); AOkl. X. 294. (490–491. sz.)

867 1329. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 90, ep. 1844 (MNL-OL DF 291497, AAV Reg. Aven., vol. 33, fol. 267r); AOkl. XIII. 62–63. (90–93. sz.)

868 1332. 05. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 102, ep. 1081 (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 532r); LC J XXII. XI. 186. (57102. sz.)

869 1326. 12. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 531 (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 369v és 368r; MNL-OL DF 291480); AOkl. X. 308–309. (517–518. sz.)

kapcsolat segítette hozzá Petrus de Verulist új tisztségéhez. Mint láttuk, Kaboli László – akinek utódja volt a prépostságban, és akinek zágrábi püspökké való előléptetése néhány nappal Petrus de Verulis préposttá tétele után történt – egy évvel korábban bizonyosan követségben járt Avignonban.⁸⁷⁰ Szintén elfogadhatónak tűnik az az elképzelés, hogy Petrus de Verulis titeli kinevezése a zágrábi püspökség 1322 óta húzódó ügyének kompromisszumos megoldása volt a pápa és a király között. Bár a főpapi székbe XXII. János jelöltje (Jacobus de Corvo, Klemencia királyné gyóntatója) helyett I. Károly pártfogoltja került, a magyar király egy jelentősebb egyházi tisztség betöltését „átengedte” a pápának. Természetesen konkrét bizonyíték hiányában csak az összefüggésekre mutathatunk rá, ám a kérdés sajnos megválaszolatlan marad. Tény viszont, hogy a későbbiek folyamán – 1331 és 1336 között – Petrus de Verulis három alkalommal magyarországi főpapokat is képviselt a pápai udvarban. Először Csanád esztergomi érsek⁸⁷¹ *procurator*a volt, majd Vilmos pannonhalmi apát,⁸⁷² illetve Vid nyitrai püspök⁸⁷³ nevében fizetett az Apostoli Kamarának *servitium*ot.

Petrus de Verulis mellett még egy pápai írnok jelenik meg visszatérően a pápai iratokban magyarországi prelátusok ügyeinek vonatkozásában. Petrus de Pontecorvo⁸⁷⁴ kétszer fizetett *servitium*ot 1319-ben Jánki László kalocsai érsek *procurator*aként János bácsi főesperessel együtt,⁸⁷⁵ 1322-ben pedig Tamás erdélyi őrkanonokkal András erdélyi püspök nevében.⁸⁷⁶ Arra, hogy XXII. János Petrus de Pontecurvót is magyarországi javadalommal próbálta volna jutalmazni,

870 Erősen kétséges azonban, hogy Kaboli a korábbi avignoni követsége (ld. IV. 1. fejezet) után egy évvel újra személyesen jelent volna meg a pápai udvarban. Bár *obligatio*jában (1326. 12. 01.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 58v; vol. 10, fol. 37v; CAMERALIA I. 9. /14. sz./) nincs *procurator* megnevezve, a december 2-i pápai levél (1326. 12. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 403. /AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 302v; MNL-OL DF 291477/; AOKlt. X. 307–308. /515. sz./; THEINER I. 508–509. /DCCLXXX. sz./), amely engedélyezi Kabolinak, hogy az általa választott püspökök szenteljék fel, említést tesz arról is, hogy a püspöki eskü szövegét a pápai udvarból megküldik neki. A király káplánja (Albert fia Tamás) is ekkoriban lett várományosa egy váradi javadalomnak (1326. 11. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 556. /AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 382v; MNL-OL DF 291481/; AOKlt. X. 303–304. /504. sz./), de az ő esetében sem bizonyítható, hogy személyesen képviselte volna a király – és esetleg Kaboli László – érdekeit Avignonban.

871 Adattár 31. sz.; 1331. 02. 04.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 100r; CAMERALIA I. 11. (18. sz.)

872 Adattár 206. sz. Az apát fizetés alóli felmentését ld. GÖLLER 1920. 244. szerint AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 17. fol. 1–19.

873 Adattár 205. sz.; 1336. 04. 20.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 150, fol. 14; GÖLLER 1920. 56.

874 Adattár 172. sz.

875 1319. 04. 02.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 92r; CAMERALIA I. 198–199. (342. sz.)

876 1322. 03. 30.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 47, fol. 16v; GÖLLER 1910. 150. (a befizetés); AAV Reg. Aven., vol. 47. fol. 499. et ff; CAMERALIA I. 8. (11. sz.; *obligatio* 1320. 07. 29.); AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 133v; CAMERALIA I. 199–200. (345. sz; az ugyanilyen dátumú *solutio*)

csak egy adat utal: egy 1323-as pápai levélben kalocsai kanonokként említik.⁸⁷⁷ Petrus de Verulisszal ellentétben azonban Petrus de Pontecurvo egyszer sem kapott *executori* megbízást magyarországi egyházi javadalmak betöltésével kapcsolatban.

Mivel a Szentszék I. Károly korában is tett kísérletet arra, hogy a megnövekedett létszámú pápai kúria tagjait a különböző európai egyházmegyékhöz tartozó javadalmakkal jutalmazza,⁸⁷⁸ kialakult a kurialistáknak egy olyan csoportja, akik – Petrus de Verulishoz és Petrus de Pontecurvóhoz hasonlóan – a pápai vagy legátusi adományozás alapján magyarországi beneficiumokra tartott igényt. A jogok érvényesítése azonban a „távolból” többnyire nem volt kivitelezhető, a nyugat-európai egyházi javadalmakkal összehasonlításban csekélyebb jövedelműnek számító magyarországiakért pedig a konfrontálódás kockázatát sem volt mindig érdemes vállalni. A főpapi székek esetében elég csak Guiscard boszniai (1314), vagy Jacobus de Corvo zágrábi (1322) püspöki kinevezésére gondolnunk – a jelek szerint mindkettő I. Károly ellenállásán bukott meg.⁸⁷⁹

Az előző két példától némileg eltér Galhardus de Carceribus esete,⁸⁸⁰ hiszen ő adószedőként valóban járt a Magyar Királyság területén, és első magyarországi javadalmát (a titeli prépostságot, 1336–1344) közvetlenül kiküldetése előtt nyerte el. VI. Kelemen később csanádi (1344–1345), majd veszprémi püspökké akarta tenni. Annak ellenére, hogy a korábbi szakirodalom csak Galhardus veszprémi püspöki kinevezését tekintette megghiúsultnak,⁸⁸¹ valójában arra sincs konkrét

877 1323. 08. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 75, fol. 97v, ep. 1259; AAV Reg. Aven., vol. 19, fol. 227v. Ez a címzés azonban a pápai iratokban nem fordul elő többször.

878 A korábbi vizsgálatok eredményei szerint az Anjou-korban folyamatosan növekvő számban voltak jelen külföldiek a magyar egyházi tisztségekben, de az ilyen jellegű javadalmazás többnyire a király (pl. Piacenzai Jakab, Adattár 87. sz.), a királyné (pl. Boleszló érsek /Adattár 22. sz./ és Meskó veszprémi püspök /Adattár 134. sz./) vagy egy prelátus pártfogásának köszönhető, mint a Szentszék (vagy annak egyik képviselője) befolyásának. FEDELES 2007. 78–84. Így a pápák esetében ez a gyakorlat még korántsem tekinthető általános tendenciának.

879 CHOBOT 1917. 488. Guiscard, Troyes egykori püspökének esetében inkább volt szó száműzetésről, mint pápai háláról. A francia főpap jóhíre ugyanis a IV. Fülöp és VIII. Bonifác között zajló hatalmi harc utórezgéseinek esett áldozatul: vizsgálat indult ellene a királyné (Jeanne de Navarre) megmérgezésének ügyében. A boszniai püspöki kinevezés kudarcában ezen kívül szerepet játszhatott az V. Kelemen halála után hosszúra nyúló széküresedés (*sede vacante*), valamint Guiscard ellenállása is, aki lemondása előtt nagy valószínűséggel soha nem is próbálta meg elfoglalni javadalmát. RIGAULT 1896. 222–225. Jacobus de Corvo helynökkel (Petrus de Incristellis) kormányoztatta az egyházmegyét: 1325. 07. 04.: MNL-OL DF 283555; AOKlt. IX. 169–170. (298–299. sz.). Ugyanakkor XXII. János 1325. 06. 15-i levele alapján elképzelhető, hogy Jacobus de Corvo személyesen is járt Magyarországon: AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 15, ep. 134; THEINER I. 500. (DCCLXVII. sz.); AOKlt. IX. 183. (322. sz.)

880 Ld. a IV. 2. 2. fejezet, Adattár 45. sz.

881 JUHÁSZ 1946. 53–57.

bizonyíték, hogy a csanádi főpapi széket betöltötte. A kételyt erősíti az a tény, hogy *servitiumot* egyik püspökség után sem fizetett.⁸⁸²

A kisebb *beneficiumokat*⁸⁸³ mérlegelve a pápai províziók és várományos kinevezések mellett a korszakban a Magyar Királyság területére delegált legátusok javadalomadományozási tevékenységét is érdemes megvizsgálnunk.⁸⁸⁴ Boccasini esetében nincs arra vonatkozóan adat, hogy a bíboros magyarországi javadalmakkal próbálta volna jutalmazni legátusi kíséretének tagjait.⁸⁸⁵ Gentilis familiárisai közül viszont többen viseltek – a bíboros-legátus javadalomadományozásra vonatkozó *facultasainak* köszönhetően – magyarországi egyházi titulusokat: Rennerius gömöri főesperes,⁸⁸⁶ Gasparus (Casparus) de Montaffia szatmári főesperes és erdélyi kanonok,⁸⁸⁷ Philippus de Sardinia pozsonyi prépost,⁸⁸⁸ Albertus de Tribuscalibus de Parma dubicai főesperes,⁸⁸⁹ Vannes (Johannes) de Aretio pedig váradi kanonok volt.⁸⁹⁰ Minden jel arra utal azonban, hogy a főpapi székek betöltéséhez hasonlóan a kisebb *beneficiumokra* vonatkozó pápai vagy legátusi adományozásokat is nehézkesen lehetett a gyakorlatban érvényesíteni, főként ha a javadalmazott klerikus nem rendelkezett kapcsolati hálóval Magyarországon, illetve, ha életvitelszerűen a pápai kúriában tartózkodott. A kurialisták a távol eső javadalmaikat leginkább képviselők (*vicariusok*) által próbálták igazgatni. Erről az eljárásról két per tanúskodik a korszakban (Angelus de Narnia, nyitrai főesperesség;⁸⁹¹ valamint Gualterius de Monteflorum, wrocławai dékánus), de éppen ezek a jogviták szolgálnak annak bizonyítékául is, hogy ez a megoldás sem bizonyult hosszú távon fenntarthatónak. Ezért nem meglepő, hogy a pápai udvar klerikusai karrierjük előrehaladtával nehezen

882 1346. 07. 04.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 248, fol. 10r; MOHLER 1931. 126; ill. 1349. 02. 27.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 210, fol. 14v; MOHLER 1931. 174.

883 A kisebb *beneficium* fogalmának meghatározását ld. V. 2. 1. fejezet.

884 Erről ld. a IV. 2. 1. 2. fejezetet is.

885 XI. Benedek (Niccolò Boccasini) pápasága idején ugyanakkor egy pápai káplán, Bittinus de Coneglano (Adattár 21. sz.) a nógrádi főesperesi címet használta, és egy alkalommal magyar főpapot (Mihály esztergomi érseket) képviselt az Apostoli Kamara előtt. 1304. 01. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 64v, ep. 248; RB XI. 215. (284. sz.); AOKt. I. 274. (544. sz.); 1304. 02. 23. AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 94v, ep. 405; RB XI. 310. (467. sz.); AOKt. I. 282. (562. sz.); 1304. 01. és 04. között: RC V. Appendices 202. (2. j.) A nógrádi főesperességet a pápai udvar V. Kelemen uralkodása idején is egy kurialistával, Hugolinusszal – Landolfo Brancaccio, a S. Angelus in foro piscium egyház diakónus-bíborosának (1294–1312, HC I. 49.) kamarásával (Adattár 64. sz.) – igyekezett betölteni. Az adományozó pápai bulla szerint a *beneficium* Thomas Frescobaldi (Adattár 201. sz.) halálával ült meg. 1311. 07. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 58, fol. 208r, ep. 819; RC V. V. 308. (7252. sz.); C. TÓTH 2019c. 89.

886 Adattár 179. sz.; KOLLÁNYI 1900. 33; C. TÓTH 2019c. 75.

887 Adattár 46. sz.

888 Adattár 175. sz.

889 Adattár 3. sz.; Kovács 2013a. 67; MES III. 434. (600. sz.)

890 Adattár 204. sz.; MES III. 434. (600. sz.)

891 23. tábl. 49. sz.

érvényesíthető jogigényüket más, esetleg jövedelmezőbb (vagy közelebb fekvő) beneficiumokra cserélték. Gentilis kísérei közül például csak Gasparus de Montafiáról bizonyítható, hogy a pápai udvarba való visszatérése után is viselte egyik magyarországi javadalmát (az erdélyi kanonokságot),⁸⁹² Philippus de Sardinia viszont a pozsonyi prépostságot egy másik magyarországi tisztségre, a nyitrai főesperességre cserélte.⁸⁹³

Természetesen nem csak a pápai kúria tagjai igyekeztek olykor magyarországi egyházi javadalmakhoz jutni, hanem bizonyos esetekben a magyar klerikusok számára is karrier- és jövedelemszerzési lehetőséget jelentett a közvetlenül a Szentszéknek, vagy a pápai kiküldötteknek (legátusoknak, *nuntius*oknak, *collector*oknak) tett szolgálat.⁸⁹⁴ Sebeni Albert fia Rufinus⁸⁹⁵ például a feltételezések szerint Gentilis bíboros kíséretébe szegődve jutott el a pápai kúriába, majd 1317-ben a pápai hatalmat képviselve, adószedőként tért vissza Magyarországra. Annak azonban nincs nyoma a forrásokban, hogy a magyar király vagy a magyar egyházi elit életvitelszerűen Avignonban élő, *állandó* képviselőként keresztül intéztette volna ügyeit a pápai kúriában.⁸⁹⁶ A magyar konzisztoriális javadalmak várományosai a *visitatio* kötelezettségét gyakran teljesítették személyesen,⁸⁹⁷

892 1317. 08. 17.: AAV Reg. Vat, 66. ep. 3705. (AAV Reg. Aven., vol. 7, fol. 192); LC J XXII. I. 439. (4776. sz.)

893 MON VAT I/1. 215; C. TÓTH 2019c. 95; KOLLÁNYI 1900. 40; 1341. 04. 06.: MES III. 408. (592. sz.); AOkt. XXV. 98. (201.sz.)

894 Emellett a pápai adószedők *subcollector*ai például napidíjban részesültek, így pl. Jakab esztergomi éneklőkanonok (Adattár 85. sz.), azonban kérdéses, hogy ezirányú tevékenységük egyházi karrierjükre gyakorolt-e bármilyen pozitív hatást.

895 Adattár 185. sz.

896 Erről ld. a IV. 1.

897 Egy 1305-ös dokumentum megfogalmazása szerint Tamás esztergomi érsek nemrég tért vissza a pápai udvarból – valószínűleg a *visitatiót* és a *servitium* egy részét teljesítette, de az sem kizárt, hogy kúriai látogatásának politikai okai voltak. 1305. 02. 24.: MNL-OL DL 58443; AOkt. I. 344. (713. sz.) Az érsek később ugyancsak személyesen fizetett 50 aranyforintot *servitiumra*. 1309. 06. 07.: AAV Cam Ap., Intr. et Ex., vol. 75, fol. 2v; RC V. Appendix 202; GUILLEMAIN 1978. 12. László kalocsai érsek 1317-ben járt Avignonban (1317. 08. 12.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol 5, fol. 10v, 6, fol. 8v; CAMERALIA I. 6–7. /7. sz./), Péter boszniai püspökkel együtt (1317. 09. 23.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 12r, 6, fol. 9v; CAMERALIA I. 7. /8. sz./). Lőrinc váci püspök is személyesen tett *obligatiót*. 1318. 05. 10.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 19r, 6, fol. 15r; CAMERALIA I. 7. (9–10. sz.) Dörögdi Miklósról régóta köztudott, hogy az esztergomi érseki székbe történt megválasztása után személyesen próbálta ügyét elrendezni a pápai kúriában. 1330. 10. 10.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 96v; CAMERALIA I. 11. (17. sz.) Lőrinc boszniai püspök *obligatióját* ld. 1336. 12. 11.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 153v, vol. 14, fol. 33v, vol. 16, fol. 27v; CAMERALIA I. 14. (23. sz.) Ezenkívül a Vilmos pannonhalmi apáttá történt megválasztását megerősítő pápai levelek is megemlíti, hogy személyesen jelent meg Avignonban: 1333. 04. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 104. ep. 1454 (AAV Reg. Aven., vol. 43. fol. 565v; MNL-OL DF 291595); AOkt. XVII. 84. (170. sz.); ÉRSZEGI 1989. 311; és ugyanilyen dátummal AAV Reg. Vat., vol. 105, ep. 15 (AAV Reg. Aven., vol. 337. fol. 665r; MNL-OL DF 207144.); AOkt. XVII. 85. (171. sz.); ÉRSZEGI 1989. 311–312; *obligatióját* pedig ld. 1333. 05. 28.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol.,

azok az érsekek és püspökök pedig, akik nem tudták, vagy nem akarták vállalni az utazást, alkalmi jelleggel *procuratorokat* bízta meg.⁸⁹⁸ Bár bizonyos esetekben ezek a képviselők a pápai kúria tagjai voltak (ld. fentebb), a választott prelátusok leginkább a betölteni kívánt főpapi szék egyházmegyéjében tisztséget viselő klerikusokat küldtek Avignonba.⁸⁹⁹ A forrásanyagban egy példát találunk

vol. 6, fol. 126v; vol. 14, fol. 11v; vol. 16, fol. 4r; CAMERALIA I. 12. (19. sz.)

898 Bár I. Károly uralkodásának idejéből nem áll rendelkezésünkre példa *procuratori* megbízásokról, a Lajos-korból több ilyen jellegű dokumentum is fennmaradt a Vatikáni Apostoli Levéltárban. 1346. 10. 22. és 25.: AAV Instr. Misc. 1716. és 1718. (két megegyező szövegű oklevél, amelyben János veszprémi *electus* Guillaume de Pusterla konstantinápolyi pátriárkát, Balázs Ágoston-rendi remetét, a pápa *penitentiarius*át, Domonkos fia Jánost és Guillelmus Githberti pécsi kanonokot teszi *procurator*aivá), illetve 1347. 03. 25.: AAV Instr. Misc. 1735. (Csanád esztergomi érsek tanúságlevele az előzőekről), 1343. 06. 18.: AAV Instr. Misc. 1620, amelyben László volt zágrábi püspök, választott kalocsai érsek Jakab bácsi és Gergely csázmái prépostokat, Benedek kemléki (zágrábi e.m.) főesperest és a csanádi egyházmegyéből származó Tamást tette *procurator*aivá, hogy számára *pallium*ot kérjenek és az Apostoli Kamara előtt képviseljék.

899 Teofil esztergomi prépost (Adattár 198. sz.) és Rodinus barsi főesperes (a forrás szerint [...]*Rodinus archidiaconus Borsiensis* [...]), de ilyen nevű barsi főesperes nem szerepel sem C. Tóth Norbert, sem Kollányi archontológiájában; vö. C. Tóth 2019c. 70; KOLLÁNYI 1900. 30–31.) Mihály esztergomi érsek nevében tett *obligatiót*. 1304. 04. 01.: AAV Ca. Ap. Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 24r; CAMERALIA I. 4. (3. sz.) Jakab zágrábi kanonok Ágoston zágrábi püspök nevében fizetett *servitium*ot: 1305. 03. 29.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 32v–33r; CAMERALIA I. 196. (337. sz.) Pál kalocsai kanonok István kalocsai érsek nevében járt el ugyanígy: 1305. 03. 29.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 33r; CAMERALIA I. 197. (338. sz.) Vince kalocsai érsek képviselőjében először Miklós bácsi főesperes járt el (Adattár 137. sz., az általa tett *obligatiót* ld. 1307. 10. 21.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 35r–v; CAMERALIA I. 5. /5. sz./), majd János kőri prépost és István kalocsai kanonok (Adattár 90., 71. sz., az általuk befizetett *servitium*ról és a fennmaradó összeg megfizetésének halasztásáról ld. 1310. 05. 03.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. fol. 78r; CAMERALIA I. 197. /338. sz./), végül pedig Imre bácsi kántor és István kalocsai kanonok (1311. 04. 28.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 85r; CAMERALIA I. 198. /340. sz./). Miklós győri püspök *procurator*a Finta Miklós volt. 1310. 07. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 238v, ep. 958; AOKlt. II. 405. (931. sz.); THEINER I. 822–823. (MCCLVIII. sz.) Theiner kiadásában hibásan a 938-as folio szerepel, emellett a regisztrumkönyvi bejegyzés hibásan 1309-es dátummal szerepel a bencések kiadásában, és ennek következményeként az *Ut per litteras* adatbázisba is hibás dátummal került át: RC V. IV. 339–340. (6135. sz.), a levél száma az adatbázisban: 006135. A Finta Miklós által a győri püspök nevében tett *obligatiót* ld. 1311. 04. 24.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 47r; CAMERALIA I. 6. (6. sz.) László kalocsai érsek János bácsi főesperest küldte Avignonba. 1319. 04. 02.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 92r; CAMERALIA I. 198–199. (342. sz.) E *solutio* tanúsága szerint a bácsi főesperes mellett Petrus de Pontecorvo fizetett *servitium*ot a kalocsai érsek nevében. András erdélyi püspök nevében Csanád váradi prépost és Miklós tordai főesperes (Adattár 31. és 142. sz.) tett *obligatiót*: 1320. 07. 29.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 32v; vol. 6, fol. 24r; AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 499; CAMERALIA I. 8. (11. sz.); majd Tamás erdélyi őrkanonok és Petrus de Pontecorvo pápai *cursor* fizetett *servitium*ot. 1322. 03. 30.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 47, fol. 16v; GÖLLER 1910. 150. Ennek *solutiója* ugyanolyan dátummal: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 133v; CAMERALIA I. 199. (345. sz.).

arra, hogy a *procurator* magyarországi egyházi személy volt, de nem kapcsolódott a választott püspök egyházmegyéjéhez: Kálmán győri püspök nevében Kaproncai Gergely császári prépost fizetett *servitiumot* (1337).⁹⁰⁰ Kaproncai egyébként visszatérő alakja volt a pápai-magyar kapcsolatoknak. 1331–1332-es első avignoni követségét a közérdekű teendők elvégzése mellett saját javadalmainak gyarapítására is fel tudta használni: a pápa a zágrábi egyházmegyében ígért neki prebendát.⁹⁰¹ 1339 szeptemberében pedig Varsóban a Német Lovagrend és a III. Kázmér lengyel király között, Galhardus de Carceribus és Petrus Gervasii által lefolytatott perben tanúként volt jelen.⁹⁰² Ebben az esetben azonban nem eldönthető, hogy valójában milyen okból utazott Lengyelországba: a pápai képviselőknek segédkezett, vagy esetleg a magyar király követeként igyekezett III. Kázmér érdekében közvetíteni. Mindenesetre Kaproncai I. Lajos uralkodása alatt is fontos szereplője maradt a pápai-magyar kapcsolatoknak.⁹⁰³

A források tanúsága szerint tehát létezett egy heterogén, a pápai-magyar kapcsolatban közvetett módon résztvevő klerikusokból álló csoport. Ide tartoztak egyrészt a pápai udvar kurialistái, akik magyar vonatkozású ügyeket kezeltek, így például *servitiumot* fizettek egy magyar főpap nevében, vagy a magyar egyházszervezethez tartozó beneficium adományozásakor kaptak *executori* megbízást. Közülük két pápai írnok nevével találkozunk visszatérően: Petrus de Verulis, 1326-tól titeli prépost; Petrus de Pontecorvo pedig aquinói és – elméletben kalocsai – kanonok volt. Az ő példájuk mellett a Gentilis bíboros kíséretének tagjai által viselt egyházi tisztségek is mutatják, hogy a Szentszék – a províziók és a várományos kinevezések mellett legátusi javadalomadományozáson keresztül is – visszatérően tett kísérletet arra, hogy a kúria hivatalnokait a magyar egyházszervezethez tartozó egyházi javadalmakkal jutalmazza. Ez a törekvés nem csak a főpapi tisztségeket érintette – mint Guiscard boszniai, Jacques de Corvo zágrábi, illetve Galhardus de Carceribus csanádi, majd vespéremi püspöki kinevezése –, hanem a kisebb beneficiumokat is.⁹⁰⁴

900 Adattár 52. sz.; 1337. 09. 01.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 155r; CAMERALIA I. 200. (347. sz.) Kálmán győri püspökké történt kinevezése elég erős politikai színézettel bírt, hiszen a magyar király fiáról volt szó, aki főpap-jelöltként több követelménynek sem felelt meg (törvénytelen származás, életkor). Ez lehetett az oka, hogy a pápai udvarban a diplomáciai ügyekben tapasztalt Kaproncai képviselte.

901 1332. 04. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 102, ep. 1051. A későbbiekben ezek mellé még egy esztergomi kanonokságot is kapott (1343–1345). C. Tóth 2019c. 154. A felhalmozott javadalmairól csak 1345-ben kellett lemondania, amikor a csanádi egyházmegye élére került.

902 1339. 09. 15.: MDA I. 373–379.

903 Juhász 1946. 57–74.

904 A források tanúsága szerint a Szentszék a titeli prépostság, valamint a nógrádi és nyitrai főesperességek betöltését is az ellenőrzése alá tudta vonni. Erről bővebben ld. az V. 2. 1. fejezetet.

A Magyar Királyság, illetve egyház ügyeivel kapcsolatba kerülő kurialisták mellett a magyar klérusnak is voltak olyan tagjai, akik közvetlenül a Szentszéknek, vagy a Magyarországra kiküldött pápai képviselőknek teljesítettek szolgálatot. Ezt a csoportot kétségkívül Rufinus tolnai főesperes, későbbi pápai adószedő képviseli a leghitelesebben.

V. A KAPCSOLATOK TARTALMA, JELLEGE

V. 1. Dinasztikus konfliktusok

V. 1. 1. A magyar trónöröklés kérdése

Az Árpád-ház és a nápolyi Anjou-dinasztia kapcsolata, a kettős házassággal megerősített szövetség, amely révén I. Károly magáénak követelte a magyar trónt, hagyományosan nagy figyelmet kapott a modern magyar történetírásban. Leginkább a kérdés diplomáciai vonatkozásai foglalkoztatták a történészeket: melyik fél kezdeményezte a kapcsolatfelvételt, milyen előzetes tervek születtek a megállapodásra, hogyan illett bele a magyar házasság I. Károly nápolyi király (1266–1285) birodalomépítési terveibe. A témakört ilyen megközelítésből több történeti munka is tárgyalja alapos részletességgel.⁹⁰⁵ A kérdés jelen kötet szempontjából leginkább az, hogyan viszonyult a Szentszék – különösképpen VIII. Bonifác, XI. Benedek és V. Kelemen – I. Károly magyarországi trónigényéhez. A történeti leírások általában két tényezőt hangsúlyoznak: egyrészt, hogy a pápák (legfőképpen VIII. Bonifác) a Szentszéknek követelték a döntési jogot a magyar trón betöltéséről;⁹⁰⁶ másrészt pedig, hogy VIII. Bonifác a kezdetektől fogva egyértelműen I. Károlyt támogatta, az utána következő XI. Benedek és V. Kelemen pedig nem változtatott a Szentszék álláspontján.⁹⁰⁷ A pápai-magyar kapcsolatok

905 CSUKOVITS 2012; ÓVÁRY 1893; PATEK 1918. 449–495.

906 „[VIII. Bonifác] Endre uralmában nemcsak a szentszék által magyar királynak elismert Károly jogainak bitorlását, hanem a pápa hűbérúri jogának nyilvánvaló sérelmét is látta. Ezért mindjárt trónralépte után érintkezést keresett a magyar főpapokkal, hogy a helyzetről világos képet kapjon és jól előkészíthesse a szentszéknek hűbéri esküt tett pártfogoltja trónfoglalását.” HÓMAN – SZEKFÜ 1936. 67–69. Jóval megengedőbben fogalmaz Fraknói Vilmos, aki szerint „Mindezen pápai iratokban a római egyháznak Magyarország irányában támasztott különleges jogigénye már határozottan előtérbe lép. Természete és kiterjedése homályban marad ugyan; azonban bizonyos, hogy a pápa annak alapján egyedül azt követeli, hogy a három oldalról emelt trón-igények fölött döntsön, nem pedig arra, hogy apostoli vagy hűbérúri jog alapján a magyar trónt töltsé be.” FRAKNÓI 1901. 100.

907 „Hogy a pápa az Anjouk magyarországi igényeit hathatós támogatásban részesíté, számos adat bizonyítja, sőt, a magyar trónra való saját igényeit is csak azért hozta föl, hogy ezzel az Anjouknak lehessen szolgálatára [...]” ÓVÁRY 1893. 31. „Atyja igényeit Károly Róbert örökölte s a pápában, VIII. Bonifácban hatalmas támaszra talált.” MISKOLCZY 2009. 11. „Egyértelműen támogatta viszont Károly Róbert magyar trónra kerülését VIII. Bonifác pápa. Érthető ez, mivel a nápolyi királyok pápai hűbéreseket voltak, az ő világi hatalmuk növekedése a pápa földi uralmának kiszélesedését is jelentette.” KRISTÓ 1988. 11., ill. KRISTÓ 1999. 15. Hasonlóan vélekedik BERTÉNYI 1987. 35; RÁCZ 1996. 56–57; SKORKA 2013a. 245–246.

tárgyalásakor e kérdéskör áttekintése elkerülhetetlen, még abban az esetben is, ha az elemzés során az eddig ismert forrásokra kell hagyatkoznunk.

Az elvet, amely szerint Magyarország a Szentszékhez tartozik, és így a pápának jogában áll döntést hozni a trónöröklés kérdésében, már IV. Miklós (1288–1292) is kifejezte. 1291-ben János jesi püspök⁹⁰⁸ követutasításait tartalmazó bulla szerint a Magyar Királyság „régidőktől” a római egyházhoz tartozott.⁹⁰⁹ Ebben az esetben a pápaság jogigénye az *imperium* ellenében nyilvánult meg, IV. László halála után ugyanis I. Rudolf (1273–1291) kívánt rendelkezni a Magyar Királyságról, amely – érvelése szerint – a császár hűbérúri joghatósága alatt állt.⁹¹⁰ VIII. Bonifác uralkodásának idején⁹¹¹ az argumentáció lényegi eleme változatlan maradt, de a megfogalmazás pontosabb és részletesebb lett. VIII. Bonifác leveleiben kifejtette, hogy I. István király Magyarországot a Szentszéknek teljes mértékben alávetette, majd az egyházfőtől nyerte el a koronát és a királyságot.⁹¹²

908 1289–1295. HC I. 75. Magyarországi tevékenységéről ld. <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/125>, letöltés 2020. 05. 01.

909 „[...] *te ad partes Regni Ungarie certis tibi commissis negotiis destinamus. Cum itaque Regnum ipsum ad Romanam ecclesiam ab antiquo etiam pertinere noscatur* [...]” (kiemelés tőlem, M. Á.) A pápa egyértelműen utasította a püspököt, hogy keresse fel Rudolf császárt és Albert herceget és közölje velük: Magyarország a Szentszékhez tartozik, ezért ne próbálják elbitorolni vagy elfoglalni. THEINER I. 373. (DC. sz.).

910 Rudolf császár szerint ugyanis IV. Béla II. Frigyesről, mint hűbérurától kapta meg Magyarországot: 1290. 08. 31.: MGH Const. 3. 424. (439. sz.) Rudolf még ugyanazon a napon a Magyar Királyságot fiának, Albert ausztriai hercegnek adományozta: MGH Const. 3. 424–425. (440. sz.) IV. Béla a tatár fenyegetés miatt valóban hűbéresküti tett II. Frigyes császárnak. Az eskü alól azonban – mivel a cserébe ígért segítséget a császár nem adta meg – IV. Ince felmentette a magyar uralkodót. 1245. 08. 21.: THEINER I. 199–200. (CCCLXIX. sz.). Habsburg Rudolf végül a nápolyi Anjoukkal 1291-ben kötött megállapodása értelmében állt el a magyar trón betöltésére támasztott igényétől: a császár semlegességéért cserébe az Anjou-ház lemondott a Habsburg Klemenciának (Rudolf lánya, Martell Károly felesége) hozományként adott területek (Arles, Vienne) feletti fennhatóságról. KIESEWETTER 2006. 147.

911 V. Celesztin pápaságának néhány hónapjából egyetlen dokumentum sem maradt fenn, amely a magyar trón betöltésének kérdésével foglalkozik. KIESEWETTER 2006. 161.

912 „[...] *Stephanus rex Ungarie [...] ab ipsa [apostolica] sede accepit humiliter coronam et Regnum [...]*” Az 1301. 10. 17-én kelt, Vencel cseh királynak írt levelet ld.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 132r, ep. 83; THEINER I. 387–388. (DCXXI. sz.); AOKt. I. 79–80. (88. sz.) Ugyanezen a napon VIII. Bonifác a Miklós ostiai püspöknek írott levelében – amelyben a Vencelt megkoronázó János kalocsai érsek Szentszékhez történő megidézésére utasította a legátust – bővebben is kifejtette: „[...] *Ungarie Regnum sacrosancte Romane ecclesie a beato Stephano, primo rege Ungarie christiano, cum omni eius iure ac potestate et devote oblatum fuit et traditum reverenter, qui etiam ad ipsius Regni solium noluit auctoritate propria sublimari, sciens quod nemo sibi sumere debet honorem, nisi qui vocatur a deo, et ideo non a quolibet, sed a Vicario Iesu Christi et successore Petro assumpsit Regium diadema [...]*” (kiemelés tőlem, M. Á.) AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 128r, ep. 78; THEINER I. 388–389. (DCXXII. sz.); AOKt. I. 80. (89. sz.) Andreas Kieseewetter is felhívta a figyelmet a IV. Miklós által

A Szentszék azonban nem csak a Magyar Királysággal kapcsolatban lépett fel ilyen jellegű követeléssel. Az egyházfői igény a keresztény országok trónjának betöltésére (és e mellett esetenként a megválasztott király pápai jóváhagyására is) a 13. végétől felerősödve jelentkezett, elsősorban a Német-római Császárság és az attól keletre fekvő országok tekintetében. Számos más példát említhetünk: 1302-ben VIII. Bonifác Vencelt nem csak a magyar, hanem a lengyel trón elbitorlásától is intette,⁹¹³ ugyanakkor I. (Habsburg) Albert (1298–1308) német király megválasztásához vonakodott megadni a pápai jóváhagyást (*approbatio*), amelynek jogszerűségét az első király (Nagy Károly) Szentszéktől kapott hatalmára visszavezetve igazolta.⁹¹⁴ XXII. János 1314-ben hasonlóan avatkozott bele a német királyválasztásba,⁹¹⁵ 1319-ben pedig Luxemburgi János (1310–1346) és Ulászló herceg lengyel trónra támasztott igényét kívánta felülvizsgálni.⁹¹⁶ Ilyen szempontból tehát a „magyar ügy” 1301-ben nem jelentett különös kivételt; inkább a Szentszék politikai célkitűzéseinek a korszakban jellemző irányvonalába illeszkedett.

Arról, hogyan is viszonyult VIII. Bonifác a nápolyi Anjouk magyarországi trónigényéhez a források valójában sokkal árnyaltabb képet mutatnak, mint ahogyan azt sok történeti munka korábban értelmezte.⁹¹⁷ VIII. Bonifác trónra kerülése után a pápai udvar tartózkodott a beavatkozástól; a pápa nem tett olyan megnyilvánulást, amely megkérdőjelezte volna III. András (1290–1301) uralmának jogalapját.⁹¹⁸ Inkább az ellenkezőjére találhatunk szétszórt adato-

használt megfogalmazás homályosságára, valamint arra is, hogy 1301 őszére a pápai levelek már jóval több konkrétumot közöltek a jogigény megindoklásakor. Az osztrák történész feltételezte, hogy a változás hátterében a VIII. Bonifác utasítására a pápai levéltárban elvégzett kutatómunka állhatott. VIII. Bonifác ugyanis valószínűleg tisztában volt vele: konkrét adatok hiányában a Szentszék magyar trón betöltésére támasztott igénye aligha volt mással indokolható, mint azzal a ténnyel, hogy perszonálunióban állt az Apostoli Szék fennhatósága alá tartozó Horvátországgal. KIESEWETTER 2006. 142–146., 151., 185–186. Kieseewetter feltételezését igazolhatja, hogy a VIII. Bonifác jelen lábjegyzetben idézett második levele szerint a Szentszék igényét számos, a pápai levéltárban őrzött dokumentum alátámasztja: „[...] *plenius documenta, que servantur in archivis memorate ecclesie Romane, testantur* [...]”.

913 1302. 06. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 282v–283, ep. 27; THEINER I. 392–393. (DCXXVIII. sz.).

914 MGH Const. 4, 1. 80–81. (105. és 106. sz.); FRAKNÓI 1901. 109.

915 Erről bővebben ld. az V. 1. 3. fejezetet.

916 AAV Reg. Vat., vol. 69, fol. 535v–536, ep. 165; THEINER PL I. 146–147. (CCXXVI. sz.): VIII. Bonifác megtiltotta Ulászlónak a lengyel királyi cím használatát.

917 KOLLÁNYI 1900. 28; RÁ CZ 1996. 56; KRISTÓ 1999. 13.

918 Ugyanezen az állásponton van FRAKNÓI 1901. 102; SZENDE 2003a. 136. Andreas Kieseewetter ugyanakkor azt is hozzáteszi, hogy III. András viszonylag gyorsan tudta konszolidálni magyarországi uralmát, sőt, az európai uralkodók (I. Edward angol és II. Vencel cseh királyok, Velence, valamint Habsburg Albert osztrák herceg) is elismerték legitimitását, így a Szentszéknek nem állt érdekében olyan diplomáciai manőverbe kezdeni, amely politikai izolációval fenyegethette volna a kúriát. KIESEWETTER 2006. 157.

kat. Ilyen például Henrik bán fia, János Vas megyei ispán⁹¹⁹ ügye 1299 márciusában. A *supplicatió*ban az ispán a kiközösítés alóli felmentését kérte, amelyet András király iránt tanúsított engedetlensége miatt mondott ki rá Lodomér esztergomi érsek, valamint a győri és a veszprémi püspökök. János állítása szerint nem tudta, hogy a király uralmát a Szentszék jóváhagyta. A pápa Bicskei Gergely esztergomi *electus* bízta meg az egyházi büntetés feloldásával és semmilyen módon nem utalt arra, hogy a kúria álláspontja III. András uralkodását illetően a kérvényben feltételezettől eltérne.⁹²⁰ Szintén itt idézhetjük fel III. András követének jelentését 1300 októberéből, amely szerint II. Károly a pápa és a bíborosok tanácsa és akarata ellenére küldte a későbbi I. Károlyt trónkövetelőként Magyarországra.⁹²¹ Ugyancsak rávilágít a pápai udvar álláspontjára az a dokumentum, amelyben Niccolò Boccasini Magyarországra történt megérkezése után nem sokkal megerősítette III. András Alberto Morosininek tett adományát.⁹²² Ez aligha történhetett volna meg egy olyan uralkodó rendelkezésével, akinek legitimitását a Szentszék – akár utólagosan is – megkérdőjelezte volna.

VIII. Bonifác III. András halálát (1301. január) követően is tartózkodott az előzetes határozott állásfoglalástól. Sosem titulálta például I. Károlyt Magyarország királyának a pápai udvarban tartott vizsgálat és a meghozott hivatalos döntés előtt (1303. május),⁹²³ illetve Mária királyné trónigényére hivatkozva is csak semleges kifejezéseket használtak a pápai dokumentumok.⁹²⁴ A pápa II. Vencel cseh királynak írt levelében pedig nem csak azt hangsúlyozta, hogy a kalocsai

919 ZSOLDOS 2011. 225.

920 „[...] *obedientiam et reverentiam Andree, qui rex Ungarie nominatur; ignorans ipsius regimen per sedem approbatum eadem [apostolicam], noluit exhibere [...]*” 1299. 03. 13.: THEINER I. 385. (DCXVIII. sz.). A *supplicatióból* az is kiderül, hogy János ispán korábban ígéretet tett János jesi püspököknek arra, hogy a római egyház hitét szolgálni fogja („[...] *fidem et devotionem Sancte Romane Ecclesie debitam observare cum reverentia promisset [...]*”). János jesi püspök kiküldetésének hátterét, valamint a fent idézett kérvény tárgyát ismerve feltételezhetjük, hogy a *nuntius*nak tett fogadalom politikai tartalmú volt, és a Szentszék diplomáciai célkitűzéseinek tiszteletben tartására vonatkozott. Az ügyet említi PÓR 1885. 323.

921 „[...] *nepos regis Caruli contra consilium et voluntatem domini pape et cardinalium amicorum suorum missus fuit per dominum regem ad partes illas [...]*” 1300. 10. 25.: ÁÚO V. 262–263. (169. sz.) II. Károly 1300 elején döntötte el, hogy unokáját Magyarországra küldi, ebben pedig a Babonicsok és a Frangepánok mellett Bicskei Gergelynek is meghatározó szerepe volt. VIII. Bonifác leginkább azért helytelenítette II. Károly tettét, mert a pápai udvarral történt egyeztetést nélkül történt. KIESEWETTER 2006. 174–175; CSUKOVITS 2012. 59.

922 5. tábl. 3. sz.

923 A dokumentumot, amely elismeri Mária királyné magyar trónra támasztott igényét ld. 1303. 05. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 382 v–384r, ep. 33; THEINER I. 397–399. (DCXXXV. sz.); AOKlt. I. 214. (392. sz.)

924 „[...] *carissima in Christo filia nostra Maria regina Sicilie illustris ad se ac dilectum filium nobilem virum Carolum, nepotem eius, prefatum regnum asseruerit [...]*” (kiemelés tőlem, M. Á.) 1302. 06. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 282v, ep. 27; THEINER I. 393. (DCXXVIII. sz.); AOKlt. I. 143. (232. sz.)

érseknek nem volt joga megkoronázni az ifjabb Vencelt (Lászlót) Magyarország királyává, hanem azt is, hogy a koronázás a Szentszék jogainak sérelmére történt.⁹²⁵

Mindemellett Bicskei Gergely ügyét is lehet VIII. Bonifác semlegességre törekvő, kiváró stratégiájának részeként értelmezni. Bicskei III. András támogatói közé tartozott, rövid ideig alkancellárként működött.⁹²⁶ Jó viszonya a királlyal az esztergomi érsekké történt megválasztását követő fél évben (1298 január – február és nyár között) romlott meg. A feltételezések szerint a káptalan néhány tagja a pápai udvarhoz fellebbezett a választás ellen, amely szembefordította Bicskeit a magyar főpapi karral, majd ez a konfliktus súlyosbodott odáig, hogy a választott érsek az Anjouk trónigényének támogatása mellett döntött.⁹²⁷ VIII. Bonifác a helyzetben rejlő kockázatot felismerve egy köztes megoldást választott: 1299. januárjában nem erősítette meg Bicskeit az érseki tisztségben, hanem csak a főegyházmegye és a székesfehérvári prépostság adminisztrátorává nevezte ki.⁹²⁸ A pápa III. András halála után is igyekezett távol tartani a helyi klérussal kibékíthetetlen ellentétbe került Bicskeit az eseményektől; ezért hagyta a továbbiakban is függőben érseki kinevezését.⁹²⁹

Niccolò Boccasini bíboros magyarországi legációját gyakran tekinti a magyar szakirodalom a Szentszék által Anjou Károlynak nyújtott támogatás legközvetlenebb megnyilvánulásaként.⁹³⁰ Bár ez az elmélet részben a kortárs véle-

925 „[...] *qui auctoritatem reges Ungarie coronandi non habebat de consuetudine vel iure, nec debuit apostolica sedes mater omnium et magistra contempni* [...]”. VIII. Bonifác emellett biztosította Vencelt, hogy a trónigényt kivizsgálják, és ha megalapozottnak bizonyul, a pápai udvar nem fogja akadályozni a jogok érvényesítését: „*Ceterum si quia iura tibi vel memorato nato tuo competere in regno Ungarie sepe dicto, aliisque provinciis, eaque prosecuti fueritis coram nobis, illa disponimus illibata servare, nec minuere, sed augere* [...]”. 1301. 10. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 128, ep. 77; THEINER I. 387–388. (DCXXI. sz.); AOkt. I. 79–80. (88. sz.); KIESEWETTER 2006. 185–186.

926 ZSOLDOS 2011. 113.

927 SZENDE 2003a. 137. Elterjedt a nézet, amely szerint Bicskei annak reményében váltott pártot, hogy így hamarabb elnyerheti az Anjoukat támogató pápa megerősítését. KOLLÁNYI 1900. 28–29; RÁCZ 1996. 57. Ezt vitatja Pór Antal, aki szerint Bicskeit az ország és az egyház helyzetének javítása motiválta, illetve hozzáteszi, hogy Bicskei elpártolása után III. András Antal csanádi püspököt akarta esztergomi érsekké tenni. PÓR 1885. 326–328. Fraknói Vilmos Bicskei megerősítésének késleltetését szintén VIII. Bonifác elővigyázatos és elfogulatlan politikájának bizonyítékeként értelmezte, hozzátevé, hogy ha az Anjouk trónigénye a pápai udvar feltétlen támogatását élvezte volna, akkor a VIII. Bonifác azonnal jóváhagyta volna az érsekválasztást. FRAKNÓI 1895. 35; FRAKNÓI 1901. 103. Ez az érvelés azonban vitatható: igen valószínűtlen, hogy egy politikailag izolálódott, a főpapság tagjaival ellenséges viszonyban álló esztergomi érsek hozzá tudta volna segíteni a Nápolyból érkező trónkövetelőt a magyar trónhoz.

928 1299. 01. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 49, fol. 145v, ep. 37; THEINER I. 382–383. (DCXVI. sz.); RB VIII. II. 342. (2925. sz.)

929 KIESEWETTER 2006. 165–168; KISS 2018a. 1360. 27. jz.

930 Példaként idézhetjük Szántó Konrád megfogalmazását „[...] a pápai követ határozott

ményeken alapul,⁹³¹ valójában nincs konkrét bizonyíték arra, hogy a III. András halála (1301. január) és a magyar trónöröklés kérdésében a pápai udvarban meghozott végleges ítélet (1303. május) között eltelt időszakban VIII. Bonifác eltért volna korábban alkalmazott, kiváró stratégiájától. Ebben valószínűleg az is közrejátszott, hogy Vencel kezdetben jóval nagyobb támogatottsággal rendelkezett Magyarországon, mint Károly.⁹³² Mivel Boccasini követutasításai általánosságban fogalmaznak és a béke helyreállításának szükségességét hangsúlyozzák,⁹³³ leginkább azt feltételezhetjük, hogy a legáció célja az egyház helyzetének javítása mellett a tájékozódás, a politikai erőviszonyok felmérése volt.⁹³⁴ Ezt támasztja alá VIII. Bonifác válaszelevele is, amelyből kiderül, hogy Boccasini rögtön Magyarországra való megérkezése után megpróbálta kipuhatolni: a trónkövetelők hajlanak-e a megegyezésre, valamint összehívta az ország főpapjait, hogy a lehetőségekről tárgyalásokat folytasson velük.⁹³⁵ A legátus kiküldetése során

utasítást kapott arra, hogy Károly Róbert királyságát elismertesse és a Szentszék akaratával szembeszegülő magyar főpapokat megrendszabályozza [...].” SZÁNTÓ 1996. 134. Hasonló véleményen van PÓR 1885. 329; HÓMAN – SZEKFÜ 1936. 67–69; RÁCZ 1996. 57; KOVÁCS 2013. 16.

- 931 Egy aragón követ szerint a bíboros kifejezetten azért ment Magyarországra, hogy Károlyt trónra ültesse: „[...] *un gardenal* [...] *va in Ongaria per a legato e per a dourar a so potere de meter lo lo figlo de lo rey Carillo en lo ríame* [...]”. A II. Jakab aragón királynak szóló jelentés írója azt is tudni vélte, hogy I. Albert német király az Itáliába vonulást tervezte. 1301. 09. 13.: AOKlt. I. 71. (69. sz.); *Acta Aragonensia* I. 241–242. (159. sz.), AOKlt. I. 71. (69. sz.)
- 932 Arról, hogy I. Károlyt kevesen támogatták szintén II. Jakab aragón király egyik követe számolt be. Ganfridus foix-i apát Rómából, a konzisztóriumban elhangzottakról küldött jelentést. 1301. 12. 09.: *Acta Aragonensia* I. 110–112. (75. sz.); AOKlt. I. 97–98. (130. sz.) Vencel vélhetően azért veszítette el a magyar főpapság kezdeti támogatását, mert külföldieket nevezett ki a vezető pozíciókba, így például Jan Muskata krakkói püspököt tette meg alkancellárjává. KIESEWETTER 2006. 182. Mivel Jan Muskata Vencel kíséretében fontos pozíciót töltött be, VIII. Bonifác felszólította, hogy segítse Boccasinit a béke helyreállításában. 1301. 11. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 132v, ep. 89; RDEBM II. 819. (1902. sz.); AOKlt. I. 89. (110. sz.)
- 933 Boccasini megbízását ld. AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 115v, ep. 32; THEINER I. 385–386. (DCXIX. sz.). A bíborosnak a pápa által biztosított *facultas*okat ld. AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 116r, ep. 16-tól fol. 118v, ep. 48-ig; illetve 4. tábl.
- 934 KIESEWETTER 2006. 183–184.
- 935 „[...] *quod intellexeras de concordia facienda inter dilectos filios nobiles viros Carolum nepotem C[aroli]. Sicilie, ac W[enceslaum] natum W[enceslai] Boemie regum illustrium habitum fuisse tractatum, licet de modo tractatus huiusmodi certitudinem non haberes* [...]”. 1301. 11. 08.: ASV Reg Vat 50, fol. 132r, ep. 91; THEINER I. 391–392. (DCXXVI. sz.); AOKlt. I. 87. (104. sz.) A kortárs bécsi évkönyv leírása szerint is Boccasini legációjának célja a két trónkövetelő kibékítése volt: „*Dominus cardinalis dictus Nycolaus Ostiensis a latere domini apostolici Bonifaci missus ad predictos reges concordatos, [...] et prelatos eiusdem regni auctoritate apostolica convocatus, et de pace regni consilio eorumdem in quantum potest cogitatus et pertractatus, sed in huiusmodi negotio nichil proficiens Ungariam exit* [...]”. MGH SS. 9. 721–722. Andreas Kieseewetter továbbá rámutatott, hogy Boccasininek még 1301 őszén lehetősége nyílt Vencellel is tárgyalni. A cseh trónkövetelő ugyanis 1301 szeptemberétől

– saját megfogalmazása szerint – pártatlan akart maradni.⁹³⁶ Közben VIII. Bonifác igyekezett megtisztítani a politikai színteret: rezerválta a kalocsai érsekség betöltésének jogát, Boccasinit eltiltotta az esztergomi érsekség ügyébe való beavatkozástól,⁹³⁷ valamint Vencel alkancellárját, Jan Muskata krakkói püspököt is a Szentszékhez idéztette.⁹³⁸ 1302 októberében a pápa arra utasította legátusát, hogy Vencelt és Károlyt is idézze meg, ami azt bizonyítja, hogy Boccasini feladatkörébe tartozott a magyar trónról a pápai döntés előkészítése.⁹³⁹

A pápák számára kétségtől elvonó volt a Nápolyi Királyságban a Szent-szék vazallusaként uralkodó Anjou-dinasztia magyarországi hatalomra jutása. Azonban a források azt mutatják, hogy VIII. Bonifác körültekintően járt el,⁹⁴⁰ és a pápai *approbatio* elvének érvényesítését helyezte előtérbe.⁹⁴¹ Az Apostoli Szék szempontjából a döntési jog érvényesítése és gyakorlása volt elsődleges. A Magyar Királyság esetében a pápai udvar mondhatni teljes sikerrel járt: Mária királyné és Vencel király képviselői is megjelentek Rómában, ahol mindkét trónigény megalapozottságát vizsgálták. A magyar főpapság részéről István kalocsai érsek,⁹⁴² valamint Mihály zágrábi,⁹⁴³ Benedek veszprémi⁹⁴⁴ és Tódor győri⁹⁴⁵ püspökök vettek részt.⁹⁴⁶ VIII. Bonifác 1303. május 31-én Mária királynét és Károlyt ismerte el a magyar trón jogos örökösének.⁹⁴⁷ A *Spectator omnium* kezdetű

Budán tartózkodott, a legátus pedig októberben ugyanide zsinatot hívott össze. Ha személyes találkozásra nem is került sor, a kapcsolatfelvétel bizonyosan megtörtént. KIESEWETTER 2006. 184.

- 936 Ezt is VIII. Bonifác egyik válaszevele fedeli fel: „[...] *Scripisti etiam nobis, quod neutri partium notabile aut manifestum exhibuisti favorem* [...]” AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 132v–133r; ep. 91; THEINER I. 390–391. (DCXXVI. sz.); AOKlt. I. 88. (106. sz.); FRANKÓI 1901. 107.
- 937 1301. 11. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 132v–133r; ep. 90–91; THEINER I. 390–391. (DCXXV–DCXXVI. sz.).
- 938 1301. 11. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 233, ep. 88; THEINER PL I. 113–114. (CXCIX. sz.); AOKlt. 89. (111. sz.). Muskatával kapcsolatban az a feltételezés is felmerült, hogy Vencel esztergomi érsekké akarta tenni. WYROZUMSKI 1977. 292.
- 939 1302. 10. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 283, ep. 28; THEINER I. 393–394. (DCXXIX. sz.); AOKlt. I. 143. (233. sz.)
- 940 Frankói megfogalmazásában VIII. Bonifác „[...] *Magyarország irányában elődeinek tartózkodó magatartásától nem tért el és a pártokon felül emelkedve járt el.*” FRANKÓI 1901. 102.
- 941 Hasonló véleményen van KISS 2018a. 1361–1362; SZENDE 2003a. 136.
- 942 A kalocsai érseki tisztelet 1302 és 1304 között töltötte be. ENGEL 1996. 64.
- 943 Bő nembeli Mihály, későbbi esztergomi érsek, ld. Adattár 135. sz.
- 944 1290–1309. ENGEL 1996. 77.
- 945 1295–1308. Engel Pálnál Tivadar néven. ENGEL 1996. 71; ZSOLDOS 2011. 92
- 946 Andreas Kieseewetter megjegyzi, hogy az utóbbi két püspök eleinte Vencelt támogatta. KIESEWETTER 2006. 190.
- 947 A *Spectator omnium* szövegét ld. 1303. 05. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 382v, ep. 33; THEINER I. 397–399. (DCXXXV. sz.); AOKlt. I. 213. (392. sz.); ill. a pápa Károlynak és Mária királynénak szóló levelei a döntésről: 1303. 06. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 384v, ep. 37–38; THEINER I. 400. (DCXXXVI–DCXXXVII. sz.); AOKlt. I. 216. (396–397. sz.) A pápai bullát a kihirdetéssel megbízott két főpap, István kalocsai érsek és Mihály zágrábi püspök több káptalannal is

bullá Vencel esetében a választást, Károly esetében az öröklési jogot hangsúlyozta, a pápai szupremácia pedig abban nyilvánult meg, hogy a két jogelvről a pápa vikáriusi hatalmával élve döntötte el, melyik élvez elsőbbséget.⁹⁴⁸ Az eljárás és az ítélet időzítését minden bizonnyal befolyásolta az európai diplomáciai helyzet: VIII. Bonifác elmérgesedő konfliktusa IV. Fülöp francia királlyal,⁹⁴⁹ amely miatt a pápai udvar számára sürgetővé vált az I. Albert német királlyal történő megállapodás (1303. május–július).⁹⁵⁰ Ahhoz, hogy a francia nyomást ellensúlyozni tudják, a Habsburgoknak szövetséges keleti szomszédra volt szükségük, így ebből a szempontból egy Vencel jogara alatt egyesülő Lengyel-, Cseh- és Magyarország semmiképpen nem lett volna elfogadható megoldás.⁹⁵¹ Ezt a tényezőt nyilvánvalóan VIII. Bonifác is számításba vette, így többszörösen érdekében állhatott a magyar trón biztosítása I. Károly számára. A *Spectator omnium* a későbbiekben egyértelműen elkötelezte VIII. Bonifác utódait I. Károly támogatása mellett.⁹⁵² XI. Benedek (a korábbi magyarországi legátus, Niccolò Boccasini) rövid uralkodása alatt nem adott ki pápai bullát a magyar trón betöltésével kapcsolatban; V. Kelemen idején is csak egy ilyen rendelkezés született. Ebben az 1307-es dokumentumban a pápa felidézte a VIII. Bonifác idején lezajlott vizsgálatot, megerősítette elődje döntését, valamint kiközösítés kilátásába helyezésével eltiltotta Ottó bajor herceget a magyar királyi cím viselésétől.⁹⁵³

V. 1. 2. I. Károly dinasztikus politikája a pápai forrásokban

I. Károly dinasztikus politikájáról írni viszonylag hálatlan feladat, hiszen a modern történetírásban a kezdetektől e témakör volt egyike azoknak, amelyek a legnagyobb tudományos érdeklődésre tartottak és tartanak ma is számot. Ennek következtében az ide kapcsolódó forrásanyag is meglehetősen jól feltárt,

átíratta. Így a császmái: 1303. 07. 30.: AAV A.A., Arm. C 496 (MNL-OL DF 289189); THEINER I. 402–403. (DCXLI. sz.); AOKt. I. 229. (426. sz.); a bácsi: 1303. 08. 10.: AAV A.A., Arm. C 497 (MNL-OL DF 289190); THEINER I. 403–404. (DCXLII. sz.); AOKt. I. 231. (433. sz.); a székesfehérvári: 1303. 08. 12.: AAV A.A., Arm. C 498 (MNL-OL DF 289191); THEINER I. 404. (DCXLIV. sz.); AOKt. I. 232. (434. sz.); és a boszniai káptalan is készített másolatot: 1303. 08. 06.: AAV A.A., Arm. C 499 (MNL-OL DF 289192); THEINER I. 403. (DCXLII. sz.); AOKt. I. 230. (432. sz.)

948 Kiss 2018a. 1359–1360; KIESEWETTER 2006. 192.

949 KIESEWETTER 2006. 189.

950 MGH Const. 4, 1. 145–146. (173. és 174. sz.)

951 Ugyanilyen álláspont van: SZENDE 2003a. 139. Vencel 1303-ban valóban szövetségre lépett IV. Fülöp francia királlyal Albert római király ellen. RDEBM II. 856–857. (1988. sz.)

952 KIESEWETTER 2006. 193.

953 1307. 08. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 58v, ep. 302; THEINER I. 417–421. (DCLXV–DCLXVI. sz.); AOKt. II. 99–100. (221–222. sz.)

sokat elemzett. Mindezek ellenére meglátásom szerint a Szentszék és a magyar király kapcsolatát vizsgáló kötet nem lenne teljes e kérdéskör áttekintése nélkül. Ennek oka nem csak abban rejlik, hogy a pápai kúria központi szerepet töltött be az európai diplomáciai kapcsolatokban, hanem abban is, hogy a házassággal megerősített dinasztikus szövetségek esetén is ritkán volt megkerülhető az Apostoli Szék hozzájárulása. Az uralkodócsaládok többsége ugyanis közelebbi-távolabbi rokonságban állt egymással, ezért gyakran pápai felmentésre (*dispensatio*) volt szükség a házasságkötésekhez.

I. Károly magyar király dinasztiaépítési törekvései tükröződnek a pápai udvarral folytatott levelezésében, egyrészt a különböző dinasztikus események (születés, szövetségkötés stb.) elszórt említésén, másrészt a már említett *dispensatiók*on keresztül. Bár utóbbi késleltetése, megtagadása esetenként politikai problémákat is okozhatott,⁹⁵⁴ I. Károly uralkodása alatt egyszer sem történt meg, hogy a pápai udvar nyomásgyakorlásra próbálta volna használni a házassági engedély megadását. A király első két feleségéről⁹⁵⁵ nem történik említés a pápai levelekben. Ennek ellenére a Mária bytomi hercegnővel kötött házasság közvetetten nyomot hagyott. Amint az köztudott, a hercegnő testvérei, Boleszló⁹⁵⁶ és Meskó⁹⁵⁷ jelentős egyházi karriert futottak be Magyarországon. Kérdéses, hogy a korán elhalálozott Máriának mekkora szerepe lehetett testvérei előrejutásában; a két főpap ugyanis egyértelműen Erzsébet királyné

954 A korszakból számos példa ismert, elég csak X. Lajos francia királyra gondolnunk, aki trónra kerülésekor első házasságát szerette volna érvényteleníttetni, de a pápai trón éppen üres volt (a problémát végül első feleségének, a hűtlenség miatt rabságra ítélt Margitnak „szerencsés” időben bekövetkezett halála oldotta meg). III. Kázmér lengyel király házasságai közül pedig a pápai udvar értelmezésében csak az első volt érvényes. D'AVRAY 2014. 5., 119–121.

955 Kristó Gyula elmélete szerint I. Károlynak két Mária nevű felesége volt Beatrix és Erzsébet előtt. KRISTÓ 2005. 14–28. Ezt a feltevést azonban többen – leghevesebben talán Stanisław Sroka krakkói professzor – vitatták. SROKA 1994. 187–193. A történettudományi vita összefoglalását ld. KÁDÁR 2009. 13–23. Csukovits Enikő a források ellentmondását azzal magyarázta, hogy I. Károlynak csak egy Mária nevű felesége volt (a bytomi hercegnő); a másik Máriát a király csak eljegyezte, de valószínűleg elhunyt a házasság megkötése előtt. CSUKOVITS 2012. 127–128. A király második felesége, Beatrix királyné halálának időpontját Peter von Zittau krónikája 1319. november elejére tette. Kristó Gyula ennek alapján feltételezte, hogy a királyné halála motiválta I. Károlyt, hogy a pápai udvartól kérvényezze: halála pillanatában gyóntatója révén egyszeri, teljes bűnbocsánatban részesülhessen. KRISTÓ 2005. 22. (XXII. János engedélyét ld. 1319. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 70, fol. 428v, ep. 1001 /AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 428v/; AOKt. V. 246. /642. sz./). Ugyanakkor másfél hónap alatt aligha lehetett eljutni Magyarországról Avignonba (erről ld. a IV. 1. fejezetet, ahol az Avignonba küldött királyi követségekről, vagy a IV. 2. 2. fejezetet, ahol Rufinus *collector* itineráriumáról esik szó). Ez vagy azt jelenti, hogy Peter von Zittau Beatrix halálának időpontjában is tévedett (ahogy Kristó Gyula szerint Mária királyné elhunytát illetően is), vagy a király kérésének hátterében nem a gyász állt.

956 Adattár 22. sz.

957 Adattár 134. sz.

– akihez szintén távoli rokoni szálak fűzték őket⁹⁵⁸ – uralkodása idején lépett előtérbe. Az 1320-ban, I. Károly és Piast Erzsébet házasságához negyedfokú rokoni kapcsolat⁹⁵⁹ miatt kérelmezett pápai *dispensatio*⁹⁶⁰ az első forrás a pápai dokumentumokban, amely közvetlenül I. Károly dinasztikus politikájáról szolgáltat információt. Erzsébet királyné a későbbiekben is többször feltűnik a regisztrumbejegyzésekben, spirituális privilégiumot,⁹⁶¹ vagy bizalmasai számára egyházi javadalmat kérelmezve.⁹⁶² A magyar királyi pár László nevű fiának születéséről 1325 nyárutóján szerzett értesülést a pápai udvar, Kaboli László titeli préposttól.⁹⁶³ Bár a hírt kommentáló pápai levél csak október 1-jén kelt,⁹⁶⁴ a követség valószínűleg már szeptember előtt megérkezett Avignonba.⁹⁶⁵ László herceg hamarosan fontos szerephez jutott I. Károly diplomáciájában, hiszen a

958 Boleszló, Meskó és Mária apai nagyapja Erzsébet apai nagyanyjának a testvére volt. SROKA 1999. 102.

959 Erzsébet és Károly közös őse IV. Béla magyar király volt: Béla lánya, Jolánta, Erzsébet anyai nagyanyja, míg Béla fia, V. István Károly dédnagyapja volt. SZENDE 2007. 57.

960 1320. 07. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 965; THEINER I. 467. (DCCVII. sz.); AOKlt. V. 318. (827. sz.) és 1320. 08. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 1009; THEINER I. 471. (DCCXVI. sz.); AOKlt. V. 353. (872. sz.) A királyi pár még a *dispensatio* kézhez vétele előtt, július 6-án egybe kelt. SZENDE 2007. 57.

961 1323. 11. 24-én engedélyt kapott gyóntatója megválasztására (AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 213. /AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 175r/; THEINER I. 493. (DCCLI. sz.); AOKlt. VII. 277. /597. sz./); 1325. 09. 01-én a pápa Erzsébet és I. Károly számára mérsékelte a nagybőjt előírásait (AAV Reg. Vat., vol. 79, ep. 2096 /AAV Reg. Aven., vol. 23, fol. 427./; THEINER I. 500. (DCCLXIX. sz.); AOKlt. IX. 216. /384. sz./); 1330. 09. 19-én engedélyezte a pápa, hogy a király és a királyné haláluk órájában egyszeri, teljes bűnbocsánatban részesüljenek, gyóntatójuk révén (AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 279. /MNL-OL DF 291554; AAV Reg. Vat., vol. 38, fol. 743r/; AOKlt. XIV. 312. /527. sz./); 1331. 07. 22-én pedig a pápa engedélyezte a magyar királynénak, hogy ferences kolostort alapítson (AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 594. /AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 682v; MNL-OL DF 291560/; AOKlt. XV. 164. /288. sz./). Erről a témáról ld. még SZENDE 2007. 105–110., valamint az V. 2. 2. 1. fejezetet.

962 1326. 11. 23-án a király és a királyné ajánlására Tyba fia László erdélyi kanonokság várományosa lesz (AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 388. /AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 292b; MNL-OL DF 291476/; AOKlt. X. 294. /490. sz./); 1329. 01. 13-án a pápa a krakkói egyházban adományozott javadalmat a magyar királyné kérésére (AAV Reg. Vat., vol. 89, ep. 729. /AAV Reg. Aven., vol. 32, fol. 353v/; AOKlt. XIII. 18. /18. sz./).

963 Erről ld. még a IV. 1. 3. fejezetet, valamint az Adattár 124. sz.

964 AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 258v–259r, ep. 1531; THEINER I. 501–502. (DCCLXXII. sz.); AOKlt. IX. 236. (426. sz.)

965 XXII. János 1325. szeptember elején gondoskodott az I. Károly által ajándékba küldött két tatár ruházatáról, ahogyan a pápai kamara egyik kiadás-feljegyzéséből kiderül: „[...] *pro sutura et facture vestium 2 Tartarorum, quos rex Ungarie miserat domino nostro, solvimus mag Iacobo sartori 10 d. tur. c.o.r* [...]” 1325. 09. 07.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 70, fol. 70; vol. 72, fol. 49–51; SCHÄFFER 1911. 222.

Luxemburgi János cseh királlyal kötött nagyszombati megállapodást (1327. február⁹⁶⁶) pecsételte volna meg a két király gyermekeinek házassága.⁹⁶⁷

Az 1327-es cseh-magyar szövetségekötés más módon is nyomot hagyott a pápai forrásokban: a megállapodás értelmében ugyanis Luxemburgi János átengedte a magyar királynak a krakkói egyházmegyéhez tartozó Sławków városát, amely ellen a krakkói püspök 1328 tavaszán panaszt emelt a Szentszéknél.⁹⁶⁸ Bár a települést I. Károly hamarosan apósának, I. Ulászlónak adta, a krakkói püspök ismételt tiltakozásából kiderül, hogy egy évig a magyar, utána pedig a lengyel király vonta el a városból a püspöknek járó bevételeket (köztük az éneklőkanonokság jövedelmét is). XXII. János ezért a konfliktus okozóit felszólította a krakkói egyház kártalanítására.⁹⁶⁹

A nápolyi Anjou-házzal megkezdett tárgyalások jelentőségét a források megnövekedett száma is megbízhatóan jelzi.⁹⁷⁰ A diplomáciai kapcsolatok felénkülése mellett az ügy figyelemre méltó hatást gyakorolt olyan, eddig nem vizsgált területekre is, mint a pápai udvar javadalompolitikája.⁹⁷¹ Annak, hogy

966 MNL-OL DF 287456, teljes átiratban közli: AOklt. XI. 40–45. (75. sz.)

967 A házassági *dispensatió*t ld.: 1327. 09. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 114, fol. 163, ep. 1632; THEINER I. 518. (DCCXCVIII. sz.); AOklt. XI. 202. (427. sz.); és 1327. 12. 03.: THEINER I. 519. (DCCC. sz.); AOklt. XI. 262. (559. sz.). I. Károly 1329-ben értesítette Luxemburgi Jánost László haláláról. 1329. 03. 08.: FEJÉR VIII/3. 366–368. (152. sz.); AOklt. XIII. 70. (107. sz.)

968 XXII. János levele I. Károlyhoz: 1328. 03. 20.: AAV Vat. 114, fol. 345v–346r (MNL-OL DF 291650); THEINER I. 519. (DCCCI. sz.); MPV III. 264. (231. sz., elavult jelzetszámmal); AOklt. XII. 78. (139. sz.); ill. ugyanilyen dátummal János cseh királyhoz.: AAV Reg. Vat., vol. 114, fol. 298r (MNL-OL DF 291649); MPV III. 263. (230. sz., elavult jelzetszámmal); AOklt. XII. 78–79. (140. sz.)

969 1329. 03. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 115, fol. 124, ep. 548 (MNL-OL DF 291653), THEINER I. 523. (DCCCIX. sz.); AOklt. XIII. 96–97. (152–154. sz.); MPV III. 276–277. (246. sz.)

970 A tárgyalásokhoz kapcsolódó pápai források egy részét Fraknói Vilmos adta ki; így XXII. János levelét Sancia nápolyi királynénak, hogy segítse elő a mihamarabbi megállapodást: 1331. 01. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 120v, ep. 438; FRAKNÓI TT 1898. 385. (I. sz.); hasonló tartalmú levél I. Károlynak, Erzsébet királynénak, valamint több magyarországi méltóságnak címezve: 1331. 02. 15.: AAV Instr. Misc. 1172–1173; FRAKNÓI TT 1898. 385–387. (II–IV. sz.); AOklt. XV. 35. (61–62. sz.); Róbert nápolyi királynak: 1331. 06. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 116, ep. 473; FRAKNÓI TT 1898. 389. (V. sz.); Róbert nápolyi királynak az unokái és Fülöp tarantói herceg fiai között kötendő házassághoz szükséges *dispensatió*ról: 1332. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 116, ep. 1259; FRAKNÓI TT 1898. 389. (VI. sz.); az előzőhöz hasonló tartalmú levél VI. Fülöp francia királynak: 1332. 02. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 216, ep. 1091; FRAKNÓI TT 1898. 390. (VII. sz., 02. 28-i dátummal); II. Humbert-nek követe megérkezéséről, valamint a nápolyi-magyar házassági tervről: 1332. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 116, ep. 1296; FRAKNÓI TT 1898. 390–391. (VIII. sz.); Róbert nápolyi királyt sürgeti a megállapodás megvalósítására: 1332. 08. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 116, ep. 1241; FRAKNÓI TT 1898. 391–392. (IX. sz.); valamint egy Róbert nápolyi királynak szánt levél kancelláriai jegyzete: 1332. 09. 03.: AAV Instr. Misc. 1196; FRAKNÓI TT 1898. 392–393. (X. sz.) A tárgyalások menetét áttekinti: FRAKNÓI 1901. 153–155; CSUKOVITS 2012. 131–133; TEISZLER 2015. 63–79.

971 Ld. az V. 2. 1. fejezetet.

XXII. János komoly érdeklődést tanúsított a nápolyi és magyar Anjouk megállapodása iránt, több tényezőben kereshetjük az okát. A figyelem egyaránt eredhetett a pápa univerzalisztikus hatalomgyakorlási elveiből, a Nápolyi Királyság Itálián belül betöltött stratégiai jelentőségéből és nem utolsósorban az egyházfő és Róbert király személyes kapcsolatából is. Utóbbiról igen érzékletes képet fest egy, a magyar történírásban méltatlanul elhanyagolt dokumentum. A Vatikáni Apostoli Levéltárban őrzött kézirat XXII. János Róbert királynak szánt levelének vázlata.⁹⁷² A forrás a kancelláriának adott instrukciókkal kezdődik (*Regi Siciliae per cedulam de ocula manu* – vagyis a nápolyi királynak, titkosított írással).⁹⁷³ A pápa ezután beszámolt a – IV. (Dražić) János – prágai püspöktől⁹⁷⁴ kapott hírekről: a magyar király Bécsben találkozott az osztrák hercegekkel, a cseh királlyal és a meisseneni őrgróffal,⁹⁷⁵ ahol utóbbi – a német király képviselőjében – ígéretet tett három, korábban elfoglalt vár visszaadására (kettőt a Habsburgoknak, egyet a magyar királynak). Ezen kívül a felek megállapodtak a foglyok kölcsönös elengedésében, valamint abban is, hogy János cseh király az egyezmény értelmében feleségül venné a néhai (Szép) Frigyes egyik lányát. Emellett XXII. János arról is értesítette Róbert királyt, hogy I. Károly magyar király nem fogadta el a házassági szerződés korábban, Nápolyban megtárgyalt változatát.⁹⁷⁶ Az üzenet végén a „*Data domino Io Cabassol*” jegyzet arra utal, hogy a tisztázatot később Jean Cabassole, Róbert király provençe-i tisztviselője kapta meg.⁹⁷⁷ A pápa a cseh-magyar-osztrák szövetségről 1332 őszén a francia királyt is értesítette, hozzátéve, hogy a tervezett házassághoz nem állt szándékában megtagadni a

972 1332. 09. 03.: AAV Instr. Misc. 1196. Bár Fraknói Vilmos kiadta a dokumentumot (FRAKNÓI TT 1898. 392–393. /X. sz./), valamint monográfiájában hivatkozott rá (FRAKNÓI 1901. 154.), de egyik, a témával behatóbban foglalkozó magyar történész sem szentelt figyelmet neki.

973 A levél újabban a Vatikáni Apostoli Levéltár egyik sorozatában jelent meg, ahol a kötet szerkesztője faksimile változatban is közreadta (a 12. és a 13. oldal között) és a kancelláriának szánt instrukciókat is értelmezte. DYKMANS 1970. 11–12.

974 1301–1343 között prágai püspök. Az 1318 és 1329 közötti időszakot Avignonban töltötte, mivel az ellene felhozott eretnekséggel kapcsolatos vádakát próbálta tisztázni. HLEDÍKOVÁ 2013. 92–107. A szerző a 104. oldal 261. lábjegyzetében hivatkozik az említett dokumentumra.

975 II. Frigyes (1323–1349). Bajor Lajos császár Mechthild nevű lányának férje. A Wittelsbachokkal kötött dinasztikus szövetség a Luxemburgok érdekeit sértette, ugyanis Frigyes gyámjai korábban János cseh király legidősebb lányával (Jutta/Bonne, később francia királyné) jegyezték el. A tervezett unióból a császár nyomására hátráltak ki. SCHIECKEL 1961. 520. Ld. a következő fejezetet is.

976 A magyar király arra hivatkozott, hogy a képviselőjeként eljáró Piacenzai Jakab túllépte hatáskörét, amikor feladta a kettős házasságra vonatkozó elképzelést. A Nápolyban kötött megállapodás szerint csak Johanna és Lajos házasodott volna össze, ill. haláluk esetén helyettesíthetőek lettek volna testvéreikkel. FRANKÓI 1901. 154.

977 Jean Cabassole jogtudós, II. Károly idejétől a nápolyi Anjouk tanácsadója, bírása (*iudex maior*) és képviselője Provence-ban és a pápai udvarban. DYKMANS 1970. 12. (3. jz.); BONNAUD 2016. 189–206.

szükséges *dispensatiót*, de arról is tudomása volt, hogy a felek megállapodása szerint a házasság megghiúsulása nem befolyásolná a megegyezést.⁹⁷⁸

Ebből is látszik, hogy XXII. János nem csak Róbert nápolyi,⁹⁷⁹ hanem VI. Fülöp francia királynak is folyamatosan közvetítette az információkat.⁹⁸⁰ A Valois-ház, akárcsak a magyar Anjoukat, dinasztikus érdekek fűzték a nápolyi trónörökléshez, mivel VI. Fülöp féltestvére, Valois Katalin Róbert nápolyi király egyik öccséhez, I. Fülöp tarantói herceghez ment feleségül. A házasságból született három fiú (Róbert, Lajos és Fülöp) komoly riválisa volt az Anjouk magyarországi ágának a nápolyi trónra támasztott igény esetében. Azok a diplomáciai erőfeszítések pedig, amelyekkel VI. Fülöp a tarantói hercegek számára igyekezett megnyerni a Szentszék támogatását, a pápai forrásokban is nyomot hagytak.⁹⁸¹

Azt, hogy mennyire központi szerepet játszott a pápai udvar az európai dinasztikus kapcsolatokban – a magyar Anjoukéban is – megvilágítja még egy másik tényező is. Csak közvetett bizonyítékokból következtethetünk ugyanis arra, hogy I. Károly lánytestvéreivel – különösen a fiatalabb Klemenciával – tartotta a kapcsolatot; az erre vonatkozó információink többsége pedig a pápai források-

978 1332. 09. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 117, fol. 103, ep. 500; LSC J XXII (France)VII. 8. (4979. sz.) Az 1330-as évek elején bekövetkezett cseh-magyar-osztrák közeledésnek leginkább abban keresendő az oka, hogy János cseh király majdnem egyidejűleg IV. (Bajor) Lajossal és I. Ulászló lengyel királlyal is konfrontálódott. A császárral fenntartott politikai viszonyának mélypontját János 1331-es itáliai expedíciója jelentette. 1330-tól emellett a cseh király Lengyelországgal is háborút folytatott Szilézia birtoklásáért. A kétfrontos küzdelem készíthette Luxemburgi Jánost arra, hogy a magyar király közvetítésével az osztrák hercegek szövetségét keresse. I. Károly magyar király a cseh-lengyel konfliktusban apósának nyújtott segítséget, 1331-ben személyesen is részt vett a harcokban. Ennek eredményeként került vissza Magyarországhoz Holics és Berencs. KRISTÓ 1986. 86; BERTÉNYI 1987. 104–105; SCHÜTZ 1987. 334–347. Az osztrák-cseh házassági terv végül úgy valósult meg, hogy Frigyes öccse, Ottó herceg János király lányát, Annát vette feleségül. SCHEIBELREITER 1999. 690.

979 Ugyanabban a levelében, amelyben XXII. János értesítette Róbert nápolyi királyt – az I. Károly magyar király leveleit is kézbesítő – Humbert de Choley lovag Avignonba történt megérkezéséről, arról is tájékoztatta, hogy a francia király elsőszülött fia hamarosan összeházasodik a cseh király lányával. 1332. 06. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 245 (274)v, ep. 1279; THEINER I. 588. (DCCCLXX. sz.). A cseh-francia házasság nem sokkal később létre is jött: a későbbi II. János a cseh király Jutta (Bonne) nevű lányát vette el. SEIBT 1974. 469. Egy évvel később a pápa beszámolt VI. Fülöp keresztes hadjárat terveiről, valamint sürgette Róbertet, hogy csatlakozzon a vállalkozáshoz és erre vegye rá a magyar királyt is. 1333. 06. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 117, fol. 148, ep. 746.

980 1332. 02. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 216, ep. 1091; FRAKNÓI TT 1898. (VII. sz., 02. 28-i dátummal). A házassági *dispensatiót* a végleges megállapodásnak megfelelően ld. 1333. 11. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 106, ep. 1232 (AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 65r; MNL-OL DF 291681 és 291613); THEINER I. 593–594. (DCCCLXXXIII. sz.); AOkl. XVII. 215–216. (486–487. sz.); LC J XXII XIII. 54. (62051. sz.)

981 1332. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 116, ep. 1259; FRAKNÓI TT 1898. (VI. sz.); FRAKNÓI 1901. 153–154.

ból származik.⁹⁸² Így XXII. János leveleiből derül ki, hogy 1323-ban egy Rogerius nevű domonkos szerzetes vitte el I. Károly, Klemencia és Jacobus de Corvo üzeneteit is a pápai udvarba.⁹⁸³ Bár a forrás nem fogalmaz egyértelműen, legvalószínűbbnek az látszik, Rogerius azonos Klemencia Roger Clarot nevű káplánjával, aki megbízása szerint előbb a magyar királlyal, majd XXII. Jánossal tárgyalt. A megbeszélések témája pedig aligha lehetett más, mint a királynéi gyóntató kinevezése a zágrábi püspökségbe.⁹⁸⁴ Klemencia X. Lajos halála óta egyébként is különösen szoros kapcsolatot tartott fenn a pápai udvarral: XXII. János kiemelt figyelemmel kísérte a francia trón öröklésének kérdését, majd az V. Fülöp és az özvegy királyné között kialakult konfliktusban is igyekezett közvetíteni. Mind ezt megkönnyítette, hogy Klemencia 1318 és 1321 között Avignonban, majd a provence-i Anjou területeken (Aix-en-Provence, Marseille) tartózkodott.⁹⁸⁵

Több adat áll rendelkezésünkre arról, hogy milyen viszonyban állt I. Károly másik húgával, Beatrixszal, pontosabban a családjával.⁹⁸⁶ Ebben az esetben a dinasztikus kapcsolatok középpontjában előbb Beatrix férje, II. János, Vienne *dauphin*-je, majd ifjabb fia, II. Humbert állt. A Szentszék közvetítő szerepe itt kevésbé volt hangsúlyos; ennek ellenére a pápai dokumentumok e kérdéskörben is sok kiegészítő adattal szolgálnak. I. Károly 1317-ben sógorát jelölte ki képviselőjéül a salernói hercegség és a szentangyalhegyi fejedelemség ügyében.⁹⁸⁷ A felhatalmazás arra szolgált, hogy a titulusokat Róbert nápolyi királytól kérje, követelje és visszaszerezze (*ad petendum, exigendum et recuperandum*) az összes

982 Már Csukovits Enikő is rámutatott, hogy a források hiánya ellenére Klemencia és I. Károly kapcsolata nem lebecsülendő. CSUKOVITS 2012. 130.

983 A levelek kézhezvételéről XXII. János ugyanolyan tartalmú üzenetben számolt be Károlynak és Klemenciának is: „[...] *litteras carissimi in Christo filii nostri Caroli, regis Ungarie illustris, fratris tui, pariter atque tuas per dilectum filium Rogerium, ordinis Predicatorum, nobis noviter presentatas, benignitate recepimus consueta [...]*” 1323. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78, ep. 926–927; LSC J XXII (France) II. 426. (1890. sz., a Klemenciának szóló dokumentum átirása). A magyar forráskiadásokba Theiner alapján ugyanilyen dátummal csak a Doncs zólyomi ispán Avignonba történt megérkezéséről (1323. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78r–v, ep. 924; THEINER I. 494. (DCCLV. sz.); AOKlt. VII. 307. /668. sz./), ill. a Jacobus de Corvónak a zágrábi püspöki kinevezéséről szóló (1323. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78v, ep. 925; THEINER I. 494–495. /DCCLVI. sz.; AOKlt. VII. 307–308. /669. sz./) levelek kerültek be. Rogeriusról még ld. a IV. 1. 1. fejezetet, valamint Adattár 181. sz.

984 Jacobus de Corvo kinevezését a zágrábi püspöki székbe ld. 1322. 08. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 735. (AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 272v); THEINER I. 479–480. (DCCXXXII–DCCXXXIII. sz.); AOKlt. VI. 273–275. (742–748. sz.); ill. 1322. 09. 03.: THEINER I. 481. (DCCXXXIV. sz.); AOKlt. VI. 280. (762. sz.). Rogerius avignoni tartózkodásával egy időben a magyar király egy másik küldöttséget is menesztett Avignonba, Doncs zólyomi ispán vezetésével. Erről bővebben ld. a IV. 1. 2. és a IV. 1. 3. fejezeteket. Rogerius és Roger Clarot azonosítását Kiss Gergely vetette fel. Vö.: Kiss 2020b. 102.

985 Kiss 2020b. 37–38., 98–102; Annexe A–12.

986 Vö. Kiss 2020b. 102–106.

987 1317. 02. 22.: *Histoire du Dauphiné* II. 170–171. LXIII; FEJÉR VIII/2. 41–42. (I. sz.); *Regeste dauphinois* IV. 212–213. (26239. sz.); AOKlt. IV. 155. (407. sz.); FRANKÓI 1901. 151–152.

hozzájuk csatolt joggal, joghatósággal és tulajdonnal együtt. Nem megállapítható, hogy János *dauphin* az 1319-ben bekövetkezett halála előtt tett-e valamilyen lépést a megbízás teljesítésére, az azonban egyértelmű, hogy a címek birtoklása érzékeny pontja maradt a nápolyi-magyar kapcsolatoknak. I. Károly 1331-ben még egyszer megkísérelte jogainak érvényesítését pápai közbenjárással,⁹⁸⁸ azonban a későbbiekben sem sikerült eredményt elérnie.⁹⁸⁹

II. Humbert, a magyar király unokaöccse az 1330-as évek elején aktívan – és személyesen – részt vett I. Károly Nápolyt érintő külpolitikájában.⁹⁹⁰ A későbbi *dauphin* 1330 végén hagyta el Dauphinét, hogy Magyarországra, majd Nápolyba utazzon.⁹⁹¹ Bár a pontos itineráriuma nem ismert, a pápai levelek azt sugallják, hogy hosszabb időt töltött a Magyar Királyságban.⁹⁹² XXII. János ugyanis 1332 nyarán arra buzdította a magyar királyi párt, hogy a Dauphinében is aktuálisá vált örökösödési kérdés⁹⁹³ miatt sürgessék Humbert visszatérését.⁹⁹⁴ A leendő

988 1331. 01. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 120v, ep. 441 (MNL-OL DF 291663); FEJÉR VIII/3. 538–539. (CCXXXVII. sz.); AOKt. XV. 28. (46. sz.)

989 A magyar Anjouk még I. Lajos idején is fenntartották jogigényüket. 1351. 10. 11.: FEJÉR IX/2. 47–53. (II. sz.)

990 II. Humbert követe, Humbert de Choley 1332 nyarán üzeneteket közvetített Róbert nápolyi és I. Károly magyar királyok, valamint a pápai udvar között. 1332. 06. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 245 (274)v, ep. 1279; THEINER I. 588. (DCCCLXX. sz.); ill. 1332. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 116, ep. 1296; FRAKNÓI TT 1898. 390–391. (VIII. sz.)

991 *Regeste dauphinois* V. 54. (25132. sz.); *Histoire du Dauphiné* I. 300., II. 259.

992 II. Humbert magyarországi útjára néhány későbbi adat is visszautal. Egy 1332. decemberi elszámolás szerint például magyarországi látogatása alatt kölcsönt vett igénybe. 1332. 12. 18.: *Histoire du Dauphiné* II. 306; *Regeste dauphinois* V. 149. (25782. sz.) Egy 1334-es oklevél is megemlíti magyarországi útját, ahonnan Nápolyba ment, onnan pedig vízi úton tért haza 1334. 05. 21–23.: *Regeste dauphinois* V. 302. (26884. sz.) Emellett egy Robert de Marmont nevű személyt a Magyar Királyságban nyújtott szolgálataiért cserébe részesített adományban. 1335. 08. 20.: *Histoire du Dauphiné* II. 303. LVII; *Regeste dauphinois* V. 396. (27606. sz.)

993 II. Humbert az 1333 végén, örökös nélkül elhunyt bátyját, VIII. Guigues-t követte a *Dauphiné* élén. FOURNIER 1912. 581–586; CHEVALIER 1886. 1. (369.)

994 XXII. János I. Károlyhoz írt levelét ld. 1332. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 276v, ep. 1294; THEINER I. 589. (DCCCLXXIII. sz.); ill. hasonló tartalmú levél Erzsébet királynénak: 1332. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 276v–277r, ep. 1295; THEINER I. 590. (DCCCLXXIV. sz.). A Dauphinéra vonatkozó dokumentumok regesztakötete egy 1332. szeptemberre datált bejegyzése szerint Róbert (*sic!*) magyar király (*sic!*) felajánlotta Humbert-nek, hogy időtöltésképpen vegyen részt lovagi tornán, de Jean Esmé, akit a *dauphin* segédjéül akart felkérni, lebeszélte a haszontalan játékban való részvételtől. 1332. 09. 22.: *Regeste dauphinois* V. 139. (25720. sz.) A hivatkozott krónikarészlet – *Sainte vie et glorieux trespassement de Jehan Esmé, sire de Mollines* – az eset helyszínéül Nápolyt adja meg, de (név nélkül) valóban magyar királyt ír. MARCIEU 1888. 71. (XXII. sz.) A – megkérdőjelezett hitelességű (DELISLE 1889. 503–505.) – 14. századi krónika egyébként röviden beszámol II. Humbert magyarországi útjáról, de részleteket nem közöl. MARCIEU 1888. 69–70. (XIX–XX. sz.) II. Humbert kiadott itineráriuma alapján is az tűnik valószínűnek, hogy a fentebb idézett pápai levelek keltékor a *dauphin* már nem volt a Magyar Királyságban, ugyanis 1332

dauphin nápolyi úttjáról a kincstárnoka, Jean de Poncy (Johannes de Ponciaco) által vezetett számadáskönyv szolgáltatja a legértékesebb információkat.⁹⁹⁵ Ezek közül néhány a magyar király látogatásának részleteibe is betekintést enged, valamint arra is rávilágít, hogy II. Humbert és I. Károly akkor is folyamatosan tartották a kapcsolatot,⁹⁹⁶ amikor a királyságon belül nem feltétlenül tartózkodtak egy helyen.⁹⁹⁷ A leendő *dauphin* egyébként ebben az időszakban mind a magyar, mind a nápolyi Anjoukkal erős dinasztikus kötelezők kiépítésére törekedett. Nápolyi tartózkodása alatt, 1332 őszén vette feleségül Máriát, Róbert király unokahúgát (lánytestvérének, Béatrice-nak és IV. Bertrand, Baux grófjának lányát).⁹⁹⁸ Ebből a házasságból egy évvel később, szeptember elején – vagyis I.

július végétől nápolyi tartózkodásra vannak adatok. 1333 tavaszán pedig II. Humbert római zarándoklatot tett. CHEVALIER 1886. 4. (372.) Ez megcáfolja Fraknói Vilmos véleményét, aki szerint a magyar király unokaöccsével együtt indult Nápolyba Zenggből. FRAKNÓI 1901. 155.

995 *Histoire du Dauphiné* II. 271–285.

996 I. Károly és a Humbert közötti kapcsolattartásban Humbert de Choley ekkor is kiemelkedő szerepet játszott. Jean de Poncy számadáskönyve szerint 1333 júliusában a lovag kétszer részesült olyan kifizetésben, amelyek a magyar királyhoz tett látogatásainak költségeit voltak hivatottak fedezni (*Histoire du Dauphiné* II. 276–277; *Regeste dauphinois* V. 176. /25967. sz., 07. 28-i dátummal/). Emellett Humbert de Choley 1333 augusztusában Melfibe indult, ahol valószínűleg szintén a magyar király udvarát kereste fel (1333. 08. 15.: *Histoire du Dauphiné* II. 277; *Regeste dauphinois* V. 180. /25994. sz./). Itáliából való visszatérése után II. Humbert pedig ismét a pápai udvarba küldte követként. (1333. 12. 12.: *Histoire du Dauphiné* II. 278; *Regeste dauphinois* V. 198. /26128. sz./) Humbert de Choley mellett Pierre de Lhuis (Petrus Loheys), II. Humbert udvarmestere (*senescalcus*) is több alkalommal közvetített a leendő *dauphin* és nagybátyja között (1333. 07. 28.: *Histoire du Dauphiné* II. 276; *Regeste dauphinois* V. 176. /25967. sz./; 1333. 10. 17.: *Histoire du Dauphiné* II. 278; *Regeste dauphinois* V. 190. /26063. sz./). Ezenkívül egy dátum nélküli bejegyzés a számadáskönyvben arról tanúskodik, hogy II. Humbert egy Magyarországra induló Ágoston-rendi remetét is kifizetésben részesített. Nem elképzelhetetlen, hogy itt a korábban a pápai-magyar-vienne-i kapcsolatokban követként eljáró Pálról, a későbbi nándorfehérvári püspökről volt szó. *Histoire du Dauphiné* II. 274.

997 II. Humbert itineráriuma alapján feltételezhetjük, hogy személyesen fogadta a magyar királyt megérkezésekor – legalábbis erre utal, hogy július végén a part menti területeken (Barletta, Bari) tartózkodott. Augusztus közepén már Melfiben volt, a hónap végére pedig visszatért Nápolyba. CHEVALIER 1886. 5. (373.) I. Károlyt azonban partraszállása után betegség lassította; ezt erősítheti meg az a dátum nélküli – valószínűleg július végi – kifizetés, amelyet II. Humbert a magyar király orvosának, András *magister*nek tett. *Histoire du Dauphiné* II. 276. I. Károlyt még szeptember elején is Melfiben találjuk: II. Humbert ide küldte azt a két magyar pajzshordozót, akiknek fia születésének hírért kellett közölniük a magyar delegációval. „[...] die 5 septembris duobus scutiferis ungaris euntibus ad regem Ungarie apud Melphiam pro expensis ipsorum cum litteris de nativitate pueri taren. iv. [...]” 1333. 09. 05.: *Histoire du Dauphiné* II. 277; *Regeste dauphinois* V. 183–184. (26021. sz.)

998 A Humbert által nyújtott diplomáciai szolgálatért és a házasság okán Róbert nápolyi király földadományban és évi járadékban részesítette a későbbi *dauphin*et: 1332. 07. 26.: *Regeste Dauphinois* V. 131. (25675. sz.) A házasságot 1332 októberében, valószínűleg Nápolyban kötötték. 1332. 10. (n. nélkül): *Regeste Dauphinois* V. 140. (25727. sz.); CHEVALIER 1886. 4. (372)

Károly megérkezése után nem sokkal – egy fiú született, akit Andrásnak neveztek el.⁹⁹⁹ Annak ellenére, hogy Róbert és I. Károly II. Humbert személyében az Anjou-dinasztiából találtak közvetítőt a Johanna és András házasságát érintő tárgyalásokra, a találkozó nem folytatott le a Szentszék képviselőjének jelenléte nélkül. XXII. János ugyanis hamarosan Bertrand de Saint-Geniès, angoulême-i dékánt küldte *nuntius*ként a Nápolyi Királyságba.¹⁰⁰⁰

V. 1. 3. I. Károly és XXII. János viszonya a német trónharcok tükrében

I. Károly nyugat-európai országokkal folytatott külpolitikájáról – különösen uralkodásának első felében – nehéz pontos képet alkotni. A témáról közvetlen módon tudósító források csekély száma miatt elfogadottá vált az a nézet, hogy belpolitikai harcai megakadályozták első Anjou királyunkat a szélesebb körű diplomáciai tevékenység folytatásában.¹⁰⁰¹ Valószínűtlennek látszik azonban, hogy egy kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkező európai dinasztia¹⁰⁰²

999 András keresztelőjén a magyar király követei is részt vettek. 1333. 09. 07.: *Histoire du Dauphiné* II. 277; *Regeste dauphinois* V. 184. (26026. sz.) A névválasztást nehéz lenne a véletlen egybeesésnek tartani, főként annak tudatában, hogy a II. Humbert dinasztikus hovatartozását más módon is kifejezte. 1333. decemberében, avignoni látogatása során például olyan lótakarókat készíttetett, amelyeken Baux és a Magyar Királyság címerei voltak láthatók. *Histoire du Dauphiné* II. 180; *Regeste dauphinois* V. 196. (26124. sz.) András 1335-ben bekövetkezett halála után pedig II. Humbert azt fontolgatta, hogy Dauphinét a nápolyi Anjoukra hagyja: Róbert királyra, ill. ha ő már nem lenne életben, akkor a magyar király fiára, András calabriai hercegre. A területet ezen elképzelés szerint Provence grófságba kellett volna olvasztani. 1337. 09. 10.: *Histoire du Dauphiné* II. 344–346; *Regeste dauphinois* V. 568. (28838. sz.)

1000 A pápa káplánja és ügyhallgatója, mindkét jog *professora*, később (1334–1350) aquileiai pátriárka. HC I. 99. 1333. 09. 01-én indult a pápai udvarból Itáliába, ahol egyrészt feladata volt a nápolyi-magyar tárgyalásokban való közvetítés, a keresztes hadjárat propagálása, valamint az is, hogy Rómában kibékítse az Orsiniket a Colonnákkal. TILATTI 2017, online változat: [http://www.treccani.it/enciclopedia/bertrand-de-saint-genies_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/bertrand-de-saint-genies_(Dizionario-Biografico)), letöltés 2019. 11. 07. Bertrand de Saint-Geniès költségeinek elszámolását a pápai udvarba való visszatérése után ld. 1333. 09. 01.–1334. 06. 11.: AAV Instr. Misc. 1262; VA 553. (16. 24. sz.)

1001 Ez a vélekedés régóta jelen van a történeti irodalomban. Hóman Bálint szerint „Károly külpolitikája 1324-ig a országával szomszédos hatalmak politikai törekvéseinek ügyes ellensúlyozásában merült ki s a belső konszolidáló munka zavartalanságának biztosításához szükséges békeállapot megteremtését célozta” – HÓMAN – SZEKFÜ 1936. 280. Hasonlóan korlátozottan tekinti Károly külpolitikáját Bertényi Iván, s ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy a királlyal párhuzamosan néhány magyar oligarcha is önálló külpolitikát folytatott. BERTÉNYI 1987. 88. Kristó Gyula megfogalmazása szerint „Károly Róbert egészen 1322-ig (...) minden erejét, energiáját saját belső helyzete megszilárdítására” fordította. KRISTÓ 1988. 67.

1002 I. Károly magyar király nagybátyjai között egy király, egy szent, több herceg, nagynénjei

leszármazottjaként I. Károly átmenetileg korlátozott politikai mozgástere ellenére ne kísértette volna figyelemmel a nyugat-európai – így a Francia Királyság, a Német-római Császárság vagy a pápaság érdekszférájába tartozó területeken zajló eseményeket. Az, hogy miként viszonyult a magyar király a német trón betöltésének kérdéséhez 1314 és 1325 között, és ez hogyan befolyásolta a pápai udvarral fenntartott kapcsolatát kiemelt figyelmet érdemel, hiszen az 1314-es királyválasztást megelőző diplomáciai manőverek, majd az október 19-én és 20-án megválasztott két trónigénylő szembenállása felkavarta az európai politikai viszonyokat. Bár IV. (Bajor) Lajos (1314–1347) 1322 szeptemberében legyőzte, sőt fogságba is ejtette ellenfelét, Habsburg (Szép) Frigyes (1314–1330), ez korántsem garantálta számára a császári koronát. A Wittelsbach jelölt nemzetközi helyzete ugyanis hamarosan meggyengült, egyrészt XXII. Jánossal való konfrontálódása, másrészt a Luxemburgok elpártolása miatt. A hátszín helyzetét Lajos csak azzal tudta biztosítani, hogy kiegyezett ellenfelével. Így az 1325. márciusi trausnitzi megállapodás, majd ennek szeptemberi müncheni megerősítése¹⁰⁰³ hozta meg neki azt a stabilitást, amely a *Romzug* előfeltétele volt.

A trónviszály a földrajzi közelség és a területi érdekek miatt természetesen a Német-római Császárság és Ausztria keleti szomszédjaira is kihatott, így a Magyar Királyság külpolitikáját is nagymértékben befolyásolta. Annak ellenére, hogy I. Károly országegyesítési harcai ekkor még nem zárultak le, belpolitikai szempontból jóval kedvezőbb volt a helyzete, mint uralkodásának első évtizedében. A pápa és a külföldi hatalmak által elismert, minden kritériumnak megfelelően megkoronázott magyar király volt; rivális trónkövetelőkkel sem kellett már számolnia. Bár Kristó Gyula az 1311 és 1323 közötti éveket az oligarchákkal történő „egyértelmű katonai konfrontálódás” időszakaként jellemezte,¹⁰⁰⁴ a felsorolt tényezők kellően biztos hátteret adhattak ahhoz, hogy I. Károly figyelmét a nyugat-európai eseményekre is kiterjessze és a Német-római Császárság ügyeivel szemben se maradjon közömbös.

Közismert, hogy a magyar király Habsburg Frigyes szövetségese volt, de ezt az együttműködést a történeti munkák I. Károly részéről nem a külpolitikai vonalvezetés részeként, vagyis a német királyválasztásban mérvadó állásfoglalásként, hanem inkább a belpolitikai érdekek alapján meghozott döntésként értelmezik.¹⁰⁰⁵ Az osztrák–magyar szövetség kiindulópontjaként a magyar tör-

között királynék, grófnék voltak. Édesanyja I. (Habsburg) Rudolf (1273–1291) lánya volt. I. Károly lánytestvérei közül Klemencia X. Lajos francia király, Beatrix pedig II. Jánosnak, Vienne *dauphinjének* felesége lett. ÓVÁRY 1893. 3–42.

1003 A trausnitzi megállapodással szemben az 1325 szeptemberében, Münchenben megkötött szerződés sokkal nagyobb szabadságot biztosított Frigyesnek: Lajos gyakorlatilag társkirállyá fogadta Habsburg ellenfelét és a sajátjával megegyező jogokat biztosított neki a német területeken. A müncheni szerződést ld. MGH Const. 6,1. 72–74. (105. sz.).

1004 KRISTÓ 2003. 299.

1005 Néhány véleményt érdemes lehet szó szerint idézni. Bertényi Iván megfogalmazása szerint:

ténettudomány általában két elemet hangsúlyoz: az I. Károly és a Habsburg Frigyes között fennálló közeli rokoni kapcsolatot, valamint a magyar király törekvését, hogy azokat a területeket visszacsatolja, amelyeket az osztrák hercegek hűguk, Ágnes jogaira hivatkozva tartottak uralmuk alatt.¹⁰⁰⁶ E területi vitában különös jelentőséggel bírt Pozsony visszaszerzése. I. Károly és Frigyes együttműködését gyakran tekintik sikertelennek a történetírásban, hiszen Frigyes ígéretei ellenére Pozsony problémája még 1323-ig elhúzódott.¹⁰⁰⁷ Felmerülhet a kérdés, hogy ha európai kontextusban vizsgáljuk az osztrák-magyar szövetséget, akkor léteztek-e a fent említetteken kívül más okok, amelyek I. Károlyt a Habsburg szövetség megkötésére és többszöri megújítására indították. Mivel a pápai udvar 1324-től egyértelműen szembefordult Bajor Lajossal, és az ellene vívott diplomáciai küzdelemben XXII. János vette át a vezető szerepet, érdemes megvizsgálni, hogy a pápai udvar próbálta-e, és tudta-e befolyásolni a magyar király külpolitikáját.

Korábban már utaltam arra, hogy hogyan erősödött meg a korszakban – főként VIII. Bonifác és XXII. János pápasága alatt – az igény a pápai szupremácia érvényesítésére.¹⁰⁰⁸ Az itáliai területek miatt a Szentszék számára természetesen továbbra is a német királyi és az ehhez kapcsolódó német-római császári trón betöltése volt elsődleges fontosságú. VIII. Bonifác már annak ellenére is beavatkozott a Német-római Császárság ügyeibe, hogy I. Albert megválasztását nem kérdőjelezte meg senki: a választófejedelmek döntése többségi volt és nem lépett fel másik trónigénylő. Emellett VIII. Bonifác kifejezetten diplomáciai eszközként, nyomásgyakorlásra használta a pápai jóváhagyás jogát. Addig ugyanis nem ismerte el törvényes német királynak Albertet, amíg a Habsburg uralkodó néhány politikai engedményt nem tett.¹⁰⁰⁹ Az *approbatio* hasonló elv szerint történt felhasználása figyelhető meg egy teljesen ellentétes helyzetben: V. Kelemen vélhetően éppen azért ismerte el VII. Henrik (1308/1311–1313) megválasztását

Károly „szövetségkötéseit az osztrák herceggel, közeledését a cseh vagy a lengyel uralkodóhoz a királyi trón megszerzéséért, megtartásáért vívott harc fejleményei [...] határozták meg.” BERTÉNYI 1987. 88. Kristó Gyula szerint Károly „önálló külpolitikai akciói [...] szorosan kapcsolódtak belpolitikai céljaihoz, trónja és hatalma magyarországi megszerzéséhez, illetve biztosításához.” KRISTÓ 1988. 67. A belpolitikai tényezők szerepét nem vitatom, céloom leginkább az, hogy olyan tényezőket vizsgáljak meg, amelyek a belpolitikai érdekek mellett szintén hatottak I. Károly külpolitikájára.

1006 Habsburg Ágnes III. András magyar király özvegye volt. Az elfoglalt területek elsősorban Pozsony megyét és a Muraközt jelentették. SKORKA 2013b. 454–455.

1007 Skorka Renáta viszont felhívta rá a figyelmet, mennyire nélkülözhetetlen volt az osztrák segítség Károly uralkodásának kezdetén. SKORKA 2013a. 258. Pozsony megyét III. András 1297. november 2-án adta Ágnes királynénak. SZENDE 2003a. 135.

1008 A témáról bővebben ld. UNVERHAU 1973. 13–14. A 14. századi pápaságról összefoglalóan ld. ZANKE 2013. 39–46.

1009 BENKER 1997. 46–47.

viszonylag gyorsan és járult hozzá a császárkoronázáshoz, mert IV. Fülöp hatalmának kiegyensúlyozását remélte egy erős német uralkodótól.¹⁰¹⁰

Az 1314 októberében lezajlott királyválasztáskor azonban a pápai trón már hónapok óta üres volt. Bajor Lajos ennek ellenére már október 23-án elküldte a választási határozatot és a császárkoronázási kérelmet a bíborosoknak, remélve, hogy azt a jövőben megválasztott pápa elé terjesztik. Ugyanezt Frigyes nem tette meg.¹⁰¹¹ Valószínűleg tisztában volt vele, hogy megválasztása kevésbé tűnt megalapozottnak, mint Bajor Lajosé: míg Frigyes királyi címe a cseh trónkövetelő, Karintiai Henrik szavazatán múltott,¹⁰¹² addig Lajos a cseh királyi hatalmat *de facto* birtokló Luxemburgi Jánost tudhatta maga mellett. A pápaválasztó konklávén végül 1316 nyarán jutott döntésre,¹⁰¹³ de az új egyházfő sokáig mindkét német trónigénylő leveleire ugyanolyan távolságtartó és kitérő válaszokat adott, vagyis hivatalosan egyikük megválasztását sem hagyta jóvá, mindkettőjüket *electus*nak titulálta.¹⁰¹⁴ Téves lenne azt feltételezni, hogy XXII. János a kezdetektől Frigyeset támogatta. Épp ellenkezőleg: egy aragón követ jelentése arra enged következtetni, hogy a pápa eleinte Bajor Lajos elismerése felé hajlott, és hangot is adott véleményének, miszerint Frigyes választása *a minori parte* történt.¹⁰¹⁵

Az *approbatio*-jog esetében az elmélet nem csak presztízskérdés volt, hiszen a konfliktus valójában az Itália felett gyakorolt hegemoniában gyökerezett. Amíg nem volt elismert német király, addig nem volt császárkoronázás sem, így a pápa által kinevezett helytartó – esetünkben Róbert nápolyi király – gyakorolhatta az itáliai területek felett a főhatalmat. A választófejedelmek által megválasztott jelölt kötelező jóváhagyásával a pápa előzetesen mérlegelhetette, hogy a császárkoronázás a szóban forgó személy esetében mennyi politikai kárt okozhat a Szentszéknek, a jóváhagyás megtagadásával pedig késleltethette a

1010 Erről ld. az előző fejezetet.

1011 UNVERHAU 1973. 22–27.

1012 Karintiai Henrik voksa jelentette Szép Frigyes számára a negyedik szavazatot. Rajta kívül még Rudolf felső-bajor herceg (IV. Lajos testvére), I. Rudolf szász herceg (Sachsen-Wittenberg) és a kölni érsek szavazott a Habsburg jelőltre. Frigyes választási dekrétumát ld. MGH Const. 5. 89–91. (94. sz.)

1013 A bíborosi kollégium megosztottságáról, amely pápaválasztást késleltette és V. Fülöp francia király beavatkozásáról lásd MOLLAT 1912. 37–43.

1014 GODTHARDT 2011. 81. XXII. János mindkét jelöltet választott német királynak címezte és többször felszólította őket az ellenségeskedés beszüntetésére. A korszak német történelméhez kapcsolódó vatikáni dokumentumok regesztáit publikálja. VU 236–273.

1015 1326 szeptemberében II. Jakab aragón királynak a következő szavakkal számol be a pápai udvarban történekekről követe, Petrus de Abbacia: „*Et quod dominus papa respondit, quod, cum ipse dux Austrie fuerit a minori parte electus et electio dicti ducis Bauarie et ipsius persona sint reprobata, huiusmodi electio facienda rediit ad electores, sine quorum preiudicio electionem factam de ipso duce Austrie posset minime approbare.*” *Acta Aragonensia* I. 382. (258. sz.)

császárjelölt itáliai ambícióinak megvalósítását.¹⁰¹⁶ Valójában ez történt Bajor Lajos esetében is. Amikor a Wittelsbach uralkodó elkezdte előkészíteni Rómába vonulását, olyan itáliai hatalmakkal vette fel a kapcsolatot, akik már hosszabb ideje megnehezítették a pápaság itáliai területeinek kormányzását. Nem meglepő tehát, hogy XXII. János fenyegetésként kezelte Bajor Lajos lehetséges itáliai jelenlétét és teljes befolyásával ellene fordult, vagyis igyekezett megakadályozni a *Romzugot*.¹⁰¹⁷ A pápa igen hatékonyan fogta össze az európai hatalmakat a császár ellen, s annak ellenére, hogy a koronázás megtörtént, Bajor Lajos német területre való visszatérése után nem tudott maradandó befolyást gyakorolni Itáliában.

XXII. János Bajor Lajos ellen irányuló diplomáciai tevékenysége magyar szempontból is nagy jelentőséggel bírt. A pápa és Róbert nápolyi király érdekössége Itáliában olyan szoros együttműködést eredményezett, amely I. Károly külpolitikáját sem hagyhatta érintetlenül.¹⁰¹⁸ Az 1314–1325 közötti időszakot a hatalmi viszonyok dinamikus változása jellemezte, I. Károly mégis mindvégig a Habsburg hercegekkel állt szövetségben.¹⁰¹⁹ Ennek okát a korábbi szakirodalom általában két tényezőben látta. Nagy hangsúlyt kapott egyrészt az I. Károly és Habsburg Frigyes között fennálló rokoni kapcsolat. Elsőfokú unokatestvérek voltak, hiszen Frigyes apja, I. Albert német király I. Károly anyjának, Habsburg Klemenciának a testvére volt.¹⁰²⁰ Ugyanakkor arról sem szabad megfeledkezünk, hogy ugyanilyen rokonsági fok kötötte I. Károlyt Bajor Lajoshoz is, mivel Lajos édesanyja, Matilda ugyancsak Habsburg Rudolf gyermeke volt, akárcsak Albert és Klemencia.¹⁰²¹ Bár a házasság útján megerősített dinasztikus szövet-

1016 Michael Menzel is felhívta rá a figyelmet, hogy kettős királyválasztással járó patthelyzet kapóra jött a pápai udvarnak, hiszen a Szentszék így Észak-Itáliában jogot formálhatott a vikárius kinevezésére. Ezt kihasználva 1316-ban Lajos felajánlotta a kúriának, hogy lemond a trónról, ha a pápa elismeri Frigyes királynak. Nyilvánvaló volt, hogy a pápa nem fogja elfogadni a feltételeket, viszont így a bajor császárjelölt megteremtette a kibékíthetetlen, civakodó pápa képét, és megszerezte a birodalmi urak szimpátiáját. Az 1322. évi mülhdorfi ütközet után pedig már IV. Lajosnak nem volt sürgős a pápai elismerés megszerzése, hiszen a hadi siker legitimálta az uralmát. MENZEL 2006. 109., 112.

1017 Az első eljárás 1323 októberében indult Bajor Lajos ellen. MGH Const. 5. 616 (792. sz.) A német király elleni eljárásokról és a *Romzugról* bővebben ld. GODTHARDT 2011. 189–287.

1018 XXII. János Bertrand du Pouget bíboros vezetésével indított „keresztes hadjáratot” a pápaság itáliai ellenségei ellen. Róbert nápolyi király ezt a harcot szinte mindegyik hadszíntéren támogatta, igaz, a pápai udvartól jelentős összegű támogatást is kapott cserébe. Pouget bíboros itáliai legációjáról és a Szentszék ezzel kapcsolatos kiadásairól bővebben ld. HOUSLEY 1982a. 246–250.

1019 Skorka Renáta számba veszi azokat a tényezőket, amelyek az osztrák-magyar szövetséget törékennyé tették. SKORKA 2013b. 453–455.

1020 A családi kapcsolatokról leírást ad *Chronici Ungarici compositio* 478; *Chronicon Zagrabense* 214.

1021 Itt meg kell jegyeznünk, hogy apai ágról Lajos viszont annak az Ottó alsó-bajorországi hercegnek volt unokatestvére, aki 1305-ben megpróbálta I. Károly ellenében megszerezni

ségeknek valóban a hosszú távú együttműködés kiépítése és a hatalmi befolyás kiterjesztése volt a célja, a korszak is számos példát állít az ilyen szövetségek kudarcáról.¹⁰²² A rokoni kötelék önmagában többnyire nem volt elegendő, csak abban az esetben biztosított tényleges motivációt, ha elősegítette az uralkodók hatalmi ambíciói által kijelölt külpolitikai koncepciók megvalósítását. A családi kapcsolatoknál minden bizonnyal sokkal lényegesebb az, hogy I. Károlynak szüksége volt nyugati szomszédjainak segítségére és a stabilitásra, amit ez a szövetség biztosított, főként uralkodásának kezdetén, a vetélytárs trónigénylők ellen folytatott küzdelem során. Frigyes és Károly együttműködése ebből az okból kifolyólag nem volt előzmény nélküli. 1304–1305 folyamán a magyar király támogatta I. Albertet és legidősebb fiát, Rudolf osztrák herceget Csehország elleni harcukban.¹⁰²³ I. Albert csehországi tervei Károlynak is a hasznára váltak, hiszen a cseh király és fia volt a legkomolyabb riválisa a magyar trónért vívott küzdelemben. Frigyes 1306 őszén vette át az osztrák és stájer hercegség kormányzását Rudolftól, akit I. Albert időközben a cseh trónra segített.¹⁰²⁴ Innentől kezdve volt tehát Frigyes az osztrák és stájer hercegség feje, döntéshozója, és minden jel arra mutat, hogy ő is az elődei által megkezdett stratégiát folytatta. Rendelkezésünkre áll két levél ebből az időszakból, amelyekből kitűnik, hogy az osztrák herceg I. Károly ügyét próbálta előmozdítani a magyar nemeseknél, egyháziaknál és László erdélyi vajdánál.¹⁰²⁵ A két uralkodó szövetsége viszonylag jól nyomon követhető a későbbiekben is. Tudomásunk van róla, hogy 1311 tavaszán és 1312 elején Károly követeket küldött Bécsbe.¹⁰²⁶ Valószínűleg e megbeszélések eredményeként került bele 1312 folyamán I. Károly neve két, Frigyes által megkötött megállapodásba. Januárban Kőszegi Miklós kötelezte magát az osztrák herceggel kötött egyezményében a magyar királyhoz való hűsége.¹⁰²⁷ 1312 júliusában pedig János cseh király és a két Habsburg herceg, Frigyes és Lipót ígért egymásnak támogatást és tanácsot négy éven keresztül Szent Jakab napjától (az

a magyar trónt. Bajor Lajos nyilvánvalóan elismerte Ottó magyar királyi címét, s még egy 1315-ös oklevélben is ezzel a titulussal emlékezett meg unokafivéréről. A dokumentum regesztáját 1315. május 17-i dátummal ld. *Regesta imperii* VII/I. 3. 12. Ottó azonban 1312-ben meghalt, így az ő személye elvileg már nem jelenthetett volna akadályt az 1314-es királyválasztáskor vagy utána I. Károly és Bajor Lajos külpolitikai közeledésében. A Wittelsbachokról bővebben MENZEL 2010. 287–324.

1022 Elég csak a százéves háborúra, vagy akár az Anjou-dinasztia különböző ágainak konfliktusaira gondolnunk.

1023 I. Károly és Rudolf szövetsége 1304. 08. 24-én: MNL-OL DF 257967.

1024 Rudolf 1307-ben meghalt, Albertet 1308-ban megölték. NIEDERSTÄTTER 2010. 269–286.

1025 Sajnos sem a levelek keltezését, sem a címzettjeiket nem ismerjük pontosan. FEJÉR VIII/7. 377–379. (III. sz.)

1026 ENGEL 2003. 328.

1027 „[...] *magnifico principi domino Karolo dei gratia regi Hungarie domino nostro quem presentibus et preteritis tractatibus incluimus nostris cum serviciis [...] per omnium volumus obligari* [...]” MNL-OL DF 287 029.

oklevél keltétől) számítva, és a magyar királyt mindkét kiadott oklevélben azon uralkodók közé sorolták, akik ellen egyik fél sem volt köteles segítséget nyújtani a másíknak.¹⁰²⁸

Különös jelentőséggel bírt az I. Károly és Habsburg Frigyes között 1314 júliusában létrejött szövetség, mert Frigyes részéről ez már egyértelműen a német királyválasztásra történő felkészülésnek tekinthető. Ezúttal a magyar király arra tett ígéretet, hogy országában senkivel nem köt olyan szövetséget, amelybe az osztrák hercegek ne lennének belefoglalva. Továbbá megígérte, hogy minden ellenségük és az esetleges lázadók ellen is segíti őket.¹⁰²⁹ Ez Frigyes stratégiai pozíciójának biztosítását jelentette, amelyre azért volt szükség, mert Bajor Lajos kiegyezése a Luxemburgokkal ekkor már előrelátható volt. A tárgyalások ugyanis már 1314 eleje óta folytak, nyár elején pedig megszületett az a megegyezés, amelynek értelmében bizonyos területekért és jogokért cserébe Lajos biztosítani tudta Balduin trieri és Péter mainzi érsekek, valamint János cseh király szavazatát is.¹⁰³⁰ A választást követően Szép Frigyes és Bajor Lajos is két kérdéskörre fókuszálta figyelmét: saját helyzetük erősítésére a német területeken, valamint a *Romzug* fokozatos előkészítésére. A két német király azonban két különböző utat választott Itáliával kapcsolatban, amely a pápai udvarhoz fűződő viszonyukat is meghatározta. Bajor Lajos a ghibellinekhez közeledett, így Milánó nagyhatalmú uraihoz, a Viscontiakhoz.¹⁰³¹ Ghibellin-irányultságú szövetségi politikája 1326 márciusában teljessé válhatott ki, hiszen II. Frigyes (1296–1337) szicíliai királlyal kötött egyezsége a pápai udvar legjelentősebb itáliai szövetségeseinek, a Nápolyi Királyságnak a bekerítését jelentette.¹⁰³²

Ezzel szemben Frigyes kiegyensúlyozott viszonyra törekedett a guelf hatalmakkal; valószínűleg ez a stratégia a pápai udvar megnyerését is szolgálta. Ennek megfelelően Treviso és Padova városokkal vette fel a kapcsolatot.¹⁰³³ Az

1028 A János király által kiadott oklevél rövidített változatát ld. CDEM VI. 46 (61. sz.) A magyar királyon és a Német-római Császárság uralkodóján kívül a János által kiadott oklevelébe belefoglalták még a brandenburgi őrgrófot (Waldemar, 1308–1319) és a wrocławai herceget (III. Bolesław, 1296–1311, az oklevél keltekor már Liegnitz-Brieg hercege). A Frigyes által kiadott oklevélben pedig az első két kitétel mellett Rudolf (1294–1317) és Lajos (a későbbi császár) bajor hercegek nevei szerepeltek. A két változatot ld. RDEBM III. 38–39. (85–86. sz.)

1029 1314. 07. 23.: FEJÉR VIII/7. 108. (80. sz.); AOKlt. III. 353. (799. sz.)

1030 IV. Lajost Péter mainzi és Balduin trieri érsekek, II. János szász herceg (Sachsen-Lauenburg), János cseh király és Waldemar brandenburgi őrgróf támogatták. Bajor Lajos választási dekrétumát ld. MGH Const. 5. 93. (96. sz.) A kettős választás lefolyásáról és a két királyjelölt támogatóiról bővebben ld. KAUFHOLD 1994. 28–45.

1031 Bajor Lajos és a Viscontiak szoros együttműködését az is jól mutatja, hogy Galeazzo Visconti Lajos a mülldorfi csata után hat nappal az első között értesítette győzelméről. MGH Const. 5. 539 (676. sz.)

1032 A megállapodás szövegét ld. MGH Const. 6.1. 112–114. (161. sz.) Bajor Lajos itáliai politikájáról bővebben ld. PAULER 1997. 137–164.

1033 Frigyes levelezése és megegyezése Padovával: MGH Const. 5. 445–446. (556–561. sz.)

osztrák dinasztikus kapcsolatépítés is ebbe a koncepcióba illeszkedett, és célja a kedvező itáliai feltételek megteremtése volt. Frigyes legidősebb öccse, Lipót a savoyai gróf lányát vette feleségül, Katalin nevű húga pedig Róbert nápolyi király legidősebb fiához, Károly calabriai herceghez ment hozzá.¹⁰³⁴ Róbert és Frigyes szövetsége a magyar király szempontjából is lényeges fordulat volt. Mivel Róbert király majdnem ugyanakkor küldött követeket Frigyeshez és I. Károlyhoz, – 1316 januárjában a magyar királyhoz,¹⁰³⁵ február legelején pedig az osztrák herceghez induló küldöttek ellátásáról gondoskodott¹⁰³⁶ – feltételezhetjük, hogy a két diplomáciai esemény nem is volt egymástól teljesen független. Valószínűsíthető, hogy a nápolyi király tájékoztatta unokaöccsét a Habsburgokkal folytatott tárgyalásokról, talán a Frigyesrel való további együttműködésre is bízta. Ezt látszik alátámasztani a fokozott osztrák-magyar kapcsolattartás a következő évben. 1317 augusztusában Izabella, Frigyes felesége tett említést édesapjának, Jakab aragón (1291–1327) királynak írt levelében az osztrák herceg és a magyar király között zajló tárgyalásokról, nyáron Károly Kőszegi András ellen kapott osztrák támogatást,¹⁰³⁷ ősszel pedig Frigyes személyesen vezetett hadat Magyarországra, hogy a Csák Máté elleni harcot segítse.¹⁰³⁸

Az 1317-es év eseményei után I. Károly és Luxemburgi János cseh király politikai közeledése 1318-ban váratlanul hathat és több kérdést is felvet. A történetírásban gyakran külpolitikai irányváltásként értelmezték I. Károly és Luxemburgi Beatrix házasságát,¹⁰³⁹ és leginkább a határmenti területek miatt kialakult osztrák-magyar érdekellentéttel, valamint a Kőszegiek és más magyar urak osztrák családokhoz fűződő politikai és rokoni kapcsolatával magyarázták.¹⁰⁴⁰

1034 Katalint, VII. Henrik császár özvegyét a Habsburg hercegek először III. Frigyes szicíliai királyhoz akarták hozzáadni. Szép Frigyes ebben az esetben apósa, II. Jakab aragóniai király befolyására számított, hiszen ő III. Frigyes szicíliai király bátyja volt. Ez a terv azonban meghiúsult; ezután merült fel a nápolyi házasság gondolata. Ezzel párhuzamosan Róbert nápolyi király sem tudott neki megfelelő megállapodást elérni a szicíliai királynál a Nápolyi Királyság korábban elvesztett területeiről. Ez csak megerősítést jelenthetett Róbert számára Habsburg-szövetség szükségességéről. Róbert és III. Frigyes levelezését 1316 elején ld. *Acta Aragonensia* I. 715–717. (448. sz.)

1035 1316. 01. 08.: MDA I. 205–206. (263–265. sz.). Egy nappal korábban kelt dokumentumból tudjuk, hogy követváltásról volt szó: Róbert király I. Károly követeinek (Jánki László és János váci éneklőkanonok, ld. Adattár 123. és 88. sz.) költségeinek megtérítéséről intézkedett. 1316. 01. 07.: MDA I. 205. (262. sz.); AOKlt. IV. 88. (223. sz.)

1036 A dokumentum regesztáját 1316. 02. 03-i dátummal ld. *Regesta imperii* VII/II. 49.

1037 ENGEL 2003. 347. Balduin trieri, Péter mainzi érsekek, Luxemburgi János és Bajor Lajos szövetségekötését Habsburg Frigyes ellen ld. 1317. 06. 19.: MGH Const. 5. 349–352. (414–417. sz.)

1038 Frigyes októberben írt a bécsi polgároknak arról, hogy megkezdte Komárom ostromát, csapatait a Vág és a Duna között vonultatta fel, és meggyőződése, hogy hamar győzedelmeskedni fog. MGH Const. 5. 380–381. (465. sz.)

1039 A házasságot említi *Chronici Hungarici compositio*, 490.

1040 KRISTÓ 1988. 53., 69; BERTÉNYI 1987. 102. Frigyes 1312-es, Kőszegi Miklóssal megkötött

Kérdéses azonban, hogy mennyire tekinthető a magyar király házassága szembefordulásnak a Habsburgokkal. 1318 októberében Károly ellátogatott Bécsbe, ami arra enged következtetni, hogy az osztrák-magyar viszony nem hidegült el.¹⁰⁴¹ I. Károly és János király kapcsolata a házasságot megelőzően is inkább semleges volt, mint ellenséges, Csák Máté személyében pedig a két királynak közös ellensége is volt.¹⁰⁴² A Habsburg-Luxemburg viszony sem nevezhető még kiélezettnek ekkor, hiszen a német trónviszályban 1322-ig nem került sor komolyabb hadieseményre. Ezért kérdéses, hogy I. Károly és Beatrix házassága valóban a Habsburg hercegek ellen irányult volna. Legvalószínűbbnek az látszik, hogy a magyar király már ekkor a későbbi köztes, esetleg békéltető szerepéhez hasonló pozíciót próbált elfoglalni. A korabeli szövetségi rendszerek ismeretében viszont nem zárhatjuk ki annak lehetőségét sem, hogy Károly valóban nyomást akart gyakorolni a Luxemburg-házassággal, csak nem az osztrák hercegekre, hanem nagybátyjára, Róbert nápolyi királyra. 1317 februárjából ugyanis ránk maradt egy olyan dokumentum, amely a magyar király nápolyi örökségével kapcsolatos konfliktusra utal. Ekkor Károly felhatalmazta sógorát, II. Jánost, a viennei dauphinet, hogy képviselje érdekeit a salernói hercegség és a szentangyalhegyi fejedelemség ügyében.¹⁰⁴³ Ezek a címek ugyanis édesapjától örökölt jogán őt illették volna meg, de nagybátyja önkényesen rendelkezett róluk. Mivel Nápoly szempontjából különös jelentőséggel bírt, hogy melyik választott német király fog Rómába vonulni, a magyar király közeledése a Bajor Lajossal szövetségben álló Luxemburgok felé nyugtalanító tényező lehetett I. Róbert számára. Bár a kutatás jelen állása szerint ezt a feltételezést nem lehet alátámasztani, talán érdemes fontolóra vennünk ezt az eshetőséget is.

Arról viszont több bizonyíték is a rendelkezésünkre áll, hogy I. Károly helyzetét és állásfoglalását az európai hatalmak is nyomon követték, számon tartották. Az 1314. júliusi osztrák-magyar szövetségről például ugyanazon év októberében már II. Jakab aragón király is tudott, ahogyan ezt egy Frigyeshez

egyezményében is külön rendelkeztek arról, hogy a magyar úr nem támogatja az osztrák herceg híveit uruk ellenében, nem fogadja be Frigyes elmenekült *servitorait*. Később, I. Károly és Frigyes 1321-es temesvári megállapodásában is azt ígérte egymásnak a két uralkodó, hogy elégtétel adására kényszerítik azon híveiket, akik szövetségesük számára károkat okoznak. Mindkét dokumentum szövege azt sugallja, hogy Frigyes sem tudott mindig befolyással lenni alattvalói tetteire, az ellenőrzése pedig minden bizonnyal csak gyengült az 1314-es választást követően, amikortól szinte folyamatos harckészültségben állt Bajor Lajos ellen.

1041 ENGEL 2003. 350.

1042 Csák Máté ellen a magyar és a cseh király közös hadjáratot is tervezett. ENGEL 2003. 335. A magyar Anjouk és a Luxemburgok kapcsolatának alakulásáról ld. NAGY 2010b. 313–318.

1043 1317. 02. 22.: FEJÉR VIII/2. 41–42. (I. sz.); AOkt. IV. 155. (407. sz.) Ld. még az előző fejezetet.

frott levele tanúsítja.¹⁰⁴⁴ 1317 januárjában Peter von Aspelt mainzi érsek,¹⁰⁴⁵ Bajor Lajos egyik legfőbb támogatója arról tájékoztatta a freiburgi gróft, hogy a magyar király szövetkezett országának hatalmasabb uraival.¹⁰⁴⁶ Az 1315–1316-os év katonai szempontból több kedvező fordulatot hozott I. Károly számára,¹⁰⁴⁷ és az érsek megfogalmazása azt igazolhatja, hogy a magyar király belpolitikai sikereiről más európai hatalmak is értesültek.

Annak ellenére, hogy 1315 tavaszán Speyernél, 1319-ben pedig Mühldorfnál is találkozott a két német király serege,¹⁰⁴⁸ fegyveres összecsapásra Habsburg Frigyes és Bajor Lajos között 1322-ig nem került sor.¹⁰⁴⁹ Az 1322. szeptember 28-án lezajlott mühldorfi (ampfingi) csata nem csak a német trónharcban jelentett fordulópontot, hanem egyben az osztrák-magyar szövetség 1314–1325 közötti időszakának legjobban ismert állomása. Az 1321-es temesvári szövetség¹⁰⁵⁰ értelmében I. Károly egy 4–6000 főből álló sereget küldött Frigyes támogatására. A csata lefolyása és kimenetele, valamint a magyar részvétel is meglehetősen jól rekonstruálható az elbeszélő- és levéltári források alapján, több feldolgozás is részletes leírást ad róla, ezért nem térek ki az események ismertetésére.¹⁰⁵¹

1044 Az 1314. október 17-i keltezésű levél ide vonatkozó része: „*Sane quia magnificus princeps Karolus Ungarie rex nobis nunc per suam litteram [nuncia]vit, qualiter ex con[t]racto inter vos et dictam filiam nostram coniugio multipliciter exultavit cum eaque [solempnita]te qua decu[it] fatam filiam nostram in civitate Vienne duxit visitandam, presente vobis [...]*” MGH Const. 5. 78–79. (82. sz.)

1045 1306-tól 1320-ban bekövetkezett haláláig volt Mainz érseke. HC I. 322.

1046 A mainzi érsek 1317. 01. 20-án kelt levelében így ír a freiburgi grófnak: „*Deinde rex Ungarie cum pocioribus dominis regni eiusdem cum domino nostro antedicto Romanorum rege est confederatus, de quo magnum indubitanter habebit subsidium.*” MGH Const. 5. 327 (389. sz.). Peter von Aspelt diplomáciai szerepét és ehhez társuló tájékozottságát ismerve kizárhatjuk azt a lehetőséget, hogy tévedésből sorolja a magyar királyt Bajor Lajos támogatói közé. Sokkal valószínűbb, hogy Bajor Lajos hatalmát bizonyító „propagandafogásról” lehetett szó.

1047 1315 tavaszán a király kibékült Kán László fiaival, 1316. tavasz-nyár folyamán pedig Kőszegi János ellen ért el sikert, uralma alá hajtotta Somogy, Tolna és Baranya megyéket. ENGEL 2003. 358.

1048 Mindkét alkalommal azért nem került sor ütközetre, mert Bajor Lajos az utolsó pillanatban elvonult a helyszínről. BENKER 1997. 86–87., 96–99.

1049 Mühldorf előtt Habsburg Frigyes és IV. Lajos seregei ötször találkoztak: 1315-ben Speyernél, 1316-ban Esslingennél, 1319-ben Mühldorfnál és 1320-ban Strasbourgnál. A fegyveres harcot azonban ezekben az esetekben még egyik királyjelölt sem vállalta, így a helyzet mindig valamelyik sereg visszavonulásával végződött. CLAUSS 2017. 255–270

1050 1321. 11. 23.: FEJÉR VIII/7. 134–136. (CXI. sz.); AOKt. VI. 120. (312. sz.) A szövetség megkötésének helye korántsem meglepő, mivel I. Károly ebben az időszakban Temesváron tartotta székhelyét. Temesvárról, mint királyi székhelyről lásd KOPECZNY 2013. 211–231.

1051 A szakirodalomban eltérő becslések láttak napvilágot a mühldorfi csatában részt vevő magyar katonák létszámáról. Pór Antal 6200 főre teszi a katonák számát. PÓR 1888. 791. Engel Pál a 6000 fős létszámot fogadja el. ENGEL 2003. 354. Heinz Thomas Peter von Zittau nyomán 5000 fős magyar sereggel számol Mühldorfnál. THOMAS 1993. 102–106. Gertrud Benker ezzel szemben 4000 magyarról ír. BENKER 1997. 101. A mühldorfi csatánál jóval

Annyit azonban érdemes megjegyezni, hogy míg a német nyelvterületen született elbeszélő emlékek a magyar-kun sereget többnyire magyar-pogány vagy konkrétan magyar-kun jelzővel illetik, a franciaországi Saint Denis-krónika a mülhdorfi csata bemutatásánál minden valószínűség szerint a magyar-kun harcosokat nevezi szaracén-barbár katonáknak.¹⁰⁵²

A mülhdorfi győzelem után Luxemburgi János és Bajor Lajos szövetsége hamar megbomlott. A két uralkodó politikai elhidegülése egy viszonylag jól nyomon követhető folyamat eredménye volt, amelyet a több ponton ütköző területi érdekellentétek mozgattak. 1323 márciusában Lajos hűbérbe vonta Brandenburgot az örökös nélkül elhunyt őrgróf halála után, majd tárgyalásokat kezdeményezett II. Kristóf (1319–1326) dán királlyal egy házassággal megerősített szövetség megkötéséről. Még ugyanez év májusban Lajos hozzáadta lányát, Matildát a thüringiai-meissenai őrgrófnő akkor még kiskorú fiához, II. Frigyeshez (1323–1349), aki egy érvényben lévő megállapodás szerint János király lányával volt eljegyezve.¹⁰⁵³ Bár ezek a lépések nagyban hozzájárultak a Wittelsbach uralkodó belpolitikai helyzetének megszilárdulásához, a cseh király támogatását elveszítette. János emiatt újra a Luxemburg-ház hagyományos, franciabarát külpolitikájához folyamodott. Ennek eredményeként 1323 májusában a cseh trón örököse, (a leendő IV.) Károly a francia királyi családból kapott feleséget Valois Blanka személyében. A francia udvar és XXII. János pápa gyaníthatóan befolyásolták János királyt abban, hogy még ugyanebben az évben kibékült a Habsburgokkal. Franciaországból hazatérve a cseh király ugyanis szabadon engedte Frigyes egyik öccsét, a mülhdorfi csatában foglyul ejtett Henriket, majd szeptemberben a magyar királlyal is találkozott.¹⁰⁵⁴ I. Károly és a Habsburgok még az év elején, 1323 februárjában Péterváradon megújították a temesvári szövetséget, ahol a magyar király ígéretet kapott Pozsony visszaadására,¹⁰⁵⁵ áprilisban pedig már a megegyezésnek megfelelően az osztrák hercegeknek okozott károk megtérítése érdekében is lépéseket tettek.¹⁰⁵⁶ Ezt követően a magyar király közvetített a Luxemburg–Habsburg tárgyalásokban, amelyek szeptemberben szövetséggel zárultak.¹⁰⁵⁷ A magyar uralkodó szerepe a cseh király és

kisebb figyelmet kapott a magyar szakirodalomban az 1313-as gammelsdorfi ütközet, ahol a Habsburgok szintén magyar támogatással szálltak harcba a hatalmát Alsó-Bajorországra is kiterjesztő Lajos ellen. Kristó Gyula szerint a Babonics család küldött támogatást az osztrák hercegeknek. KRISTÓ 1988. 41. Azonban több kérdés is megválaszolatlanul maradt ezzel az ütközzettel kapcsolatban, így például I. Károly állásfoglalása.

1052 „[...] le duc d'Ostheriche Federic avoit d'autre part grant multitude de Sarrazins et de Barbarins, lesquels il mist ou front de la bataille; et estoit duc de celle compaignie Henri frere dudit duc d'Ostheriche.” GCF I. 1937. 29–30.

1053 BENKER 1997. 114–155.

1054 LOSERTH 1875. 422.

1055 1323. 02. 20.: MNL-OL DF 257969; AOklt. VII. 30. (45. sz.)

1056 1323. 04. 08. (Szenc): MNL-OL DF 257971; AOklt. VII. 58–59. (106. sz.)

1057 MGH Const. 5. 608–609. (781–782. sz.).

az osztrák hercegek között létrejött megállapodásban kétségtelenül jelentős volt. Károly szerepvállalását nem csak a dokumentum szövegébe foglalták bele, hanem 1324 februárjában Lipót herceg is megemlékezett arról, hogy a megállapodás a magyar király közvetítésének köszönhetően jött létre.¹⁰⁵⁸

Felmerül a kérdés, hogy I. Károly miért járult hozzá ilyen aktívan a Luxemburg–Habsburg megegyezés létrejöttéhez. Több okból is elképzelhetőnek tűnik az a hipotézis, hogy mindezt nápolyi ösztönzésre tette.¹⁰⁵⁹ Arra, hogy Károly szem előtt tartotta a nápolyi érdekeket is, esetlegesen azokkal összehangolta külpolitikai döntéseit, az 1316-os évnél már láthattunk példát.¹⁰⁶⁰ Bajor Lajos győzelmével pedig egyre közelebb került a német király itáliai útja. Ezt leginkább Nápoly és a pápai udvar akarta megakadályozni. Bár Frigyes a fogságból érintkezhetett a külvilággal, Lipót herceg mégis önálló politikába kezdett. A mülhdorfi csata után XXII. Jánosban és IV. Károly francia királyban (1322–1328) keresett új szövetségeseket, ami Nápoly számára is új lehetőségeket teremtett. Franciaország bevonása a küzdelembe új elgondolás volt, de Lipót nem változtatott a Magyar Királysággal kapcsolatos osztrák külpolitikán, hiszen számára is elsődleges fontosságú volt, hogy keleti szomszédjával folytatódjon a szövetséges viszony.¹⁰⁶¹ A Habsburgok szorult helyzete IV. Károly francia királynak pedig alkalmat kínált arra, hogy rövid időre felélessze apja, IV. (Szép) Fülöp elképzelését és a megpróbálja megszerezni a német trónt a Capet-dinasztia számára. A Bajor Lajos ellen nyújtott segítségért cserébe ugyanis IV. Károly az 1324 júliusában Bar-sur-Aube-ban megtartott találkozón saját német királyi jelölésének támogatására kapott ígéretet Lipóttól. XXII. János is igyekezett elősegíteni a francia-osztrák terv sikerét és még ugyanebben a hónapban letette a német királyi trónról az egyházból már korábban kiközösített Bajor Lajost.¹⁰⁶² A számára egyre kedvezőtlenebb európai helyzetben a Wittelsbach uralkodó egy viszonylag váratlan megoldáshoz folyamodott: kiegyezett riválisával.¹⁰⁶³ A tárgyalások 1325 tava-

1058 A magyar király számára az általa nyújtott segítség nem bizonyult kifizetődőnek: 1324 decemberében határozott rendelt el, mert az osztrák hercegek nem biztosítottak szabad utat a magyar kereskedőknek. HÁZI 1921. 41.

1059 BENKER 1997. 128.

1060 Itt érdemes I. Károly szerbiai hadjáratait is felidézni, amelyek esetében szintén gyanítható a magyar király hadi tevékenységének és a nápolyi Anjouk balkáni érdekeinek összehangolása. Erről ld. az V. 2. 3. fejezetet.

1061 Lipót politikáját jellemzi az 1325. 03. 18-án Durlachnál kötött szövetsége a mainzi érsekkel, a würzburgi és a strasbourgi püspökökkel: kölcsönös segítséget ígértek egymásnak mindenki ellen, de a Habsburg herceg kérésére a francia, a cseh és a magyar királyok esetében ez a kitétel nem volt érvényes. MGH Const. 6,1. 20–21. (30. sz.)

1062 A kiközösítésre 1324. március végén, a harmadik eljárás eredményeként került sor. MGH Const. 5. 700–701. (883. sz.) Uralkodói jogaitól a pápa 1324. 07. 07-én fosztotta meg Bajor Lajost. MGH Const. 5. 779–788. (944. sz.)

1063 Frigyes szabadon engedése egyértelműen annak volt a következménye, hogy Bajor Lajos konfliktusa időközben elmélyült a pápai udvarral, illetve Habsburg Lipót diplomáciai

szától titokban folytak Habsburg Frigyessel, de a megegyezés pontjai csak 1325 szeptemberében, a két német király müncheni találkozásán váltak nyilvánossá. A német királyi címért folytatott harcok így módon történt lezárása kellőképpen biztosította Bajor Lajos helyzetét ahhoz, hogy útra kelhessen Itáliába.¹⁰⁶⁴

A német trón betöltésének kérdése felerősítette a nápolyi-francia-Habsburg kapcsolatokat, és ezt a szövetségi rendszert a Szentszék is támogatta. A nyugat-európai viszonyok ilyen jellegű alakulása – a nápolyi Anjouk párhuzamosan folytatott balkáni politikájával¹⁰⁶⁵ együtt – befolyásolta I. Károly külpolitikáját. A pápai udvar diplomáciai tevékenysége elsősorban közvetett (Róbert nápolyi és János cseh királyokon, illetve a Habsburg hercegekkel történt megegyezése-in keresztül) hatást gyakorolt a magyar király döntéseire. Ennek ellenére néhány közvetlen bizonyíték is alátámasztja, hogy XXII. János más eszközökkel is megpróbálta a magyar királyt a Bajor Lajos ellenes táborban tartani. 1325-ben a pápa felszólította I. Károlyt, hogy Lajost semmilyen formában ne támogassa.¹⁰⁶⁶ A Wittelsbach uralkodót kiközösítő és az ellene indított eljárásról tudósító pápai bullák is bizonyosan eljutottak Magyarországra, hiszen ezek egy-egy másolatát László pécsi és Henrik veszprémi püspökök, az esztergomi egyház kinevezett *administratorai* Boleszló¹⁰⁶⁷ halála után átvették az érsek hagyatékában.¹⁰⁶⁸ Ugyanígy értesítette a pápa I. Károlyt V. Miklós ellenpápa lemondásáról és Avignonba való megérkezéséről.¹⁰⁶⁹

tevékenysége megváltoztatta a politikai irányvonalakat. A bar-sur-aube-i megállapodás a Habsburg trónigény feladását jelentette. Bajor Lajos ebből a helyzetből profitálva, Frigyes szabadon engedésével remélte lecsendesíteni a Habsburgokat. CLAUSS 2016. 268.

1064 XXII. János 1334-es halála után a kibékülésre vonatkozó kezdeti remények után, újra fellángolt Bajor Lajos konfliktusa a pápai udvarral. 1338 és 1339 folyamán hat rendi gyűlés követte egymást a Német-római Birodalomban, amelyek az uralkodó és a pápa ellentétével foglalkoztak. A jelen lévő rendek követelték a császár elleni eljárás megszüntetését, valamint kimondták, hogy a pápának nincs *approbatio*s joga a birodalomban. MENZEL 2006. 114. Valószínűleg a német események készítették XII. Benedeket arra, hogy az Assisiben található pápai levéltárban őrzött, a Szentszéknek különböző világi uralkodók által biztosított jogokat rögzítő dokumentumok átirását elrendelje (1338. 10. 31.: LC B XII. II. 125. /6507. sz./, a megbízott Johannes de Amelio, a pápai kamara klerikusa volt). Ezeket az átiratokat – az eredeti dokumentumok többségével együtt – ma a Vatikáni Apostoli Levéltár Archivum Arcis Arm. I-XVIII fondja őrzi. Kettő közülük IV. László magyar királytól származott: 1339. 03. 20.: AAV A.A., Arm. I-XVIII. 592. és 595 (MNL-OL DF 289176 és 289173)

1065 Ld. az V. 2. 3 fejezetet.

1066 1325. 02. 09.: THEINER I. 498–499. (DCCLXIII. sz.); AOkl. IX. 36. (46. sz.)

1067 Adattár 22. sz.

1068 1330. 07. 29. MNL-OL DF 200840; MES III. 170–171. (247. sz.); AOkl. XIV. 273. (448. sz.)

1069 1330. 09. 19.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 23 (51)v, ep. 98; VA 480. (1386. sz.)

V. 2. Egyházpolitika

V. 2. 1. Javadalompolitika

A 14. században első felében több, meghatározó jelentőségű, kifejezetten az egyházi beneficiumokra vonatkozó rendelkezés is született, és fontos állomásához érkezett az a pápai rezervációk kibővítését célzó folyamat, amelyet IV. Kelemen indított el *Licet ecclesiarum* (1265) kezdetű bullájával. Ebben a pápa a Szentszék számára tartotta fenn azon egyházi javadalmak betöltését (és bevételét), amelynek viselői a kúriában (*apud Sedem Apostolicam*) haláloztak el. IV. Kelemen utódai ezt a pápai jogkört igyekeztek fokozatosan kiszélesíteni, nem csak a rendelkezés földrajzi hatósugarát és az érintett javadalmak körét, hanem a megüresedés módját is tekintve. VIII. Bonifác szerint (*Praesenti*, 1295) pápai rezerváció alá tartoztak a pápai udvar főbb hivatalai (*nuntius, capellanus papae*, stb.), valamint azok az egyházi javadalmak, amelyek viselői a pápai kúriában vagy attól kétnapi távolságra haláloztak el. V. Kelemen bullája (*Etsi et temporalium*, 1307) hozzáadta a bíborosok és a korábban a pápai udvarban felszentelt prelátusok javadalmaikat is a listához, valamint azokat az eseteket, amikor a kúriai hivatalok a Szentszéknél folytatott eljárás (lemondás, csere, áthelyezés stb.) következményeként üresedtek meg. Végül XXII. János rendelkezése (*Ex debito*, 1316) terjesztette ki a pápai rezervációt az egyházi javadalmak olyan széles körére, amely jó egy évszázadra hivatkozási alapot biztosított a Szentszéknek. Innentől a pápai jogkör kiterjedt a kúria kisebb hivatalaira (*scriptores, correctores, abbreviatores* stb.) és az összes olyan beneficiumra is, amely a pápai udvarban üresedett meg (*vacantes in curia*) függetlenül attól, hogy elhalálozásról, letételről, lemondásról, a választás szabálytalanság miatti megsemmisítéséről, áthelyezésről, stb. volt szó. XXII. János emellett a viselhető javadalmak számát is korlátozta (*Exsecrabilis*, 1317: egy *cum cura animarum* és egy *sine cura*). Utóda, XII. Benedek megválasztása után nem sokkal megerősítette a rezervációkra vonatkozó rendelkezéseit (*Ad regimen*, 1335).¹⁰⁷⁰

A fent vázolt jelentős változások ellenére az első avignoni pápák javadalompolitikája Magyarországot illetően valójában ismeretlen területnek számít a hazai történetírásban. Fraknói Vilmos ugyan minden pápa esetében szentelt néhány oldalt a magyarországi egyházi javadalmak, vagyis leginkább a főpapi székek betöltésének – de az adatok mélyrehatóbb elemzése eddig még nem tör-

1070 A pápai rezerváció kiterjesztésének folyamatáról ír CAILLET 1975. 22–23; DOUVAL-ARNOULD 1994. 849; DEELEY 1928. 499; HARVEY 2014. 135. A témáról magyarul ad rövid összefoglalást Fraknói Vilmos ld. MREV II. LIX–LXIII.

tént meg.¹⁰⁷¹ Az európai történetírásban is csak az 1950-es évektől indult meg a témakör feldolgozása. Az élen ezúttal is a francia történészek jártak: 1952-ben XII. Benedek,¹⁰⁷² 1975-ben pedig XXII. János¹⁰⁷³ franciaországi javadalmazási politikájáról jelent meg monográfia. A francia történészekről véleményem szerint két dolgot érdemes átvenni a magyarországi beneficiumok betöltésének vizsgálatakor. Egyrészt célszerű átfogóan értelmezni a beneficiális ügyek fogalmát: Louis Caillet például az *intervention* (beavatkozás) szóval jelöli ki az elemzés hatósugarát. Vagyis minden, franciaországi beneficiumokhoz kapcsolódó dokumentumot figyelembe vesz, függetlenül attól, hogy tartalmát tekintve provízióról, expektatíváról, *dispensatióról*, *citatióról*, stb. (vagy ezek kombinációjáról) van-e szó. Másrészt a francia történészek általában különválasztják a „nagyobb” (*bénéfices majeurs*: érsekség, püspökség, apátság stb., tehát a konzisztoriális javadalmak) és a „kisebb” beneficiumokat (*bénéfices mineurs*: prépostság, főesperesség, káptalani javadalom stb., vagyis a nem konzisztoriális javadalmak). Ez a két elemzési szempont – bár a globális megközelítésmódnak nyilván megvannak a hátrányai – megakadályozza az adatok elaprózását. Így lehetővé válik tendenciák felrajzolása és általános érvényű következtetések levonása, még akkor is, ha – mint Magyarország esetében – korlátozott forrásbázissal kell dolgoznunk.

V. 2. 1. 1. Általános tendenciák

Az 1301 és 1342 között terjedő időszakból valamivel több, mint kétszáz egyházi javadalommal kapcsolatos rendelkezést sikerült összegyűjteni. Az ügyek 70%-a XXII. János idejéből származik; ez azonban nem csak a pápa által alkalmazott beneficiális politika jellegéből, hanem abból az egyszerű tényből is adódott, hogy XXII. János uralkodása tette ki a vizsgált 41 évnek majdnem a felét. VIII. Bonifác pontifikátusának első évei kívül esnek a jelen vizsgálat alsó kronológiai határán, XI. Benedek pedig csak egy évet uralkodott, e két pápa időszakából igen kevés, magyarországi egyházi stallumról intézkedő dokumentum áll rendelkezésünkre (mintegy 11). Ezért célszerűnek tartottam az eredmények bemutatásánál az első három avignoni pápa (V. Kelemen, XXII. János és XII. Benedek) idejére koncentrálni. Ha követjük a francia felosztást és csak két javadalomtípus csoportot különböztetünk meg, megállapíthatjuk, hogy Magyarországon a na-

1071 FRAKNÓI 1895. 48–56; FRAKNÓI 1901. 117–119. (XI. Benedek), 139–142. (V. Kelemen), 148–151. (XXII. János) és 169–170. (XII. Benedek); valamint I. Károly egyházpolitikáját tárgyalja RÁ CZ 1996. 60–65.

1072 GUILLEMAIN 1952b.

1073 CAILLET 1975.

gyobb beneficiumokról V. Kelemen 0,9; XXII. János 3,1; XII. Benedek 1,2 alkalommal rendelkezett átlagosan évente,¹⁰⁷⁴ a kisebbek esetében pedig 0,4; 6,8 és 1 alkalomról beszélhetünk átlagosan.¹⁰⁷⁵

Pápai *dispensatiók* (felmentések) mind a nagyobb, mind a kisebb beneficiumok esetében előfordulnak, vagy a provízióval egy dokumentumban vagy önálló pápai levélben.¹⁰⁷⁶ A konzisztoriális javadalmak esetében a *dispensatio* tárgya leggyakrabban a *visitatio* kötelezettségének elengedése vagy valamilyen *defectus* (*aetatis, ordinationis*) alóli felmentés volt, míg a kisebb javadalmak esetében egyértelműen a többszörös javadalomviselés engedélyezése dominált. Nagyobb beneficiumok rezerválására is több alkalommal került sor: 1325-ben XXII. János négy püspökség betöltését tartotta fenn magának (győri, pécsi, váradi és erdélyi),¹⁰⁷⁷ ezek közül csak egy, a váradi üresedett meg a pápa uralkodása alatt, de a rezerváció ellenére a káptalan választotta meg az egyházmegye következő vezetőjét (1329: Bátori Andrást).¹⁰⁷⁸ Ezt követően 1332-ben XXII. János még két püspöki szék betöltésére jelentette be igényét, a győrire és a szerémire, ezek közül az utóbbi üresedett meg a pápa halála előtt. Ez alkalommal XXII. János érvényesítette is a rezervációt, és korábbi rendelkezésére hivatkozva Gergely ferences szerzetest jelölte ki püspöknek.¹⁰⁷⁹ A boszniai püspökség esetét érdemes külön kiemelni. XXII. János idején, 1331-ben pápai rezerváció alá került¹⁰⁸⁰ és 1333-ban meg is üresedett. Ezt követően a káptalan – a pápai rendelkezés ellenére – új püspököt választott. I. Károly azonban minden jel szerint kihasználta, hogy az egyházmegye élén egy meg nem erősített prelátus állt, és saját embe-
rére bízta a püspökség javainak igazgatását.¹⁰⁸¹ XII. Benedek – miután konzisztóriumban megtárgyalták és érvénytelennek minősítették a választást – végül annak ellenére nevezte ki a káptalan jelöltjét, hogy a kanonokok a választással

1074 Caillet számításai szerint az összes országot érintve XXII. János kétszer hosszabb uralkodása alatt négyszer többször rendelkezett nagyobb beneficiumokról, mint XII. Benedek. CAILLET 1975. 35–36.

1075 18. táblázat, 1–4. ábra. Figyelembe vettem, hogy az első és az utolsó uralkodási évek gyakran nem tettek ki egy egész kalendáriumi évet, ezért az uralkodási hónapok számát mérlegeltem.

1076 Ld. 1. ábra.

1077 1325. 10. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 286r, ep. 1680 és 1681; THEINER I. 502. (DCCLXXIII–DCCLXXIV. sz.); AOklt. IX. 243–245. (443–448. sz.).

1078 Adattár 5. sz.; BUNYITAY I. 1883. 171; BUNYITAY II. 1883. 70.

1079 1334. 06. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 106, ep. 885 (AAV Reg. Aven., vol. 45, fol. 489r); THEINER I. 597–598. (DCCCLXXXIX. sz.). *Obligatio*ja a *servitium commune* és a *servitia minuta* megfizetéséről 1334. 07. 05-i dátummal és 1335. júniusi határidővel: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 136v; vol. 14, fol. 19v; vol. 16, fol. 13r; CAMERALIA I. 13. (21. sz.)

1080 1331. 01. 06. AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 480 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 325v; MNL-OL DF 291542); AOklt. XV. 15. (19. sz.)

1081 1336. 01. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 122, fol. 181r (AV Reg. Aven., vol. 50, fol. 407v; MNL-OL DF 291703); THEINER I. 608–609. (DCCCXVIII. sz.); AOklt. XX. 56. (9. sz.).

figyelman kívül hagyták XXII. János rezervációját. Loránd fia Lőrincet 1336 végén erősítette meg a boszniai püspöki székhelyben.¹⁰⁸²

Jelentős különbség a három pápa között a kisebb beneficiumok esetében mutatható ki,¹⁰⁸³ ami alátámasztja a XXII. János központosítási törekvéseiről alkotott nézeteket¹⁰⁸⁴ és rávilágít arra is, hogy XXII. János a pápai befolyást az egyház alsóbb rétegeinek igazgatására is próbálta kiterjeszteni. A magyarországi eredmények emellett beleillenek a pápa más országokkal szemben folytatott beneficiális politikájába is. Összehasonlításképpen, Louis Caillet szerint XXII. János esetében a pápai levelek több mint felét a kisebb beneficiumokról szóló rendelkezések teszik ki,¹⁰⁸⁵ így XXII. János kétszer hosszabb uralkodása alatt hétszer többször döntött kisebb beneficiumokról, mint utóda, XII. Benedek. Caillet arra is felhívta a figyelmet, hogy XXII. János esetében az azonnali províziók és az expektatívák megközelítőleg egyenlő számban vannak jelen, ami a Magyar Királyság esetében is megfigyelhető.¹⁰⁸⁶

A kisebb beneficiumokhoz kapcsolódó províziók egyharmadáról pedig biztosan tudjuk, hogy a címzett (elvileg) nem első javadalmát nyerte el, és az új stallum betöltéséhez nem kellett lemondania a korábban megszerzettekről (vagy nem mindegyikről: *cumulatio beneficiorum*).¹⁰⁸⁷ Mindezek alapján tehát nem oszthatjuk Fraknoi Vilmos véleményét, aki „tartózkodóként” jellemezte XXII. János beneficiális politikáját a kisebb, pontosabban a káptalani javadalmak betöltésével kapcsolatban.¹⁰⁸⁸ Ugyanis ha az eredményeket szélesebb összefüggésben vizsgáljuk, és a XXII. János idején keletkezett rendelkezések szá-

1082 1336. 12. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 121, fol. 247r–v, ep. 580 (AAV Reg. Aven., vol. 49, fol. 336v; MNL-OL DF 291697); THEINER I. 609–610. (DCCCCIX. sz.); AOkt. XX. 328–330. (468–473. sz.) Annak ellenére, hogy XII. Benedek regisztrumainak kiadásában (LC B XII. I. 228. /2548. sz.) a helyes dátum (1336) szerepel, a pápai levél az *Ut per litteras* adatbázisba tévesen 1335-ös dátummal került át (a levél adatbázisbeli sorszáma 002548).

1083 Ld. 1. ábra.

1084 A történészek egyetértenek abban, hogy XXII. János egyik célja volt a pápai hatalom centralizációja, amit részben az egyházi javadalmak felett gyakorolt szigorúbb ellenőrzéssel akart megvalósítani. GUILLEMAIN 1912. 51–53; FAVIER 2006. 181–183.

1085 A XXII. János pápasága alatt íródott kb. 55 ezer pápai levélből megközelítőleg 30 ezer foglalkozik kisebb beneficiumokkal (ezek közül pedig 16 ezer francia javadalmakkal kapcsolatos). CAILLET 1975. 123–124., 126.

1086 Ld. 2–3. ábra

1087 A javadalomhalmozás jelenségét vizsgálta a franciaországi Le Mans székesegyház káptalanjában LELOUP 2013. 33–58.

1088 „Káptalani javadalmaknak adományozásában a pápa bizonyos tartózkodással járt el. Tizennyolcz esztendő alatt összesen csak 54 adománylevele maradt fenn; egy esztendőre tehát átlag három esik; míg bizonyára legalább hússzor annyi üresedés fordult el évenként. Öt adománylevél a király folyamodása alapján állíttatott ki; az egyikkel Tamás fia Chama, királyi tanácsos, fehérvári kanonokságot nyer el; egy másikkal István udvari káplán jogot nyer az erdélyi káptalanban egy jövőben megüresedő javadalom elnyerésére.” FRAKNOI 1901. 155.

mát összevetjük V. Kelemen és XII. Benedek tevékenységével, nyilvánvalóvá válik a különbség.¹⁰⁸⁹ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy XXII. János uralkodásának idején a kisebb beneficiumokkal kapcsolatos rendelkezéseket tekintve az 1331-es és 1332-es év emelkedik ki. Különösen jelentős a növekedés 1330-ban és 1332-ben az expektatívák terén; a diplomáciai események ismeretében arra gyanakodhatunk, hogy a nápolyi-magyar tárgyalások voltak ilyen hatással a pápa javadalmazási politikájára.¹⁰⁹⁰

A diplomáciai események beneficiális politikára kifejtett hatásának elméletét erősítheti az is, hogy az 1330-as években Róbert nápolyi király és Sancia királyné ajánlására is adományozott expektatívákat magyarországi javadalmakra XXII. János pápa: váradi Miklós fia Andrásnak a váradi (1330),¹⁰⁹¹ Demeternek a pécsi (1330),¹⁰⁹² és Miklósnak a zágrábi (1334) egyházakban.¹⁰⁹³ Az ajánló nevét egyébként 65 alkalommal tartották érdemesnek a beneficiumról rendelkező pápai bullában rögzíteni (mindkét beneficiumtípust figyelembe véve). Az esetek döntő többségében (78%) I. Károly (vagy ő is) szerepel.¹⁰⁹⁴ Ha megvizsgáljuk, hogy I. Károly melyik években tette a legtöbb javaslatot magyarországi egyházi stallumok betöltésére, három csúcspont emelkedik ki: 1320, 1327 és 1332.¹⁰⁹⁵ 1320 Piast Erzsébet és I. Károly házasságának éve (és Telegdi Csanád avignoni követéségé), 1327-ben kötött I. Károly szövetséget Luxemburgi János cseh királlyal a Habsburg hercegek ellen, és végül 1332 szintén a már említett nápolyi-magyar tárgyalások hatását tükrözi. A magyar király emellett nem csak magyarországi javadalmak betöltésére jelölt személyeket, hanem gyakran külföldi stallumokra is: így például 1317-ben a freisingi, 1321-ben a lyoni,¹⁰⁹⁶ 1326-ban a wrocławui egyházakban,¹⁰⁹⁷ 1327-ben és 1328-ban a salzburgi érsek joghatósága alá tartozó területeken¹⁰⁹⁸ adományozott a pápa I. Károly kérésére expektatívákat. Néhány

1089 Louis Caillet arra a következtetésre jutott, hogy XXII. János beneficiális politikája irányelveiben nem tért el a többi avignoni pápától, a különbség abból adódott, hogy sokkal hosszabb ideig uralkodott. Vagyis hosszabb uralkodási idő alatt a többi avignoni pápa is hasonló számokat produkált volna. CAILLET 1975. 463–464. Összehasonlításuképpen V. Kelemen 9, XII. Benedek 8, VI. Kelemen és VI. Ince 10–10, V. Orbán és XI. Gergely 8–8 évig volt pápa, míg XXII. János 18 éven keresztül töltötte be az egyházfői hivatalt.

1090 Ld. 3. ábra

1091 1330. 09. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 156 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 170r; MNL-OL DF 291532); THEINER I. 531. (DCCXXI. sz.); AOKlt. XIV. 316–317. (539–542. sz.)

1092 1330. 09. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 216 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 196v; MNL-OL DF 291535); THEINER I. 531. (DCCXXI. sz.); AOKlt. XIV. 317–318. (543–546 sz.)

1093 1334. 01. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 106, ep. 325. (AAV Reg. Aven., vol. 45, fol. 201r)

1094 Ld. Adattár 10., 101–102., 121., 126., 136., 153., 162. számokat.

1095 Ld. 4. ábra.

1096 Pl. Adattár 44., 101. sz.

1097 1326. 06. 07.: AAV Reg. Vat., vol. 81, ep. 1791. (AAV Reg. Aven., vol. 25, fol. 122v)

1098 1327. 06. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 83, ep. 1963 (AAV Reg. Aven., vol. 27, fol. 371r); és 1328. 05. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 87, ep. 2047 (AAV Reg. Aven., vol. 30, fol. 547v); LC J XXII. VII. 249. (41126. sz.); valamint 1328. 05. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 87, ep. 2047. (AAV Reg. Aven.,

esetben a pápai levél két uralkodót együttesen említ ajánlóként: a magyar és a cseh királyokat például 1327-ben a würzburgi¹⁰⁹⁹ és a bambergi egyházakban,¹¹⁰⁰ 1329-ben pedig a passauai egyházban¹¹⁰¹ üresedés alkalmával betöltendő beneficium esetében. A magyar király által külföldi javadalmakra ajánlott külföldi személyeket legtöbbször *capellanus regis*nek titulálják a dokumentumok. Mivel azonban magyarországi tevékenység ezeknél a javadalmazottaknál nem mutatható ki, valószínűsíthetjük, hogy nem a magyar király udvarában élő, szigorú értelemben vett királyi káplánokról volt szó, hanem esetlegesen a két uralkodó tárgyalásaiban közreműködő diplomáciai személyzet tagjairól, akik alkalmi jelleggel képviselték a pápai udvarban a másik érdekelt felet is. A fent részletezett jelenség alátámasztja Bónis György elméletét, mely szerint az egyházi javadalmakat a királyok előszeretettel alkalmazták (próbálták alkalmazni) a diplomáciai szolgálat jutalmazására.¹¹⁰²

A püspökségek rezerválásához képest természetesen jóval nehezebb megállapítani, hogy a kisebb egyházi javadalmakra vonatkozó várományos kinevezések érvényesíthetők voltak-e (vagyis a javadalmas valóban betöltötte-e a neki szánt stallumot). Ha csak a magyarországi kisebb beneficiumokat érintő expektatívákat vesszük figyelembe, elmondható, hogy a legtöbb XXII. János idején a váradi (6), esztergomi (4) és erdélyi (4) egyházakra vonatkozott. A váradi egyház esetében hat esetből (1326–1332) legalább háromról – váradi Miklós fia András,¹¹⁰³ Tyba fia László,¹¹⁰⁴ és Velik Domonkos¹¹⁰⁵ – feltételezhető, hogy nehézségekbe ütközött a beneficium elfoglalása, legalábbis erre utal a tény, hogy az expektatívát meg kellett ismételni.¹¹⁰⁶ Egy személyről semmilyen adat nem áll rendelkezésünkre (Albert fia Tamás),¹¹⁰⁷ kettőről pedig valószínűsíthetjük, hogy valóban betöltötték a javadalmat (Matafaris Miklós,¹¹⁰⁸ Sebesi Pál fia Ist-

vol. 30, fol. 547v)

1099 1327. 12. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 85, ep. 560 (AAV Reg. Aven., vol. 29, fol. 403r); LC J XXII. VII. 90. (30593. sz.); AOKlt. XI. 263. (560–561. sz.)

1100 1327. 12. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 85, ep. 561. (AAV Reg. Aven., vol. 29, fol. 403v); FAYEN 1908. VII. 90. (30 594. sz.); AOKlt. XI. 263. (562–563. sz.)

1101 1329. 01. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 85, ep. 110. (AAV Reg. Aven., vol. 29, fol. 174v); LC J XXII. VIII. 132. (43942. sz.); AOKlt. XIII. 27–28. (33–35. sz.)

1102 BÓNIS 1971. 13.

1103 1330. 09. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 156. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 170r; MNL-OL DF 291532); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); AOKlt. XIV. 316–317. (539–541. sz.); Adattár 8. sz.

1104 1331. 01. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 446. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 312r); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); AOKlt. XV. 8–9. (3. sz.); Adattár 126. sz.

1105 1332. 04. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 764. (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 411r); Adattár 37. sz.

1106 BUNYITAY II. 1883. 73.

1107 1326. 11. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 556. (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 382v; MNL-OL DF 291481); AOKlt. X. 303–304. (504. sz.); Adattár 195. sz.

1108 1328. 09. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 89, ep. 88. (AAV Reg. Aven., vol. 32, fol. 40v; MNL-OL DF 291493); THEINER I. 521. (DCCCVI. sz.); AOKlt. XII. 213–214. (415–418. sz.); Adattár 152.

ván¹¹⁰⁹). Az esztergomi egyház esetében egy személy biztosan (István fia Rudolf),¹¹¹⁰ egy talán (egri Benedek fia Demeter),¹¹¹¹ egy biztosan nem (Sebestyén trencsényi főesperes)¹¹¹² tudta érvényesíteni jogát, az utolsó klerikusról (Demeter fia András) pedig nem áll rendelkezésünkre adat.¹¹¹³

V. 2. 1. 2. Az egyházi javadalmak betöltése

A beneficiumok betöltésénél természetesen előfordultak olyan esetek, amikor az ügy valamilyen szabálytalanság vagy fellebbezés folytán a pápa elé került.¹¹¹⁴ E vitás kérdések rendezése gyakran évekig húzódott. A legfontosabb részletek (kiváltó ok, végkifejlet) – különösen a nagyobb beneficiumok esetében – többnyire ismertek. Véleményem szerint azonban a korábbi szakirodalom nem szentelt elég figyelmet annak, hogy XXII. János hogyan igyekezett a gyakorlatban alkalmazni az *Ex debito* bullát, a magyar egyházszervezethez tartozó javadalmak esetében is. A megszokott eljárás mód a következőképpen alakult: ha egy (konzisztoriális) javadalom betöltésének kérdése (pl. kettős választás, vagy a király ellenállása miatt) fellebbezés folytán a Szentszék elé került, a pápa először a bíborosokkal konzisztóriumban megtárgyalta az ügyet, majd bíboros(oka)t nevezett ki a vizsgálat lefolytatására (*commissio*), ezután semmisnek nyilvánította a káptalani választást, üresnek (*vacans*) nevezte a javadalmat, és végül kihirdette a döntést. Az esetek többségében a javadalom elnyerője az egyik megválasztott jelölt vagy a király pártfogoltja volt. Viszonylag kevés alkalommal fordult elő, hogy a pápa mind a káptalani, mind a királyi akarattól függetlenül, egy teljesen új személyt (saját kegyeltjét) nevezte ki valamilyen nagyobb beneficiumra.¹¹¹⁵ Ezenkívül

SZ.

1109 1330. 06. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 96, ep. 3270. (AAV Reg. Aven., vol. 35, fol. 559r; MNL-OL DF 291516); AOKlt. XIV. 219–220. (354. sz.); Adattár 75. sz. Bunyitay szerint a váradi káptalanban 1330 és 1332 között volt egy István nevű kanonok, aki a tizedjegyzékben is megjelenik. BUNYITAY II. 1883. 73.

1110 1330. 11. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 97, ep. 811. (AAV Reg. Aven., vol. 38, fol. 408r; MNL-OL DF 291527); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); AOKlt. XIV. 341–342. (601–604. sz.); Adattár 184. sz.

1111 1330. 09. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 155. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 170r); THEINER I. 530–531. (DCCCXXI. sz.); AOKlt. XIV. 315–316. (535–538. sz.); Adattár 34. sz.

1112 1332. 05. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 102, ep. 1015. (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 510r); LC J XXII. XI. 197. (57265. sz.); Adattár 187. sz.

1113 1330. 11. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 97, ep. 182. (AAV Reg. Aven., vol. 38, fol. 506r; MNL-OL DF 291522); AOKlt. XIV. 331–332. (575–578. sz.); Adattár 6. sz.

1114 A legátusok által tárgyalt beneficiális pereket ld. a IV. 2. 1. 3. fejezetben.

1115 XXII. János legismertebb ilyen jellegű kísérlete 1322-ben Jacobus de Corvo, Klemencia francia királyné gyónatójának zágrábi püspökké történt kinevezése volt. 1322. 08. 21.:

egyértelműen látszik, hogy XXII. János igyekezett minden, V. Kelemen idejéből függőben maradt ügyet lezárni, lehetőleg úgy, hogy a javadalmas hatalma a pápa kegyétől, és ne a káptalani választástól függjön. Egyrészt ilyen volt a kalocsai érsekség betöltésének 1311 és 1317 között húzódó esete. Csák Vince¹¹¹⁶ érsek halála után a bácsi és kalocsai káptalanok Vicsadoli Demeter kalocsai prépostot¹¹¹⁷ egyetértőleg (*concorditer*) választották meg. A prépost Gentilis bíborostól kérte a megerősítést (Gentilis *legatus a latere* felhatalmazásából eredően ez ugyanazt jelentette, mintha közvetlenül a pápához folyamodott volna), aki valamilyen okból kifolyólag a jóváhagyást késleltette (*electionem eadem confirmare differet*). Demeter *procurator*t küldött a pápához, az ügyet nyílt konzisztóriumban tárgyalták, majd V. Kelemen Jacopo Colonnára, a S. Maria in via lata-egyház diakónus-bíborosára¹¹¹⁸ bízta a vizsgálat lefolytatását. Döntés azonban még ezután sem született, hanem V. Kelemen felszólította Demetert, hogy személyesen jelenjen meg Avignonban.¹¹¹⁹ 1317-ben végül XXII. János zárta le a kérdést: Rajmund, a S. Pudentiana-bazilika presbiter-bíborosa,¹¹²⁰ Napoleon Orsini, S. Adrianus diakó-

AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 735. (AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 272v); THEINER I. 479–480. (DCCXXII–DCCXXXIII. sz.); AOKlt. VI. 273–275. (742–748.) sz.; és 1322. 09. 03.: THEINER I. 481. (DCCXXXIV. sz.); AOKlt. VI. 280. (762. sz.); FRANKÓI 1895. 50–51. I. Károly király nemtetszését az ügygel kapcsolatban Doncs zólyomi ispán tolmácsolta. 1323. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78r–v, ep. 924; THEINER I. 494. (DCCLV. sz.); AOKlt. VII. 307. (668. sz.). A zágrábi püspökséget végül Kaboli László kapta meg (a kapcsolódó dokumentumokért ld. Adattár 124. sz.). Bár a magyar történetírás hajlamos „áldozatként” tekinteni Jacobus de Corvóra, a későbbiekben szép karriert csinált: XXII. János először Quimper (Cornouailles) püspökévé tette (1326. 03. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 81, ep. 2741. /AAV Reg. Aven., vol. 25, fol. 562v; MNL-OL DF 291472/; THEINER I. 504–505. /DCCLXXVII. sz./; AOKlt. X. 81. /89. sz./); majd 1330-ban áthelyezte a touloni püspökségbe, amelyet élete végéig viselt. HC I. 487; Kiss 2020b. Annexe A–9, 113. sz. XXII. János beavatkozási kísérleteire egyébként máshol is találunk példát: a közvetlenül a Szentsezék fennhatósága alá tartozó székesfehérvári prépostság betöltését kétszer is befolyásolta. 1322-ben megerősítette a káptalan döntését (az ügy leírását lásd a IV. 1. fejezetben). 1324-ben pedig a káptalan döntését arra hivatkozva semmisítette meg, hogy a jelölt, Tamás *dispensatio* nélkül tartott két javadalmat (az óbudai prépostságot és a küüllői főesperességet). A prépostságot ezért I. Károly kérésére (*nobis humiliter supplicantis*) András pécsi olvasókanonoknak, a király alkancellárjának (*vicecancellarius et familiaris regis*) adta. 1324. 07. 07.: AAV Reg. Vat., vol. 77, ep. 1898. (AAV Reg. Aven., vol. 22, fol. 337r); THEINER I. 496. (DCCLVIII. sz.); AOKlt. VIII. 170–171. (335. sz.). A székesfehérvári káptalan jogállásáról ld. SEBESTYÉN 1925–1926. 376–395; Kiss 2007.

1116 Adattár 207. sz.

1117 Adattár 35. sz. UDVARDY 1991. 188–189; UDVARDY 1992. 45.

1118 1278-tól (megszakítással 1297 és 1306 között) 1318-ig viselte a címet. HC I. 52.

1119 Minderről V. Kelemen 1312. 12. 29-i levele tudósít: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 51r, ep. 140; THEINER I. 442–443. (DCLXXVIII. sz.); AOKlt. III. 186. (412. sz.)

1120 Az V. Kelemen által kreált bíboros 1312 decemberétől töltötte be a tisztséget, és nem sokkal a kalocsai érsekválasztás ügyének megvizsgálása után, 1317 júliusában hunyt el. HC I. 46.

nus-bíborosa¹¹²¹ és Jacopo Colonna javaslata alapján a pápa érvénytelenítette a káptalani választást és Demeter helyett Jánki Lászlót (a király jelöltjét) nevezte ki érseknek.¹¹²² Az esztergomi érsekségben 1329–1330-ban zajlott le egy hasonlóan problematikus választás. Fontos különbség azonban, hogy ekkor a pápa a káptalan eredeti jelöltjének, Dörögdi Miklós pozsonyi prépostnak¹¹²³ az avignoni kúriában történt lemondása miatt nyilvánította megüresedettnek az érseki széket és követelte magáénak az új prelátus kinevezési jogát.¹¹²⁴ Mint ismeretes, XXII. János ezt követően Miklóst egri püspökké, Telegdi Csanádot pedig esztergomi érsekké tette.¹¹²⁵

Bár nem tartozott a Magyar Királyság területéhez, sem a magyar egyház-szervezetéhez, de érdemes megemlíteni a fárói (hvari) püspökség betöltése körül kialakult vitát is.¹¹²⁶ Ez az ügy először ugyanis Gentilis legátus elé került, majd 1328-ban XXII. János tett pontot a végére. A fentebb ismertetett eljárásmenethez képest különbséget jelentett, hogy a pápa először delegált bírók kinevezésével próbálta megoldani a problémát. A gond egy kettős választásból eredt: a kettészakadt káptalan Lukács zárai apátot és István spalatói *primiceriust* is megválasztotta. Előbbit a traui püspök, utóbbit a spalatói érsek szentelte fel,

1121 Napoleon Orsini figyelemre méltó ideig, 1288 májusától 1342 márciusáig (54 éven keresztül!) viselte a bíborosi címet. HC I. 48. Így egyike volt annak a hat bíborosnak, akik több mint negyven éven át voltak hivatalban az avignoni korszakban. Bár az V. Kelemen megválasztó konklávében Napoleon Orsini még vezető befolyással bírt az események alakulására, hatalma egyre csökkent, XXII. Jánossal pedig többször nyíltan konfrontálódott. GUILLEMAIN 1962. 212., 241–244.

1122 1317. 08. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 66, ep. 3481 (AAV Reg. Aven., vol. 7, fol. 7v); THEINER I. 459–461. (DCXCIV. sz.); AOKt. IV. 205–207. (544–550. sz.) A forrásokból nem derül ki sem az, hogy Demeter megjelent-e Avignonban, sem pedig az, hogy akár a pápáknak, akár I. Károlynak milyen kifogása volt a prépost személye ellen. Elképzelhető, hogy Vencel koronázása hagyott ilyen hosszantartó nyomot, és mind a Szentszék, mind a király különösen körültekintően akart eljárni a kalocsai érsekség betöltésekor.

1123 Adattár 150. sz.

1124 „[...] *apud sedem eandem* (apostolicam) *vacare intelleximus et volumus, earumque provisiones ordinationi et dispositioni nostre duximus speciali reservandas* [...]” 1330. 09. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 572. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 367v; MNL-OL DF 291546); THEINER I. 527–528. (DCCCXVI. sz.); AOKt. XIV. 310–311. (520–526. sz.); Miklós prépost Imbert du Puy, a Tizenkét Apostol bazilika presbiter-bíborosa (1327–1348) és Raymond de Mostuejolis a S. Eusebius presbiter-bíboros (1327–1335) előtt mondott le Avignonban. HC I. 16., 39. és 42.

1125 Miklós *obligatio*ja az egri püspökségre való kinevezésért: 1330. 10. 10.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 96v; CAMERALIA I. 11. (17. sz.) Az *obligatio* két részben történő fizetésre kötelezett (1331, Szent Mihály napja szeptemberben, valamint 1332, Keresztelő Szent János ünnepe). Csanád esztergomi érsek *obligatio*ja *procuratora*, Petrus de Verulis titeli prépost által 1331. 02. 04.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 100r; CAMERALIA I. 11. (18. sz.) Az *obligatio* két részben történő fizetésre kötelezett, az első határidő 1331. 11. 01-én, a második 1332 pünkösdjén volt.

1126 23. tábl. 6. sz.

de mivel István a választás idején kiközösítés alatt állt, Gentilis felfüggesztette a püspökség kormányzásából. 1325-ben XXII. János még Istvánnak kedvező intézkedéseket tett, a corbaviai, scardonai és knini püspököket bírókként kirendelve.¹¹²⁷ Mivel Lukács a Szentszékhez fellebbezett, a pápa egy évvel később Bertrand du Pouget-t, a S. Marcellus presbiter-bíborosát¹¹²⁸ bízta meg az ügy kivizsgálásával,¹¹²⁹ aki Gentilishez hasonlóan István felfüggesztése mellett döntött.¹¹³⁰ XXII. János végül megsemmisítette a választást és Lukácsot erősítette meg a fárói (hvari) püspökségben.¹¹³¹

Különösen komplikált ügy volt a váci püspökség betöltése (1312/1313–1318). V. Kelemen 1313-ban kelt leveléből tudjuk, hogy a káptalan által megválasztott jelöltet (Miklós dömösi prépostot) az esztergomi érsek nem erősítette meg, tekintve a lezajlott választás szabálytalanságát és azt, hogy két kanonok, a királynak, az egyház kegyurának a képviselői kifogást emeltek a választás ellen. Miután a király megbízottjai először az esztergomi érsek, majd annak utasítására a pápa előtt is megjelentek, V. Kelemen felszólította Tamás esztergomi érseket, hogy a prépostot függessze fel, és idézze a Szentszék elé három hónapos határidővel, a váci püspökség igazgatását pedig bízza egy alkalmas személyre.¹¹³² A váci püspökség betöltése évekig húzódott, de átmenetileg minden jel szerint Benedek, a későbbi raguzai érsek kormányozta az egyházmegyét (1313 k. – 1317). XXII. János 1318-ban kelt levele tudósít róla, hogy a pápa Vitalisra, a S. Martinus in montibus presbiter-bíborosára¹¹³³ bízta az ügy elbírálását, amelynek ered-

1127 1325. 06. 24.: AAV Reg. Vat., vol. 79, ep. 1645. (AAV Reg. Aven., vol. 23, fol. 163v); THEINER MON SLAV I. 161–162. (CCXI. sz.); AOktl. IX. 157–158. (276. sz.).

1128 Bertrand du Pouget-t XXII. János 1316. decemberben tette bíborossá (S. Marcellus), 1327-től 1352-ben bekövetkezett haláláig ostiai püspök volt. HC I. 15., 43. Pouget ebben az időszakban (1320–1334) legátusi megbízatást töltött be Itáliában. Erről bővebben JAMME 2012. 255–290; PARENT 2014. 82–83.

1129 1326. 12. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 82, fol. 177v–178v ep. 437. (AAV Reg. Aven., vol. 25, fol. 581r); AOktl. X. 310. (521. sz.)

1130 Ld. a IV. 2. 1. fejezetet is.

1131 Lukács kinevezése: 1328. 09. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 89, fol. 126r–v, ep. 312; HC I. 398.

1132 1313. 08. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 187v–188r; ep. 581; THEINER I. 443–444. (DCLXXVIII. sz.); AOktl. III. 160–161. (350. sz.): hibásan 1312-re keltezve. Az ügyről rövid összefoglalót ad CHOBOT 1917. 498–499; FRAKNÓI 1895. 48–49. A Miklós személye ellen felhozott kifogások közül kétségtávol az a legfontosabb, hogy *excommunicatio* alatt állt; ez a tény a király tiltakozásával társítva azt sugallja, hogy a prépost korábban nem I. Károlyt, hanem valamelyik másik trónkövetelőt támogatta. Ugyanakkor arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy I. Károly egyik nagy ellenfele, Kőszegi János sem bánt kesztyűs kézzel a Miklós prépost vezetése alatt álló dömösi egyházzal. MNL-OL DL 86913; AOktl. II. 389–390. (893. sz.)

1133 Vitalis de Furno (du Four), Aquitánia ferences provinciálisa, 1312 decemberében nyerte el a bíborosi kalapot V. Kelemtől. 1327-ben XXII. János Albano püspök-bíborosává tette. HC I. 15.

ményeképpen, a káptalani választás megsemmisítése után, végül Lőrinc váci prépost nyerte el a püspöki széket.¹¹³⁴

XXII. János továbbá többször megsemmisített olyan választásokat is, amelyeknél nem volt szó perről vagy fellebbezésről; az *electus* csupán *confirmatio*ért folyamodott a pápai udvarhoz. Ennek ellenére a pápa valamilyen szabálytalanságra hivatkozva érvénytelenítette a káptalan döntését és üresedésben lévőknek nyilvánította a javadalmat, de végül mégis az eredeti jelöltet nevezte ki. Ez történt András erdélyi püspökkel (1320: nem személyesen folyamodott megerősítésért, életkora és papi rendje sem tette alkalmassá),¹¹³⁵ Boleszló esztergomi érsekkel (1321: nem tartotta be az előírt határidőt az Apostoli Széknél való kötelező megjelenésre)¹¹³⁶ és Vilmos választott pannonhalmi apáttal is (1333: az apát két ízben is szerzetesrendet váltott – először domonkos, majd ciszterci volt, amely elvileg akadályt jelentett a választásnál).¹¹³⁷ 1329-ben viszont a pápa

1134 1318. 04. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 67, fol. 238r, ep. 798 (AAV Reg. Aven., vol. 8, fol. 420v); AOkt. V. 48–49. (96–99. sz.); LC J XXII. II. 130. (6932. sz.) Miklós préposttal nem tudjuk pontosan, hogy mi történt; 1317-ben a források már Pétert nevezik dömösi prépostnak. MNL-OL DF 209904; AOkt. IV. 257–258. (678. sz.). Lőrinc személyéről ld. CHOBOT 1917. 489–490., 829. Bár Chobot Ferenc csak korábbi váci olvasókanonokként ismeri Lőrincet, XXII. János a püspöki kinevezésben váci prépostként említi. Ez azt jelenti, hogy Lőrinc fokról fokra haladt a váci egyház hierarchiájában, a préposti címet 1313 és 1316 vége – 1317 eleje között tölthette be (1313-ban még olvasókanonok: MNL-OL DL 86925; AOkt. III. 294. /655. sz./). Rufinus pápai adószedő 1317 februárjában azonban már üresnek írta a váci prépostságot. MON VAT I/1. 25. Elképzelhető, hogy ennek oka Lőrinc püspökké történt megválasztása volt; talán az új pápa trónra lépése minden érintett fél számára jó alkalomnak tűnt a régóta tisztázatlan ügy rendezésére. I. Károly oklevelei Lőrinc pápai megerősítéséig a váci püspökséget üresként tüntetik fel: 1317 augusztusában MNL-OL DF 248545; AOkt. IV. 200. (530. sz.) és szeptemberében AOkt. IV. 217. (578. sz.) Mivel később semmilyen jel nem utal arra, hogy Lőrinc személyével a királynak bármilyen problémája lett volna, felmerül egy átiratban fennmaradt privilégium datálásának kérdése is: az AOkt. V. 103. (248. sz.) regeszta 1318. augusztus 29-ére van keltezve, holott a dokumentum szerint mind a kalocsai érseki, mind a váci püspöki szék üres. Jánki Lászlót 1317 augusztusában szentelték fel a pápai udvarban, így a fent említett privilégium 1317 augusztusából származhat.

1135 1320. 07. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 973 (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 474v); THEINER I. 465–466. (DCCIV. sz.); AOkt. V. 315–316. (819–822. sz.) András püspököt 1320-ban Telegdi Csanád és Miklós tordai főesperes képviselte (az általuk tett *obligatiót* ld. 1320. 07. 29.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 32v; vol. 6, fol. 24r; CAMERALIA I. 8. /11. sz./). András püspöki kinevezéséért végül 1322. 03. 30-án fizette ki meg a *servitium commune* és a *servitia minuta* egy részét az Apostoli Kamarának, Tamás erdélyi örkanonok és Petrus de Pontecorvo pápai írrok által. AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 133v; CAMERALIA I. 199–200. (345. sz.)

1136 1321. 10. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 147 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 6v); THEINER I. 472–473. (DCCXVII. sz.); AOkt. VI. 102–104. (261–267. sz.); Adattár 22. sz.

1137 1333. 04. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 105, fol. 10r–v, ep. 15. (AAV Reg. Aven., vol. 337, fol. 665r; MNL-OL DF 207144); és AAV Reg. Vat., vol. 105, fol. 467v–468r, ep. 1454. (MNL-OL DF 207143); ÉRSZEGI 1989. 311–312. (202–203. sz.) Hamer Vilmos személyére ld.

annak ellenére nevezte ki Rudolf váci püspököt az egyházmegye élére, hogy az korábban a pápai udvarban lemondott jogairól.¹¹³⁸

Míg a konzisztoriális javadalmak esetében a betöltésre vonatkozó jogigényeket közvetlenül a pápai udvarban bírálták el, a kisebb beneficiumok miatt kialakult perekben a Szentszékhez tett fellebbezést követően többnyire delegált bírók kinevezésére került sor.¹¹³⁹ *Conservator*t beneficiális ügyben csak egyszer bízott meg a pápai udvar.¹¹⁴⁰ Ennek oka leginkább abban rejlett, hogy a pápai jogvédői intézmény nem volt alkalmas az ilyen jellegű ügyek kezelésére, mivel ha több jelölt is jogigényt támasztott egy javadalomra, akkor bírósági eljárás lefolytatására volt szükség.¹¹⁴¹

Bár a kisebb beneficiumok esetében a peres ügyeket a Szentszék delegálta, ez nem jelentette, hogy a vizsgált korszak pápái ne próbálták volna kiterjeszteni befolyásukat a helyi egyházszerkezet középső, esetleg alsóbb rétegeire is. Ennek egyik jele a várományos kinevezések számának növekedése volt. Ez a tendencia – mint említettem – főként XXII. János uralkodásának idejét jellemezte, és a kedvezményezettek többnyire helyi egyháziak voltak. Ugyanakkor kisebb számban megfigyelhetünk olyan eseteket, amikor a pápai udvar közvetlenül avatkozott a helyi egyház ügyeibe, és egy kurialistával próbált betölteni egy-egy magyarországi javadalmat.¹¹⁴² Ha sikerült bevonni egy beneficiumot a pápai rezerváció alá eső javadalmak körébe – tudniillik azzal, hogy a pápai udvar egyik tisztségviselője kapta meg –, akkor a Szentszék a későbbiekben megalapozott jogigénnyel léphetett fel a beneficium betöltésénél. Erre a törekvésre a két legjobb példa a korszakban a nógrádi főesperesség és a titeli prépostság volt. Az előbbi XI. Benedek uralkodása idején került a pápai udvar „látókörébe”; az azonban nem megállapítható, hogy milyen módon. 1304–1305-ben egy pápai káplán, Bittinus de Coneglano,¹¹⁴³ majd V. Kelemen pápasága alatt is két kurialista, Tho-

Pannonhalma II. 73; a kinevezéséhez kapcsolódó dokumentumokat *Pannonhalma* II. 374–378. (109–111. sz.); Adattár 206. sz.

1138 1329. 06. 19.: AAV Reg. Vat., vol. 91, ep. 2157. (AAV Reg. Ven., vol. 33, fol. 423r; MNL-OL DF 291497); THEINER I. 524–525. (DCCCXI. sz.); AOkt. XIII. 202–204. (317–321. sz.); Adattár 183. sz.

1139 A delegált bírók joghatósága alá utalt ügyek mintegy 10%-a folyt (nem konzisztoriális) egyházi javadalmak betöltéséről. Ld. a IV. 2. 3. 1. fejezetet, a 10. tábl. 23–24., 29., 32. és 34. sz. ügyeket.

1140 14. tábl. 19. sz.

1141 Bírósági eljárást pedig a *conservatorok* nem folytathattak. Erről bővebben ld. a IV. 2. 3. 2. fejezetet.

1142 A Szentszék egy másik, közvetettebb módon is igyekezett kiterjeszteni befolyását a magyar egyházszerkezethez tartozó javadalmak betöltésére: a legátusi *facultasok* alapján adományozható beneficiumok körének növelésével. Ezekről a legátusi jogosítványukról, ill. gyakorlati alkalmazásukról ld. a IV. 2. 1. 3. és a IV. 3. fejezeteket.

1143 1304. 01. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 64v, ep. 248; RB XI. 215. (284. sz.); AOkt. I. 274. (544. sz.); 1304. 02. 23. AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 94v, ep. 405; RB XI. 310. (467. sz.); AOkt. I. 282. (562. sz.); 1304. 01. és 04. között: RC V. Appendices 202. (2. j.)

mas Frescobaldi (1309–1311)¹¹⁴⁴ és Hugolinus Tadei de Frescobaldi (1311),¹¹⁴⁵ Landolfo Brancaccio, a S. Angelus in foro piscium-egyház diakónus-bíborosának két egymást követő kamarása viselte a címet.¹¹⁴⁶ A titeli prépostság esetében még sikeresebb volt a Szentszék beneficiális politikája, ugyanis Petrus de Verulis (1326–1336)¹¹⁴⁷ kinevezésével fél évszázadra pápai ellenőrzés alá került a javadalom betöltése: Galhardus de Carceribust (1336–1344) két bíboros, Guillaume de la Jugie (1344–1374) és Pierre de la Vergne (1374–1378) követte.¹¹⁴⁸ De itt említhetjük még a nyitrai főesperességet is, amelyet hosszú időn keresztül (1280–1309) Angelus de Narnia, Napoleon Orsini¹¹⁴⁹ káplánja viselt.¹¹⁵⁰ Két évtizeddel később pedig az a Philippus de Sardinia tűnt fel a tisztségben, aki Gentilis bíboros legátusi kíséretének tagjaként jutott hozzá első magyarországi javadalmához.¹¹⁵¹ Ezenkívül a győri prépostságot XXII. János egy Geminus Jacobi de Perusio¹¹⁵² nevű klerikussal próbálta betölteni, hivatkozva az előző

-
- 1144 1306. 07. 06.: ASV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 7v; RC V. Appendices (22. sz.); 1309. 03. 11.: ASV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 89r; RC V. Appendices (388. sz.); 1310. 10. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 258r, ep. 1028; RC V V. 362. (6213. sz.); 1311. 03. 25.: ASV Reg. Vat., vol. 58, fol. 118r–v, ep. 477; RC V. VI. 162. (6878. sz.); 1311. 05. 14.: ASV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 21r; RC V. Appendices (161. sz.); Kiss 2020. 10; C. Tóth 2019c. 89.
- 1145 1311. 07. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 58, fol. 208r, ep. 819; RC V. V. 308. (7252. sz.); C. Tóth 2019c. 89.
- 1146 Brancaccio 1294 és 1312 között töltötte be a S. Angelus in foro piscium-egyház diakónus-bíborosának tisztségét. Aversa korábbi püspökeként jó kapcsolatot ápolt a nápolyi Anjoukkal, többször szolgált pápai kiküldöttként Szicíliában. Tekintve, hogy Hugolinus és Thomas is Brancaccio családjához tartoztak, nem kizárt, hogy a magyarországi beneficium adományozása a nápolyi Anjou-ház befolyásának volt betudható. HC I. 49; WALTER 1971. (online változat: http://www.treccani.it/enciclopedia/landolfo-brancaccio_%28Dizionario-Biografico%29/, letöltés 2020. 04. 20.)
- 1147 Arról, hogy Petrus de Verulis hogyan jutott a titeli préposti javadalomhoz ld. a IV. 3. fejezetet.
- 1148 Guillaume de la Jugie a S. Maria in Cosmedin-egyház diakónus-bíborosa (1342–1368; HC I. 51.), Pierre de la Vergne pedig a S. Maria in via lata-egyház diakónus-bíborosa (1371–1403; HC I. 52.) volt. Magyarországi javadalomviselésükről ld. C. Tóth 2019a. 138; THOROCZKAY 2014b. 346–347.
- 1149 A S. Adrianus-egyház diakónus-bíborosa 1288 és 1342 között. HC I. 48.
- 1150 Angelus de Narnia (Adattár 13. sz.) 1301-ben a Boccasinivel Magyarországra tartó Nicolaus Raynerii de Interamnét bízta meg, hogy a nyitrai főesperesség ügyeivel kapcsolatban képviselje érdekeit (1301. 05. 25.: MON VAT I/2. 346; AOKlt. I. 62. /47a. sz./). Nicolaus Raynerii pedig az említett javadalom jövedelmeit hat évre László barsi főesperesnek engedte át (1302. 02. 20.: MON VAT I/2. 315–316; AOKlt. I. 120. /182. sz./). László ezért cserébe évi tíz marka megfizetését ígérte, amelyet nem teljesített, így Angelus későbbi képviselője, Cambius által pert indított László ellen Gentilis bíboros legátusi bíróságán (1309. 04. 25.: MON VAT I/2. 308–309; AOKlt. II. 269. /612. sz./; 23. tábl. 49. sz.); KOLLÁNYI 1900. 21; C. Tóth 2019c. 95.
- 1151 1332–1337, 1341. MON VAT I/1. 215; C. Tóth 2019c. 95; KOLLÁNYI 1900. 40; 1341. 04. 06.: MES III. 408. (592. sz.); AOKlt. XXV. 98. (201.sz.)
- 1152 Adattár 48. sz.

prépost, Damján Szentszéknél bekövetkezett halálára. A kinevezésről csak a Boleszló esztergomi érseket végrehajtóként rendelő pápai levél áll rendelkezésünkre, így kétséges, hogy a províziót sikerült-e érvényesíteni.¹¹⁵³ Fontos megjegyeznünk, hogy noha a pápai udvar klerikusainak hivatalviselése – Philippus de Sardinia és Galhardus de Carceribus átmeneti magyarországi tartózkodásait kivéve – nem jelentett személyes jelenlétet.¹¹⁵⁴

V. 2. 1. 3. *Servitium* fizetések

Az egyházi javadalmak esetében a pápai *confirmatio*nak volt egy nagyon fontos feltétele: a stallum éves bevétele alapján megállapított kinevezési illeték befizetése, vagy legalábbis a befizetésre való kötelezettség elismerése (*obligatio*). Ez az illeték a kisebb, nem konzisztoriális beneficiumok esetében az *annata*, a konzisztoriális javadalmak esetében a *commune servitium* és a *servitia consueta* (*servitia minuta*) voltak.¹¹⁵⁵ Az *annatát* az I. Károly korabeli Magyar Királyságban a pápai udvarból kiküldött kollektorok szedték más adótípusokkal egyszerre, így ezek befizetéséről az adószedők számadáskönyvei adnak információt.¹¹⁵⁶ A *commune servitiumot* és a *servitia minuta*t személyesen, vagy *procurator*(ok) által kellett megfizetni a pápai udvarban. A *commune servitium* az egyházi intézmény egy éves jövedelmének egyharmadát jelentette, és ennek fele illetve ténylegesen a pápai kamarát, a másik fele a bíborosoké lett, és a bíborosi kamarába fizették. A *servitium minuta* 5 részre oszlott: 4 része a pápai, 1 része a bíborosi kamara adminisztratív személyzetének fizetségéül szolgált.¹¹⁵⁷ Ezen illetmények befizetése a pápai kamarába viszonylag jól – néhány szerencsés esetben többszörösen – dokumentált: a befizetésre való kötelezettségvállalást (*obligatio*) és a tényleges fizetésről kiállított elismervényt (*solutio*) a Vatikáni Apostoli Levéltár *Camera Apostolica* fondcsoportjának *Obligationes et solutiones* könyvei tartalmazzák. A fizetésről szóló elismervény kiállítását azonban külön

1153 A pápa ugyanakkor felmentette életkorára vonatkozó hiányossága alól a 18 éves Geminust. 1323. 12. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 76, fol. 113r, ep. 319 (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 214r). Az előző prépost, Damján 1324. januárjában szerepel utoljára a káptalani névsorban. Ennek oka valószínűleg abban keresendő, hogy egy hónap alatt nem jutott el a pápai udvarban tartózkodó prépost halálhíre a káptalanhoz. Damjánról ld. C. TÓTH – HORVÁTH 2019. 17.

1154 Erről ld. még a IV. 3. fejezetet.

1155 A CAMERALIA I. bevezetőjében a kötet szerkesztői táblázatos formában közlik az egyházmegyék becsült évi jövedelmét és az utánuk járó *commune servitium* összegét; elemzésemet e táblázatra hagyatkozva készítettem. CAMERALIA I. XLVII–XLVIII. (1. táblázat)

1156 A *collectorok* által szedett adótípusokról ld. LE ROUX 2010. 36–37.

1157 CAMERALIA I. xxxiv; KOWALSKI 2010. 149–150.

kellett kérvényezni, és – egy kisebb összeg ellenében – ki lehetett váltani.¹¹⁵⁸ Mivel a konzisztoriális javadalmak után fizetett illetékek pápai kamarának járó részét (*commune servitium* fele és 4 *servitium minuta*) teljesítés esetén lekönnyeltek a pápai kamara bevételeit és kiadásait rögzítő *Introitus et exitus* könyvekbe is, az elismervény kiváltását sokan „megspórolták”. Ez azt jelenti tehát, hogy ha meg akarjuk állapítani: a magyarországi főpapok teljesítették-e fizetési kötelezettségüket a pápai udvar felé, és ha igen, mennyi idő elteltével, milyen koncessziókkal, nem elegendő az *obligatio*kat és a *solutio*kat vizsgálnunk, hiszen több esetben a befizetést csak az *Introitus et exitus* bejegyzésekben fogjuk megtalálni. Az *Introitus et exitus* fond viszont – ahogyan a kötet elején a felhasznált források bemutatásánál már említettem – sajnos hiányos. Csak az 1316-tól áll rendelkezésünkre minden évre vonatkozóan egy-egy kötet; ezt megelőzően csak néhány könyv maradt fenn.¹¹⁵⁹ Emellett az avignoni pápai levéltár kalandos történetének következménye, hogy a korszakból származó *Introitus* könyvek egy része a *Registra Avinionensiá*ba bekötve maradtak fenn. Ez azt jelenti tehát, hogy a konzisztoriális javadalmak után fizetett illetékek vizsgálatához egyszerűre kell figyelembe vennünk a *Camera Apostolica* fondcsoport már említett fondjait (*Obligaciones et solutiones*, *Introitus et exitus*) és a *Registra Avinionensia* bizonyos köteteit, hiszen e három dokumentumtípus kiegészíti egymást.¹¹⁶⁰

A fent leírtak alapján rekonstruálható a fizetés teljesítésének folyamata.¹¹⁶¹ Ugyanakkor jogosan merülhet fel a kérdés: mi történt abban az esetben, ha az illeték befizetése akadályokba ütközött? Ha a megválasztott főpapnak valamilyen oknál fogva nem álltak rendelkezésére a szükséges anyagi források, kérhetett haladékat vagy felmentést (személyesen vagy *procurator* által a pápai kamarától) az összeg egy része vagy akár egészének megfizetése alól. Ha a fizetéseképtelenséget elmulasztotta jelezni, vagy a megítélt engedmény ellenére sem tudta teljesíteni az illetéket, nem nyert a tisztség betöltéséhez szükséges pápai megerősítést, vagyis a pápa felfüggeszthette, elmozdíthatta és végső esetben másnak ítélhette a konzisztoriális javadalmat. Az adóstól elvileg azt is elvárták, hogy jelenjen meg a pápai udvarban. Magyarország esetében azonban kérdéses,

1158 KOWALSKI 2010. 174.

1159 Így például az *Introitus et exitus* vol. 5. az 1302–1303-as adatokat tartalmazza. A vol. 75. az 1308–1309-es évre vonatkozik. Ennek a súlyosan romlott állagú kötetnek a vizsgálatában segítségünkre van egy teljes szövegű kiadás: GUILLEMAIN 1978. A vol. 10. pedig az 1309–1310-es évet fedi le. Ezenkívül a vol. 8. 1307-ből származó bejegyzéseket rögzít, de csak az Apostoli Kamara kiadásait illetően, így e kötet a vizsgálata jelen kérdés szempontjából nem releváns.

1160 A vizsgálatot megkönnyítik a forráskiadások: az *Introitus et exitus* fond köteteit – többnyire, de nem minden esetben az avignoni regisztrumkönyvekbe befűzött példányokat is beleértve – a 20. század elején a német Görres Gesellschaft (ld. GÖLLER 1910; GÖLLER 1920; SCHÄFER 1911a; SCHÄFER 1914), a magyar vonatkozású *obligatio*kat és *solutio*kat pedig a *Collectanea Vaticana Hungariae* sorozat (CAMERALIA I–II.) adta közre.

1161 Ld. 19. táblázat.

hogy milyen mértékben voltak érvényesíthetők a szankciók: elég például Miklós pannonhalmi apát esetét idéznünk (ld. alább), aki a fizetés elmulasztása ellenére tizenhárom éven keresztül állt az apátság élén.

A két magyarországi érsekség esetén a megállapított *commune servitium* 2000 aranyforint volt. Ez az összeg I. Károly uralkodása alatt nem változott, és a fele (tehát 1000 aranyforint) illette a pápai kamarát. Az I. Károly uralkodása alatt ismert összes kalocsai érsekről – Vicsadoli Demeter, választott, de meg nem erősített érseket leszámítva – szolgáltattak valamilyen információt a vatikáni források. Ezek szerint István¹¹⁶² két részletben, 1302-es *obligatio*ját követően egy és három évvel fizetett illetéket, amelyek együttesen sem tették ki a pápai kamarának járó összeg negyedét (21,1%).¹¹⁶³ István érsek hivatali ideje azonban éppen arra a korai időszakra esett, ahol jelentős forrásvesztéssel kell számolnunk. Ezért nem zárhatjuk ki a lehetőségét annak, hogy voltak további befizetések is, amelyekről elvesztek a bizonyítékok. Vince érsek¹¹⁶⁴ három részletben fizetett *commune servitium*ot.¹¹⁶⁵ Az első összeget 1309. november 14-én (200 aranyforintot),¹¹⁶⁶ majd az 1310. május 5-én kelt két *solutio* szerint 200 + 80 aranyforintot.¹¹⁶⁷ Az, hogy az utóbbi összegeket két külön bejegyzésben rögzítették, elvileg utalhat arra, hogy a sorrendben első, 200 aranyforintról szóló elismervény egy korábbi befizetést igazol – mégpedig az előző év novemberit. A két fizetés között viszont elég sok idő telt el. Azok az esetek pedig, amikor az *Introitus* bejegyzés és a *solutio* is fennmaradt, azt igazolják, hogy ha valaki ki akarta váltani a nyugtát, akkor azt rögtön a befizetést követően megtette. Így véleményem szerint sokkal valószínűbb, hogy 1310 tavaszáig Vince érsek 200 + 200 + 80, azaz 480 aranyforintot küldött a pápai kamarának. Ezt követően még 1311. április 4-én 300 aranyforinttal egészítette ki az addig fizetett *commune servitium*ot.¹¹⁶⁸ Jánki László¹¹⁶⁹ esetében jól nyomon követhető a fizetés folyamata: 1317 augusztusában kelt *obligatio*ja¹¹⁷⁰ után 1318 nyarán haladékot kapott,¹¹⁷¹ majd 1319 tavaszán

1162 19. tábl. 1. sz.

1163 1302. 04. 28.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 17r; CAMERALIA I. 3. (1. sz.); István kalocsai érsek *obligatio*ja, 2000 aranyforint *servitium commune* és 2 *servitia minuta* megfizetéséről.

1164 19. tábl. 5. sz., Adattár 207. sz.

1165 2000 aranyforint *servitium commune* és 5 *servitia minuta* megfizetéséről szóló *obligatio*ját ld. 1307. 10. 21.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 35r–v; CAMERALIA I. 5. (5. sz.)

1166 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 10, fol. 2v.

1167 1310. 05. 03.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 78r; CAMERALIA I. 197. (339. sz.)

1168 1318. 06. 21.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 78r; CAMERALIA I. 198. (341. sz.)

1169 19. tábl. 7. sz.

1170 1317. 08. 12.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 10v; vol. 6, fol. 8v; CAMERALIA I. 6–7. (7. sz.): László kalocsai érsek *obligatio*ja 2000 aranyforint *servitium commune* és 5 *servitia minuta* megfizetéséről.

1171 1318. 06. 21.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 78r; CAMERALIA I. 198. (341. sz.)

két összegben teljesítette a fizetési kötelezettségét, amelyről mind a *solutiók*, mind az *Introitus* bejegyzések rendelkezésünkre állnak.¹¹⁷²

Az esztergomi érsekek fizetéseit a vatikáni források alapján nagyjából a kalocsai főegyházmegyét érintő adatokhoz hasonló mértékben tárhatjuk fel. A korszak elejéről itt is hézagosak az ismereteink: Mihály érsek¹¹⁷³ esetében csak az 1304-es *obligatio* maradt fenn,¹¹⁷⁴ Tamás érsekről¹¹⁷⁵ pedig annyit tudunk biztosan, hogy 1306-os kötelezvényét¹¹⁷⁶ követően 1309-ben fizetett 50 aranyforintot.¹¹⁷⁷ Boleszló érsek¹¹⁷⁸ kissé rendhagyó módon 1321 novemberében kelt *obligatiója*¹¹⁷⁹ előtt (1321 júliusában) teljesített 200 aranyforintot. Ezt követően 1322 nyarán szintén ugyanilyen összeget fizetett, a fennmaradó tartozására – amely a *solutio* szerint 300 aranyforint volt a *commune servitiumból*, 100 aranyforint pedig a *servitia minutából* – 1322. november 1-éig kapott haladékot.¹¹⁸⁰ Dörögdi Miklós – Vicsadoli Demeterhez hasonlóan választott, de meg nem erősített érsek lévén – nem szerepel az esztergomi főegyházmegyét érintő pápai könyvelésben. A korszak utolsó, és leghosszabban hivatalban lévő esztergomi érseke, Telegdi Csanád¹¹⁸¹ esetében szokatlanul zökkenőmentesen történt a fizetési kötelezettség teljesítése: 1331 februárjában tett *obligatiója*¹¹⁸² után 1331 novemberében egy összegben fizette be a *commune servitiumot*;¹¹⁸³ a *solutiót* azonban nem váltott ki.

Az egyházi hierarchia következő szintjén, a püspöki székek után járó illetékek esetében hozzávetőlegesen a korszakból ismert főpapok negyedéről van

1172 1319. 04. 02.: 500 aranyforint a *servitium commune*-ért és 4 *servitia minuta*, AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 186v; AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 24, fol. 12v; CAMERALIA I. 198–199. (342. sz.); GÖLLER 1910. 124; valamint 1319. 04. 14.: 500 aranyforint *servitium commune* és 135 aranyforint, 15 tours-i garas 4 *servitia minutáért*, AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 187v; AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 24, fol. 13v; CAMERALIA I. 199. (343. sz.); GÖLLER 1910. 125.

1173 19. tábl. 3. sz.

1174 1304. 04. 01.: AAV Cam. Ap. [Obl.et](#) sol. 1, fol. 24r; CAMERALIA I. 4. (3. sz.): 2000 aranyforint *servitium commune* és 5 *servitia minuta*.

1175 19. tábl. 4. sz.

1176 1306. 02. 06.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 27v; RC V. Appendices 205. (8. sz.); CAMERALIA I. 4. (5. sz.): 2000 aranyforint *servitium commune* és 10 *servitia minuta*, saját maga és elődje tartozásáért.

1177 1309. 06. 07.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 75, fol. 2v; RC V. Appendix 202. (jz.); GUILLEMAIN 1978. 12.

1178 19. tábl. 11. sz.

1179 1321. 11. 21.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 40v; vol. 6, fol. 29v; CAMERALIA I. 8–9. (12. sz.)

1180 1321. 07. 10.: AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 503v; AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 47, fol. 17v; GÖLLER 1910. 152. (1321. 06. 10-i dátummal); valamint 1322. 07. 13.: AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 585v; AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 54, fol. 16v; GÖLLER 1910. 161. (1322. 07. 18-i dátummal)

1181 19. tábl. 16. sz.

1182 1331. 02. 04.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 100r; CAMERALIA I. 11. (18. sz.)

1183 1331. 11. 21.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 565, fol. 16r; GÖLLER 1910. 254.

adatunk. A források alapján kitűnik, hogy a két magyarországi érsekség után a legjövedelmezőbb egyházmegyék közé tartozott a váradi és az erdélyi: előbbi után 2000, az utóbbi után 1500 aranyforintot kellett a pápai kincstárnak fizetni. Az *Introitus et exitus* könyvek szerint András váradi püspök¹¹⁸⁴ 1342 márciusában fizetett a pápai kamarának 1000 aranyforintot;¹¹⁸⁵ erről a teljesítésről azonban sem az *obligatio*, sem a *solutio* nem áll rendelkezésünkre. András erdélyi püspök¹¹⁸⁶ *obligatio*ja az 1500 aranyforintról 1320-ban kelt,¹¹⁸⁷ 1322 márciusából pedig ugyanolyan dátummal rendelkezésünkre áll az Apostoli Kamarának járó 750 aranyforintról az *Introitus* bejegyezés és a *solutio* is. A kettő között azonban eltérés mutatkozik, hiszen az *Introitus* 136, míg az elismervény 36 aranyforint *servitia minuta* fizetését rögzítette. Mivel arányaiban a 136 aranyforintos összeg tűnik valószínűnek, arra kell gondolnunk, hogy az elismervény kiállításánál maradt le egy számjegy.¹¹⁸⁸

A veszprémi püspökség becsült éves jövedelme után megállapított illeték 900 aranyforint volt. Egy 1336-os *obligatio* azt is megmutatja, hogy I. Károly idején a veszprémi (és a nyitrai, ld. alább) egyházmegye bevételeit felülvizsgálták. Az ellenőrzést Jacobus de Lengres és Jacobus Berengarii pápai adószedők végezték el magyarországi kiküldetésük során, az igazolást pedig Guilelmus Gitberti bourgeois-i klerikus vetette papírra.¹¹⁸⁹ Ennek megfelelően Meskó veszprémi püspök¹¹⁹⁰ fizetései is megközelítették a 900 aranyforintot: 1337-ben 428,¹¹⁹¹ 1338-ban még 2 aranyforintot teljesített, vagyis 20 aranyforinttal maradt adós a pápai kamarának.¹¹⁹²

800–800 aranyforintról szólnak a kötelezvények a győri és az egri egyházmegye esetében. Miklós győri püspök¹¹⁹³ 1311 tavaszán vállalta az illeték megfizetését,¹¹⁹⁴ de arról, hogy valóban teljesítette-e, semmilyen információnk nincs. Kálmán győri püspök¹¹⁹⁵ esetében *obligatióról* nincs tudomásunk; az *Introitus* könyvek tanúsága szerint azonban az elvárt illetéket 1337 szeptemberében egy összegben teljesítette. Ugyanazon a napon kelt a befizetésről szóló *solutio*, amely a teljes illetékről (mind a pápai, mind a bíborosi kamarának járó összeg-

1184 19. tábl. 23. sz.

1185 1342. 03. 04.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 194, fol. 15v; GÖLLER 1920. 191.

1186 19. tábl. 10. sz.

1187 1320. 07. 29.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 32v; vol. 6, fol. 24r; CAMERALIA I. 8. (11. sz.)

1188 1322. 03. 30.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 47, fol. 16v; GÖLLER 1910. 150; valamint AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 499; CAMERALIA I. 8. (11. sz.) és 199. (345. sz.)

1189 CAMERALIA I. 13. (22. sz.)

1190 19. tábl. 20. sz.

1191 1337. 07. 16.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 161, fol. 9r; GÖLLER 1920. 63.

1192 1338. 05. 06.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 171, fol. 10v; GÖLLER 1920. 68.

1193 19. tábl. 6. sz.

1194 1311. 04. 24.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 47r; CAMERALIA I. 6. (6. sz.)

1195 19. tábl. 21. sz.

ról), vagyis 800 aranyforintról szól.¹¹⁹⁶ A már említett Dörögdi Miklós – ahogyan jelen fejezetben korábban részleteztem – személyesen látogatott el az avignoni pápai udvarba 1330 őszén, hogy megerősítését kérje az esztergomi érseki szék betöltéséhez. A helyett azonban az egri püspökséget kapta: *obligatio*ja e hivatalt érintően 1330 októberében kelt, vagyis minden bizonnyal személyesen járt el.¹¹⁹⁷ A pápai kamarának járó összeget (400 aranyforint) ezt követően 1332-ben fizette meg.¹¹⁹⁸

A váci püspökség betöltésért a 14. században 500 aranyforint értékű *commune servitium*ot kellett fizetni. Annak ellenére, hogy Lőrinc váci püspök¹¹⁹⁹ esetében csak az 1318 májusában kelt *obligatio* áll rendelkezésünkre,¹²⁰⁰ mégis rekonstruálhatjuk a teljesítés – vagyis inkább nem teljesítés – menetét. Utóda, Rudolf püspök¹²⁰¹ ugyanis 1329. június 19-én kelt *obligatio*jában összesen 900 aranyforint megfizetését vállalta.¹²⁰² Ez azt jelenti tehát, hogy Lőrinc mindössze 100 aranyforintot fizetett, a maradék 400 pedig hátralékként az utána következő főpapra szállt. Rudolf püspök kötelezvénye a fizetés menetét is meghatározta: 300–300 aranyforintot kellett 1331, illetve 1332. június 24-éig teljesítenie, a fennmaradó 300 aranyforintot pedig ezt követően hat hónapon belül. Az *Introitus* bejegyzések alapján azonban úgy tűnik, hogy Rudolf püspök sem járt sikerrel a tartozás rendezésében: az 1332-ben fizetett 350,¹²⁰³ valamint az 1333-ban teljesített 144 aranyforint még az eredetileg elvárt illeték összegét sem teszi ki.¹²⁰⁴

Az illetékfizetéshez kapcsolódó forrásadottságok talán a jövedelmezőségi rangsorban következő zágrábi püspökség esetében a legkedvezőbbek: az 1296¹²⁰⁵ és 1341 között kinevezett négy püspök közül háromról szolgáltatnak valamilyen információt a vatikáni dokumentumok. Ezek szerint Ágoston püspök¹²⁰⁶ 1304-ben 400 aranyforint megfizetésére kötelezte magát,¹²⁰⁷ amelyet – a

1196 1337. 09. 01.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 161, fol. 9r; GÖLLER 1920. 63; CAMERALIA I. 200. (347. sz.); LC B XII. II. 429. (4067. sz.)

1197 19. tábl. 15. sz. 1330. 10. 10.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 96v; CAMERALIA I. 11. (17. sz.)

1198 1332. 04. 07.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 565, fol. 19v; GÖLLER 1910. 259.

1199 19. tábl. 9. sz.

1200 1318. 05. 10.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 19r; vol. 6, fol. 15r; CAMERALIA I. 7. (9–10. sz.)

1201 19. tábl. 14. sz., Adattár 183. sz.

1202 1329. 06. 19.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 84r–v; vol. 10, fol. 22; CAMERALIA I. 10. (15. sz.)

1203 1332. 03. 14.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 565, fol. 19r; GÖLLER 1910. 258; CAMERALIA I. 10. (15. sz.)

1204 1333. 02. 16.: AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 643v; GÖLLER 1910. 281.

1205 Az 1303-ig a zágrábi püspökség élén álló Bő nembeli Mihály hivatali idejének kezdete. ENGEL 1996. 79.

1206 19. tábl. 2. sz.

1207 1304. 01. 07.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 22r; CAMERALIA I. 3. (2. sz.)

kiváltott *solutio* szerint – a következő évben teljesített is.¹²⁰⁸ Utóda, a már említett Jacobus de Corvo, Klemencia francia királyné gyóntatója¹²⁰⁹ – bár valószínűleg nem tudta elfoglalni a püspöki széket – az illetéket befizette: 1322 novemberében kelt *obligatio*ja¹²¹⁰ után az *Introitus et exitus* könyvek szerint 1324 márciusában.¹²¹¹ A korszak leghosszabban hivatalban lévő zágrábi püspöke, Kaboli László¹²¹² két elődjétől eltérően nem 400, hanem csak 300 aranyforint fizetésére kötelezte magát,¹²¹³ és ezt az *obligatio* kelte után egy nappal, 1326. december 1-jén teljesítette is.¹²¹⁴

A kevésbé jövedelmező egyházmegyék közé tartozott a nyitrai. Vid nyitrai püspök¹²¹⁵ 1336-os *obligatio*ja leírja, hogy a már említett, két pápai adószedő által elvégzett felülvizsgálat 275 aranyforintban állapította meg a *commune servitiumot* és az erről szóló igazolást maga a püspök mutatta be a pápai kamarának.¹²¹⁶ Az *obligatio*val megegyező napra, 1336. április 20-ára keltezett *Introitus* bejegyzés szerint pedig Vid püspök 137 aranyforintot fizetett a pápai kamarába; vagyis egy aranyforint híján teljesítette a *commune servitiumot*.¹²¹⁷

Két püspök fizetéséről van adatunk a boszniai egyházmegye esetében. Péter¹²¹⁸ 1317-ben kötelezte magát a *commune servitium*ként megállapított 200 aranyforint megfizetésére.¹²¹⁹ Két évvel később, 1319. április 28-án viszont csak 50 aranyforintot fizetett, erről aznapi dátummal rendelkezésünkre áll az *Introitus* bejegyzés,¹²²⁰ valamint a *solutio* is. A maradék alól felmentést kapott.¹²²¹ Lőrinc püspök¹²²² kötelezvénye 1336 végén kelt,¹²²³ és az *Introitus* bejegyzés szerint

-
- 1208 1305. 03. 29.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 32v–33r; CAMERALIA I. 196–197. (337. sz.)
- 1209 19. tábl. 12. sz.
- 1210 1322. 11. 24.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 49v; vol. 6, fol. 33v; CAMERALIA I. 9. (13. sz.)
- 1211 1324. 03. 02.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 57, fol. 13r; GÖLLER 1910. (166. sz.)
- 1212 19. tábl. 13. sz.
- 1213 1326. 12. 01.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 58v; vol. 10, fol. 37v; CAMERALIA I. 9–10. (14. sz.)
- 1214 1326. 12. 02.: AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 664r; AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 82, fol. 12v; GÖLLER 1910. 191.
- 1215 19. tábl. 19. sz., Adattár 205. sz.
- 1216 1336. 04. 20.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 149r; vol. 14, fol. 30v; vol. 16, fol. 24v; CAMERALIA I. 13. (22. sz.)
- 1217 1336. 04. 20.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 150, fol. 14r; GÖLLER 1920.
- 1218 19. tábl. 8. sz.
- 1219 1317. 09. 23.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 12r; vol. 6, fol. 9v; CAMERALIA I. 7. (8. sz.)
- 1220 AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 187v.
- 1221 1319. 04. 28.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 94r; CAMERALIA I. 199. (344. sz.)
- 1222 19. tábl. 22. sz.
- 1223 1336. 12. 11.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 153v; vol. 14, fol. 33v; vol. 16, fol. 27v; CAMERALIA I. 14. (23. sz.)

1337 szeptemberében fizette meg a *commune servitium* pápai kamarának járó részét.¹²²⁴

Az eddig említett egyházmegyék közül a szerémi püspökség volt a pápai adókönyvek szerint a legkevésbé jövedelmező: a megállapított *commune servitium* ebben az esetben 100 aranyforintot tett ki. Ilyen összeg megfizetésére kötelezte magát Gergely szerémi püspök¹²²⁵ 1334 júliusában.¹²²⁶ Az *Introitus* könyvek szerint az illetékfizetést még ugyanazon év augusztusában egyszeri befizetéssel teljesítette is.¹²²⁷

A magyarországi szerzetesrendek esetében I. Károly uralkodásának idejét tekintve egyedül a pannonhalmi apátokról vannak információink.¹²²⁸ Miklós (1319–1333)¹²²⁹ előzőleg a dombói monostor apátja volt, és a tisztséget hét éven keresztül jogellenesen bitorló, botrányos életvitelt folytató, szintén Miklós nevű személyt követte az apátság élén.¹²³⁰ (III.) Miklós apát a *commune servitium* teljes összegével adós maradt a pápai kamarának, hiába próbált a Szentszék néhány hónappal az apát megerősítése után Tamás esztergomi érseken keresztül – kiközösítés és hivatalból való felfüggesztés kilátásba helyezésével – nyomást gyakorolni.¹²³¹ Utóda, (Hammer) Vilmos¹²³² 1333 májusában kelt kötelezvényében a saját kinevezése miatt esedékes *commune servitium* mellett a tartozás rendezését is vállalta, így kétszer 250 aranyforint megfizetésére tett ígéretet.¹²³³ Az *obligatió*ban foglaltakat azonban ő sem tudta teljesíteni, így 1335-ben végül felmentést kapott az összeg megfizetése alól.¹²³⁴

Nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy a pécsi és a csanádi püspökök illetékfizetéseire vonatkozóan semmilyen adatot nem szolgáltatnak a források

1224 1337. 09. 09.: AAV Cam. Ap. Intr. et Ex. 161, fol. 9r; GÖLLER 1920. 63.

1225 19. tábl. 18. sz.

1226 1334. 07. 05.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 136v; vol. 14, fol. 19v; vol. 16, fol. 13r; CAMERALIA I. 13. (21. sz.) Gergely püspökre ld. TERNOVÁČZ 2011. 40.

1227 1334. 08. 20.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 143, fol. 8v; GÖLLER 1910. 599.

1228 Erről még *Pannonhalma* II. 187–191.

1229 Adattár 148. sz.

1230 XXII. János 1320 elején szólította fel Tamás esztergomi érseket, hogy erősítse meg Miklós megválasztását. E dokumentum számol be a Miklós beiktatását megelőző hét év viszontagságairól is. 1320. 02. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 975; AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 178v; AOKlt. V. 268–269. (699. sz.); THEINER I. 464. (DCCIII. sz.).

1231 Gasbertus az apostoli, és Berengarius a bíborosi kamara kamarásai felszólították Tamás esztergomi érseket, hogy vizsgálja felül a monostor bevételeit és javait és bírja rá az apátot a *servitium* teljesítésére nyolc hónapon belül. Ha a fizetés elmaradna, a fent említett szankciók mellett gondoskodjon arról is, hogy Miklós apát a fizetési határidő lejártát követően fél éven belül megjelenjen a pápai kúriában. 1320. 07. 31.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 114r; CAMERALIA II. 316. (1408. sz.); AOKlt. V. 215. (549. sz.)

1232 19. tábl. 17. sz., Adattár 206. sz.

1233 1333. 05. 28.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 126v; vol. 14, fol. 11v; vol. 16, fol. 4r; CAMERALIA I. 12. (19. sz.)

1234 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 17, fol. 1–19; GÖLLER 1920. 244.

I. Károly uralkodásának időszakából. Erre azonban más magyarázat is adódik, mint a fizetés kikerülése. A pécsi püspökség esetében az adatok hiányára magyarázatot adhatnak egyrészt az egyházmegye belső konfliktusai, másrészt az a tény is, hogy a 14. század első felében a pécsi püspökválasztások egybeestek a pápai udvar problémásabb – vagyis adminisztrációs szempontból kihívást jelentő – időszakaival is. Pál püspök (1293–1306) halála után Manfréd zágrábi prépostot választotta meg a székeskáptalan, de ő még felszentelése előtt elhunyt. 1307-ben – azaz amikor a pápai udvar még gyakorlatilag „félúton” volt Róma és Avignon között – Tamás esztergomi érsek¹²³⁵ káptalani választás hiányában, a kanonokok kérésére Péter tolnai főesperest, I. Károly alkancellárját nevezte ki pécsi püspökké. Ő azonban hivatali idejének első néhány évében nem tudta elfoglalni a püspöki javadalmakat, hiszen azokat – Kőszegi Henrik oligarcha segítségével – Miklós kántor tartotta ellenőrzése alatt.¹²³⁶ A korszak utolsó pécsi püspökét, Kórógyi Lászlót pedig V. Kelemen halála után, a pápai interregnum alatt választották meg.

Összegzőképpen elmondhatjuk, hogy a magyarországi beneficiumokra vonatkozó forrásanyag vizsgálata lehetővé tette néhány általános érvényű következtetés levonását. I. Károly uralkodása a pápai rezervációs jogkör kibővítését célzó rendelkezések időszakára esett, amikor is a Szentszék az egyházi hierarchia minden szintjére igyekezett befolyását kiterjeszteni. Ez a törekvés XXII. János idején az *Ex debito* bullával érte el tetőpontját (1316). A konzisztoriális javadalmak betöltésénél az egyházfők – és főként XXII. János – célja a pápai rezerváció, illetve minden esetben a pápa döntési jogának érvényesítése volt. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a kúria gyakran az egyértelműnek tűnő választásokat is semmisnek nyilvánította, majd mégis az eredeti jelöltet iktatta be, így téve függővé a kinevezést a pápai kegytől. A forrásanyag kevés olyan példát szolgáltatott, amikor a pápa a magyar uralkodótól vagy a káptalani választástól függetlenül (sikeresen) töltött be egy főpapi széket, vitás esetekben pedig jellemzően a király jelöltjét részesítette előnyben a káptalan választottjával szemben.¹²³⁷ A konzisztoriális javadalmakba való kinevezések megerősítéséhez szükséges *servitium* fizetésekről számos, eddig ismeretlen részletet fedtek fel az *Introitus et exitus* könyvek, ugyanis a magyar főpapság tagjai viszonylag ritkán váltották ki az illeték teljesítéséről (*solutio*) szóló igazolást.

1235 Adattár 192. sz.

1236 KOSZTA 2009. 57–108.

1237 Itt említhetjük újra Jacobus de Corvo zágrábi, Galhardus de Carceribus csanádi püspökké történt kinevezését, illetve Teofil esztergomi prépost esetét, akit I. Károly spalatói érseknek szánt, de XXII. János a királyt megelőzve töltötte be a főpapi széket saját jelöltjével. 1325. 03. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 58v, ep. 448; THEINER I. 499. (DCCLXV. sz.); AOkt. IX. 58–59. (87. sz.)

A pápai befolyás kiterjesztésének igénye a kisebb javadalmak esetében is megfigyelhető. Egyrészt a magyar egyháziak számára szóló várományos kinevezések számának erős növekedése jellemezte a korszakot – különösen XXII. János uralkodásának idejét. Másrészt a pápai udvar közvetlen beavatkozásáról, vagyis a magyar egyházszervezethez tartozó javadalmak kurialistáknak történő eladományozásáról is szolgáltatnak adatot a források. A titeli prépostság, valamint a nógrádi és nyitrai főesperességek esetében a Szentszék beneficiális politikája sikeresnek tekinthető, mivel e tisztségekben hosszabb-rövidebb ideig a pápai udvar tagjai követték egymást.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a korábbi véleményekkel ellentétben az avignoni pápák javadalompolitikája korántsem nevezhető „mértéktartónak”. A közvetlen beavatkozás (rezervációk, pápai döntéstől függő kinevezések, províziók és várományos javadalomadományozások) mellett a pápaság az egyházi beneficiumok után járó illetékek rendszerének továbbfejlesztésén keresztül éreztette befolyását, amely hatékonyan, és nyílt konfrontációk nélkül szolgálta a pápai udvar érdekeit.

V. 2. 2. Hitbéli kérdések

V. 2. 2. 1. Spirituális kegyek

A vizsgált időszak forrásanyagában korlátozottabb számban olyan dokumentumok is találhatók, amelyek az egyházi előírások alóli felmentésekkel, egyházi büntetések kiszabásával vagy feloldásával, illetve a vallásgyakorlás, a spirituális élet egyéb szempontjaival foglalkoznak. Az ilyen jellegű ügyekről a pápai udvar egy külön intézménye, az Apostoli Penitenciária rendelkezett.

Akárcsak a pápai udvar bíraskodási intézményei, az Apostoli Penitenciária története is a 12. századba nyúlik vissza. A Szentszék centralizációs törekvései, és az ezzel párhuzamosan végbemenő kánonjogi változások felerősítették az igényt az egyházi szabályozás értelmezésének egységesítésére is. Azokban az ügyekben, amelyekben az egyházi törvények legsúlyosabb megszegésről volt szó a pápák fokozatosan magukhoz vonták a döntési jogot. Az első lépést az 1139-ben megtartott II. Lateráni Zsinat 15. kánonja jelentette, amely az egyházi rendű személyek ellen elkövetett erőszak alóli felmentést utalta a pápa kizárólagos jogkörébe. Ahogy bővült a pápa számára fenntartott ügyek köre, úgy nőtt a Szentszékhez feloldozásért folyamodók száma is. Eleinte a különleges felhatalmazás alapján eljáró apostoli penitenciárius segítette a pápát a spirituális ügyeket érintő kérelmek kezelésében. Hamarosan sor került az Aposto-

li Penitenciária megszervezésére, amelyet a *penitentiarius maior* vezetett, helyettese – vagyis inkább helyettesei, hiszen a pápai udvar költözései gyakran szükségessé tették több helyettes egyidejű működését – a *regens* címet viselte (viselték). Az ügyek meghallgatására a Penitenciária kánonjogi szakértőket (ügyhallgatók, vagyis *auditores*), az adminisztrációs feladatok ellátására kisebb hivatalnokokat (*scriptores, taxatores, correctores, bullatores*), és a kúriába érkezőknek a beadványok helyes elkészítésében segítkező egyháziakat (*procuratores*) alkalmazott. Emellett a Penitenciára tágabb értelemben vett személyzetéhez és a főpenitenciárius irányítása alá tartoztak a kisebb penitenciáriusok (*penitentiarii minores*),¹²³⁸ vagyis azok a (többszörféle szerzetes) papok, akik a nagyobb római bazilikákban (Szent Péter, a lateráni Keresztelő Szent János és a S. Maria Maggiore) gyóntatták a híveket és a pápa fennhatósága alá tartozó ügyekben is feloldozást adhattak. A kisebb penitenciáriusok száma csekély változások után tizenegyben állapodott meg.¹²³⁹ Az Apostoli Penitenciária által kezelt ügyeket Kirsi Salonen négy típusba sorolta: 1) *absolutio* (feloldozás) megítélése azoknak, akik súlyosan megsértették a kánonjog előírásait, 2) *dispensatio* (jogszabály alóli felmentés) biztosítása azoknak, akiknek valamilyen okból az egyházi normák ellen kellett cselekedniük, 3) engedélyek a keresztény gyakorlattól való eltéréshez (pl. Szentföld meglátogatása, a gyóntató szabad megválasztása), 4) tanúsítványok kiállítása (pl. hamis vádak alóli felmentésről). A benyújtott kérelmeket az Apostoli Penitenciárián különböző csoportokba sorolva (*de matrimonialibus, de diversis formis, de defectu natalium, stb.*) regisztrumokba vezették. Ezek a könyvek azonban csak 1409-től maradtak fenn, ezt megelőzően nincs ismeretünk arról, hogy a beadott kérelmeket és a döntéseket dokumentálták-e, és ha igen, hogyan.¹²⁴⁰

A pápai kúriáig eljutó ügyek kezelése azonban – ahogyan Patrick Zutshi rámutatott – még a 14. században és a 15. század elején is elég esetleges volt. A pápai udvar mindhárom nagy intézménye foglalkozott a kérvényekre (*supplicatio*) adott válaszként pápai dokumentumok kibocsátásával, és a vizsgálatok alátámasztották, hogy ebben az időszakban még nem volt kialakult, bejáratott eljárás a kérvények benyújtására. Főként az Apostoli Kancellária és a Penitenciária esetében igaz a megállapítás, hogy a két intézmény tevékenysége nagy átfedést mutatott. Spirituális kegyeket érintő dokumentumokat (pl. házassági *dispensatiót*, klerikusok számára törvénytelen születés alóli felmentést, vagy engedélyeket a gyóntató szabad megválasztására) nem csak a Penitenciária, hanem a Kancellária is kibocsáthatott, bár míg az előbbi mindig a főpenitenciárius, utóbbi mindig a pápa nevében tette ezt. Az, hogy miért az egyik vagy másik intézményhez fordult a kérelmező, illetve annak *procurator*a, több-

1238 GÖLLER 1907. 134–136; SALONEN 2016. 259–260.

1239 ÉRSZEGI 2013. 202–203.

1240 SALONEN – SCHMUGGE 2009. 1–17.

nyire megállapíthatatlan, valószínűsíthetően sokban múlt személyes tényező-kön (pl. a kérelmező által felfogadott *procuratorok* ismeretségi hálóján).¹²⁴¹

Az I. Károly-kori forrásbázis 100 dokumentumot ölel fel. Ez a szám nem tartalmazza a magyar forráskiadásokban egyébként feltüntetett Mária nápolyi királyné,¹²⁴² Magyarországi Beatrix¹²⁴³ vagy Ágnes özvegy királyné¹²⁴⁴ számára biztosított kegyeket.

A dokumentumokat kibocsátójuk szerint vizsgálva megállapíthatjuk, hogy túlnyomó többségüket (87) a pápa nevében állították ki, vagyis – Zutshi következtetéseinek megfelelően – nem a Penitentiária, hanem a Kancellária volt a kibocsátó intézmény. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy I. Károly korában egyáltalán nem találhatjuk nyomát az Apostoli Penitenciária működésének. 1328-ból két olyan dokumentum áll rendelkezésünkre, amelyet a főpenitenciáriusi tisztet aktuálisan betöltő Gauscelin (Gaucelme) de Jean¹²⁴⁵ bocsátott ki. A kiadót leszámítva a két dokumentum között nemigen lehet további hasonlóságot felfedezni: az első ugyanis egy egyházi személyt, Brodai Miklós¹²⁴⁶ garamszentbenedeki szerzetest mentette fel a kiközösítés alól, amelyet egy rá-

1241 ZUTSHI 2004. 393–410.

1242 1310. 06. 05.: Mária királyné engedélyt kap, hogy húsz általa választott személy kíséretében ájtatosság céljával beléphessen olyan egyházi helyekre, amelyek tiltják a laikusok belépését, AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 211v, ep. 848; AOkl. II. 393. (902. sz., 06. 13-i dátummal), RC V. IV. 301. (6010. sz.); THEINER I. 820. (MCCLV. sz.); 1321. 11. 17.: gyóntatója feloldozhatja őt és családjá tagjait a kiközösítés alól, valamint engedélyt adhat fogadalmaik megváltoztatására, AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 174. (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 130r); AOkl. VI. 117. (303. sz.); LC J XXII. IV. 32. (14749. sz.)

1243 Így például: XXII. János engedélyt adott Beatrixnak, a Le Val-de-Bressieux-ben található ciszterci rendi monostor (vienne-i e. m.) apácájának, hogy húsokat és más tiltott ételeket fogyasszon, 1320. 09. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 1549–1550. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 73v); AOkl. V. 342. (889–890. sz.); LC J XXII. III. 147. (11985–11986. sz.)

1244 Így például XXII. János pápa megengedte Ágnes királynénak, hogy szabadon gyóntatót válasszon, valamint, hogy az *interdictum* alatt álló helyeken is misét hallgathasson. 1320. 04. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 1181–1182. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 559r–v); AOkl. V. 284. (737–738. sz.); LC J XXII. III. 81. (11194–11195. sz.).

1245 Gascongne-i származású főpap, XXII. János lánytestvére (Marguerite Duèse) révén a pápa rokona. Egyik testvére az Apostoli Kancellária *notarius*a. A Limoges egyházmegyei Saint-Junien prépostja (CAILLET 1975. 321, 113. j.) 1317-ben a pápa őt küldte Luca Fieschi bíborossal, hogy békítse ki III. Edward angol királyt Robert Bruce-szal, de útközben kirabolták, így 1318. novemberében visszatért a pápai udvarba. 1316 és 1319 között az Apostoli Kancelláriát vezette (*vicecancellarius*), 1321-től haláláig *penitentiarius maior*. 1316-tól 1327-ig SS. Marcellinus et Petrus diakónus-, 1327-től haláláig Albano püspök-bíborosa. 1348. 08. 03-án Avignonban pestisben halt meg. GULLEMAIN 1962. 188. (35. j.), 193, 195. (71. j.), 214. (172. j.), 230., 309–310., 332–334., 482–483; HC I. 15., 35., 44; GÖLLER 1907. 90–91.

1246 Adattár 149. sz.

bízott fogoly halála miatt róttak ki rá;¹²⁴⁷ a második pedig Hem fia László¹²⁴⁸ és testvérei számára engedélyezte gyóntatójuk szabad megválasztását kétéves érvényességi idővel.¹²⁴⁹

A fennmaradó tizenegy dokumentumot külföldi főpapok állították ki magyarországi egyházak számára. Ezek az oklevelek tartalmilag ugyanolyan jellegűek: negyven napi búcsút biztosítottak azok számára, akik a megnevezett egyházakban bizonyos ünnepnapokon részt vettek a misén és meggyóntak. A negyven nap nem csak a nagybőjtöt szimbolizálta, hanem ez volt az érvényben lévő kánonjogi szabályozások szerint maximálisan adható időtartam. A IV. Lateráni Zsinat (1215) 62. kánonja ugyanis előírta, hogy az egyház felszentelésének alkalmával egy év, az évfordulókon legfeljebb negyven nap búcsút lehetett adományozni.¹²⁵⁰ A forrásbázisban található 40 napos búcsúoklevelek közül kettőt olyan egyházi méltóságok adtak ki, akik aktuálisan pápai penitenciáriusként, vagy az egyházfő római helynökeként (*vicarius in spiritualibus in Urbe*¹²⁵¹) tevékenykedtek: az első Miklós győri püspök 1318-as tartalmi átiratában maradt fenn és a Sopron melletti kisebbik Szent Márton-egyház számára szólt;¹²⁵² a másik oklevél a podolini Szűz Mária-templomot részesítette ugyanilyen kegyben.¹²⁵³

További kilenc búcsúoklevelet a szakirodalom által „kollektív *indulgentiának*” nevezett kategóriába sorolhatjuk.¹²⁵⁴ Ez a dokumentumtípus a 13. század végén jelent meg, és főként az avignoni korszakban, a 14. század

1247 1328. 03. 11.: MNL-OL DF 278932 és 248982; AOklt. XII. 68–69. (119. sz.); MES III. 128. (191. sz.); Adattár 149. sz.

1248 Adattár 122. sz.

1249 A főpenitenciárius továbbá engedélyezte, hogy a megválasztott gyóntató a nem teljesített fogadalmaikat – kivéve, ha azokat Szent Péter, Pál vagy Jakab apostoloknak tették, illetve azok tengerentúli zarándoklatról szóltak – a gyóntató más kegyes feladatokkal helyettesítse. 1328. 09. 20.: MNL-OL DL 101896; AOklt. XIII. 310–311. (sz. n.)

1250 SÜMEGI 1985. 8–34; SÜMEGI 1998. 101–153; ERŐS 2012. 1151–1168.

1251 EUBEL 1894. 496–497.

1252 1318. 04. 11.: MNL-OL DL 1932; AOklt. V. 122. (297. sz.); FEJÉR VIII/2. 183–184. (LIX. sz.) A két kiadó János, Nepi püspöke (1317–1322), ferences szerzetes, apostoli penitenciárius, és János, Nicosia püspöke (1312–1322), domonkos szerzetes. HC I. 363., 400. Bár utóbbit Eubel nem említi a római helynökök között (EUBEL 1894. 496.), Miklós győri püspök tartalmi átirata egyértelműen többesszámot használ (*domini pape in Urbe in spiritualibus vicarii generalis*; kiemelés tőlem – M. Á.). Mivel Nepi püspökét XXII. János 1317. 07. 18-án nevezte ki római helynöknek, az eredeti búcsúoklevél 1317 júliusa és 1318 novembere között keletkezhetett.

1253 1323. 03. 11.: AOklt. VII. 41. (68. sz.); FEJÉR VIII/5. 173–175. (CIII. sz.) Az *indulgentia* kiadói András, terracina püspök (1319–1326), 1322 és 1325 között *vicarius Urbe* (EUBEL 1894. 496.), valamint János, Rieti püspöke (1302–1339). HC I. 416., 478. Az oklevélen Boleszló érsek három évvel később keltezett hozzájárulása is szerepel. 1326. 05. 19.: AOklt. X. 144. (208. sz.).

1254 Ezt a megnevezést alkalmazza CHENEY 1982. 353–373; ESTIENNE 1923; FOURNIER 1943; DONKIN 1963; ZUTSHI 1995.

második feléig volt népszerű.¹²⁵⁵ Ezeknek a gyakran nagyméretű hártýára írt, különleges iniciálával vagy miniatúrával díszített okleveleknek¹²⁵⁶ legfőbb jellegzetessége az volt, hogy a negyven napos búcsút mindig külföldi érsekek, illetve püspökök egy csoportja biztosította.¹²⁵⁷ Kollektív *indulgentia* kiadására bármikor sor kerülhetett, ha egy időben nagyobb számú főpap volt jelen egy helyen, vagyis – bár a zsinatok, illetve a jubileumi év (1300) különösen kedvező alkalmat nyújtottak az ilyen búcsúlevelek kérelmezésére – a legtöbb esetben elegendő volt a pápai udvart felkeresni.¹²⁵⁸ Mivel a kollektív búcsút mindig olyan főpapok biztosították, akiknek a kedvezményezett egyház egyházmegyéjében nem volt illetékességük, a dokumentum érvényességét az adott egyházmegye vezetőjének jóváhagyásától tették függővé.¹²⁵⁹ A magyarországi egyházaknak biztosított *indulgentiák* esetében „tömbösödés” észlelhető, hiszen négy a németfalui Szent Egyed-egyház, kettő pedig a pozsonyi Szent Márton-egyház számára szólt.¹²⁶⁰

A spirituális kegyeket biztosító dokumentumok kérelmezőik szerinti elemzése¹²⁶¹ az előre sejtethető tendenciákat igazolta: az esetek egyharmadában (28%) ugyanis a királyi pár (a király, a királyné vagy mindketten) folyamodott a Szentszékhez. Leggyakrabban a király szerepel a kegy kérvényezőjeként (19), őt a magyarországi főpapok (17) és más rangú egyházi személyek (16) követik. Ha az utóbbi két kategóriát összegezzük, akkor kiderül, hogy a forrásbázisban csak kicsit magasabb arányban vannak az olyan dokumentumok, amelyek az egyházi társadalom tagjai által benyújtott kérvényeket bírálták el (33%), mint a királyi pártól származó kérésekre adott szentszéki válaszok. A kérvények har-

1255 Becslések szerint az 1281 és 1547 között kiadott kollektív *indulgentiák* 70%-át az 1281 és 1350 közötti időszakban adták ki. DONKIN 1963. 317; FORUNIER 1943. 103., 2. j.

1256 FOURNIER 1943. 103. Ilyen díszes oklevélre a magyarországi forrásbázisban is van egy példa, ld. 20. tábl. 8. sz.

1257 A történészek úgy vélik, hogy az érvényességi időt az *indulgentiát* biztosító főpapok számával szorozták, vagyis a korban úgy értelmezték, hogy a dokumentum annyszor negyven napra biztosította a búcsút, ahány érsek és püspök aláírta. Bár a kánonjogban erre nem található szabályozás, létezik olyan búcsúoklevél, ahol a biztosított napok számát a margón valóban összesítették. DONKIN 1963. 317. Patrick Zutshi azonban úgy véli, hogy a gyakorlatban a kollektív *indulgentiák* hatása a helyi vallási életre nem volt számottevő. ZUTSHI 1995. 281–297.

1258 A kollektív búcsút biztosító érsekek és püspökök között különösen nagy arányban szerepeltek a tituláris főpapi tisztséget bíró prelátusok. Ennek oka leginkább abban keresendő, hogy legtöbbjük életvitelszerűen a pápai udvarban tartózkodott, így könnyen „elérhetőek” voltak a búcsúoklevelek kiadására. Bár a szakirodalom nem mutatott rá ilyen jellegű kapcsolatra, véleményem szerint nem elképzelhetetlen, hogy az avignoni pápák expanziós és missziós törekvései – amelyek általánosságban növelték a tituláris főpapi tisztségek számát – hozzájárultak a kollektív *indulgentiák* számának emelkedéséhez is.

1259 JENKS 2017. 14; ZUTSHI 1995. 281–297.

1260 Ld. 20. táblázat.

1261 Ld. 5. ábra.

madik harmadát magyarországi főurak (13),¹²⁶² világi személyek (13) és a nápolyi királyi pár (2)¹²⁶³ nyújtotta be, valamint viszonylag sok esetben (11) a pápai dokumentum általános megfogalmazása elfedi a kérelmező kilétét. Az elemzésbe bevont források dátuma arra is rávilágított, hogy a spirituális életet érintő *supplicatio*k benyújtása sok esetben kötődött királyi követségek vagy a magyar főpapok avignoni jelenlétéhez. Az előbbi esetre lehet jó példa Telegdi Csanád vagy Kaboli László követjárása 1320-ban, illetve 1325-ben.¹²⁶⁴ Utóbbira pedig Boleszló esztergomi érsek személyes látogatása a pápai kúriában megválasztása után, ahol több spirituális kegyet is kérelmezett egyházmegyéje számára, illetve a király néhány kérését is továbbította.¹²⁶⁵ Dörögdi Miklós avignoni tartózkodásának idejére is több hasonló kiváltságot biztosító pápai levél datálódik. Az ezeket kérelmező *supplicatio*kat az esztergomi érsekség betöltéséről tárgyaló követek nyújthatták be.¹²⁶⁶

Érdekes – bár, ha végiggondoljuk a pápai udvarba való eljutás veszélyeit és a *supplicatio* benyújtásának költségeit, cseppet sem meglepő – adalék, hogy a korszakban a kérelmezők egyértelműen saját maguk számára igyekeztek biztosítani a spirituális kegyeket. A dokumentumok túlnyomó többségének (68) ugyanis maga a kérelmező volt a kedvezményezettje. A tendencia alól a legtöbb kérelmet prezentáló királyi pár sem volt kivétel: az esetek több, mint felében (18) a megítélt kegy vagy felmentés I. Károly, Erzsébet vagy mindkettőjük számára volt érvényes. A második leggyakrabban előforduló esetben (22) a pápai

1262 Mivel szerettem volna megakadályozni az eredmények szétaprózódását, azt a két dokumentumot, amely magyarországi nemesasszonyokat (is) említ kérelmezőként, ebbe a kategóriába soroltam. Doncs zólyomi ispán mellett felesége, Klára: 1323. 11. 24.: AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 214 (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 175r); THEINER I. 493. (DCCLII. sz.); AOkt. VII. 277. (599. sz.); LC J XXII. V. 33. (18522. sz.), valamint a Pascha nemesasszony kérésére biztosított kiváltság: 1329. 09. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 92, ep. 2903 (AAV Reg. Aven., vol. 34, fol. 145v); THEINER I. 520–521. (DCCCV. sz.); LC J XXII. VIII. 370–371. (46204. sz.). Ez utóbbit az Anjou-kori oklevéltár 1328-as és (AOkt. XII. 208. /404. sz.) és 1329-es (AOkt. XIII. 299. /493. sz.) dátummal is kiadta.

1263 Mindkettő 1330. 09. 28-i dátummal András váradi püspök számára (AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 122 /AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 155r; MNL-OL DF 291531/; THEINER I. 528. (DCCCXVII. sz.); AOkt. XIV. 314. /533. sz.; LC J XXII. X. 17. /50985. sz.) és Csanád esztergomi érsek számára (AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 123 /AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 155v; MNL-OL DF 291531/; THEINER I. 529. (DCCCXVIII. sz.); AOkt. XIV. 314–315. /534. sz.; LC J XXII. X. 17. /50986. sz.).

1264 . Erről bővebben ld. a IV. 1. 3. fejezetet, valamint a 3. tábl. 11., 13., 14., 28–30. sz.

1265 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 673–677 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 421r–422v); THEINER I. 474–476. (DCCXXII–DCCXXVI. sz.); AOkt. VI. 127–128. (330–334. sz.); LC J XXII IV. 38–39. (14828–14832. sz.); valamint: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 316 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 185r); AOkt. 131. (343. sz.); LC J XXII IV. 38. (14824. sz.)

1266 1330. 09. 19.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 279–280 (AAV Reg. Vat., vol. 38, fol. 743r–v); AOkt. XIV. 312. (527–528. sz.); LC J XXII X. 12. (50917–50918. sz.); ill. 1330. 09. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 42–43, 122–23; AOkt. XIV. 313–315. (531–534. sz.); LC J XXII X. 16–17. (50978–50979, 50985–50986. sz.)

dokumentum valamely egyházat (illetve egy alkalommal egyházmegyét¹²⁶⁷) volt hivatott kiváltságolt helyzetbe hozni. Itt kivétel nélkül *indulgentiákról* van szó; tizenötször negyvennap, hétszer ennél hosszabb időtartammal. Bár az oklevelek a megnevezett egyházakat bizonyos ünnepnapokon felkeresők és meggyónók bűneinek elengedésére vonatkoztak, közvetetten mégis az egyházak tekinthetők a spirituális kegyek haszonélvezőinek, hiszen a kérelmezők a pápai oklevelektől a helyi vallásos élet fellendülését, és ezen keresztül anyagi erőforrásaik bővülését remélték.¹²⁶⁸ A fennmaradó dokumentumok közül kilenc a kedvezményezettek meghatározását valahogyan függővé tette a kérelmezőtől (az általa kiválasztott,¹²⁶⁹ az érte imádkozó¹²⁷⁰ vagy a vele egy misén részt vevő személyek¹²⁷¹ részesültek a kiváltságban); egyszer pedig XII. Benedek hirdetett teljes bűcsút I. Károly kérésére hatéves érvényességi idővel azoknak, akik bűneiket meggyónták és Magyarországon, vagy a vele határos területeken a pogányok vagy szakadárok elleni harcban szerzett sebekbe hálnak bele.¹²⁷²

Ha a spirituális kegy jellege szerint csoportosítva vizsgáljuk a forrásbázisba tartozó dokumentumokat, feltűnik a bűcsúk magas száma (~48%).¹²⁷³ E kategórián belül leggyakrabban (20) az ún. *absolutio in articulo mortis*-típusú bűnbocsánatok fordulnak elő, amelyek engedélyezték a kérelmező számára, hogy gyóntatója által halála pillanatában egyszeri, teljes bűnbocsánatban részesüljön.¹²⁷⁴ Ezen kívül 16 oklevél hirdetett negyvennapos bűnbocsánatot,¹²⁷⁵ 11 ennél

1267 1303. 05. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 50, ep. CLVIII; THEINER I. 396. (DCXXXIII. sz.); AOklt. I. 213. (389. sz.).

1268 A koldulórendek számára adományozott bűcsúk gazdasági hatásairól ld. ROMHÁNYI 2013. 232–239; Kiss 2018b. 351–362.

1269 Kettő például Boleszló esztergomi érsek számára tette lehetővé, hogy az általa kiválasztott személyeknek felmentéseket adjon, így 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 676 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 421v); THEINER I. 475. (DCCXXIV. sz.); AOklt. VI. 127. (332. sz.); LC J XXII. IV. 39. (14831. sz.); és 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 677 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 422r); THEINER I. 475. (DCCXXV. sz.); AOklt. VI. 128. (333. sz.); LC J XXII. IV. 39. (14832. sz.).

1270 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 674 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 421b); THEINER I. 475. (DCCXXIII. sz.); AOklt. VI. 127. (331. sz.); LC J XXII. IV. 39. (14829. sz.).

1271 1337. 10. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 124, fol. 202–203, ep. 445 (MNL-OL DF 291715); AOklt. XXI. 328. (579. sz.).

1272 „[...] *omnibus ceterisque Christi fidelibus quos pro defensione predictae catholice fidei in bello seu pugna in eodem regno Ungarie, aliisque fidelium terris et partibus eidem regno adiacentibus, seu vicinis eisdem habitis contra scismaticos et infideles prefatos aliasque permixtas naciones ipsorum fidelium, vel ex vulneribus in eisdem bello seu pugna receptis mori contigerint* [...]” 1339. 01. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 127, ep. 161 (AAV Reg. Aven., vol. 91, fol. 382); THEINER I. 629–630. (DCCCCXLV. sz.); AOklt. XXIII. 28. (37. sz.); LC B XII. II. 195. (7279. sz.).

1273 Ld. 6. ábra.

1274 Patrick Zutshi szerint ilyen jellegű kegyeket III. Kallixtusz pápa ideje előtt kizárólag az Apostoli Kancellária adott ki. ZUTSHI 2004. 404–406.

1275 Ahogy fentebb említettem, a 16 bűcsúoklevél közül 14 azoknak szólt, akik a megnevezett

hosszabb, egy pedig 40 napnál rövidebb időtartamra.¹²⁷⁶ Szintén magas (18) a gyóntató szabad megválasztását engedélyező pápai levelek száma.¹²⁷⁷ 16 dokumentumot soroltam egyéb kategóriába (*diversis*); ezek – a többségükben (10) a királyi pár által kérelmezett – kegyek általában bizonyos egyházi szabályok alóli felmentésekre,¹²⁷⁸ monostorok vagy kápolnák alapítására¹²⁷⁹ vonatkoznak. További 13 oklevél törvénytelen születés, vagy az egyházi hierarchiában való előmenetelt akadályozó egyéb körülmények (pl. életkor hiánya) alól biztosított felmentést.¹²⁸⁰

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy a vizsgált korszakban a Szentszék által biztosított, magyar vonatkozású spirituális kegyek között kimagasló arányban szerepelnek a búcsúk. A különböző egyházak számára kibocsátott negyven napra szóló búcsúoklevelek mellett legnagyobb számban a „végérvényes meg-

egyházakat bizonyos ünnepnapokon meglátogatták, egy azoknak, akik bizonyos ünnepnapokon Erzsébet királyné jelenlétében vettek részt misén (1337. 10. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 124, fol. 202–203, ep. 445 /MNL-OL DF 291715/; AOkt. XXI. 328. /579. sz./), illetve egy a kalocsai egyházmegye híveinek (1303. 05. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 50, ep. CLVIII; THEINER I. 396. (DCXXXIII. sz.); AOkt. I. 213. /389. sz./). Ide tartozik az összes kollektív *indulgentia* (ld. 20. táblázat) is, ötöt állított ki az Apostoli Kancellária a pápa nevében; közöttük a jelen lábjegyzetben már idézett két dokumentumot, valamint 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 675 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 421v); THEINER I. 476. (DCCXXVI. sz.); AOkt. VI. 128. (334. sz.); LC J XXII. IV. 39. (14830. sz.); 1332. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 705 (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 379v); THEINER I. 545. (DCCCL. sz.); LC J XXII. XI. 144–145. (56514. sz.); 1332. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 706; THEINER I. 547. (DCCCLII. sz.); LC J XXII. XI. 145. (56515. sz.). Ezenkívül kettőt a pápa római helynökei bocsátottak ki: 1318. 04. 11.: MNL-OL DL 1932; AOkt. V. 122. (297. sz.); FEJÉR VIII/2. 183–184. (LIX. sz.); valamint 1323. 03. 11.: AOkt. VII. 41. (68. sz.); FEJÉR VIII/5. 173–175. (CIII. sz.)

1276 A király és a királyné lelki üdvéért és utód születéséért imádkozók számára 20 napos búcsút hirdető oklevelet 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 674 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 421b); THEINER I. 475. (DCCXXIII. sz.); AOkt. VI. 127. (331. sz.); LC J XXII. IV. 39. (14829. sz.)

1277 Ezt a kegyet jellemzően néhány éves érvényességi idővel biztosították. ZUTSHI 2004. 404.

1278 Így pl. a pápa engedélyezte I. Károly számára napkelte előtt a misétetést. 1333. 08. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 1124 (AAV Reg. Aven., vol. 44, fol. 30r); AOkt. XVII. 176. (393. sz.); LC J XXII. XII. 191. (60909. sz.); ill. szintén I. Károlynak engedélyezte, hogy ha skizmatikusok vagy eretnekek ellen vezet hadat, akkor olyan időszakokban is fogyasszon húst, amikor egyébként tilos lenne: 1332. 06. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 269v, ep. 1239; THEINER I. 588–589. (DCCCLXXI. sz.).

1279 1334. 07. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 106, ep. 929 (AAV Reg. Aven., vol. 45, fol. 515v); THEINER I. 599. (DCCCLXXXI. sz.); LC J XXII. XIII. 164. (63512. sz.).

1280 A viszonylag alacsony arányt ebben az esetben az magyarázza, hogy az egyházi javadalomért folyamodók egyszerre kérelmezték a beneficiumra vonatkozó províziót vagy expektatívát és a rendellenesség alóli felmentést is, amelyről általában egy dokumentumot bocsátott ki a kancellária. Ezek az ügyek így a beneficiális politika forrásbázisában jelentek meg, erről ld. V. 2. 1.

oldást” kínáló spirituális kegyekre érkezett a pápai udvarba kérvény: a forrásbázis ugyanis nagy részben olyan pápai oklevelekből áll, amelyek a halál pillanatában egyszeri, teljes bűnbocsánatot (*absolutio in articulo mortis*) biztosítanak, valamint gyóntató szabad megválasztását engedélyezik. Emellett a spirituális kegyek kedvezményezettjei az esetek döntő többségében maguk a kérelmezők voltak, vagy valamely egyház számára szóltak. A legtöbb spirituális kegyet a vizsgált korszakban a királyi pár folyamodványa alapján ítélte meg a pápai udvar. A *supplicatio*kat sok esetben királyi követségek tagjai, illetve a saját ügyeik miatt a pápai udvart személyesen felkereső főpapok nyújtották be. Mindez arra utal, hogy az Avignonba utazás fő célja ritkán volt kizárólagosan a spirituális kegy kérvényezése, de a pápai kúriába ellátogatók mindenképpen kihasználták a lehetőséget lelki életünk gondozására.

V. 2. 2. 2. A Vienne-i Zsinat

A 14. század első fele az egyház számára nem csak az intézmények és a javadalmazási politika változásai, az egyházszerkezeti rendelkezések és a korszak hitvitái¹²⁸¹ miatt volt mozgalmas, hanem ekkor ülésezett a század egyetlen egyetemes zsinata is. A Vienne-i Zsinatot¹²⁸² V. Kelemen hívta össze 1308-ban a *Regnans in caelis* kezdetű bullával,¹²⁸³ amelyben három fő témakört határozott meg: a templomos lovagrend ügye, a keresztes hadjárat és az egyház reformja.¹²⁸⁴ A gyűlés eredetileg tervezett nyitódátuma 1310. október 1-je volt, de a templomos lovagrend ellen folytatott vizsgálat miatt a pápa előbb kerek egy évvel későbbre halasztotta,¹²⁸⁵ végül pedig 1311. október 16-án nyitotta meg a tanácskozást.¹²⁸⁶ A zsinati rendelkezések a *Clementinae* részeként épültek be a kánonjogba. Az azonban vitatott, hogy a *Clementinae* 106 kánonja közül melyek születtek ténylegesen a zsinaton. A bizonytalanság leginkább abból ered, hogy bár V. Kelemen előkészítette a zsinati konstitúciók kiadását, a szerkesztés a pápa 1314-ben bekövetkezett halála miatt megakadt. A rendelkezések nyilvánosságra hozására így csak XXII. János uralkodása alatt kerülhetett sor. Azt pedig nem lehet biztosan megállapítani, hogy a zsinat munkájához egyébként aktívan

1281 Ezekre ld. az V. 2. 1. és az V. 2. 2. 3. fejezeteket.

1282 A zsinatról monografikus összefoglalást ld. MÜLLER 1934.

1283 1308. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 237r, ep. 58; RC V. III 385–391. (3626. sz.); MBR I. 184–186.

1284 Villani krónikája két elemet emelt ki: a VIII. Bonifác elleni vizsgálatot, valamint Lajos toulouse-i püspök szentté avatását. VILLANI I. 226, IX. cap. XXIII.

1285 *Alma mater ecclesia*, 1310. 04. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 275v, ep. 18; RC V. V. 397–399. (6293. sz.) Címzettjei között ott találjuk az esztergomi és kalocsai érsekeket is.

1286 PATEK 1912. 17.

hozzájáruló Jacques Duèse utólag mennyit változtatott az elődje által elkezdett joggyűjteményen.¹²⁸⁷

Annak ellenére, hogy a korábbi történetírás V. Kelemen leginkább a IV. Fülöp francia király politikai céljait kiszolgáló, gyenge egyházfőnek tekintette,¹²⁸⁸ az újabb vizsgálatok rámutattak, hogy ez a kép igen távol áll a valóságtól. V. Kelemen ugyanis nem csak eredményesen lavírozott a nyugati-európai uralkodók diplomáciai érdekei között, képes volt ellenállni a francia király jelentős politikai nyomásának,¹²⁸⁹ hanem ahhoz is volt érzéke, hogy rendkívül hátrányos helyzetekből előnyt kovácsoljon.¹²⁹⁰ A Vienne-i Zsinat pedig az egyik legjobb bizonyítéka V. Kelemen diplomáciai és kánonjogászai kvalitásainak. A pápa egyrészt elkerülte a VIII. Bonifác elleni vizsgálat megújítását és a templomos lovagrend elítélését – amelyet IV. Fülöp követelt tőle –, másrészt több olyan szervezeti-működési változtatást is bevezetett, amelyek növelték a munka hatékonyságát, és emiatt a későbbi zsinati gyakorlatba is beépültek. A különböző ügyek megvizsgálására a pápa bizottságokat nevezett ki, és a 13. századi szokással ellentétben – tudniillik a zsinat résztvevői 8–20 naponként összegyűltek – Vienne-ben csak három plenáris ülést tartottak: 1311. október 16-án, 1312. április 3-án és május 4-én.¹²⁹¹ Szintén V. Kelemen újítása volt, hogy a zsinaton megjelent főpapokat *nationes* (nagyjából földrajzi régiók) szerint csoportosították.¹²⁹²

A Vienne-i Zsinat meghirdetésével egy időben a pápai udvar több európai uralkodónak, így I. Károly magyar királynak is küldött meghívót.¹²⁹³ A magyarországi főpapok közül a két érsek, valamint az esztergomi főegyházmegyéből a pécsi és az egri,¹²⁹⁴ a kalocsai főegyházmegyéből pedig az erdélyi és a zág-rábi püspökök részvételére számítottak.¹²⁹⁵ Az, hogy az Apostoli Kancellária a

1287 Jacques Duèse annak a három bíborosból álló bizottságnak a tagja volt, amely a főpapoktól beérkezett, az egyház általános állapotára vonatkozó jelentéseket vizsgálta, és ezek alapján tett javaslatokat a reformokra. MENACHE 1998. 288–289. A 60. jegyzetben Menache további kutatókat idéz, akik az említett 38 kánont tekintik a zsinat eredményének. Ld. továbbá PETIT 2016. 112–113.

1288 A pápa gyengekezűségéről és cselekvésképtelenségéről szóló mítoszok terjedéséhez nagyban hozzájárult a királyi propaganda, amely így igyekezett a templomosok ügyében IV. Fülöp tetteit legitimálni. THÉRY-ASTRUC 2016. 42.

1289 DEMURGER 2016. 152. (listába szedve illusztrálja, hogy a francia király követeléseiből valójában nem sok valósult meg); MENACHE 1998. 280; THÉRY 2013. 180–184.

1290 PETIT 2016. 121.

1291 ROUX 2012. 40–44.

1292 MENACHE 1998. 284.

1293 Az európai uralkodók az érsekek mellett a *Regnans in caelis* kezdetű bullát kapták meg. 1308. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 237r, ep. 58; RC V. III. 386–391. (3626. sz.); MBR I. 184–186

1294 Sugár István egy 18. századi munkát idézve helyénvalóan említette Márton egri püspök meghívását, a zsinatról való távolmaradását pedig a zavaros belpolitikai helyzettel magyarázta. SUGÁR 1984. 97.

1295 A magyar főpapoknak (is) címzett meghívót ld. 1308. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol.

zsinatra hívó pápai leveleket nem az ország teljes főpapságának címezte, szintén V. Kelemen újítása volt. A pápa ugyanis csak egyes főpapokat hívott meg Vienne-be: minden főegyházmegyéből csak három prelátest, az érseket és két *suffraganeus* püspököt. A címzetteket emellett felszólította: készítsenek egy jelentést, hogy mely területen tartják szükségesnek az egyház megreformálását.¹²⁹⁶ Felmerülhet a kérdés, hogy a Magyar Királyság esetében milyen szempontok alapján választott a pápai udvar. Az esztergomi főegyházmegye példája azt sugallja, hogy az egyházmegye becsült jövedelme befolyásolta a választást, és a legjövedelmezőbb (pécsi), valamint egy közepesen gazdag egyházmegye (egri) vezetői szerepeltek a meghívottak között. A kalocsai főegyházmegye esetében azonban ez a logika nem állja meg a helyét, hiszen a 14. században nem az erdélyi, hanem a váradi püspök rendelkezett a legmagasabb becsült jövedelemmel, a zágrábi pedig az alacsonyabb jövedelmű egyházmegyékhez tartozott. Utóbbi esetében azonban nem kizárható, hogy szubjektív tényezők – a tisztelet aktuálisan betöltő Ágoston¹²⁹⁷ ismeretsége a pápai udvarban – magyarázzák a meghívás címzését. Fraknói Vilmos – bár jegyzetben megemlíttette, hogy magyar egyházmegyére vonatkozó előterjesztés nem szerepel a zsinati dokumentumok között – Kercselichre¹²⁹⁸ hivatkozva úgy foglalt állást, hogy Ágoston püspök valóban részt vett a Vienne-i Zsinaton.¹²⁹⁹ Az elgondolás alátámasztására Fraknói emellett I. Károly 1311. októberi, V. Kelemenhez írt levelét idézte, amelyben a magyar király bejelentette, hogy egy Jakab nevű követet küld a kúriába.¹³⁰⁰ Ezt a királyi küldöttet Fraknói Jakab zágrábi préposttal azonosította.¹³⁰¹ Fraknói vélekedését arról, hogy Ágoston ténylegesen jelen volt Vienne-ben, a későbbi történetírás kritika nélkül átvette,¹³⁰² holott egyik idézett forrás sem szolgál meggyőző bizonyítékkal. Egyrészt Kercselich 18. századi munkájához visszatérve azt tapasztaljuk, hogy a szerző egyértelműen kijelentette: Ágoston püspök vienne-i részvételére nincs adat. Másrészt az említett 1311. októberi levél a követ neve mellett semmilyen tisztséget nem említ, így a küldött azonosítása Jakab zágrábi préposttal sem elfogadható.

238v; RC V. III. 392–395. (3629. sz.) Említi PATEK 1912. 15.

1296 Összesen 230 érsek és püspök kapott meghívást, közülük 108-an jelentek meg. Az egyéb egyházi tisztséget viselő klerikusokkal együtt nagyjából 170 volt a zsinati résztvevők száma. Egyharmaduk a Francia Királyságból érkezett. DEMURGER 2016. 136. és 141; MENACHE 1998. 283.

1297 Életrajzát röviden ld. SZOVÁK 2013. 107–108; MONACO 2001. 13–26, különösen 18.

1298 KERCESELICH 1760. 102.

1299 FRAKNÓI 1901. 141–142.

1300 1311. 10. 10.: MDA I. 195–196., AOkt. III. 78. (156. sz.)

1301 Erről ld. a IV. 1. 1. fejezetet is.

1302 Ld. Ágoston püspök életrajzára a Magyar Katolikus Lexikonban, <http://lexikon.katolikus.hu/G/Gazotti.html>, letöltés 2020. 04. 24. A felvetést az Ágoston püspökről írott legutóbbi biográfia is elfogadta, de mivel olasz nyelvű munkáról van szó, a szerző nem valószínű, hogy Fraknói Vilmos munkáját vette alapul. MONACO 2001. 18.

Ezenkívül – bár V. Kelemen valóban lehetővé tette, hogy a főpapok személyes megjelenés helyett *procuratorokat* küldjenek – a zágrábi püspök esetében nem áll rendelkezésünkre *procuratori* kinevezés sem. Ágoston püspökről az a meggyőződés is elterjedt, hogy V. Kelemen őt bízta a magyarországi templomosok ellen lefolytatandó vizsgálattal. A templomosok elleni eljárás két szinten folyt (erről bővebben ld. alább); a megvádolt rendtagok felett az egyházmegye vezetői ítéleztek. Az, hogy melyik érsek vagy megyéspüspök elé került az ügy, az attól függött, hogy a vádlott rendháza mely egyházmegyében volt található. Igaz ugyan, hogy a magyarországi templomos rendtartomány legnagyobb része a zágrábi püspökség területén feküdt,¹³⁰³ de igen valószínűtlen, hogy V. Kelemen – eltérve a más országokban következetesen alkalmazott gyakorlattól – egy egész rendtartomány megítélését egyetlen püspökre bízta volna. Ágoston püspök abban az esetben lehetett kizárólagos bírója a magyarországi templomosoknak, ha a zágrábi egyházmegyén kívül fekvő rendházak tagjai közül egyetlen személy ellen sem emeltek vádat.

Források hiányában tehát úgy kell tekintenünk, hogy a Vienne-i Zsinat a magyar egyházszervezet tagjainak részvételét nélkülözve zajlott.¹³⁰⁴ A magyar főpapokat minden bizonnyal akadályozta az ország belpolitikai helyzete, emellett persze arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy az erdélyi püspökség a meghívó keltezésekor,¹³⁰⁵ a kalocsai érsekség pedig a zsinat megnyitásakor volt üresedésben.¹³⁰⁶ Ennek ellenére bizonyos, hogy a zsinatot bejelentő pápai bulla eljutott a Magyar Királyságba, és nem maradt visszhang nélkül. A meghívást 1310 januárjában Vince kalocsai érsek¹³⁰⁷ biztosan megkapta, aki ezt követően a zsinaton megtárgyalandó ügyekkel kapcsolatban találkozóra hívta Ágoston zágrábi püspököt.¹³⁰⁸ Minden bizonnyal a magyar egyházi hierarchia tagjainak távolmaradása, valamint a témához kapcsolódó források csekély száma az oka annak, hogy a Vienne-i Zsinat magyar történettudományban nem állt az érdek-

1303 Stossek Balázs felhívta rá a figyelmet, hogy az ismert 14 rendházból csupán három (Esztergom, Keresztény és Okriszentlőrinc) feküdt a szűkebb értelemben vett Magyar Királyság területén, a többi rendház és az ismert birtokok 75–80%-a pedig Horvátország és Szlavónia területén. STOSSEK 2006. 186.

1304 Ezen a véleményen van PATEK 1912. 18. Fraknói Vilmos is hasonlóan vélekedik, bár átveszi Kercselich megállapításait, és megjegyzi, hogy a zsinat forrásai között nem található magyarországi egyházmegyére vonatkozó beadvány. FRAKNÓI 1901. 372. (404. jz.) Fraknói ezt a kijelentést a zsinat forrásainak leírására alapozza, amelyet Franz Ehrle publikált. EHRLE 1888. 361–470. Ezt egészíti ki GÖLLER 1904.

1305 Az erdélyi püspökség betöltéséért 1308 decemberétől folyt per Gentilis előtt. A pápai legátus a megválasztott Benedeket 1310. júliusában erősítette meg. MON VAT I/2. 177. A pécsi püspökségért szintén Gentilis előtt folyt per, 1308. december és 1309 januárja között. MON VAT I/2. 126–153. (XLII. sz.)

1306 ENGEL 1996. 64.

1307 Adattár 207. sz.

1308 1310. 02. 05.: MNL-OL DF 283555; AOklt. II. 366. (837. sz.); SMIČIKLAS VIII. 258–259.

lődés középpontjában.¹³⁰⁹ Mindezek ennek ellenére az 1311–1312-es egyházi gyűlés sokkal több területen érezte hatását, mint elsőre gondolnánk: egyrészt a templomos renddel kapcsolatos rendelkezéseken, másrészt a keresztes hadjárat meghirdetésén, és a finanszírozására kivetett pápai tizeden, valamint a pápai jogvédők, a *conservatorok* működésére vonatkozó szabályozásokon keresztül is.¹³¹⁰

A fent említett ügyek közül kétségtől a templomos rend feloszlata a Vienne-i Zsinat leggyakrabban vizsgált eleme. A rend franciaországi üldöztetésének története – a számos spekuláció és fiktív elbeszélés mellett – nagyszámú tudományos munkát inspirált.¹³¹¹ Ezek áttekintése véleményem szerint nem tartozik jelen kötet feladatai közé, így kizárólag a Vienne-i Zsinaton meghozott feloszlató rendelkezés magyarországi hatásait szeretném összefoglalni. Mindekelőtt fontos kiemelni, hogy a nyugat-európai összehasonlításban a magyarországi templomos rendtartomány meglehetősen kicsi volt. Stossek Balázs szerint a rend megtelepedésétől feloszlataáig összesen 14 rendházzal rendelkezett, legalábbis ez a szám rekonstruálható a források alapján. A templomosok magyarországi vagyona a 13. század közepéig gyorsan gyarapodott, a legtöbb birtokot II. András uralkodása alatt kapták, ezt követően azonban a rend veszített jelentőségéből.¹³¹² A templomos lovagok elleni hivatalos eljárás – ha nem vesszük tekintetbe a IV. Fülöp által pápai jóváhagyás nélkül megtett lépéseket – 1307-ben, a *Pastoralis praeeminentiae* pápai bullával vette kezdetét. Ebben V. Kelemen felszólította az uralkodókat, hogy vegyék őrizetbe a templomos lovagokat, de ezt követően adják át őket az egyházi hatóságoknak.¹³¹³ A pápai parancs hatása 1308 áprilisára Magyar Királyságban is kimutatható: ekkora úgy tűnik, hogy a rend birtokainak lefoglalása megtörtént, és ezek átmenetileg a király vagy az ő megbízásából más világi hatalmak ellenőrzése alá kerültek.¹³¹⁴ Ezen kívül nincs jele egyéb intézkedésnek, a templomos rend még a Gentilis által összehívott budai zsinat rendelkezéseiben változatlanul a többi lovagrend mellett szerepel.¹³¹⁵ Ennek oka egyszerűen abban keresendő, hogy a pápai eljárás sem kezdődött el 1309 előtt. Mint fentebb említettem, V. Kelemen két szinten akarta

1309 A zsinat rendelkezéseit a nyelvek tanításáról és a kalocsai érseknek tulajdonított opinio szerzőségéről ld. Szovák 2013. 197–212; a templomos lovagrend elleni eljárás magyarországi vonatkozásairól pedig PATEK 1912.

1310 Erről ld. a IV. 2. 3. 2. fejezetet is.

1311 IV. Fülöp templomos rend elleni támadásának ideológiai hátterét elemzi és kiemeli a kontinuitást a VIII. Bonifáccal való konfliktussal THÉRY 2013. 175–214.

1312 STOSSEK 2006. 183., 187; HUNYADI 2011. 184–187.

1313 1307. 11. 12.: THÉRY-ASTRUC 2016. 40. Hasonló tartalmú levelet írt a pápa I. Károlyhoz is: 1308. 12. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 56, fol. 177v; RC V. IV 277. (4644. sz.)

1314 1308. 04. 19. e.: AOkt. II. 153. (341. sz.); 1310. 06. 04.: AOkt. II. 391. (898. sz.) Ez annak ellenére történt így, hogy a V. Kelemen az esztergomi és a kalocsai érsekeket szólította fel erre. 1308. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 212r; RC V. III. 312–316. (3515. sz.)

1315 PATEK 1912. 24–25.

lefolytatni a vizsgálatot: egyrészt az egyházmegyéek szintjén konkrét rendtagok ellen a helyi érsek vagy püspökök irányításával, valamint az egész rend ellen irányuló vádak kivizsgálására a pápa bizottságot állított össze, amely a Vienne-i Zsinat elé terjesztette az eredményeket, a végleges döntést pedig az egyházi gyűlés hozta meg.¹³¹⁶ A Magyar Királyság területén a templomosok ellen zajló perről semmilyen dokumentáció nem maradt fenn, a rend helyzetének bizonytalansága azonban még 1310 őszen is utolérhető a forrásokban.¹³¹⁷ 1312-ben a Vienne-ben kihirdetett *Vox clamantis*¹³¹⁸ bulla feloszlatta ugyan a templomos rendet, de az ellenük felhozott eretnokségben és az egyéb vádokban nem ítélte bűnösnek a lovagokat. V. Kelemen ezt követően még két rendelkezést hozott a templomosok ügyével kapcsolatban: az *Ad providam* kezdetű bullával a templomosok javait a johannitáknak adta,¹³¹⁹ az *Ad certitudinem* bullában pedig elren-

- 1316 V. Kelemennek az 1308 június-augusztusi poitiers-i megbeszéléseken sikerült kompromisszumos megállapodást elérnie IV. Fülöppel: a király hivatalosan is kezelésbe vehette a templomos lovagrend javait a végleges döntésig, azonban a pápa ragaszkodott hozzá, hogy a templomosok felett csakis egyházi bírósági fórum hozhasson ítéletet. 1309 novemberétől a pápa által kinevezett bizottság Párizsban tartózkodott, és lehetőséget adott a templomos lovagok számára, hogy tanúvallomásaikkal a rend védelmére keljenek. Összesen 652-en jelentek meg a bizottság előtt, sokukat korábban már kihallgatták az egyházmegyéekben. A pápa erőfeszítései ellenére 1310 májusában Philippe Marigny, Sens érseke, a király tanácsadójának testvére az egyházmegyei vizsgálatok következtében 54 templomost bűnösnek talált és máglyahalálra ítél. A Francia Királyságon kívül azonban alig, vagy egyáltalán nem eredményeztek vallomásokat a vizsgálatok: Aragóniában felmentették a templomosokat, a ravennai érsek pedig visszautasította azoknak a vallomásoknak az elfogadását, amelyeket kínzással csikartak ki. A Vienne-i Zsinatot követően, 1313 decemberében a pápa 3 bíborost küldött Párizsba, hogy döntsenek – a még mindig a francia király fogságában senyvedő – Jacques de Molay-ról és a többi templomos vezető sorsáról. A pápai bizottság rövid vizsgálat után életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte őket, ezt azonban Molay és társai nem fogadták el, sőt, vallomásaikat is visszavonták. A király – a pápai bizottság bevonása nélkül – másnap máglyán megégettette őket. DEMURGER 2016. 135–140. és 150–151.
- 1317 1310. 09. 04.: MNL-OL DL 1757; MES II. 628–629. (696. sz.); AOkt. II. 414–415. (955. sz.) Ebben a korábbi templomos javadalomról (Našice/Nekcse) szóló birtokadományban az a kikötés szerepel, hogy a király egyenértékű cserét biztosít a megadományozott számára, ha a templomosok a Szentszéktől a későbbiekben bocsánatot nyernek. Patek Ferenc emellett felhívta a figyelmet három olyan dokumentumra, amelyek a helyzet bizonytalanságát illusztrálják: András szentmártoni *praeceptor* két, 1311. augusztusában kiadott oklevele azt sugallja, hogy az előljáró joghatóságát zavartalanul gyakorolhatta, egy 1312-es okirat pedig arról tanúskodik, hogyan próbálták a rend tagjai családtagjaiknál biztonságba helyezni vagyonukat. SMIČIKLAS VIII. 287–289. (240–241. sz.), 322–333. (266. sz.); PATEK 1912. 29–31.
- 1318 1312. 03. 22.: *Vox clamantis* kezdetű bulla feloszlatta a rendet, MBR I. 187–188. Fontos hangsúlyozni, hogy a IV. Fülöp francia király által kifejtett nyomás ellenére a zsinati döntés a kompromittált rendet feloszlatta, de a francia király által szolgáltatott bizonyítékokat elégtelennek találta, így nem ítélte el. DEMURGER 2016. 131.
- 1319 1312. 05. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 59, fol. 50v, ep. 244; RC V. VII. 65–68. (7885. sz.); ill. a két magyar érseknek (is) címzett levél a döntés végrehajtásáról ugyanilyen dátummal: AAV

delte, hogy az ártatlannak bizonyult, vagy bűneiket megbánt rendtagok gyűljenek össze valamelyik rendházban és részesüljenek megfelelő ellátásban.¹³²⁰ A pápai rendelkezéseknek megfelelően a magyarországi rendtartományban a templomosok legtöbb házát, tulajdonát, sőt a rend levéltárát is a johanniták vették át.¹³²¹ Mivel Nyugat-Európában – Franciaország kivételével – a perek sokkal enyhébb következményekkel jártak, és nem volt ritka, hogy az egykori templomos lovagok bármilyen bírósági ítélet nélkül beléptek a johannitákhoz, vagy egyszerű klerikusokként folytatták egyházi pályájukat,¹³²² feltételezhetjük, hogy a Magyar Királyság területén is ez történt.

A zsinat másik fő célja a keresztes hadjárat ügyének előmozdítása volt.¹³²³ V. Kelemen pápasága kezdetétől több hadjárat-tervezetet támogatott, de ezek megvalósítására nem történt érdemi kísérlet. A pápa a Vienne-i Zsinat idejére meggyőződhetett arról, hogy központi irányítás – és finanszírozás – nélkül nemigen van remény egy hadi vállalkozás megindítására. Vienne-ben ezért V. Kelemen meghirdette az általános hadjáratot (*passagium generale*, 1312. március 3.) és hat évre kivetette a tizedet.¹³²⁴ Szintén a keresztes hadjárat sikerét volt hivatott garantálni az a zsinati rendelkezés, amely elrendelte a keleti nyelvek (görög, arab, héber, szír) tanítását a legnagyobb egyetemeken (Bologna, Párizs, Oxford, Salamanca).¹³²⁵ Bár a hadjárat mellett ezúttal az angol és a francia királyok is elkötelezték magukat, a pápa 1314-ben bekövetkezett halála újra holtpontra juttatta az előkészületeket. A vienne-i tized behajtása XII. Benedek uralkodásának idejéig elhúzódott.¹³²⁶ A pápai *collectorok* által begyűjtött adókat – amelyek a Magyar Királyság esetében körülbelül 11000 aranyforintot tettek ki¹³²⁷ – a Szentszék csak elenyésző mértékben használta fel az eredeti szándékának megfelelően.

A Vienne-i Zsinat harmadik legfőbb céljaként meghatározott egyházi reform esetében kevésbé egyértelműen azonosíthatók magyar vonatkozások, mivel a zsinathoz kapcsolódó forrásanyagban nem maradt fenn a magyar egyházszervezet megújítására tett javaslat. Ennek ellenére nem vethetjük el az egyházi gyűlés közvetett hatását, hiszen az 1311–1312-ben meghozott rendelkezések előbb-utóbb a Magyar Királyság területén is érvénybe léptek. A fel-

Reg. Vat., vol. 59, fol. 51v, ep. 245; RC V. VII. 68–71. (7886. sz.)

1320 PATEK 1912. 13.

1321 A bizonyíthatóan átvett birtokok között volt Hresno, Gora, Dubica, Našice, Božjakovina, Szentlőrinc, Vrána, Bő, Keresztény, Ivanec, Lešnik, valamint a dubicai várispánság. HUNYADI 2010. 50–51., Dubicáról ld. KMTL 174.

1322 THÉRY-ASTRUC 2016. 43.

1323 Bővebben ld. V. 2. 3.

1324 1312. 12. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 277r, ep. 77; RC V. VII. 412–420. (9983. sz.)

1325 SZOVÁK 2013. 197–212.

1326 Bővebben ld. IV. 2. 2.

1327 FEJÉRPATAKY 1887b. 589–595.

adat összetettségéből adódóan V. Kelemen intézkedései ezen a területen jóval szerteágazóbbak voltak, mint a korábban bemutatott két tárgykörben. A nyugat-európai klérus beadványai szerint elsősorban az egyházi tulajdon védelmére volt szükség a világi urak hatalmaskodásaival szemben,¹³²⁸ de a pápa néhány, az egyházi bíráskodási intézmények (jogvédői, delegált bírói) működését érintő dekrétumot is kiadott. A kiváltságolt rendek védelmével foglalkozó *Frequens*¹³²⁹ például nehezítette, hogy a püspökök gyakran akadályozzák a kiváltságolt intézmények számára kirendelt *conservatorok* munkáját, a *Religiosi*¹³³⁰ pedig kötelezte a szerzetesrendek tagjait, hogy a pápa által kiküldött bírók előtt idézés esetén megjelenjenek, akkor is, ha a megjelölt hely távol feküdt rendházuktól. Henri Hénaff ezt a két rendelkezést jelentős állomásnak tekintette a pápai jogvédői intézmény történetében, hiszen az előbbi a püspökök, az utóbbi pedig a kiváltságolt rendek tagjaival szemben erősítette a *conservatorok* joghatóságát.¹³³¹ A *Dispendiosam* kezdetű dekrétum pedig lehetőséget adott az egyházi javadalmakról, tizedekről, házasságokról, haszonvételtől folytatott perek esetében a bírósági eljárás lerövidítésére. A pápai udvar így igyekezett megakadályozni, hogy a jogviták évtizedekig elhúzódjanak. Mivel a 14. századra jelentősen nőtt azon peres ügyek száma, amelyeket valamilyen formában a Szentszék kezelt, a *Dispendiosam* végcélja a pápai udvar tehermentesítése is lett volna.¹³³² A dekrétum által használt formula (*simpliciter et de plano, ac sine strepitu iudicii et figura*) az V. Kelemen uralkodását követő időszakban több magyar vonatkozású, delegált bírók hatáskörébe utalt ügyben feltűnt.¹³³³

Bár a XXII. János uralkodása alatt történtek elhalványították V. Kelemen rendelkezéseinek jelentőségét, a Vienne-i Zsinat a ferences renden belül, a 13. század óta fennálló ellentét rendezésére is kísérletet tett. A problémát az okozta, hogy nem volt tisztázott: a ferences regula pontjaira – főként az evangéliumi szegénységről szóló esetében – szigorú előírásként vagy inkább iránymutatásként kell tekinteni. V. Kelemen bíborosokból álló bizottságokat nevezett ki Petrus Olivi téziseinek és az *usus pauper*¹³³⁴ kérdésének vizsgálatára, majd a

1328 GÖLLER 1904. 202–221.

1329 CIC Lib. V. tit. VI. cap. I. (1185–1186)

1330 CIC Lib. V. tit. VII. cap. I. (1186–1187)

1331 HÉNAFF 2005. 347–349. A *conservatorokról* ld. még a IV. 2. 3. 2. fejezetet.

1332 HÉNAFF 1997. 81; MENACHE 1998. 298; PENNINGTON 2016. 3–29., különösen 24–29; DONAHUE 2016. 117; INIESTA – CORETTI 2019. 46–67. Magát a rendelkezést ld. a *Clementinae*ben, CIC Lib. II tit. I. cap. II. (1143)

1333 Erről ld. a delegált bíróról szóló, IV. 2. 3. 1. fejezetet is.

1334 Az *usus pauper* elve szerint a ferenceseknek nem csak a tulajdonlástól, hanem a rendelkezésükre bocsátott javak mértéktelen használatától is tartózkodniuk kellett. Languedocból származó Petrus Olivi ferences teológus (1248k.–1298), az *usus pauper* kérdéskörét érintő értekezései a spirituális irányzat kiindulópontjául szolgáltak. Roux 2012. 93.

zsinat 1312. május 6-i ülése tárgyalta az ügyet.¹³³⁵ A Vienne-ben közzétett *Exivi de Paradiso*¹³³⁶ dekrétummal a pápa igyekezett közelebb hozni egymáshoz a regulát különféleképpen értelmező két ferences irányzatot (spirituálisok és konventuálisok), de annak ellenére, hogy néhány gyakorlati kérdést megválaszolt (pl. a ferencesek ne rendelkezzenek kettőnél több tunikával, ne lovagoljanak, csak ha feltétlenül szükséges, ne hordjanak sarut stb.), a regula általános alkalmazásával kapcsolatban továbbra sem foglalt egyértelműen állást. Mivel a zsinat mindkét irányzat követői számára tiltotta a szélsőségeket, a másik táborhoz tartozó ferencesek üldözését, V. Kelemen a később, XXII. János uralkodása idején tetőzött krízist megelőző néhány évre konfliktusmentes időszakot tudott biztosítani a rend számára.¹³³⁷

A Vienne-i Zsinat hatása tehát elsősorban a templomos lovagrend ügyében meghozott rendelkezéseken és a keresztes hadjárat finanszírozására kivett tizeden keresztül kimutatható a magyar vonatkozású forrásanyagban. A templomosok esetében a Magyar Királyság is azon országok körébe tartozott, ahol bírósági eljárásra alig, vagy egyáltalán nem került sor; legalábbis ezt kell feltételeznünk a perek lefolytatására utaló adatok hiányában. Egy rövid, átmeneti időszak után – amikor a király vagy az általa megbízott világi urak gyakorolták a fennhatóságot a templomosok javai felett – a lovagrend házait és birtokait a pápai utasításnak megfelelően a johanniták vették át. A templomos rend feloszlása mellett Vienne-ben az általános keresztes hadjárat meghirdetésére is sor került, a Szentföld felszabadításának céljára szánt tizedet V. Kelemen pedig hat évi időtartamra vetette ki. Az adószedés azonban V. Kelemen halála miatt csak XXII. János trónra kerülése után kezdődött el, a Magyar Királyság területére is ekkor küldött ki a pápai udvar adószedőket. Közvetettebb módon hatottak a magyar egyházszervezetre az egyházi bíraskodási intézményekkel kapcsolatban hozott reformok (*Frequens, Religiosi, Dispendiosam*). E rendelkezések gyakorlati alkalmazásáról az. V. Kelemen uralkodását követő időszakban született delegált bírói és pápai jogvédői kirendelések tanúskodnak.

V. 2. 2. 3. Teológiai viták XXII. János idején: a ferences spiritualizmus

Ahogy az előző fejezetben már utaltam rá, a ferences renden belüli feszültségek a 13. század második felétől jelen voltak. Vitatott azonban, hogy a Vienne-i Zsinatot követő nyugodt időszak után 1318-ban XXII. János miért kezdte újra

1335 PETIT 2016. 111.

1336 Angol fordításban: <http://www.franciscan-archive.org/bullarium/exivi-e.html>, letöltés 2019. 09. 24.

1337 ROUX 2012. 83–90; MENACHE 1998. 293–296.

a ferences rend ügyének tárgyalását. Egyes elképzelések szerint a pápa célja eredetileg csupán Pierre Olivi elítélése volt, de ez a törekvés a rend tagjainak olyan mértékű ellenállásába ütközött, amely a konfliktus elmélyüléséhez vezetett. Más vélemények szerint XXII. János Olivi esetét akarta ürügyül felhasználni, hogy a spirituális irányzatot végleg megszüntesse.¹³³⁸ A helyzetet súlyosbította, hogy XXII. János idején a probléma politikai színezetet kapott és elválaszthatatlanul összekapcsolódott a pápa és Bajor Lajos ellentétével, hiszen a rend spirituális ágának elítélése után többen a német uralkodó udvarában találtak menedéket.¹³³⁹

Arról, hogy a ferences spiritualizmusnak a korabeli Magyar Királyságban voltak-e követői, kevés adat áll rendelkezésünkre. A témát mérlegelve Tóth László egy 1326. október elején írt pápai levelet idézett, amely a domonkosok magyarországi perjelét szólította fel, hogy lépjen fel a királyságban is egyre inkább terjedő eretnekséggel szemben.¹³⁴⁰ Tóth valószínűsítette, hogy a pápai irat a spirituális irányzat magyarországi térhódítására utalt¹³⁴¹ – ezt támasztja alá, hogy XXII. János olyan korábbi bullákra hivatkozott a levélben, amelyek a ferences szegénységi vitával foglalkoztak (*Quia nonnumquam, Ad conditorem, Cum inter nonnullos, Quia quorundam*). A pápai utasítás ugyanakkor nem bizonyítja a spiritualizmus jelenlétét, így ebben a kérdésben továbbra is nehéz állást foglalni.

A szegénységi vitának ezenkívül volt egy jóval konkrétabb, magyar vonatkozásúnak vélt forrása, amelyet szintén itt érdemes felidézünk. Péterfy 18. századi munkája óta¹³⁴² a szakirodalom Jánki László kalocsai érseknek¹³⁴³ tulajdonította egy olyan 1322 körül keletkezett értekezést, amely a pápa kérésére a szegénységi kérdést járta körül. Péterfy után Fraknoi Vilmos,¹³⁴⁴ Udvardy József¹³⁴⁵ és Szántó Konrád¹³⁴⁶ is megemlékezett Jánki László teológiai kvalitásairól. A szerzőség kérdését egészen 1934-ig nem is vitatta senki; ekkor jelent meg azonban Tóth László már említett tanulmánya,¹³⁴⁷ amelyben az értekezést tartalmazó kódexen végzett vizsgálatának eredményeit tette közzé. Tóth felhívta rá a figyelmet, hogy Péterfy az eredeti kéziratot nem, csak annak töredékes másolatát látta, és a vélemény megfogalmazója nem a kalocsai, hanem a Rodosz

1338 TURLEY 1989. 74.

1339 BENKER 1997. 199–204; NEHLSSEN 2002. 285–328; GODTHARDT 2011. 336–342.

1340 1326. 10. 01.: MNL-OL DF 191647; THEINER I. 506–507. (DCCLXXIX. sz.); AOKl. X. 245. (396. sz.)

1341 TÓTH 1934. 35.

1342 PÉTERFY 1741.

1343 Adattár 123. sz.

1344 FRAKNÓI 1901. 146–147.

1345 UDVARDY 1991. 192–193.

1346 SZÁNTÓ 1996. 137–138.

1347 TÓTH 1934.

szigetén alapított colossai érsekség vezetője volt. Tóth a szerző nem megfelelő azonosítását egy paleográfiai természetű hibára vezette vissza. A két érsekség latin neve ugyanis könnyen összekeverhető: a kalocsai érsekséget *Colocensis*, míg a colossai *Colosensis* formában használták. A kettő elkülönítését nehezítette, hogy bár az előbbi írásmódja a korszakban már állandósult, az utóbbival kapcsolatban maguk a források – beleértve az *opiniót* tartalmazó kódexet is – sem következetesek, és gyakran megesik, hogy a colossai főpapi szék megnevezése a kalocsai érsekség nevével teljesen megegyező alakban fordul elő.¹³⁴⁸ A vélemény megfogalmazója Tóth szerint így nem lehetett más, mint Balianus colossai érsek, akit az 1310-ben alapított főegyházmegye¹³⁴⁹ élén először 1321-ben említenek a pápai dokumentumok. XXII. János Balianust később a spalatói érsekség élére helyezte át, annak ellenére, hogy I. Károly magyar király Teofil esztergomi prépostot szánta erre a tisztségre.¹³⁵⁰ Balianus a pápai kegynek köszönhetően egészen 1328-as haláláig töltötte be a spalatói érseki tiszte.¹³⁵¹

Tóth a szerző azonosítása mellett az értekezés keletkezését az 1322. márciusa és 1323. novembere közé tette, mivel ebben az időszakban tárgyalta a pápa a bíborosokkal konzisztóriumban a szegénységi kérdést. E keltezés alapján Tóth bizonyítottan látta, hogy Balianus érsek – akárcsak Ágoston zágrábi püspök, akinek a kódexben olvasható további vélemények egyikét tulajdonítják¹³⁵² – Avignonban tartózkodott. Balianus ugyanis gyaníthatóan soha nem tudta ténylegesen elfoglalni a colossai érseki széket, így leginkább a pápai kúriában időzött, Ágoston püspök pedig 1320-ban Avignonba menekült a horvát urak elől. Tóth emellett azzal igyekezett alátámasztani érvelését, hogy kimutatta: bár Jánki László avignoni jelenlétére nincsenek egyértelmű jelek, az ellenkezőjére – vagyis, hogy a kalocsai érsek *nem* tartózkodott a pápai udvarban – viszont vannak. Hiszen az az 1322. augusztusi pápai levél, amelyben XXII. János arra kérte a kalocsai érseket: segítse Jacobus de Corvót a zágrábi püspöki szék elfoglalásában és jogainak érvényesítésében a „*per apostolica tibi scripta mandantes*” kifejezését használja.¹³⁵³ Tóth szerint sürgőssé lett volna levelet írni, ha Jánki

1348 TÓTH 1934. 29–30. A kérdéses kódex, BAV Vat. Lat. 3740, a Vatikáni Könyvtár állományának digitalizálására tett erőfeszítéseknek köszönhetően online elérhető: így bárki könnyen meggyőződhet róla, hogy a *sententia* kezdetén (f. 152r) *archiep. Colosen.* szerepel. <https://digi.vatlib.it/mss/detail/Vat.lat.3740>, letöltés 2020. 03. 09.

1349 Rodosz szigetét a johannita lovagrend 1310-ben hódította meg. KEDAR – SCHEIN 1979. 214.

1350 1325. 03. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 58v, ep. 448; THEINER I. 499. (DCCLXV. sz.); AOkl. IX. 58–59. (87. sz.) Teofilről ld. Adattár 198. sz.

1351 TÓTH 1934. 31–32.

1352 BAV Vat. Lat. 3740, fol. 136v–140v. Ágoston zágrábi püspök feltételezhetően XXII. János tanácsadói között volt a *Cum inter nonnullos* konstitúció kidolgozásával kapcsolatban végzett munka során. DUVAL-ARNOULD 1990. 398.

1353 „[...] *quatenus predictos electum et commissam sibi ecclesiam Zagrabiensem habens pro nostra et dicte sedis reverentia propensius commendatos, in ampliandis et conservandis*

Avignonban tartózkodott volna, „[...] *illetőleg a bulla megfogalmazásában a kor szokásainak megfelelően valami formában, valami stiláris fordulattal kifejezésre juttatták volna azt a körülményt, hogy László érsek a bulla kiadásakor a kúriánál tartózkodott.*”¹³⁵⁴ Tóth László értekezése nyomán nemrég Szovák Kornél is hangsúlyozta, hogy a ferences vitában született *opinió* szerzője nem lehetett László kalocsai érsek.¹³⁵⁵ Tóth László végkövetkeztetését jelen sorok írója sem vonja kétségbe – véleményem szerint paleográfiai érv alapján tekinthető bizonyítottnak, hogy az értekezés Balianus colossai, és nem László kalocsai érsek műve. Elvetném viszont Tóth Jánki László hollétére vonatkozó fejtegetését. A *per apostolica scripta mandantes* kifejezés esetében egy, a pápai dokumentumok által gyakran használt formuláról van szó, amelynek használata független volt attól, hogy a levél címzettje jelen volt-e a pápai udvarban. Számtalan példát találhatunk, amikor az Apostoli Kancellária nem használta ezt a kifejezést, holott a címzett bizonyíthatóan nem tartózkodott a Szentszéknél, illetve ennek fordítottja is igaz: akkor is előfordul a formula, ha a címzett pápai udvarban volt a dokumentum kiadásakor (ld. a delegált bírói, vagy a *conservatori* kinevezéseket). Ennek oka abban keresendő, hogy a 14. századra már kialakult a széles körű adminisztrációra való igény a bizonyíthatóság és a visszakereshetőség érdekében, vagyis a felhatalmazásokat nem csak akkor foglalták írásba, ha más módon nem tudták a címzett tudtára adni. Ugyanígy következetlen a személyes jelenletre utaló „stiláris fordulatok” használata. Jánki László hollétéről a kérdéses időszakban (1322. március – 1323. november) így csak annyit állapíthatunk meg biztosan, hogy 1323 januárjában Temesváron jelen volt Csanád egri püspök-ké történt felszentelésén.¹³⁵⁶

Mindezek alapján elmondhatjuk: nem áll rendelkezésünkre konkrét forrás arról, hogy milyen mértékben foglalkoztatták a XXII. János uralkodásának idején zajló hitviták¹³⁵⁷ a magyar egyháziakat. Ennek ellenére más, szűk forrásbá-

iuribus suis et eiusdem ecclesie Zagrabiensis sic eundem electum tui favoris presidio prosequaris [...] 1322. 08. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 735. (AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 272v); THEINER I. 479–480. (DCCXXXIII. sz.); AOKlt. VI. 273. (742. sz.); LC J XXII. IV 146–147. (15 989. sz.)

1354 TÓTH 1934. 27–28.

1355 SZOVÁK 2013. 197–2012.

1356 1323. 01. 23.: MNL-OL DF 209908; AOKlt. VII. 21. (23. sz.)

1357 A ferences spiritualizmus kérdése mellett XXII. János pontifikátusának idejére esett a *visio beatifica* körül kialakult vita is. XXII. János 1331-ben, Mindenszentek ünnepén elhangzott miséjében adott hangot annak a meggyőződésének, mely szerint az istenlátás (*visio beatifica*) még a szentek esetében sem következik be az utolsó ítéletig. Ez az állásfoglalás nagy vitát kavart, amely a Bajor Lajoshoz csatlakozott ferences szerzők számára is további indokot szolgáltatott a pápa eretnekséggel való megvádolására. A véleményt XXII. János végül halála előtt visszavonta, a kérdést pedig utóda, XII. Benedek rendezte végérvényesen. TROTTMAN 1993. 327–379.

zisú témák (ld. az előző és a következő fejezeteket) bizonyították, hogy a pápai rendelkezések minden esetben eljutottak a Magyar Királyságba is, ahol a körülményeknek és az érintettség fokának megfelelően különböző mértékű hatást váltottak ki. Ezért írásos adatok hiányában is feltételezhetjük, hogy a XXII. János uralkodásához köthető teológiai konfliktusok esetében sem volt másképp.

V. 2. 2. 4. XII. Benedek szerzetesrendi reformjai

Az avignoni pápákról szóló történeti munkák gyakran állítják szembe XXII. János és XII. Benedek uralkodási idejét. Ennek oka elsősorban az, hogy a két pápa esetében az eltérés igen szembetűnő, így az ellentétbe állítás szinte elkerülhetetlen. Másrészt viszont azzal, hogy megvilágítjuk a két pápa személyisége közötti különbségeket, elősegítjük annak megértését is, hogy XXII. János és XII. Benedek miért közelítette meg ennyire másként az egyházfői feladatokat, miért ennyire különböző problémák megoldására helyezte a hangsúlyt.

XII. Benedek¹³⁵⁸ egyházi pályáját ciszterci szerzetesként kezdte, a párizsi egyetemen megszerzett teológiai tudását előbb Pamiers püspökeként és a katar eretnokség inkvizitoraként,¹³⁵⁹ majd XXII. János idején a bíborosi kamara tagjaként az avignoni kúriában is kamatoztatta. 1334-es megválasztását követően hamar egyértelművé vált, hogy elődjével szemben – aki inkább a politikai és diplomáciai színtéren helyezte magát előtérbe – az egyházi morál helyreállítását, az egyházban elszaporodott visszaélések megszüntetését és a teológiai kérdések tisztázását tartotta elsődleges feladatának. Az ilyen jellegű intézkedések szükségességét XII. Benedek már megválasztása előtt fontolgathatta; legalábbis erre utal, hogy mindhárom területen igen hamar, már uralkodásának első éveiben hozott rendelkezéseket.¹³⁶⁰ A szerzetesrendeket az új pápa kiemelten kezelte és átfogó reform végrehajtását tervezte: 1335–1339 folyamán néhány általános rendelkezés után a jelentősebb rendekre (ciszterci, bencés, ferences és Ágoston-rendi kanonokok) vonatkozóan reformbullákat adott ki. Mivel a szerzetesi közösségek működésének megújítása központi szerepet kapott XII. Benedek egyházpolitikájában, fontos megvizsgálni, hogy a pápa törekvései kimutatható hatással jártak-e a Magyar Királyságban.

XII. Benedek első intézkedése a szerzetesrendekkel kapcsolatban a *Pastor bonus* kezdetű bulla volt.¹³⁶¹ Ez a konstitúció drasztikusabb módszereket enge-

1358 FAVIER 2006. 126–132.

1359 XII. Benedek inkvizítori tevékenysége talán pápasága előtti egyházi karrierjének legismertebb szakasza, köszönhetően a kihallgatások során vezetett részletes jegyzőkönyveknek, és az ezeket elemző mikrotörténelmi munkának. Utóbbit magyar fordításban ld. LE ROY LADURIE 1997.

1360 MOLLAT 1912. 63–79; ROLLO-KOSTER 2015. 56–59; TROTTMAN 1993. 327–379.

1361 1335. 06. 17.: MBR I. 208; LC B XII. I. 214. (2449. sz.).

délyezett a hitehagyottak visszatérítésére, mint a korábbi pápai rendelkezések: ha ugyanis a hitehagyott szerzetes (*apostata*) semmilyen ösztönzésre nem tért vissza rendházába, akkor előjárója elfogathatta és kényszeríthette. A *Pastor bonus* ezenkívül megkülönböztette a hitehagyottak azon csoportját, akik engedély nélkül váltottak rendet: nekik három hónapon belül kellett visszatérniük eredeti rendjükbe, amennyiben oda kezdetben szabályosan nyertek felvételt. Mivel a koldulórendiek kevésbé kötődtek rendházakhoz, őket bármelyik kolostoruk fogadhatta. XII. Benedek a szigorítások ellenére törekedett arra, hogy a rendelkezéssel bátorítsa a hitehagyottak önkéntes visszatérését, az előjáróknak így széles jogkört adott az aposztázia miatt kiszabott büntetések (pl. *excommunicatio*), vagy a visszatérést akadályozó egyéb szabálytalanságok (pl. misézés *excommunicatio* alatt) feloldására.¹³⁶² Alig egy hónappal a *Pastor bonus* kihirdetése után a pápa még egy konstitúciót kiadott az aposztáziára vonatkozóan (*Regularem vitam*). Ebben megtiltotta a koldulórendi *professor*oknak, hogy pápai engedély nélkül lépjenek át a bencések vagy a ciszterciek rendjébe, büntetésként pedig egyházi fenyítéket helyezett kilátásba.¹³⁶³

A hitehagyás problémájával foglalkozó, általánosabb jellegű rendelkezések után XII. Benedek hozzálátott egy olyan reformprogram kivitelezéséhez, amely átfogóbb és mélyrehatóbb volt a szerzetesrendek megújítására tett addigi pápai kísérleteknél.¹³⁶⁴ Így születtek meg 1335-ben a ciszterciek¹³⁶⁵ (*Fulgens sicut stella*¹³⁶⁶), 1336-ban a bencések (*Summi magistri dignatio*¹³⁶⁷) és a ferencesek (*Redemptor noster*¹³⁶⁸), 1339-ben pedig az ágostonos kanonokok rendjére (*Ad*

1362 LOGAN 1996. 123–125.

1363 1335. 07. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 119, ep. 30. (AAV Reg. Aven., vol. 48, fol. 372v; MNL-OL DF 253771); AOkl. XIX. 183. (400. sz.); LC B XII. I. 214. (2450. sz.); BALLWEG 2001. 228. Hasonló jellegű – a koldulórendi *professor*ok aposztáziájára vonatkozó – rendelkezést XXII. János is kiadott: ebben a domonkosokat, a ferenceseket és az Ágoston-rendi remetéket utasította, hogy a karmelita rendi *professor*okat ne fogadják be. 1322. 08. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 1265. (AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 307v); AOkl. VI. 267. (725. sz.); LC J XXII. IV. 143. (15953. sz.)

1364 XII. Benedek a dominikánus rendre vonatkozóan is tervezte egy reformbulla megszerkesztését, de a rend olyan hevesen ellenállt, hogy a pápa végül elvetette az ötletet. ROLLO-KOSTER 2015. 58.

1365 HERVAY 1990. 932–937.

1366 1335. 07. 12.: MBR I. 209–217., kivonatos szövege többnyelvű fordításban a trappisták nemzetközi honlapján: <https://www.ocso.org/history/historical-texts/fulgens-sicut-stella/>, letöltés 2019. 08. 03.

1367 1336. 06. 20. A rendelkezés kiadva MBR I. 218–237., angol fordításban: FEISS-PEPIN-O'BRIEN 2019. 474–494.

1368 1336. 11. 28. A konstitúció tartalmának leírását ld. SCHMITT 1959. 6–60.

*decorum*¹³⁶⁹) vonatkozó konstitúciók.¹³⁷⁰ A reformbullák célja mindegyik rend esetében a morál és a fegyelem hanyatlásának megállítása volt az oktatás előtérbe helyezésével, az anyagi javak felhasználásának jobb szabályozásával, valamint a felügyeleti és döntési folyamatok hatékonyságának javításával.¹³⁷¹

Bár XII. Benedek törekvése figyelemre méltó, a magyar történeti szakirodalom az intézkedések közül csak a bencésekre vonatkozót tárgyalta részletesen: a rendelet magyarországi alkalmazását újabban Homonnai Sarolta vizsgálta.¹³⁷² A *Summi magistri* két súlypontja a rend irányításának központosítása, amelyet XII. Benedek 36 tartomány megszervezésével és háromévenként tartandó tartományi gyűlésekkel akart elérni, valamint – ahogy fentebb már szóba került – a szerzetesek oktatása volt. Homonnai Sarolta rámutatott, hogy a *Summi magistri* ugyan nem hozott azonnali eredményeket, az alkalmazására tett kísérletek nyomot hagytak a magyar forrásanyagban is. Emellett XII. Benedek törekvései Magyarország esetében találkoztak a helyi igénnyel is, hiszen az 1320-as évek végétől (elsősorban a Magyar Királyság északi területein fekvő) bencés monostorok is szorgalmazták a helyzet rendezését. Ennek valószínűleg az lehetett az oka, hogy I. Károly tartományurak ellen folytatott harcait a fekete szerzetesek is megsínylették.¹³⁷³ Bár az alulról induló reformmozgalom valószínűleg megmaradt az elmélet síkján, 1336-tól, mint láttuk, a Szentszék vette át a kezdeményezést. A *Summi magistri* júniusi kiadását követően beletelt némi időbe, míg a bulla a Magyar Királyságba is eljutott. XII. Benedek ezt megelőzően több (a magyarországi apátoknak is címzett) pápai levélben sürgette a reformok végrehajtását. Először 1336 decemberében tájékoztatta a pannonhalmi, bátai, garamszentbenedeki és zalai apátokat, hogy egy rendtartományba vonta össze a kalocsai és az esztergomi érsekségek területén fekvő magyarországi kolostorokat, valamint elrendelte, hogy a háromévenként tartsanak káptalani gyűlést és részletesen leírta annak módját. Az oklevél emellett két pápai delegáltat (*prosecutort*) is megnevezett (*Bernardus de Genebreda de Longa Villa et Johannes Defisco Sancti Pauli Cadaicuis Cluniacensium et Sancti Benedictum*

1369 1339. 05. 15.: MBR I. 237–253., a konstitúció újabb kiadását eredeti latin nyelven ld. SALTER 1922. 214–267. Az ágostonos kanonokok számára a pápa a többi rendnél ritkább, négyévenkénti káptalani gyűléseket írt elő. SALTER 1922. XIII.

1370 Mivel a saját rendjükre vonatkozó reformbullát a ciszterci és a bencés történetírás is *Benedictinaként* említi, jelen kötetben – a megkülönböztetés megkönnyítéséért – a pápai dokumentumok eredeti címét használom.

1371 BALLWEG 2001. 227–312; MELVILLE 2016. 300.

1372 HOMONNAI 1999. 43–55. A *Summi magistri* előzményeit és hatásait összefoglalja, valamint a bulla tartalmát részletesen átírja *Pannonhalma* II. 15–40.

1373 Homonnai az alulról induló reformtörekvés bizonyítékaként idézi a nyitrai káptalan oklevelét, amelyben a széplaki, garamszentbenedeki, kolosi, zobori és ludányi apátok kérésére átirásra került III. Honorius évenkénti rendi káptalanokat előíró bulláját. 1327. 10. 18.: MNL-OL DF 237287; MES III. 118. (182. sz.); AOklt. XI. 235. (499. sz.); HOMONNAI 199. 45.

ordinum Rothomagensis et Vauriensis diocesis prioriatum priores), akiket a pápa a reformbulla kiküldésének feladatával bízott meg, valamint előírányozta, hogy az ezzel járó költségeket a címzetteknek kell megtéríteniük.¹³⁷⁴ XII. Benedek ezt követően 1337 januárjában is címzett egy levelet az elkövetkező káptalani gyűlésen megjelenő magyarországi bencés előjáróknak, amelyben bejelentette a reformbulla kiküldését és utasította őket az abban foglaltak tanulmányozására és betartására.¹³⁷⁵

A bulla tényleges kiküldésére 1337. április elején kerülhetett sor, ekkor ugyanis a korábban megnevezett két *prosecutor*¹³⁷⁶ az esztergomi és kalocsai egyházmegyékben lévő bencés apátságokra a költségek megtérítésére 120 aranyforint taxát vetett ki. A bulla kihirdetésével (és nagy valószínűség szerint a Magyarországra való eljuttatásával is) Boleszló bátai apátot bízták meg.¹³⁷⁷ Ennek oka Boleszló avignoni tartózkodása volt. Ahogyan korábban láttuk,¹³⁷⁸ a bátai apát 1337 tavaszán minden bizonnyal személyesen juttatta el fellebbezését egy peres ügyben a pápai udvarba, amelynek eredményeként március végén nem csak delegált bírókat rendelt számára a pápa, hanem Boleszló maga is delegált

-
- 1374 1336. 12. 13.: AAV. Reg. Vat., vol. 121, fol. 267v–268r (MNL-OL DF 291698); LC B XII. I. 363. (3953. sz.) Homonnai Sarolta Fejér György alapján két 1336. decemberi pápai levélről írt, az egyiket 11-ére, a másodikat 13-ára dátumozva. FEJÉR VIII/4. 181–187. (LXXV. sz.) és FEJÉR VIII/4. 95. (XXIII. sz.). Fejér mindkettőt tévesen 1335-re datálta; ezt Homonnai 1336-ra javította. HOMONNAI 1999. 49. Az Anjou-kori oklevéltár 1336-os kötetét szerkesztő Piti Ferenc azonban ezt a két dokumentumot azonosnak tartotta, és 1336. december 13-i dátummal egy regesztá alatt adta ki. AOKlt. XX. 334. (481. sz.) Mivel a két oklevél tartalma feltűnően hasonló, a címzettek azonosak, valamint azt a tényt is figyelembe véve, hogy a pápai regisztrumkönyvekben sincs nyoma december 11-i levélnek, magam is Piti Ferencsel értek egyet. Fejér György valószínűleg nem csak a dátumot írta hibásan, hanem duplumot is kreált. Ezt támasztja alá az is, hogy Homonnai Sarolta Telegdi Csanád 1338-as átírását idézve az eredeti pápai okiratot december 11-inek írta, holott a tanulmányban idézett kiadásból (*Pannonhalma* II. 390–393. /124. sz./), valamint magából az átírásból (MNL-OL DL 3129) is látszik, hogy a dátum december 13.
- 1375 1337. 01. 13.: AAV. Reg. Vat., vol. 124, 252r (AAV. Reg. Aven., vol. 51, fol. 335; MNL-OL DF 291716 és 292700); AOKlt. XXI. 16–17. (19. sz.); THEINER I. 611. (DCCCCXII. sz.). Nem sokkal később, február elején XII. Benedek I. Károlyt is tájékoztatta a meghozott reformokról és kérte a király támogatását. 1337. 02. 02.: AAV. Reg. Vat., vol. 124, 252v (dátum: *III non. febr.*); AAV. Reg. Aven., vol. 51, fol. 339v (MNL OL-DF 291716 és 292700); THEINER I. 612. (DCCCCXIII. sz., *id. febr.* dátummal); AOKlt. XXI. 31. (47. sz., teljes átírat) Az Anjou-kori oklevéltár Theiner alapján 1337. 02. 13-i dátummal is kiadta. AOKlt. XXI. 43. (65. sz.)
- 1376 Homonnai Sarolta a két végrehajtott tévesen a pápa bencés tanácsadóinak nevezi; a *Summi magistri* eredeti szövege alapján azonban kiderül, hogy a bíborosi kollégium mellett a következő apátok segítették XII. Benedeket: „*Petrus Cluniacensis, Johannes Casadei, Gilbertus Massiliensis, Raymundus Salmodiensis, Guillelmus Montisolutis et Gregorius Ysidoriensis monasteriorum abbates.*” MBR I. 218.
- 1377 1337. 04. 01.: MNL-OL DF 283852; *Pannonhalma* II. 384. (119. sz.); AOKlt. XXI. 88. (155. sz., az eredeti jelzetszám feltüntetése nélkül)
- 1378 IV. 2. 3. 1. fejezet.

bírói megbízást kapott.¹³⁷⁹ Arról, hogy az első években milyen lépések történtek a reformbullában foglalt statútumok végrehajtása érdekében, kevés biztos adat áll rendelkezésünkre. Közvetett jelekből viszont feltételezhetjük, hogy 1337 áprilisa és 1338 júniusa között a magyar rendtartomány bencései valóban tartottak egy káptalani gyűlést. 1338. júniusában ugyanis Csanád esztergomi érsek átírta az 1336. december 13-án kelt pápai levelet Dániel visegrádi, János széplaki és Szigfrid garamszentbenedeki apát¹³⁸⁰ kérésére; utóbbit az apostoli szék *visitorának* titulálva (*visitor per sedem deputatus apostolicam*).¹³⁸¹ Mivel a *Summi magistri* külön passzust szentelt a *visitatio* kérdésének, és előírta, hogy a *visitor*(oka)t az első gyűlésen kell megválasztani,¹³⁸² azt kell feltételeznünk, hogy Szigfrid apát is ilyen módon kapta felhatalmazását. A század második felében éppen ez, a rendszeres káptalani tanácskozásokra vonatkozó reformelképzelés lett – valószínűleg uralkodói támogatással – XII. Benedek bullájának bizonyíthatóan hasznosult része.¹³⁸³

A bencés rend eseténél jóval kevesebb magyar vonatkozású adat áll rendelkezésünkre arról, hogy XII. Benedek reformprogramjának gyakorlati alkalmá-

1379 1337. 03. 26.: AAV. Reg. Vat., vol. 124, f.131. (MNL-OL DF 291707); AOkt. XXI. 78. (139. sz.); LC B XII. I. 439. (4670. sz.); illetve 1337. 03. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 124, ep. 132. (AAV Reg. Ven., vol. 51, fol. 86v; MNL-OL DF 291707); *Tolna megye* 55–56. (I/32. sz.); LC B XII. I. 470. (5025. sz.); AOkt. XXI. (149. sz.) Sörös Pongrácz elgondolása szerint a pápai küldöttek keresték fel az apátot Bátán a bullával (*Pannonhalma* XII/B. 121.), de véleményem szerint sokkal valószínűbb, hogy Boleszló járt Avignonban. A pápai udvarra jellemző volt az ilyen típusú kiküldés. Ugyanakkor az Anjou-kori oklevéltár Fejér alapján 1327-es lehetséges dátummal közölt egy regesztát, amely egy Alphinius nevű pápai követ (legátus?) bencés rendi káptalanra vonatkozó privilégialis oklevélre utal (AOkt. XI. 280. /601. sz./; FEJÉR VIII/3. 248. /LXXXIV. sz./, maga a regeszta így hangzik: „*Litterae privilegiales domini Alphinii S. A. L. super capitulo generali abbatum ordinis S. Benedicti*”). Az oklevéltár szerkesztői – bár Fejér az oklevél címében 1327-at, az oklevél végén viszont 1337-et írt – a korábbi dátumot valószínűsítették, mivel ugyanabban az évben a nyitrai káptalan a garamszentbenedeki, kolozsmonostori, széplaki, a zobori és a ludányi monostorok apátjai kérésére átírta III. Honorius bulláját a rendi nagykáptalanok tartásáról (1225. 02. 13.). A regesztát ld. 1327. 10. 18.: MNL-OL DF 237287; AOkt. XI. 235. (499. sz.); MES III. 118. (182. sz.). XII. Benedek bencéseket érintő rendelkezéseinek ismeretében azonban valószínűbbnek tűnik, hogy ha valójában járt Alphinius nevű pápai követ a Magyar Királyságban, akkor megbízatása a reformbulla kiküldéséhez kapcsolódott és az ezután tartott rendi nagykáptalanról tanúskodik.

1380 Adattár 190. sz.

1381 1338. 06. 29.: MNL-OL DL 3129; *Pannonhalma* II. 390–393. (124. sz.); AOkt. XXII. 210. (321. sz.)

1382 A *visitorok* a következő tartományi gyűlésig viselték a tisztséget. Feladatuk az volt, hogy (saját monostoraik kivételével) végigjárják és megvizsgálják a tartomány rendházait, két napnál nem hosszabb időt szánva egy rendházra. Ld. cap. II. MBR I. 220. Tartalmi kivonata magyarul: *Pannonhalma* II. 18.

1383 Erről bővebben: HOMONAI 1999. 51–54. Néhány évvel később XII. Benedek kiegészítette a bencés rendre vonatkozó rendelkezéseit. 1340. 12. 05.: MNL-OL DF 207171; AOkt. XXV. 319. (708. sz.); MBR IV. 348–387. és 462–467.

zására történt-e kísérlet a többi rend esetében. A ciszterci rend magyarországi történetírása elsősorban a *Fulgens sicut* azon passzusainak jelentőségét emelte ki, amelyek a rend pénzügyeinek rendezésére és a szerzetesek tanulmányainak ösztönzésére vonatkoztak.¹³⁸⁴ A Magyar Királyság területén található ciszterci kolostorokról az egyetlen, 14. századból fennmaradt vizitációs dokumentumot 1356–1357-ben egy külső szemlélő, Siegfried von Waldstein reini apát készítette, aki I. Lajos király kérésére vizsgálta meg a rend magyarországi házainak állapotát.¹³⁸⁵ Ezt megelőzően is találunk azonban elszórt utalásokat arra nézve, hogy a *visitatori* intézmény a *Fulgens sicut* kiadását követően a magyar rendtartományon belül is működött. Egy gotói szerzetes, Metis-i Miklós az Apostoli Székhez tett fellebbezésében említette, hogy a rend általános káptalanjának *visitorai* döntöttek az apátválasztásról, illetve ő maga is e *visitorok*hoz folyamodott először, amikor az apát részéről igazságtalan bánásmódban volt része.¹³⁸⁶ Egy 1339-re datált regeszta pedig arról tudósít, hogy Rogerius szentgotthárdi apátot nevezték ki a rend magyarországi *generalis visitor*ává és *vicarius*ává.¹³⁸⁷

Annak ellenére, hogy a Szentszék konfliktusa a ferencesek spirituális ágával elődje alatt érte el tetőpontját, XII. Benedek a Kisebb Testvérek Rendjét sem vonta ki a reformok alól.¹³⁸⁸ A pápa reformtörekvéseiről általánosságban elmondható, hogy megosztották a kortársakat,¹³⁸⁹ és így volt ez a ferencesekre vonatkozó *Redemptor noster* bulla esetén is.¹³⁹⁰ A magyar vonatkozású forrásanyagban mindössze egy pápai levél tanúskodik arról, hogy a *Redemptor noster* gyakorlati alkalmazását XII. Benedek a Magyar Királyságban is sürgette: egy 1339 júniusában, a magyarországi ferences *ministereknek*, *custodisoknak* és *guardiánoknak* írott levélben nehezményezte, hogy az előjárók gondjaira bízott ferences konventekből leginkább a német *natió*jú testvéreket küldik tanulni, a magyar és a szlavón rendtagok hátrányára. A pápa saját, korábbi rendelkezé-

1384 Lékai Lajos különösen az oktatásra vonatkozó pápai rendelkezéseket tartotta sikeresnek, felidézve, hogy a reformbullát követően megnövekedett a ciszterci kollégiumok száma. LÉKAI 1991. 78–79., 90–91. A bulla konkrét magyarországi alkalmazását azonban Lékai sem elemezte.

1385 SOLYMOSSI 1984. 241.

1386 1337. 09. 28.: AAV. Reg. Vat., vol. 124, fol. 180, ep. 380 (AAV Reg. Aven., vol. 51, fol. 232v; MNL-OL DF 291714 és 292700); AOKlt. XXI. 312–313. (546. sz.); LC B XII. I. 462. (4956. sz.) Az ügy részletes leírását ld. a IV. 2. 3. 1. fejezetben.

1387 1339: AOKlt. XXXIII. 355. (781. sz.); FEJÉR VIII/6. 164. (CLII. sz.) E dokumentumot csak Fejér György regesztája alapján ismerjük, így talán érdemes fenntartásokkal kezelniük a benne leírt információkat. Téves dátumozásra, vagy elírásokra utaló jelet azonban egyelőre nem találtam.

1388 A Szentszék kapcsolata egyébként a spirituális ferencesek elítélése után sem romlott a renddel, hiszen XXII. János és XII. Benedek is nagyban támaszkodott a ferencesekre az eretnekek ellen folytatott inkvizítori tevékenység (ld. Bosznia) és a Keletre indított missziók esetén. Erről ld. SCHMITT 1959. 313–328.

1389 SCHMITT 1959. 73–76.

1390 ROLLO-KOSTER 2015. 58.

seire hivatkozott; ez alatt pedig minden bizonnyal a *Redemptor noster* pontjait értette.¹³⁹¹

XII. Benedek szerzetesrendekre vonatkozó rendeletei közül az 1339-ben kiadott *Ad decorum* volt az utolsó. Ez a tartalmában a korábbi bullákhoz nagyon hasonló rendelkezés az ágostonos kanonok szervezetét igyekezett megújítani. A középkori Magyar Királyságban megtelepedett négy ágostonos kanonokrendről (stefaniták, a Szent Sírról nevezett kanonokrend, antoniták, karinges kanonokok)¹³⁹² általánosságban véve elmondható, hogy működésüket viszonylag nehéz utolérni a forrásanyagban, az *Ad decorum* hatásáról pedig egyáltalán nem áll rendelkezésünkre adat.

XII. Benedek szerzetesrendekre vonatkozó reformtörekvései a Magyar Királyságban tehát elsősorban a bencés rend esetében értek el kimutatható hatást. A fontosabb bencés monostorok vezetői a belháborús időszak után a rend magyarországi viszonyainak rendezéséhez igyekeztek felhasználni a XII. Benedek rendelkezései által biztosított lehetőségeket; és a jelek szerint a rendszeres káptalani gyűlésekre vonatkozó passzust is át tudták ültetni a gyakorlatba. A ciszterciek és a ferencesek esetében néhány elszórt adat utal a vonatkozó pápai bulla egyes elemeinek gyakorlati megvalósítására, míg az ágostonos kanonokrend tekintetében nem állnak rendelkezésünkre adatok.

V. 2. 3. A keresztes hadjárat

A keresztes hadjáratok témakörének tárgyalása előtt mindenképpen szükséges egy terminológiai kitérőt tennünk, és tisztáznunk, pontosan mit is értünk e fogalom alatt. Amint Jean Flori francia középkorkutató felhívta rá a figyelmet, a történészek körében két különböző értelmezés létezik: 1) egy „tradicionalista”, amely a keresztes hadjáratnak csak azokat a pápa felhívására elindított hadi vállalkozásokat tekinti, amelyek a Szentföldet elfoglaló muszlimok ellen irányultak, és céljuk a Palesztinában található keresztény szent helyek felszabadítása volt; valamint 2) egy „pluralista” felfogás, amely keresztes hadjáratként értelmez minden, a pápa által, az egyház bármely ellensége (muszlimok, eretnekek, a Szentszék érdekeit sértő keresztény hatalmak, stb.) ellen meghirdetett fegy-

1391 Ugyanilyen tartalmú levelet címzett a pápa a toplicai ciszterci apáthoz. Kérdéses, hogy a ciszterci apát milyen joghatóság alapján járhatott volna el a ferencesek ügyében. 1339. 06. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 134, fol. 57r, ep. 128–129; SMIČIKLAS X. 469–470. (330. sz.); AOkl. XXIII. 170. (347. sz.)

1392 HERVAY 1994. 31. A Szent Sír kanonokrend lándoki házának delegált bíró hatáskörébe utalt peres ügyéről ld. IV. 2. 3. 1. (1341. 04. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 129, ep. 282 /AAV Reg. Aven., vol. 55, fol. 103v/; MES III. 388. /560. sz./; AOkl. XXV. 113. /235. sz./).

veres harcot.¹³⁹³ Ha a szigorúbb kritériumrendszerrel rendelkező tradicionális álláspontot fogadjuk el, akkor azt látjuk, hogy a vizsgált korszakban már nem indult több keresztes hadjárat; csak hadjárat-tervezetekről, és az ezek megvalósítása érdekében kivetett egyházi adókról beszélhetünk. Jelen kötetben azonban a pluralista megközelítést tartom érdemesnek alkalmazni. Ennek oka leginkább az, hogy az avignoni pápák politikájában mind a Szentföld visszafoglalására indítandó keresztes hadjáratok terve, mind az egyház missziós, inkvizítori és térítő tevékenysége jelentős szerepet kapott. Szintén az avignoni pápák keresztes hadjáratai közé sorolható a korszak sajátosságaként a pápai területek megtartásáért Itáliában folytatott küzdelem,¹³⁹⁴ valamint – bár kívül esik a vizsgált időintervallumon – a Franciaország területén az 1360-as brétigny-i békét követő békeperiódusban fosztogató zsoldos csapatok felszámolására tett kísérletek is.¹³⁹⁵ E témaköröket nehezen lehetne egymástól egyértelműen elhatárolva tárgyalni. A korabeli pápai dokumentumok szóhasználata sem tett különbséget: a boszniai eretnekek ellen buzdító pápai bullákban ugyanúgy a *crucem facias predicari* kifejezéssel találkozunk,¹³⁹⁶ mint a Szentföldre indítandó hadjáratot meghirdető dokumentumokban.¹³⁹⁷ Leggyakrabban ezenkívül a *passagium* (átkelés) megnevezést alkalmazták; ezt azonban kizárólag a Szentföldre vonatkozóan.¹³⁹⁸ A korabeli terminológia „kiforratlansága” azonban elfedte a hadjáratok presztízsbeli különbségét, hiszen a szent helyek felszabadítása mindig az elképzelt rangsor élére került, és élvezte a Szentszék feltétlen, de igen gyakran csak elvi támogatását.

A keresztes hadjáratokkal kapcsolatban a Szentszék szerepét és érdekeltségét talán nem kell tovább hangsúlyoznunk; rátérhetünk annak tárgyalására, miként volt érintett a kérdésben az I. Károly korabeli Magyarország. Mint sok más esetben, a források szűkszavúsága itt is megtévesztő lehet, azonban nem szabad

1393 FLORI 2004. 329.

1394 A pápaság itáliai keresztény hatalmak ellen folytatott harcait és az Itáliában meghirdetett keresztes hadjáratokat részletesen leírja HOUSLEY 1982a, és főként PARENT 2014.

1395 Ebben az esetben a pápai bulláknak a Francia Királyságon kívül kevés hatásuk volt. V. Orbán megoldási kísérletei és a rablóbandák későbbi sorsa már ismert a magyar szakirodalomban. CSERNUS 1999. 157–159; BÁRÁNY 2006. 144–145. A kompániáknak (*grandes compagnies*) nevezett zsoldos csapatok problematikáját járja körül HOUSLEY 1982b. 253–280.

1396 Ezzel a kifejezéssel találkozunk XXII. János levelében, amelyben a domonkosok magyarországi rendtartományának perjelét szólította fel, hogy hirdessen keresztes hadjáratot az erdélyi, boszniai és szlavóniai eretnokség ellen. 1327. 02. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 20; THEINER I. 513. (DCCXCI. sz.); AOKt. XI. 35. (62. sz.).

1397 „[...] *crucis cum certis gratis et indulgentiis Christi fidelibus mandamus predicari* [...]” 1333. 07. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 20. (AAV Reg. Aven., vol. 44, fol. 121r–122r; MNL-OL DF 291588); AOKt. XVII. 167. (367–368. sz.); LC J XXII. XII. 216. (61234. sz.)

1398 A keresztes hadjáratot éppen ebben az időszakban – a 14. század elején – kezdi a latin nyelvű forrásokban önálló szóval jelölni (*cruciata, cruxiata*). PAVIOT 2009. 865; PAVIOT 2014. 17.

lebecsülnünk a téma jelentőségét. A 14. századi Magyar Királyság ugyanis több ponton is kapcsolódott a nyugat-európai hatalmak keresztes-mozgalmához. Elsőként a király személyén keresztül, hiszen I. Károly egy olyan dinasztiából származott, amelynek tagjai Jeruzsálem visszafoglalásáról és a Dél-Balkánon alapított frank államok¹³⁹⁹ feletti uralom átvételéről szóló nagyhatalmi törekvéseket dédelgettek. Másrészt földrajzi fekvése is predesztinálta erre az országot: nem csak azért, mert a latin kereszténység perifériáján, az eretnekséggel „fertőzött” területek szomszédságában feküdt, hanem észak felől viszonylag közel volt az előbb említett keresztes érdekszférához.

V. 2. 3. 1. A Szentföldre indítandó hadjáratok

A Szentföld visszafoglalása a 14. században visszatérően jelen volt a diplomáciai és tudományos diskurzusban. A korábbi hadjáratok eredményeként alapított latin államok bukása, majd az utolsó keresztény erősség, Akkó eleste (1291) felszította a vitákat arról, hogy milyen stratégiával lehetne a szent helyeket felszabadítani, majd ezt követően hosszú távon meg is tartani. Ez a megnövekedett érdeklődés a 13. század legvégén, a 14. század elején a témával kapcsolatos traktátus-irodalom látványos felélénküléséhez vezetett.¹⁴⁰⁰ A Szentszéknek ezekben a művekben természetesen központi szerep jutott. Egyrészt a pápa engedélye nélkül tilos volt keresztes hadjáratot indítani,¹⁴⁰¹ így a „közvélemény” elvárta, hogy a pápa a kereszténység spirituális vezetőjeként magához ragadja a kezdeményezést. Másrészt sok esetben az egyházfők is ily módon igyekeztek saját – az európai diplomáciában betöltött – pozíciójukat erősíteni. Ennek megfelelően sok szerző közvetlenül az éppen uralkodó pápához címezte munkáját, vagy éppen a római kúria felkérésére vetette papírra gondolatait.¹⁴⁰²

1399 A IV. keresztes hadjárat eredményeként, a Bizánci Birodalomból kiszakított területekről van szó, amelyek nagyjából a mai Albánia, Macedónia és Görögország területét fedték le: így főként az Akháj Fejedelemség a Peloponnészoszon, az Epiruszi Despotátus, az Athéni Hercegség, a Thesszalonikéi Királyság, illetve a velencei uralom alatt álló Naxoszi Hercegség. LOGNON 1969. 235–276.

1400 PAVIOT 2012. 316; CSUKOVITS 2015. 144–145.

1401 DÜRRHOLDER 1913. 1.

1402 Közülük is kiemelkedtek a ferences szerzők, mint például Fidence de Padua (*Liber recuperationis Terrae sanctae*, 1291), vagy Ramón Llull teológus-költő három könyve (*Tractatus de modo convertendi infideles*, 1292; *Liber de fine*, 1305; *Liber de acquisitione Terra Sanctae*, 1309), amely a muszlimok megtérítésében (*missio*) látta a végső megoldást, és a fegyveres hadjáratra, mint e cél eszközére tekintett. V. Kelemen felkérésére mondta tollba munkáját *La flor des estoires de la terre d'Orient* címmel korikoszi Hetum (más írásmódban Hayton, vagy Hétoum) örmény történétíró. (HAYTONUS 1906. 255–515; köszönettel tartozom Balogh Lászlónak, aki a SZTE Klebelsberg Könyvtárának Keleti Gyűjteményében a krónikát tartalmazó kötetre felhívta a figyelmemet). A hadi helyzetet

A pápai udvar mellett az értekezések központja a korabeli Francia Királyság volt, ahol az utolsó, IX. Lajos által vezetett hadjáratok emléke még nagyon is eleven élt.¹⁴⁰³ A francia király vezetésével indítandó keresztes hadjárat motívuma gyakorlatilag beépült a korai nemzeti identitásba; a hadjáratot propagáló vélemények a nemzeti önérzet egyik első megnyilvánulásaként értelmezhetőek. Ezek híven tükrözik a francia nagyhatalmi törekvéseket, amelyeknek központi eleme volt a keresztény Európa vezetésének átvétele. A Capet-dinasztia utolsó tagjai a német-római császári trón megszerzésére első lépésként tekintettek a célhoz vezető úton; ezt bizonyítják IV. Fülöp, majd IV. Károly tervei a német trón betöltésére.¹⁴⁰⁴

A keresztes hadjárat kérdésében a francia korona részéről tanúsított hajlandóság találkozott a Szentszék elvárásaival. Az egyházfők ugyanis elsősorban a francia uralkodóktól várták a kezdeményezést, mellettük pedig a nápolyi királyok részvételére számítottak a leginkább. Ennek oka nem csak az egyéb potenciális jelöltek hiányában rejtett (Anglia haderejét ekkoriban a skót háborúk kötötték le,¹⁴⁰⁵ a német uralkodók pedig belpolitikai helyzetük stabilizálásával voltak elfoglalva¹⁴⁰⁶), hanem abban is, hogy a francia monarchia a 13. század közepétől mondhatni „monopolizálta” a hadjáratok vezetését, a nápolyi Anjouk törekvése a keresztes utódállamok feletti hatalom megszerzésére pedig dél-itáliai berendezkedésükkel párhuzamosan körvonalazódott.¹⁴⁰⁷

talán behatóbban ismerő lovagrendek is kivették részüket a hadjárat megtervezéséből: a templomosok nagymestere, Jacques de Molay (*Conseil sur le saint passage*, 1306), valamint a johanniták nagymestere Foulques de Villaret (*Informatio et instructio super faciendo generali passagio pro recuperatione Terre Sancte*, 1306; *Cament la Terre sainte puet estre recouvree par les Crestiens*, 1307–1308) is bemutatta álláspontját a pápai kúriának. Tekintve, hogy nem sokkal később sor került a templomosok letartóztatására (1307 novemberétől), Molay tanácsainak nem sok foganatja lett. A johanniták azonban – akik Rodoszról kiindulva akarták Bizáncot és Jeruzsálemet támadni – sikeresen teljesítették tervük első felét a sziget elfoglalásával. A propagandistákról áttekintést ad ATIYA 1975. 6–11; DELUZ 1996. 55–59.

1403 A VII. és a VIII. keresztes hadjárat 1244-ben és 1270-ben. A király egykori harcostársai közül ugyanis még többen életben voltak; köztük Jean de Joinville champagne-i nemes, aki 1309-ben fejezte be történeti munkáját Szent Lajos király életéről és az egyiptomi hadjáratról. Jean de Joinville-ről bővebben ld. CSERNUS 2015. 275–303. Joinville krónikája az előbb idézett kötetben, 9–264.

1404 Így a francia koronához közel álló körök is megalkották saját elméleteiket, amelyek közül talán kettőt érdemes kiemelni: IV. Fülöp francia király tanácsosa, Guillaume de Nogaret írását (*Quae sunt advertenda pro passagio ultramarino*), valamint Pierre Dubois legista művét (*De recuperatione Terre Sancte*, 1306). SÁGHY 1999. 121–123.

1405 DÜRRHOLDER 1903. 13. 1317-ben a háborúk miatt a pápa átengedte az Angliában, Skóciában, Walesben és Írországbán található egyházi javadalmak után szedett tizedet az angol királynak. 1317. 03. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 65, ep. 2276; AAV Reg. Aven., vol. 6, fol. 2v.

1406 MENACHE 1998. 104–106.

1407 I. (Anjou) Károly (1266–1285) két 1267-ben, Viterbóban kötött megállapodással biztosította további hódításai jogalapját. Az első szerződés dinasztikus házassággal juttatta

Az elképzelések áttekintése után ideje arra is egy pillantást vetnünk, hogy mi történt a valóságban. A keresztes hadjáratok tárgyalásakor a történészek sokáig mellőzték a 14. század első felében tett előkészületeket; fogalmazhatunk úgy, hogy „nem vették komolyan” a korabeli uralkodók és a pápák erőfeszítéseit. Ennek egyrészt az volt az oka, hogy a szervezés egy bizonyos ponton mindig megtorpant, és 1291 után végül már nem indult több hadjárat a Szentföldre. Másrészt a meghíúsult vállalkozásokat a kortársak élesen bírálták, és ezt a vélekedést az utókor gyakorlatilag kritika nélkül átvette.¹⁴⁰⁸

A hadjárat megindításának kudarcá azonban jóval összetettebb okokra volt visszavezethető, mint elsőre tűnik. A Kelet-Mediterráneumban a 14. század elejére három „zóna” alakult ki: 1) az első nyugatról a Szahara határolta, és Egyiptom, Szíria, valamint Palesztina (és itt a Szent Város) alkotta, amely Egyiptom mameluk uralkodóinak kezén volt; 2) a másodikhoz tartozott a latin keresztény uralkodók vezetése alatt lévő Ciprus és Örményország; 3) az utolsó magába foglalta Rodosz és Kréta szigeteit, valamint a Konstantinápoly és Durazzo által határolt területet, amelyet a korszakban *Romania* néven ismertek. Egy keresztes hadjárat megszervezésekor mindenekelőtt azt kellett tisztázni, hogy a három zóna közül melyikbe irányuljon a hadi vállalkozás: Palesztina visszafoglalására (Egyiptom vagy Szíria megszállásával); Ciprus és Örményország megsegítésére a mamelukok és a törökök ellen; vagy a latin érdekek védelmére *Romania* területén. Bármelyik célkitűzés mellett is kötelezte el magát a Szentszék, számolnia kellett azzal az igen valószínű következménnyel, hogy a fegyveres be-

az Anjouk kezére az Akháj Fejedelemséget, a második értelmében II. Balduin császár egy 2000 fős lovas sereg egy éves szolgálatáért cserébe átengedte I. Károlynak a hűbérjogot a Latin Császárság vazallusállamai felett. Az elsőhöz hasonlóan az utóbbi a megállapodást is a két uralkodói dinasztia egyesítésével igyekeztek megszilárdítani. A szerződések értelmében II. (Villehardouin) Vilmos akháj fejedelem lánya, Izabella feleségül ment I. Károly ifjabb fiához, Fülöphez. Ők követték volna II. Vilmost fejedelemség trónjára. Abban az esetben, ha a pár gyermektelenül, II. Vilmos előtt hal meg, a fejedelemség öröklésének joga visszazárul I. Károlyra és az ő utódaira. I. Károly hűbérura lett az Akháj Fejedelemségnek, a Latin Császársághoz tartozó görög szigeteknek – kivéve Leszboszt (Mytilene), Számoszt, Koszt és Khioszt –, és azon epiruszi területeknek, amelyek Manfréd szicíliai király (1258–1266) és II. Mihály epiruszi despota lánya, Heléna házasságával kerültek a Nápolyi Királysághoz. Emellett I. Károly jogot formálhatott minden olyan terület egyharmadára, amelynek visszahódításában közreműködött. II. Balduin fia, Fülöp pedig elvette I. Károly lányát, Beatrixot. E házasságból született I. (Courtenay) Katalin címzetes latin császárnő, Valois Károly későbbi hitvese. SETTON 1976. 104–105; LOGNON 1969. 255–256; BON 1969. 151–214; a viterbói megállapodásokról pedig 136–137. I. Károly ambíciója azonban nem merült ki az Égei-tenger frank államainak megszerzésében: 1277-ben megvette a Jeruzsálem királyi címet és a vele járó jogigényt is Antiochiai Máriától. RUNCIMAN 1969. 583–584. Ebbe a külpolitikai irányvonalba illeszkedett az Anjouk térnyerése a Balkánon (Durazzo) és nem utolsósorban az Árpád-házzal kötött házassági szerződések is. GALASSO 2003. 85–98.

1408 Ahogyan Sággy Marianne is felhívta erre a jelenségre a figyelmet. SÁGGY 1999. 121–122.

avatkozás egy bizonyos területen a másik két zónában élő keresztények helyzetén jelentősen rontott volna. Ezenkívül a hadjárat előfeltételeit sem sikerült maradéktalanul megteremteni, hiszen a latin kereszténység egyesítése egy cél érdekében nem csak az európai államok kontinensen belüli ellentétei, hanem a muszlim világgal kialakított gazdasági kapcsolatai miatt is közel lehetetlennek bizonyult.¹⁴⁰⁹

A Kelet-Mediterráneumba indítandó keresztes hadjáratok aktualitása ezen kívül a nemzetközi politikai helyzettel párhuzamosan változott. Az avignoni pápák diplomáciai törekvéseiben azokban az időszakokban kerülhetett előtérbe, amikor a Szentszék figyelmét nem kötötték le egyéb, sürgetőbb ügyek, így az itáliai Pápai Államok helyzete, vagy az angol-francia konfliktus. Emellett bizonyos szubjektív tényezők – ideértve az egyes pápák diplomáciai kvalitásait, hozzáállását, személyes elgondolásait – befolyását sem szabad alábecsülnünk. A helyzet összetettségét az avignoni korszak során a különböző pápák különböző mértékben értették, vagy eltérő mértékben vettek tudomást róla.¹⁴¹⁰ V. Kelemen például hiába viselte különösen a szívén a hadjárat ügyét¹⁴¹¹ – ahogyan a két nappal a koronázása után kiadott enciklikákból is kitűnik, amelyekben a hadjáratot mint prioritást jelölte meg¹⁴¹² – a gyakorlati kivitelezésben kevés sikerrel járt.¹⁴¹³ 1308-ra két párhuzamos hadjárat-tervezet körvonalazódott: a

1409 A hitetlenekkel folytatott kereskedelem tiltásával már hosszú ideje próbálkoztak a pápák. A szankciók alkalmazására a magyar forrásanyagban is van példa: 1303-ban XI. Benedek Ágoston zágrábi püspököt hatalmazta fel, hogy Bernardus Giraldis de Florenzacót, akit a szaracénokkal való kereskedelem miatt közösfittettek ki korábban, a büntetése alól feloldozza. 1303. 12. 27.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 37, ep. 152; AOKt. I. 255. (495a. sz.); RB XI. 131. (163. sz.) Bár V. Kelemen trónra lépése után nem sokkal kiközösítéssel fenyegette meg azokat a nyugati hatalmakat, amelyek az iszlám világgal folytattak kereskedelmet, ez csak a keresztények közötti további konfliktusokhoz vezetett. Az így felszított ellenségeskedésre jó példa a johanniták és Genova ellentéte: 1311 telén a johanniták elfogtak egy genovai hajót, amely Alexandriából szállított fűszereket, valamint egyéb árukat, és pápai engedély nélkül nem engedték tovább. A genovaiak ezt követően a muszlimokkal próbáltak szövetséget kötni a johanniták Rodoszról való kiűzésére. MENACHE 1998. 107; LUTTREL 1975. 287.

1410 HOUSLEY 1986. 9–11.

1411 V. Kelemen életrajzírója, Sophia Menache szerint a Szentföld visszafoglalásának tulajdonított jelentőség és a hadjárat megszervezésére tett kísérletek diktálta V. Kelemen politikájában a Comtat-Venaissin-ben töltött idő hosszúságát és az angol-francia béke feltétlen támogatását. MENACHE 1998. 101.

1412 RC V. I. 133–135. (750–753. sz.), 232–233. (1247–1248. sz.), 233–234. (1250. sz.); RC V. II. 134. (2148. sz.); RC V. III. 154–162. (2987–2988. sz.), 165. (2992. sz.), 170–171. (3010. sz.)

1413 V. Kelemen már 1305-ben megszerezte IV. Fülöp francia király ígéretét a keresztes hadjárat megindítására. A megállapodást azonban a későbbiekben megváltoztatták: IV. Fülöp lehetőséget kapott arra, hogy visszalépjen a hadjáratról, ha királyságát veszélyeztetve látta. MENACHE 1998, 104. IV. Fülöp mellett II. Károly nápolyi király is ígéretet tett a keresztes hadjáratban való részvételre, amikor 1307-ben tárgyalt V. Kelemennel a Nápolyi Királyság tartozásainak visszafizetéséről az Apostoli Kamarának. A nápolyi uralkodó vállalta, hogy

johanniták egy *passagium particulare* keretén belül Ciprus és a kilikiai Örményország védelmére indítottak volna offenzívát;¹⁴¹⁴ egy másik támadás pedig Valois Károly vezetésével – aki második felesége, Courtenay Katalin révén aspirált Konstantinápoly trónjára¹⁴¹⁵ – Bizáncot vette volna célba.¹⁴¹⁶ Az utóbbi érdekében Valois Károly eleinte eredményes diplomáciát tudott folytatni, és a szerb királlyal,¹⁴¹⁷ majd Velencével való megállapodása után lányának, Valois Katalinnak Tarantói Fülöppel kötött házassága révén a Nápolyi Királyság támogatását is biztosította az ügynek.¹⁴¹⁸ Azonban a Dél-Balkánon időközben kedvezőtlenül alakult a helyzet, hiszen a szicíliai vecsernye után munka nélkül maradt, majd

ő, vagy valamelyik fia 300 lovagot vezet a Szentföldre, valamint anyagilag is támogatja a vállalkozás sikerét. RC V. II. 166–169. (2269. sz.)

1414 A pápai bullát a johanniták hadjáratáról ld. 1308. 08. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 124r, ep. 626.

1415 I. (Courtenay) Katalin II. Balduin császár unokája, és így Konstantinápoly címzetes császárnője volt, 1307-es haláláig. GEANAKOPILOS 1975. 46; CSUKOVITS 2015. 145.

1416 VIII. Mihály (1261–1282) az egyházi uniót próbálta arra használni, hogy a latin kereszteseket, és főként I. (Anjou) Károlyt távol tartsa a bizánci területektől. Ezért egyezett meg X. Gergellyel a II. Lyoni Zsinaton. A X. Gergelyt követő pápák kevésbé voltak türelmesek és az unió gyakorlati kivitelezését követelték (főként III. Márton, IV. Márton pedig Anjou Károlynak kedvezve, ki is közösi tette Mihályt), ami Bizáncban erős ellenállást váltott ki. VIII. Mihály ekkor más eszközöz folya modott: Szicíliaában támogatta az Anjou-ellenes pártot és az aragón koronát a szicíliai vecsernye során. Fia és utóda, II. Andronikosz (1259–1332) így már nem szorult rá, hogy nyugat-barát politikával tartsa távol az Anjoukat Bizáncról, folytathatott nyíltan nyugat-ellenes politikát. Ennek következményeként V. Kelemen kiközösítette. 1307. 06. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 49v, ep. 264; GEANAKOPILOS 1975. 27–68., főként 33–42.

1417 Korábbi Bizánc-barát politikáját elhagyva II. Uroš István (Milutin) 1308-ban kötött megállapodást Valois Károlyal. Valószínűnek tűnik azonban, hogy Milutin csak papíron fordult Bizánc ellen: így próbálta elejét venni, hogy a nyugati hatalmak támogassák bátyját Dragutint, akivel feszült viszonyban állt. FINE 1994. 257–258. Élisabeth Malamut is hasonló véleményen van a szövetség jellegét illetően; hozzáteszi, hogy Milutin azt a pillanatot használta ki a lys-i szerződés megkötésére (1308. 03. 27.) Valois Károlyal, amikor néhány évnyi törés következett be Dragutin Anjou-párti politikájában, mivel saját fiát akarta a magyar trónra ültetni. MALAMUT 2010. 144. Dragutin ennek érdekében összeházasította Magyarországi Katalintól (V. István magyar király lányától) született fiát, Ulászlót III. András magyar király nagybátyjának, Albertino Morosininnek unokájával, Constanzával. Mivel III. András korábban édesanyjának, Tommasinának és Albertinónak adta a szlavón hercegséget, Dragutin e terület követelésére is jogalapot szerzett. KRSTIĆ 2016. 39–40. Milutin több fronton is igyekezett aláásni Dragutin nyugati kapcsolatait, így 1306 augusztusában Tarantói Fülöppel szövetekezett. *Codex Blagay* 70–71. XXXIV. 1308-ban pedig V. Kelemen támogatását igyekezett megnyerni, mégpedig azzal az ígérettel, hogy katolikus hitre tér. 1308. 04. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 225r–v.

1418 GEANAKOPILOS 1975. 44. Tarantói Fülöp és Valois Katalin közeli rokonságban álltak. Fülöp II. Károly és Magyarországi Mária fia, I. Károly unokája, míg Valois Katalin – édesanyja révén, aki I. Károly lányának, Beatrixnak és Courtenay Fülöpnek a házasságából született – I. Károly dédunokája volt. A pápai házassági *dispensatio* Fülöp és Valois Károly ifjabb lányának, Johannának a nevére szólt. 1313. 05. 19.: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 109r, ep. 314.

Bizáncban a törökök ellen elszegődött, végül a fizetség elmaradása miatt a császár ellen fordult katalán zsoldosok – Valois Károly szövetségi ajánlata ellenére – észak felé vonultak és a Cephissus folyónál (más néven a halmyrosi csatában) aratott győzelmüket követően megdöntötték az athéni és thébai frank államokat. Ez a váratlan fordulat megfosztotta a keresztes hadat a Konstantinápoly ellen irányuló támadás lehetséges bázisától, így mind a francia, mind a pápai udvar a tervek átértékelésére kényszerült.¹⁴¹⁹

V. Kelemen ennek ellenére nem mondott le a Szentföld felszabadításáról, és az 1311-ben összeült Vienne-i Zsinaton is igyekezett e cél érdekében lépéseket tenni.¹⁴²⁰ Azonban az addig meghíusult tervekből a pápa levonta a saját következtetéseit, és az elszigetelt, „egyéni” vállalkozások támogatása helyett az általános hadjárat (*passagium generale*) meghirdetése mellett döntött a Vienne-i Zsinaton (1312. március 3.). A Szentföld felszabadításának költségeit a hat évre szóló tizedkivetésből befolyt összegből finanszírozták volna.¹⁴²¹ Rövid ideig úgy tűnt, hogy a zsinati határozatok meghozzák a várt eredményt, és kimozdítják a keresztes hadjárat ügyét a holtpontról. 1313-ban IV. Fülöp francia király, három fia (Lajos, Fülöp és Károly), sőt, II. Edward angol király is felvette a keresztet. A következő év tavaszán azonban meghalt V. Kelemen, majd novemberben IV. Fülöp is, így az előkészületek újból félbeszakadtak.¹⁴²² Az 1312-ben kivetett tized pedig „a legtöbb országban nagy részben vagy egészben a helyi uralkodók kincstárában végezte, pápai hozzájárulással vagy anélkül”.¹⁴²³

1419 GEANAKOPOLOS 1975. 46–47; TOPPING 1975. 108.

1420 A zsinatot összehívó *Regnans in coelis* kezdetű bulla – amelyet a magyar király, I. Károly is kézhez kapott – az egyházi reform és a templomosok ügye mellett a keresztes hadjáratot nevezte meg a zsinaton megtárgyalandó legfőbb problémák egyikének. 1308. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 237r–238v. A vienne-i zsinatról ld. még az V. 2. 2. fejezetet.

1421 1312. 12. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 227r, ep. 77. A pápai bulla címtettjei között volt az esztergomi és a kalocsai érsek is. A zsinat emellett hozott egy olyan rendelkezést, amelyben tükröződött az igény a végleges megoldásra a Szentföld fenyegetettségének problémáját illetően: az egyik kánon előírta a keleti nyelvek (görög, arab, héber, szír) tanítására szakosodott tanszékek felállítását a legnagyobb korabeli egyetemeken (Bologna, Párizs, Oxford, Salamanca). Ezt a döntést a történészek többnyire a már említett Ramón Llull befolyásának tulajdonítják, aki a szent helyek háborítatlanságát kiterjedt térítő tevékenységgel akarta biztosítani. BALDWIN 1985. 488–489; MENACHE 1998. 112–119; SZOVÁK 2013. 197.

1422 MENACHE 1998. 113–115.

1423 „[...] there were countries where all or most of the money ended up in the coffers of the local rulers, with or without papal permission.” HOUSLEY 1986. 190. E kölcsönök miatt a Szentszéket – de főként V. Kelemen – igen élesen kritizálta az utókor. Az adószedés a Francia Királyság területén volt a leginkább eredményes, de a beszedett összeg jelentős hányadát még V. Kelemen, ill. főként XXII. János uralkodása alatt a Szentszék kölcsönként továbbadta a francia koronának. Ugyanez történt azzal az egyévi tizeddel is, amelyet Angliában sikerült begyűjteni. Svédországban, Nápolyban, Aragóniában, és Magyarországon a pápai *collectorok* az uralkodókkal kötött kompromisszumok árán működhettek (erről bővebben ld. a IV. 2. 2. fejezetet). MENACHE 1998. 116–117; HOUSLEY 1986. 191–193.

V. Kelemen halála után a Szentföld felszabadításának kérdése egyre inkább háttérbe szorult, mivel az európai diplomáciai helyzet alakulása megakadályozta mind a Szentszék, mind a francia koronát abban, hogy a korábbihoz hasonló vezető szerepet töltsön be a hadjáratok megszervezésében. A pápai udvart először egy több mint kétéves *interregnum* bénította meg, XXII. Jánost pedig trónra kerülése után lefoglalta konfliktusa Bajor Lajossal és a Pápai Államok megtartásáért folytatott harc Itáliában. Bár a hadjárat kérdése még ekkor sem tűnt el a diskurzusból, a három utolsó Capet király (X. Lajos, 1314–1316; V. Fülöp, 1316–1322; IV. Károly, 1322–1328) rövid uralkodási ideje is hátráltatta a hosszútávú tervek kivitelezését.¹⁴²⁴ Általános hadjárat meghirdetésére így nem került sor, még akkor sem, amikor 1322 nyarán Egyiptom mameluk szultánja megtámadta a kilikiai Örményországot.¹⁴²⁵ A növekvő nemzetközi nyomás hatására¹⁴²⁶ – ugyanis 1323 januárjában a ciprusi király követsége is felkereste a pápát és a „legkeresztényibb” királyt – IV. Károly végül megkezdte az előkészü-

1424 V. Fülöp francia király helyett – akit jobban aggasztott Franciaország instabil politikai-katonai viszonya Flandriával, mint Jeruzsálem felszabadítása – például egyik nagybátyja, Lajos, Clermont grófja (Bourbon későbbi hercege) vette át a keresztes hadjárat tervezésében a vezető szerepet. Lajos egyik lánya, Beatrix, Luxemburgi János cseh király második felesége volt, Mária nevű lánya pedig először IV. Hugó ciprusi király fiához (Guy de Lusignan), másodsor pedig Tarantói Róbert címzetes latin császárhoz (Tarantói Fülöp és Valois Katalin fiához) ment feleségül. Azt, hogy mennyire központi figurájává vált Clermont grófja a keresztes mozgalomnak jól mutatja, hogy Marino Sanudo, aki a 14. század első felében a *passagium* egyik legaktívabb propagálója volt, XXII. János, V. Fülöp és Róbert nápolyi király mellett hozzá is eljuttatott egy példányt *Liber secretorum fidelium crucis* című könyvéből. Marino Sanudo (Torcellónak is nevezett) gazdag velencei kereskedő és államférfi volt, aki utazásai révén behatóan ismerte a helyzetet a Kelet-Mediterráneumban és *Romania* területén, 1321-ben utazott az avignoni kúriába, hogy a keresztes hadjárat megindítását személyesen sürgesse. Sanudo Egyiptomot tartotta a keresztes hadjárat kulcsának: könyvében egy állandó vízi blokádnak felállítását javasolta, amely elsorvasztotta volna Egyiptom kereskedelmét. Az így gazdaságilag meggyengített országot ezután könnyedén el lehetne foglalni, Egyiptomból kiindulva pedig meghódíthatták volna Palesztinát. DÜRRHOLDER 1913. 22; SAINTE-MARIE 1725. 298; TYERMAN 1982. 58. Marino Sanudo művét pedig ld. British Library Add. MS 27376, <https://www.bl.uk/collection-items/liber-secretorum-fidelium-crucis-by-marino-sanudo>, letöltés 2020. 01. 05.

1425 XXII. János „csupán” *indulgentia* ígéretével igyekezett ösztönözni a levantei latin rítusú keresztény országok (Örményország, Ciprus) megsegítésére vállalkozó kereszteseket. 1322. 12. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 111, fol. 285 v, ep. 1164–1166; LC J XXII. IV. 345–346. (18142–18149. sz.) XXII. János bullája, amelyben Örményország megsegítésére bízta a keresztényeket: 1322. 12. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 10.

1426 XXII. János is több levélben kérte IV. Károlyt, hogy vezessen hadjáratot 1322. 06. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 111, fol. 14v, ep. 78; LSC J XXII (France). II. 114–115. (1131. sz.); 1322. 12. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 111, fol. 191–192v, ep. 809–812, fol. 209v–211, ep. 914–916; LSC J XXII (France). II. 184–196. (1562. sz.) E dokumentumok alatt megjegyzésként a regisztrumkönyvek szerkesztői közölték XXII. János azon leveleit, amelyek szintén a keresztes hadjárat tárgyában íródtak 1321 és 1323 között.

leteket egy hajóhad felállítására.¹⁴²⁷ Mivel azonban a Nyugatról érkező sereget kivárni nem tudó örmény király időközben fegyverszünetet kötött a szultánnal, illetve 1323 novemberében a saint sardos-i incidens¹⁴²⁸ robbanékonyá tette a francia korona addig sem felhőtlen viszonyát Angliával, a hadjárat egy időre újra aktualitását veszítette.¹⁴²⁹

VI. (Valois) Fülöp (1328–1350) idején a francia korona ambivalensen viszonyult a keresztes hadjárat kérdéséhez. Egyfelől az új dinasztia számára a Kapetingek híres keresztes-tradíciójának felkarolása legitimáló tényezőként szolgálhatott és biztosíthatta a kontinuitást,¹⁴³⁰ ugyanakkor fennállt annak veszélye, hogy az ígért expedíció esetleges elhalasztása árthat az uralkodó belpolitikai helyzetének. VI. Fülöp ezért csak óvatosan használta a keresztes hadjárat ügyét propagandisztikus céllal.¹⁴³¹ XXII. János pedig megválasztása óta kivárt; addig nem tett konkrét lépést, amíg a francia király nem kötelezte el magát. A fordulatot – amelyről a korabeli francia nyelvű elbeszélő források is részletesen tudósítanak¹⁴³² – a francia udvar és a pápai kúria halogató politikájában Pierre

1427 1323. 02. 07.: AAV Reg. Vat., vol. 111, fol. 215v, ep. 919.

1428 Saint Sardos az Aquitániai Hercegség területén feküdt, amelyet az angol király a francia király hűbéreseként bírt. A 13. század végén – 14. század elején a francia korona egyre gyakrabban használta a párizsi parlament jogkörét arra, hogy az angol fennhatóság alatt álló területeket csökkentse. Ez történt Saint Sardos esetében is: 1318-ban a saint sardos-i bencés apát petícióban tiltakozott a parlament előtt az angol király, mint aquitániai herceg uralma ellen. Az ügy sokáig elhúzódott, de a parlament végül közvetlenül a francia királynak rendelte alá Saint Sardost, és IV. Károly egy erődtítmény építésére adott utasítást a városban. Ezt azonban a helyi angol erők 1323 novemberében felgyújtották, amiért IV. Károly elkobozta Aquitániát II. Edwardtól. Az ezt követő háború gyors francia sikert hozott, amely valószínűleg II. Edward belpolitikai helyzetének megrendüléséhez is nagyban hozzájárult. ALLMAND 1989. 9–10.

1429 TYERMAN 1982. 60–61.

1430 VI. Fülöp trónra kerülése előtt már kétszer is felvette a keresztet: 1313-ban és 1326-ban.

1431 Norman Housley megfogalmazása szerint „[...] *hatvan év gyakori használat után a francia keresztes hadjárat*hoz kapcsolódó propaganda (egyre inkább) *elsilányult*.” („*After sixty years of frequent use, French crusade-related propaganda was wearing thin.*”) Inkább III. Edward angol király volt az, aki retorikájában VI. Fülöp ellen igyekezett felhasználni a keresztes hadjáratot: többször kifejezte hajlandóságát a hadjáratban való részvételre, amelyben a francia király akadályozta, hiszen a Szentföld felszabadítására tett előkészületek álcája alatt Anglia megtámadására fegyverkezett. HOUSLEY 1986. 90.

1432 A *Grandes chroniques* első könyve szerint a pátriárka Párizsban beszámolt a szultán kompromisszumképtelenségéről. Ez arra sarkallta a királyt és a jelen lévő főurakat, hogy kinyilvánítsák szándékukat a hitetlenek elleni harc újrakezdésére, amit természetesen a pápa is lelkesen támogatott. Az év végén VI. Fülöp és XXII. János is nagy lendülettel kezdte meg a hadjárat előkészítését, sőt, 1332 nyarán Fülöp jelentős összeggel támogatta az örmény királyt is. A *Grandes chroniques* helytállóan tudósít róla, hogy VI. Fülöp októberben felvette a keresztet, a navarrai király, Pierre de la Palu, valamint Bourbon, Brabant és Burgundia hercegeinek kíséretében. GCF I. 134. *Grandes chroniques* szerint VI. Fülöp már 1334-ben, tehát XII. Benedek megválasztása után közvetlenül fel akarta keresni a pápát – minden bizonnyal azért is, hogy a hadjáratához szükséges további lépésekről tárgyaljanak

de la Palu (másként de la Palud) jeruzsálemi pátriárka¹⁴³³ ciprusi, illetve egyiptomi küldetésének – a szultánnal folytatott tárgyalásainak – teljes kudarcra hozta meg 1331 elején.¹⁴³⁴ Ennek hatására¹⁴³⁵ VI. Fülöp megkezdte az egyeztetést a Szentszékkal a keresztes hadjárat megindításáról.¹⁴³⁶ XXII. János 1333 júliusában hirdette meg az általános hadjáratot,¹⁴³⁷ amelyet 1336-ra terveztek a francia király vezetésével.¹⁴³⁸

–, de egy betegség meghiúsította szándékait, így csak 1336-ban jutott el Avignonba. GCF I. 146-147; 152. A *Chronique de quatre premiers Valois* ennél szűkszavúbban, de szintén hitelesen annyit jegyez fel az 1333-as évnél, hogy a pápa kihirdette a hadjáratot és Valois Fülöp francia királyt bízta meg a vállalkozás vezetésével. CQPV 4–6. Froissart voltaképpen VI. Fülöp 1336-os avignoni látogatásába sűríti az 1331 és 1336 közötti időszak eseményeit, s közben több tévedést is elkövet. Az első könyv első kötetéből megtudhatjuk, hogy a francia király avignoni tartózkodásával egy időben XII. Benedek pápa értesült Örményország elstéről, ami keresztes hadjárat kihirdetéséhez vezetett. Froissart szerint VI. Fülöp, a keresztes sereg parancsnoka mellett a navarrai, az aragón és a cseh király (akit tévesen Károlynak nevez), több bíboros, számos herceg és gróf is felesküdt a hitetlenek elleni harcra. Az amiens-i kézirat Bajor Lajost is megemlíti, aki jó keresztény uralkodóhoz méltóan ígéretet tett a keresztesek átengedésére. A római kézirat a német-római császárról nem szól a hadjáratban, de Róbert szicíliai királyt is Avignonban tudja a hadjárat meghirdetésekor. A nápolyi király Fülöp hívására érkezett a pápai székhelyre és nagyon megörült a hadjáratnak, mert vissza akarta szerezni örökségét, vagyis Jeruzsálemet. FROISSART I. 1/2. 354. Ezenkívül Froissart leírása szerint VI. Fülöp azonnal hozzálátott a hadjárat megszervezéséhez, és a megtett intézkedések tekintetében még Bouillon Gottfridet is felülmúlta. Értesítette a magyar és a ciprusi királyokat, Genovát és Velencét, Marseille, Montpellier, Aigues-Mortes és Lattes kikötőkben pedig egy 60 ezer fős hadsereg szállítására alkalmas hajóhadat szereltetett fel. Minthogy az egész világon közzé tették a pápa felhívását, hozzávetőleg 300 ezer ember vette fel a keresztet. Froissart éleslátóan hozzáteszi, hogy a keresztes hadjárat különösen azoknak az uraknak volt kedvére, akik csak fegyverben tudták értelmesen eltölteni az idejüket: „*Si fu tantost celle crois publiie et preecie par le monde, et venoit à tous signeurs à grant plaisance, et especialment à chiaus qui voloient le tamps dispenser en armes, et qui adonc ne le savoient bien raisonnablement où emploier.*” FROISSART I. 1/2. 116.

1433 Latin írásmódban Petrus de Palude. Domonkos szerzetes, *magister theologiae*, Jeruzsálem latin pátriárkája 1329-től 1342-ben bekövetkezett haláláig. HC I. 276; DUNBABIN 1991.

1434 A pátriárka először Avignonba ment, onnan utazott VI. Fülöphöz Párizsba. XXII. János levele a francia királynak de la Palu indulásáról: 1331. 02. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 29, ep. 133.

1435 VI. Fülöp uralkodásának elején a mórok ellen, a kasztíliai király megsegítésére tervezett hadjáratot. Pierre de la Palu sürgetése mellett XI. Alfonz mórokkal kötött fegyverszünete is hozzájárult, hogy VI. Fülöp a Szentföldre indítandó hadjárat felé fordította figyelmét. VIARD 1936. 307.

1436 VI. Fülöp 1331. novemberben felvette a kapcsolatot a velencei dózsával, hogy tanácsadókat kérjen tőle a vízi utazás kivitelezéséhez, XXII. János pedig decemberben a hadjáratban való részvételre buzdító bullákat publikált. 1332 nyarán emellett a francia korona jelentős összeggel támogatta a szorongatott helyzetben lévő örmény királyt. VIARD 1936. 307–308.

1437 Ld. 21. tábl. 4. sz.

1438 VI. Fülöp októberben vette fel a keresztet Párizsban a navarrai király, Pierre de la Palu, valamint Bourbon (vagyis a korábban említett Lajos, Clermont grófja), Brabant és

Ezzel párhuzamosan az Égei-tenger térségében is formálódott egy török-ellenes liga: Bizánc, Velence és a johanniták egyezséget írtak alá Rodoszon 1332 szeptemberében, amelyben megállapodtak, hogy egy 20 hajóból álló flottát fognak öt éven keresztül fenntartani az égei-tengeri kereskedelem török kalózhajóktól való biztosítására. A két kezdeményezés 1333–1334 telén kapcsolódott össze, amikor XXII. János és VI. Fülöp is csatlakozott a rodoszi szövetséghez és vállalták, hogy négy-négy hajó felszerelésével járulnak hozzá a flottához.¹⁴³⁹ Azonban még ugyanezen év decemberében meghalt XXII. János, és ez a kereszties hadjáratok (hadjárat-tervezetek) lezárását jelentette a 14. század első felében.¹⁴⁴⁰ Bár XII. Benedek megválasztását követően szinte azonnal XXII. János politikája mellett foglalt állást,¹⁴⁴¹ 1336 márciusában végül – főként az angol-skót háború miatt mélyülő angol-francia konfliktus hatására¹⁴⁴² – felmentette VI. Fülöpöt esküje alól és eltörölte a kivetett tizedet.¹⁴⁴³

Mint a fenti összefoglalásból kitűnik, a kereszties hadjárat megszervezése többnyire kétpólusú volt: a gyakorlati kivitelezés oroszlánrészét általában a francia korona vállalta magára, az átkelés népszerűsítéséért pedig a Szentszék volt a felelős. Az I. Károly korabeli Magyar Királyság is elsősorban a pápai udvar közvetítésével került kapcsolatba a Kelet-Mediterráneumot érintő hadjárat-ter-

Burgundia hercegeinek kíséretében. VIARD 1936. 305.

1439 A nemzetközi hajóhad első (és egyben utolsó) bevetése reménytelen alakult: 1334-ben győzelmet aratott a törökök felett az Adramyttium (Edremit)-öbölben. HOUSELY 1986. 23–27; CARR 2013. 170–171; FAVIER 2006. 491–492.

1440 A francia hajók ténylegesen elkészültek a keleti útra, de VI. Fülöp és III. Edward konfliktusa miatt a La Manche felé irányították őket, az Anglia felől érkező esetleges vízi támadások kivédése céljából. VIARD 1936. 314–316. Ezt követően csak az 1360-as brétigny-i béke adott a pápának (VI. Incének, majd V. Orbánnak) lehetőséget, hogy újra a kereszties hadjárat ügyére irányítsák a figyelmet. Mivel Keleten a helyzet egyre sürgetőbbé vált – 1354-ben a törökök Gallipoli elfoglalásával megvetették lábukat az európai kontinensen, 1362-ben pedig Drinápoly is elesett – a témát még akkor is szóba kellett hozni, ha II. János, fogsága és váltságdíja, a kompániák és az ország gazdasági állapota miatt egyértelműen nem volt olyan helyzetben, hogy egy kereszties sereg élére állhasson. A francia és az angol uralkodók elkötelezése a törökök elleni küzdelem ügyének a pápa számára azonban nagyobb európai figyelem elnyerésével bíztatott. Közismert, hogy I. Lajos magyar király is lelkesen támogatta a kereszties hadjárat gondolatát, 1364-ben IV. Károly császárhoz csatlakozva Krakkóban Péter ciprusi királlyal is találkozott. SROKA 2010. 319–324. Csak akkor állt el a hadjárat kivitelezésétől, amikor úgy tűnt, terveivel magára maradt. BÁRÁNY 2006. 144–145; FRAKNÓI 1901. 238–255.

1441 1335. 01. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 120. ep. 1. (MNL-OL DF 291690); AOkl. XIX. 28. (50–51. sz.) XII. Benedek később megerősítette XXII. János bulláját a tizedkivetésről. 1335. 06. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 119. ep. 29.

1442 DÉPREZ 1902. 105–138; TYERMAN 1982. 65.

1443 1336. 03. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 131, fol. 11 r, ep 39; DÉPREZ 1902. 410–413. (teljes szövegű kiadás) XII. Benedek neheztelő levelét a francia királynak ld. 1340. 08. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 135, fol. 107r, ep. 293. (MNL-OL DF 291791); AOkl. XXV. 236. (509. sz.)

vezetekkel. A témához kapcsolódó magyar vonatkozású forrásokat¹⁴⁴⁴ tartalmuk alapján két csoportra oszthatjuk. Egyrészt rendelkezésünkre állnak olyan dokumentumok, amelyek a magyarországi egyházszervezet segítségével az ország (emberi és anyagi) erőforrásait akarták a cél szolgálatába állítani: ide tartoznak az általános hadjáratot és a tizedkivetést bejelentő pápai bullák 1312-ből és 1333-ból, amelyeket a magyarországi egyház főpapjai is megkaptak.¹⁴⁴⁵ Az adószedés esetében – a fennmaradt számadáskönyveknek köszönhetően – viszonylag pontos képet alkothatunk arról, hogy a pápai udvar politikája milyen mértékben járt sikerrel.¹⁴⁴⁶ Amit sokkal nehezebb megítélni, az a Szentszék keresztes hadjárat érdekében kifejtett tevékenységének hatása a korabeli Magyarország laikus lakosságára; vagyis hogy lelkük megváltásának reményében¹⁴⁴⁷ hányan tettek fogadalmat a szent háborúban való részvételre, és a felesküdték mekkora hányada jutott el (eljutott-e egyáltalán valaki?) a tényleges cselekvésig.¹⁴⁴⁸ Bár általános érvényű következtetések levonásához nem áll rendelkezésünkre elegendő adat, elszórtan találunk utalásokat a szándék meglétére. *Lochouch*-i Dénes fia István, Esztergom egyházmegyei *miles* 1332-ben, feltehetően avignoni tartózkodása idején kérvényezte a pápa hozzájárulását szentföldi útjához.¹⁴⁴⁹ XXII. János válaszából kiderül, hogy konkrétan fegyveres szolgálatról volt szó (*ad terram sanctam te transferre et pro defensione fidei catholice inibi militare*). A pápa nem csak jóváhagyta a kérést, hanem VI. Fülöp tervezett hadjáratáról is tájékoztatta a lovagot, illetve engedélyezte, hogy gyóntatója által halála pillanatában teljes bűnbocsánatban részesüljön.¹⁴⁵⁰ Dénes fia István mellett 1339-ben egy másik Esztergom egyházmegyei lovag, Pál (*Mayor dict. nobilis vir, miles*) is engedélyt kapott a Szent Sír és a Szentföld más szent helyeinek (*et alia oratoria*

1444 Ld. 21. táblázat.

1445 21. tábl. 2., 6., 9. sz.

1446 Ld. a IV. 2. 2. fejezetet.

1447 A hadjárat meghirdetése kapcsán publikált spirituális engedményeket ld. 21. tábl. 5., 7. sz.

1448 A *Grandes chronique* leírása szerint az 1365-ös alexandriai hadjáratban vettek részt magyarok: „[...] *Philippot, le cappitaine des Crestiens n'y estoit point, mais il estoit venu au navire pour aucuns besoingnes parlementer [...]. En ceste besoingne furent bien mors trois cens Crestiens. Alors qu'ilz le sceurent, ilz partirent du port et singlerent contreval la marine et choisirent en mer navire et envoierent espier se c'estoient Sarrasins. Maiz ilz trouverent que c'estoient Crestiens et estoient Hongres. Et là estoit ung bon chevalier de l'ostel du roy de Hongrie. Et estoient en sa compaignie bien seize cens pelerins. Toutes les deux armées, apres ce qu'ilz s'entrefurent diz leurs pensées et leurs aventures, se mistrent ensemble. Et par le conseil de Philippot ilz retournerent à Japhé. Soudainement et sans noise, par ung point du jour, ilz se mistrent en hable et entrèrent en la ville qui de celle partie estoit mal fermée. Les Crestiens entrèrent en la ville et y bouterent le feu et occistrent grant nombre de Sarrasins, car ilz furent soupprins des Crestiens.*” CQPV 189–190.

1449 Erről részletesen ld. a IV. 1. 2. fejezetet.

1450 1332. 02. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 101, fol. 270v, ep. 768; THEINER I. 546. (DCCCXLIX. sz.). Az *Ut per litteras* adatbázisban (056510 számmal) a dokumentumhoz hibásan THEINER I. 545. (DCCCXLVII. sz.) hivatkozást adtak meg.

Terrae Sanctae) meglátogatására, öt személy kíséretében.¹⁴⁵¹ Hasonló kegyben részesült 1341-ben több győri, csanádi és egri egyházmegyei laikus (Ottus fia Miklós, Dénes fia István, Rufus fia Tamás és *Kwrch* fia Demetronius).¹⁴⁵² Doncs¹⁴⁵³ zólyomi ispánról is elárulják a források, hogy valamikor fogadalmat tett Jézus sírjának felkeresésére. E kötelezettség alól – figyelembe véve a nélkülözhetetlen szolgálatot, amelyet I. Károlynak nyújtott – 1323-as avignoni követsége idején XXII. János felmentette.¹⁴⁵⁴ A fegyveres harcra tett utalások hiányában azonban az utóbbi esetekben nem a keresztes hadjáratban való részvételtől, hanem zárandoklatokról volt szó.¹⁴⁵⁵

A második kategóriába tartozó iratok közvetlenül a magyar királyra, mint az európai diplomácia résztvevőjére próbáltak hatni.¹⁴⁵⁶ Annak ellenére, hogy a 14. század első felének pápai közül V. Kelemen tett a legtöbbet a hadjárat megvalósításáért, XXII. János volt az, aki a legintenzívebben próbálta megnyerni I. Károlyt az ügynek. Ez a nyomásgyakorlás a *passagium generale* 1333-as meghirdetéséig csak közvetetten jelentkezett; legkorábban a pápa egy 1318-ban Fülöp tarantói hercegnek írt levelében érhető tetten.¹⁴⁵⁷ Ebben a levélben XXII. János – Fülöp korábbi üzenetére válaszolva – kifejezi támogatását a herceg terveivel kapcsolatban. Üdvözlí, hogy fel akarja venni a harcot a görög szakadárokkal, különösen II. Uroš Istvánnal („[...] *Grecos scismaticos et specialiter regem Urosium persequi et impugnare conceperis* [...]”), és ehhez I. Károly magyar király és II. (Šubić) Mladen horvát bán támogatását igyekszik megszerezni. Bár nem bizonyítható, hogy a szövetség létrejött, Tarantói Fülöp politikai közeledése una-kaöccséhez 1318-ban tökéletesen illeszkedett az események logikai sorába, és a következő néhány év történései is a két Anjou diplomáciájának valamilyen szintű összehangolását sejtetik.¹⁴⁵⁸ Ez volt ugyanis az az időszak, amikor a nápolyi

1451 1339. 01. 29. AAV Reg. Vat., vol. 127, ep. 74. (AAV Reg. Aven., vol. 53, fol. 60.); THEINER I. 630. (DCCCCXLVII. sz.).

1452 1341. 01. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 129, IIIa, (MNL-OL DF 291743); AOkt. XXV. 18. (22. sz.)

1453 Adattár 38. sz.

1454 1323. 12. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78r–v, ep. 924; THEINER I. 494. (DCCLV. sz.); AOkt. VII. 307. (668. sz.)

1455 CSUKOVITS 2003. 23–31.

1456 21. tábl. 8. sz. A magyar főúri rétegnek – főként nyugat-európai összehasonlításban – kevés közvetlen kapcsolata volt a pápai udvarral, így az itteni főpapoknak, báróknak korántsem szánt akkora szerepet a pápai udvar, mint például Franciaország esetében.

1457 21. tábl. 3. sz.

1458 Fontos megjegyeznünk, hogy Tarantói Fülöp ez idő alatt végig a pápai udvarban tartózkodott. Ő vezette a Róbert király által VI. Fülöphöz, majd XXII. Jánoshoz küldött követséget 1318 tavaszán, és az Apostoli Kamara *exitus* bejegyzése szerint még 1320 áprilisában is Avignonban tartózkodott (AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 38, fol. 68.) ld. 1320 03 13.: AAV Reg. Vat., vol. 110/II, fol. 13, ep. 70, az *Ut per litteras apostolicas* adatbázisban 1005. számmal szereplő oklevélhez fűzött, 1. jegyzetet. Az *Anonymi Descriptio Europae Orientalis* szerzője szerint Uroš király ellen Valois Károly I. Károly magyar király szövetségeseiként tudott volna fellépni. Az együttműködés hosszútávú célja természetesen Konstantinápoly

Anjouk balkáni érdekei több ponton is beavatkozást sürgettek. Tarantói Fülöpnek egyrészt biztosítania kellett az Akháj Fejedelemség feletti fennhatóságát, vagy az 1316-ban megözvegyült Mathilde de Hainaut, Guillaume de Villehaudin örökösének az Anjouk szövetségi körén belül történő kiházásításával, vagy – ha az első lehetőség nem kivitelezhető – az örökös nő politikai szintérről való eltávolításával.¹⁴⁵⁹

Potenciális veszélyforrást jelentett Tarantói Fülöp számára az Epiruszi Despotátus belpolitikai helyzete is, amelyre első felesége, Tamara révén tartott igényt és ahol apósa, I. Nikephorosz (1271–1296 és 1298 között) halála óta erősödött a bizánci befolyás. A fejedelemséget régensként kormányzó özvegy, Anna a Thesszalonikéi Királyság felől érkező támadások és Fülöp trónigénye ellen a bizánci császár támogatásával igyekezett fia, Tamás öröklését biztosítani. Bár Anjou Fülöp személyesen vezetett hadjáratlalt akarta a helyzetet saját javára eldönteni, Epirusz Anjou „inváziója” 1304 és 1307 között mérsékelt sikert ért el. Az 1310-es évek végére megromló bizánci-epiruszi viszony arra készítette az immár önállóan uralkodó Tamás despotát, hogy újra az Anjouk felé közeledjen. Mielőtt azonban bármilyen konkrét megállapodás születhetett volna, Tamást saját unokaöccse, Nicola Orsini, Kefalónia grófja (1317–1323) meggyilkoltatta (1318).¹⁴⁶⁰ A pápai levélben említett II. Uroš István (Milutin) szintén bizánci szövetsége révén terjeszkedhetett dél felé, amely az Anjouk albániai területeit is veszélyeztetete.¹⁴⁶¹ Mindez azt jelentette, hogy Tarantói Fülöpnek nagyjából egyszerre kellett kezelnie a Mathilde de Hainaut megözvegyülése miatt az Akháj Fejedelemségben kialakult belső krízist, az Epiruszi Despotátus bizonytalan helyzetét, amely

megszerzése lett volna. A forrást elemzi CSUKOVITS 2015. 146–147.

1459 Tarantói Fülöp 1309-ben hűtlenségre hivatkozva eltaszította első feleségét, az epiruszi despota lányát, Tamarát, majd 1313-ban Valois Katalint vette el, aki korábban Burgundiai Lajossal volt eljegyezve. A hoppon maradt vőlegénynek kiengesztelésül felajánlották Mathilde de Hainaut kezét (Isabelle de Villehardouin második, Florent de Hainaut-val kötött házasságából született lányát). Burgundiai Lajos így Fülöp vazallusaként került az Akháj Fejedelemség élére. Mathilde azonban 1316-ban megözvegyült. Az így keletkezett hatalmi űrt Tarantói Fülöp gyorsan és egy megbízható személlyel próbálta betölteni: Mathilde-ot saját öccséhez, János gravinai grófhhoz akarta hozzáadni. A tervezett unióhoz már a pápai *dispensatiót* is megszerezték (1318. 03. 29: AAV Reg. Vat., vol. 68, ep. 2283, AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 408r), amikor az Avignonba hurcolt menyasszony-jelölt bevallotta, hogy férje halála után titokban egy burgundiai lovaggal kötött házasságot. Ez a fejlemény az Anjouknak kedvezett: arra hivatkozva, hogy Mathilde megszegte a velük kötött egyezséget (amelybe beletartozott, hogy nem házasodik az Akháj Fejedelemség hűbérurának, vagyis Tarantói Fülöp beleegyezése nélkül), minden jogától megfosztották az örökös nőt. FINE 1994. 239–241; TOPPING 1975. 116.

1460 FINE 1994. 236–240., 247; MALAMUT 2010. 143–144; TOPPING 1975. 107., 121.

1461 Milutin hódításai a terület katolikus egyházszervezetét is negatívan érintették; erről tanúskodik XXII. János 1317-es levele, amelyben a szerb király által elűldözött András krujë-i (Crojensis) püspök járadékáról gondoskodik. 1317. 09. 27.: AAV Reg. Vat., vol. 67, ep. 96. (AAV Reg. Aven., vol. 8, fol. 70r)

két irányból is fenyegette az Anjou uralom alatt álló területeket (az Akháj Fejedelemséget északról, Albániát délről), valamint a szerb-bizánci szövetség által Albániára gyakorolt nyomást. I. Károly magyar király szempontjából a néhány éve Anjou-párti politikát folytató Dragutin 1316-os halála jelentett fordulópontot, ugyanis Milutin a magyar király jóváhagyása nélkül megszállta bátyja Magyarországgal közvetlen szomszédságában fekvő területeit. I. Károly – akinek belpolitikai konszolidációjához nyugodt viszonyokra volt szüksége a déli határok mentén is – két hadjáratban (1317 elején és 1319 augusztus-szeptemberében) vonult Milutin ellen, és mindkét alkalommal győzelmet aratott.¹⁴⁶²

Az 1318-as évet követően az általános hadjárat 1333-as meghirdetéséig alábbhagyott keresztes propaganda I. Károlyt is mentesítette a Szentszék nyomásától. Fontos rámutatnunk, hogy az 1330-as évek elején a pápai udvar éppen akkor fejtette ki a legaktívabb diplomáciai tevékenységet a keresztes hadjáratot érintően, amikor I. Károly és Róbert nápolyi király örökösödési tárgyalásai is a legélénkebb fázisukba léptek. XXII. János minden jel szerint I. Károly nápolyi útját lehetőségnek látta arra, hogy megnyerje a keresztes hadjárat ügyének, ugyanis a viszonylagos földrajzi közelség elvileg megkönnyíthette magyar király meggyőzését. Elképzelhető, hogy az augusztus 20-ára datált, *passagium generalét* bejelentő pápai bullát¹⁴⁶³ Károly már Nápolyban kapta kézhez.¹⁴⁶⁴ 1333 ősz elején XXII. János pedig Bertrand de Saint-Geniès angoulême-i dékánt, a pápai kúria ügyhallgatóját¹⁴⁶⁵ küldte Nápolyba a francia király követének kíséretében, hogy a nápolyi és magyar királyokkal a keresztes hadjáratról tárgyaljon.¹⁴⁶⁶ A források (hiánya) alapján azonban valószínűsíthető, hogy a pápa erőfeszítései¹⁴⁶⁷ kevés eredménnyel jártak; Róbert és I. Károly külpolitikai célkitűzéseinek sarokpontja egyértelműen az volt, hogy az Anjou-dinasztia két ága közötti viszonyt rendezzék.¹⁴⁶⁸

1462 FINE 1994. 259–262; TOPPING 1975. 117. Krstić hozzáteszi, hogy II. Mladen horvát bán is I. Károly második hadjáratával egy időben, 1318 nyarán foglalt el szerb területeket. KRSTIĆ 2016. 47–48.

1463 22. tábl. 8. sz.

1464 I. Károly és András herceg Nápolyba való megérkezésének pontos dátuma nem ismert, de annyi bizonyos, hogy 1333 nyarán történt. LUCHERINI 2013. 346–347.

1465 Pápai káplán és ügyhallgató, *iuris utriusque professor*, 1334-től 1350 júniusában bekövetkezett haláláig Aquileia pátriárkája. HC I. 99. Az 1333–1334-es itáliai megbízatás során szintén feladata volt, hogy Rómában békét érjen el az Orsinik és a Colonnák között. TILATTI 2017, online változat: [http://www.treccani.it/enciclopedia/bertrand-de-saint-genies_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/bertrand-de-saint-genies_(Dizionario-Biografico)), letöltés 2019. 11. 07.

1466 A pápai küldött költségeinek elszámolását ld. 1333. 09. 01.–1334. 06. 11.: AAV Instr. Misc. 1262.

1467 A pápa Róbert királyt is sürgette, hogy csatlakozzon a hadjáratához és nápolyi utazása alkalmával unokaöccsét is nyerje meg az ügynek. 1333. 07. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 117, fol. 148, ep. 746.

1468 Norman Housley szerint Róbert nápolyi király azért sem lelkesedett különösebben a keresztes hadjáratért, mert kimerültek a tartalékai (ti. a guelfek ellen Itáliában folytatott

V. 2. 3. 2. Az eretnekség

A Szentföld visszafoglalásának gondolatánál valószínűleg jobban foglalkoztatta a magyar királyt és a magyar egyháziakat az eretnekek ellen folytatott keresztes hadjárat.¹⁴⁶⁹ Az elsődlegesen Boszniában problémát jelentő eretnekség megfékezésére a 13. századtól visszatérően történtek kísérletek a magyar királyok részvételével, de ezek egyike sem járt végérvényes sikerrel. I. Károly korában a Magyarország déli szomszédságában fekvő területek politikai instabilitása sem kedvezett az eretnekség elleni harcnak, így a pápai udvar csak Kotromanić (II.) István (1314–1353) boszniai hatalmának visszaállítása után (1322) tett lépéseket az ügy előmozdításának érdekében.¹⁴⁷⁰ Bár Boszniában korábban a domonkosok folytattak inkvizíciós tevékenységet, XXII. János (IV. Márton és VIII. Bonifác döntéseit követve)¹⁴⁷¹ 1325-ben egy ferences rendű szerzetest, Fábiánt (*inquisitor pravitatis heretice*) bízta meg a feladattal.¹⁴⁷² A ferencesek és a domonkosok között komoly ellentétet okozott, hogy a pápa nem sokkal később a prédikátor testvéreket is felszólította a herezis üldözésére, 1326-ban Magyarország területén (*in Regno Ungarie*),¹⁴⁷³ 1327 elején pedig minden erdélyi, boszniai és szlavón eretnek ellen (*contra omnes Transilvanos, Bosnenses et Sclavonie qui heretice fuerint per regnum Ungarie crucem facias predicari*).¹⁴⁷⁴ Utóbbi alkalommal azt is meghagyta, hogy a domonkosok, akárcsak a más rendbeli, a Magyar Királyságban szintén apostoli felhatalmazással működő inkvizítorok a nézeteltérés el-

küzdemei miatt, hiszen alig telt el néhány év azóta, hogy Bajor Lajos elhagyta Rómát). HOUSLEY 1986. 26. Talán az is tovább csökkentette a hadjárat érdekében kifejtett diplomácia eredményességét, hogy a vállalkozás megvalósításában legérdekeltőbb személy, Tarantói Fülöp 1331-ben meghalt. (XXII. János levele a francia királynak a tarantói herceg haláláról és örökségéről az *Ut per litteras apostolicas* adatbázisban 1318. 11. 29-ére datálva: AAV Reg. Vat., vol. 109, fol. 230v, ep. 860; AAV Reg. Vat., vol. 110/I, fol. 77, ep. 274). A Moreában fekvő Anjou-területeket János gravinai gróf és Valois Katalin, Fülöp özvegye felosztották maguk közt. TOPPING 1975. 122; FINE 1994. 241.

1469 FINE 1975. 177–187; FRAKNÓI 1901. 156–158; GALAMB 2010. 171–178.

1470 I. Károly harcairól a régióban ld. KRISTÓ 1988. 61–63., 78–79; a boszniai eretnekségről pedig SZÁNTÓ 1996. 141–142. A ferencesek és a domonkosok ellentétének összefoglalását ld. TERNOVÁČZ 2017.

1471 Fábián kiküldésének előzményeként tekinthetünk XXII. János 1321-es bullájára, amely a különböző pogány népek (*in terras Saracenorum, Paganorum, Grecorum, Bulgarorum, Cumanorum, Yberorum, Alanorum... etc.*) földjére induló ferences rendi misszionáriusoknak széles joghatóságot biztosított. 1321. 10. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 73, fol. 4v–5r, ep. 24 (Má: MNL-OL DF 237322, DF 275501); AOkt. VI. 111. (285. sz.); LC J XXII. IV. 158. (16102. sz.)

1472 XXII. János Kotromanić Istvánhoz és I. Károlyhoz intézett leveleit ld. 1325. 06. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 78, ep. 6 (AAV Reg. Aven., vol. 22, fol. 50r); AOkt. IX. 137. (236. sz.).

1473 1326. 10. 01.: MNL-OL DF 191647; THEINER I. 506–507. (DCCLXXIX. sz.); AOkt. X. 245. (396. sz.)

1474 1327. 02. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 20; THEINER I. 513. (DCCXCI. sz.); AOkt. XI. 35. (62. sz.)

kerülése érdekében küldjenek képviselőket a pápai udvarba.¹⁴⁷⁵ XXII. János nem sokkal később azzal magyarázta a két rend egyidejűnek mondható megbízását, hogy a domonkosok számára az apostoli leveleket – a ferencesek már meglévő jogainak elhallgatásával – a Magyarországra (*pro [...] orthodoxe fidei et Romane ecclesie negotiis*) küldött Zágrábi Mátyás¹⁴⁷⁶ eszközölte ki tőle.¹⁴⁷⁷ Mátyás magyarországi delegálásának célja és részletei egyébként nem tisztázottak,¹⁴⁷⁸ anynyi azonban elmondható, hogy 1328-ban *Apostolice sedis nuntius*ként írt át az erdélyi püspök kérésére egy privilégális oklevelet,¹⁴⁷⁹ valamint (valószínűleg az esztergomi egyház területén) *dispensatio*kat is osztott, amelyre azonban a pápai udvar álláspontja szerint nem volt felhatalmazása.¹⁴⁸⁰

1327 júliusában aztán a pápa – miután Fábián panaszából értesült az egyidejű felhatalmazásból eredő konfliktusról – igyekezett egyértelművé tenni a helyzetet, és a ferenceseknek ítélte az inkvizítori jogokat *in partibus Servie, Rasie, Dalmatie, Croatie, Bosne atque Istrie et in archiepiscopatibus Duracensi, Antibarensi, Ragusino, Spalatensi et Iadrensi*.¹⁴⁸¹ Bár elképzelhető, hogy Fábián az ügy érdekében még I. Károlyt is felkereste,¹⁴⁸² az inkvizítor munkája ezt követően sem zajlott zökkenőmentesen;¹⁴⁸³ valójában nem tudható, hogy Boszniába

1475 „Per hoc autem non intendimus aliis inquisitoribus aliorum ordinum, si qui sint in eodem regno auctoritate apostolica deputati, preiudicium generari ...” 1327. 02. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 13; THEINER I. 511–512. (DLCCXXXVII. sz.); AOkl. XI. 32. (55–56. sz.)

1476 Adattár 132. sz.

1477 Megbízását ld. 1327. 05. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 29. (AAV Reg. Aven., vol. 28, fol. 403v); THEINER I. 514. (DCCXCIII. sz.); AOkl. XI. 115–116. (239. sz.)

1478 Fraknoi Vilmos szerint Zágrábi Mátyás feladata volt, hogy rávegye a magyar királyt és a moldvaországi vajdát az eretnekek elleni fegyveres fellépésre. FRAKNOI 1901. 156–157.

1479 1328. 07. 03.: MNL-OL DF 277261.

1480 Erről egy esztergomi presbíter folyamodványa nyomán kibocsátott pápai levél tudósít: a pap törvénytelen gyermeke miatt fordult felmentésért Mátyáshoz, majd a pápai udvarhoz. 1330. 10. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 192. (AAV Reg. Aven., vol. 37. fol. 192v; MNL-OL DF 291534); THEINER I. 530. (DCCCXX. sz.); AOkl. XIV. 323. (558. sz.)

1481 1327. 07. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 82. ep. 31. (AAV Reg. Aven., vol. 28. fol. 40v); THEINER I. 514. (DCCXCIV. sz.); SZABÓ 1921. 91; KARÁCSONYI 1922. 305–308. A pápa ugyanilyen dátummal értesítette a döntésről I. Károlyt: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 32. (AAV Reg. Aven., vol. 28, fol. 404r; THEINER I. 515–516. (DCCLXXXV. sz.); AOkl. XI. 161–162. (340. sz.); LC J XXII. VI. 627. (29682. sz.); valamint a két érseket és *suffraganeus*aikat: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 33. (AAV Reg. Aven., vol. 28, fol. 407); THEINER I. 516–517. (DCCLXXXVI. sz.); AOkl. XI. 162. (341. sz.); LC J XXII. VI. 627. (29683. sz.)

1482 Bár elképzelhető, hogy csak udvariassági formuláról van szó, XXII. János egy 1327. augusztusi, I. Károlynak címzett levelében megemlítette, hogy Fábián beszámolt neki róla: a király kedvezően fogadta őt. „[...] *sicut eiusdem Fabiani inquisitoris rellione didicimus serenitatis tue grata sinceritas eundem ob eiusdem sedis reverentiam atque nostram gratiose receperit, et benigne in hiis que fidei respiciunt, pertractarit [...]*” 1327. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 34. (AAV Reg. Aven., vol. 28, fol. 407v); THEINER I. 517–518. (DCCLXXXVII. sz.); AOkl. XI. 189. (401. sz.); LC J XXII. VI. 627. (29684. sz.)

1483 Egy alkalommal maga a zárai érsek akadályozta Fábián inkvizítor munkáját, mivel kiszabadított két, eretnekséggel gyanúsított szerzetest, saját házában védelmet adott

egyáltalán eljutott-e. A ferencesek és a domonkosok ellentéte évekig tartó pereskedésébe torkollott. 1330-ban a pápa a zárai és a spalatói érsekeket bízta meg az ügy bírósági eljárás során történő lezárásával.¹⁴⁸⁴

Nem Fábián inkvizítori kinevezése volt azonban az első alkalom, amikor a boszniai eretnokség kérdése megjelent a magyar király és a pápai udvar kapcsolatában. Amint korábban említettem, 1325-ben XXII. János elutasította I. Károly kérését a hitetlenek ellen vívott harcához nyújtandó támogatást illetően.¹⁴⁸⁵ Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy elvileg a pápai tized harmadrészét azért foglalhatta le a magyar király, hogy a szakadárok és hitetlenek (*schismaticos et infideles*) ellen folytatott harcát finanszírozza.¹⁴⁸⁶ Igazán kényes politikai kérdéssé a magyar király és a Szentszék kapcsolatában azonban csak XII. Benedek uralkodása idején vált a boszniai helyzet. A pápa ugyanis – megelégedve II. (Kotromanić) István elnéző egyházpolitikáját – horvát nemesektől, Korbávia, Zengg, Bribir és Knin (Nelipícek) uraitól, kérte a ferencesek munkájának fegyveres támogatását.¹⁴⁸⁷ I. Károly nem engedhette meg, hogy a magyar szövetséges – és Kujáviai Erzsébettel kötött házassága révén a magyar király rokonává vált – Kotromanić elveszítse a hatalmat Boszniában, főként, hogy a pápai udvar tervét a Dalmácia megszerzésére törekvő Velence is támogatni látszott. A boszniai bán és a magyar király gyors reakciója¹⁴⁸⁸ elejét vette egy esetlegesen Bosznia területére induló keresztes hadjáratnak. 1339 folyamán a két uralkodó

nekik és még az inkvizítort is megütötte (*manus presumpsit mittere violentas*). XXII. János Bertrand ostiai püspököt, a zárai egyházi provinciában legátusi felhatalmazással bíró bíborost (röla ld. IV. 2. 1.) bízta meg az ügy kivizsgálásával. 1329. 11. 22.: THEINER MON SLAV I. 174–175. (230. sz.); AOkl. XIII. 366. (612. sz.) Érdekes részlet, hogy az incidens ellenére néhány hónappal később mégis a zárai érseket utasította a pápa, hogy a ferences inkvizítor védelmében járjon el. Ld. alább.

1484 1330. 03. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 95, ep. 80. (MNL-OL DF 291512); THEINER I. 526. (DCCCXIV. sz.); AOkl. XIV. 100–101. (151. sz.); LC J XXII. IX. 247. (48906. sz.) Ezt a dokumentumot az Anjou-kori oklevéltár Farlatira hivatkozva 1327. 03. 16-i dátummal is kiadta. AOkl. XI. 63–64. (121. sz.) A félreértés oka az volt, hogy Farlati a pápai levél idézésénél csak részleges dátumot adott meg (*Datum Avinione 17 kal. april.*), viszont a kérdéses bekezdés a „*Per idem tempus [...]*” kifejezéssel kezdődik egy 1327-es iratot követően. FARLATI 1769. IV. 57–58.

1485 1325. 09. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 113. fol. 258v ep. 1530; THEINER I. 501. (DCCLXXI. sz.); AOkl. IX. 225. (405. sz.) Mivel a pápai levél általánosságban fogalmaz, itt csak sejtethetjük, hogy a boszniai eretnokség problémájára is vonatkozhatott a kérés.

1486 1332. 06. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 238 (267r) ep. 1235; THEINER I. 553–554. (DCCCLXV. sz.).

1487 1337. 05. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 132. fol. 36. v ep. 124–128; THEINER I. 616–617. (DCCCXXV. sz.). Az események leírását ld. FINE 1975. 177–180; GALAMB 2010. 175.

1488 I. Károly valószínűleg követséget menesztett a pápai udvarba is az ügy érdekében; XII. Benedek választát ld. 1339. 01. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 127, ep. 72. és 161. (AAV Reg. Aven., vol. 53, fol. 59v; AAV Reg. Aven., vol. 91, fol. 382); THEINER I. 628–630. (DCCCXLIV–DCCCXLV. sz.); AOkl. XXIII. 27–28. (36–37. sz.)

együtt tárgyalt Gellért (Gerardus Odonis, Gérard Eudes)¹⁴⁸⁹ ferences rendfőnökkel Visegrádon, amelynek eredményeképp a későbbiekben létrejöhett a boszniai ferences rendtartomány.¹⁴⁹⁰

Az források vizsgálata után megállapíthatjuk, hogy a keresztes hadjárat kérdése – akár a Szentföld visszaszerzéséről, akár az eretnekek elleni fellépésről volt szó – a 14. század első felében is hatással volt a pápai-magyar kapcsolatokra. A Szentföldre indítandó hadjáratok a pápai udvar nyugat-európai országokkal folytatott politikájának egyik sarkalatos és visszatérő elemét képezték, a Magyar Királyságban leginkább a Vienne-i Zsinaton kivetett tized begyűjtésére kiküldött pápai adószedők személyén keresztül nyilvánult meg. Ugyanakkor az sem kizárható, hogy XXII. János erőfeszítései közvetlenebb formában is elérték I. Károlyt, és a magyar király nápolyi útja során személyesen is tárgyalt ez ügyben a pápa megbízottjával. A Szentföld visszaszerzésére irányuló törekvésekkel párhuzamosan kell mérlegelnünk az Anjou-dinasztia balkáni politikáját, amely szintén befolyással lehetett I. Károly külpolitikájára (szerbiai hadjárat). A szentföldi keresztes hadjárat kérdésével szemben a boszniai eretnekség kapcsán leginkább a magyar király volt a diplomáciai kapcsolat kezdeményezője, de a Szentszék az 1320-as évek közepéig nem kezelte kiemelten ezt a problémát. Fábián ferences rendi inkvizítor kiküldése azonban a minoriták és a domonkosok között fennhatósági konfliktusba torkollott, amelyet XXII. János igyekezett rövid úton lezárni. XII. Benedek által választott stratégia – tudniillik Kotromanić István az eretnekséggel kapcsolatban tanúsított halogató politikája miatt más szövetségesek keresése a térségben – a magyar király érdekszféráját fenyegette, ezért I. Károlynak kellett megelőző lépéseket tennie.

1489 Gellért 1329-ben lett a ferences rend rendfőnöke (*minister generalis*). A párizsi egyetemen tanult, elismert teológus volt. 1342-ben VI. Kelemen Antiochia pátriárkájává tette, 1347-ben diplomáciai szolgálatot is teljesített a Szentszéknek Szicíliában. 1348-ban halt meg, valószínűleg a pestisjárvány áldozata lett. DUBA – SCHABEL 2009. 3–5.

1490 1340. 02. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 135, fol. 12r, ep. 31–33. (MNL-OL DF 291783.); THEINER I. 632–633. (DCCCCLI–DCCCCLIII. sz.); Aokt. XXIV. 50–51. (100–102. sz.)

VI. ÖSSZEGZÉS

I. Károly és a Szentszék kapcsolatáról tudósító források rendszerezése és elemzése több, régóta ismert témát helyezett új megvilágításba, illetve eddig kevésbé kutatott területekre irányította a figyelmet. Az eredmények megerősítik, hogy a két hatalom érintkezésének, képviselőitének rendszere a korábban leírtaknál jóval összetettebb, sokrétűbb volt.

A királyi hatalmat elsősorban formális (és alkalmi jellegű) követségek képviselték a pápai udvarban. Életvitelszerűen a pápai kúriában élő magyar származású, a magyar vonatkozású ügyekben visszatérően eljáró klerikusokra ebben az időszakban még nemigen találunk példát. A források emellett egyértelművé tették, hogy az egyházi középréteg térnyerése a diplomáciai-politikai kapcsolatok terén a 14. században is folytatódott. Az esettanulmányok és a prozopográfiai elemzés pedig rávilágított arra, hogy a királyi képviselői egy szűk csoportból, a király közvetlen környezetéből kerültek ki; vagyis a magyar korona érdekeit olyan személyek képviselték, akik eleve a király bizalmasai voltak, és alig történt meg, hogy kizárólag a teljesített diplomáciai szolgálatnak köszönhetően jutott volna valaki magasra a ranglétrán.

Ugyanakkor az I. Károly korabeli Magyarországon a pápai hatalom több, különböző képviselői formán keresztül is megjelent. Az első, legközvetlenebb szintet a pápai oldalkövetek (*legatus a latere*) és a pápai adószedők (*nuntius et collector*) jelentették, akik a pápai udvarból kiküldve, személyesen igyekeztek a Szentszék érdekeinek érvényt szerezni. I. Károly uralkodása alatt pápai oldalkövetek kettő, tizedszedés feladatával megbízott személyek kiküldésére pedig öt alkalommal került sor. A legátusok közül Niccolò Boccasini elsősorban az egyházi tulajdon védelmében, az egyházkormányzat helyreállításában, Gentilis de Monteflorum pedig a politikai tárgyalásokban, valamint az egyházi javadalmakkal kapcsolatos ügyek eldöntésében játszott jelentős szerepet. A korabeli Magyarországon működő adószedők munkájának vizsgálata érzékeltette az e téren a 14. század elején meginduló intézményi változásokat: ilyen volt a többféle adótípus egyidejű gyűjtése és az ehhez csatolt kettős, *nuntius et collector* cím használatának elterjedése, valamint az adószedői réteg professzionalizálódása (egyetemi végzettség vagy szakmai tapasztalat révén). A kollektorok felhatalmazásai leginkább az adószedés sikeres feltételeinek megteremtésére koncentráltak, és az esetlegesen felmerülő, más jellegű problémák kezelésére az adószedők esetileg, *ad hoc* jelleggel kaptak pápai megbízást. Annak ellenére, hogy a *nuntius* megnevezés gyakran foglalt magába diplomáciai feladatokat, Magyarországon – a korabeli Lengyelországgal ellentétben – ilyen eljárásra nem találunk konkrét bizonyítékot.

A pápai képviselet közvetettebb – de az előző kettőnél sokkal gyakrabban előforduló – típusát jelentették egyrészt az egyházi jogszolgáltatásban szerepet játszó delegált bírók és *conservatorok* (jogvédők), másrészt az egyházkormányzatban részt vevő *administratorok* (kormányzók, ügyvivők) és a pápai parancsokat végrehajtó *executorok*, akik alkalmi felhatalmazással és jelleggel jártak el a pápai hatalom nevében. Bár mindegyik eseti felhatalmazásból eredő képviseleti formához társult bizonyos fokú önálló döntési jog, a kiküldött bírók rendelkeztek a legszélesebb körű felhatalmazással, mivel ők voltak az egyetlen csoport, akik a kánonjogi szabályozásoknak megfelelően bírósági eljárást folytathattak le. A delegált bírók esetében a korszak forrásbázisát több nagy jelentőségű, sokáig húzódo per határozta meg, amelyek elsősorban tized- és joghatósági vitákból indultak ki. Ezekben az ügyekben több esetben találkozhatunk az eredeti felhatalmazás továbbadásával (*subdelegatio*), viszont csak ritkán fordult elő, hogy a per többszöri fellebbezés után a pápai udvar *auditorainak* hatáskörébe került volna. A *conservatorok* kinevezésének oka leginkább bizonyos egyházi személyek, intézmények ellen más egyháziak vagy világiak által elkövetett hatalmaskodás volt. Mind a kiküldött bírók, mind a jogvédők esetében megállapítható, hogy a kinevezettek és a pápai udvarhoz jogorvoslatért fordulók köre is igen széles volt, az egyház alsóbb rétegeitől a vezetőig terjedt. A *conservatorok* esetében szerepet játszott a kinevezett és a sértett egyházmegyéjének földrajzi közelsége, valamint a jogorvoslatot kérő klerikus rangja is. Arról azonban források hiányában kevés adat áll rendelkezésünkre, hogy a gyakorlatban a pápai jogvédők hogyan kezelték a hatáskörükbe utalt ügyeket. *Administratori* kinevezésre kétszer került sor a korszakban; mindkét esetben az esztergomi érsekség üresedése miatt. Az *executorok* két csoportját különböztethetjük meg: a beneficiális ügyekben a pápai províziók vagy expektatívák érvényesítésével megbízott egyháziakat, illetve azokat a klerikusokat, akik más jellegű ügyekben, egyszerű utasítást hajtottak végre (pl. kiközösítés).

Mindemellett megjelent egy heterogén csoport, amelynek tagjai közvetettebb módon a pápai-magyar kapcsolatok mindkét oldalán feltűntek. Ide tartoztak azok a kurialisták, akik pápai vagy legátusi adományozás alapján magyarországi javadalmakra támasztottak igényt és / vagy magyar vonatkozású ügyekben egynél többször jártak el a pápai udvarban, illetve azok a magyar egyházi személyek, akik az eseti felhatalmazásoknál összetettebb formában teljesítettek szolgálatot a Szentszéknek.

Mind a valamelyik hatalmat közvetlenül megtestesítő képviselők (legátusok, *nuntiusok*, kollektorok, királyi követségek), mind a képviselet közvetettebb formái (*iudex delegatusok*, *conservatorok*, stb.) esetében fontosnak tartom kiemelni azt a jóval nehezebben mérhető, áttételes hatást, amelynek közvetítésében ezek a személyek szerepet játszottak. Itt gondolnunk kell egyrészt az esetleges kulturális, másrészt egyházjogi- és intézményrendszeri tapasztalatokra,

amelyekkel a képviselők szembesültek és amelyek terjesztésében – nagy részben valószínűleg önkéntelenül – részt vettek. A pápai-magyar kapcsolatok ilyen jellegű következményei későbbi vizsgálatok tárgyát képezhetik.

A Szentszék és a magyar király külpolitikai-dinasztikus viszonyához kapcsolódó források vizsgálata is több új eredménnyel szolgált. A magyar trón betöltésének kérdését a források alapján érdemes volt árnyaltabban értékelni, hiszen VIII. Bonifác állásfoglalása visszafogottabb képet mutatott, mint ahogyan azt a történetírás eddig értelmezte. A pápai udvar döntését emellett egyértelműen befolyásolta a Magyarországgal szomszédos országok külpolitikai helyzete is. Az avignoni kúria a későbbiekben is – különösképpen XXII. János idején – igyekezett az európai diplomáciában központi, közvetítő szerepet betölteni, amelynek eredményeképpen az Anjou-dinasztia különböző ágai között gyakran a pápai udvaron keresztül zajlott a diplomáciai kommunikáció.

A német trón betöltésének kérdése emellett megmutatta, hogy belpolitikai nehézségei ellenére I. Károly uralkodásának első felében is európai viszonylatban gondolkozott, és tekintetbe vette a fennálló nyugat-európai dinasztikus kapcsolatrendszeret. Emellett nagyon valószínűnek tűnik, hogy a Nápolyi Királyság több szinten is hatott I. Károly külpolitikájára. A magyar-osztrák szövetség a nápolyi Anjouk dinasztikus politikájából eredt, és I. Károly uralkodásának első felében, illetve 1325-ig mindenképpen, esetenként abból is nyert megerősítést. Ennek megfelelően I. Károly és a Habsburgok szövetségét nem csak a magyar király belpolitikai érdekei szerint meghozott döntésként, hanem a német trón betöltésével kapcsolatos állásfoglalásként is kell értelmeznünk. Fontos azonban kihangsúlyozni, hogy Nápoly és Magyarország esetében nem alá-fölérendeltségi viszonyról volt szó. Bertényi Iván szóhasználatával élve I. Károly Nápolyhoz való kötődése volt a külpolitika „vörös fonala”,¹⁴⁹¹ ennek ellenére nem szabad elfelejtenünk, hogy ez magában foglalta a Nápolyi Királyság európai hatalmakkal fenntartott kapcsolatrendszerének ismeretét és az ahhoz igazodó döntéseket is. A pápai udvar diplomáciai tevékenysége elsősorban közvetetten – Róbert nápolyi és János cseh királyokon, illetve a Habsburg hercegekkel történt megegyezésein keresztül – hatott I. Károly külpolitikájára, de a közvetlenebb nyomásgyakorlás alkalmazására is találhatunk néhány bizonyítékot.

Az avignoni korszakban a Szentszék igénye a pápai univerzalizmus, a központosítás és a közvetítő szerep elérésére tükröződött a pápák által követett beneficiális politikában is. A korszak nem csupán a jogi alapot teremtette meg az egyházi javadalmak rezerválására, hanem az alsóbb egyházi rétegekig lehatolva érvényesíteni is próbálta azt. Mindenekelőtt megállapítható, hogy a magyarországi beneficiumokkal kapcsolatos rendelkezések többsége (70%) XXII. János idejéből származik. Ennek oka egyrészt a pápa hosszú uralkodási ideje, más-

1491 BERTÉNYI 1987. 88.

részt a XXII. János által alkalmazott javadalompolitika jellege volt. V. Kelemen, XII. Benedek és XXII. János javadalmazási politikáját mérlegelve egyértelművé vált, hogy a kisebb beneficiumok (tehát a nem konzisztoriális javadalmak) esetében mutatható ki jelentős különbség a három pápa között: XXII. János ugyanis hozzávetőlegesen hatszor többször rendelkezett kisebb beneficiumokról évente, mint előde vagy utóda. Emellett XXII. János idején megközelítőleg egyenlő számban láttak napvilágot azonnali províziók és expektatívák, a javadalmak várományosainak egyharmada pedig nem első stallumát nyerte volna el. Ezenkívül kimutatható volt a diplomáciai események hatása is a Szentszék beneficiális politikájára: a fontosabb tárgyalások időszakában jelentősen növekedett az expektatívák száma. Ez a tény erősíti azt a feltevést, amely szerint az uralkodók sok esetben egyházi javadalmakkal próbálták jutalmazni a diplomáciai szolgálatot. Ugyanakkor az expektatíva jogok érvényesítésére csak kevés esetben lehet konkrét bizonyítékot találni, amely azt sugallja, hogy az egyházi stallumok betöltése inkább függött a helyi viszonyoktól, mint a pápai rendelkezésektől.

Az egyházi beneficiumokhoz köthető intézkedések vizsgálata azt is nyilvánvalóvá tette, hogy XXII. János az *Ex debito* bulla (1316) gyakorlati érvényesítésére törekedett, főként a nagyobb (konzisztoriális beneficiumok) esetében. A Szentszék csak néhány esetben tett kísérletet arra, hogy a királyi ajánlástól és a káptalan választásától függetlenül saját jelöltjével töltsön be a magyar egyház-szervezethez tartozó főpapi székeket, azonban XXII. János arra nagy hangsúlyt fektetett, hogy a javadalmas hatalma a pápai kegytől függjön (például a választás megsemmisítésével, majd az eredeti jelölt kinevezésével). Az eredmények nem csak illeszkednek az avignoni pápák javadalmazási politikájáról más országok tekintetében elvégzett kutatások következtetéseéhez, hanem Magyarországon is igazolják azt a – az európai történettudományban már régóta jelen lévő – vélekedést, hogy XXII. János igyekezett minél nagyobb mértékben a pápai udvar ellenőrzése alá vonni az egyházi igazgatás középső és alsó rétegeit is. A várományos kinevezések számának növekedése mellett ezt a törekvést legeggyértelműbben azokkal az egyházi tisztségekkel lehet igazolni, amelyek betöltését hosszabb-rövidebb időre a pápai udvar saját hatáskörébe tudta vonni (pl. a nógrádi főesperesség vagy a titeli prépostság).

A 14. század első felének hitélethez kapcsolódó témakörei közül a Szent-széktől kérvényezett spirituális kegyek elemzésére eddig még nem történt kísérlet. A forrásbázisban legnagyobb arányban az *indulgentiák* (főként 40 napos), a halál pillanatában egyszeri, teljes bűnbocsánatot biztosító, valamint gyóntató szabad megválasztását engedélyező kegyek voltak jelen. A kedvezményezett többnyire a kérelmező (leggyakrabban a királyi pár), vagy valamely egyház volt. A *supplicatiók* benyújtása gyakran kötődött valamely követség vagy főpap avignoni tartózkodásához, vagyis bár a lelki életre vonatkozó engedmények kérvé-

nyezése ritkán jelentette az utazás fő célját, a pápai udvarban megfordulók mindig sort kerítettek az ilyen jellegű ügyeik intézésére is.

Emellett az első három avignoni pápa uralkodásának idejéből egy-egy hitéleti kérdéskör érdemel nagyobb figyelmet: a Vienne-i Zsinat, a ferences spiritualizmus, valamint a szerzetesrendi reformok magyarországi hatásai. Az V. Kelemen által összehívott Vienne-i Zsinat (1311–1312) a templomos lovagrend feloszlata és a keresztes hadjárat és a finanszírozására kivetett tized, valamint a *conservatorok* joghatóságát érintő szabályozások változása miatt volt jelentős a Magyar Királyság szempontjából. A Szentföldre indítandó hadjárat gondolatát – amely a pápai udvar nyugat-európai országokkal folytatott politikájának egyik sarkalatos és visszatérő eleme maradt a 14. század első felében – a későbbiek során XXII. János is felkarolta, és a Szentszék törekvése a pápai adószedők kiküldésén, valamint a magyar király külpolitikájára gyakorolt, többnyire közvetett nyomásgyakorláson keresztül nyilvánult meg. A boszniai eretnekség kapcsán viszont a Szentszék (XII. Benedek) által választott stratégia a magyar király érdekszféráját fenyegette, ezért I. Károlynak kellett megelőző lépéseket tennie.

VII. SUMMARY

The relationship of the Hungarian Kingdom and the Holy See in the time of Charles I (1301–1342)

Conducting research on the Hungarian-papal relations in the Angevin era involves facing a peculiar contradiction: although a considerable part of the relevant sources has been known in Hungarian historiography since a long time, no systematic analysis has been carried out yet. Earlier historians highlighted and exhaustively described some aspects (e.g. dynastic policy and diplomacy), but still a great number of questions remained without answer. The advancement of the project *Anjou-kori oklevéltár* (the publication of the content of the surviving manuscripts from the Angevin era in form of registers), as well as the development of digital databases and international research projects showed how urgent it would be to fill this gap. The main aim of the present volume is to utilize the newest opportunities created by recent historic projects and to give a detailed analysis of the relationship of Charles I (1301–1342) of Hungary and the Papal Court.

The book consists of three main structural units. The first section can be considered as an introductory part where the review of the Hungarian and foreign language literature of the topic is followed by the description of the archival sources and the presentation of the methodology. The next two chapters constitute the main axes of the volume: one of them discusses the forms and the system of the royal and the papal representation, while the other considers the content of the contacts.

The systematisation and the analysis of the sources connected to the relationship of Charles I of Hungary and the papacy shed new light on many aspects of already known topics and drew the attention to questions which have been neglected earlier. The results made it clear that the system of the connection and representation of the two powers was more complex and versatile than described in earlier historiography.

The Hungarian king was represented by formal (and occasional) delegations in the papal curia. There is no proof in the sources that any member of the Hungarian clergy would have lived in the papal curia and represented the Hungarian interests periodically. Besides, the sources confirmed that the middle stratum of the clergy kept gaining importance in the diplomatic and political relations during the 14th century as well. The case studies and the prosopographic analysis also showed that the representatives of the royal power were the members of a small, closed group and their diplomatic commission resulted

from the fact that they had already had a confidential position in the royal court even before their delegation.

The papal power, on the other hand, manifested in different forms in Hungary during the reign of Charles I. The first and most direct level of representation was constituted by the legates and the tax collectors (often entitled *nuntii*), who were delegated from the papal curia to act on behalf of the pope locally and personally. In the time of Charles I, papal legates were commissioned to Hungary twice and tax collectors five times. The first legate, Niccolò Boccasini played an important role in the reorganisation of the church government in the time of the succession war in Hungary, while Gentile da Montefiori had a significant influence on the inner-political situation, on ecclesiastical jurisdiction and on beneficial cases. The examination of the work of the papal tax collectors demonstrated the changes which had started in the beginning of the 14th century. In order to improve the efficiency of the revenue collection, some measures were gradually introduced which resulted in the professionalisation of the papal collectors. The popes, especially John XXII, started to prioritise work experience and qualification in law as criteria in choosing the collectors. The commissions also began to diverge based on the number of tax types which the collectors were responsible for. These changes were reflected by the usage of the titles. The collectors who were sent to the Hungarian Kingdom were mostly entitled *nuntius et collector* which entailed the management of several tax types. For coping with other, occasional and one-time issues the *nuntii* were given powers by posterior papal bulls. In spite of the fact that the title *nuntius* frequently involved some kind of diplomatic mission, in case of Hungary (unlike Poland in the same time) there is no evidence for such activity of the papal tax collectors.

The second level of the papal representation was the less direct, but more frequent commission of judge delegates and *conservators* in ecclesiastical jurisdiction, and the *administrators* and executors in church government. These papal representatives were chosen from the local clergy to handle a single case and had (both in time and scale) a more limited authority. The sources on the work of the judge delegates are in this time dominated by some complicated and long trials which originated in tenth or ecclesiastical authority conflicts. Often the judge delegates handed over their original commission (*subdelegatio*), but it rarely happened that the process – after several appeals – eventually went to the papal curia where *auditors* of the papal palace had to take action. The most common reason for the delegation of *conservators* was some kind of violence committed against clerics/ecclesiastical institutions by other members of the clergy or by secular powers. Both judge delegates and *conservators* were chosen from a broad range of clerics, and also the plaintiffs came from every segment of the clerical hierarchy. In the *conservators'* commissions, the proximity of the

dioceses and the rank of the plaintiff seem to have influenced the selection of the *conservator*. Administrators were delegated for temporary government of an ecclesiastical office. In the time of Charles I, such delegation took place twice: both of them concerned the archdiocese of Esztergom (Gergely Bicskei in 1299, the bishops of Veszprém and Pécs in 1330). As far as the executors are concerned, two types of this form of papal delegation can be differentiated: the executors of beneficial cases (provisions and expectatives), and those clerics who were commissioned to execute other papal orders (e.g. excommunication or citation).

In addition to the above-mentioned forms of representation of royal/papal power, the sources showed that a small group of clerics participated in the papal-Hungarian relations in more indirect ways. Here belong the members of the papal curia who obtained an ecclesiastical benefice in the Hungarian Kingdom, and who – in connection with this office or independently from it – proceeded in cases connected to Hungary in a broad sense (Hungarian church, benefice, king or a prelate) on more than one occasion. On the other hand, there was a small number of Hungarian clerics who represented the papal power in a more complex form than the delegations of judge delegates, conservators, administrators or executors.

The analysis of the sources related to the diplomatic-dynastic connection between the Holy See and the Hungarian king has also revealed some new results. First of all, pope Boniface VIII's attitude towards Charles I's succession to the Hungarian throne in 1301 was far more nuanced than it has been depicted earlier by the historians. Furthermore, the papal court's decision was strongly influenced by the political situation of the countries neighbouring Hungary. The Holy See – especially during the reign of pope John XXII – strived to occupy a central, mediating role in the European diplomacy, as a result of which Charles I tended to communicate with other European dynasties (including the other branches of the Angevin dynasty) through the papal court.

The fights for the German throne after 1314 proved that even though Charles I faced a difficult political situation during the first half of his reign (because of his confrontation with the oligarchs and the other two pretenders), he always kept an eye on Western European dynastic events and diplomacy. What is more, it seems highly probable that the Kingdom of Naples influenced Charles I's foreign policy on several levels. The Hungarian-Habsburg alliance originated in the dynastic policy of the Neapolitan Angevins, and it was highly supported by king Robert of Naples. It means that the agreements of Charles I with the Habsburg princes was not only a decision made according to the inner political interests, but it can also be seen as the Hungarian king's stand in the German throne fights. However, it is important to emphasize the relationship of Naples and Hungary – which had a special significance in Charles I's foreign policy –

was not a hierarchical one. This means that the diplomatic activity of the papal curia affected the foreign policy of Charles I mostly indirectly (primarily through king Robert of Naples and the Habsburg princes), but there is evidence for more direct ways of exercising pressure as well (mainly with papal bulls).

The papal universalism and centralisation characteristic for the Avignon era was reflected by the beneficial policy of the Holy See as well. The popes did not only create the legal basis for the papal reservations, but they tried to enforce their rights even in case of the minor benefices. The majority of the papal decisions concerning Hungarian benefices (70%) comes from the time of pope John XXII. The reason for this was not only the length of his reign (18 out of the examined 41 years), but also the way how he treated the church benefices in general. Comparing the beneficial policy of Clement V, Benedict XII and John XXII, it became obvious that there was a significant difference in case of minor benefices: John XXII decided about minor Hungarian benefices approximately six times more than his predecessor or his successor. Furthermore, the number of provisions and expectatives was more or less equal in his time, and one-third of the papal letters were addressed to clerics who held more than one benefice. Besides, the examination of the papal beneficial policy demonstrated how John XXII strived to put the *Ex debito* (1316) bull in practice, especially as far as the major benefices were concerned. Although it occurred rarely that the pope nominated a cleric for a major benefice disregarding both the chapter's election and the preference of the king (his own protégé), he tried to close every case in a way that the office of the beneficiary depended on the papal grace; for instance by annulling the election because of some infringement, but eventually bestowing the benefice to the original candidate. The results of the examination on the beneficial policy of John XXII towards Hungary did not only correspond to earlier research concerning other countries, but they verified the old-established theory according to which John XXII intended to extend papal control on the middle and lower strata of the church government. It has to be noted as well that the diplomatic events left a clear mark on the papal beneficial policy: the number of expectatives grew significantly in the time of important negotiations. The outcomes suggest that the monarchs in many cases tried to remunerate diplomatic service with ecclesiastical benefices. However, the data showed that it was difficult to enforce the expectatives, which means that the filling of benefices depended rather on local circumstances than on the papal wish. Although earlier Hungarian historiography put a great effort in determining whether the papal or the royal power was more efficient in case of the allocation of church benefices, the sources have revealed that this kind of rivalry did not really exist yet in the first half of the 14th century. The beneficial policy of the pope and the king seems to be parallel rather than opposing, and

there were only a small number of conflicts between the two powers in this question.

From the issues related to spiritual life in the first half of the 14th century, the spiritual graces granted by the popes constituted a group of sources which has not been analysed yet. The corpus was dominated in this case by indulgences (especially for 40 days) and the graces which granted full absolution at the moment of death or enabled the choosing of a confessor. The beneficiary of these grants was mostly a specific church or the supplicant himself/herself. The presentation of these supplications typically co-occurred the presence of royal delegations or Hungarian prelates in Avignon. This means that although the spiritual graces were rarely the main objectives of the travel, the Hungarian delegates or clerics always tried to manage such issues in the papal court as well. As far as the theological questions of the period are concerned, I examined three topics in detail: the council of Vienne (1311–1312), the Franciscan spiritualism in the time of John XXII and the reforms of religious orders by Benedict XII. The concept of the crusades influenced notably and directly the diplomatic relationship of Charles I with the papal curia. In case of the crusade to the Holy Land, the influence manifested through the tax collection where John XXII was compelled to make concession in favour of the Hungarian king. However, the strategy of the Holy See (Benedict XII) concerning the heresy in Bosnia intruded in the sphere of interest of Charles I which forced the Hungarian king to take preventive actions.

VIII. ADATTÁR

Jelen adattár célja, hogy a főszövegben elemzett adatok összesítésével megkönnyítse az eligazodást a pápai-magyar kapcsolatok név szerint azonosítható résztvevői között. Ezek körét a lehető legtágabb értelemben határoztam meg. Így helyet kaptak a névjegyzékben a pápai és a királyi követek, a Magyarországra kiküldött pápai delegáltak (legátusok, adószedők, *nuntiusok*), illetve megbízottaik és magyarországi kíséretük ismert tagjai. A Magyar Királyság területén eseti jellegű pápai felhatalmazás alapján eljáró személyek (delegált bírók, *conservatorok*, *administrtorok*, *executorok*) esetében a magyar egyházszervezet tagjaira és az általuk kinevezett helyettesekre korlátoztam a felsorolást. Ugyanakkor a magyar főpapokat a pápai kúriában képviselő klerikusok, azok a kurialisták, akik magyarországi javadalmat (is) viseltek, valamint az egyházi beneficiumot vagy spirituális kegyet igénylő *supplicatiók* kedvezményezettjei is szerepelnek az alábbi adattárban. Az alfabetikus sorrendben közzétett bejegyzések magukba foglalják az összes olyan dokumentumot és szakirodalmi tételt, amelyek a kérdéses személyre vonatkozó információkat tartalmazzák. A pápai-magyar kapcsolatok jellegéből fakadó sajátossága az adattárnak, hogy az egyének többsége klerikus; világi személyekkel leginkább a királyi küldöttek között, illetve a legátusok kíséretében találkozhatunk.

1. Ágoston, Kazotics (Augustin/Agostino Gazotto/Gasothus/Kazotti/Kazsotics/Kažotić) (1260k.–1323)

Dominikánus szerzetes, zágrábi (1303–1322),¹⁴⁹² majd lucerai püspök.¹⁴⁹³ 1304-ben püspöki kinevezéséért 400 aranyforint *communa servitia* és 5 *servitia minuta* megfizetésére kötelezte magát,¹⁴⁹⁴ amelyet egy évvel később, képviselője, Jakab zágrábi kanonok által teljesített.¹⁴⁹⁵ *Visitációs* kötelezettségét 1306-ban, János váci éneklőkanonok (88. sz.) által teljesítette.¹⁴⁹⁶ 1309-ben Gentilis bíboros (49. sz.) utasítására pappá szentelt egy váradi egyházmegyei diakónust.¹⁴⁹⁷ Elterjedt az a nézet, amely szerint részt vett a Vienne-i Zsinaton (1311–1312).¹⁴⁹⁸

1492 HC I. 537; ENGEL 1996. 79.

1493 HC I. 315; FRAKNÓI 1895. 51. Életére ld. MONACO 2001; ŠANJEK 2003. 171–181; SZOVÁK 2013. 107–108.

1494 1304. 01. 07.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 22r; CAMERALIA I. 4. (2. sz.)

1495 1305. 03. 29.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 32v–33r; CAMERALIA I. 196. (337. sz.)

1496 1306. 01. 06.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 68r–v; RC V. Appendices I. 265. sz., CAMERALIA II. 66. (915. sz.); KISS 2020. 61.

1497 1309. 05. 24.: BAV Vat. Lat. 3935, fol. 30r; MON VAT I/2. 302. (LXIII. sz.); AOKt. II. 283–284. (650. sz.)

1498 Kercselichre hivatkozva FRAKNÓI 1901. 102. Annak ellenére, hogy Kercselich szerint nem lehet tudni, hogy Ágoston megjelent-e Vienne-ben: „[...] Anno 1310, a Vincentio metropolita

Bár valóban ő volt a négy magyarországi főpap közül az egyik, akinek a pápai kúria a zsinatra hívó bullát címezte,¹⁴⁹⁹ nincs bizonyíték arra, hogy Ágoston valóban meg is jelent az egyházi gyűlésen. 1310 januárjában Vince kalocsai érsek (207. sz.) találkozóra hívta azokkal az ügyekkel kapcsolatban, amelyeket a pápa a Vienne-i Zsinat legfőbb napirendi pontjaiul jelölt ki.¹⁵⁰⁰ 1313-ban egyike volt azon főpapoknak, akik panasziratban számoltak be V. Kelemennek a Csák Máté által az egyház ellen elkövetett erőszakos tettekről.¹⁵⁰¹ Elképzelhető, hogy ennek eredményeként még ugyanebben az évben a pápa a zárai érseket, a goriziai és Péter pécsi (165. sz.) püspököket nevezte ki a zágrábi egyházmegye *conservatoria*ivá.¹⁵⁰² Ugyanebben az évben a pápa felszólította, hogy Tamás esztergomi érsekkel (192. sz.) és Péter pécsi püspökkel intézkedjen a Vince kalocsai érsek *servitium*ából fennmaradó 1000 aranyforint kifizetetéséről.¹⁵⁰³ 1318-ban részt vett a kalocsai zsinaton és a főpapok unióján,¹⁵⁰⁴ majd Avignonba utazott, valószínűleg azért, hogy a főpapok álláspontját a pápa elé terjessze. I. Károllyal eddigre már feszült volt a viszonya,¹⁵⁰⁵ így a pápai udvarban maradt. 1319-ben a pápa újra jogvédőket rendelt számára László pécsi (125. sz.), Péter boszniai (164. sz.) és a knini püspökök személyében.¹⁵⁰⁶ Ugyanebben az évben egyike volt – Jánki László kalocsai (123. sz.) és a zárai érsek mellett – a johannita lovagrend jogai védelmére kinevezett *conservator*oknak.¹⁵⁰⁷ Két évvel később Boleszló esztergomi érsek (22. sz.) ügyében kapott ugyanilyen megbízást Miklós pannonthalmi apáttal (148. sz.) és Berke fia János (100. sz.) székesfehérvári préposttal együtt.¹⁵⁰⁸ 1322-es Lucerába történt áthelyezésekor a pápa Jacobus de Corvót

Colocensi, pontificium breve, inquisitionis contra templarios peragenda, accipit. Quam per Petrum vicarium suum et Jacobum prepositum absolvit, Augustino causa coronationis Caroli in Hungaria existente. An ad Viennense in Galis Concilium, Augustinus ex parte Hungariae iverit, non comperimus. Inquisitionis contra templarios puncta, illa sunt, quae Spondanus exhibet. Examen et templariorum, in hoc Slavoniae regno confessiones, non invenimus [...]."
KERCSELICH 1760. 102.

- 1499 1308. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 238v; RC V. III. 392–395. (3629. sz.) Említi PATEK 1912. 15.
- 1500 1310. 02. 05.: MNL-OL DF 283555; AOklt. II. 366. (837. sz.); SMIČIKLAS VIII. 258–259.
- 1501 1313. 11. 01.: MNL-OL DF 237219; MES II. 688–689. (776. sz.); AOklt. III. 280. (623. sz.)
- 1502 1313. 12. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 61, fol. 11r, ep. 43; THEINER I. 444–445. (DCLXXX. sz.); AOklt. III. 289. (643. sz.).
- 1503 1313. 04. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 61, fol. 282v; RC V. VIII. 428. (9988. sz.)
- 1504 1318. 02.: MNL-OL DF 200101 (má.); MES II. 744–746. (851. sz.); AOklt. V. 27. (46. sz.)
- 1505 1319. 10. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 45 (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 139v); THEINER I. 464. (DCCII. sz.); AOklt. V. 229. (595. sz.); LC J XXII. III. 12. (10407. sz.)
- 1506 1319. 10. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 48. (MNL-OL DF 256123; Á: MNL-OL DF 256125, 256124; AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 8.); AOklt. V. 229. (594. sz.); LC J XXII. III. 12. (10408. sz.)
- 1507 1319. 10. 09.: AAV Reg. Aven., vol. 12, fol. 66r–68r; AOklt. V. 232. (602–603. sz.); LC J XXII. III 17–18. (10462. sz.)
- 1508 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 680 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 221r); AOklt. VI.

(78. sz.) akarta zágrábi püspökké kinevezni, de ez a magyar király ellenállásába ütközött. Ágoston püspök 1323-ban Lucerában halt meg, 1702-ben boldoggá avatták.

2. Albert

A budavári Szűz Mária egyház plébánosa (1301–1304). 1301-ben a Magyarországon tartózkodó pápai legátus, Boccasini bíboros (156. sz.) két alkalommal felhatalmazta, hogy a veszprémi püspököknek járó tizedeket meg nem fizető budai világiakat egyházi büntetéssel kényszerítse a tartozás kiegyenlítésére.¹⁵⁰⁹ A veszprémi püspök és az esztergomi stefaniták között zajló perben is részt vett; az érdekelt felek ülnököknek választották.¹⁵¹⁰ Az ügyben eljáró pápai delegált bíró, Karácson győri prépost (117. sz.) őt bízta meg a veszprémi püspök javára született ítélet végrehajtásával, amelyet Albert nem teljesített. Karácson ezért Jakab zirci apátot (86. sz.) utasította, hogy függessze fel Albertet a hivatalából.¹⁵¹¹

3. Albertus (Albertinus) de Tribuscalibus de Parma

Pármai származású, császári és pápai közjegyző. Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa és káplánja magyarországi legációja idején. A legátus előtt folyó több, lengyelországi javadalmakat érintő per intézésben is aktívan közreműködött. Dubicai főesperes. Johannes de Milisin pozsonyi kanonoki javadalma ügyében *executor*.¹⁵¹²

4. Altegradus de Lendenaria

Valószínűleg a trevisói Cattanei család tagja. Kánonjogi doktor. Először rövid ideig Bolognában, majd hosszabban Padovában tanított, utóbbi egyetemen valószínűleg 1299-ig. VIII. Bonifác idején lépett a pápai udvar szolgálatába.¹⁵¹³ Ettől kezdve különböző titulusokat viselt: *auditor causarum sacri palatii*, pápai káplán, ravennai (1294 k. –1301),¹⁵¹⁴ és padovai kanonok (1296). Az 1301-ben Magyarországra küldött pápai legátus, Niccolò Boccasini (156. sz.) kancellárja és általános ügyhallgatója.¹⁵¹⁵ Egy 1302-es, Magyarországon kiadott oklevél sze-

129. (336. sz.); THEINER I. 476–478. (DCCXXVIII. sz.); LC J XXII. IV. 39. (14834. sz.)

1509 A két 1301. 12. 30-án kelt parancsot ld. Albert plébános 1302. 02. 16-i átiratában: MNL-OL DF 272113; BTOE I. 353–354; AOKlt. I. 100. (136–137. sz.); 118. (177. sz.)

1510 1297 / 1301. 11. 29.: MNL-OL DF 200076; AOKlt. I. 95. (127. sz.); 1302. 11. 27.: MNL-OL DF 200762; HO IV. 100–101. (74. sz.); AOKlt. I. 177. (308. sz.)

1511 1304. 05. 03.: MNL-OL DF 262492; AOKlt. I. 296. (599. sz.)

1512 MON VAT I/2. 23, 118, 157, 267, 337, 374; Pór TT 1886. 198–202; Kovács 2013a. 67; Pór TT 1886. 198–202; valamint egy későbbi ügyben is említve, ld. 1342. 03. 15.: MNL-OL DF 273019; MES III. 434. (600. sz.); AOKlt. XXVI. 109–113. (105. sz.); Kiss 2020a. 111–112.

1513 Életrajzára ld. Kiss 2019c.

1514 Ravennai kanonok: 1300. 11. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 340v, ep. CCCVI; RB VIII. II. 348. (3749. sz.); 1301. 05. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 116, ep. XVI; RB VIII. 280. (4339. sz.)

1515 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 207117; Boleszló esztergomi érsek 1324. 03. 25-i átiratában:

rint padovai főesperes.¹⁵¹⁶ XI. Benedek pápasága alatt *notarius et referendarius papae*, majd padovai főesperesből vicensai püspökké lépett elő.¹⁵¹⁷ A főesperes-ségről a püspöki szék betöltéséhez le kellett mondania.¹⁵¹⁸ 1309-ben valószínűleg ő vezette azt a vicensai hadtestet, amelyet a Velence ellen vezényelt pápai csapatok kiegészítésére küldtek Ferrarába. 1311-ben részt vett VII. Henrik koronázásán Milánóban és hűségesküt tett neki. 1314-ben, Padovában halt meg.

5. András, Bátor

A Gutkeled nemzetség tagja, testvéreivel I. Károly pártjára állt. Váradi kanonok, királyi alkancellár (1324–1325) és óbudai prépost. 1329-től 1345-ig váradi püspök. 1333-ban elkísérte I. Károlyt Nápolyba.¹⁵¹⁹ Ugyanebben az évben a pápa a király kérésére engedélyezte, hogy I. Lajos koronázását az esztergomi érseki szék üresedése vagy az érsek akadályoztatása esetén Jánki László kalocsai érsek (123. sz.), Bátor András váradi vagy Kaboli László zágrábi püspök (124. sz.) is törvényesen elvégezhesse.¹⁵²⁰ *Conservatori* megbízást háromszor kapott: 1330-ban Henrik veszprémi püspökkel (62. sz.) és a bécsi skótok apátjával Szécsi András erdélyi püspök (10. sz.) és káptalan,¹⁵²¹ 1332-ben Szécsi András erdélyi püspökkel (10. sz.) és János gyulafehérvári főesperessel (103. sz.) Chama (26. sz.) kükküllői főesperes,¹⁵²² 1335-ben Jánki László kalocsai érsekkel és Kórógyi László pécsi püspökkel Dörögdi Miklós egri püspök (150. sz.) ügyében.¹⁵²³ 1341-ben pápai kiküldött bíró felhatalmazást kapott Kórógyi László pécsi (125. sz.) és Dörögdi Miklós egri püspökökkel együtt: Szécsi András erdélyi püspök panaszát kellett kivizsgálniuk, amelyben hatalmaskodással vádolta Szécsényi Tamás erdélyi vajdát.¹⁵²⁴

MNL-OL DF 207133; *Pannonhalma* II. 348–349. (87. sz.); AOKlt. I. 112. (164. sz.)

1516 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 264132; MES II. 502; AOKlt. I. 113. (165. sz.)

1517 1303. 12. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 204, ep. 27.

1518 1304. 03. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 118, ep. 512.

1519 BUNYITAY I. 1883. 171–180; ENGEL 1996. 76., 90.

1520 1333. 08. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 1481 és 1564 (AAV Reg. Aven., vol. 43, fol. 308r és 577r; MNL-OL DF 291596; MNL-OL DF 291597); AOKlt. XVII. 172–173. (384. sz.); LC J XXII. XII. 190. (60889. sz.)

1521 1330. 12. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 224 (MNL-OL DF 291536); AOKlt. XIV. 344. (609. sz.); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); LC J XXII. X 83. (51852. sz.)

1522 1332. 04. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 895. (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 460v); LC J XXII. XI. 168. (56827. sz.)

1523 1335. 08. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 120, fol. 259v–260r; MNL-OL DF 291691; AOKlt. XIX. 225. (502–503. sz.); LC B XII. I 147. (1583. sz.)

1524 1341. 10. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 309, ep. 490 (MNL-OL DF 291745); THEINER I. 644–645. (DCCCCLXVIII. sz.); AOKlt. XXV. 363–364. (760. sz.); LC B XII. II. 389. (9120. sz.)
Az ügyet megemlíti FRAKNÓI 1901. 165.

6. András, Demeter fia

Győri kanonok (1330), később pankotai főesperes és egri kanonok (1347) mindkét jog doktora.¹⁵²⁵ 1330-ban a Dörögdi Miklós (150. sz.) egri püspökké történt kinevezésével megüresedett esztergomi kanonokságot kapta meg.¹⁵²⁶ Ez utóbírói 1353 előtt lemondott.¹⁵²⁷

7. András, Gubbiói (Eugubium) Mancius fia

Clericus, az esztergomi egyházban kanonoki prebenda várományosa (1331),¹⁵²⁸ Petrus de Verulis (173. sz.) volt az egyik megbízott *executor* az ügyben.¹⁵²⁹ 1332-ben mint orvost említik (*physicus*), aki I. Károly támogatásával, pápai engedéllyel sárospataki plébános lett, azzal a feltétellel, hogy 3 éven belül előlép az egyházi rendekben. A sárospataki plébánia jövedelmeit távollétében is élvezhette.¹⁵³⁰ 1345-ben mint a királyné orvosa kapott váradi kanonokságot.¹⁵³¹

8. András, Miklós fia

Váradi kanonok. 1330-ban XXII. János Róbert nápolyi király és Sancia királyné ajánlására egy váradi kanonokság és prebenda várományosává tette.¹⁵³² A javadalmat valószínűleg nem sikerült betöltenie,¹⁵³³ így a pápa a kinevezést egy évvel később megismételte, ugyanakkor engedélyt adott Andrásnak, hogy az esztergomi és egri egyházmegyékben található meglévő javadalmait a várományos kinevezés érvényesítése után is megtarthassa (*plebanatum ecclesie S. Marie de Salta, et de Wysel, de Nadasd, ac de Sunibur capellas retinere possit*).¹⁵³⁴

9. András, Mohorai

1312 és 1324 között pécsi olvasókanonok, 1313-ban Péter pécsi püspök (165. sz.) általános helynöke.¹⁵³⁵ 1323–1324-ben királyi alkancellár, 1324-től 1330-ig székes-

1525 C. TÓTH 2019c. 138.

1526 1330. 11. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 97, ep. 182. (AAV Reg. Aven., vol. 38, fol. 506r; MNL-OL DF 291522); AOKlt. XIV. 331–332. (575–578. sz.); LC J XXII X. 52.(51465. sz.)

1527 MON VAT I/1. 442.

1528 C. TÓTH 2019. 138.

1529 1331. 06. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 441. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 307r; MNL-OL DF 291540); THEINER I. 531. (DCCCXXI); AOKlt. XV. 13–14. (15. sz.)

1530 1332. 03. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1389 (AAV Reg. Aven., vol. 42, fol. 17r); THEINER I. 547. (DCCCLIII. sz.).

1531 THEINER I. 700. MLX.

1532 1330. 09. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 156. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 170r; MNL-OL DF 291532); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); AOKlt. XIV. 316–317. (539–541. sz.).

1533 BUNYITAI II. 1883. 73.

1534 1331. 12. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 359. (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 210v; MNL-OL DF 291562); THEINER I. 548. (DCCCLV; AOKlt. XV. 262. (452. sz.)

1535 TIMÁR 1918. 35–36.

fehértvári prépost.¹⁵³⁶ 1326-ban a passai és az olmützi püspökök mellett Miklós győri püspök (145. sz.) jogainak védelmével bízta meg a pápa.¹⁵³⁷ Pápai kiküldött bírói megbízást kétszer kapott: 1328-ban a garamszentbenedeki apátság,¹⁵³⁸ majd 1329-ben a zirci apáttal¹⁵³⁹ és a budai domonkos perjellel¹⁵⁴⁰ a keszi *rector* ügyében.¹⁵⁴¹ 1330-ban a Basarab havasalföldi vajda ellen vezetett hadjáratban veszítette életét.

10. András, Szécsi (*1293–†1356)

A Balog nemzetség tagja, 1317-től gyulafehérvári prépost. 1320 és 1356 között erdélyi püspök.¹⁵⁴² 1320-ban Telegdi Csanád váradi prépost (31. sz.) terjesztette a pápa elé a király kérelmét András választott püspök megerősítéséről.¹⁵⁴³ XXII. János nem csak megerősítette, hanem a pápai udvarba való látogatás kötelezettsége alól is felmentette Andrást.¹⁵⁴⁴ Az új erdélyi püspök nevében Telegdi Csanád és Miklós tordai főesperes (142. sz.) tett *obligatiót* az Apostoli Kamara előtt.¹⁵⁴⁵ Két évvel később Tamás erdélyi őrkanonok (104. sz.) és Petrus de Pontecorvo (172. sz.) pápai írnok 750 aranyforintot fizetett a *servitium commune* és 136 aranyforintot a *servitia minuta* fejében az Apostoli Kamarának.¹⁵⁴⁶ 1330-ban a pápa Bátori András váradi (5. sz.), Henrik veszprémi püspököket (62. sz.) és a bécsi skótok apátját delegálta *conservatorokként* az erdélyi püspökség jogainak védelmére.¹⁵⁴⁷ *Conservatori* megbízást Szécsi egyszer kapott: 1332-ben Bátori András váradi püspökkel és János gyulafehérvári főesperessel (103. sz.) Chama (26. sz.) küllői főesperes ügyében.¹⁵⁴⁸ Emellett Szécsi püspöki hivatali

1536 ENGEL 1996. 82., 90; RIBI 2018. 135.

1537 1326. 02. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 80, ep. 616 (AAV Reg. Aven., vol. 24, fol. 92r; MNL-OL DF 291354); AOKlt. X. 57. (44. sz.); THEINER I. 504. (DCCCLXXVI. sz.); LC J XXII. VI 98. (24347. sz.)

1538 1328. 03. 01.: MNL-OL DL 2409; AOKlt. XII. 58–59. (101. sz.)

1539 Nem eldönthető, hogy a zirci apát tisztségét ekkor ki töltötte be. Hervay 1327-nél Jánost, 1330 / 1332-nél Istvánt említi apátként, kettőjük között azonban nem ad meg senkit. HERVAY 1984. 214.

1540 Név szerint nem azonosítható.

1541 1329. 12. 13.: MNL-OL DF 230070; AOKlt. XIII. 384. (646. sz.)

1542 TEMESVÁRY 1922. 141–147; ENGEL 1996. 70.

1543 1320. 07. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 973; THEINER I. 465–466. (CCCCXXI. sz.); AOKlt. V. 315–316. (819–822. sz.)

1544 1320. 07. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 70, fol. 417v, ep. 974 (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 478); THEINER I. 471. (DCCXV. sz.); AOKlt. V. 327 (855. sz.)

1545 Az *obligatio* dátuma 1320. 07. 29., a fizetési határidő pedig 1320. 11. 01-je volt. AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 32v; vol. 6, fol. 24r; CAMERALIA I. 8. (11. sz.)

1546 1322. 03. 30.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 47, fol. 16v; GÖLLER 1910. 150; AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 499; CAMERALIA I. 199. (345. sz.)

1547 1330. 12. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 224 (MNL-OL DF 291536); AOKlt. XIV. 344. (609. sz.); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); LC J XXII. X 83. (51852. sz.)

1548 1332. 04. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 895. (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 460v); LC J XXII.

ideje alatt zajlott több olyan per is, amelynek lefolytatását a pápai udvar delegált bírókra bízta. Felperesként Szécsi először 1323-ban szerepelt, az olmtüzi püspök ellenében.¹⁵⁴⁹ 1327-ben a pápa Tamás szebeni prépostot (191. sz.) delegálta az erdélyi püspökség elidegenített javainak visszaszerzésére.¹⁵⁵⁰ 1341-ben hatalmaskodás miatt bepanaszolta Szécsényi Tamás erdélyi vajdát a Szentszéknél, így a pápa újból delegált bírókat nevezett ki: Bátori András váradi (5. sz.), Kórógyi László pécsi (125. sz.) és Dörögdi Miklós egri (150. sz.) püspököket.¹⁵⁵¹ Püspöki hivatali ideje alatt kezdődött a selyki tizedper,¹⁵⁵² illetve a sebesi, kézdi, kozdi, nagy- és kis-küküllői, szentlászlói¹⁵⁵³ dékánok, valamint az igeni¹⁵⁵⁴ és medgyesi plébánosok is ekkor fordultak a pápai udvarhoz az erdélyi püspök és káptalan, valamint a gyulafehérvári és nagy- és kis-küküllői főesperesek által elkövetett visszaélések miatt.¹⁵⁵⁵ 1328-ban András erdélyi püspök kérésére Mátyás *nuntius* (132. sz.) átírt egy privilégialis oklevelet.¹⁵⁵⁶ 1329-ben pedig XXII. János a sáropataki plébániát az erdélyi püspök rendelkezésére bocsátotta.¹⁵⁵⁷

11. Andreas (natus Marci Michaelis)

Az arbei gróf fia, Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisává fogadta magyarországi legációja során.¹⁵⁵⁸

12. Angelus de Assissio

Gentilis bíboros (49. sz.) káplánja és klerikusa magyarországi legációja idején.¹⁵⁵⁹

-
- XI. 168. (56827. sz.)
- 1549 1323. 02. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 74, fol. 256v–257r, ep. 733. (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 476v, ep. 733; illetve ugyanez 477v, ep. 733.); THEINER I. 487. (DCCXLV. sz.); AOkt. VII. 34. (54. sz.); LC J XXII. IV. 242. (16993. sz.)
- 1550 1327. 06. 09.: MNL-OL DF 277258; AOkt. XI. 140. (293. sz.)
- 1551 1341. 10. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 309, ep. 490 (MNL-OL DF 291745); THEINER I. 644–645. (DCCCCLXVIII. sz.); AOkt. XXV. 363–364. (760. sz.); LC B XII. II. 389. (9120. sz.)
Az ügyet megemlíti FRAKNÓI 1901. 165.
- 1552 1322. 12. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 341. (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 229r); UGDS I. 368–369. (398. sz.); AOkt. VI. 320. (873. sz.); LC J XXII. IV. 222. (16770. sz.); 1323. 09. 04.: MNL-OL DF 277253 (1323. 10. 11-i átiratban); UGDS I. 376. (406. sz.); AOkt. VII. 208. (447. sz.); HEGYI 2018.
- 1553 ÁMTF III. 560.
- 1554 ÁMTF II. 166–167.
- 1555 1328. 05. 04.: MNL-OL DF 292064; UGDS I. 415–418. (460. sz.); AOkt. XII. 126–128. (242. sz.)
- 1556 1328. 07. 03.: MNL-OL DF 277261.
- 1557 1329. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 90, ep. 1844. (MNL-OL DF 291497; AAV Reg. Aven., vol. 33, fol. 267r); AOkt. XIII. 62–63. (90–93. sz.)
- 1558 1308. 09. 01.: BAV Vat. Lat. 3935, fol. 4r; MON VAT I/2. 56. XXX.
- 1559 MON VAT I/2. 351.

13. Angelus de Narnia (Narniból való Angelus)

Napoleon Orsini¹⁵⁶⁰ káplánja, nyitrai főesperes (1280–1309).¹⁵⁶¹ 1301-ben Boccasini bíboros (156. sz.) magyarországi kíséretének egyik tagját, Nicolaus Raynerii de Interamnét (155. sz.) tette meg képviselőjéül.¹⁵⁶² Nicolaus a nyitrai főesperesség jövedelmeit Angelus nevében László barsi főesperesnek (120. sz.) engedte át hat évre, amelyért László évi tíz ezüstmárka megfizetésére tett ígéretet.¹⁵⁶³ László azonban nem fizetett, így Angelus később megbízott képviselője, Narniból való Péter fia Cambius¹⁵⁶⁴ pert indított László főesperes ellen Gentilis bíboros (49. sz.) legátusi bíróságán.¹⁵⁶⁵ A pert Philippus de Sardinia (175. sz.) ügyhallgató tárgyalta, Angelust Philippus de Cingulo (174. sz.) képviselte. Bár László, akkor már szerémi püspök, Cambiustól korábban elvette az iratait, a per során mégis elismerte tartozását.¹⁵⁶⁶ A perben érdekelt felek megidőzésre Gentilis bíboros János kőiprépostot (90. sz.) utasította.¹⁵⁶⁷ Philippus de Sardinia Angelus de Narnia javára ítelt, és kötelezte Lászlót a tartozás (53 márka ezüst), valamint 34 és fél márka ezüst büntetés kifizetésére.¹⁵⁶⁸

14. Angelus Theobaldi de Sancta Victoria

A fermói egyházmegyéből való császári és pápai közjegyző, *notarius*, Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretének tagja magyarországi legációja idején.¹⁵⁶⁹

15. Antal

Ferences szerzetes, III. András alkancellárja (1298).¹⁵⁷⁰ Csanádi püspök (1298–1307).¹⁵⁷¹ Miután Bicskei Gergely (51. sz.) választott esztergomi érsek konfron-

1560 A S. Adrianus-egyház diakónus-bíborosa 1288 és 1342 között. HC I. 48.

1561 KOLLÁNYI 1900. 21; C. TÓTH 2019c. 95.

1562 1301. 05. 25.: MON VAT I/2. 346; AOkl. I. 62. (47a. sz.)

1563 1302. 02. 20.: MON VAT I/2. 315–316; AOkl. I. 120. (182. sz.); 5. tábl. 10. sz.

1564 *Procuratori* megbízását ld. 1309. 04. 25.: MON VAT I/2. 308–309; AOkl. II. 269. (612. sz.)
Mivel Cambius nem pápai megbízást teljesített, az adattárba nem vettem fel.

1565 1309. 06. 25. – 12. 24.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 1–122; MON VAT I/2. 307–352; AOkl. II. 297–298. (678. sz.); 23. tábl. 49. sz.

1566 1309. 07. 12. v. e.: MON VAT I/2. 324–326; AOkl. II. 304–305. (694. sz.); 1309. 07. 18. v. e.: MON VAT I/2. 330–332; AOkl. II. 306. (697. sz.); 1309. 08. 01. v. e.: MON VAT I/2. 335–337; AOkl. II. 312–313. (708. sz.)

1567 1309. 08. 25.: MON VAT I/2. 339–340; AOkl. II. 315. (715. sz.); Kovács 2013a. 48.

1568 1309. 12. 24.: MON VAT I/2. 350–351; AOkl. II. 344–345. (788. sz.)

1569 MON VAT I/2. 32., 127., 129., 187., 195., 218., 229., 258., 261., 307., 340–341., 346–347., 349.
*Procurator*ként: a rab-szigeti Szent Péter-monostor apátjának képviseletében: MON VAT I/2. 56; Hench budai polgár és felesége képviseletében: MON VAT I/2. 101–102; pesti Ebeger és felesége képviseletében: MON VAT I/2. 104–112; Péter pécsi püspök képviseletében: MON VAT I/2. 128–153; Pór TT 1889. 420; Tamás esztergomi érsek képviseletében: MON VAT I/2. 130., 135–153; MPV III. 129–136. (131. sz.)

1570 ZSOLDOS 2011. 113.

1571 ENGEL 1996. 67.

tálódott a magyar főpapi karral és a királlyal is, III. András Antalt ajánlotta az érseki székre. Egyike volt azon főpapoknak, akik Vencel cseh királyt meghívták a magyar trónra.¹⁵⁷² Később ő koronázta meg Ottót,¹⁵⁷³ akinek a kancellárja lett.¹⁵⁷⁴ 1300-ban Rómában járt, ahol a veszprémi püspök és a bélakúti apát képviselői bírónak választották abban a perben, amelyet a tizedszedés miatt folytattak. A peres felek között született megállapodást Antal csanádi püspök később írásba foglalta.¹⁵⁷⁵

16. Anzelm

Bencés szerzetes, Telegdi Csanád (31. sz.) választott esztergomi érsek *procurator* Avignonban.¹⁵⁷⁶

17. Benedek, Rád nembeli

Bodrog vármegyei birtokosi családból származott.¹⁵⁷⁷ 1290-től 1309-ig veszprémi püspök.¹⁵⁷⁸ III. András híve, a trónharcokban Vencelt, majd Ottót támogatta. Jelen volt Rómában, amikor VIII. Bonifác Anjou Mária és I. Károly javára döntötte el a magyar trónöröklés kérdését.¹⁵⁷⁹ Hivatali ideje alatt kezdődött a veszprémi püspökség pere az esztergomi stefaniták, a bélakúti apát és a nyulak-szigeti apácák ellen is.¹⁵⁸⁰ Pápai kiküldött bírói felhatalmazást egyszer kapott: a nyulak-szigeti apácák Buda város ellen vásárvámok miatt folytatott perében.¹⁵⁸¹ 1301 és 1303 között a Magyarországon tartózkodó pápai oldalkövet, Boccasini bíboros (156. sz.) utasította, hogy a legátusi *procuratio*ók nem fizetése miatt függesse fel a somogyvári monostor szerzeteseit az egyházi szertartásokban való

1572 SZENDE 2003a. 138–139.

1573 1307. 08. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 58v, ep. 302; THEINER I. 417–421. (DCLXV. sz.); AOKlt. II. (221. sz.)

1574 Kancellárként kiadott okleveleit ld. pl. 1306. 04. 10.: MNL-OL DF 244567; AOKlt. II. 19. (26. sz.); 1306. 07. 28.: MNL-OL DF 200083; AOKlt. II. 32. (55. sz.)

1575 1302. 09. 01-i dátummal a veszprémi püspök oklevele: MNL-OL DF 200080; AOKlt. I. 159–160. (272. sz.); ugyanilyen dátummal a bélakúti apát oklevele: MNL-OL DF 200079; AOKlt. I. 160–161. (273. sz.); az óbudai káptalan átirata a bélakúti apát okleveléről a veszprémi püspök kérésére: MNL-OL DF 200081; AOKlt. I. 161. (274. sz.); valamint 1302. 09. 18-i dátummal a csanádi püspök átirata a felek megegyezéséről, újkori másolatokban: MNL-OL DL 1507; MNL-OL DF 248496; MNL-OL DF 279026; MNL OL-DF 258898; AOKlt. I. 165. (283. sz.)

1576 1331. 01. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 468 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 310v; MNL-OL DF 291541); AOKlt. XV. 10. (6. sz.); THEINER I. 532. (DCCCXXIII. sz.); LC J XXII. X 108. (52183. sz.)

1577 MREV II. XLII.

1578 ENGEL 1996. 77.

1579 MREV II. XLIII–XLIV.

1580 10. tábl. 1., 2., 6. sz.

1581 1298. 05. 31.: MNL-OL DL 1501.

részvétel alól, majd, ha a tartozásukat továbbra sem egyenlítki ki, sújtsa őket *excommunicatió*val.¹⁵⁸²

18. Benedek, Geszti Bodó fia

Bodó *comes* fia, I. Károly uralkodásának kezdetén (1301 és 1304 között) több diplomáciai megbízatást teljesített a királynak, így tárgyalta a pápával, I. Albert német és II. Károly nápolyi királlyal is. Szolgálataiért cserébe I. Károly földadománnyal jutalmazta.¹⁵⁸³

19. Beraldutius de Firmo

Gentilis bíboros (49. sz.) *domicellus*a és familiárisa magyarországi legációja idején.¹⁵⁸⁴

20. Bereck, Szalai (Salamonvári) János fia

Győri kanonok (1331–1363), püspöki kancellár (1345), veszprémi olvasókanonok (1346) és győri prépost (1331–1364).¹⁵⁸⁵ Delegált bírói felhatalmazást kétszer kapott: először 1331-ben a pozsegi prépost panaszát kellett kivizsgálnia (III. Miklós pannonthalmi apáttal /148. sz./, János szepesi, /93. sz./, Teofil esztergomi /198. sz./, és a váradi¹⁵⁸⁶ prépostokkal), amely szerint a pécsi püspök hosszabb idő óta jogellenesen töltötte be a pozsegi káptalan javadalmait,¹⁵⁸⁷ másodszor pedig 1333-ban Henrik veszprémi püspök (62. sz.) és a veszprémi káptalan elidegenített javainak visszaszerzésére kapott megbízást.¹⁵⁸⁸

21. Bittinus de Coneglano

XI. Benedek és V. Kelemen idején pápai káplán (*capellanus papae*), különböző javadalmak ügyében *excutor*.¹⁵⁸⁹ 1304–1305 folyamán több dokumentum nevezi nógrádi főesperesnek. Egy kamarai bejegyzés szerint 1304 elején Teofil préposttal (198. sz.) együtt képviselte Mihály esztergomi érseket (135. sz.) az Apostoli Kamara előtt.¹⁵⁹⁰ XI. Benedek a vicenzai egyház jogainak védelmével bízta meg

1582 MNL-OL DF 200084; AOklt. II. 118. (260. sz.) Benedek veszprémi püspök meghatalmazásának dátuma ismeretlen, csak Jakab somogyvári apát 1307. 11. 26-i oklevele tudósít róla.

1583 1304. 05. 22.: MNL-OL DL 260317; AOklt. I. 300–301. (611. sz.)

1584 MON VAT I/2. 44., 167.

1585 C. TÓTH – HORVÁTH 2019. 17.

1586 A váradi prépostságban valószínűleg két István nevű személy követte egymást. Erről bővebben ld. 70. sz.

1587 1331. 01. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 663 (AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 714v); MNL-OL DF 291561; AOklt. XV. 22. (35. sz.); FAYEN 1908. X. 116. (52 307. sz.)

1588 1333. 07. 03. MNL-OL DF 200168; MREV II. 62; AOklt. XVII. 154–155. (337. sz.).

1589 1304. 01. 16-án egy trentói javadalom esetében: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 64v, ep. 248; RB XI. 215. (284. sz.); AOklt. I. 274. (544. sz.); valamint 1305. 12. 17-én egy lérídi kanonokság ügyében: AAV Reg. Vat., vol. 52, fol. 26v; RC V. 25. (161. sz.)

1590 1304. 01. és 04. között: RC V. Appendices 202. (2. j.)

a padovai S. Justina-monostor apátja és a milánói főesperes mellett.¹⁵⁹¹ 1305 májusában engedélyt kapott rá, hogy javadalmainak bevételét akkor is élvezhesse, ha a pápai udvarban vagy a Szentszék érdekében eljárva máshol tartózkodik.¹⁵⁹²

22. Boleszló (1278/1280k.–1328)¹⁵⁹³

A Piastok sziléziai ágából származó, toszeki herceg, Mária bytomi hercegnő, I. Károly feleségének idősebb fiútestvére. Krakkói (1294) és wrocławai (1297) kánok, *scolasticus*. Valószínűleg egyetemi végzettségű (*litterarum scientiam*). Esztergomi érsek (1321–1328).¹⁵⁹⁴ Ebben a tisztségben Telegdi Csanád (31. sz.) követte. A pápától engedélyt kapott, hogy egyházmegyéjéből tíz személyt *dispensatióban* (*natalis defectus*) részesíthessen, tíz személyt pedig felmenthessen az egyháziak ellen elkövetett erőszak okán kirótt *excommunicatio* alól, illetve, hogy azokon a napokon, amikor viseli a palliumot, a jelenlévőket 40 napi bűnbocsánatban részesíthesse.¹⁵⁹⁵ Kinevezése után a pápa Ágoston zágrábi püspököt (1. sz.), (III.) Miklós pannonthalmi apátot (148. sz.) és Berke fia János székesfehérvári prépostot (100. sz.) rendelte *conservator*nak az esztergomi egyház számára.¹⁵⁹⁶ XXII. János 1322-ben László kalocsai érsekkel (123. sz.) és László székesfehérvári préposttal (118. sz.) a pálos rend *conservator*ává nevezte ki.¹⁵⁹⁷ Ugyanebben az évben I. Károly követe Velencében. 1323-ban végrehajtóként (*executor*) megbízást kapott, hogy iktassa be Geminus Jacobi de Perusiót (48. sz.) a győri prépostságba, amelynek előző viselője, Damján (32. sz.) a pápai udvarban halálozott el.¹⁵⁹⁸

1591 1304. 02. 23. AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 94v, ep. 405; RB XI. 310. (467. sz.); AOKlt. I. 282. (562. sz.), C. Tóth 2019c. 89.

1592 1304. 05. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 166, ep. 723; RB XI. 548. (907. sz.); AOKlt. I. 302–303. (616. sz.) Bittinusról bővebben ld. Kiss 2020a. 7; BARABÁS 2019b. 40.

1593 BARCS 2003. 151–153; PÓR 1900. 3–4; SROKA 1994. 89–100.

1594 Megerősítését ld. 1321. 10. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 147. (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 6v); THEINER I. 472. (DCCXVII. sz.); AOKlt. VI. 102–104. (261–267. sz.) *Obligatio*ját a *servitium* megfizetéséről 1321. 11. 19-i dátummal ld. AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 40v; vol. 6, fol. 29v; CAMERALIA I. 8–9. (12. sz.) A *commune servitium* egy részét megfizette, a fennmaradó összeg és a *minuta servitia* megfizetésére haladékat kapott (1322. 06. 10.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 135r; CAMERALIA I. 200. (346. sz.); CAMERALIA I. 200. /346. sz./). Berengár portói püspök szentelte fel: 1321. 12. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 267. (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 182r); THEINER I. 474. (DCCXX. sz.); AOKlt. VI. 125. (324. sz.) A palliumot Napoleon Orsinitől kapta meg (AAV Reg. Vat., vol. 7, ep. 268. /AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 182r/; THEINER I. 474. /DCCXXI. sz./; AOKlt. VI. 125. /325. sz./)

1595 1321. 12. 08. AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 675–677. (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 421v–422r); THEINER I. 475–476. (DCCXXIV–DCCXXVI. sz.); AOKlt. VI. 127–128. (332–334. sz.)

1596 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 680. (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 221r); THEINER I. 476–478. (DCCXXVIII. sz.); AOKlt. VI. 129. (336. sz.)

1597 1322. 09. 27.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 83. (AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 134a); THEINER I. 481–482. (DCCXXVI. sz.); AOKlt. VI. 286. (779. sz.); LC J XXII. IV. 182. (16322. sz.)

1598 A pápa a kinevezettet ugyanakkor felmentette életkorára vonatkozó hiányossága alól (ti. 18 éves volt). 1323. 12. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 76, fol. 113r, ep. 319 (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 214r).

Boleszló hivatali idejében kezdődött az esztergomi érsekség pere a krakkói püspökkel Podolin, Gnédza és Ólubló falvak elfoglalása miatt. 1324-ben XXII. János a czarnowási monostor prépostját delegálta bíróként az ügyben,¹⁵⁹⁹ de a per lezárására csak XII. Benedek idején került sor. 1326-ban érseki tartományi zsinatot tartott. Ekkor emelt panaszt ellene Henrik veszprémi püspök (62. sz.) a visegrádi, örsi, csíki, sasadi, segesdi, lövöldi és a Csepel-szigeten fekvő egyházak felett gyakorolt joghatóság miatt. Telegdi Csanád egri és Miklós győri (145. sz.) püspököket, Lodomér honti főesperest¹⁶⁰⁰ és Dörögdi Miklós (150. sz.) pozsonyi prépostot választották bíróul, de Boleszló halasztási kérelmei miatt az ügyben nem történt előrelépés.¹⁶⁰¹ 1328-ban kényszerítette a nyitrai káptalant testvérének, Meskónak (134. sz.) püspökké való megválasztására. Halála után XXII. János átmenetileg László pécsi (125. sz.) és Henrik veszprémi püspökökre bízta az esztergomi egyház igazgatását.¹⁶⁰² A Boleszló érsek szobájában talált értékeket nem sokkal később az adminisztrátorok átvették.¹⁶⁰³

23. Bologninus

Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretének tagja magyarországi legációja idején, követ (*nuntius*) és küldönc (*cursor*).¹⁶⁰⁴

24. Bonaiutus de Casentino

Neve alapján tusciai származású (Casentino).¹⁶⁰⁵ Auquileiai kanonok és pápai káplán, irodalmi tevékenységéről is ismert.¹⁶⁰⁶ VIII. Bonifác idejétől *scriptor papae*.¹⁶⁰⁷ XI. Benedek tette aquileiai kanonokká és pápai káplánná, 1309-ben le mans-i kanonok,¹⁶⁰⁸ amely tisztségeket egészen 1312-ben bekövetkezett ha-

1599 1324. 06. 15.: MNL-OL DF 278931 (má.); BP I. 1235. sz.; AOklt. VIII. 158. (309. sz.). Erről ld. még 1333. 05. 05.: MNL-OL DF 264161 (má.); BP I. 1703. sz.; AOklt. XVII. 109–110. (229. sz.)

1600 KOLLÁNYI 1900. 31; C. TÓTH 2019c. 80. Mivel a peres felek választották, nem pápai megbízást teljesített, ezért az adattárba nem vettem fel.

1601 1327. 02. 04.: MNL-OL DF 200140; AOklt. XI. 36. (65. sz.); MES III. 715–716. (972. sz.)

1602 1330. 01. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 115, fol. 342r–v, ep. 1790–1791 (138r–v); MNL-OL DF 291655; AOklt. XIV. 40. (58. sz.); FEJÉR VIII/3. 464–466. (CXCII. sz.)

1603 Az ingóságokat I. Károly megbízottja adta át az adminisztrátoroknak, így nagyon valószínű, hogy Boleszló halála után a király magához vonta a főegyházmegye feletti hatalmat. 1330. 07. 29.: MNL-OL DF 200840; MES III. 170–171. (247. sz.); AOklt. XIV. 273. (448. sz.)

1604 MON VAT I/2. 73, 100, 103.

1605 GOTTLÖB 1892. 109; KIRSCH 1894. xxxi, xxxiii, lxvi; BARBICHE 1970. 115–187; SCHUCHARD 2000. 199; MALÉTH 2016. 141–156; KISS 2020a. 11–14.

1606 Tizennégy, változó terjedelmű verset és egy befejezetlen értekezést tartalmazó gyűjtemény Bonaiutustól az 1292 és 1297 közötti időszakból: BAV Vat. Lat. 2854. Verseinek szerkesztett változatára ld. PETOLETTI 2001. 381–448.

1607 VIII. Bonifác több külső, pápai udvaron kívülre szólító feladat elvégzésével is megbízta. BARBICHE 1970. 130., 169.

1608 1299. 07. 01.: RB VIII. II 443–444. (3130. sz.); FEG Le Mans 296. (83. sz.)

láláig viselte. Bologna város közelében szerzett földeket és tulajdont (*terras et possessiones*).¹⁶⁰⁹ Először 1301-ben,¹⁶¹⁰ majd 1304-ben¹⁶¹¹ kinevezett *nuntius et collector apostolicus* a Német-római Császárság (*Alamania*), a Magyar és a Cseh Királyságok, a Morva Őrgrófság és a Lengyel Fejedelemség területén, napi három aranyforint járadékkal.¹⁶¹² A Bonaiutusnak adott különleges felhatalmazásokat (*facultates*) a második kinevezés alkalmával XI. Benedek határozta meg.¹⁶¹³ II. Vencel (1278–1305) király elvett 580 morva márkát a Bonaiutus által gyűjtött az olmützi tizedekből, az összeg visszafizetésére kötelezve magát,¹⁶¹⁴ de még XXII. János pápa idején sem történt meg a visszatérítés.¹⁶¹⁵ A fennhatósága alá tartozó német területekről (*in Alamanie partibus collecta*) 483 firenzei aranyforintot juttatott a Bardikhoz,¹⁶¹⁶ a Cseh Királyságban végzett adószedés eredményeként ugyancsak 483 firenzei aranyforint került a Cerchikhez,¹⁶¹⁷ 400 firenzei aranyforintot pedig a Spinik vettek át.¹⁶¹⁸ 1308-ban a castellói püspöknél helyezett letétbe aranyat és ezüstöt.¹⁶¹⁹ 1508 firenzei aranyforint a padovai püspök közvetítésével jutott el a kamarába.¹⁶²⁰ A legnagyobb összeget valószí-

-
- 1609 1312. 04. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 59, fol. 102v, ep. 492.
- 1610 1301. 09. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 131v, ep. 85; RB VIII. III. 317–320. (4408–4409. sz.); ill. Lengyelországra vonatkozóan ugyanolyan dátummal AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 131v, ep. 86; RB VIII. III. 320. (4409. sz.); MPV I. 25–26. (32. sz.)
- 1611 1304. 02. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 208r, ep. 52; THEINER I. 412–413. (DCLVIII. sz.); AOKlt. I. 278. (553.sz.).
- 1612 1301. 09. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 131v, ep. 87; THEINER I. 386–387. (DCXX. sz.); AOKlt. I. 72. (71. sz.)
- 1613 1304. 02. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 208v–209r, ep. 53–59. és 91; RB XI. 702–706. (1156–1158., 1162., 1164. sz.)
- 1614 Az 1305. 05. 31-én kelt kötelezvény 1317. 07. 02-i átiratát ld. THEINER I. 414. (DCLX. sz.); AOKlt. I. 357. (742. sz.)
- 1615 XXII. János 1317. 01. 25-i bullájának (*CD Moraviae* VI. 85–87. CXIII) 1320. 08. 23-i átirata, amelyben a pápa Petrus Duranti, embruni kanonokot, pápai káplánt, az Apostoli Szék *nuntius*-át utasítja az összeg követelésére: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 142; LC J XXII. III. 168. (12225. sz.)
- 1616 1306. 10. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 53, fol. 1v.
- 1617 1307. 07. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 150r, ep. 25; RC V. II. 170–172. (2271. sz.)
- 1618 1306. 10. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 53, fol. 2r; RC V. I. 213–216. (1152. sz.)
- 1619 1308. 03. 26.: AAV Instr. Misc. 426; CVH 1/1. Okmánytár 40–42. (52. sz.); AOKlt. II. 148 (329. sz.); amely tartalmazza Bertrandus pápai kamarás Rambertus castellói püspöknek szóló 1308. 02. 03-i utasítását, ti., hogy a beszedett adót Bonaiutustól vegye át és helyezze letétben a velencei dominikánus kolostorban (MPV I. 30. /40. sz./)
- 1620 V. Kelemen 1309. 06. 18-án kiállított bullájában utasította Arnaldust, a S. Maria in Porticu-egyház diakónus bíborosát (Arnaldus de Pellagrua, 1305–1331; HCl. 51.), hogy a Rambertus castellói püspök által, a velencei dominikánusoknál letétbe helyezett adókat vegye át. Ez a dokumentum egyrészt Arnaldus bíboros 1309. 08. 26-án kiállított elismervényébe (ti., hogy a padovai püspök közvetítésével átvette a letétbe helyezett összeget, AAV Instr. Misc. 476.) másolva, másrészt egy 1317. 12. 07-ei átiratban (AAV Instr. Misc. 477; CVH I/1. Okmánytár 43–45. /54. sz./) maradt fenn. Az utóbbi V. Kelemen eredeti parancslevelét is tartalmazza.

núleg személyesen fizette be az Apostoli Kamarába 1309 májusában: 2840 és fél firenzei aranyforintot.¹⁶²¹ Egy alkalomról van tudomásunk, amikor az adószedő fennhatósága egy részét továbbadta (*subdelegatio*): János prágai püspököt bízta meg a prágai Szent Ferenc-ispotály tizedmentességének vizsgálatával.¹⁶²²

25. Bonunsegna de Perusia

Perugiai származású klerikus, *decretorum doctor*, ravennai kanonok, Gentilis bíboros (49. sz.) kamarása, ügyhallgatója magyarországi legációja idején.¹⁶²³ Bulgarus perugiai püspök halála után (1308)¹⁶²⁴ a káptalan két jelöltet választott: Bonunsegnát, valamint Guidonis de Baysiót, bolognai főesperest, a pápai udvar *auditorát*. Mivel utóbbi a választást nem fogadta el, Bonunsegna pedig a pápai udvarban lemondott a jogáról, 1312. májusában V. Kelemen egy harmadik személyt nevezett ki a püspökségre.¹⁶²⁵ Egy nappal a perugiai püspökségről hozott döntést követően pápai rezerváció alapján Bonunsegna Ascoli Piceno püspöke lett.¹⁶²⁶ 1312. június eleji felszentelését követően¹⁶²⁷ V. Kelemen intézkedett a Bonunsegna előlépésével megüresedett egyházi tisztségekről: a pápai bullák-ból kiderül, hogy Bonunsegna a perugiai egyházmegyében is rendelkezett javadalmakkal (S. Martinus in Campo plébániaegyház,¹⁶²⁸ valamint S. Simon de Petramelina perjelsége).¹⁶²⁹ Ascoli püspöki tisztségét 1316 körül bekövetkezett haláláig töltötte be.¹⁶³⁰

26. Chama, Tamás fia¹⁶³¹

Óbudai prépost (1317–1320), gyulafehérvári, erdélyi, váradi, pécsi, győri, esztergomi, veszprémi és zágrábi kanonok; I. Károly *consiliarius*a, 1321-ben a király ajánlására újabb (gyula)fehérvári kanonokság várományosa lett.¹⁶³² 1322-ben a

1621 1309. 05. 11.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 75, fol. 2v; MPV 31–32. (42. sz.); KIRSCH 1894. 381. (hibásan 1309. 04. 08-i dátummal); AOkt. II. 279. (639. sz.). Bonaiutus számára Bertrandus pápai kamarás állított ki elismervényt a pápai kamarába történt befizetést követően. 1309. 06. 01.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, f. 69v–70r; MPV I. 33–34. (43. sz.); AOkt. II. 286. (657. sz.)

1622 A *subdelegatió*ról János prágai püspök oklevele tudósít, amelyben megállapítja, hogy az említett rend tizedfizetésre nem kötelezhető: 1309. 02. 28.: RDEBM II. 948. (2183. sz.); AOkt. II. 254. (580. sz.)

1623 MON VAT I/2. xxxi (Pór Antal bevezetése), 19., 23., 127–152., 154–155., 257–258., 330; AOkt. II. 219–220. (505. sz.)

1624 HC I. 396.

1625 1312. 05. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 59, fol. 124v; RC V. VII. 161. (8271. sz.)

1626 1312. 05. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 59, fol. 118r, ep. 560; RC V. VII. 153. (8242. sz.); HC I. 111.

1627 1312. 06. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 59, fol. 122v; RC V. VII. 159–160. (8260. sz.)

1628 1312. 06. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 59, fol. 121r; RC V. VII. 154. (8254. sz.)

1629 1312. 06. 23.: AAV Reg. 59, fol. 125r; RC V. VII. 162. (8274. sz.)

1630 MARUCCI 1766. 269–270; UGHELLI 1717. 466; KISS 2020a. 76.

1631 TIMÁR 1981. 45.

1632 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 346. (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 192r); THEINER I.

székesfehérvári káptalan megbízásából tagja volt annak a háromtagú bizottságnak, amely László titeli prépostot (118. sz.) választotta meg új székesfehérvári préposttá. A pápa megerősítette a választást.¹⁶³³ 1332-ben XXII. János a kalocsai érseket (Jánki Lászlót, 123. sz.), egy püspököt (*episcopus Aquiensis*) és János bácsi prépostot (91. sz.) delegálta bírókként, hogy állítsák vissza Chamát a küüllői főesperességbe, amit korábban János váradi püspök elbitorolt tőle.¹⁶³⁴ Ugyanabban az évben a pápa engedélyezte, hogy halála idején egyszeri, teljes bűnbocsánatban részesüljön.¹⁶³⁵ Később a pápa Bátor András váradi (5. sz.) és Szécsi András (10. sz.) erdélyi püspököket, valamint János gyulafehérvári főesperest (103. sz.) rendelte *conservatorok*ként számára.¹⁶³⁶ A tizedszedők 1332-es számadáskönyve is e tisztségben említette 1335-ben.¹⁶³⁷ 1327-ben a kalocsai érsek vikáriusa, 1336 és 1337-ben kalocsai prépost.¹⁶³⁸ 1341 februárjától a pápai tizedszedők számadáskönyveiben javadalmi már halála miatt üresedésben lévőként tűntek fel. A források szerint a javadalmak a Szentszéknél üresedtek meg, vagyis Chama valószínűleg Avignonban halt meg.¹⁶³⁹

27. Ciccus de Assissio

Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa magyarországi legációja idején, Johannes Bevenuti (107. sz.) végrendeletének egyik tanúja.¹⁶⁴⁰

-
478. (DCCXXIX. sz.); AOKlt. VI. 129. (337. sz.), a király tanácsosaként említi.
- 1633 1322. 10. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 58. (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 43v); THEINER I. 482–483. (DCCXXVII. sz.); AOKlt. VI. 290. (790. sz.) A másik két tag János örkanonok (1313–1345) és Albert fia Péter kanonok volt. Róluk ld. RIBI 2018. 137., 153.
- 1634 A dokumentumban szereplő *episcopus Aquiensis* alak minden bizonnyal kamarai elírás; azonban nem eldönthető, hogy az egri (*Agriensis*), az aix-en-provence-i (*Aquensis*) vagy az aquilai (*Aquilensis*) egyházmegyét takarja. 1332. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1528. (AAV Reg. Aven., vol. 42, fol. 226r); LC J XXII. XI 145. (56528. sz.)
- 1635 1332. 02. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 765. (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 410r); LC J XXII. XI 145. (56528. sz.)
- 1636 1332. 04. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 895. (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 460v); LC J XXII. XI. 168. (56827. sz.)
- 1637 A pápai tizedszedők számadáskönyve 1335-ben szintén küüllői főesperesnek titulálja. MON VAT I/1. 135., 142.
- 1638 C. TÓTH 2019a. 30., 105.
- 1639 1341. 02. 20. és 1341. 08. 29.: AAV Cam. Ap., Collect., vol. 180, fol. 75–77; MON VAT I/1. 428–429; AOKlt. XXV. 64. (126. sz.) és 284. (597. sz.), székesfehérvári kanonokság; 1342. 02. 17.: AAV Cam. Ap., Collect., vol. 180, fol. 75–77; MON VAT I/1. 430; AOKlt. XXVI. 83. (56. sz.) bácsi prépostság; 1342. 03. 12. AAV Cam. Ap., Collect., vol. 180, fol. 75–77; MON VAT I/1. 430; AOKlt. XXVI. 105. (96. sz.) veszprémi kanonokság; 1342. 05. 08. 1342. 03. 12. AAV Cam. Ap., Collect., vol. 180, fol. 75–77; MON VAT I/1. 430; AOKlt. XXVI. 168. (201. sz.) pécsi kanonokság.
- 1640 1310. 09. 21.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 11; MON VAT I/2. 377.

28. Ciccus de Florentia

Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa magyarországi legációja idején, Johannes Bevenuti (107. sz.) végrendeletének egyik tanúja.¹⁶⁴¹

29. Ciprián (~Cyprianus)

Esztergomi olvasókanonok (1286–1301),¹⁶⁴² a Szentszék által kirendelt bíró Szerafin pozsonyi prépost (189. sz.) és István pilisi apát (72. sz.) mellett a nyulak-szigeti apácák és a veszprémi püspök között *vectigalia et tributa* miatt folyó perben.¹⁶⁴³

30. Cristianus

Ferences szerzetes, István testvér, a budavári ferencesek guardiánja (68. sz.), pápai kiküldött bíró által kinevezett helyettes a veszprémi püspök és káptalan, illetve az esztergomi stefaniták között zajló perben. A veszprémi püspök képviselői nem fogadták el Cristianus testvér kinevezését, és a Szentszékhez fellebbeztek.¹⁶⁴⁴

31. Csanád, Telegdi (1280k.–1349)¹⁶⁴⁵

Váradi éneklőkanonok (1295), a *decretorum doctor* cím viselője. Később váradi olvasókanonok (1306),¹⁶⁴⁶ 1316-ban a váradi püspök vikáriusa és prothonotáriusa (ítélőmestere).¹⁶⁴⁷ 1318-tól a váradi káptalan prépostja.¹⁶⁴⁸ Királyi kápolnaispán és titkos jegyző (*secretarius notarius*).¹⁶⁴⁹ 1320-ban királyi követ Avignonban, Miklós tordai főesperessel (142. sz.) Szécsi András erdélyi püspök (10. sz.) *procuratorai*.¹⁶⁵⁰ 1320 áprilisában a pápa az avignoni préposttal és a S. Rufus-monostor perjelével (Valence e.m.) együtt a Chalon-sur-Saône egyházmegyei ciszterci apátság *conservator*ává nevezte ki.¹⁶⁵¹

1641 1310. 09. 21.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 11; MON VAT I/2. 377.

1642 KOLLÁNYI 1900. 23; C. TÓTH 2019c. 29.

1643 1299. 12. 05.: MREV II. 25. (31. sz.); FEJÉR VII/2. 222. (sz.n.); AOKlt. I. 76., 79. és 90. (80., 87. és 112. sz.); 1301. 12. 10.: MNL-OL DF 200077; AOKlt. I. 98. (131. sz.)

1644 Az 1307. 10. 05-i bulla 1308. 04. 21-i átírását ld. MNL-OL DF 200775; ezenkívül AOKlt. II. 109. (240. sz.) A pápai bulla későbbi másolatait ld. MNL-OL DF 233078 és 264841.

1645 SZENDE 2013b. 161–171; SUGÁR 1984. 100–106.

1646 AOKlt. II. 41. (78. sz.)

1647 1316. 05. 12.: AOKlt. IV. 110. (282. sz.)

1648 Az 1318-as év folyamán Csanádot váradi prépostként említi többek között: MNL-OL DL 50658; AOKlt. V. 19. (27. sz.); MNL-OL DL 40371; AOKlt. V. 52. (106. sz.); MNL-OL DF 254776; AOKlt. V. 53. (107. sz.); MNL-OL DF 282670; AOKlt. V. 57. (117. sz.); MNL-OL DL 76251; AOKlt. V. 188–189. (476. sz.)

1649 1319. 09. 27.: MNL-OL DL 322 (1572-es átírat); AOKlt. V. 206. (525. sz.); AOKlt. V. 228–229. (593. sz.)

1650 A két *procurator* András nevében tett *obligatió*ját ld. 1320. 07. 29.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 32v; vol. 6, fol. 24r; AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 499; CAMERALIA I. 8. (11. sz.)

1651 1320. 04. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 881b; AAV Reg. Aven., vol. 12, fol. 49v.

A nagy valószínűséggel Csanád avignoni jelenlétéhez köthető ügyek:

- *dispensatio* I. Károly és Piast Erzsébet házasságához¹⁶⁵²
- XXII. János közli I. Károly szerbiai győzelmének hírért több európai uralkodóval¹⁶⁵³
- XXII. János I. Károly ajánlására megerősíti az erdélyi püspökségben András választott püspököt, életkori és rendbeli hiányosságai ellenére¹⁶⁵⁴
- Miklós erdélyi alvajda fia erdélyi kanonoki prebendát kap¹⁶⁵⁵
- Choka fia Mihály (136. sz.) váradi kanonok I. Károly kérésére váradi kanonokság várományosa lesz¹⁶⁵⁶
- Cantor (dict.) Pál (162. sz.) váradi kanonok I. Károly kérésére váradi kanonokság várományosa lesz¹⁶⁵⁷
- András fia László (121. sz.) I. Károly kérésére erdélyi kanonokság várományosa lesz¹⁶⁵⁸
- Friit János (102. sz.) I. Károly kérésére erdélyi kanonokság várományosa lesz, életkori hiányosságai ellenére¹⁶⁵⁹
- XXII. János engedélyezi, hogy I. Károly gyóntatót válasszon, aki felmentheti a királyt erőszakos cselekedetei és az egyházi büntetések alól¹⁶⁶⁰
- a pápa 60, illetve 40 napos *indulgentiát* ígér azoknak, akik meghatározott napokon meglátogatják azokat az egyházakat, ahol Csanád váradi prépost oltárt alapított¹⁶⁶¹

Avignoni követsége után egy évvel viselte a pápai káplán címet.¹⁶⁶² Egri püspökként (1323–1330)¹⁶⁶³ részt vett a sasadi tizedper kivizsgálásában. Miklós győri

1652 1320. 07. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 965. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 423.); THEINER I. 467. (DCCVII. sz.); AOkt. V. 318. (827. sz.)

1653 1320. 07. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 977. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 479.); THEINER I. 470–471. (DCCXIV. sz.); AOkt. V. 317. (823–826. sz.)

1654 1320. 07. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 973. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 477r); THEINER I. 465–466. (DCCIV. sz.); AOkt. V. 315–316. (819–822. sz.)

1655 1320. 07. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 970. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 475.); THEINER I. 469. (DCCXII. sz.); AOkt. V. 320. (832–833. sz.)

1656 1320. 07. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 969. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 474v); THEINER I. 468–469. (DCCX. sz.); AOkt. V. 319. (830–831. sz.)

1657 1320. 07. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 968. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 474.); THEINER I. 469. (DCCXII. sz.); AOkt. V. 320. (834–835. sz.)

1658 1320. 07. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 976. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 424.); THEINER I. 470. (DCCXIII. sz.); AOkt. V. 321. (836–837. sz.)

1659 1320. 07. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 982; AOkt. V. 322. (839–840. sz.)

1660 1320. 07. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 966. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 423v); THEINER I. 467. (DCCVIII. sz.); AOkt. V. 318. (828. sz.)

1661 1320. 07. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 967; THEINER I. 467–468. (DCCIX. sz.); AOkt. V. 319 (829. sz.)

1662 1321. 01. 13.: MNL-OL DL 2027; AOkt. VI. 12. (11. sz.); és 1321. 05. 24.: MNL-OL DF 254778; AOkt. VI. 60–61. (147. sz.)

1663 1323. 01. 23.: MNL-OL DF 209908; AOkt. VII. 21. (23. sz.); PETROVICS 1991. 48.

(145. sz.) és Kórógyi László (125. sz.) pécsi püspökökkel 1327-ben közösen kiadott oklevele szerint a peres felek Telegdi mellett Miklós győri püspököt, Lodomér honti főesperest¹⁶⁶⁴ és Dörögdi Miklós (150. sz.) pozsonyi prépostot választották bírónak az egyháztartományi gyűlésen, hogy Henrik veszprémi püspök (62. sz.) Boleszló (22. sz.) esztergomi érsek ellen tett panaszát kivizsgálják, ám előrelépés ekkor nem történt a perben.¹⁶⁶⁵

Telegdi emellett a Szent György lovagrend tagja volt (1326).¹⁶⁶⁶ Piast Boleszlót követően esztergomi érsek (1330. 09. 17.¹⁶⁶⁷–1349. 09. 02. és 12. 10. között¹⁶⁶⁸) lett. Avignonban Miklós váradi klerikus (153. sz.) és Anzelm bencés szerzetes (16. sz.) képviselte, a palliumot Henrik veszprémi és Bátor András váradi (5. sz.) püspököknek kellett átadniuk.¹⁶⁶⁹ *Obbligatio*jában Petrus de Verulis (173. sz.) szerepel *procurator*ként.¹⁶⁷⁰ Az esztergomi érsekség elidegenített javainak visszaszerzésére a pápa 1331-ben Henrik veszprémi,¹⁶⁷¹ valamint Dörögdi Miklós egri püspököket,¹⁶⁷² 1333-ban Jánki László (123. sz.) kalocsai érseket¹⁶⁷³ delegálta bírónak. Telegdi 1333-ban elkísérte I. Károlyt Nápolyba. 1332-ben megkezesztelte István herceget.¹⁶⁷⁴ XII. Benedek utasította Petrus Gervasii-t (168. sz.), hogy kötelezze Telegdit a Jacobus de Lengres (79. sz.) által nála hagyott pápai javakkal történő elszámolásra.¹⁶⁷⁵ 1333-ban unokaöccse, Toldi Choka János (104. sz.) számára esztergomi kanonokságot eszközölt ki.¹⁶⁷⁶

Telegdi Csanád kiküldött bírói megbízást is többször teljesített. 1325-ben még egri püspökként eljárta a pálosok és az Ágoston-rendiek két konventje között zajló perben, amely az egymáshoz közel épült malmaik miatt indult és a fe-

1664 KOLLÁNYI 1900. 31; C. TÓTH 2019c. 80. Mivel nem pápai megbízást teljesített, Lodomér főesperest nem tüntettem fel az adattárban.

1665 1327. 02. 04.: MNL-OL DF 200140; AOKlt. XI. 36. (65. sz.); MES III. 715–716. (972. sz.)

1666 1326. 04. 24.: MNL-OL DL 40483. Az oklevél faksimile kiadásban, szövege nyomtatásban és fordításban: SZILÁGYI 1895. 138–139.

1667 AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 572; MNL-OL DF 291546; MES III. 9. (17. sz.); THEINER I. 527–528. (DCCCXVI. sz.); LC J XXII. X 11. (50903. sz.)

1668 SZENDE 2003b. 167–168; MES III. 8. (16. sz.)

1669 1331. 01. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 468 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 310v; MNL-OL DF 291541); AOKlt. XV. 10. (6. sz.); THEINER I. 532. (DCCCXXIII. sz.); LC J XXII. X 108. (52183. sz.)

1670 1331. 02. 04.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 100r; CAMERALIA I. 11. (18. sz.)

1671 1331. 12. 01.: MNL-OL DF 237290; AOKlt. XV. 257. (443. sz.)

1672 1331. 12. 01.: MNL-OL DF 237289; AOKlt. XV. 256–257. (442. sz.)

1673 1333. 07. 03.: MNL-OL DF 237880; AOKlt. XVII. 153. (334. sz.)

1674 MES III. XXI.

1675 1339. 08. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 134, fol. 78r, ep. 274; THEINER I. 632. (DCCCCL. sz.); AOKlt. XXIII. 241–242. (506. sz.)

1676 1333. 10. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 107, ep. 302. (MNL-OL DF 291619; AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 339r); THEINER I. 594. (DCCCLXXXV. sz.); AOKlt. XVII. 197. (442. sz.)

lek megegyezésével zárult.¹⁶⁷⁷ 1337-ben a veszprémi egyházmegyei pálosok,¹⁶⁷⁸ 1341-ben a Szent Sír kanonkrend lándoki házának elidegenített javainak visszaszerzésére kapott utasítást.¹⁶⁷⁹ 1335-ben a pápa a pilisi monostor a pozsonyi zsidók ellen,¹⁶⁸⁰ valamint Miklós győri püspök a király ellen tett panaszának kivizsgálására delegálta.¹⁶⁸¹ 1337-ben a bátai Szent Mihály bencés monostor apátja vádolta meg hatalmaskodással Jáнки László kalocsai érseket és (Kórógyi) László pécsi püspököt, valamint több pécsi egyházmegyei világi személyt; ebben az ügyben a pápai kiküldött bíró szintén Telegdi Csanád volt.¹⁶⁸²

Esztergomi érseki hivatali ideje alatt két hosszan elhúzódó, pápai delegált bírók közreműködésével folytatott per is zajlott. Az elsőben a krakkói püspök perelte az esztergomi érseket (és a szepesi káptalant) a Podolin, Gnédza és Ólubló falvak felett gyakorolt joghatóságért.¹⁶⁸³ A krakkói püspök panaszára XXII. János a czarnowąsi (wrocław i. m.) premontrei prépostot delegálta bíróként,¹⁶⁸⁴ aki a krakkói püspök jogigényét elismerő ítéletet hozott.¹⁶⁸⁵ A szepesi káptalan a Szentszéknél fellebbezett, így a pápa 1333-ban a Wrocław egyházmegyei Rudy ciszterci és Szent Vince-monostor premontrei apátjait, valamint a wrocław i Szent Kereszt-egyház prépostját bízta meg az ügy eldöntésével.¹⁶⁸⁶ Telegdi Csanád egy korábbi pápai kiváltságra hivatkozott, amely megtiltotta a

1677 1325. 07. 10.: MNL-OL DL 2310; AOkl. IX. 178. (314. sz.)

1678 1337. 05. 22.: MNL-OL DF 286489; AOkl. XXI. 155–156. (280. sz.)

1679 1341. 04. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 129, ep. 282; AOkl. XXV. 113. (235. sz.)

1680 1335. 11. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 119, 343v (MNL-OL DF 291404 = DF 291689); THEINER I. 608. (DCCCVII. sz.); AOkl. XIX. 311. (691. sz.)

1681 1335. 05. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 119, fol. 188v (MNL-OL DF 291686); THEINER I. 604. (DCCCXCVIII. sz.); AOkl. XIX. 136. (297. sz.)

1682 1337. 03. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 124, fol. 132. (AAV Reg. Aven., vol. 51, fol. 86v; MNL-OL DF 291707); AOkl. XXI. 84–85. (149. sz.); KOLLER 1782. 467. Magyar fordításban: *Tolna megye* 55–56. (1/32. sz.), LC B XII. I. 470. (5025. sz.)

1683 Ma mindhárom Szlovákiában található. A pert leírja: PÓR 1900. 27–28; SROKA 1994c. 51–55. Rövidebb összefoglalást ad ezenkívül: SROKA 1994a; BARCS 2003. 154; TÖRÖK 2011. 144–145. A per előzményeire ld. POTTHAST I. 836. (9818. sz.); 1247. 01. 22.: *Kodeks dyplomacyzny* I. 35. (26. sz.); BP I. 89. (439. sz.); POTTHAST II. 1049. (12413. sz.) január 31-i dátummal közli.

1684 1324. 06. 15.: (későbbi másolatokban) MNL-OL DL 36769, DF 278931 és DF 258830; FEJÉR VIII/2. 634–635. (CCXCIX. sz., 1325-ös dátummal); AOkl. VIII. 158. (309. sz.) Képviselők megbízása a krakkói püspökre vonatkozóan: 1325. 05. 30.: *Kodeks dyplomacyzny* I. 176–178. (139. sz.); AOkl. IX. 130. (220. sz.); az esztergomi érsekre vonatkozóan: 1325. 09. 08.: *Kodeks dyplomacyzny* I. 179–180. (141. sz.); AOkl. IX. 222. (398. sz.) A szepesi prépost esetét ld. 1326. 04. 08.: MES III. 74. (128. sz.); *Kodeks dyplomacyzny* I. 180–181. (142. sz.); AOkl. X. 98. (126. sz.); AOkl. XI. 74–75. (sz. n.); *Kodeks dyplomacyzny* I. 191–192. (150. sz.)

1685 MNL-OL DL 36769, DF 278931 és DF 258830. Prot prépost ítéletének kiadását ld. 1332. 02. 12.: *Kodeks dyplomacyzny* I. 190–195. (150. sz.)

1686 1333. 05. 05.: MNL-OL DF 264161; FEJÉR VIII/3. 700–702. (CCCXVIII. sz.); AOkl. XVII. 109–110. (229. sz.)

pápai kiküldötteknek, hogy különleges engedély nélkül kiközösítsék az esztergomi érseket, ill. tilalommal sújtsák az egyházmegyét. Ez az 1254-es pápai bulla a pilisi és a zirci ciszterci apátokat jelölte ki végrehajtókként. A pilisi és zirci monostorok élén 1333-ban álló apátok megtiltották az eredeti ítéletet meghozó Prot czarnowas-i prépost megbízottjainak – Dörögdi Miklós egri és Henrik veszprémi püspököknek –, hogy az esztergomi egyházmegyére vonatkozó egyházi büntetést kihirdessék.¹⁶⁸⁷ Az ügy még XII. Benedek pápasága idején is folytatódott: 1342-ben a wrocławai püspök és az opolei egyház dékánja kapott delegált bírói felhatalmazást.¹⁶⁸⁸

A másik per a tárcai főesperesség tizedeiért folyt az egri püspök és a helyi plébánosok között. A tárcai főesperességet 1323-ban Telegdi Csanád még egri püspökként hozta létre saját joghatóságának alárendelve, vagyis az főesperesség falvainak plébánosai az egri püspöknek tartoztak tizedet fizetni. E döntés sértette a helyi plébánosok jogát, akik a szepesi prépost joghatósága alatt részesültek a tizedekből.¹⁶⁸⁹ XXII. János 1330-ban a Krakó egyházmegyei Staniatki női bencés monostor perjelét (Preclaw) delegálta az ügy eldöntésére.¹⁶⁹⁰ Telegdi Csanádot időközben 1330 októberében a pápa áthelyezte az esztergomi érseki székbe,¹⁶⁹¹ Az új egri püspök, Dörögdi Miklós pedig 1331 tavaszáig Avignonban tartózkodott.¹⁶⁹² Preclaw perjel Ścibor újszandeci ferences guardiánt nevezte ki helyet-

1687 Az eredeti *indulgentiát* ld. 1254. 10. 02.: MNL-OL DF 237280; MES I 420. (459. sz.); AO VII. 367–368. (256. sz.). Átiratban 1333 (h. és n. nélkül): MNL-OL DF 237281, 237306 és 248971; MES III. 233–234. (350. sz.); AOkt. XVII. 241. (543. sz.). Az Anjou-kori oklevéltár és a MES III. hibásan 1251-es dátumot említ.

1688 1342. 01. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 370, ep. 39; AAV Reg. Aven., vol. 55, fol. 313; AOkt. XXVI. 66. (36. sz.); THEINER I. 645. (DCCCCLXIX. sz.). Ezt a dokumentumot sem SROKA 1994. 51–55, sem BARCS 2003. 151–155, sem TÖRÖK 2011. 144–145. nem említi. Pór 1900. 28. pedig 1341-es évszámmal hivatkozik rá. Az *Ut per litteras apostolicas* adatbázis hibás nappal 1342. 01. 23-i dátummal hozza (009340. sz.). A pápai levél dátuma: *VIII kl. februarii anno octavo*. A HC I. 17. 1335. 01. 08-ra teszi XII. Benedek koronázását – vagyis a 8. uralkodási év 1342. 01. 08-tól 1343. 01. 07-ig tartott – bár a 7. jegyzetben megjegyzi más források 1334. 01. 20-ára datálják a koronázást (így a 8. uralkodási év 1341. 12. 20. és 1342. 12. 19. közé esik). Én a *Hierarchia Catholica* és az *Ut per litteras* adatbázis alapján az 1335. 01. 08-as dátumot fogadom el, de ha a második lehetőséggel számolnánk is, a 8. évben február elseje előtti nyolcadik nap 1342. 01. 25.

1689 Az ügy leírását ld. BLAZOVICH 1991. 167; KISS 2013. 82–83; SROKA 2007. 148–164; SZENDE 2003b. 169, 30. j. Telegdi Csanád okleveleit ld. 1323. 10. 16.: MNL-OL DL 68792 és 68793; AOkt. VII. 240–241. (513. és 514. sz.)

1690 1330. 03. 31.: átiratban a lőcsei *rotulus*ban, MNL-OL DF 275939; AOkt. XIV. 119. (176. sz.); kiadta SROKA 2007. 154. (1. sz.)

1691 1330. 09. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 572 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 367b; MNL-OL DF 291546); THEINER I. 527–528. (DCCCXVI. sz.); AOkt. XIV. 310–311. (520–526. sz.); LC J XXII. X. 11. (50903. sz.)

1692 Pápai kinevezését ld. 1330. 10. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 97, ep. 1. (AAV Reg. Aven., vol. 273, fol. 245a; MNL-OL DF 291521); THEINER I. 529. (DCCCXIX. sz.); AOkt. XIV. 321–323. (552–557. sz.); LC J XXII. X. 22. (51060. sz.) A pápa még március végén is Miklós egri püspök

teséül,¹⁶⁹³ aki az egri püspököt elmarasztaló ítéletet hozott.¹⁶⁹⁴ Dörögdi Miklós ennek ellenére a tárcai főesperesi kerületből származó tizedeknek csak a felét engedte át a helyi plébánosoknak, a másik felére egri püspökként továbbra is igényt tartott.¹⁶⁹⁵

A későbbiekben Telegdi I. Károly uralmának biztos támasza lett; a magyarországi püspökök 1338-as levelét sem írta alá, semmilyen formában nem támogatta az elégedetlen magyar főpapokat. Elkísérte a királyt nápolyi útjára, később pedig I. Lajost is ő koronázta meg.¹⁶⁹⁶ Telegdi Csanádot 1349-es halála után két unokaöccse, Vásári Tamás (1350–1358) és Pongrác fia Tamás (1367–1375) követte az érseki székből.¹⁶⁹⁷

32. Damján (Damianus)

Győri prépost (1322–1324).¹⁶⁹⁸ XXII. János 1323 decemberében kelt oklevele szerint – amelyben a győri prépostságot Geminus Jacobi de Perusiának (48. sz.)

kérését teljesítette. 1331. 03. 24.: MNL-OL DF 291661 (13. kép, 390. levél); THEINER I. 540. (DCCCXXXVII. sz.); AOKlt. XV. 68. (118. sz.)

1693 A *subdelegatio* szövege szerint Preclaw prépost a döntés jogát is átengedte Ścibor ferences guardiánnak: „[...] *vobis committimus vices nostras, ut causam audiat is eandem et, quod iustum fuerit, decernatis facientes per censuram ecclesiasticam, quod per nos decretum fuerit firmiter observare. Testes vero, qui se gracia timore vel odio subtraxerint, per eandem censuram compellatis veritati testimonium perhibere [...]*” MNL-OL DF 275939; SROKA 2007. 154–155.

1694 A tárcai főesperesség plébánosainak képviselője, Frowin lengyel kanonok volt. Róla bővebben ld. SROKA 2007. 151. A per során Frowin bemutatta Tamás érsek korábbi döntését arról, hogy a tárcai kerület egyházai a szepesi prépost joghatósága alá tartoznak és szabad tizedekkel (*liberae decimae*) rendelkeznek. 1312. 01. 14.: FEJÉR VIII/1. 459–462. (CCXI. sz.); AOKlt. III. 104. (128. sz.). Boleszló érsek 1322. 10. 01-jei átiratában: MNL-OL DF 264150; FEJÉR VIII/2. 369–370. (CLXIV. sz.); AOKlt. VI. 289. (786. sz.). A per során mindkét oklevelet ártírták, így ld. MNL-OL DF 275939.

1695 A dokumentum szerint Csanád esztergomi érsek Miklós püspök kérésére érvénytelenítette a korábban delegált bírók által meghozott ítéleteket és tett engedményt az egri püspökség javára. 1336. 06. 19.: MNL-OL DF 263079; AOKlt. XX. 227. (275. sz.); MES III. 288–289. (411. sz.) Több történész I. Károly király beavatkozását sejtette (TÖRÖK 2011. 29, hivatkozva SUGÁR 1984. 111, aki viszont idézi WAGNER 1780. 465–466, VI. szám /vagyis az egri püspök imént idézett 1336-os oklevele/ és MESZLÉNYI 1938. 28.), azonban a hivatkozásokat visszakövetve erre nem lehet bizonyítékot találni. Csanád esztergomi érseket, aki korábbi döntéséhez híven az egri püspök jogigényét támogatta, később a szepesi prépost bepanaszolta a Szentszéknél. Erre ld. Csanád érsek oklevelét, 1338. 03. 25.: MNL-OL DF 272743; AOKlt. XXII. 93. (143. sz.); MES III. 305–306. (443. sz.); TÖRÖK 2011. 43.

1696 RÁ CZ 1996. 64–65.

1697 ENGEL 1996. 63–64.

1698 BEDY 1938. 308. Damján 1324. januárjában szerepel utoljára a káptalani névsorban. C. TÓTH – HORVÁTH 2019. 17.

adta és többek között Boleszló esztergomi érseket (22. sz.) rendelte végrehajtóként – Damján a Szentszéknél halálozott el.¹⁶⁹⁹

33. Damján (Damianus)

Pécsi kanonok, sói prépost (1319, 1322).¹⁷⁰⁰ István pécsi éneklőkanonokkal (69. sz.) (Kórógyi) László pécsi püspök (125. sz.), pápai kiküldött bíró helyettese abban a perben, amelyet a veszprémi püspök folytatott több Buda környéki falu templomának fennhatóságáért a helyi plébánosokkal és az esztergomi érsekkel. A pécsi püspök helyetteseinek a döntés jogát is átadta.¹⁷⁰¹

34. Demeter, egri Benedek fia

1330-ban Róbert nápolyi király kérésére egy egri kanonokság és prebenda várományosa lett.¹⁷⁰²

35. Demeter, Vicsadoli (1351†)

Kalocsai prépost (1309–1345), majd választott, de meg nem erősített kalocsai érsek (*archielectus*, 1312–1315).¹⁷⁰³ Gentilis bíborostól (49. sz.) akarta megerősítését kérni, de a bíboros elutazott, mielőtt intézkedett volna. *Procuratort* küldött Vienne-be, majd Avignonba.¹⁷⁰⁴ XXII. János megsemmisítette a káptalani választást és Jánki Lászlót (123. sz.) nevezte ki érseknek.¹⁷⁰⁵ Utóda a kalocsai prépostságban – Piacenzai Jakab (87. sz.) közbenjárására – De Surdis János (1351–1361).¹⁷⁰⁶

36. Dionysius

Ferences rendi *lector*, Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretének tagja, a legátus káplánja és penitenciáriusa magyarországi kiküldetése idején.¹⁷⁰⁷

1699 1323. 12. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 76, fol. 113r, ep. 319 (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 214r).

1700 1319. 12. 21.: MNL-OL DF 259809; AOkt. V. 247. (644. sz.)

1701 1322. 05. 10.: MNL-OL DF 200805; MES III. 14–15. (32. sz.); AOkt. VI. 210–211. (567. sz.)

1702 1330. 09. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 155. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 170r); THEINER I. 530–531. (DCCCXXI. sz.); AOkt. XIV. 315–316. (535–538. sz.); LC J XXII. X. 17. (50988. sz.); C. TÓTH 2019c. 147.

1703 C. TÓTH 2019a. 83; UDVARDY 1991. 188–189; UDVARDY 1992. 45; MON VAT I/2. 335., 448.

1704 1312. 12. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 51r, ep. 140; THEINER I. 442–443. (DCLXXVIII. sz.); AOkt. III. 186. (412. sz.). V. Kelemen felszólította, hogy személyesen jelenjen meg a pápai udvarban.

1705 1317. 08. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 66, ep. 3481. (AAV Reg. Aven., vol. 7, fol. 7v); THEINER I. 459. (DCXCIV. sz.); AOkt. IV. 205–207. (544–550. sz.)

1706 C. TÓTH 2019a. 83.

1707 MON VAT I/2. 375.

37. Domonkos, Velik

Várad kanonok és a Szent Katalin-oltár igazgatója, 1332-ben egy további várad kanonokság,¹⁷⁰⁸ majd egy egri kanonokság, tisztség vagy hivatal várományosa.¹⁷⁰⁹

38. Doncs/Dancs, Domonkos fia¹⁷¹⁰

Eleinte Aba Amadé, majd 1314-től I. Károly híve. Zólyomi, liptói (1317), turóci és pataki (1321–1325?), árvai (1330) és komáromi (1332) ispán, de a király 1338-ban leváltotta és szétdarabolta a tartományát (Liptó és Turóc élére külön ispánokat állítva).¹⁷¹¹ 1323 áprilisában jelen volt I. Károly és a Habsburgok szövetségkötésénél.¹⁷¹² Később ugyanabban az évben I. Károly követe Avignonban. A nagy valószínűséggel Doncs avignoni látogatásához köthető ügyek:

- XXII. János közli I. Károllyal, hogy felmenti Doncs zólyomi ispánt a Szent Sír meglátogatására tett esküje alól; a király figyelmébe ajánlja Jacobus de Corvo (78. sz.) zágrábi püspököt¹⁷¹³
- XXII. János engedélyezi, hogy I. Károly és Erzsébet királyné gyóntatót válasszon¹⁷¹⁴
- Doncs zólyomi ispán, felesége, fiai és familiárisai engedélyt kapnak mise mondatására még *interdictum* alatt álló templomokban is¹⁷¹⁵
- Doncs és felesége, Klára engedélyt kap, hogy három évig gyóntatót válasszanak¹⁷¹⁶
- XXII. János engedélyt ad Doncsnak, hogy az általa kiválasztott temetőbe temetkezessen, még akkor is, ha a temető egyházi tiltás alatt áll¹⁷¹⁷

1326-ban a Szent György lovagrend tagja. 1328-ban Doncs panasza alapján a pápa megparancsolta a nyitrai püspöknek,¹⁷¹⁸ László garamszentbenedeki apát-

1708 1332. 02. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 536. (AAV Reg. Aven., vol. 41, fol. 451); THEINER I. 549. DCCCV; LC J XXII. XI. 146. (56535. sz.)

1709 1332. 04. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 764. (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 411r); LC J XXII. XI. 168. (56824. sz.); BUNYITAY II. 1883. 73.

1710 CSUKOVITS 2012. 91; ZOLNAY 1937. 31–39.

1711 ENGEL 1996. 244.

1712 1323. 04. 08.: MNL-OL DF 257970; AOKlt. VII. 59. (107 sz.); FEJÉR VIII/7. 145–147. (CXX. sz.)

1713 1323. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78v, ep. 924; THEINER I. 494. (DCCLV. sz.); AOKlt. VII. 307. (668. sz.)

1714 1323. 11. 24.: AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 212–213. (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 175r); THEINER I. 493. (DCCL–DCCLI. sz.); AOKlt. VII. 277. (596–597. sz.); LC J XXII V. 33. (18519–18520. sz.)

1715 1323. 11. 24.: AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 216. (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 175r); THEINER I. 494. (DCCLIV. sz.); AOKlt. VII. 278. (601. sz.); LC J XXII V. 33. (18524. sz.)

1716 1323. 11. 24.: AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 214. (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 175r); THEINER I. 493. (DCCLII. sz.); AOKlt. VII. 277. (598–599. sz.); LC J XXII 33. (18522. sz.)

1717 1323. 11. 24.: AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 215. (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 175r); THEINER I. 493–494. (DCCLIII. sz.); AOKlt. VII. 278. (600. sz.); LC J XXII 33. (18523. sz.)

1718 A nyitrai püspökség 1328. 03. 23. és 1328. 09. 17. között üresedésben volt. Piast Meskó

nak (119. sz.) és a turóci monostor prépostjának,¹⁷¹⁹ hogy a zólyomi, nyitrai és honti főesperesekkel tartassák be a meggyilkoltak eltemetésére vonatkozó pápai rendelkezéseket.¹⁷²⁰ 1330-ban harcolt Havasalföldön, majd I. Károly nápolyi kíséretének tagja volt. 1341-ben zólyomi birtokait is el kellett cserélnie, Kraszna megyében kapott másikat.¹⁷²¹

39. Dynus (Dino da Radicofani) (13. sz. vége–†1348)

Toszkán nemesi családból származott, akik Radicofaniban és környékén rendelkeztek birtokokkal. *Decretorum doctor*, a genovai egyház tagja, karrierje XXII. János idején kezdett felfelé ívelni. A pápa káplánja, a pápai palota *auditor*a és genovai prépost lett.¹⁷²² 1328-ban pápai *auditorként* eljár az erdélyi püspök és káptalan, valamint a gyulafehérvári és nagy- és kis-küküllői főesperesek a sebesi, kézdi, kozdi, nagy- és kis-küküllői, szentlászlói dékánok, valamint az igeni és medgyesi plébánosok között zajló perben.¹⁷²³ 1332-től 1337-ig gradói pátriárka,¹⁷²⁴ 1337 és 1342 között genovai,¹⁷²⁵ 1342-től 1348-ban bekövetkezett haláláig pisai érsek.¹⁷²⁶ 1341-ben a nyitrai főesperesség után befizetett kétévi *annatáról* állított ki nyugtát.¹⁷²⁷

40. Eberhardus de Pinczaw

Salzburgi klerikus, 1328-ban I. Károly magyar király ajánlására egy, a gurki püspök adományozási körébe tartozó javadalom várományosa.¹⁷²⁸

41. Franciscus de Columba

Ciszterci szerzetes, Gentilis bíboros (49. sz.) káplánja és familiárisa magyarországi legációja idején.¹⁷²⁹

(134. sz.) hivatali ideje 1328. október végétől kimutatható. ENGEL 1996. 72.

1719 Nem sikerült név szerint azonosítanom.

1720 1328. 06. 24.: AAV Reg. Vat., vol. 87, fol. 95v (MNL-OL DF 291492); THEINER I. 520. (DCCCIV. sz.); AOkt. XII. 171. (331–332. sz.)

1721 ZOLNAY 1937. 35–36.

1722 Ebben a tisztségben említi LC J XXII. I. 51. (484. sz.); LC J XXII. II. 349. (9119. sz.) és 411. (9775. sz.)

1723 1328. 05. 04.: MNL-OL DF 292064; UGDS I. 415–418. (460. sz.); AOkt. XII. 126–128. (242. sz.)

1724 Ebben a tisztségben említi: LC B XII. I. 367. (3977–3978. sz.)

1725 Ebben a tisztségben említi: LC B XII. I. 377. (4050. sz.), 380. (4077. sz.), 382. (4098. sz.); LC B XII. II. 265. (7934. sz.), 282. (8147. sz.)

1726 HC I. 266., 281., 400; STIAFFINI 1991. [Online változat: [http://www.treccani.it/enciclopedia/dino-da-radicofani_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/dino-da-radicofani_(Dizionario-Biografico)), letöltés 2019. 11. 28.

1727 1341. 04. 06.: MES III. 408. (592. sz.); AOkt. XXV. 98. (201. sz.) Az Anjou-kori oklevéltárban genovai főesperesként szerepel.

1728 1328. 05. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 87, ep. 2047 (AAV Reg. Aven., vol. 30, fol. 547v); LC J XXII. VII. 249. (41126. sz.)

1729 MON VAT I/2. 131; MNL-OL DF 238653; AOkt. III. 59–60. (120. sz.)

42. Franciscus Lapi Rochetti

A firenzei Spini-ház tagja, a Gentilis bíboros (49. sz.) legációja során szedett *procuratiók* kezelésében volt szerepe. A kapcsolódó forrásanyagban a *mercator noster* megnevezéssel szerepel.¹⁷³⁰

43. Fredericus de Bononia

Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretének tagja, a legátus orvosa és familiárisa magyarországi kiküldetése idején.¹⁷³¹

44. Fridrich de Gloyach

Salzburgi *clericus*, egy pápai forrás szerint I. Károly káplánja. 1317-ben a király kérésére egy, a freisingi püspök adományozási körébe tartozó javadalom várományosa lett, a már meglévő kalocsai és salzburgi kanonoki prebendái ellenére.¹⁷³² 1320-ban és 1323-ban még két, passauai vagy Passau egyházmegyei prebenda várományosa.¹⁷³³

45. Galhardus de Carceribus (Galhard de Carcès)

Petrus de Verulis (173. sz.) után titeli prépost (1336–1344),¹⁷³⁴ majd csanádi püspök (1344–1345).¹⁷³⁵ Galhard cahorsi származású klerikus, kánonjogász (*licentiatus in legibus*). 1311-ben *domicellus* a pápai udvarban.¹⁷³⁶ Cahorsi stalluma után¹⁷³⁷ a rodez-i egyházmegyében¹⁷³⁸ és Beneventóban¹⁷³⁹ is részesült javadalmakban, majd rövid ideig Benevento város pápai kincstárnoka volt.¹⁷⁴⁰ XII. Benedek 1337-ben Petrus Gervasiival (168. sz.) Magyarországra küldte a Vienne-i

1730 23. tábl. 27., 28. és 71. sz.

1731 MON VAT I/2. 43.

1732 1317. 12. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 67, ep. 465; AOKlt. IV. 255. (671. sz.); LC J XXII. II. 57. (6134. sz.)

1733 1320. 10. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 71, ep. 56. (AAV Reg. Aven., vol. 14, fol. 18v); LC J XXII. III. 152. (12452. sz.); és 1323. 04. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 703. (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 471r); LC J XXII. IV. 261. (17214. sz.)

1734 1336. 07. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 121, fol. 136v–137r, ep. 323 (AAV Reg. Aven., vol. 49, fol. 182, MNL-OL DF 291696); LC B XII. I. 249. (2734. sz.); AOKlt. XX. 243. (309. sz.); THOROCZKAY 2014b. 343–346.

1735 JUHÁSZ 1946. 53–57.

1736 1311. 07. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 58, fol. 239v, ep. 958; RC V. VI. 361–365. (7395. sz.)

1737 1328. 05. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 88, ep. 3380. (AAV Reg. Aven., vol. 31, fol. 372r)

1738 1331. 01. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 97, ep. 130. (AAV Reg. Aven., vol. 38, fol. 501r)

1739 Beneventói kanonokként említi: 1333. 11. 22.: AAV Reg. Aven., vol. 339, fol. 488r = AAV Reg. Vat., vol. 107, ep. 143; MPV III. 300–302. (289. sz.)

1740 Beneventói kincstárnoki tevékenységével kapcsolatos kamarai bejegyzéseket ld. 1328. 12. 22.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 100, fol. 86v; SCHÄFER 1911a. 365; AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 19, fol. 49v; GÖLLER 1910. 481–482; AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 19, fol. 49v; AAV Cam. Ap., Collect., vol. 373, fol. 181v; GÖLLER 1910. 482.

Zsinaton kihirdetett tized és az *annaták* begyűjtése miatt.¹⁷⁴¹ 1338 tavaszán jelen volt Csanád esztergomi érsek (31. sz.) és a szepesi káptalan megbékülésénél – elképzelhető, hogy közvetített is az ügyben.¹⁷⁴² XII. Benedek 1338. októberi levelei arra is rávilágítanak, hogy a pápai adószedéseket kihasználva csalók tevékenykedtek az országban. Az ügyet Galhardusnak és Petrus Gervasiinak kellett kivizsgálnia, az illetéktelenül beszedett összegeket pedig további utasításig megőrizniük.¹⁷⁴³

Magyarországi kiküldetése előtt¹⁷⁴⁴ és azzal párhuzamosan¹⁷⁴⁵ Galhardus Lengyelországban is *nuntiusi* felhatalmazással tevékenykedett, ahol legfontosabb feladata a tizedszedés,¹⁷⁴⁶ valamint az III. Kázmér lengyel király és a Német Lovagrend között feszülő ellentét elrendezése volt.¹⁷⁴⁷ A pápai udvarba való visszatérése után VI. Kelemen csanádi püspökké tette,¹⁷⁴⁸ majd *nuntiusként* újból

- 1741 1337. 03. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 132, fol. 17v–18r, ep. 53. (MNL-OL DF 291763.); AOkl. XXI. 62. (109. sz.); LCPC B XII. II. 361. (1260–1263. sz.). Egy 1337 júliusi jelentés szerint Lengyelországot ekkor hagyta el. 1337. 07. 13.: AAV Instr. Misc. 1355; MPV I. 338. (176. sz.) A kinevezést XII. Benedek 1338 elején újra megismételte, valamint a korábban kinevezett adószedőket és a magyar főpapokat erről értesítette. 1338. 02. 05.: ASV Reg. Vat., vol. 133, fol. 4v–6v, ep. 11–15 (MNL-OL DF 291769); THEINER I. 619–620. (DCCCCXXIX–DCCCCXXII. sz.); AOkl. XXII. 41–43. (52–56. sz.); LCPC B XII. II. 484. (1655–1656. sz.) Galhardus és Petrus Gervasii magyarországi adószedésre vonatkozó számadáskönyvét ld. AAV Cam. Ap., Collect., vol. 180, fol. 58–62; MONVAT I/1. 410–437; MPV I. 338–339. (177. sz.)
- 1742 1338. 03. 25.: MNL-OL DF 272473; MES III. 305–306. (443. sz.); AOkl. XXII. 93. (143. sz.)
- 1743 1338. 10. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 133, fol. 107r–108r, ep. 345–346; THEINER I. 621–623. (DCCCCXXV–DCCCCXXVI. sz.); MPV I. 344–346. (185–186. sz., az előbbi 10. 09-i dátummal)
- 1744 Az Apostoli Kamarától lengyelországi kinevezését követően 160 aranyforint előleget kapott költségeire. 1334. 04. 28.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 143, fol. 49r; SCHÄFER 1911a. 380.
- 1745 1338 nyarán Galhardus Magyarországról újra visszatért Lengyelországba. 1338. 06. 11.: MPV I. 340–341. (181. sz.); AOkl. XXII. 190–191. (286. sz.)
- 1746 Lengyelországi kinevezését ld. 1335. 09. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 130, fol. 105r, ep. 589; MPV I. 332–333. (165. sz.) Lengyelországi tizedszedői tevékenységéről ld. számadáskönyveit, ill. kiadásainak jegyzékét: AAV Cam. Ap., Collect., vol. 180, fol. 1v–57r; 62r–67r; THEINER PL 369–374. (CCCCXCVII. sz.), 438–445. (DLXXIII–DLXXVIII. sz.); MPV I. 352–405. (201–203. sz.), 406–418. (205–207. sz.); AAV Instr. Misc. 121, fol. 3r–v; MPV I. 334. (168. sz.); AAV Cam. Ap., Collect., vol. 497. II. fol. 1r–v; MPV I. 342. (182. sz.); AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 195, fol. 24v; MOHLER 1931. 334; AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 220, fol. 63r; MOHLER 1931. 485–486 (MPV I. 421–422. /212. sz./); AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 19, fol. 112v; Kiss 2020a. 234–240.
- 1747 1336. 09. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 131, fol. 75v és 77v. (MNL-OL DF 291757); AOkl. XX. 266. (352–353. sz.); a témáról bővebben SZCZUR 2009. 130–136. Egy 1358-as folyamodványból derül ki, hogy ezzel az üggyel kapcsolatban Galhardus és Petrus Gervasii a wrocławwiki egyházat *interdictum* alá helyezte, a papságot kiközösítette. 1358. 05. 12.: AAV Reg. Suppl., vol. 29, fol. 132v; MPV III. 359–360. (377. sz.)
- 1748 *Obligatio*ja a csanádi püspökség után járó *servitium* megfizetésére: 1344. 08. 03.: ASV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 220r, vol. 14, fol. 89v, vol. 16, fol. 100v; CAMERALIA I. 16–17. (28. sz.), ill. a kinevezéshez kapcsolódóan ld. még 1344. 08. 09. THEINER I. 672. (MIX. sz.);

visszaküldte korábbi kiküldetésének helyszíneire. Feladatai közé tartozott, hogy a XXII. János és XII. Benedek idején a Magyar- és a Lengyel Királyságokba kiküldött pápai adószedők munkáját felülvizsgálja, illetve a pápai udvartól továbbra is távol levő kollektorokat visszatérésre kényszerítse.¹⁷⁴⁹ Alig egy évvel csanádi püspöki kinevezése után (1345) a pápa a veszprémi püspökségbe akarta áthelyezni,¹⁷⁵⁰ de ezt I. Lajos határozottan ellenezte. Galhardust VI. Kelemen így Brindisi érsekévé tette.¹⁷⁵¹

46. Gasparus de Montaffia (Casparus, de Montefia/Montalia Montasia)

Néhány, 1304 folyamán kiadott pápai levél Gasparus de Montaffia (Montalia) comói kanonokot Campagna-Marittima kormányzójának nevezi (*rector in spiritualibus*).¹⁷⁵² Később Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretében is feltűnik egy Gasparus nevű comói kanonok:¹⁷⁵³ a legátus káplánjának titulálta, és őt bízta meg a Spalato város és egyházmegye monostorainak és szerzeteseinek állapotát felmérő vizsgálattal, később szatmári főesperesként és erdélyi kanonokként említik a források.¹⁷⁵⁴ 1308–1309 folyamán Renerius gömöri főesperes (179. sz.), kiküldött bíró helyettese Benedek veszprémi püspök (17. sz.) és a stefaniták között zajló perben.¹⁷⁵⁵ Egy 1317-es pápai levél I. Károly magyar király káplánjának (*capellanus*) nevezte. Ugyanekkor (Jánki László /123. sz./ és Péter boszniai püspök /164. sz./ avignoni tartózkodásával egy időben) egy kölni kanonokság váro-

FRAKNÓI 1901. 169.

1749 AAV Reg. Vat., vol. 138, f. 118, ep. 410; THEINER I. 675–676. (MXVI–MXVIII. sz.); MPV II. 10–11. (16. sz.); AAV Reg. Vat., vol. 138, f. 119, ep. 414; MPV II. 11. (17. sz.); AAV Reg. Vat., vol. 138, f. 119v, ep. 417; VA 2194. sz.; MPV II. 11–12. (18. sz.); AAV Reg. Vat., vol. 140, f. 247v, ep. 1085; MPV II. 30. (43. sz.)

1750 *Obligatio*ja a veszprémi püspökség után járó *servitium* megfizetésére: 1345. 05. 25.: ASV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 14, f. 99v, vol. 16, f. 108v, BAV Borghese 125, fol. 7 r–v, CAMERALIA I. 18. (30. sz.), ill. a kinevezéshez kapcsolódóan ld. még 1345. 03. 02.: THEINER I. 679–681. (MXXIV. sz.). Valószínűnek tűnik, hogy Galhardus nem csak a veszprémi, hanem korábban a csanádi püspökséget sem tudta a gyakorlatban elfoglalni. Ezt a feltevést erősíti, hogy egyik főpapi szék után járó *sevitiumot* sem fizette meg. 1346. 07. 04.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 248, fol. 10r; MOHLER 1931. 126; ill. 1349. 02. 27.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 210, fol. 14v; MOHLER 1931. 174.

1751 1346. 07. 19.: THEINER I. 711–712. (MLXXIV. sz.); HC I. 149.

1752 1304. 02. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 76v, 310; 1304. 02. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 93r; ep. 398; 1304. 03. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 110v, ep. 470.

1753 Mint comói kanonok, a bíboros *auditor*a Jakab gnieznói érsek és Jan Muskata krakkói püspök perében: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 102r–104v, 108r–110v; MPV III. 129–136. (131. sz.); mint erdélyi kanonok, jogtudó, a bíboros káplánja és familiárisa: MPV III. 138–185. (133. sz.).

1754 MON VAT I/2. 14., 37., 71., 98., 157., 131., 176; Kiss 2020. 68; Kovács 2013a. 82., 91.

1755 1309. 07. 14.: MNL-OL DF 287826. Az Anjou-kori oklevéltár is egy személynek tekinti a comói kanonokot és a szatmári főesperest. AOklt. II. 305. (695. sz.)

mányosa lett, a már viselt javadalmairól (comói és egy erdélyi kanonokságáról) nem kellett lemondania.¹⁷⁵⁶

47. Gedeth de Hetes

Veszprém egyházmegyei laikus, 1332-ben valószínűleg egy királyi követség tagja Avignonban. A pápától engedélyt kapott, hogy halála óráján egyszeri, teljes bűnbocsánatban részesüljön.¹⁷⁵⁷

48. Geminus Jacobi de Perusio

Damján győri prépost (32. sz.) Szentszéknél bekövetkezett halála után XXII. János Geminusnak szánta a győri prépostságot. A kinevező pápai levélben életkori hiányossága alól is felmentette (18 éves volt). A megbízott végrehajtók közül egy volt a magyar egyházszervezet tagja: Boleszló esztergomi érsek (22. sz.).¹⁷⁵⁸

49. Gentile da Montefiori (~Gentilis de Monteflorum) (1312†)¹⁷⁵⁹

Montefiore dell'Asóból (Ascoli Piceno e.m.) származó ferences szerzetes, a párizsi egyetemen tanult. 1298-tól a S. Martinus in montibus presbiter-bíborosa, valamint pápai főpenitenciárius.¹⁷⁶⁰ V. Kelemen uralkodása idején többször teljesített diplomáciai feladatokat. A pápa először Párizsba (1305), majd legátusként (*legatus a latere*) Magyarországra (1308–1311) küldte. Magyarországi tevékenysége hozzájárult I. Károly hatalmának megszilárdításához. Visszaszerezte Kán László erdélyi vajdától a koronát, 1311-ben kiközösítette Csák Mátét. Elérte, hogy a pesti országgyűlés I. Károlyt királlyá válassza, majd ő koronázta meg harmadszorra az uralkodót 1310-ben. Őt zsinatot tartott: hármat Budán, kettőt Pozsonyban. Az egyházi bíráskodás és az egyházigazgatás terén végzett munkája is kiterjedt volt. 1311-ben a Vienne-i Zsinat miatt hagyta el Magyarországot. A zsinat után V. Kelemen megbízta a pápai kincstár Avignonba való átszállításával. A feladat teljesítése közben halt meg, Luccában. Szülővárosában temették el.¹⁷⁶¹

1756 1317. 08. 17.: AAV Reg. Vat., 66. ep. 3705. (AAV Reg. Aven., vol. 7, fol. 192); LC J XXII. I. 439. (4776. sz.)

1757 1332. 02. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 773; LC J XXII. XI. 144. (56511. sz.)

1758 1323. 12. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 76, fol. 113r; ep. 319 (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 214r). Az előző prépost, Damján 1324 januárjában szerepel utoljára a káptalani névsorban. Ennek oka valószínűleg abban keresendő, hogy egy hónap alatt nem jutott el a pápai udvarban tartózkodó prépost halálhíre a káptalanhoz. Damjánról ld. C. TÓTH – HORVÁTH 2019. 17.

1759 MON VAT I/2. LVII. és CVI–CVII. (A kötet bevezetőjét Pór Antal írta); Kiss 2010a. 101–113; Kiss 2020a. 41–50.

1760 HC I. 13. szerint 1300 márciusától.

1761 Kiss 2020a. 68–69.

50. Gergely

Ágoston-rendi remete, boszniai és diakóvári püspök (1308–1314).¹⁷⁶² Püspöki megválasztását Gentilis bíboros (49. sz.) erősítette meg magyarországi legációja során.¹⁷⁶³ A méltóságáról 1314-ben mondott le, képviselője a pápai udvarban Péter (166. sz.), az esztergomi Ágoston-rendi remeték perjele volt.¹⁷⁶⁴

51. Gergely, Bicskei (1303†)

Székesfehérvári őrkanonok (1291), majd prépost (1295).¹⁷⁶⁵ 1297-től 1298-ig királyi alkancellár.¹⁷⁶⁶ 1298 elején esztergomi érsekké választották, de ebben a tisztségben VIII. Bonifác – feltehetően Bicskei és a magyar főpapi kar konfrontálódása miatt – nem erősítette meg, hanem a főegyházmegye és a székesfehérvári prépostság adminisztrátorává tette.¹⁷⁶⁷ 1299-ben a Buda város és a nyulak-szigeti apácák között vásárvámok miatt folytatott perben pápai delegált bírói felhatalmazást kapott.¹⁷⁶⁸ Bicskei III. Andrástól is eltávolodott, 1298 nyarától a nápolyi Anjouk magyarországi trónigényét támogatta. 1302-ben már mint I. Károly alkancellárja állított ki oklevelet.¹⁷⁶⁹ Anagniban, a VIII. Bonifácot ért támadás során halt meg.¹⁷⁷⁰

52. Gergely, Kaproncai György fia (1350†)

Bekcsényi főesperes, 1331-től I. Károly támogatásával hájszentlőrinci prépost (1331–1333).¹⁷⁷¹ A már meglévő zágrábi kanonokságáról nem, de a főesperességről le kellett mondania. Petrus de Verulis titeli prépost (173. sz.) volt az egyik kinevezett *executor* az ügyben.¹⁷⁷² A hájszentlőrinci prépostságban Piacenzai Jakabot (87. sz.) követte. Valószínűleg kancelláriai elírás miatt hájszentlőrinci kinevezését követően négy nappal egy pápai bulla bekcsényi főesperessé tette.¹⁷⁷³ 1332-ben mint királyi káplán engedélyt kapott a pápától, hogy javadalmainak be-

1762 ENGEL 1996. 66.

1763 23. tábl. 31. sz.

1764 1314. 01. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 61, fol. 32v, ep. 121; RC V. VII 52. (10192. sz.); AOklt. III. 306.(684–685. sz.); TERNOVÁČZ 2016. 224.

1765 SZENDE 2003a. 134.

1766 ZSOLDOS 2011. 113.

1767 1299. 01. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 49, fol. 145v, ep. XXXVII; THEINER I. 382–383. (DCXVI. sz.); RB VIII. II. 342. (2925. sz.)

1768 1299. 12. 09.: MNL-OL DL 1546; MREV II. 25–26. XXXII.

1769 SZENDE 2003a. 137–140.

1770 SZENDE 2003a. 140.

1771 C. TÓTH 2019a. 125; THOROCZKAY 2014a. 331–332.

1772 1331. 01. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 533. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 347r, MNL-OL DF 291545); THEINER I. 533. (DCCCXXV. sz.); AOklt. XV. 16. (21–22. sz.)

1773 1331. 01. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 999. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 300v, MNL-OL DF 291550); AOklt. XV. 18.(24–25. sz.); LC J XXII. X. 115. (52292. sz.)

vételét távollétében is három éven keresztül élvezhesse.¹⁷⁷⁴ 1335 körül császári prépost lett, ebben a minőségben 1345-ig mutatható ki. 1337-ben Kálmán választott győri püspök nevében megfizette a *commune servitiumot*.¹⁷⁷⁵ 1338-ban Konstanzban fogságba esett,¹⁷⁷⁶ de 1339-ben tanúként volt jelen a Galhardus de Carceribus (45. sz.) és Petrus Gervasii (168. sz.) által a Kázmér lengyel király és a Német Lovagrend között lefolytatott perben meghozott ítélet kihirdetésénél Varsóban.¹⁷⁷⁷ 1340-ben kiküldött bíró a veszprémi püspök és néhány Veszprém egyházmegyei plébános között zajló tizedperben.¹⁷⁷⁸ 1345-től haláláig csanádi püspök. I. Lajos idején is több diplomáciai küldetést teljesített (elsősorban a pápai udvarban), valamint 1343-ban Erzsébet királynét is elkísérte Nápolyba.¹⁷⁷⁹

53. Gratildus (Gratiolus, Gravidus) de Luca

Gentilis bíboros (49. sz.) *domicellus* magyarországi legációja idején, a Gentilis előtt tárgyalt wrocławai Szűz Mária-monostor apátságának betöltéséért folytatott perben a legátusi kúria kiküldött jogásza (*nuntius iuratus*).¹⁷⁸⁰ Később Johannes Bevenuti (107. sz.) végrendeletének egyik végrehajtója.¹⁷⁸¹

54. Gualterutius de Monticulo

Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa magyarországi legációja idején, Johannes Bevenuti (107. sz.) végrendeletének egyik tanúja.¹⁷⁸²

55. Guillelmus de Sanguineto

Császári és pápai közjegyző, *procurator*,¹⁷⁸³ Gentilis bíboros (49. sz.) káplánja és familiárisa magyarországi legációja idején.¹⁷⁸⁴ XXII. János uralkodása alatt pápai írnok (*scriptor papae*), 1325-től haláláig – amely a regisztrumkönyvek szerint Szicíliaiban, a pápát képviselve következett be – krakkói kanonok volt.¹⁷⁸⁵ A pápa

1774 1332. 07. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 102, ep. 1244. (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 600v); LC J XXII. XI. 236. (57819. sz.)

1775 1337. 09. 01.: AAV Cam. Ap. Intr. et Ex. 161, fol. 9r; GÖLLER 1920. 63; AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 155r; CAMERALIA I. 200. (347. sz.)

1776 1338. 04. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 126, ep. 83. (AAV Reg. Aven., vol. 85, fol. 189; MNL-OL DF 291720); THEINER I. 621. (DCCCCXXXIV. sz.); AOkt. XXII. 116–117. (177. sz.)

1777 1339. 09. 15.: MDA I. 373–379.

1778 1340. 05. 15.: MNL-OL DF 200186; AOkt. XXIV. 147. (315. sz.); MREV II. 89; BARCS 2003. 153.

1779 JUHÁSZ 1946. 57–74.

1780 1310. 03. 21.: MPV III. 143. (133. sz.); 1310. 04. 03.: MPV III. 150–151, (133. sz.); MON VAT I/2. 22–23., 33., 37–39., 41., 46–53.

1781 1310. 09. 21.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 11; Mon Vat I/2. 376–377. LXXV.

1782 1310. 09. 21.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 11; MON VAT I/2. 377.

1783 Lőrinc spalatói kanonok képviselőjében. MON VAT I/2. 31–33.

1784 MON VAT I/2. LXXXII, 118–119., 306.

1785 1329. 11. 05. e.: AAV Reg. Vat., vol. 93, nr. 146; AAV Reg. Aven., vol. 35, fol. 106v, ep. 146; MPV III. 280–281. (256. sz.); KISS 2020. 114; KOWALSKI 1996. 41., 276. (238. sz.)

1328-ban rendelkezett Guilellmus de Sanguineto halálával megüresedett, nolai egyházmegyében található javadalmakról.¹⁷⁸⁶

56. Guidocto de Veritassis (Varitassis) de Jadra

Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa, követe (*nuncius*) és küldönce (*cursor*) magyarországi legációja idején.¹⁷⁸⁷

57. Guidutius de Florentia

Gentilis bíboros (49. sz.) *domicellusa* magyarországi legációja idején.¹⁷⁸⁸

58. György

Budai polgár (*civis Budensis*), két alkalommal (1325-ben és 1327-ben) I. Károly követe (*nuntius*) a pápai udvarban. Először valószínűleg a német trónért folytatott harcokról tárgyalt a király nevében a pápával,¹⁷⁸⁹ másodszor pedig *dispensatiót* kérvényezett az I. Károly fia, László és János cseh király lánya, Anna között kötendő házassághoz.¹⁷⁹⁰

59. György

Pál horvát bán fia, 1308-ban Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisává fogadta.¹⁷⁹¹

60. Haab (Háb, Aba nembeli Lukács)¹⁷⁹²

Egri (1280–1291), esztergomi (1280), szepesi (1280) és pozsonyi prépost (1291–1293).¹⁷⁹³ 1280 és 1282 között Erzsébet királyné kancellárja.¹⁷⁹⁴ 1294 és 1311 között váci püspök.¹⁷⁹⁵ 1298-ban tagja volt a királyi küldöttségnek, amely III. András lányát, Ágnest eljegyezte Vencel cseh király fiával. Eleinte Vencel híve volt,¹⁷⁹⁶ de később I. Károly pártjára állt, 1309-ben részt vett az Anjou trónkö-

1786 1328. 07. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 87, ep. 2514 (AAV Reg. Aven., vol. 30, fol. 639r); 1328. 12. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 89, ep. 671. (AAV Reg. Aven., vol. 32, fol. 327r).

1787 MON VAT I/2. 49.

1788 MON VAT I/2. 130.

1789 1325. 02. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 113. fol. 58r ep. 446; THEINER I. 498–499. (DCCLXIII. sz.); AOKlt. IX. 36. (46. sz.)

1790 1327. 12. 03.: THEINER I. 519. (DCCC. sz.); AOKlt. XI. 262. (559. sz.)

1791 BAV Vat. Lat. 4013, fol. 5r; MON VAT I/2. 19., 53., 183; AOKlt. II. 229. (527. sz.)

1792 Haab püspök származása vitatott. Csák Máté egy 1276. 02. 24-i oklevelében rokonának (*cognatus*) nevezte. Wagner Károly és mások Aba Amádé nádor testvérének tekintették (Haab-Aba). Chobot szerint az Aba nemzetség Galgóczi ágából származott. ÁÚO XII. 182; MES II. 128–129; WAGNER 1774. 111; CHOBOT 1917. 483–486. Erre a részletre Kiss Gergely hívta fel a figyelmem.

1793 CHOBOT 1917. 483–488.; C. TÓTH 2019c. 20.

1794 ZSOLDOS 2011. 119.

1795 CHOBOT 1915. 51.; ENGEL 1996. 74.

1796 *Chronici Hungarici compositio* 479.

vetelő második koronázásán. 1296 és 1299 között Hermann pannonhalmi apát (63. sz.) és Pál pécsi püspök (160. sz.) mellett pápai kiküldött bíró a veszprémi püspök és káptalan, valamint az esztergomi stefaniták között folyt perben.¹⁷⁹⁷

61. Hambotho

Pozsonyi polgár,¹⁷⁹⁸ 1308-ban pozsonyi bíró.¹⁷⁹⁹ Gentilis bíboros (49. sz.) magyarországi legációjának idején segédkezett a legátusi *procuratiók* beszédésében,¹⁸⁰⁰ valamint több más pozsonyi polgárral együtt kérelmezte a legatustól, hogy a lerombolt Szent Gotthárd-egyházat máshol újra felépíthessék.¹⁸⁰¹

62. Henrik

1296-tól váci olvasókanonok, 1305 és 1311 között váci prépost,¹⁸⁰² majd esztergomi kanonok¹⁸⁰³ és óbudai prépost. Tamás esztergomi érsek (192. sz.) kancellárja, 1316-tól 1322-ig szepesi prépost. 1323-tól 1333-ig veszprémi püspök és királynéi kancellár.¹⁸⁰⁴ Boleszló esztergomi érsek (22. sz.) halála után a pápa László pécsi püspökkel (125. sz.) a főegyházmegye adminisztrátorává tette.¹⁸⁰⁵ 1333-ban a delegált bíróként eljáró Prot czarnowasi prépost utasította, hogy Dörögdi Miklós (150. sz.) egri püspökkel a krakkói püspök és a Telegdi Csanád érsek (31. sz.) között zajló per ítéleteként az esztergomi érseket és káptalant közösítsék ki, a főegyházmegyét pedig helyezték *interdictum* alá.¹⁸⁰⁶ Hivatali ideje alatt egyszer rendelt a pápa *conservator*t a veszprémi egyházmegyének: 1330-ban Kórógyi László pécsi püspököt, a zirci (valószínűleg János, 89. sz.) és a bécsi skótok apátjait.¹⁸⁰⁷ *Conservatori* megbízást Henrik püspök háromszor kapott:

1797 MNL-OL DF 287824; 1300. 12. 13. (átirat): MNL-OL DF 200074; MREV II. 23–24. XXX.; 10. tábl. 1. sz.

1798 MES II. 576. (612. sz.), 607. (668. sz.), 615. (677. sz.), 623. (689. sz.), 695. (785. sz.), és 718. (812. sz.).

1799 MES II. 584. (636. sz.)

1800 1311. 09. 12.: MON VAT I /2. 397–398. LXXXVIII; AOKlt. III. 68–69. (139. sz.); és 1311. 09. 12.: MON VAT I/2. 397. LXXXVII; AOKlt. III. 68. (138. sz.).

1801 1311. 09. 09.: MNL-OL DF 228084 (későbbi átirat); MON VAT I/2. 395–396. LXXXVI; AOKlt. III. 67. (137. sz.)

1802 CHOBOT 1915. 60.

1803 C. TÓTH 2019c. 158.

1804 MREV II. XLV–XLVI; CHOBOT 1915. 60; CHOBOT 1917. 767; TÖRÖK 2011. 169–170; ENGEL 1996. 77; PIRHALLA 1899. 43.

1805 1330. 01. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 115, fol. 342r–v, ep. 1790–1791 (138r–v); MNL-OL DF 291655; AOKlt. XIV. 40. (58. sz.); FEJÉR VIII/3. 464–466. (CXCI. sz.); 1330. 07. 29.: MNL-OL DF 200840; MES III. 170–171. (247. sz.); AOKlt. XIV. 273. (448. sz.)

1806 1333 (h. és n. nélkül): MNL-OL DF 237281, 237306 és 248971; MES III. 233–234. (350. sz.); AOKlt. XVII. 241. (543. sz.) Az Anjou-kori oklevéltár és a MES III. hibásan 1251-es dátumot említ.

1807 1330. 12. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 370; MNL-OL DF 291537; AOKlt. XIV. 343–344. (608. sz.); LC J XXII. X 81. (51827. sz.)

1326-ban Kórógyi László pécsi püspökkel és a salzburgi érsekkel Kaboli László (124. sz.) zágrábi püspök,¹⁸⁰⁸ 1330-ban Bátori András püspökkel (5. sz.) és a bécsi skótok apátjával Szécsi András erdélyi püspök (10. sz.) és káptalan,¹⁸⁰⁹ 1333-ban pedig Rudolf váci püspökkel (183. sz.) és a Poitiers egyházmegyei Szent Kereszt-kolostor apátjával a pannonthalmi monostor jogainak védelmére.¹⁸¹⁰ Ezenfelül háromszor ruházta fel a Szentszék kiküldött bírói jogkörrel: 1326-ban Ivánka váradi püspök (76. sz.) a debreceni domonkosok ellen tett panaszának ügyében Boleszló esztergomi érsekkel (22. sz.) és Miklós győri püspökkel (145. sz.),¹⁸¹¹ 1327-ben a győri püspökség,¹⁸¹² 1331-ben pedig az esztergomi főegyházmegye elidegenített javait kellett visszaszereznie.¹⁸¹³ Püspöki hivatali ideje alatt a pápa egyszer delegált kiküldött bírót a veszprémi káptalan jogainak védelmére: 1333-ban Bereck győri prépostot (20. sz.).¹⁸¹⁴ Miután elődje, István püspök 1319-ben kiközösítette az örsi és a sasadi, valamint a segesdi és lövöldi plébánosokat, mivel kivonták magukat a veszprémi egyház fennhatósága alól,¹⁸¹⁵ illetve egy évvel később megismételte az egyházi büntetést és a csíki egyház papjára is kiterjesztette,¹⁸¹⁶ újabb szakaszába lépett a később sasadi tizedperként elhíresült eljárás. A pápa 1321-ben Kórógyi László pécsi püspököt delegálta bíróként, aki 1322-ben István pécsi éneklőkanonokot (69. sz.) és Damján sói prépostot (33. sz.) nevezte ki helyetteseiként.¹⁸¹⁷ Miklós győri, Telegdi Csanád egri és Kórógyi László pécsi

-
- 1808 1326. 12. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 513; AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 177v; MNL-OL DF 291479; AOklt. X. 334–335. (560. sz.); THEINER I. 509–510. (DCCLXXXI. sz.); LC J XXII. VI 403. (27394. sz.)
- 1809 1330. 12. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 224 (MNL-OL DF 291536); AOklt. XIV. 344. (609. sz.); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); LC J XXII. X 83. (51852. sz.)
- 1810 1333. 08. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 1205 (AAV Reg. Aven., vol. 44, fol. 64r; MNL-OL DF 207148 és 291593); AOklt. XVII. 175. (390. sz.); LC J XXII. XII 191. (60908. sz.)
- 1811 1326. 10. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 102 (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 142v); MNL-OL DF 291475; THEINER I. 507–508. (DCCLXXX. sz.); AOklt. X. 256–257. (419. sz.); FAYEN 1908. VI. 345. (26798. sz.) A pert megemlíti BUNYITAY II. 1883. 433.
- 1812 1327. 06. 02.: MNL-OL DF 200133; AOklt. XI. 124. (260. sz.)
- 1813 1331. 12. 01.: MNL-OL DF 237290; AOklt. XV. 257. (443. sz.)
- 1814 1333. 07. 03. MNL-OL DF 200168; MREV II. 62; AOklt. XVII. 154–155. (337. sz.)
- 1815 „[...] *se ab obedientia Vesprimiensis ecclesiae et episcopi subtrahentes et procuracionem rationem visitationis debitam et alia episcopalia iura denegantes et ecclesias predictas iurisdictioni dicti archiepiscopi Strigoniensis introveniente eisdem domini archiepiscopi consilio et consensu et nostro consensu minime requisito subiecerunt [...]*” 1319. 11. 25-i kiközösítés az esztergomi érsek átiratában maradt fenn 1319. 12. 06-i dátummal: MNL-OL DF 200801; AOklt. V. 242. (631. sz.) és 243–244. (635. sz.)
- 1816 Az 1320. 09. 29-én kelt kiközösítés (AOklt. V. 345. /897. sz./) 1320. 11. 13-i dátummal a nyitrai, a pécsi és a csanádi püspök tanúságlevelében: MNL-OL DF 200102; AOklt. V. 357. (929. sz.); és ugyanilyen dátummal a váradi püspök (MNL-OL DF 200103; AOklt. V. 357. /930. sz./) és a győri püspök (MNL-OL DF 200105; AOklt. V. 357. /931. sz./) átirataiban is fennmaradt. Kiadását ld. MES III. 713. (966. sz.)
- 1817 A delegált bírói kinevezést először 1321. 11. 17-i dátummal (MNL-OL DF 200106; AOklt. VI. 117. /302. sz./); valamint 1321. 11. 27-ei dátummal a püspök 1322. 05. 10-i átiratában:

püspökök 1327-es oklevele szerint Henrik veszprémi püspök megkérdőjelezte a visegrádi, örsi, csíki, sasadi, segesdi, lövöldi és a Csepel-szigeten fekvő egyházak Boleszló esztergomi érsek által történt elfoglalásának jogosságát. Az ügy kivizsgálására a peres felek Telegdi Csanád egri és Miklós győri püspököket, valamint Lodomér honti főesperest¹⁸¹⁸ és Dörögdi Miklós pozsonyi prépostot választották, ám a végső döntést az érsek halasztási kérelmei megakadályozták.¹⁸¹⁹

63. Hermann (Ármin)

Pannonhalmi apát (1281?–1300).¹⁸²⁰ Haab váci (60. sz.) és Pál pécsi (160. sz.) püspökökkel pápai kiküldött bíró a veszprémi püspök és káptalan, illetve az esztergomi stefaniták között zajló perben.¹⁸²¹

64. Hugolinus Tadei de Frescobaldis de Florentia

Landolfo Brancaccio, a S. Angelus in foro piscium-egyház diakónus-bíborosának¹⁸²² kamarása. V. Kelemen 1311-ben nógrádi főesperessé tette.¹⁸²³ A beiktatással megbízott magyar *executor* Finta Miklós győri kanonok (151. sz.) volt. A pápai bullából kiderül, hogy a cím előző viselője, Thomas de Frescobaldis (201. sz.) a pápai kúriában halálozott el.¹⁸²⁴ Thomas de Frescobaldis nem csak a nógrádi főesperességben, hanem Brancaccio bíboros kamarásának tisztségében is Hugolinus előde volt. Aversa korábbi püspökeként Brancaccio többször teljesített pápai kiküldetést Szicíliában, a nápolyi Anjou-házzal is jó kapcsolatban állt. Elképzelhető, hogy a nógrádi főesperesség adományozása Brancaccio familiárisainak a nápolyi Anjou-ház befolyását jelzi.

MNL-OL DF 200805; AOKt. VI. 124. (321. sz.), és 210–211. (567. sz.); MES III. 14–15. (32. sz.), és 714 (968. sz.).

1818 KOLLÁNYI 1900. 31; C. TÓTH 2019c. 80. Mivel nem pápai kiküldetést teljesített, az adattárba nem vettem fel.

1819 1327. 02. 04.: MNL-OL DF 200140; AOKt. XI. 36. (65. sz.); MES III. 715–716. (972. sz.)

1820 *Pannonhalma* II. 46.

1821 10. tábl. 1. sz.; 22. tábl.

1822 HC I. 49; WALTER 1971. (online változat: http://www.treccani.it/enciclopedia/landolfo-brancaccio_%28Dizionario-Biografico%29/, letöltés 2020. 04. 20.)

1823 C. TÓTH 2019c. 89.

1824 1311. 07. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 58, fol 208r; RC V. VI. 308. (7252. sz.) Ez a dokumentum ugyanakkor azt is valószínűsíti, hogy Finta Miklós 1311. júliusában még a pápai udvarban tartózkodott.

65. Hugutio de Vercellis

Bruges-i kanonok,¹⁸²⁵ pápai *subdiaconus*¹⁸²⁶ és káplán,¹⁸²⁷ IV. Miklós idejétől XI. Benedek uralkodásáig a pápai palota *auditor*a.¹⁸²⁸ A veszprémi püspök és az esztergomi stefaniták közötti perben Karácson győri prépost (117. sz.) bírói delegálását átírta.¹⁸²⁹

66. Humbert de Cholay¹⁸³⁰

Feltehetően azonos Humbert de Cruce (~de Croy, de Crouy, de Choulex), Pont-de-Borigne és Lullin urával.¹⁸³¹ *Miles*, több alkalommal teljesített diplomáciai szolgálatot. II. Humbert üzenete mellett I. Károly és Róbert nápolyi király leveleit is közvetítette a pápának (1332).¹⁸³² Ugyanekkor a pápa engedélyezte számára a gyóntatója megválasztását, valamint, hogy halála óráján egyszeri, teljes bűnbocsánatban részesüljön.¹⁸³³ I. Károly és II. Humbert nápolyi tartózkodása során kiemelkedő szerepet játszott a két uralkodó közötti kapcsolattartásban. 1333 júliusában legalább kétszer kereste fel a magyar királyt,¹⁸³⁴ emellett augusztusban valószínűleg ugyanilyen céllal Melfiben járt.¹⁸³⁵ II. Humbert Nápolyból való visszatérése után pedig ismét a pápai udvarban teljesített követi szolgálatot.¹⁸³⁶

1825 1292. 02. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 46, fol. 190r, ep. 17; 1298. 01. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 49, fol. 3, ep. VIII; 1298. 01. 27.: AAV Reg. Vat., vol. 49, fol. 4, ep. XI; 1299. 03. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 49, fol. 163v, ep. CXII

1826 1299. 12. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 49, fol. 227 v, ep. CCCCVI.

1827 1299. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 49, fol. 227, ep. CCCCV.

1828 Első említése: 1291. 09. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 46, fol. 104 v, ep. 528; utolsó: 1303. 12. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 21, ep. 79.

1829 Az 1299. 06. 01-jei delegálás 1300. 12. 13-i átiratban: MNL-OL DF 200074; MREV II. 23–24. XXX; BARABÁS 2019b. 38.

1830 WERTNER 1914. 122.

1831 Pont-de Boringe-hez 1319-ben cserével jutott hozzá: *Regeste Dauphinois* IV. 20376. sz. Említik még ugyanott mint lovagot (*chevalier*): 20402. sz., 20409. sz., 20491. sz., 20768. sz., 22906. sz., 22911. sz., 23101. sz., 23403. sz., 23750. sz. stb, mint Montfort várurát (1326): 23049. sz., mint Graisivaudan *baillija* (1329): 24320. sz., mint Lullin urát: *Regeste Dauphinois* V. 29165. sz. (1338), mint Lullin ura és Mâcon *baillija* (1340) uo. 30470. sz., mint Lullin és Pont-de-Boringe (Pontis Buringii) ura (1341) ugyanott 30849. sz.; Kiss 2020b. 63. 453. jegyzet, 102., 109.

1832 1332. 06. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 245 (274)v, ep. 1279; ill. 1332. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 116, ep. 1296; FRAKNÓI TT 1898. 390–391. (VIII. sz.) Valószínűleg Humbert de Cholay több alkalommal is járt Avignonban, ugyanis egy bejegyzés szerint 1333. 12. 12-én hagyta el a pápai udvart: *Regeste Dauphinois* V. 26128. sz.

1833 1332. 06. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 116, ep. 1327–1328; VA 533. (1545a és 1545b)

1834 Az utazás költségeire kifizetett összeget ld. 1333. 07. 18. és 29.: *Histoire du Dauphiné* II. 276–277; *Regeste dauphinois* V. 176. (25967. sz., 07. 28-i dátummal)

1835 1333. 08. 15.: *Histoire du Dauphiné* II. 277; *Regeste dauphinois* V. 180. (25994. sz.)

1836 1333. 12. 12.: *Histoire du Dauphiné* II. 278; *Regeste dauphinois* V. 198. (26128. sz.)

67. Imre

Bácsi éneklőkanonok (1311–1332).¹⁸³⁷ István kalocsai kanonokkal (71. sz.) Vince választott kalocsai érsek (207. sz.) képviselője 1311-ben az Apostoli Kamara előtt.¹⁸³⁸

68. István

A budavári ferencesek guardiánja, pápai kiküldött bíró a veszprémi püspök és káptalan esztergomi stefaniták ellen folytatott perében. Cristianus ferences szerzetest (30. sz.) nevezte ki helyettesül, de a veszprémi püspök képviselői visszautasították a helyettesítést és a Szentszékhez fordultak.¹⁸³⁹

69. István

Pécsi éneklőkanonok (1322).¹⁸⁴⁰ Damján sói préposttal (33. sz.) a pápai kiküldött bíró (Kórógyi László pécsi püspök, 125. sz.), helyettese István veszprémi püspök (73. sz.) a Buda környéki plébánosokkal és az esztergomi érsekkel folytatott perében.¹⁸⁴¹

70. István

Váradi prépost, királyi követ Avignonban (*ambaxiator et nuntius regis*), pápai káplán (1332).¹⁸⁴² A váradi káptalanban két István nevű prépost követte egymást, egyikük 1325-től 1331-ig, a másikuk 1332-től 1336-ig viselte ezt a tisztséget.¹⁸⁴³ Valószínűleg a második István járt a pápai udvarban. A pápai dokumentum Tamás főesperes (193. sz.), Gedeth de Hetes (47. sz.) és Taphan de Harazti (196. sz.) nevét említi a királyi követség tagjaiként István mellett. A forrás nem tudósít a követjárás céljáról; feltételezhetően a nápolyi tárgyalások miatt járhattak Avignonban.

1837 C. TÓTH 2019a. 41.

1838 1311. 04. 28.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 85r; CAMERALIA I. 198. (340. sz.)

1839 Az 1307. 10. 05-i bulla 1308. 04. 21-i átírását ld. MNL-OL DF 200775; ezenkívül AOKlt. II. 109. (240. sz.), a pápai bulla későbbi másolatait ld. MNL-OL DF 233078 és 264841. Az ügyet ld. 10. tábl. 1. sz.

1840 TIMÁR 1981. 37.

1841 1322. 05. 10.: MNL-OL DF 200805; MES III. 14–15. (32. sz.); AOKlt. VI. 210–211. (567. sz.)

1842 1332. 04. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 325v, ep. 1540; THEINER I. 552. (DCCCLXII. sz.).

1843 BUNYITAY II. 1883. 41; ld. a 75. sz.-ot is.

71. István

Kalocsai kanonok (1310–1311).¹⁸⁴⁴ Vince választott kalocsai érsek (207. sz.) képviselője 1310-ban János kőí préposttal (90. sz.),¹⁸⁴⁵ 1311-ben pedig Imre bácsi éneklőkanonokkal (67. sz.) az Apostoli Kamara előtt.¹⁸⁴⁶

72. István

Pilis apát (1293–1301).¹⁸⁴⁷ Ciprián esztergomi olvasókanonok (29. sz.) és Szerafin pozsonyi prépost (189. sz.) mellett a Szentszék által kirendelt bíró a nyulak-szigeti apácák és a veszprémi püspök között különböző jövedelmek miatt folyó perben.¹⁸⁴⁸

73. István, Kéki

Az Ákos nemzetség tagja, testvére, Péter sümegi várnagy volt. Egyed nevű *fratere* veszprémi kanonok volt.¹⁸⁴⁹ 1310 és 1322 között veszprémi püspök és királynéi kancellár.¹⁸⁵⁰ 1311-ben I. Károly megbízásából Tamás esztergomi érsekkel (192. sz.) tárgyalt Aba Amadé özvegyével és fiaival.¹⁸⁵¹ Szolgálatiért 1313-ban a király Veszprém vármegye örökös ispánjává tette.¹⁸⁵² Ugyanebben az évben több másik főpappal együtt panaszíratot küldött a pápának a Csák Máté által, az egyház ellen elkövetett erőszakos tettekről,¹⁸⁵³ majd 1318-ban részt vett a kalocsai zsinaton és a főpapok unióján.¹⁸⁵⁴ Ugyanebben az évben XXII. János Lőrinc váci püspök (128. sz.) és Mátyás győri prépost (133. sz.) mellett Miklós győri püspök (145. sz.) és a győri egyház jogainak *conservator*ávé nevezte ki.¹⁸⁵⁵ Püspöki hivatali ideje alatt több olyan per is folyt pápai delegált bírók közreműködésével, amelyben a veszprémi egyház is érdekelt volt. István püspök a Szentszéknél panaszt emelt a csatári apát és Tamás esztergomi érsek ellen, ezért V. Kelemen a pannonthalmi apátot (valószínűleg II. Miklóst, 147. sz.) delegálta az ügy kivizsgálására.

1844 C. TÓTH 2019a. 111.

1845 1310. 05. 03.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 78r; CAMERALIA I. 197. (339. sz.)

1846 1311. 04. 28.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 85r; CAMERALIA I. 198. (340. sz.)

1847 HERVAY 1984. 152.

1848 1299. 12. 05.: MREV II. 25. (31. sz.); FEJÉR VII/2. 222. (sz.n.); AOKlt. I. 76., 79. és 90. (80., 87. és 112. sz.); 1301. 12. 10.: MNL-OL DF 200077; AOKlt. I. 98. (131. sz.)

1849 1312. 04. 24.: MNL-OL DF 200799; AOKlt. III. 128. (274. sz.)

1850 MREV II. XLIV; ENGEL 1996. 77.

1851 1311. 10. 03.: MNL-OL DF 269067; AOKlt. III. 73–74. (150. sz.); 1311. 10. 07.: AOKlt. II. 76. (154. sz.); 1311. 10. 08.: MNL-OL DF 263076; AOKlt. III. 77. (155. sz.)

1852 1313. 10. 26.: MNL-OL DF 200091; FEJÉR VIII/5. 86–88. (XLVIII. sz.); AOKlt. III. 277. (619. sz.)

1853 1313. 11. 01.: MNL-OL DF 237219; MES II. 688–689; AOKlt. III. 280. (623. sz.)

1854 1318. 02.: MNL-OL DF 200101 (má.); MES II. 744–746; AOKlt. V. 27. (46. sz.)

1855 1318. 11. 22-én szólította fel I. Károlyt XXII. János, hogy adja vissza a győri püspöknek a javait (AAV Reg. Vat., vol. 69, ep. 157; AOKlt. V. 125. /306–307. sz./; THEINER I. 462–463. /DCXCIX. sz./); a *conservatorok* kinevezését pedig ld. 1318. 11. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 69, ep. 156. (AAV Reg. Aven., vol. 41, fol. 86v); AOKlt. V. 125. (308. sz.); LC J XXII. II. 305. (8671. sz.)

lására.¹⁸⁵⁶ Emellett pert folytatott Székesfehérvár bírója, esküdtei és közössége ellen is. A pápa a pannonhalmi apátot (III. Miklós, 148. sz.) hatalmazta fel az ügy eldöntésére, aki a győri prépostot (Damján, 32. sz.), éneklőkanonokot (Miklós, 140. sz.) és főesperest (János, 94. sz.) nevezte ki helyetteseikül.¹⁸⁵⁷ István püspök hivatali ideje alatt új szakasza kezdődött a sasadi tizedpernek. István 1319-ben kiközösítette az örsi és a sasadi, valamint a segesdi és lövöldi plébánosokat, mivel kivonták magukat a veszprémi egyház fennhatósága alól,¹⁸⁵⁸ egy évvel később megismételte az egyházi büntetést és a csíki egyház papjára is kiterjesztette.¹⁸⁵⁹ A pápa 1321-ben Kórógyi László pécsi püspököt (125. sz.) delegálta bíróként az ügyben, aki 1322-ben István pécsi éneklőkanonokot (69. sz.) és Damján sói prépostot (33. sz.) nevezte ki helyetteseiként.¹⁸⁶⁰ A per István utóda, Henrik püspök (62. sz.) idején folytatódott, a peres felek az ügy kivizsgálására Telegdi Csanád (31. sz.) egri és Miklós győri püspököket, Lodomér¹⁸⁶¹ honti főesperest és Dörögdi Miklós (150. sz.) pozsonyi prépostot választották bírónak, ám ítélet ekkor a halasztások miatt nem született.¹⁸⁶²

74. István, Lochouch-i Dénes fia

Miles, az esztergomi egyházmegyéből, valószínűleg egy királyi követség tagja Avignonban (1332). XXII. János pápától engedélyt kapott a Szentföldre induló keresztes hadjáratban való részvételre.¹⁸⁶³

1856 1312. 04. 03.: MNL-OL DF 230050; AOklt. III. 121–122. (259. sz.); MREV IV. 316–317. (250. sz.)

1857 A helyettesek Jakab zirci apátot (86. sz.) utasították az alperesek megidőzésére. 1322. 07. 09.: MNL-OL DF 200108; AOklt. VI. 251. (684. sz.); MREV IV. 319. (253. sz.)

1858 „[...] *se ab obedientia Vesprimiensis ecclesiae et episcopi subtrahentes et procuracionem rationem visitationis debitam et alia episcopalia iura denegantes et ecclesias predictas iurisdictioni dicti archiepiscopi Strigoniensis introveniente eisdem domini archiepiscopi consilio et consensu et nostro consensu minime requisito subiecerunt [...]*” 1319. 11. 25-i kiközösítés az esztergomi érsek átiratában maradt fenn 1319. 12. 06-i dátummal: MNL-OL DF 200801; AOklt. V. 242. (631. sz.) és 243–244. (635. sz.).

1859 Az 1320. 09. 29-én kelt kiközösítés (AOklt. V. 345. /897. sz./) 1320. 11. 13-i dátummal a nyitrai, a pécsi és a csanádi püspök tanúságlevelében: MNL-OL DF 200102; AOklt. V. 357. (929. sz.); és ugyanilyen dátummal a váradi püspök (MNL-OL DF 200103; AOklt. V. 357. /930. sz./); és a győri püspök (MNL-OL DF 200105; AOklt. V. 357. /931. sz./) átirataiban is fennmaradt. Kiadását ld. MES III. 713. (966. sz.)

1860 A delegált bírói kinevezést ld. 1321. 11. 17.: MNL-OL DF 200106; AOklt. VI. 117. (302. sz.), valamint 1321. 11. 27.: (a püspök 1322. 05. 10-i átiratában) MNL-OL DF 200805; AOklt. VI. 124. (321. sz.); és 210–211. (567. sz.); MES III. 14–15. (32. sz.), 714. (968. sz.).

1861 KOLLÁNYI 1900. 31.

1862 1327. 02. 04.: MNL-OL DF 200140; AOklt. XI. 36. (65. sz.); MES III. 715–716. (972. sz.)

1863 1332. 02. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 768; THEINER I. 546. (DCCCXLIX. sz.); LC J XXII. XI. 144. (56510. sz.)

75. István, Sebesi Pál fia

1330-ban egy váradi kanonokság és prebenda várományosa.¹⁸⁶⁴ Egy István nevű váradi kanonok kanonokságát a pápai tizedjegyzék 1332-ben már üresként említi; ha a két István azonos, akkor a várományos javadalomadományozást sikerült betölteni.¹⁸⁶⁵

76. Ivánka

Bihari birtokos családból származott. 1291-ben váradi éneklő-, 1294-ben olvasókanonok, 1306-ban prépost lett. Utódja a préposti tisztségben Telegdi Csanád (31. sz.). 1318-tól 1329-ig váradi püspök.¹⁸⁶⁶ Részt vett az 1318-as kalocsai zsinaton.¹⁸⁶⁷ 1323-ban Miklós győri püspökkel (145. sz.) segédkezett Telegdi Csanád egri püspökké történt felszentelésében Temesváron.¹⁸⁶⁸ 1326-ban panaszt tett a debreceni domonkosok jogsértései ellen; az ügy kivizsgálására a pápa Boleszló esztergomi érseket (22. sz.), Miklós győri és Henrik veszprémi püspököket (62. sz.) delegálta bírókként.¹⁸⁶⁹

77. Jacobus Berengarii

Bencés szerzetes, a lagrasse-i monostor (carcassone-i e. m.) *operarius*a. Pápai *nuntius* Magyarországon (1331–1340);¹⁸⁷⁰ XXII. János pápa Raimundus de Bonofatóval (177. sz.) a pápai tized beszédésével bízta meg. XII. Benedek először megerősítette a kiküldetésében, de később visszarendelte, Jacobus azonban csak a pápa többszöri felszólítására jelent meg Avignonban.¹⁸⁷¹

78. Jacobus de Corvo (Jacques de Corvo)

Domonkos szerzetes, Klemencia francia királyné gyóntatója. 1322–1323 folyamán XXII. János zágrábi püspökké akarta tenni.¹⁸⁷² Az ügyben I. Károly, Klemencia és

1864 1330. 06. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 96, ep. 3270. (AAV Reg. Aven., vol. 35, fol. 559r; MNL-OL DF 291516); AOkt. XIV. 219–220. (354. sz.); LC J XXII. IX. 352. (50001. sz.)

1865 MON VAT I/1. 41; BUNYITAY II. 1883. 73–74.

1866 BUNYITAY I. 1883. 166–170; ENGEL 1996. 76.

1867 1318. 02.: MNL-OL DF 200101 (má.); MES II. 744–746; AOkt. V. 27. (46. sz.)

1868 1323. 01. 23.: MNL-OL DF 209908; MES III. 22–23; AOkt. VII. 21. (23. sz.)

1869 1326. 10. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 102 (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 142v); MNL-OL DF 291475; THEINER I. 507–508. (DCCCLXXX. sz.); AOkt. X. 256–257. (419. sz.); FAYEN 1908. VI. 345. (26798. sz.) A pert megemlíti BUNYITAY II. 1883. 433.

1870 A pápai kinevező bullát lásd 1331. 03. 01.: MNL-OL DF 291661; THEINER I. 536–537. (DCCCXXX. sz.); AOkt. XV. 41. (71. sz.)

1871 Az utolsó pápai idézést ld. 1340. 03. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 135, fol. 14v, ep. 38; THEINER I. 634. (DCCCCLV. sz.); AOkt. XXIV. 67. (144. sz.)

1872 1322. 08. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 735. (AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 272v); THEINER I. 479–480. (DCCXXXII–DCCXXXIII. sz.); AOkt. VI. 273–275. (742–748. sz.); 1322. 09. 03.: THEINER I. 481. (DCCXXXIV. sz.); AOkt. VI. 280. (762. sz.).

Jacques de Corvo között Rogerius domonkos szerzetes (181. sz.) közvetített.¹⁸⁷³ Jacques de Corvo a püspöki szék után járó *servitiumot* befizette az Apostoli Kamarába,¹⁸⁷⁴ de a zágrábi egyházmegye igazgatását – valószínűleg I. Károly ellenkezése miatt – nem tudta átvenni.¹⁸⁷⁵ A pápa ezért Quimper (Cornouailles) püspökévé nevezte ki, majd 1330-ban áthelyezte a touloni egyházmegye élére. Ezt a tisztséget Jacques de Corvo 1341-ben bekövetkezett haláláig viselte.¹⁸⁷⁶

79. Jacobus de Lengres

A valószínűsíthetően Burgundiából származó Lengres család tagja. A 13. század végén költöztek Marseille-be és tengeri hajózásból alapozták meg vagyonukat. Hajóikat Róbert nápolyi király is több alkalommal bérbe vette, valamint a későbbi pápai adószedő több rokona is részt vett a keresztes hadjáratra tett előkészületekben. Legfontosabb kereskedelmi kapcsolataikat a Lengresiek a johannita lovagrenddel építették ki, Rodosz elfoglalásában is szerepet játszottak.¹⁸⁷⁷ Hugó fia, Jakab jogi végzettségű (*baccalaureus in legibus*) klerikus volt, XXII. János idején nyerte el első javadalmait. Marseille-i,¹⁸⁷⁸ majd aix-en-provence-i kanonok volt.¹⁸⁷⁹ A carpentras-i egyház *sacristája* (1333), ugyanakkor a maceratai és aix-en-provence-i javadalmait is megtarthatta.¹⁸⁸⁰ A gerberoy-i Szent Péter-egyházban (beauvais-i e.m.) is kapott egy javadalmat.¹⁸⁸¹ 1331-től pápai adószedő (*Apostolice Sedis nuntius*) Raimundus de Bonofatóval (177. sz.) a Magyar Királyság területén,¹⁸⁸² ekkor 10 közjegyzői hivatal felállítására kapott

1873 1323. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78, ep. 926–927; LSC J XXII (France) II. 426. (1890. sz.). A pápa I. Károlynak ajánlja Jacques de Corvót: 1323. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78r–v, ep. 924; THEINER I. 494. (DCCLV. sz.); AOklt. VII. 307. /668. sz./) A pápa Jacques de Corvónak a zágrábi püspöki kinevezéséről és Rogerius megérkezéséről: 1323. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78v, ep. 925; THEINER I. 494–495. (DCCLVI. sz.); AOklt. VII. 307–308. (669. sz.)

1874 *Obligatio*: 1322. 11. 24.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 49v; vol. 6, fol. 33v; CAMERALIA I. 9. (13. sz.); illetve a *servitium* befizetése: 1324. 03. 02.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 57, fol. 13r; GÖLLER 1910. (166. sz.)

1875 FRAKNÓI 1895. 50–51.

1876 1326. 03. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 81, ep. 2741. (AAV Reg. Aven., vol. 25, fol. 562v; MNL-OL DF 291472); THEINER I. 504–505. (DCCLXXVII. sz.); AOklt. X. 81. (89. sz.); HC I. 211., 487.

1877 CARRAZ 2009. 755–777.

1878 1330. 10. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 99, ep. 1646. (AAV Reg. Aven., vol. 38, fol. 199v)

1879 1330. 11. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 593. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 374v). Az ugyanezen a napon elnyert pápai kegy révén halála pillanatában egyszeri, teljes bűnbocsánatban részesülhetett: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 450. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 310r)

1880 1333. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 666. (AAV Reg. Aven., vol. 43, fol. 365r)

1881 1336. 07. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 121, ep. 627. (AAV Reg. Aven., vol. 49, fol. 371.)

1882 1331. 03. 01.: MNL-OL DF 291661; THEINER I. 536–540. (DCCCXXX–DCCCXXXVI. sz.); AOklt. XV. 41–43. (71–76. sz.); 1331. 03. 23.: MNL-OL DF 291661; AOklt. XV. 67. (115. sz.); THEINER I. 540. (DCCCXXXVII. sz.); és 1331. 03. 24.: MNL-OL DF 291661; AOklt. XV. 68. (118. sz.); THEINER I. 540. (DCCCXXXVII. sz.).

felhatalmazást.¹⁸⁸³ 1339 tavaszán, valószínűleg Pécsen halt meg;¹⁸⁸⁴ de a megüresedett javadalmairól 1340. november–decemberében rendelkezett a pápa.¹⁸⁸⁵

80. Jacobus de Sancto Genesio

Osimói kanonok, Gentilis bíboros (49. sz.) famíliájának tagja, a legátus kamarása és káplánja.¹⁸⁸⁶ A Gentilis bíróságán tárgyalta, Jakab gnieznói érsek és Jan Muskata krakkói püspök között zajló per dokumentumai *Jacobust* gnieznói kanonokként említik, egy alkalommal az érsek *procuratorát* is helyettesítette.¹⁸⁸⁷

81. Jacobus (Johannis) de Secundiliano

Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa magyarországi legációja idején.¹⁸⁸⁸

82. Jacobus de Vercellis

Gentilis bíboros (49. sz.) *domicellusa* magyarországi legációja idején.¹⁸⁸⁹

83. Jakab

Ágoston zágrábi püspök (1. sz.) képviselője a pápai udvarban a *servitium commune* ügyében.¹⁸⁹⁰

84. Jakab

Királyi követ Avignonban (1311). I. Károly levelét kézbesítette V. Kelemen pápának, amelyben a magyar király Zára számára kérte a pápai udvar támogatását Velence ellen.¹⁸⁹¹ Fraknói azonosítása alapján zágrábi prépost,¹⁸⁹² de ez a feltevés nem bizonyítható.

1883 1331. 03. 30.: AAV Instr. Misc. 1174. (MNL-OL DF 291661); AOklt. XV. 74–75. (127. sz.)

1884 FEJÉRPATAKY 1887a. 515.

1885 Egy narbonne-i kanonokságról 1340. 11. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 128, ep. 383. (AAV Reg. Aven., vol. 54, fol. 327.); és a carpentras-i egyházzal 1340. 12. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 128, ep. 170. (AAV Reg. Aven., vol. 54, fol. 163v)

1886 MON VAT I/2. 71., 154., 156., 356., 374.

1887 AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 86r–98v; MPV III. (105–124. sz.), (129. sz.); AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 102r–104v, 108r–110v; MPV III. 129–136. (131. sz.); Kiss 2020. 32.

1888 MON VAT I/2. 403.

1889 MON VAT I/2. 130., 167.

1890 1305. 03. 29.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 32v–33r; CAMERALIA I. 196. (337. sz.) Ágoston nevében *servitium commune*ként 200, *servitia minuta*ra pedig 44 aranyforintot fizetett az Apostoli Kamarába.

1891 1311. 10. 10.: MDA I. 195–196. (253. sz.)

1892 FRAKNÓI 1901. 141.

85. Jakab

Esztergomi éneklőkanonok (1319–1322),¹⁸⁹³ később zágrábi prépost (1323-tól). Rufinus pápai adószedő (185. sz.) *subcollectora* az esztergomi egyházmegye területén. Áthelyezésével megürült éneklőkanonoki tisztségének várományosa 1323-ban Benedek fia Domonkos boszniai kanonok lett,¹⁸⁹⁴ Petrus de Verulis (173. sz.) volt az egyik *executor* az ügyben.¹⁸⁹⁵ Királyi káplán,¹⁸⁹⁶ Teofil esztergomi prépost (198. sz.) és az esztergomi káptalan több oklevelet ír át a kérésére.¹⁸⁹⁷

86. Jakab

Zirci apát (1290–1322).¹⁸⁹⁸ 1295-ben négy ügyben kapott delegált bírói felhatalmazást: egy a veszprémi püspök, ill. a dömösi prépost és káptalan között zajlott,¹⁸⁹⁹ három pedig különböző templomok felett gyakorolt joghatóság miatt a veszprémi püspök és az esztergomi stefaniták között.¹⁹⁰⁰ Jakab apát kiközösítette a stefanitákat, akik a pápához fellebbeztek az ítélet ellen.¹⁹⁰¹ Az ügyben később kirendelt bíró, Karácson győri prépost (117. sz.) szintén Jakab apátot bízta meg a meghozott ítélet végrehajtásával.¹⁹⁰² Több esetben kapott felhatalmazást idézések végrehajtására. Először Gentilis bíboros (49. sz.) utasítására a legátusi *procuratiók* nem fizetése miatt több egyházit kellett megidéznie.¹⁹⁰³ Ezt követően két olyan perben is az ő feladata volt megidézni az alperes(ek)e)t, amelyben István veszprémi püspök (73. sz.) volt a felperes: egyrészt László pécsi püspök (125. sz.), pápai delegált bíró utasítására a lövöldi plébánost;¹⁹⁰⁴ majd a delegált bíró, (III.) Miklós pannonthalmi apát (148. sz.) helyettesei, a győri prépost (Damján, 32. sz.), éneklőkanonok (Miklós, 140. sz.) és főesperes (János, 94. sz.) meg-

1893 KOLLÁNYI 1900. 33; C. TÓTH 2019c. 37.

1894 C. TÓTH 2019c. 37.

1895 1323. 04. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 829. (AAV Reg. Aven., vol. 19, fol. 46r és 47r); LC J XXII. IV. 260. (17200. sz.)

1896 1324. 10. 20.: MNL-OL DF 256451; AOklt. VIII. 228. (452. sz.)

1897 1324. 11. 11.: MNL-OL DF 256611; AOklt. VIII. 256. (506. sz.); és 1325. 03. 03.: AOklt. IX. 57. (84. sz.)

1898 HERVAY 1984. 214.

1899 VIII. Bonifác 1295. 07. 28-i kinevező bulláját Jakab zirci apát dátum nélküli átirásában ld.: MNL-OL 283104.

1900 Kirendelés a *Zidoud* és *Taath* egyházakért folytatott perben: 1295. 07. 28.: MNL-OL DF 230071; illetve az Esztergom melletti Szent István-egyház miatt zajló perben: 1295. 07. 28.: MNL-OL DF 200053; MREV II. 16. XX. Az *Obacz/Obun* településen található Szent András-templom lerombolása miatt keletkezett konfliktusban, 1295. 07. 28-én kelt kirendelés csak Jakab apát dátum nélküli átirásában maradt fenn: MNL-OL DF 283104. Ez az oklevél az első kettőt is tartalmazza. Ld. még 22. tábl. 1–4. sz.

1901 1296. 05. 25.: MNL-OL DF 200058; MREV II. 16–17. XX. sz.; 22. tábl. 5–6. sz.

1902 1304. 05. 03.: MNL-OL DF 262492; AOklt. I. 296. (599. sz.); 22. tábl. 17. sz.

1903 1311. 05. 28.: MREV II. 32; AOklt. III. 38. (68–69. sz.); 23. tábl. 65. sz.

1904 1321 novembere és 1322 májusa között: MNL-OL DF 283108; MREV IV. 316. (249. sz., 1312-es dátummal)

bízásából kellett megjelenésre felszólítania Székesfehérvár bíróját, esküdteit és közösségét.¹⁹⁰⁵

87. Jakab, Piacenzai (†1348)¹⁹⁰⁶

Valószínűleg De Surdis János későbbi váci püspök tanulóútasa.¹⁹⁰⁷ I. Károly orvosa. Hájszentlőrinci prépost (1329–1331),¹⁹⁰⁸ majd Dörögdi Miklós (150. sz.) után királyi kápolnaispán és pozsonyi prépost.¹⁹⁰⁹ 1332-ben a király követeként Nápolyban járt, hogy a Róbert király unokái és I. Károly fiai között kötendő házasságról tárgyaljon.¹⁹¹⁰ 1333-tól 1343-ig csanádi, ezt követően pedig haláláig zágrábi püspök.¹⁹¹¹

88. János

Váci éneklőkanonok (1300–1323), királyi káplán.¹⁹¹² 1306-ban Ágoston zágrábi püspök (1. sz.) képviselője a pápai udvarban.¹⁹¹³ 1313-ban királyi követ Avignonban.¹⁹¹⁴ 1316-ban I. Károly követe Nápolyban Jánki Lászlóval (123. sz.); Róbert királytól 4 uncia aranyat kapott költségei fedezésére.¹⁹¹⁵

89. János

Ferences provinciális (kb. 1323–1331),¹⁹¹⁶ 1331-ben királyi követ Avignonban: I. Károly tatárok ellen aratott győzelméről számolt be a pápának.¹⁹¹⁷

1905 1322. 07. 09.: MNL-OL DF 200108; AOklt. VI. 251. (684. sz.); MREV IV. 319. (253. sz.)

1906 JUHÁSZ 1946. 27–43; JUHÁSZ 1958. 567–579

1907 CHOBOT 1917. 495.

1908 C. TÓTH 2019a. 125.

1909 ENGEL 1996. 90; 1331. 01. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 443. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 308r; MNL-OL DF 291540); AOklt. XV. 14. (16. sz.); LC J XXII. X. 110. (52207. sz.)

1910 1332. 06. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 269v, ep. 1244; THEINER I. 590–591. (DCCCLXXV. sz.); FRANKÓI 1901. 154. (Frankói hibás dátumot ad meg a hivatkozásnál)

1911 ENGEL 1996. 67., 79; *Schematismus Zagrabienensis* 1896. xv.

1912 Váci éneklőkanonokként említi: 1304. 03. 05.: MNL-OL DL 1664; AOklt. I. 284. (564. sz.); 1305. 02. 02.: MNL-OL DL 105347; AOklt. I. 340. (704. sz.); 1305. 09. 13.: MNL-OL DL 40298; MNL-OL DF 266612; AOklt. I. 368. (768. sz.); 1308. 11. 12. MNL-OL DL 29660; AOklt. II. 209–210. (485. sz.); 1309: MNL-OL DL 1168; AOklt. II. 354. (806. sz.); ill. 1310. 05. 08.: MNL-OL DF 209058; AOklt. II. 385. (882. sz.). 1318 és 1322 között nincs említés. 1322. 10. 06.-án már Detmarus töltötte be ezt a tisztséget (MNL-OL DL 2127; AOklt. VI. 291. /793.sz./); CHOBOT 1915. 61.

1913 1306. 01. 06.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 68r–v; RC V. Appendices I. 265. sz., CAMERALIA II. 66. (915. sz.); Kiss 2020. 61.

1914 1313. 08. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 187v–188r, ep. 581; THEINER I. 443–444. (DCLXXIX. sz.). Az AOklt. III. 160. (350. sz.) hibásan 1312-es dátummal közölte.

1915 1316. 01. 07.: MDA I. 205. (262. sz.); AOklt. IV. 88. (223. sz.)

1916 KARÁCSONYI 1922. 34–36.

1917 1331. 08. 05.: MNL-OL DF 291665; THEINER I. 544. (DCCCXLV. sz.); AOklt. XV. 182. (314. sz.)

90. János

Kői prépost (1308–1310).¹⁹¹⁸ *Executor* a nyitrai főesperesség bérletének ügyében Angelus de Narnia (13. sz.) és László szerémi püspök (120. sz.) között Gentilis bíboros (49. sz.) előtt lefolytatott eljárásban; a perben érdekelt feleket kellett megidéznie.¹⁹¹⁹ A per irataiban mint jogban jártas személyt említik.¹⁹²⁰ Vince (207. sz.) kalocsai érsek *procurator* Avignonban (1310).¹⁹²¹

91. János

Bácsi prépost (1322–1333).¹⁹²² 1332-ben Jánki László kalocsai érsekkel (123. sz.) és egy püspökkel (*episcopus Aquiensis*) delegált bírói kinevezést kapott Chama küüllői főesperes (26. sz.) ügyében.¹⁹²³

92. János

Bácsi főesperes (1319–1320).¹⁹²⁴ 1319-ben Petrus de Pontecorvóval (172. sz.) Jánki László választott kalocsai érsek (123. sz.) *procurator*aiként fizették meg a *servitium* egy részét.¹⁹²⁵

93. János

Boszniai prépost (1303), esztergomi olvasókanonok (1306–1321), érseki helynök és gazdasági felügyelő, később érseki kancellár. 1323-ban szepesi préposttá választották; ezt a tisztséget 1347-ben vagy 1348-ban bekövetkezett haláláig viselte.¹⁹²⁶ 1331-ben pápai kiküldött bírói felhatalmazást kapott: (III.) Miklós pannonthalmi apát (148. sz.), Teofil esztergomi (198. sz.), Bereck győri (20. sz.) és a váradi¹⁹²⁷ prépostokkal kellett eldöntenie azt a pert, amelyet a pozsegi prépost folytatott Kórógyi László pécsi püspök (125. sz.) ellen a Szent Péter

1918 TERNOVÁČZ 2011. 42.

1919 1309. 06. 25. – 12. 24.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 1–122; MON VAT I/2. 307–352; AOkt. II. 297–298. (678. sz.); 23. tábl. 49. sz.

1920 1309. 08. 01. v. e.: MON VAT I/2. 335–337; AOkt. II. 311–312. (708. sz.)

1921 1310. 05. 03.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 78r; CAMERALIA I. 197. (339. sz.)

1922 C. TÓTH 2019a. 30.

1923 A dokumentumban feltüntetett *episcopus Aquiensis* valószínűleg elírás, amely egyaránt eredhetett az egri (*Agriensis*), az aix-en-provence-i (*Aquensis*) vagy az aquilai (*Aquilensis*) egyházmegye nevéből. 1332. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1528. (AAV Reg. Aven., vol. 42, fol. 226r); LC J XXII. XI 145. (56528. sz.)

1924 1319–1320. C. TÓTH 2019a. 47.

1925 1319. 04. 02.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 92r; CAMERALIA I. 198–199. (342. sz.); és 1319. 04. 13.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 93v; CAMERALIA I. 199. (343. sz.)

1926 C. TÓTH 2019c. 29; KOLLÁNYI 1900. 32; TÖRÖK 2011. 182–184.

1927 Nem eldönthető, hogy a váradi prépostságban egymást követő két István nevű klerikus közül melyik volt hivatalban, illetve, hogy üresedésben volt-e a prépostság a pápai kinevezés időpontjában. BUNYITAY II. 1883. 41.

társaskáptalan kanonoki javadalmainak jogtalan betöltése miatt.¹⁹²⁸ A tárcai főesperességgel kapcsolatban folytatott per során János prépost konfliktusba került Csanád esztergomi érsekkel (31. sz.), amely odáig fajult, hogy a prépost panaszt tett a pápai udvarban. Az érsek valószínűleg Galhardus de Carceribus (45. sz.) közvetítésével békélt meg a káptalannal, de a megegyezésbe János prépostot nem foglalták bele.¹⁹²⁹

94. János

Győri főesperes.¹⁹³⁰ (III.) Miklós pannonhalmi apát (148. sz.), pápai delegált bíró helyettese a győri prépost (Damján, 32. sz.) és éneklőkanonok (Miklós, 140. sz.) mellett abban a perben, amelyet István veszprémi püspök (73. sz.) viselt Székesfehérvár bírója, esküdtei és közössége ellen.¹⁹³¹

95. János

Pannonhalmi apát (1308–1309).¹⁹³² 1308-ban Gentilis bíboros (49. sz.) érvénytelenítette János apáttá történt megválasztását, mivel nem kérvényezett testi fogyatéka (egyik szemének betegsége) miatt felmentést, ennek ellenére ugyanabban a dokumentumban mégis őt nevezte ki a pannonhalmi monostor élére.¹⁹³³ A monostor rossz anyagi helyzetét enyhítendő János apát 1309 januárjában eladta pozsonyi házuk *census*át.¹⁹³⁴

96. János

Zirci apát (1330 / 1332).¹⁹³⁵ Valószínűleg ő állt a zirci apátság élén, amikor a pápa a veszprémi egyházmegye számára 1330-ban Kórógyi László pécsi püspököt (125. sz.), valamint a zirci és a bécsi skótok apátjait nevezte ki *conservator*okká.¹⁹³⁶ Szintén az ő apátságának idejére eshetett az a delegált bírói megbízás, amelyet

1928 1331. 01. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 663. (AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 714v); FEJÉR VIII/3. 540–542. (CCXXXIX. sz.); AOKlt. XV. 22. (35. sz.); KOSZTA 1991. 44.

1929 1338. 03. 25.: MNL-OL DF 272743; AOKlt. XXII. 93. (143. sz.); MES III. 305–306. (443. sz.); JUHÁSZ 1946. 54; PIRHALLA 1899. 44–48; PÓR 1907b. 19; TÖRÖK 2011. 43., 144–146.

1930 A győri székeskáptalan archontológiája szerint 1308-ban Benedek, 1323-ban Simon, 1336 és 1342 között pedig János volt a székesegyházi főesperes. A közbenső időre vonatkozóan nincs adat feltüntetve. C. TÓTH – HORVÁTH 2019. 47.

1931 1322. 07. 09.: MNL-OL DF 200108; AOKlt. VI. 251. (684. sz.); MREV IV. 319. (253. sz.)

1932 *Pannonhalma* II. 236.

1933 1308. 12. 11.: MNL-OL DF 207122; MON VAT I/2. 177–180.; AOKlt. II. 225. (515. sz.); 23. tábl. 29. sz.; *Pannonhalma* II. 71–72.

1934 1309. 01. 14.: MNL-OL DF 242259 (1449-es átirat); AOKlt. II. 242–243. (555. sz.) Az eladást még ugyanabban az évben János utódja, László apát is megerősítette. 1309. 12. 23.: MNL-OL DF 207123; *Pannonhalma* II. 355–356. (93. sz.); AOKlt. II. 344. (786. sz., amely említi az AOKlt. II. 342. /780. sz./-t is)

1935 HERVAY 1984. 214.

1936 1330. 12. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 370, MNL-OL DF 291537; AOKlt. XIV. 343–344. (608. sz.); LC J XXII. X 81. (51827. sz.)

a zirci apát (III.) Miklós pannonhalmi apát (148. sz.) és Pósa segesdi plébános tizedfizetés miatt keletkezett konfliktusának eldöntésére kapott.¹⁹³⁷ Az ügyben ugyanakkor utóda, Odo apát (157. sz.) hozott a bakonybéli és a jádsdi bencés apáttal, valamint a veszprémi őrkanonokokkal tanácsával az alperest elmarasztaló ítéletet.¹⁹³⁸

97. János

Szepesi apát (1330–1346).¹⁹³⁹ 1339-ben egyike a bécsi egyházmegyei Szent Antal-monostor számára kirendelt *conservator*oknak.¹⁹⁴⁰

98. János

Nyitrai püspök (1302–1328).¹⁹⁴¹ E tisztségben utóda Piast Meskó (134. sz.). I. Károly híve a kezdetektől, szolgálataiért a király Nyitra vármegye örökös ispánjává tette.¹⁹⁴² 1302-ben Pozsonyban a szepesi prépostválasztás jogáról lefolytatott vizsgálatban tanúként szerepelt Niccolò Boccasini (156. sz.) előtt.¹⁹⁴³ 1308-ban segített dönteni Tamás esztergomi érseknek (192. sz.) a pécsi püspök személyéről.¹⁹⁴⁴ Ugyanebben az évben jelen volt Gentilis (49. sz.) és Csák Máté tárgyalásán Kékesen,¹⁹⁴⁵ majd a pesti országgyűlésen is.¹⁹⁴⁶ 1309-ben Tamás esztergomi érsek, kiküldött pápai bíró helyettese (*iudex subdelegatus*) a veszprémi prépost és káptalan, valamint az esztergomi Szent István- király rendház keresztesei között zajló tizedperben.¹⁹⁴⁷ 1313-ban egyike volt azon püspököknek, akik panasziratot küldtek V. Kelemennek a Csák Máté által az egyház ellen elkövetett erőszakos tettekről.¹⁹⁴⁸ 1318-ban részt vett a kalocsai zsinaton és a főpapok unióján.¹⁹⁴⁹ 1323-ban XXII. János a nyitrai (Dörögdi Miklós, 150. sz.) és a trencsényi¹⁹⁵⁰

1937 Az 1330. 07. 01-i delegáló pápai levél a győri káptalan 1332. 06. 24-i átiratában maradt fenn: MNL-OL DF 207141; AO II. 607–608. (518. sz.); *Pannonhalma* II. 372. (106. sz.); AOkt. XIV. 232–233. (379. sz.)

1938 1332. 07. 09.: MNL-OL DF 207142; *Pannonhalma* II. 372–373. (107. sz.)

1939 HERVAY 1984. 178.

1940 1339. 09. 04.: AAV. Reg. Vat., vol. 127, fol. 270r, ep. 579; MNL-OL DF 291727; AOkt. Kieg. 1339. 48; LC B XII. II. 173. (6975. sz.)

1941 ENGEL 1996. 72.

1942 1302: MNL-OL DF 273066 (1337-es átiratban); FEJÉR VIII/1. 94–98. (XXIX. sz.); AOkt. I. 163. (278–279. sz.)

1943 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 264132; MES II. 502. (535. sz.); AOkt. I. 113. (162. sz.); Kovács 2013a. 42.

1944 1308. 09. 15. u.: MON VAT I/2. 152–153; AOkt. II. 195. (448. sz.)

1945 1308. 11. 10.: MON VAT I/2. 112–115; AOkt. II. 208–209. (482. sz.)

1946 1308. 11. 27.: MON VAT I/2. 115–119; AOkt. II. 213–214. (494. sz.)

1947 1309. 07. 14.: MNL-OL DF 287826; AOkt. II. 305. (695. sz.)

1948 1313. 11. 01.: MNL-OL DF 237219; MES II. 688–689; AOkt. III. 280. (623. sz.)

1949 1318. 02.: MNL-OL DF 200101 (má.); MES II. 744–746; AOkt. V. 27. (46. sz.)

1950 Valószínűleg üresedésben. Vö. C. Tóth 2019b. 42.

főesperesekkel együtt megbízta, hogy kényszerítse rá az olmützi püspököt: András erdélyi püspök (10. sz.) elődjének lefoglalt javait szolgáltatassa vissza.¹⁹⁵¹

99. János

Toplicai apát (1323–1349).¹⁹⁵² 1339-ben pápai kiküldött bíró a zágrábi káptalan ügyében. A pápai kiküldésből nem, de a per későbbi forrásanyagából kiderül, hogy a zágrábi káptalan tizedjövedelmek miatt folytatott pert a német lovagrend ellen. János apát a pert először elhalasztotta, majd a német lovagrend képviselőinek távolmaradása miatt a zágrábi káptalan javára döntötte el.¹⁹⁵³

100. János, Berke fia

Küküllői főesperes, fehérvári prépost, ugyanekkor udvari alkancellár (1307–1322).¹⁹⁵⁴ V. Kelemen II. Károly nápolyi és I. Károly magyar királyok kérésére,¹⁹⁵⁵ XXII. János pedig I. Károly kérésére (és Péter választott boszniai püspök közbenjárására, 164. sz.) engedélyezte neki a székesfehérvári prépostság és a küküllői főesperesség együttes viselését.¹⁹⁵⁶ A várományos javadalom *executorai* Tamás esztergomi (192. sz.), Jánki László (123. sz.) kalocsai érsekek és Kórógyi László (125. sz.) pécsi püspök voltak.¹⁹⁵⁷ 1318-ban jelen volt a prelátságok kalocsai zsinatán és unióján.¹⁹⁵⁸ 1321-ben a pápa a zágrábi püspök (Ágoston, 1. sz.) és a pannonhalmi apát (III. Miklós, 148. sz.) mellett kinevezte Boleszló esztergomi érsek (22. sz.) és az esztergomi egyházmegye *conservatorává*.¹⁹⁵⁹

1951 1323. 02. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 74, fol. 256v–257r, ep. 733. (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 476v, ep. 733, illetve ugyanez 477v, ep. 733.); THEINER I. 487. (DCCXLV. sz.); AOKlt. VII. 34. (54. sz.); LC J XXII. IV. 242. (16993. sz.) Az eredeti (avignoni) regisztrumkönyv szerint: „Significavit nobis venerabilis frater noster Andreas episcopus Albensis in Ungaria quod bone memorie Martino ordinis fratrum minorum episcopo Albensis predecessore ipso in regno Boemie unde originem traxerat videlicet in Olomucen. dioc. decedente bona mobilia que ratione episcopalis dignitatis seu officii ecclesie Albensis inde Martinus [...]”

1952 HERVAY 1984. 189.

1953 1339. 03. 04.: AOKlt. XXIII. 67. (111–112. sz.), 262. (555. sz.), 311. (681. sz.), 312–313. (684. sz.); 1340. 07. 05.: MNL-OL DF 291740; AOKlt. XXIV. 201–202. (432. sz.)

1954 ENGEL 1996. 82., 90; RIBI 2018. 134.

1955 1309. 08. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 58, fol. 254r, ep. 1002; THEINER I. 442. (DCLXXVII. sz.); AOKlt. II. 322. (731. sz.) Ezt megelőzően választott prépostként szerepel.

1956 1317. 07. 07.: AAV Reg. Vat., vol. 109, fol. 173r; THEINER I. 456. (DCLXXXIX. sz.); AOKlt. IV. 194. (513. sz.) 1317. 10. 23-án már mindkét címmel szerepel: MNL-OL DF 201691; AOKlt. IV. 228. (604. sz.) 1318. 07. 04-án még egy pápai levél közli vele és az esztergomi érsekkel is (AAV Reg. Vat., vol. 68, ep. 1997b; AOKlt. V. 83–84. /186–189. sz./)

1957 1318. 07. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 68, ep. 1997 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 212r); AOKlt. V. 83. (186–187, 189. sz.); LC J XXII. II. 205. (7666. sz.)

1958 MNL-OL DF 200101; MES II. 744–746; AOKlt. V. 27. (46. sz.)

1959 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 680. (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 221r); THEINER I. 476–478. (DCCXXVIII. sz.); AOKlt. VI. 129. (336. sz.); LC J XXII. IV. 39. (14834. sz.)

101. János, reimsi Guillequinus fia

I. Károly ajánlására laoni őrkanonokságot kapott (1321).¹⁹⁶⁰

102. János, Friit (dict.)

I. Károly ajánlására erdélyi prebenda és kanonokság várományosa életkori hiányossága ellenére (*non obstantante defectu aetatis*, 1320).¹⁹⁶¹ Az expektatíva érvényesítése nem bizonyítható.

103. János (Nemes János)

Gyulafehérvári főesperes (1328 k. – 1343 k.), Szécsi András erdélyi püspök (10. sz.) helynöke.¹⁹⁶² Hivatalviselése alatt zajlottak pápai kiküldött bírók előtt azokat a perek, amelyekben egyrészt Sebes, Kézd, Kozd, Nagy-és Kis-Küküllő, Szentlászló, Igen, Medgyes dékánjai és papjai vádolták túlkapásokkal az erdélyi püspököt és káptalanat, a gyulafehérvári, kis-és nagy-küküllői főespereseket,¹⁹⁶³ másrészt pedig a medgyesi dékánság papjai éltek panasszal a gyulafehérvári főesperes, ill. a káptalan ellen.¹⁹⁶⁴ János főesperes 1332-ben Szécsi András erdélyi és Bátori András váradi püspökökkel (5. sz.) *conservatori* megbízást kapott Chama küküllői főesperes (26. sz.) ügyében.¹⁹⁶⁵ 1339-ben a váradi káptalan előtt tiltakozott Tamás erdélyi vajda önkényeskedése ellen.¹⁹⁶⁶ Végrendeletéből kiderül, hogy Kolozs megyében rendelkezett örökbirtokkal, amelyet az erdélyi egyházra hagyott.¹⁹⁶⁷

104. János, Toldi Choka¹⁹⁶⁸

Telegdi Csanád (31. sz.) unokaöccse, 1333-ban az ő ajánlására esztergomi kanonokságot kapott, az egri főesperességről és kanonokságáról nem kellett lemondania.¹⁹⁶⁹

1960 1321. 10. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 114; AOklt. VI. 112. (288. sz.); LC J XXII. IV 22. (14642. sz.)

1961 1320. 07. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 982; AOklt. V. 322. (839–840. sz.); LC J XXII. III 126. (11752. sz.)

1962 1330. 08. 15.: MNL-OL DF 244523; EO II. 252–253. (680. sz.); 1333. 07. 26.: AOklt. XVII. 169. (375. sz.); 1333. 08. 29.: MNL-OL DL 29118; AOklt. XVII. 183. (409. sz.); 1340. 03. 16.: MNL-OL DL 3297; AO IV. 8–9; AOklt. XXIV. 70. (148. sz.)

1963 1328. 05. 04.: MNL-OL DF 292064; UGDS I. 415–418. (460. sz.); AOklt. XII. 126–128. (242. sz.); 10. tábl. 13. sz.

1964 1334: MNL-OL DL 36297 (1418-as átírás); EO II. 303. (1082/2. sz.); 10. tábl. 9–10. sz.

1965 1332. 04. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 895. (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 460v); LC J XXII. XI. 168. (56827. sz.)

1966 1339. 02. 19.: MNL-OL DL 30634 és DF 277286; AOklt. XXIII. 59–60. (94–95. sz.)

1967 András erdélyi püspök 1343. 07. 29-én mutatta be a dokumentumot a váradi káptalannak. MNL-OL DF 277327 (1352-es átírat); AOklt. XXVII. 322–323. (516. sz.)

1968 BUNYITAY II. 1883. 71; KOLLÁNYI 1900. 41.

1969 1333. 10. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 107, ep. 302. (AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 339r; MNL-OL DF 291619); THEINER I. 594. (DCCCLXXXV. sz.); AOklt. XVII. 197. (442–443. sz.)

105. Johannes

Bolognai fűszerkereskedő (*speciarius*), Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa magyarországi legációja idején, Johannes Bevenuti (107. sz.) végrendeletének egyik tanúja.¹⁹⁷⁰

106. Johannes Anglicus, filius Henrici le Petit

Az osimói egyházmegyéből származó pápai közjegyző, Gentilis bíboros (49. sz.) *notarius*a és káplánja magyarországi legációja idején.¹⁹⁷¹

107. Johannes Bevenuti de Illice

Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa magyarországi követsége idején, a todi egyházmegyéből származott. Végrendelete 1310. szeptember 21-én kelt Pozsonyban. Ebben meghagyta, hogy a pozsonyi ferenceseknél temessék el, minden otthoni vagyonát (*omnia bona ipsius, que habet in partibus Tudertinis*) édesanyjára, Nassiliára hagyta, annak halála után pedig testvéreit (*Petrus, Bartholus, Thodinus, Junctolus et Ciccolus*) nevezte meg egyenrangú örökösként. Előírta, hogy ebből az örökségből a testvéreinek 12 cortonai librát kell az ő és a szüleik lelki üdvére költeniük. A bíboros udvarában birtokolt ingóságait és javait lelki üdvé biztosítására kellett fordítani, a végrendelet végrehajtóiként pedig Nardus Marchese de Aquaspartát (154. sz.), a bíboros *domicellus*át, Thomasiust (202. sz.) és Gratildus de Lucát (53. sz.), a bíboros familiárisait nevezte meg. Azt is elrendelte, hogy mindenekelőtt fizessék ki az apotekáriust a gyógyszerért, és a szolgát, aki betegsége alatt szolgált. A végrendelet megírásánál jelen voltak és tanúként szolgáltak Johannes de Firmo (108. sz.) a bíboros káplánja, *magister* Lellus de Mevania (127. sz.) és Philippus (Phylipputus) de Cingulo (174. sz.) *domicellus*ok, Johannes (*spetiario de Bononia*, 105. sz.), Ciccus de Florentia (28. sz.), Simeonus de Tuderto (188. sz.), Ciccus de Assissio (27. sz.) és Gualterutius de Monticulo (54. sz.), a bíboros familiárisai. A végrendeletet Philippus Compagnoni de Cingulo fogalmazta és hitelesítette.¹⁹⁷²

108. Johannes de Firmo

Gentilis bíboros (49. sz.) káplánja magyarországi legációja idején, Johannes Bevenuti (107. sz.) végrendeletének egyik tanúja.¹⁹⁷³

1970 1310. 09. 21.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 11; MON VAT I/2. 377.

1971 MON VAT I/2. 112–115. és 119; THEINER I. 424. (DCLXIX. sz.); FEJÉR VIII/7. 60–63. (XXXVI. sz., Csák Máté); MES III. 435–438; AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 102r–104v, 108r–110v; MPV III. 129–136. (131. sz.); MPV III. 185. (133. sz.); PÓR TT 1886. 202.

1972 1310. 09. 21.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 11; MON VAT I/2. 376–377. LXXV.

1973 1310. 09. 21.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 11; MON VAT I/2. 377.

109. Johannes (Vangolus, filius Jacobi) de Mevania

Császári és pápai közjegyző, *scriba, procurator*, Gentilis bíboros (49. sz.) *domicellus* és familiárisa magyarországi legációja idején.¹⁹⁷⁴

110. Johannes de Monte S. Martini

Gentilis bíboros (49. sz.) káplánja és klerikusa magyarországi legációja idején.¹⁹⁷⁵

111. Johannes de Pontecurvo

Pápai és birodalmi közjegyző, kivonatoló és javító (*apostolica et imperiali auctoritate notarius, abbreviator és corrector*), Gentilis bíboros (49. sz.) káplánja magyarországi legációja idején.¹⁹⁷⁶ Azonosítását megnehezíti, hogy a Magyarországon keletkezett forrásanyag nem nevezi meg a viselt javadalmát. Ha kizárjuk azon kurialistákat, akik a pápai iratokban összetett névalakkal szerepelnek (Johannes Petri de Atino de Pontecurvo,¹⁹⁷⁷ Johannes Raynaldi de Pontecurvo,¹⁹⁷⁸ Johannes Grasso de Pontecurvo,¹⁹⁷⁹ Johannes /Francisci/ de Stabili de Pontecurvo¹⁹⁸⁰), akkor a legvalószínűbb eshetőség szerint személye megegyezik azzal a Johannes de Pontecurvo-val,¹⁹⁸¹ aki karrierjét VIII. Bonifác idején kezdte, Matteo Rosso Orsini, a S. Maria in Porticu diakónus-bíborosának káplánjaként és *notarius*aként, pápai *scriptor*ként.¹⁹⁸² Ez a Johannes később

1974 MON VAT I/2. 86., 127–128., 130–131., 133., 139., 150., 187., 263., 341., 361; a trauai püspök *procurator*a: uo. 23., 67., 72–101; az erdélyi plébánosok képviselőjeként: uo. 213–256.

1975 MON VAT I/2. 351.

1976 MON VAT I/2. xxxii, 43., 56., 87–89., 112–115., 114., 118., 356., 460.

1977 1310. 03. 23.: aquinói klerikus, *defectio natalis* alól kapott felmentést. AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 16r.

1978 1332. 05. 12.: aquinói klerikus, ugyanebben az egyházmegyében lett egy prebenda várományosa. AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 855.

1979 Aquinói kanonok, 1323. 11. 20-i dátummal két beneficiális ügy *executor*a: AAV Reg. Vat., vol. 77, ep. 2024–2025. (AAV Reg. Aven., vol. 21, fol. 425r–v)

1980 1317. 03. 01.: aquinói klerikus: AAV Reg. Vat., vol. 64, ep. 2000 (AAV Reg. Aven., vol. 6, fol. 551); 1326. 11. 29.: aquinói klerikus, egy Arezzo egyházmegyei prebenda várományosa AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 489 (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 343v); 1327. 12. 23.: Giovanni Gaetano Orsini, a S. Teodorus egyház diakónus- bíborosának káplánja és familiárisa, két másik aquinói prebenda várományosa, AAV Reg. Vat., vol. 86, ep. 1647 (AAV Reg. Aven., vol. 30, fol. 276r); 1333. 10. 10.: Giovanni Gaetano Orsini, a S. Teodorus egyház diakónus-bíborosának káplánja és *abbreviator*a, viterbói kanonokságot kap, AAV Reg. Vat., vol. 107, ep. 159 (AAV Reg. Aven., vol. 339, fol. 491v); 1333. 10. 10.: *executori* megbízás, Johannes de Pontecurvo, viterbói kanonok, AAV Reg. Vat., vol. 106, ep. 123 (AAV Reg. Aven., vol. 45, fol. 71r)

1981 Három *executori* megbízást – a pápai levelek lakonikusságának következtében – nem sikerült az eddig felsorolt személyekhez kötnöm: 1324. 03. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 713–714 (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 398r és fol. 365r); 1375. 04. 13.: AAV Reg. Aven., vol. 197, fol. 439. Mindegyik dokumentum Johannes de Pontecurvo, aquinói kanonokot említ.

1982 1302. 04. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 187, ep. 145; RB VIII. III. 473. (4653. sz.); 1302. 03. 28.: lemond egy laoni kanonokságról (S. Johannes in Burgo), valószínűleg egy újabb

brindisi kanonokként tűnik fel.¹⁹⁸³ Ha az azonosítás helyes, akkor Johannes feltételezhetően Matteo Rosso Orsini 1305-ös¹⁹⁸⁴ halálát követően állt Gentilis bíboros szolgálatába. 1317-ben újra brindisi kanonokként említik,¹⁹⁸⁵ majd 1321 és 1323 között wrocławwi javadalomviselőként és pápai *scriptor*ként.¹⁹⁸⁶

112. Johannes Fredoli de Regium

Közjegyző, Boccasini bíboros (156. sz.) kíséretének tagja magyarországi legációja során.¹⁹⁸⁷

113. Johannes Rustici de Tuderto

Birodalmi közjegyző, Boccasini bíboros (156. sz.) kíséretének tagja magyarországi legációja során.¹⁹⁸⁸

114. Johannes Ultramontanus

Gentilis bíboros (49. sz.) káplánja és klerikusa magyarországi legációja idején.¹⁹⁸⁹

115. Jucha de Collerpergulo

Gentilis bíboros (49. sz.) ajtónállója (*portarius*) és követe (*nuntius*) magyarországi legációja idején.¹⁹⁹⁰

-
- javadalommal való összeférhetetlenség miatt. AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 187v ep. 146.
- 1983 1303. 03. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 307, ep. 30; 1317. 01. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 65, ep. 2028 (AAV Reg. Aven., vol. 5, fol. 303v)
- 1984 HC I. 51.
- 1985 1317. 01. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 65, ep. 2028; AAV Reg. Aven., vol. 5, fol. 303v.
- 1986 1321. 02. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 71, ep. 413; AAV Reg. Aven., vol. 14, fol. 187v (ez a dokumentum intézkedett róla, hogy a Henrik wrocławwi püspök által, az Apostoli Szék számára rezervált kanonokságot Johannes de Pontecurvo pápai *scriptor*, S. Maria in Porticu diakónus-bíborosának káplánja és *notarius*a megkapja). 1322. 09. 13-i dátummal két dokumentum említi javadalomadományozás *executor*aként, *scriptor papae et canonicus ecclesiae Wratislaviensis* titulussal: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 887 (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 580v); AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 904. (AAV Reg. Aven., vol. 19, fol. 91v). Ugyanígy *executori* megbízást kapott, és wrocławwi dékánként említi: 1322. 10. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 811 (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 560v); és AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 818 (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 569v); wrocławwi kanonokként pedig: 1323. 09. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 77, ep. 1788 (AAV Reg. Aven., vol. 21, fol. 322v)
- 1987 1302. 02. 20.: MON VAT I/2. 315–316; THEINER I. 432–433. (DCLXXII. sz.); AOkl. I. 120. (182. sz.)
- 1988 1302. 01. 24.: 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 207117; AO I. 21–22; AOkl. I. 112. (164. sz.)
- 1989 MON VAT I/2. 351.
- 1990 MON VAT I/2. 127–128., 144., 147., 165–166.

116. Karácson (Carachinus)

Kalocsai olvasókanonok, *clericus et familiaris regis* (kb. 1308–1309), I. Károly követe a pápai udvarban (1309 eleje).¹⁹⁹¹

117. Karácson (~Carachynus, Karachinus)

Győri prépost (1274–1306),¹⁹⁹² *iudex delegatus* a veszprémi püspök és az esztergomi Szent István király-rendház keresztes konventje között zajló tizedperben (1301–1304).¹⁹⁹³

118. László

1317-től titeli, 1322-től 1323-ig székesfehérvári prépost és királyi alkancellár.¹⁹⁹⁴ Berke fia János (100. sz.) székesfehérvári prépost halála után a káptalan Chama (26. sz.) óbudai prépostot, János örkanonokot és Albert fia Péter székesfehérvári kanonokot hatalmazták fel az új prépost megválasztására, akik László mellett döntöttek. A választást a pápai udvarban három bíboros (Bérenger Fredoli, Frascati püspök-bíborosa,¹⁹⁹⁵ Napoleon Orsini, a S. Adrianus diakónus-bíborosa,¹⁹⁹⁶ Guillaume Testa, a S. Cyriacus presbíter-bíborosa¹⁹⁹⁷) vizsgálta meg, és mivel mindent szabályszerűnek találtak, a pápa megerősítette Lászlót a prépostságban.¹⁹⁹⁸ 1322-ben Boleszló esztergomi (22. sz.) és Jánki László (123. sz.) kalocsai érsekekkel a pápa a pálosok jogvédőjévé tette.¹⁹⁹⁹

119. László

Garamszentbenedeki apát (1320–1329) és királyi káplán.²⁰⁰⁰ E tisztségben Szigfrid apát (190. sz.) elődje. 1328-ban pápai parancs alapján a nyitrai püspökkel²⁰⁰¹

1991 1309. 01. 14.: MDA I. 186. (241. sz.); AOKlt. II. 242. (554. sz.); C. TóTH 2019a. 87.

1992 BEDY 1938. 306; C. TóTH – HORVÁTH 2019. 16.

1993 Az 1299. 06. 01-jei delegálás Hugutio de Vercellis pápai *auditor* 1300. 12. 13-i átiratában: MNL-OL DF 200074; MREV II. 23–24. (XXX. sz.) A Karácsont kiküldött bíróként említő dokumentumok: 1302. 11. 27.: MNL-OL DF 200762; HO IV. 100–101. (74. sz.); AOKlt. I. 177. (308. sz.); 1302. 03. 08.: MNL-OL DF 200763; HO IV. 102–103. (75. sz.); AOKlt. I. 200–201. (362. sz.); 1304. 05. 03.: MNL-OL DF 262492; AOKlt. I. 296. (599. sz.).

1994 C. TóTH 2019a. 137; ENGEL 1996. 82., 90; RIBI 2018. 134; THOROCZKAY 2014b. 339.

1995 HC I. 39.

1996 1288 és 1342 között. HC I. 48.

1997 1312 és 1326 között. HC I. 41.

1998 1322. 10. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 74, ep. 58 (AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 43v); THEINER I. 482–483. (DCCXXXVII. sz.); AOKlt. VI. 290. (790. sz.); LC J XXII. IV. 188. (16392. sz.)

1999 1322. 09. 27.: AAV Reg. Vat., vol. 74, fol. 40v, ep. 83 (AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 134r); THEINER I. 481–482. (DCCXXXVI. sz.); AOKlt. VI. 286. (779. sz.); LC J XXII. IV. 182. (16322. sz.)

2000 *Pannonhalma* XII/B. 100.

2001 A nyitrai püspökség 1328. 03. 23. és 1328. 09. 17. között üresedésben volt. Piast Meskó (134. sz.) hivatali ideje 1328. október végétől kimutatható. ENGEL 1996. 72.

és a turóci monostor prépostjával²⁰⁰² biztosítania kellett, hogy a zólyomi, nyitrai és honti főesperesek betartsák a meggyilkoltak eltemetésére vonatkozó pápai rendelkezéseket.²⁰⁰³

120. László

Barsi főesperes (1291–1302),²⁰⁰⁴ majd szerémi püspök (1307–1309).²⁰⁰⁵ Angelus de Narnia (13. sz.) nyitrai főesperes képviselője, Nicolaus Raynerii de Interamne (155. sz.) 1301-ben hat évre átengedte neki a főesperesség jövedelmeit, amelyért cserébe László tíz ezüstmárka megfizetését ígérte évente.²⁰⁰⁶ László azonban a megállapodás ráeső részét nem teljesítette, ezért Angelus képviselője, Narniból való Péter fia Cambius²⁰⁰⁷ perbe fogta Gentilis bíboros (49. sz.) legátusi bíróságán.²⁰⁰⁸ A pert Philippus de Sardinia (175. sz.) ügyhallgató tárgyalta.²⁰⁰⁹ A perben érdekelt felek megidézésre Gentilis bíboros János kőí prépostot (90. sz.) utasította.²⁰¹⁰ Philippus de Sardinia elmarasztalta Lászlót az ügyben és felszólította tartozása (53 márka ezüst) kiegyenlítésére, valamint 34 és fél márka ezüst büntetés kifizetésére.²⁰¹¹

121. László, András fia

Erdélyi kanonok, I. Károly kérésére egy további prebenda és kanonokság várományosa ugyanabban az egyházban (1320).²⁰¹²

122. László, Hem fia

1328-ban testvéreivel, Pállal és Hemmel egy, az apostoli főpenitenciárius által kiadott spirituális kegy kedvezményezettje. Két éven keresztül szabadon vászathattak gyóntatót, aki nem csak bűneik alól menthette fel őket, hanem a zarándoklatokra, illetve megtartóztatásokra vonatkozó fogadalmaikat is más kegyes feladatokkal helyettesítse, abban az esetben, ha azokat nem Szent Péter-

2002 Nem sikerült név szerint azonosítanom.

2003 1328. 06. 24.: AAV Reg. Vat., vol. 87, fol. 95v (MNL-OL DF 291492); THEINER I. 520. (DCCCIV. sz.); AOKlt. XII. 171. (331–332. sz.)

2004 KOLLÁNYI 1900. 24; C. TÓTH 2019c. 70.

2005 ENGEL 1996. 73; TERNOVÁČZ 2011. 39–40.

2006 1302. 02. 20.: MON VAT I/2. 315–316; AOKlt. I. 120. (182. sz.); 5. tábl. 10. sz.

2007 *Procuratori* megbízását ld. 1309. 04. 25.: MON VAT I/2. 308–309; AOKlt. II. 269. (612. sz.) Mivel Cambius nem pápai megbízást teljesített, az adattárba nem vettem fel.

2008 1309. 06. 25. – 12. 24.: AAV Reg. Aren., vol. 1, fol. 1–122; MON VAT I/2. 307–352; AOKlt. II. 297–298. (678. sz.); 23. tábl. 49. sz.

2009 1309. 07. 12. v. e.: MON VAT I/2. 324–326; AOKlt. II. 304–305. (694. sz.); 1309. 07. 18. v. e.: MON VAT I/2. 330–332; AOKlt. II. 306. (697. sz.); 1309. 08. 01. v. e.: MON VAT I/2. 335–337; AOKlt. II. 312–313. (708. sz.)

2010 1309. 08. 25.: MON VAT I/2. 339–340; AOKlt. II. 315. (715. sz.); Kovács 2013a. 48.

2011 1309. 12. 24.: MON VAT I/2. 350–351; AOKlt. II. 344–345. (788. sz.)

2012 1320. 07. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 967. (AAV Reg. Aren., vol. 13, fol. 424.)

nek, Pál vagy Jakab apostoloknak tették, vagy nem tengerentúli zárandoklatról volt szó.²⁰¹³

123. László, Jánki (1337†)²⁰¹⁴

Ferences szerzetes,²⁰¹⁵ királyi kancellár (1317. 10. 30.–1336. 10. 25).²⁰¹⁶ Utóbbi tisztségben Telegdi Csanád követte (1338, 31. sz.). 1316-ban valószínűleg Nápolyban járt I. Károly követeként.²⁰¹⁷ A magyar király ajánlásával kalocsai érsek;²⁰¹⁸ a pápa Vicsadoli Demeter (35. sz.) választott érsek helyett nevezte ki erre a tisztségre. A pápai udvarban szentelték fel 1317. augusztus 15-én.²⁰¹⁹ A nagy valószínűséggel László avignoni tartózkodásához köthető ügyek (saját érseki kinevezésén kívül):

- XXII. János Pétert nevezi ki a boszniai püspökség élére²⁰²⁰
- XXII. János I. Károly kérésére engedélyezi Berke fia Jánosnak (100. sz.) a fehérvári prépostság és küllői főesperesség egyidejű viselését²⁰²¹

1318-ban részt vett a kalocsai zsinaton és a főpapok unióján.²⁰²² Ugyanebben az évben Tamás esztergomi érsekkel (192. sz.) és Kórógyi László pécsi püspökkel (125. sz.) beneficiális *executori* kinevezést kapott Berke fia János ügyében, aki a küllői főesperességre vonatkozóan kapott expektatívát.²⁰²³

1319-ben *procuratorai* a pápai udvarban a *servitium* egy részének megfizetésénél János bácsi főesperes (92. sz.)²⁰²⁴ és Petrus de Pontecorvo (172. sz.) voltak.²⁰²⁵

2013 1328. 09. 20.: MNL-OL DL 101896; AOklt. XIII. 310–311. (sz. n.)

2014 BUNYITAY I. 1883. 36–40; FRAKNÓI 1901. 147; SZÁNTÓ 1996. 137–138; UDVARDY 1991. 190–198; ENGEL 1996. 65; TÓTH 2007. 203–209.

2015 KARÁCSONYI 1922. 34.

2016 ENGEL 1996. 89.

2017 1316. 01. 07.: MDA I. 205. (262. sz.); AOklt. IV. 88. (223. sz.)

2018 1317. 08. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 66, ep. 3481; THEINER I. 459–461. (DCXCIV. sz.); AOklt. IV. 205–207. (544–550. sz.) *Obligatio*ja a *servitium* megfizetéséről 1317. 08. 12-ére datálva: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 10v, 6, fol. 8v; CAMERALIA I. 6–7. (7. sz.) és BOSSÁNYI I/2. 30. (1. jz.) 1318. 06. 21-én haladékot kap a fizetésre (AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 78r; CAMERALIA I. 198. /341. sz./).

2019 Egy augusztus 15-ére datált regisztrumkönyvi bejegyzés részletesen leírja a felszentelést: AAV Reg. Vat., vol. 66, ep. 3481; THEINER I. 459–460. (DCXIV. sz.); AOklt. IV. 205–207. (544–550. sz.)

2020 1317. 07. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 109, fol. 173v; THEINER I. 458–459. (DCLXXXII. sz.); AOklt. IV. 192–193. (507–510. sz.)

2021 1317. 07. 07.: AAV Reg. Vat., vol. 109, fol. 173r; ep. 680; THEINER I. 456. (DCCCIX. sz.); AOklt. IV. 194. (513. sz.)

2022 1318. 02.: MNL-OL DF 200101 (má.); MES II. 744–746; AOklt. V. 27. (46. sz.)

2023 1318. 07. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 68, ep. 1997 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 212r); AOklt. V. 83. (186–187, 189. sz.); LC J XXII. II. 205. (7666. sz.)

2024 1319–1320. C. TÓTH 2019a. 47.

2025 1319. 04. 02.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 92r; CAMERALIA I. 198–199. (342. sz.); 1319. 04. 13.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 93v; CAMERALIA I. 199. (343. sz.)

1327-ben a pálos rend körülményeiről folytatott vizsgálatban is részt vett,²⁰²⁶ majd ugyanebben az évben XXII. János őt bízta meg a Kaboli Lászlóra (124. sz.) kimondott *excommunicatio* feloldásával.²⁰²⁷ Sokáig őt tartották egy 1323-ban, a ferencesek ügyében megfogalmazott *opinio szerzőjének*,²⁰²⁸ azonban Tóth László megcáfolta ezt a feltevést, és rámutatott, hogy a vélemény írója igazából Balianus colossai érsek volt.²⁰²⁹ 1323-ban felügyelte Telegdi Csanád (31. sz.) egri püspökké való felszentelését Temesváron, amelyet Benedek csanádi püspök végzett Miklós győri (145. sz.) és Ivánka váradi püspökök (76. sz.) segítségével.²⁰³⁰ 1332-ben pápai kegy alapján halála óráján egyszeri, teljes bűnbocsánatban részesülhetett.²⁰³¹ 1333-ban elkísérte I. Károlyt Nápolyba.²⁰³² 1334–1335 folyamán két alkalommal is képviselte a magyar királyt a moldvai fejedelemmel folytatott tárgyalásokon. Többször kapott delegált bírói megbízást a Szentszék-től: így 1332-ben egy püspökkel (*episcopus Aquiensis*) és János bácsi préposttal (91. sz.) Chama küllői főesperes (26. sz.),²⁰³³ 1333-ban pedig Telegdi Csanád esztergomi érsek ügyében.²⁰³⁴ *Conservatori* jogkörrel négyszer hatalmazta fel a pápa: 1319-ben a johannita lovagrend jogainak védelmére a zárai érsekkel és Ágoston zágrábi püspökkel (1. sz.),²⁰³⁵ a pálos rend ügyében 1322-ben Boleszló esztergomi érsekkel (22. sz.) és László székesfehérvári préposttal (118. sz.),²⁰³⁶ Dörögdi Miklós egri püspök (150. sz.) számára először 1330-ban Kórógyi László pécsi és az olmtüzi püspökökkel,²⁰³⁷ majd 1335-ben ugyancsak Kórógyi László pécsi és Bátorai András váradi püspökökkel (5. sz.).²⁰³⁸

-
- 2026 1327. 07. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 84, ep. 2122. (MNL-OL DL 105941; AAV Reg. Aven., vol. 27, fol. 392v); AOKlt. XI. 162–163. (343. sz.)
- 2027 1327. 04. 16. AAV Reg. Vat., vol. 83, ep. 1430. (AAV Reg. Aven., vol. 27, fol. 161r); THEINER I. 513–514. (DCCXCII. sz.); AOKlt. XI. 77. (153. sz.)
- 2028 A tévedés Péterfy nyomán terjedt el. PÉTERFY 1741; FRAKNÓI 1901. 146–147. A vélemény magyar fordítását ld. UDVARDY 1991. 195–197.
- 2029 TÓTH 1934; SZOVÁK 2013. 197–2012.
- 2030 1323. 01. 23.: MNL-OL DF 209908; MES III. 22–23; AOKlt. VII. 21. (23. sz.)
- 2031 THEINER I. 553. (DCCCLXIV. sz.)
- 2032 1335. 07. 27.: FEJÉR VIII/4. 138–142. (LI. sz.)
- 2033 *Aquiensis* nevű egyházmegye nem létezett, így valószínűleg elírásról lehet szó, de nem eldönthető, hogy az egri (*Agriensis*), aix-en-provence-i (*Aquensis*) vagy az aquilai (*Aquilensis*) egyházmegyet jelöli. 1332. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1528. (AAV Reg. Aven., vol. 42, fol. 226r); LC J XXII. XI 145. (56528. sz.)
- 2034 MNL-OL DF 237880; AOKlt. XVII. 153. (334. sz.)
- 2035 1319. 10. 09.: AAV Reg. Aven., vol. 12, fol. 66r–68r; AOKlt. 232. (602–603. sz.); LC J XXII. III 17–18. (10462. sz.)
- 2036 1322. 09. 27.: AAV Reg. Vat., vol. 74, fol. 40v, ep. 83; AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 134r; AOKlt. VI. 286. (779. sz.); THEINER I. 481–482. (DCCXXXVI. sz.); LC J XXII. IV. 182. (16322. sz.)
- 2037 1330. 11. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 363; AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 588r; MNL-OL DF 291556; AOKlt. XIV. 342. (605. sz.); LC J XXII. X 77. (51782. sz.)
- 2038 1335. 08. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 120, fol. 259v–260r; MNL-OL DF 291691; AOKlt. XIX. 225. (502–503. sz.); LC B XII. I 147. (1583. sz.)

124. László, Kaboli²⁰³⁹

Titeli prépost (1325–1326),²⁰⁴⁰ e tisztségben Petrus de Verulis (173. sz.), majd Galhardus de Carceribus (45. sz.) követi. *Secretarius notarius, comes capelle regis, artis medicine scientieque professor* (1325).²⁰⁴¹ I. Károly orvosa és 1325-ben a király követe Avignonban. A Kaboli avignoni tartózkodásához nagy valószínűséggel köthető ügyek:

- XXII. János értesítése I. Károly László nevű fiának születéséről²⁰⁴²
- A pápa elhárítja a király kérését az eretnekek elleni harchoz adott segítségről²⁰⁴³
- XXII. János pápa búcsút engedélyez azoknak, akik az I. Károly által a Visegrádon Keresztelő Szt. János tiszteletére alapított templomot bizonyos ünnepeken felkeresik²⁰⁴⁴
- XXII. János pápa I. Károlynak és Erzsébet királynénak megengedi, hogy nagyböjt idején és más böjti napokon tej- és húskételeket fogyasszanak²⁰⁴⁵
- XXII. János pápa I. Károly kérésére megengedi, hogy a királyt, követőit és familiárisait az addig pápai feloldozáshoz kötött, kiközösítéssel járó bűnök alól a király gyóntatója oldozhassa fel. A pápa az alábbi bűnökre engedélyezi a feloldozást: az egyházak lerombolása, felgyújtása, kirablása és kifosztása, a papok elleni erőszakos cselekedetek²⁰⁴⁶

1326 és 1343 között – Jacobus de Corvo (78. sz.), Klemencia francia királyné gyóntatója helyett – zágrábi püspök. 1326 decemberében kelt *obligatio*ja szerint 300 aranyforint *commune servitium* és 5 *servitia minuta* megfizetésére kötelezte magát.²⁰⁴⁷ A hónap végén a pápa a salzburgi érseket, Kórógyi László pécsi (125. sz.) és Henrik veszprémi (62. sz.) püspököket rendelte *conservatorok*ként a zágrábi püspök számára.²⁰⁴⁸ 1327-ben Kaboli pápai felmentést kapott fiatalkorában

2039 UDVARDY 1991. 202–206; THOROCZKAY 2014b. 341–342; KRISTÓ 2005. 26–27; BALLA 1988. 593–603.

2040 C. TÓTH 2019a. 137.

2041 Így említi: 1324. 07. 02.: MNL-OL DL 96114; AOklt. VIII. 164. (322. és 324. sz.); 1325. 06. 18.: MNL-OL DL 101894; AOklt. IX. 151. (264. sz.)

2042 1325. 10. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 258v–259r, ep. 1531; THEINER I. 501–502. (DCCLXXII. sz.); AOklt. IX. 225. (405. sz.)

2043 1325. 09. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 258v, ep. 1530; THEINER I. 501. (DCCLXXI. sz.); AOklt. IX. 225. (405. sz.)

2044 1325. 09. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 79, ep. 2095; THEINER I. 500. (DCCLXVIII. sz.); AOklt. IX. 215. (383. sz.)

2045 1325. 09. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 79, ep. 2096; THEINER I. 500. (DCCLXI. sz.); AOklt. IX. 216. (384. sz.)

2046 1325. 09. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 79, ep. 2097; THEINER I. 502. (DCLXXI. sz.); AOklt. IX. 216. (385. sz.)

2047 1326. 12. 01.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6. fol. 58v; vol. 10, fol. 37v; CAMERALIA I. 9–10. (14. sz.)

2048 1326. 12. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 513 (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 177v); MNL-OL DF 291479; AOklt. X. 334–335. (560. sz.); THEINER I. 509–510. (DCCLXXXI. sz.); LC J XXII.

(egyháziak ellen) elkövetett erőszakos cselekedetei miatt kiszabott kiközösítés alól; a pápa Jánki László kalocsai érseket (123. sz.) bízta meg az *excommunicatio* feloldásával.²⁰⁴⁹ 1335-ben érintett volt a Tatamér székesfehérvári prépost (197. sz.) által a pálosok tizedmentességéről folytatott vizsgálatban.²⁰⁵⁰ 1339-ben pedig XII. Benedek a toplicai apátot (János, 99. sz.) delegálta bíróként a zágrábi káptalan számára.²⁰⁵¹ Kaboli 1343-tól 1345-ig Jánki László utóda volt a kalocsai érseki székhelyben.²⁰⁵²

125. László, Kórógyi

Egyházi karrierjét a pécsi székeskáptalanban kezdte: kanonok, majd prépost (1308–1314). Pécsi püspök (1314–1345).²⁰⁵³ 1318-ban részt vett a kalocsai zsinaton és a főpapok unióján.²⁰⁵⁴ Ugyanebben az évben végrehajtó volt Tamás esztergomi (192. sz.) és Jánki László (123. sz.) kalocsai érsekekkel Berke fia János (100. sz.) javadalmi ügyében, aki a küllői főesperességre vonatkozóan kapott expektatívát.²⁰⁵⁵ Hétszer kapott *conservatori* megbízást a Szentszéktől. 1317-ben Tamás esztergomi érsekkel és a váci püspökkel²⁰⁵⁶ az Ágoston-rendi remeték,²⁰⁵⁷ 1319-ben Péter boszniai (164. sz.) és a knini püspökökkel együtt Ágoston zágrábi püspök (1. sz.),²⁰⁵⁸ 1326-ban a salzburgi érsekkel és Henrik veszprémi püspökkel (62. sz.) Kaboli László (124. sz.) zágrábi püspök,²⁰⁵⁹ 1330-ban a bécsi skótok apátjával és a zirci apáttal Henrik veszprémi püspök és a veszprémi káptalan

VI 403. (27394. sz.)

2049 1327. 04. 16. AAV Reg. Vat., vol. 83, ep. 1430. (AAV Reg. Aven., vol. 27, fol. 161r); THEINER I. 513–514. (DCCXCII. sz.); AOKlt. XI. 77. (153. sz.)

2050 Tatamér székesfehérvári prépost 1335. 07. 12-én kelt rendelkezése a zágrábi egyházmegyét illetően későbbi átiratban maradt fenn: MNL-OL DF 283555; AOKlt. XIX. 176. (383. sz.), 195–196. (428. sz.); SMIČIKLAS X. 224–226. (162. sz.)

2051 AOKlt. XXIII. 67. (111. sz.)

2052 UDVARDY 1991. 202–206.

2053 KOSZTA 2009. 91–96; TIMÁR 1981. 26–32.

2054 1318. 02.: MNL-OL DF 200101 (má.); MES II. 744–746; AOKlt. V. 27. (46. sz.)

2055 1318. 07. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 68, ep. 1997 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 212r); AOKlt. V. 83. (186–187, 189. sz.); LC J XXII. II. 205. (7666. sz.)

2056 Haab püspök (60. sz.) halála után a váci püspöki szék betöltése problémákba ütközött. A káptalan Miklós dömösi prépostot (138. sz.) választotta meg, de ezt a döntést a király és a káptalan egy része nem fogadta el, így az ügy a Szentszék elé került. 1317 előtt Benedeket említik a források a váci egyházmegye élén, de valószínűleg ő sem tudta ténylegesen elfoglalni a tisztséget. CHOBOT 1917. 488–489; ENGEL 1996. 74.

2057 1317. 04. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 65, ep. 2685 (AAV Reg. Aven., vol. 5, fol. 642v; MNL-OL DF 238355); AOKlt. IV. 168. (443. sz.); LC J XXII. I. 317. (3474. sz.)

2058 1319. 10. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 48. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 8; MNL-OL DF 256123; Á: MNL-OL DF 256125, 256124); AOKlt. V. 229. (594. sz.); LC J XXII. III 12. (10408. sz.)

2059 1326. 12. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 513; AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 177v; MNL-OL DF 291479; AOKlt. X. 334–335. (560. sz.); THEINER I. 509–510. (DCCCLXXXI. sz.); LC J XXII. VI 403. (27394. sz.)

jogvédője lett.²⁰⁶⁰ A Dörögdi Miklós egri püspök (150. sz.) számára kirendelt *conservatorok* között háromszor is szerepelt: először 1330-ban Jánki László kalocsai érsekkel (123. sz.) és az olmützi püspökkel,²⁰⁶¹ 1335-ben Jánki László kalocsai érsekkel és Bátori András váradi püspökkel (5. sz.),²⁰⁶² végül 1341-ben Meskó veszprémi (134. sz.) és Rudolf váci (183. sz.) püspökökkel.²⁰⁶³ Delegált bírói felhatalmazást kétszer kapott. 1321-ben a veszprémi püspök és azon plébánosok perében, akik az esztergomi érsek joghatósága alá helyezték magukat. Ezt az ügyet 1322-ben elhalasztotta és István pécsi éneklőkanonokot (69. sz.), valamint Damján sói prépostot (33. sz.) bízta meg a vizsgálattal.²⁰⁶⁴ 1341-ben pedig Szécsi András erdélyi püspök (10. sz.) panasza alapján bízta meg a pápa a Szécsényi Tamás²⁰⁶⁵ erdélyi vajda elleni per lefolytatásával, kinevezett bírótársai Bátori András váradi (5. sz.) és Dörögdi Miklós egri (150. sz.) püspökök voltak.²⁰⁶⁶ Alperesként is szerepelt delegált bírók előtt folytatott perekben. 1331-ben a pozsegai prépost a kanonoki prebendák betöltési jogának elbitorlása miatt fogta perbe Kórógyi hivatali idejében a pécsi püspökséget,²⁰⁶⁷ Kórógyi ezenkívül az 1335-ben, Tatamér székesfehérvári prépost (197. sz.) által, a pálosok tizedmentességéről folytatott vizsgálatban is érintett volt,²⁰⁶⁸ 1337-ben pedig a bátai apát vádolta meg hatalmaskodással.²⁰⁶⁹ 1330-ban Boleszló (22. sz.) érsek halála után a

2060 1330. 12. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 370; MNL-OL DF 291537; AOklt. XIV. 343–344. (608. sz.); LC J XXII. X 81. (51827. sz.)

2061 1330. 11. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 363; AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 588r; MNL-OL DF 291556; AOklt. XIV. 342. (605. sz.); LC J XXII. X 77. (51782. sz.)

2062 1335. 08. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 120, fol. 259v–260r; MNL-OL DF 291691; AOklt. XIX. 225. (502–503. sz.); LC B XII. I. 147. (1583. sz.)

2063 1341. 05. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 334v–335r; MNL-OL DF 291746; THEINER I. 642–643. (DCCCCLXV. sz.); AOklt. XXV. 151–152. (320. sz.); LC B XII. II 348. (8698. sz.) Kérdéses, hogy a megbízás időpontjában valóban Rudolf püspök állt-e még a váci egyházmegye élén. Vö. ENGEL 1996. 75.

2064 1321. 11. 17.: MNL-OL DF 200106, AOklt. VI. 117. (302. sz.); 1321. 11. 27.: (a püspök 1322. 05. 10-i átiratában) MNL-OL DF 200805; AOklt. VI. 124. (321. sz.), 210–211. (567. sz.); MES III. 14–15. (32. sz.), 714 (968. sz.); MREV IV. 316. (249. sz.); MNL-OL DF 283108.

2065 CSUKOVITS 2012. 89–90; WERTNER 1893. 119–134.

2066 1341. 10. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 309, ep. 490 (MNL-OL DF 291745); THEINER I. 644–645. (DCCCCLXVIII. sz.); AOklt. XXV. 363–364. (760. sz.); LC B XII. II. 389. (9120. sz.) Az ügyet megemlíti: FRANKÓI 1901. 165.

2067 1331. 01. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 663 (AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 714v); MNL-OL DF 291561; AOklt. XV. 22. (35. sz.); FAYEN 1908. X. 116. (52 307. sz.) Koszta László megemlítette az 1331-es oklevelet, de nem részletezte az ügyet: KOSZTA 2009. 81.

2068 Tatamér prépost 1336. 11. 30-i, pécsi egyházmegyére vonatkozó rendelkezését (AO III. 306–308; AOklt. XX. 323. /455. sz.) ld. az óbudai káptalan 1336. 12. 07-i átiratában: MNL-OL DL 3024; AOklt. XX. 325. (461. sz.)

2069 1337. 03. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 124, fol. 132. (AAV Reg. Aven., vol. 51, fol. 86v; MNL-OL DF 291707); AOklt. XXI. 84–85. (149. sz.); KOLLER 1782. 467; Tolna megye 55–56. (I/32. sz.: magyar fordításban); LC B XII. I. 470. (5025. sz.) Az esztergomi érseket delegáló pápai levélben a kalocsai érsek is szerepel a vádlottak között, de ez az irat Jánki László halála

pápa Henrik veszprémi püspökkel a pécsi püspököt tette az esztergomi egyház *administrator*ává.²⁰⁷⁰ Viszonya I. Károllyal nem volt felhőtlen; ezt jelzi, hogy a király ellenezte kalocsai érseki kinevezését.²⁰⁷¹

126. László, Tyba/Tiba fia²⁰⁷²

Erdélyi és (gyula)fehérvári kanonok, Klemencia kérésére még egy kanonokság és prebenda várományosa a (gyula)fehérvári egyházban (1326).²⁰⁷³ Ugyanabban az évben I. Károly és Erzsébet királyné káplánjaként említik, és a már meglevő erdélyi kanonoksága mellé még egy hivatal vagy tisztség várományosa lett ugyanabban az egyházban.²⁰⁷⁴ 1331-ben váradi kanonokság és prebenda várományosa lett, az erdélyi kanonokságát megtarthatta, de az ugocsai főesperesi címéről le kellett mondania.²⁰⁷⁵ Az *executor*ok egyike mindhárom esetben Petrus de Verulis (173. sz.). A legutolsó adományozást XXII. János 1332-ben megismételte, I. Károly ajánlására.²⁰⁷⁶

127. Lellus de Mevania

Gentilis bíboros (49. sz.) *domicellus*a magyarországi legációja idején több lenygel javadalmi ügyben működött közre, emellett Johannes Bevenuti (107. sz.) végrendeletének egyik tanúja volt.²⁰⁷⁷

128. Lőrinc

Váci olvasókanonok, majd prépost, végül váci püspök (1317–1328). 1326-ban a Szent György lovagrend tagja.²⁰⁷⁸ *Obbligatio*ja 1318 májusában 500 aranyforint

után keletkezett.

2070 1330. 01. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 115, fol. 342r–v, ep. 1790–1791 (138ab); MNL-OL DF 291655; FEJÉR VIII/3. 464–466. (CXCI. sz.); AOKlt. XIV. 40. (58. sz.) 1331-ben a pápa ezt közölte Jacobus Berengarii-val és Raimundus de Bonofatóval, illetve meghagyta nekik, hogy tájékoztassák az egyházmegye állapotáról: 1331. 03. 01.: MNL-OL DF 291661; THEINER I. 538–539. (DCCCXXXIV. sz.); AOKlt. XV. 43. (75. sz.)

2071 A király úgy értesült, hogy László a Szentszéknél megpróbálta érsekké előléptetni magát, de XII. Benedek megnyugtatta a királyt, hogy erről nem volt szó. 1338. 10. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 133, fol. 113r–v, ep. 363. (MNL-OL DF 291777); THEINER I. 627. (DCCCXXXIX. sz.); AOKlt. XXII. 327. (521. sz.)

2072 BUNYITAY II. 1883. 73.

2073 1326. 02. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 80, ep. 816. (MNL-OL DF 291355); THEINER I. 504. (DCCLXXV. sz.); AOKlt. X. 65–66. (60–61. sz.)

2074 1326. 11. 23. AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 388. (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 292v; MNL-OL DF 291476); AOKlt. X. 294. (490–491. sz.)

2075 1331. 01. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 446. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 312r); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); AOKlt. XV. 8–9. (3–4. sz.)

2076 1332. 03. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1390. (AAV Reg. Aven., vol. 42, fol. 177v); THEINER I. 549. (DCCCLXV. sz.); LC J XXII. XI. 154. (56642. sz.)

2077 1310. 09. 21.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 11; MON VAT I/2. 377; Kiss 2020a. 124.

2078 CHOBOT 1917. 489–491; ENGEL 1996. 75. A kinevező pápai bullát ld. 1318. 04. 10.: AAV

*commune servitium*ról és 5 *servitia minutá*ról szólt.²⁰⁷⁹ 1318-ban István veszprémi püspökkel (73. sz.) és Mátyás győri préposttal (133. sz.) együtt a pápa Miklós győri püspök (145. sz.) számára rendelte *conservator*ként.²⁰⁸⁰

129. Lőrinc, Péter fia

Meskó veszprémi püspök (134. sz.) familiárisa, 1338-ban a püspök nevében fizetett *servitium*ot az Apostoli Kamarának.²⁰⁸¹

130. Martinus de Alamania

Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretének tagja magyarországi legációja idején, követ (*nuntius*) és küldönc (*cursor*).²⁰⁸²

131. Mattheus de Rocca

Notarius publicus, Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretének tagja magyarországi ki-küldetése idején.²⁰⁸³

132. Mátyás

Domonkos szerzetes, XXII. János Magyarországra (*pro orthodoxe fidei et Romane ecclesie negotiis*) küldött *nunciusa*. A pápa szerint Mátyás a ferencesek már meglévő jogainak elhallgatásával felhatalmazó bullákat eszközölt ki tőle.²⁰⁸⁴ Magyarországi működésének célja és részletei nem tisztázottak, de 1328-ban *Apostolice Sedis nunciusként* írt át az erdélyi püspök kérésére egy privilégialis oklevelet,²⁰⁸⁵ valamint (valószínűleg az esztergomi egyház területén) *dispensatió*kat is osztott, amelyre viszont a pápai udvar álláspontja szerint nem volt felhatalmazása.²⁰⁸⁶ 1328-ban Teofil esztergomi prépost (198. sz.) átvette tőle a pápai parancsot a nyulak-szigeti apácák javainak elfoglalása ügyében.²⁰⁸⁷

Reg. Vat., vol. 67, fol. 238r ep. 798 (AAV Reg. Aven., vol. 8, fol. 420v); AOkt. V. 48–49. (96–99. sz.); LC J XXII. II. 130. (6932. sz.)

2079 1318. 05. 10.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, f 19r; vol. 6, fol 15r; CAMERALIA I. 8. (9–10. sz.). A kötelezettségvállalást Lőrinc Arnaud d'Aux, Albano püspök-bíborosa (1312–1320, HC I. 35.) szállásán tette.

2080 1318. 11. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 69, ep. 156; AAV Reg. Aven., vol. 41, fol. 86v; AOkt. V. 125. (308. sz.); LC J XXII. II. 305. (8671. sz.)

2081 1338. 05. 06.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 171, fol. 10v; GÖLLER 1920. 68.

2082 MON VAT I/2. 102.

2083 MON VAT I/2. 89.

2084 Megbízását ld. 1327. 05. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 29. (AAV Reg. Aven., vol. 28, fol. 403v); THEINER I. 514. (DCCXCIII. sz.); AOkt. XI. 115–116. (239. sz.)

2085 1328. 07. 03.: MNL-OL DF 277261.

2086 Erről egy esztergomi presbiter folyamodványa nyomán kibocsátott pápai levél tudósít: a pap törvénytelen gyermeke miatt fordult felmentésért Mátyáshoz, majd a pápai udvarhoz. 1330. 10. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 192. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 192v, MNL-OL DF 291534); THEINER I. 530. (DCCCXX. sz.); AOkt. XIV. 323. (558. sz.); FRANKÓI 1901. 156.

2087 Az 1327. 01. 30-án kelt *executori* megbízást ld. MNL-OL DL 2400 és DL 2476; AOkt. XI. 28.

133. Mátyás

Győri éneklőkanonok (1296), olvasókanonok (1299–1309), majd prépost (1312–1321).²⁰⁸⁸ 1318-ban pápai jogvédői (*conservatori*) megbízást kapott Lőrinc váci (128. sz.) és István veszprémi (73. sz.) püspökök mellett Miklós győri püspök (145. sz.) és a győri egyház jogainak védelmére.²⁰⁸⁹

134. Meskó (Mieszko bytomski)

Mária bytomi hercegnő, I. Károly feleségének és Boleszló (22. sz.) esztergomi érseknek a fivére. A johannita lovagrend tagja,²⁰⁹⁰ a perjelség megszerzésére is kísérletet tett.²⁰⁹¹ 1328-ban a nyitrai káptalan Boleszló érsek nyomására püspökké választotta. 1335-től 1344-ig veszprémi püspök volt.²⁰⁹² 1337-ben és 1338-ban 428, illetve 22 aranyforint *servitium communé*t és 80, illetve 25 aranyforint *servitia minutát* fizetett. A második alkalommal familiárisa, Péter fia Lőrinc képviselte az Apostoli Kamara előtt.²⁰⁹³ 1335-ben érintett volt a Tatamér székesfehérvári prépost (197. sz.) által a pálosok tizedmentességéről lefolytatott vizsgálatban.²⁰⁹⁴ A tizedmentesség megállapítása után Meskó püspök a kiváltság megsértőit kiközösítéssel fenyegette meg.²⁰⁹⁵ Szintén veszprémi püspöki hivatali ideje alatt XII. Benedek Gergely császári prépostot (52. sz.) utasította az örsi, sasadi és csíki egyházak feletti fennhatóság kérdésének tisztázására (sasadi tizedper).²⁰⁹⁶ 1332-ben a pápa a garamszentbenedeki apátság elidegenített javainak ügyében delegálta bíróként.²⁰⁹⁷ 1341-ben egyike volt (Kórógyi László pécsi /125. sz./, és a váci püspökkel²⁰⁹⁸) a Dörögdi Miklós egri püspök (150. sz.) számára kinevezett *conservatorok*nak.²⁰⁹⁹

(48. sz.); AO II. 272–273; MES III. 124–125. (186. sz.)

2088 BEDY 1938. 307–308; C. TÓTH – HORVÁTH 2019. 16., 23., 29.

2089 1318. 11. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 69, ep. 156. (AAV Reg. Aven., vol. 41, fol. 86v); AOklt. V. 125. (308. sz.); LC J XXII. II. 305. (8671. sz.)

2090 MREV II. XLVII.

2091 1318. 03. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 68, fol. 152v, ep. 1474 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 5v); AOklt. V. 33. (54. sz.); LC J XXII. II. 97. (6549. sz.)

2092 ENGEL 1996. 72., 77; MREV II. 46–47; RÁCZ 1996. 61.

2093 1337. 07. 16.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 161. fol. 9r; GÖLLER 1920. 63; 1338. 05. 06.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 171, fol. 10v; GÖLLER 1920. 68.

2094 1335. 05. 12.: MNL-OL DL 2913 (má.: MNL-OL DL 8800); AOklt. XIX. 104. (229. sz.) és 116–117. (259. sz.); AO III. 166–167. (116. sz.)

2095 1335. 06. 22.: MNL-OL DL 2928; AOklt. XIX. 167. (362. sz.); AO III. 173–174. (124. sz.)

2096 1340. 05. 15.: MNL-OL DF 200186; AOklt. XXIV. 147. (315. sz.); MREV II. 89; BARCS 2003. 153.

2097 1332. 07. 05.: MNL-OL DF 238428; MES III. 214–215. (317. sz.)

2098 Nem megállapítható, hogy a delegálás idején még Rudolf (183. sz.) püspök állt-e a váci egyházmegye élén. Vö. ENGEL 1996. 75.

2099 1341. 05. 14.: AAV. Reg. Vat., vol. 129, fol. 334v–335r; MNL-OL DF 291746; AOklt. XXV. 151–152. (320. sz.); THEINER I. 642–643. (DCCCCCLXV. sz.); LC B XII. II 348. (8698. sz.)

135. Mihály

A Bő nemzetség tagja, egyetemi végzettségű klerikus. 1279-ben valószínűleg királyi alkancellár. 1287 és 1296 között gyulafehérvári prépost. 1296-tól 1303-ig zágrábi püspök.²¹⁰⁰ Egyike azon magyar főpapoknak, akik jelen voltak Rómában a magyar trónöröklést érintő pápai döntésnél, és akiket VIII. Bonifác a magyar trónt I. Károlynak ítélő pápai bulla (*Spesctator omnium*) magyarországi kihirdetésével bízott meg.²¹⁰¹ 1303-tól 1304-ig esztergomi érsek.²¹⁰² A *servitiumot* érintő ügyekben előbb Teofil esztergomi prépost (198. sz.) és Rodinus barsi főesperes (180. sz.),²¹⁰³ majd Teofil és Bittinus de Coneglano nógrádi főesperes (21. sz.) képviselte.²¹⁰⁴

136. Mihály, Csóka (Choska, Choka) fia

Váradi kanonok,²¹⁰⁵ I. Károly ajánlására egy további prebenda és kanonokság várományosa ugyanabban az egyházban (1320).²¹⁰⁶

137. Miklós

Bácsi főesperes (kb. 1307 és 1316 között).²¹⁰⁷ Vince (207. sz.) választott kalocsai érsek képviselője Avignonban.²¹⁰⁸ 1309 augusztusában jelen volt Renneken az érseki zsinaton.²¹⁰⁹ A Gentilis bíboros (49. sz.) előtt Angelus de Narnia nyitrai főesperes (13. sz.) és László szerémi püspök (120. sz.) között folyt perben²¹¹⁰ megemlítik, hogy Miklós bácsi főesperes a padovai egyetemen tanult és taní-

2100 BEKE 2003. 142–144.

2101 A pápai bulla több káptalan átírásában is fennmaradt, így a császárai: 1303. 07. 30.: AAV A.A., Arm. C 496 (MNL-OL DF 289189); THEINER I. 402–403. (DCXLI. sz.); AOKlt. I. 229. (426. sz.); a bácsi: 1303. 08. 10.: AAV A.A., Arm. C 497 (MNL-OL DF 289190); THEINER I. 403–404. (DCXLII. sz.); AOKlt. I. 231. (433. sz.); a székesfehérvári: 1303. 08. 12.: AAV A.A., Arm. C 498 (MNL-OL DF 289191); THEINER I. 404. (DCXLIV. sz.); AOKlt. I. 232. (434. sz.); és a boszniai káptalan is készített másolatot: 1303. 08. 06.: AAV A.A., Arm. C 499 (MNL-OL DF 289192); THEINER I. 403. (DCXLII. sz.); AOKlt. I. 230. (432. sz.)

2102 ENGEL 1996. 63.

2103 A Mihály esztergomi érsek nevében tett *obligatiót* ld. 1304. 04. 01.: AAV Cam. Ap., [Oblig.et Sol.](#), vol. 1, fol. 24r; CAMERALIA I. 4. (3. sz.)

2104 1304. 01. és 04. között: RC V. Appendices 202. (2. jz.)

2105 BUNYITAY II. 1883. 71.

2106 1320. 07. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 969. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 474.); THEINER I. 468. (DCCX. sz.); AOKlt. V. 319. (830. sz.)

2107 1308. 02. 14.: MNL-OL DL 1726. 1310. 02. 15-én Myke néven szerepel (MNL-OL DF 283555; AOKlt. II. 366. /837. sz./); C. TóTH 2019a. 47.

2108 1307. 07. 31-én küldte Poitiers-ből V. Kelemen az érseki palliumot. AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 82r; ep. 415; THEINER I. 415. (DCLXII. sz.); AOKlt. II. 91. (197. sz.) Vince *obligatióját*, amelyet Miklós tett meg a nevében ld. 1307. 10. 21.: AAV Cam. Ap., *Oblig. et Sol.*, vol. 1, fol. 35r-v; CAMERALIA I. 5. (5. sz.)

2109 1309. 08. 27.: MNL-OL DF 277232; AOKlt. II. 320–321. (727. sz.).

2110 23. tábl. 49. sz.

tott.²¹¹¹ Veress Endre ennek alapján feltételezte, hogy Miklós bácsi főesperes azonos azzal a Dörögdi Miklóssal (150. sz.), aki később nyitrai főesperesként a bolognai egyetem rektora, majd egri püspök lett.²¹¹²

138. Miklós

Dömösi prépost, 1312-ben választott, de meg nem erősített váci püspök.²¹¹³ Tamás esztergomi érsek (192. sz.) a választást nem erősítette meg, hanem a Szent-székhöz utalta az ügyet.²¹¹⁴ XXII. János később a választást érvénytelenítette és Lőrinc váci prépostot (128. sz.) tette meg püspöknek.²¹¹⁵

139. Miklós

1303 és 1317 között pécsi éneklőkanonok. Manfréd püspök halála után Kőszegi Henrik segítségével elfoglalta a püspöki tulajdont, annak ellenére, hogy a káptalan kérésére Tamás esztergomi érsek (192. sz.) Pétert (165. sz.) nevezte ki a pécsi egyházmegye élére. Péter és a káptalan Gentilis bíboros (49. sz.) pápai legátushoz fordult, aki Bonunsegna de Perusiát (25. sz.) bízta meg a vizsgálat lefolytatásával. Az ügyhallgató Péter javára döntött és kiközösítette Miklóst, aki a források tanúsága szerint ennek ellenére megőrizte éneklőkanonoki tisztségét.²¹¹⁶

140. Miklós

Győri éneklőkanonok. A veszprémi püspök és káptalan Székesfehérvár bírójá, esküdtei és közössége ellen folytatott perében a pápai delegált bíró, (III.) Miklós pannonthalmi apát (148. sz.) kinevezett helyettese a győri préposttal (Damján, 32. sz.) és főesperessel (János, 94. sz.). A helyettesek Jakab zirci apátot (86. sz.) bízták meg hogy idézze meg az alpereseket.²¹¹⁷

141. Miklós

Egri főesperes, 1339-ben Kaproncai Gergellyel (52. sz.) tanúként volt jelen a Galhardus de Carceribus (45. sz.) és Petrus Gervasii (168. sz.) által a Kázmér

2111 1309. 08. 01.: MON VAT I/2. 335.

2112 VERESS 1915. 2.

2113 THOROCZKAY 2012b. 423–424; 1310. 05. 27.: MNL-OL DL 86913; AOkl. II. 389–390. (893. sz.)

2114 1313. 08. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 187v–188r, ep. 581; THEINER I. 443–444. (DCLXXIX. sz.). Az AOkl. III. 160. (350. sz.) hibásan 1312-es dátummal közölte.

2115 1318. 04. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 67, ep. 798 (AAV Reg. Aven., vol. 8, fol. 420v); AOkl. V. 48–49. (96–99. sz.); LC J XXII. II. 130. (6932. sz.)

2116 A per anyagát, ill. leírását ld. AAV Reg. Aven., vol. 55, fol. 358–365; MON VAT I/2. xcvii–c; 126–153. xlii és 356–364. lxx; AOkl. II. 219. (505. sz.) és 319. (724. sz.); PÓR TT 1889. 401–420; AAV Instr. Misc. 448, fol. 1r–14v; BAV Vat. Lat. 3935, fol. 18–19. (online hozzáférés: https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.3935, letöltés 2020. 04. 15.), LANHERS – VOGEL – FAWTIER – MOLLAT 1957. (10417. sz.); KOSZTA 2009. 90–91; FRAKNÓI 1901. 136–137.

2117 1322. 07. 09.: MNL-OL DF 200108; AOkl. VI. 251. (684. sz.); MREV IV. 319. (253. sz.)

lengyel király és a Német Lovagrend között lefolytatott perben meghozott ítélet kihirdetésénél Varsóban.²¹¹⁸

142. Miklós

Tordai főesperes, dékánkanonok.²¹¹⁹ 1320-ban királyi követ Avignonban, Telegdi Csanáddal (31. sz.) Szécsi András választott erdélyi püspök (10. sz.) nevében tettek *obligatiót*.²¹²⁰

143. Miklós

Zágrábi éneklőkanonok (1340–1342).²¹²¹ 1341-ben *conservatori* megbízást kapott a S. Maria de Gerche-monostor apátja és a gercsei főesperes mellett a S. Marchus (*civit. Greten.*) parochiális egyház rektorai ügyében.²¹²²

144. Miklós

Szentadalberti prépost (1332–1353).²¹²³ 1333-ban delegált bírói felhatalmazást kapott a veszprémi káptalan ügyében.²¹²⁴

145. Miklós (1337†)

Németújvári (Kőszegi) Henrik törvénytelen fia volt,²¹²⁵ 1303–1309 között kanonok a győri székeskáptalanban,²¹²⁶ majd a káptalan püspökké választotta. Gentilis (49. sz.) és I. Károly is ajánlotta Miklóst győri püspöknek.²¹²⁷ A pápa

2118 1339. 09. 15.: MDA I. 373–379.

2119 Az erdélyi egyház méltóságsorában 1318 és 1320 között: 1318. 05. 21.: MNL-OL DL 29421; AOKlt. V. 63. (133. sz.); 1318. 05. 31.: MNL-OL DL 29421; AOKlt. V. 68. (146. sz.); 1318. 06. 03.: MNL-OL DL 29421; AOKlt. V. 69. (148. sz.); 1318. 06. 12.: MNL-OL DL 29421; AOKlt. V. 71–72. (156. sz.); 1318. 06. 26.: MNL-OL DL 29421; AOKlt. V. 77. (171. sz.); 1318. 09. 19.: MNL-OL DL 29421; AOKlt. V. 109. (262. sz.); 1318. 10. 14.: MNL-OL DL 260588; AOKlt. V. 119. (290. sz.); 1318. 10. 14.: MNL-OL DL 31066; AOKlt. V. 119. (291. sz.); 1319. 11. 02.: MNL-OL DL 67238; AOKlt. V. 236. (617. sz.); 1320. 02. 16.: AOKlt. V. 269–270. (701. sz. szerint hamis); 1320. 03. 01.: MNL-OL DL 36540 (1550-es átírat); AOKlt. V. 274. (712. sz.); 1320. 03. 04.: MNL-OL DF 255000 (1408-as átírat); AOKlt. V. 275–276. (716. sz.); 1320. 03. 26.: MNL-OL DL 1964; AOKlt. V. 283. (735. sz.)

2120 1320. 07. 29.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 32v; vol. 6, fol. 24r; AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 499; CAMERALIA I. 8. (11. sz.)

2121 JERKOVIĆ 2011. 512.

2122 1341. 05. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 341r, ep. 32. (AAV Reg. Aven., vol. 55, fol. 270); LC B XII. II. 348. (8696. sz.)

2123 C. TÓTH – HORVÁTH 2019. 43.

2124 1333. 07. 03.: MNL-OL DF 200168; AOKlt. XVII. 154–155. (337. sz.)

2125 XXII. János 1325. 06. 30-án menti fel törvénytelen származása és kora miatt. AAV Reg. Vat., vol. 79, ep. 2029; AAV Reg. Vat., vol. 79, fol. 280r–v, ep. 2029. (MNL-OL DF 291345); AOKlt. IX. 190–192. (337. sz.); LC J XXII. V. 429. (22925. sz.)

2126 BEDY 1938. 308.

2127 Kőszegi Henrik 1309. 06. 04-én tett hűségesküt Tétényben I. Károlynak: AAV A.A., Arm. C. 504; AOKlt. II. 288. (662. sz.); MON VAT I/2. 303–304; FRANKÓI 1901. 135.

1310-ben erősítette meg a püspöki székhelyben.²¹²⁸ V. Kelemen 1311-ben szólította fel a területileg illetékes érseket (Tamás esztergomi érsek, 192. sz.), hogy Miklóst felszentelje.²¹²⁹ 1311-ben a soproni bírótól és polgároktól Gentilis előtt lefolytatott perben, a püspöki palota lerombolása miatt kiperelt összeget átadta a legátusnak a győri egyházmegye által fizetendő legátusi *procuratio*ért.²¹³⁰ Jelen volt Fürstenfeldnél, Habsburg Frigyes herceg és Miklós tárnokmester szövetségkötésénél.²¹³¹ 1313-ban egyike volt azon magyar főpapoknak, akik jelentést tettek a pápának a Csák Máté által az esztergomi egyház ellen elkövetett tettekről.²¹³² 1318-ban részt vett a kalocsai zsinaton és a főpapok unióján.²¹³³ 1323-ban Ivánka váradi püspökkel (76. sz.) segédkezett Telegdi Csanád (31. sz.) egri püspökké való felszentelésében Temesváron.²¹³⁴ Viszonya a királlyal nem volt problémamentes, 1318-ban I. Károly lefoglalta a győri püspökség javait. A Szentszéknél tett panaszára²¹³⁵ XXII. János Lőrinc váci (128. sz.) és István veszprémi (73. sz.) püspököket, valamint Mátyás győri prépostot (133. sz.) rendelte a győri egyház *conservatorainak*.²¹³⁶ 1326-ban a passauai és az olmützi püspököket és Mohorai András székesfehérvári prépostot (9. sz.) bízta meg ugyanilyen feladattal,²¹³⁷ majd 1327-ben Henrik a veszprémi püspököt (62. sz.) delegálta bíróként.²¹³⁸ I. Károly 1335-ben újra elkobozta Miklós püspök várát és beneficiumait,²¹³⁹ így a pápa Telegdi Csanád esztergomi érseket bízta meg az ügy kivizsgálásával.²¹⁴⁰ Miklós

2128 1310. 07. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 238v, ep. 958; THEINER I. 822–823. (MCCLVIII. sz.); AOkl. II. 405. (931. sz.); és FRAKNÓI 1901. 135–136. (1309-es dátumot említ). Theiner hibásan a 938-as *folióra* hivatkozik. A dokumentum hibásan 1309-es dátummal szerepel a bencések regeszta-kötetében, és ennek következményeként az *Ut per litteras* adatbázisba is hibás dátummal került át: RC V. IV. 339–340. (6135. sz.), a levél száma az adatbázisban: 006135.

2129 CSÓKA 2000. 32. (1311. 03. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 58, fol. 69r, ep. 282; RC V. VI. 88. /6673. sz./)

2130 1311. 07. 03.: MNL-OL DF 201683; *Sopron vármegye* I. 73. (60. sz.); AOkl. III. 51. (101. sz.)

2131 1312. 01. 23.: MNL-OL DF 287029; FEJÉR VIII/1. 487–488. (CCXXXV. sz.); AOkl. III. 106. (223. sz.)

2132 1313. 11. 01.: MNL-OL DF 237219; MES II. 688–689; AOkl. III. 280. (623. sz.).

2133 1318. 02.: MNL-OL DF 200101 (má.); MES II. 744–746; AOkl. V. 27. (46. sz.)

2134 1323. 01. 23.: MNL-OL DF 209908; MES III. 22–23; AOkl. VII. 21. (23. sz.)

2135 XXII. János 1327. 01. 30-án Miklós püspök kérésére a győri egyházmegyét saját védelme alá helyezte. AAV Reg. Vat., vol. 83, ep. 1769; AOkl. XI. 29. (49. sz.); THEINER I. 510–511. (DCCLXXXVI. sz.); LC J XXII. VI. 436. (27730. sz.)

2136 1318. 11. 22.: AAV Reg. Vat., vol. 69, ep. 156. (AAV Reg. Aven., vol. 41, fol. 86v); AOkl. V. 125. (308. sz.); LC J XXII. II. 305. (8671. sz.)

2137 1326. 02. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 80, ep. 616 (AAV Reg. Aven., vol. 24, fol. 92r; MNL-OL DF 291354); AOkl. X. 57. (44. sz.); THEINER I. 504. (DCCLXXXVI. sz.); LC J XXII. VI. 98. (24347. sz.)

2138 1327. 06. 02.: MNL-OL DF 200133; AOkl. XI. 124. (260. sz.)

2139 FRAKNÓI 1901. 159.

2140 1335. 05. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 119, fol. 188v (MNL-OL DF 291686); THEINER I. 604. (DCCCXCVIII. sz.); AOkl. XIX. 136. (297. sz.)

győri püspök kétszer kapott *conservatori* megbízást a Szentszéktől 1326-ban a passauai püspök jogainak védelmére az olmtüzi püspökkel és a zedlicai apáttal,²¹⁴¹ 1331-ben a salzburgi érsek és káptalan jogainak védelmére az aquileiai pátriárkával és a konstanzi püspökkel ruházta fel jogvédői hatáskörrel.²¹⁴² Delegált bírói feladatokat szintén két alkalommal kapott: 1312-ben a borsmonostori apátság,²¹⁴³ 1326-ban pedig Ivánka váradi püspök a debreceni domonkosok ellen tett panaszát kellett kivizsgálnia, utóbbi megbízást Boleszló esztergomi érsekkel (22. sz.) és Henrik veszprémi püspökkel együtt kapta.²¹⁴⁴ Egy 1327-ben, Telegdi Csanád egri és Kórógyi László (125. sz.) pécsi püspökökkel együtt kiadott oklevél szerint Miklós győri püspök bíróként részt vett a sasadi tizedperként elhíresült ügy vizsgálatában: az előző évi egyháztartományi gyűlésen ugyanis Henrik veszprémi püspök megkérdőjelezte Boleszló esztergomi érsek joghatóságát a visegrádi, örsi, csíki, sasadi, segesdi, lövöldi és a Csepel-szigeten fekvő egyházak felett. A peres felek Telegdi Csanád egri és Miklós győri püspököket, Lodomér²¹⁴⁵ honti főesperest és Dörögdi Miklós (150. sz.) pozsonyi prépostot választották bíróul, de az ügy többszörös halasztás miatt tovább húzódott.²¹⁴⁶ Miklós győri püspök 1336-ban²¹⁴⁷ vagy 1337-ben²¹⁴⁸ halt meg.

146. Miklós, I.

Pannonhalmi apát (1300–1305 k.).²¹⁴⁹ 1301-ben Boccasini bíborostól (156. sz.) felhatalmazást kapott, hogy azokat a Somogy megyei nemeseket, akik az apátságnak járó tizedeket nem fizetik, kiközösítse.²¹⁵⁰ Szintén a legátus előtt folyt pere Szerafin pozsonyi prépost (189. sz.) ellen a Dénes faluban található templom felett gyakorolt joghatóságért, amely többek között Pál pécsi püspök (160. sz.) közreműködésével a felek megegyezésével zárult.²¹⁵¹

2141 1326. 03. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 81, fol. 395r; ep. 2570 (AAV Reg. Aven., vol. 24, fol. 110v); MNL-OL DF 291470; AOkt. X. 85. (99. sz.); LC J XXII. VI. 133. (24703. sz.)

2142 1331. 04. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 100, fol. 98r; ep. 371 (AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 597v).

2143 1312. 04. 03.: MNL-OL DL 1769; AOkt. III. 121. (258. sz.)

2144 1326. 10. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 102 (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 142v); MNL-OL DF 291475; THEINER I. 507–508. (DCCLXXX. sz.); AOkt. X. 256–257. (419. sz.); FAYEN 1908. VI. 345. (26798. sz.) A pert megemlíti BUNYITAY II. 1883. 433.

2145 1307. C. TÓTH 2019c. 80; KOLLÁNYI 1900. 31. Mivel Lodomér a peres felek által történt bíróvá választása nem pápai kiküldés, nem szerepeltettem az adattárban.

2146 1327. 02. 04.: MNL-OL DF 200140; AOkt. XI. 36. (65. sz.); MES III. 715–716. (972. sz.)

2147 CSÓKA 2000. 32; ENGEL 1996. 71.

2148 BEDY 1938. 308.

2149 *Pannonhalma* II. 48–49.

2150 1301. 10. 31.: MNL-OL DF 283847; AO I. 15–16.; 5. tábl. 1. sz.

2151 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 207117, Boleszló esztergomi érsek 1324. 03. 25-i átiratában: MNL-OL DF 207133; *Pannonhalma* II. 348–349. (87. sz.); AOkt. I. 112. (164. sz.); 5. tábl. 7. sz.

147. Miklós, II.

1312 és 1318 között a pannonhalmi apáti tisztséget világi hatalom segítségével elfoglaló szerzetes.²¹⁵² Valószínűleg már ő állt az apátság élén, amikor V. Kelemen a pannonhalmi apátot delegálta István veszprémi püspök (73. sz.) a csatári apát²¹⁵³ és Tamás esztergomi érsek (192. sz.) ellen tett panaszának kivizsgálására.²¹⁵⁴ Visszaéléseiről egy későbbi dokumentum tudósít.²¹⁵⁵

148. Miklós, III.

Dombói (1309 k. –1319) apát,²¹⁵⁶ 1314/1315 és 1326/1327 között az esztergomi érsektől kommandába kapta a kolozsmonostori apátságot is.²¹⁵⁷ 1319 és 1333 között a pannonhalmi apátságot vezette.²¹⁵⁸ 1321-ben Ágoston zágrábi püspökkel (1. sz.) és Berke fia János székesfehérvári préposttal (100. sz.) a pápa Boleszló esztergomi érseknek (22. sz.) rendelte *conservatorként*.²¹⁵⁹ 1322-ben a pápai delegált bírói jogkörrel ruházta fel az István veszprémi püspök (73. sz.), valamint Székesfehérvár bírója, esküdtei és közössége között zajló perben, de az apát a győri egyház prépostját (Damján, 32. sz.), éneklőkanonokját (Miklós, 140. sz.) és főesperesét (János, 94. sz.) küldte ki maga helyett.²¹⁶⁰ 1331-ben még egyszer kapott ilyen jellegű megbízatást; ekkor Teofil esztergomi (198. sz.), a szepesi (János, 93. sz.), a győri (Bereck, 20. sz.) és a váradi²¹⁶¹ prépostokkal kellett eldöntenie a pozsegi prépost Kórógyi László pécsi püspök (125. sz.) ellen a Szent Péter társaskáptalan kanonoki javadalmainak jogtalan betöltése miatt folytatott perét.²¹⁶² 1323-ban Nápolyban járt I. Károly követeként, a Mária királyné hagyatékából I. Károlyt illető értéktárgyakat hozta Magyarországra.²¹⁶³

2152 *Pannonhalma* II. 51.

2153 Henrik (1310–1315). *Pannonhalma* XII/B. 259.

2154 1312. 04. 03.: MNL-OL DF 230050; AOkt. III. 121–122. (259. sz.); MREV IV. 316–317. (250. sz.)

2155 1320. 02. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 975; AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 178v; AOkt. V. 268–269. (699. sz.); THEINER I. 464. (DCCIII. sz.).

2156 *Pannonhalma* XII/B. 432.

2157 JAKÓ 1990. 25–26.

2158 *Pannonhalma* II. 52–56.

2159 1321. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 680 (AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 221r); AOkt. VI. 129. (336. sz.); THEINER I. 476–478. (DCCXXVIII. sz.); LC J XXII. IV. 39. (14834. sz.)

2160 Az aldelegáltak Jakab zirci apátot (86. sz.) utasították az alperesek megidézésére. 1322. 07. 09.: MNL-OL DF 200108; AOkt. VI. 251. (684. sz.); MREV IV. 319. (253. sz.)

2161 A váradi prépostságban két István nevű klerikus követte egymást. Nem eldönthető, hogy a kinevezés időpontjában melyikük töltötte be a prépostságot, ill. hogy üresedésben volt-e a hivatal. BUNYITAY II. 1883. 41.

2162 1331. 01. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 663. (AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 714v); FEJÉR VIII/3. 540–542. (CCXXXIX. sz.); AOkt. XV. 22. (35. sz.); KOSZTA 1991. 44.

2163 ÓVÁRY TT 1885. 761–762.

149. Miklós, Brodai

Bencés szerzetes előbb Dombón, majd Garamszentbenedeken. Miklós dombói (később pannonhalmi) apát (148. sz.) helyettese a kolozsmonostori apátság igazgatásában.²¹⁶⁴ Kolozsmonostoron uzsorakölcsönök miatt elzáratott egy szerzetest, aki Miklós távollétében meghalt a cellájában. Az emiatt Miklóstra kiírott kiközösítés alól a pápai főpenitenciárius 1328-ban oldozta fel.²¹⁶⁵

150. Miklós, Dörögdi (†1361/1362)

Kezdetben veszprémi kanonok vagy esztergomi klerikus. Veress Endre feltételezése szerint azonos Miklós bácsi főesperessel (137. sz.), aki 1309-ben a padovai egyetemen tanult.²¹⁶⁶ 1316 májusában a bolognai egyetem rektorává választották.²¹⁶⁷ 1317-től nyitrai főesperes, 1319-től állandóan Esztergomban lakott, Tamás esztergomi érsek (192. sz.) kancellárja lett. 1320-tól pozsonyi prépost, e tisztségében választották bírónak a Henrik veszprémi püspök (62. sz.) és Boleszló esztergomi érsek (22. sz.) között a visegrádi, örsi, csíki, sasadi, segesdi, lövöldi és a Csepel-szigeten fekvő egyházak felett gyakorolt joghatóságért folytatott sasadi tizedperben Telegdi Csanád egri (31. sz.), Miklós győri püspökök (145. sz.) és Lodomér honti főesperes²¹⁶⁸ mellett.²¹⁶⁹ 1325-ben királyi káplán, 1327-től a királyi kápolnaispán.²¹⁷⁰ Boleszló 1328-as halála után a káptalan esztergomi érsek-ké választotta. Útban Avignon felé Konstanzban fogságba esett. Kiszabadulása után a pápai udvarban lemondott esztergomi érseki jogairól,²¹⁷¹ a pápa pedig 1330 októberében az egri püspökségbe helyezte át. Ezt a tisztelet haláláig töltötte be.²¹⁷² Püspöksége alatt folytatódott a tárcai főesperesi kerület tizedeinek bir-

2164 JAKÓ 1990. 26–27.

2165 1328. 03. 11.: MNL-OL DF 278932 és 248982; AOKt. XII. 68–69. (119. sz.); MES III. 128. (191. sz.)

2166 VERESS 1915. 2.

2167 VERESS 1941. 19–20.

2168 KOLLÁNYI 1900. 31.

2169 1327. 02. 04.: MNL-OL DF 200140; AOKt. XI. 36. (65. sz.); MES III. 715–716. (972. sz.)

2170 ENGEL 1996. 90; KOLLÁNYI 1900. 34; SUGÁR 1984. 107–115; SZENDE 2003c. 156–160.

2171 1330. 09. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 572. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 367v; MNL-OL DF 291546); THEINER I. 527–528. (DCCCXVI. sz.); AOKt. XIV. 310–311. (520–526. sz.). Miklós prépost Imbert du Puy, a Tizenkét Apostol bazilika presbiter-bíborosa (1327–1348) és Raymond de Mostuejolis a S. Eusebius presbiter-bíborosa (1327–1335) előtt mondott le Avignonban. HC I. 16., 39., 42.

2172 Miklós *obligatio*ja az egri püspökségre való kinevezésért 1330. 10. 10-i dátummal: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 96v; CAMERALIA I. 11. (17. sz.). Az *obligatio* két részben történő fizetésre kötelezett (1331, Szent Mihály napja szeptemberben, valamint 1332, Keresztelő Szent János ünnepe). Csanád esztergomi érsek *obligatio*ja *procuratoria*, Petrus de Verulis titeli prépost által 1331. 02. 04-i dátummal: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 100r; CAMERALIA I. 11. (18. sz.) Az *obligatio* két részben történő fizetésre kötelezett, az első határidő 1331. 11. 01-én, a második 1332 pünkösdjén volt.

toklásáért zajló per.²¹⁷³ XXII. János 1330-ban a staniatki női bencés kolostor perjelét (Preclaw) delegálta az ügyben bíróként.²¹⁷⁴ Dörögdi Miklós azonban 1331 tavaszáig Avignonban tartózkodott.²¹⁷⁵ Preclaw perjel Ścibor újszandeci ferences guardiánt nevezte ki helyetteséül,²¹⁷⁶ aki az egri püspök ellen döntött.²¹⁷⁷ Dörögdi Miklós ennek ellenére a tárcai főesperesi kerületből származó tizedeknek csak a felét engedte át a helyi plébánosoknak, a másik felét magának tartotta fenn.²¹⁷⁸

A másik perben Dörögdi csak közvetetten volt érintett. Amikor a krakói püspök és az esztergomi érsek, illetve a szepesi káptalan Podolin, Gnédza és Ólubló falvakért folytatott perében²¹⁷⁹ a kiküldött pápai bíró, a czarnowąsi

2173 Az ügy leírását ld. BLAZOVICH 1991. 167; KISS 2013. 82–83; SROKA 2007. 148–164; SZENDE 2003b. 169., 30. jz. Telegdi Csanád okleveleit ld. 1323. 10. 16.: MNL-OL DL 68792 és 68793; AOklt. VII. 240–241. (513–514. sz.)

2174 1330. 03. 31.: átiratban a lőcsei *rotulus*ban, MNL-OL DF 275939; AOklt. XIV. 119. (176. sz.); kiadta: SROKA 2007. 154. (1. sz.)

2175 Pápai kinevezését ld. 1330. 10. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 97, ep. 1. (AAV Reg. Aven., vol. 273, fol. 245a; MNL-OL DF 291521); THEINER I. 529. (DCCCXIX. sz.); AOklt. XIV. 321–323. (552–557. sz.); LC J XXII. X. 22. (51060. sz.) A pápa még március végén is Miklós egri püspök kérését teljesítette. 1331. 03. 24.: MNL-OL DF 291661 (13. kép, 390. levél); THEINER I. 540. (DCCCXXXVII. sz.); AOklt. XV. 68. (118. sz.)

2176 A *subdelegatio* szövege szerint Preclaw prépost a döntés jogát is átengedte Ścibor ferences guardiánnak: „[...] *vobis committimus vices nostras, ut causam audiat is eandem et, quod iustum fuerit, decernatis facientes per censuram ecclesiasticam, quod per nos decretum fuerit firmiter observare. Testes vero, qui se gracia timore vel odio subtraxerint, per eandem censuram compellatis veritati testimonium perhibere [...]*” MNL-OL DF 275939; SROKA 2007. 154–155.

2177 A tárcai főesperesség plébánosainak képviselője, Frowin lengyel kanonok volt. Róla bővebben ld. SROKA 2007. 151. A per során Frowin bemutatta Tamás érsek korábbi döntését arról, hogy a tárcai kerület egyházai a szepesi prépost joghatósága alá tartoznak és szabad tizedekkel (*liberae decimae*) rendelkeznek. 1312. 01. 14.: FEJÉR VIII/1. 459–462. (CCXI. sz.); AOklt. III. 104. (128. sz.). Boleszló érsek 1322. 10. 01-jei átiratában: MNL-OL DF 264150; FEJÉR VIII/2. 369–370. (CLXIV. sz.); AOklt. VI. 289. (786. sz.). A per során mindkét oklevelet ártírták, így ld. MNL-OL DF 275939.

2178 A dokumentum szerint Csanád esztergomi érsek Miklós püspök kérésére érvénytelenítette a korábban delegált bírók által meghozott ítéleteket és tett engedményt az egri püspökség javára. 1336. 06. 19.: MNL-OL DF 263079; AOklt. XX. 227. (275. sz.); MES III. 288–289. (411. sz.) Több történész I. Károly király beavatkozását sejtette (TÖRÖK 2011. 29; SUGÁR 1984. 111., WAGNER 1780. 465–466. /VI. sz./; MESZLÉNYI 1938. 28.), azonban a hivatkozásokat visszakövetve erre nem lehet bizonyítékot találni. Csanád esztergomi érseket, aki korábbi döntéséhez híven az egri püspök jogigényét támogatva, később a szepesi prépost bepanaszolta a Sentszéknél. Erre ld. Csanád érsek oklevelét, 1338. 03. 25.: MNL-OL DF 272743; AOklt. XXII. 93. (143. sz.); MES III. 305–306. (443. sz.); TÖRÖK 2011. 43.

2179 Ma mindhárom Szlovákiában található. A pert leírja PÓR 1900. 27–28; SROKA 1994c. 51–55. Rövidebb összefoglalást ad ezenkívül SROKA 1994a; BARCS 2003. 154; és TÖRÖK 2011. 144–145. A per előzményeire ld. POTTHAST I. 836. (9818. sz.); 1247. 01. 22.: *Kodeks dyplomatyczny* I. 35. (26. sz.); BP I. 89. (439. sz.); POTTHAST II. 1049. (12413. sz.) január 31-i dátummal közli.

(wrocławai e. m.) premontrei prépost²¹⁸⁰ a krakkói püspök javára döntött,²¹⁸¹ Dörögdi és Henrik veszprémi püspököt bízta meg az ítélet végrehajtásával. Erre azonban nem került sor, ugyanis Telegdi Csanád bemutatott egy 1254-es pápai privilégiumot, amely megtiltotta a pápai kiküldötteknek, hogy különleges engedély nélkül az esztergomi érseket kiközösítéssel, illetve az egyházmegyét egyházi tilalommal sújtsák. Az 1254-es pápai bulla a pilisi és a zirci ciszterci apátokat tette meg a privilégium végrehajtóivá.²¹⁸²

Dörögdi hivatali ideje alatt a pápa többször nevezett ki *conservatorokat* az egri egyház részére: 1330-ban Jánki László kalocsai érseket (123. sz.), Kórógyi László pécsi (125. sz.) és az olmützi püspököket,²¹⁸³ 1335-ben ugyancsak Jánki László kalocsai érseket, Kórógyi László pécsi és Bátor András (5. sz.) váradi püspököket,²¹⁸⁴ 1341-ben Kórógyi László pécsi, Meskó veszprémi (134. sz.) és a váci püspököket.²¹⁸⁵ Delegált bírói kinevezést Dörögdi Miklós három alkalommal kapott: 1331-ben Telegdi Csanád esztergomi érsek ügyében,²¹⁸⁶ 1337-ben a bencés rend kárára elkövetett hatalmaskodásokat érintően,²¹⁸⁷ 1341-ben pedig Szécsi András (10. sz.) erdélyi püspök Szécsényi Tamás erdélyi vajda ellen tett panaszának kivizsgálásával bízták meg Kórógyi László pécsi és Bátor András váradi püspökökkel együtt.²¹⁸⁸

2180 1324. 06. 15.: (későbbi másolatokban) MNL-OL DL 36769; DF 278931 és DF 258830; FEJÉR VIII/2. 634–635. (CCXCIX. sz., 1325-ös dátummal); AOkl. VIII. 158. (309. sz.) Képviselők megbízása a krakkói püspökre vonatkozóan ld. 1325. 05. 30.: *Kodeks dyplomatyczny* I. 176–178. (139. sz.); AOkl. IX. 130. (220. sz.); az esztergomi érsekre vonatkozóan 1325. 09. 08.: *Kodeks dyplomatyczny* I. 179–180. (141. sz.); AOkl. IX. 222. (398. sz.) A szepesi prépost esetét ld. 1326. 04. 08.: MES III. 74. (128. sz.); *Kodeks dyplomatyczny* I. 180–181. (142. sz.); AOkl. X. 98. (126. sz.); és AOkl. XI. 74–75. (sz. n.) *Kodeks dyplomatyczny* I. 191–192. (150. sz.)

2181 MNL-OL DL 36769, DF 278931 és DF 258830. Prot prépost ítéletének kiadását ld. 1332. 02. 12.: *Kodeks dyplomatyczny* I. 190–195. (150. sz.)

2182 Az eredeti *indulgentiát* ld. 1254. 10. 02.: MNL-OL DF 237280; MES I. 420. (459. sz.); AO VII. 367–368. (256. sz.) Átiratban 1333 (h. és n. nélkül): MNL-OL DF 237281, 237306 és 248971; MES III. 233–234. (350. sz.); AOkl. XVII. 241. (543. sz.) Az Anjou-kori oklevéltár és a MES III hibásan 1251-es dátumot említ.

2183 1330. 11. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 363 (AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 588r); MNL-OL DF 291556; AOkl. XIV. 342. (605. sz.); LC J XXII. X 77. (51782. sz.)

2184 1335. 08. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 120, fol. 259v–260r (MNL-OL DF 291691); AOkl. XIX. 225. (502–503. sz.); LC B XII. I 147. (1583. sz.)

2185 1341. 05. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 334v–335r (MNL-OL DF 291746); AOkl. XXV. 151–152. (320. sz.); THEINER I. 642–643. (DCCCCLXV. sz.); LC B XII. II 348. (8698. sz.)

2186 1331. 12. 01.: MNL-OL DF 237289; AOkl. XV. 256–257. (442. sz.)

2187 1337. 10. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 123, fol. 158r, ep. 377. (AAV Reg. Aven., vol. 77, fol. 562); THEINER I. 618. (DCCCXXVIII. sz.); AOkl. XXI. 323. (569. sz.); LC B XII. I. 480. (5108. sz.) HOMONNAI 2001. 55–65., különösen 58–59.

2188 1341. 10. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 309, ep. 490 (MNL-OL DF 291745); THEINER I. 644–645. (DCCCCLXVIII. sz.); AOkl. XXV. 363–364. (760. sz.); LC B XII. II. 389. (9120. sz.) Az ügyet megemlíti FRAKNÓI 1901. 165.

Dörögdi 1335-ben I. Károly követe volt János cseh királynál. Szerepet vállalt a főpapok 1338-as panaszlevelében. 1361-ben vagy 1362-ben halt meg.

151. Miklós, Finta (dict.) (1316†)

1309 és 1311 között győri kanonok, majd veszprémi kanonok és locsmándi főesperes.²¹⁸⁹ Miklós választott győri püspök (145. sz.) *cancellarius* és *procurator* a pápai udvarban 1310–1311-ben, ő tette meg az *obligatiót* az új püspök nevében.²¹⁹⁰ Valószínűleg I. Károly és Gentilis bíboros (49. sz.) ajánlóleveleit is ő adta át a pápának.²¹⁹¹ 1311. júliusában egyike a három végrehajtónak (az ascoli püspök²¹⁹² és Nicolaus de Gaytano Ferentinatus pápai írnok mellett), akit V. Kelemen Hugolinus Tadei de Frescobaldi pápai kamarás (64. sz.) nógrádi főesperességbe való beiktatásával bízott meg.²¹⁹³

152. Miklós, Matafaris / Matafatis

Kánonjogi doktor, 1328-ban egy váradi kanonokság várományosa,²¹⁹⁴ amelyet a későbbiekben be is tudott tölteni. 1333-tól 1368-ig zárai érsek.²¹⁹⁵

153. Miklós, Miklós fia

Miklós erdélyi alvajda fia,²¹⁹⁶ I. Károly ajánlására egy erdélyi prebenda és kanonokság várományosa (1320).²¹⁹⁷ Valószínűleg azonos azzal a Miklós fia Miklós

2189 C. TÓTH – HORVÁTH 2019. 49., 81.

2190 A Finta Miklós által a győri püspök nevében tett *obligatiót* ld. 1311. 04. 24.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 47r; CAMERALIA I. 6. (6. sz.)

2191 V. Kelemen megerősíti Miklós választott püspököket a győri egyházmegye élén: 1310. 07. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 238v, ep. 958; THEINER I. 822–823. (MCCLVIII. sz., Theiner hibásan a 938-as *folióra* hivatkozik); AOkl. II. 405. (931. sz.). A dokumentum hibásan 1309-es dátummal szerepel a bencések regeszta-kötetében, és ennek következményeként az *Ut per litteras* adatbázisba is hibás dátummal került át: RC V. IV. 339–340. (6135. sz.), a levél száma az adatbázisban: 006135.

2192 Mivel Ascoli Piceno püspöki széke ekkor üresedésben volt (ld. Bonunsegna de Perusia, 25. sz.), minden bizonnyal Ascoli Puglia püspökéről van szó. HC I. 111.

2193 A pápai bullából kiderül, hogy a cím előző viselője, Thomas de Frescobaldis a pápai kúriában halálozott el. 1311. 07. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 58, fol. 208r; RC V. VI. 308. (7252. sz.) Ez a dokumentum ugyanakkor azt is valószínűsíti, hogy Finta Miklós 1311. júliusában még a pápai udvarban tartózkodott.

2194 1328. 09. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 89, ep. 88. (AAV Reg. Ven., vol. 32, fol. 40v, MNL-OL DF 291493); THEINER I. 521. (DCCCVI. sz.); AOkl. XII. 213–214. (415–418. sz.); BUNYITAI II. 1883. 72–73.

2195 1333. 09. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 107, ep. 2.; LC J XXII. XIII. 4. (61371. sz.); AOkl. XVII. 189. (424. sz.); HC I. 281.

2196 BUNYITAI II. 1883. 71.

2197 1320. 07. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 970. (AAV Reg. Ven., vol. 13, fol. 475.); THEINER I. 469. (DCCXII. sz.); AOkl. V. 320. (832–833. sz.)

váradi klerikussal, aki 1331-ben Anzelm (16. sz.) bencés szerzetessel képviselte Csanád választott esztergomi érseket a pápai kúriában.²¹⁹⁸

154. Nardus Marchese de Aquasparta

Gentilis bíboros (49. sz.) *domicellusa* magyarországi legációja idején, Johannes Bevenuti (107. sz.) végrendeletének végrehajtója.²¹⁹⁹

155. Nicolaus Raynerii de Interamne

Császári és pápai közjegyző,²²⁰⁰ az 1301-ben pápai legátusként Magyarországra küldött Niccolò Boccasini, ostiai és velletri püspök-bíboros (156. sz.) *notarius*a és familiárisa.²²⁰¹ Angelus de Narnia nyitrai főesperes (13. sz.) képviselőjévé nevezte ki,²²⁰² Nicolaus pedig Magyarországon a nyitrai főesperesség jövedelmeit Angelus nevében László barsi főesperesnek (120. sz.) engedte át hat évre, amelyért László évi tíz márka ezüst megfizetésére tett ígéretet.²²⁰³ Boccasini pápává választása és halála után is a pápai udvarban maradt: 1316-ban már Guillaume Pierre Godin, S. Caecilia áldozópap-bíborosának káplánjaként és familiárisaként, pármai kanonokként említik egy expektatívában, amely egy újabb pármai prebendát ígért megüresedés esetén, és amelyet a Bologna egyházmegyei Barbarolo-egyház főesperesi címe, a treni egyházmegyében található S. Valentinus in Campis és S. Cletus-egyházakban, valamint a pécsi egyházmegyében tartott prebendái mellett viselhetett.²²⁰⁴ 1318-ban XXII. János megerősítette azt a *dispensatiót*, amelyet V. Celesztin és V. Kelemen adott Nicolaus Raynerii számára törvénytelen származása miatt. Ez a dokumentum Nicolaus családi hátteréről is szolgáltat információt: eszerint édesapja (*non litteratus*) belépett a templomosokhoz, de felszentelése előtt (*ante completum suae professionis*) *per verba* házasságot kötött Nicolaus édesanyjával.²²⁰⁵ XXII. János pápasága idején Nicolaus még több pápai dokumentumban feltűnt valamilyen expektatíva várományosaként. Így 1327-ben egy, a mirepoix-i püspök adományozási jogkörébe tartozó javadalom esetében, amelynek elnyerésekor megtarthatta a ferrarai, trevisói egyházmegyékben és a S. Valentinus in Campis-egyházban (treni e.m.)

2198 1331. 01. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 468 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 310v; MNL-OL DF 291541); AOKlt. XV. 10. (6. sz.); THEINER I. 532. (DCCCXXIII. sz.); LC J XXII. X 108. (52183. sz.)

2199 MON VAT I/2. 376.

2200 1298. 03. 07.: AAV Reg. Vat., vol. 49, fol. 11 v, ep. 43.

2201 1302. 01. 24.: MNL OL DF 264132; MES II. 502. (535. sz.); AOKlt. I. 113. (165. sz.); Kiss 2008. 273., 281; 1302. 02. 20.: MES II. 503–504; AOKlt. I. 120. (181. sz.)

2202 1301. 05. 25.: MON VAT I/2. 346; AOKlt. I. 62. (47a. sz.)

2203 1302. 02. 20.: MON VAT I/2. 315–316; AOKlt. I. 120. (182. sz.); 5. tábl. 10. sz.

2204 1316. 09. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 63, fol. 131v, ep. 409 (AAV Reg. Aven., vol. 3, fol. 43r); LC J XXII. I. 84. (829. sz.)

2205 1318. 05. 07.: AAV Reg. Vat., vol. 68, ep. 1300 (AAV Reg. Aven., vol. 9, fol. 243r); LC J XXII. II. 150. (7139. sz.)

tartott prebendáit és kanonokságait, de le kellett mondania a S. Petrus de Seria-egyház (exeteri e.m.) perjelségéről.²²⁰⁶ 1328-ban az előző évi expektatívát a pápa érvénytelenítette és helyette egy, a toulouse-i érsek adományozási jogkörébe tartozó javadalmat ígért, és lehetőséget biztosított, hogy Nicolaus megtartsa a treni, ferrarrai, pármái és trevisói egyházakban tartott javadalmait.²²⁰⁷ Egy 1330-as pápai bulla szerint Nicolaus kasztíliai (osmai e.m.) javadalmát egy pisai egyházmegyében található javadalomra cserélte.²²⁰⁸ Ugyanebben az évben egy beneficiális ügyben *executori* megbízást kapott és a pápai dokumentum pisai kanonokként említette.²²⁰⁹

156. Niccolò Boccasini (1240 k.–1304)²²¹⁰

Domonkos szerzetes. Trevisóban született, a helyi domonkos kolostorban lett novícius (1254). A velencei és milánói domonkos kolostorokban tanult, majd a milánói S. Eustorgio-rendház *lectora* lett.²²¹¹ Genovában alperjel, majd perjel, 1286 és 1289 között, illetve 1292-től 1296-ig újra a domonkosok lombardiai tartományfőnöke, 1296-tól a rend generálisa. A spirituális ferencesekkel szemben a domonkos rend – így Boccasini is – VIII. Bonifác pápaságának legitimitása mellett állt. 1297–1298-ban teljesítette első komoly diplomáciai feladatát: közvetítőként volt jelen I. Edward angol és IV. (Szép) Fülöp francia királyok követeinek tárgyalásán, amely egy kétéves fegyverszünet aláírásával zárult.²²¹² Ennek eredményeként VIII. Bonifác 1298. december 5-én S. Sabina presbiter-bíborosává nevezte ki, 1300 márciusában pedig Ostia és Velletri püspök-bíborosa lett. 1301 és 1303 között Magyarországon tevékenykedett.²²¹³ Két zsinatot tartott, egyet Budán és egyet Pozsonyban. Jelen volt az anagni merényletnél. VIII. Bonifác halála után XI. Benedek néven lett pápa (1303. 10. 22. / 10. 27. – 1304. 07. 07.). Bár VIII. Bonifác IV. Fülöp elleni kiközösítését feloldotta, 1304 júniusában *Flagitiosum scelus* kezdetű bullájával elítélte és a Szentszék elé idézte az anagni merénylet

2206 1327. 03. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 83, ep. 1508 (AAV Reg. Aven., vol. 27, fol. 193r); LC J XXII. VI. 470. (28063. sz.)

2207 1328. 06. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 88, ep. 3033 (AAV Reg. Aven., vol. 31, fol. 227r); LC J XXII. VII. 307. (41675. sz.)

2208 1330. 02. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 93, ep. 729 (AAV Reg. Aven., vol. 35, fol. 361r); LC J XXII. IX. 219. (48618. sz.); és ugyanilyen dátummal AAV Reg. Vat., vol. 93, ep. 888 (AAV Reg. Aven., vol. 35, fol. 417r); LC J XXII. IX. 219. (48620. sz.)

2209 1330. 04. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 96, ep. 3158 (AAV Reg. Aven., vol. 35, fol. 507v); LC J XXII. IX. 281. (49154. sz.)

2210 Életrajzi adatok: DEMURGER 1994. 206; GRANDJEAN 1883. 47–66; GRANDJEAN 1888. 219–291; FERRERO 1935; FUNKE 1891. XI. Benedek életéről pápasága előtt, magyar nyelven ld. KOVÁCS 2013a. 16.

2211 FUNKE 1891. 16.

2212 KINDLER 1890. 23–25.

2213 Magyarországi legációjáról az 1302-es évnél röviden beszámol a bécsi évkönyv. MGH SS. 9. 721–722.

végrehajtóit, Guillaume de Nogaret-t, Sciarra Colonnát és társaikat.²²¹⁴ Pápaként közvetített az aragóniai és a nápolyi királyok között, jó viszonyra törekedett Habsburg Albert római királlyal. Támogatta Valois Károly igényét a konstantinápolyi császári trónra, valamint sürgette a keleti missziókat, és a keleti és nyugati egyházak unióját. A koldulórendek kiváltságait kiterjesztette. Perugiában, a S. Domenico domonkos kolostorban temették el.²²¹⁵

157. Odo

Zirci apát (1332–1365).²²¹⁶ Valószínűleg elődjének, Jánosnak (96. sz.) idején delegálta a zirci apátot XXII. János a (III.) Miklós pannonhalmi apát (148. sz.) és Pósa segesdi plébános között a tizedfizetés miatt kialakult konfliktus eldöntésére.²²¹⁷ Az ügyben ugyanakkor már Odo hozott ítéletet: mivel a felperes (az apát) dokumentumokkal bizonyította, hogy Segesd falu tizede őt illeti, az alperes pedig többszöri idézés ellenére sem jelent meg, a zirci apát – a bakonybéli és a jádsdi bencés apátok, és a veszprémi őrkanonok tanácsával – Miklós apát javára döntötte el a pert és Pósat kiközösítette.²²¹⁸ 1333-ban Odo újabb kiküldött bírói megbízást kapott: a pápa a pannonhalmi monostor elidegenített javainak visszaszerzésére delegálta.²²¹⁹ Ugyanebben az évben a pilisi apáttal²²²⁰ megtiltották Prot czarnowas-i prépost, kiküldött pápai bíró megbízottainak – Dörögdi Miklós egri (150. sz.) és Henrik veszprémi (62. sz.) püspököknek –, hogy az esztergomi érseket kiközösítsék és az egyházmegyét *interdictum* alá helyezték.²²²¹ A két apát közbelépését egy 1254-es pápai privilégium tette lehetővé, amely a kiváltság végrehajtóinak az említett két ciszterci apátság mindenkori előjáróit tette meg.²²²²

158. Oliver de Cerzeto

Quercyből származó poitiers-i kanonok, pápai káplán és ügyhallgató. *Doctor legum*, Arnaud de Via bíboros familiárisa. A poitiers-i Sainte Radegonde-egyház kanonoksága mellett több egyházi javadalmat is viselt, sokszor egyidejűleg,

2214 1304. 06. 07.: RB XI. 798. (1276. sz.)

2215 Kiss 2020. 65–68.

2216 HERVAY 1984. 214; MON VAT I/1. 394.

2217 Az 1330. 07. 01-i delegáló pápai levél a győri káptalan 1332. 06. 24-i átiratában maradt fenn: MNL-OL DF 207141; AO II. 607–608. (518. sz.); *Pannonhalma* II. 372. (106. sz.); AOkl. XIV. 232–233. (379. sz.)

2218 1332. 07. 09.: MNL-OL DF 207142; *Pannonhalma* II. 372–373. (107. sz.)

2219 1333. 06. 26.: MNL-OL DF 207145; AO III. 29–30; AOkl. XVII. 148–149. (323. sz.)

2220 HERVAY 1984. 152.

2221 1333 (h. és n. nélkül): MNL-OL DF 237281, 237306 és 248971; MES III. 233–234. (350. sz.); AOkl. XVII. 241. (543. sz.) Az Anjou-kori oklevéltár és a MES III. hibásan 1251-es dátumot említ.

2222 Az eredeti *indulgentiát* ld. 1254. 10. 02.: MNL-OL DF 237280; MES I 420. (459. sz.); AO VII. 367–368. (256. sz.)

így a poitiers-i S. Hilarius-egyház és Luçon dékánja volt, lichfieldi, autuni és angers-i kanonok.²²²³ Fivére, Hugues szintén a Sainte Radegonde-egyház kanonoka volt.²²²⁴ 1324 és 1332 között több alkalommal fizetett *commune servitiumot* különböző főpapok nevében.²²²⁵ XXII. János 1329-ben a veszprémi püspök és káptalan, illetve az esztergomi stefaniták között zajló per meghallgatásával bízta meg.²²²⁶

159. Pál

Ágoston-rendi remete, nándorfehérvári püspök (1331–1339 k.).²²²⁷ I. Károly káplánja²²²⁸ és *secretarius*.²²²⁹ 1331-ben és 1332-ben Kaproncai Gergellyel (52. sz.) királyi követ Avignonban. Követségéhez köthető ügyek:

- XXII. János értesíti I. Károlyt követének (Pál Ágoston-rendi szerzetes) megérkezéséről, és kéri, hogy a nápolyi tárgyalások sikerének érdekében mondjon le a salernói és a szentangyalhegyi hercegi címekről²²³⁰
- XXII. János értesíti I. Károlyt, hogy leveleit megkapta, a választ a király követével küldi²²³¹
- XXII. János nándorfehérvári püspökké nevezi ki Pált²²³²
- a pápa a nándorfehérvári püspök fennhatósága alá rendeli a kolozsmonostori apátságot²²³³

160. Pál

A Balog nemzetség tagja, Pál veszprémi püspök (1262–1275) unokaöccse. Somogyi főesperes, 1269 és 1273 között a bolognai egyetem tanulója, a római jog

2223 1356–1357. FEG Angers 305. (214. sz.)

2224 FEG Poitiers 319. (440. sz.)

2225 GÖLLER 1910. 175., 182., 364., 480., 516.

2226 Az ügyben általa kiadott okleveleket ld. 1329. 01. 27.: MNL-OL DF 200139; MREV II. 49–51. (60. sz.); AOkt. XIII. 35–36. (50. sz.); valamint 1331. 06. 09-i oklevél a csanádi püspök 1331. 07. 14-i átiratában: MNL-OL DF 200155; AOkt. XV. 131–132. (231. sz.) és 160–161. (279.)

2227 Kinevezése: 1331. 02. 19.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 823. (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 414r; MNL-OL DF 291549); LC J XXII. X. 153. (52 782. sz.); AOkt. XV. 37. (64. sz.); ENGEL 1996. 72.

2228 1331. 02. 15.: FRAKNÓI TT 1898. 385–386. (II. sz.)

2229 1332. 03. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1388; THEINER I. 549–550. (CCCLVII. sz., *vii id mart an. xvi*); és 553–554. DCCCLXV; LC J XXII. XI. 154. (56640. sz.)

2230 1331. 02. 15.: AAV Instr. Misc. 1173; FRAKNÓI TT 1898. 385–386. (II. sz.)

2231 1332. 07. 15.: THEINER I. 591. (DCCCLXXVI. sz.)

2232 1331. 02. 19.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 823; AOkt. XV. 37. (64. sz.)

2233 1332. 03. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1388; THEINER I. 549–550. (CCCLVII. sz.), 553–554. (DCCCLXV. sz.); EO II. 271–272. (740. sz.) Ezeket a jogokat XII. Benedek később a bencések panaszai miatt visszahívta. 1337. 10. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 123, fol. 158r; ep. 377. (AAV Reg. Aven., vol. 77, fol. 562); THEINER I. 618. (DCCCXXVIII. sz.); AOkt. XXI. 323. (569. sz.); LC B XII. I. 480. (5108. sz.)

doktora. 1275-től veszprémi, 1287-től esztergomi székeskáptalani prépost.²²³⁴ 1295-ben III. András édesanyjának, Tomasina hercegnőnek a kancellárja.²²³⁵ Pécsi püspök (1293–1306).²²³⁶ Hermann pannonhalmi apát (63. sz.) és Haab váci püspök (60. sz.) mellett pápai kiküldött bíró a veszprémi püspök és káptalan, illetve az esztergomi stefaniták között zajló perben.²²³⁷ A források többször említik Boccasini pápai legátus (156. sz.) kíséretében. 1301 novemberében részt vett a bíboros által összehívott budai zsinaton.²²³⁸ A(z) (I.) Miklós pannonhalmi apát (146. sz.) és konvent, illetve Szerafin pozsonyi prépost (189. sz.) között, a Dénes faluban található templom feletti joghatóságért folytatott perben segítette a felek megegyezését.²²³⁹ 1302-ben a szepesi prépostválasztást érintő perben is részt vett.²²⁴⁰ Ugyanebben több más főpappal átírta I. Károly adománylevelét, amely János nyitrai püspököt (98. sz.) Nyitra vármegye örökös ispánjává tette.²²⁴¹

161. Pál

Kalocsai prépost (1298–1302),²²⁴² Ágnes királyné alkancellárja (1299–1301),²²⁴³ majd szepesi prépost (1301/1302–1315/1316).²²⁴⁴ Még kalocsai prépostként vett részt közvetítőként Pál pécsi püspökkel (160. sz.) a dénesi templom felett gyakorolt fennhatóságért, a pannonhalmi apát (I. Miklós, 146. sz.) és konvent, illetve a pozsonyi prépost (Szerafin, 189. sz.) között zajló perben.²²⁴⁵ Szepesi prépost-tá történt megválasztása²²⁴⁶ előtt a Magyarországon tartózkodó pápai legátus, Niccolò Boccasini (156. sz.) megerősítette a szepesi káptalan jogát a szabad prépostválasztásra.²²⁴⁷ Ennek ellenére új hivatalát nem tudta azonnal betölteni, azt ugyanis világi személyek segítségével Felicián fia Miklós esztergomi kanonok

2234 Koszta 2009. 83–89.; C. Tóth 2019c. 21.

2235 Zsoldos 2011. 120.

2236 Engel 1996. 73.

2237 10. tábl. 1. sz.; 22. tábl.

2238 1301. 11. 18.: MNL-OL DF 272686; Fejér VI/2. 318–319. (sz. n.); AOKt. I. 93. (119. sz.)

2239 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 207117, Boleszló esztergomi érsek 1324. 03. 25-i átiratában: MNL-OL DF 207133; *Pannonhalma* II. 348–349. (87. sz.); AOKt. I. 112. (164. sz.); 5. tábl. 7. sz.

2240 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 264132; MES II. 502; AOKt. I. 113. (165. sz.); 5. tábl. 8. sz.

2241 1302: MNL-OL DF 273066 (1337-es átiratban); Fejér VIII/1. 94–98. (XXIX. sz.); AOKt. I. 163. (278–279. sz.)

2242 C. Tóth 2019a. 82.

2243 Zsoldos 2011. 117.

2244 Török 2011. 212–229. Török Pál prépostot kétszer szerepeltette az adattárban.

2245 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 207117, Boleszló esztergomi érsek 1324. 03. 25-i átiratában: MNL-OL DF 207133; *Pannonhalma* II. 348–349. (87. sz.); AOKt. I. 112. (164. sz.); 5. tábl. 7. sz.

2246 1301. 09. 20.: MNL-OL DF 272735; MES II. 494–496; AOKt. I. 72–73. (72. sz.)

2247 1301. 11. 03.: MNL-OL DF 264131; MES II. 499; AOKt. I. 85. (100. sz.); 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 264132; MES II. 502. (535. sz.); AOKt. I. 113. (165. sz.)

foglalta el. A prépost és a káptalan Boccasininél kerestek jogorvoslatot.²²⁴⁸ 1308-ban Gentilis bíborostól (49. sz.) az esztergomi (Teofil, 198. sz.) és a zágrábi²²⁴⁹ prépostokkal *conservatori* kinevezést kapott a kolosi, menedékkői és lubesicai karthauzi kolostorok panasza alapján,²²⁵⁰ 1311-ben pedig egyedül látott el jogvédői feladatokat a szandeci Boldogságos Mária klarissza konvent ügyében.²²⁵¹

162. Pál, Cantor (dict.)²²⁵²

Váradi kanonok, I. Károly ajánlására egy további prebenda és kanonokság várományosa ugyanabban az egyházban (1320).²²⁵³

163. Peroctus de Alamania

Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretének tagja magyarországi legációja idején, követ (*nuntius*) és küldönc (*cursor*).²²⁵⁴

164. Péter

Székesfehérvári domonkos perjel (1317), a király gyóntatója, majd boszniai püspök (1318–1333).²²⁵⁵ A püspöki székből Guiscard (1314–1316) korábbi troyes-i püspököt követte. 1317-ben Jánki Lászlóval (123. sz.) együtt képviselte I. Károlyt Avignonban.²²⁵⁶ A nagy valószínűséggel Péter avignoni tartózkodásához kapcsolható ügyek:

- XXII. János engedélyezi Berke fia János fehérvári prépost, királyi alkancellár (100. sz.) a prépostság és a küllői főesperesség együttes viselését²²⁵⁷
- XXII. János kéri a magyar királyt, hogy az egyházat és az egyháziakat gyarapítsa és védelmezze²²⁵⁸

2248 5. tábl. 9., 15. sz.; 1302. 02. 20.: MES II. 503–504. (537. sz.); AOkt. I. 120. (181. sz.); 1302. 05. 22.: MES II. 509–501. (544. sz.); Pór 1885. 401–413. (az utolsó idézett oklevelet hibásan március 22-i dátummal említette), 405–406; PIRHALLA 1899. 36.

2249 A kérdéses időszakra a zágrábi székeskáptalan archontológiája nem említ prépostot. Vö. JERKOVIĆ 2011. 392–576.

2250 1308. 09. 09.: BAV Vat. Lat. 4013, fol. 7r–v; MON Vat I/2. 56–57. XXXI; AOkt. II. 191. (438. sz.)

2251 1311. 12. 11.: AOkt. III. 89. (182. sz.); *Kodeks Małop.* II. 223. (DLV. sz.)

2252 BUNYITAY II. 1883. 71.

2253 1320. 07. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 968. (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 474.); AOkt. V. 320. (834–835. sz.); THEINER I. 469. (DCCXII. sz.).

2254 MON Vat I/2. 42.

2255 1317. 07. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 66, ep. 3542. (AAV Reg. Aven., vol. 7, fol. 10r és fol. 153r); THEINER I. 458–459. (DCXCII, DCXCIII. sz.); AOkt. IV. 192–193. (507–510. sz.); ENGEL 1996. 66.

2256 UDVARDY 1991. 190.

2257 1317. 07. 07.: AAV Reg. Vat., vol. 109, fol. 173r; THEINER I. 456. (DCLXXXIX. sz.); AOkt. IV. 194. (513. sz.)

2258 1317. 07. 07.: AAV Reg. Vat., vol. 109, fol. 173v; THEINER I. 457. (DCXC. sz.); AOkt. IV. 194.

1318-ban részt vett a kalocsai zsinaton.²²⁵⁹ 1319-ben Kórógyi László pécsi (125. sz.) és a knini püspökök mellett Ágoston zágrábi püspök (1. sz.) jogainak védelmére kinevezett *conservator* volt.²²⁶⁰ 1334-ben fellebbezni akart azon pápai döntés ellen, amely a ferencesekre bízta Boszniában az inkvizíciós tevékenységet, de valószínűleg az avignoni utazás során meghalt.²²⁶¹

165. Péter

Tolnai főesperes, Koszta László szerint Bicskei Gergely után I. Károly alkancellárja. Manfréd pécsi püspök 1306-os halálát követően a káptalan nem tudott eredményre jutni a püspökválasztás ügyében, ezért Tamás esztergomi érsekhez (192. sz.) fordultak, aki Pétert emelte az egyházmegye élére (1307). A püspöki javakat azonban Miklós éneklőkanonok Kőszegi Henrik segítségével elfoglalta. Az ügy Gentilis bíboros (49. sz.) bírósága elé került, az eljárás Bonunsegna de Perusia (25. sz.) ügyhallgató vezetésével zajlott és Miklós éneklőkanonok kiközösítésével zárult.²²⁶² 1313-ban Péter a zárai érsekkel és a goriziai püspökkel kapott *conservatori* kinevezést Ágoston zágrábi püspök (1. sz.) jogainak védelmére.²²⁶³ Ezt követően 1314-ig volt pécsi püspök.²²⁶⁴

166. Péter

Az esztergomi Ágoston-rendi remeték perjele, Gergely boszniai püspök (50. sz.) *procurator*a a pápai kúriában 1314-ben.²²⁶⁵

167. Petruitus Hermanni de Fulgineo

Közjegyző, Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa magyarországi legációja idején, Bonunsegna de Perusia (25. sz.), a legátus kamarásának *domicellusa* és familiárisa.²²⁶⁶

(514. sz.)

2259 1318. 02.: MNL-OL DF 200101 (má.); MES II. 744–746; AOkl. V. 27. (46. sz.)

2260 1319. 10. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 48. (MNL-OL DF 256123; Á: MNL-OL DF 256125, 256124; AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 8.); AOkl. V. 229. (594. sz.); LC J XXII. III 12. (10408. sz.)

2261 TERNOVÁČZ 2017. 261.

2262 AAV Reg. Aven., vol. 55, fol. 358–365; MON VAT I/2. 126–153. XLII és 356–364. LXX; AOkl. II. 219. (505. sz.) és 319. (724. sz.); PÓR TT 1889. 401–420.

2263 1313. 12. 21.: AAV Reg. Vat., vol. 61, fol. 11r, ep. 43; THEINER I. 444–445. (DCLXXX. sz.); AOkl. III. 289. (643. sz.).

2264 ENGEL 1996. 73; KOSZTA 2009. 90–91; TIMÁR 1981. 23–26.

2265 1314. 01. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 61, fol. 32v, ep. 121; RC V. VII 52. (10192. sz.); AOkl. III. 306. (684–685. sz.).

2266 MON VAT I/2. 139., 331., 332.

168. Petrus Gervasii

Nuntius, pápai adószedő. Le Puy-ban és Viviers-ben rendelkezett javadalmakkal.²²⁶⁷ Adószedői karrierjét 1317 és 1320 között pápai *nuntiusok* szolgálatában álló *notariusként* kezdte. 1330 és 1334 között az északi keresztény királyságokban (Dánia, Svédország, Norvégia), nem sokkal magyarországi kiküldetése előtt (1335–1336) pedig Bruges-ben,²²⁶⁸ Flandriában volt *nuntius* és *collector*.²²⁶⁹ 1338 és 1342 között ugyanilyen titulussal pápai adószedő a Magyar Királyságban. Ez a felhatalmazás Lengyelország területére is szólt.²²⁷⁰ Galhardus de Carceribus (45. sz.) mellett kiküldött bíróként részt vett a lengyel király és a Német Lovagrend között, Varsóban lefolytatott perben. Miután XII. Benedek halála miatt visszatért a kúriába, Le Puy, Clermont, Mende és Saint-Flour egyházmegyékben és városokban tevékenykedett kollektorként.²²⁷¹ 1373 és 1375 között halt meg.²²⁷²

169. Petrus de Assissio

Gentilis bíboros (49. sz.) *domicellusa* magyarországi legációja idején.²²⁷³

170. Petrus de Lana de Bononia

Zárai ferences szerzetes, Gentilis bíboros (49. sz.) káplánja és familiárisa magyarországi kiküldetése során.²²⁷⁴

171. Petrus Gualterutii de Penna s. Johannis

Gentilis bíboros (49. sz.) káplánja és familiárisa magyarországi kiküldetése során, nagybátyja, Thomasius (202. sz.) a legátus *marescalusa* volt²²⁷⁵

172. Petrus de Pontecorvo (Pontecorvói Péter/Petrus de Ponte Curvo)

Scriptor papae, aquinói kanonok (1319, 1320). Két alkalommal fizetett *servitiumot* magyarországi főpapok helyett: 1319-ben János bácsi főesperessel (85. sz.) Jáнки László (123. sz.) kalocsai érsek nevében,²²⁷⁶ 1322-ben Tamás erdélyi örkanonokkal (194. sz.) András erdélyi püspök (10. sz.) nevében.²²⁷⁷ Életrajzáról kevés biz-

2267 1321. 11. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 1522.

2268 1336. 05. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 131, fol. 34r, ep. 117.

2269 1336. 05. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 131, fol. 35 r ep. 120.

2270 1337. 05. 06.: AAV. RV 132, fol. 119r 397. (MNL-OL DF 291768.); AOkt. XXI. 242–243. sz.

2271 1347. 02. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 140, fol. 307. ep. 1363; ill. 1364. 03. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 262, fol. 75.

2272 Életrajzát ld. MORNET 1999. 565–577, az adószedő pecsétjét uo. 566.

2273 MON VAT I/2. 341.

2274 MON VAT I/2. 37., 43., 56., 349., 361.

2275 MON VAT I/2. 403.

2276 1319. 04. 02.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 92r; CAMERALIA I. 198–199. (342. sz.)

2277 1322. 03. 30.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 133v; CAMERALIA I. 199–200. (345. sz.)

tos adat áll rendelkezésünkre. Egy 1323-as pápa levél kalocsai (!) kanonoknak nevezi,²²⁷⁸ de ezt a beneficiumot valószínűleg nem töltötte be. A pápai dokumentumokban sem fordul elő többször ilyen titulussal. Erősen kérdéses, hogy személye megegyezik-e Petrus Capulupi de Pontecurvo aquinói kanonokkal, akit 1330-ban XXII. János egy aquinói kanonokság betöltésével bízott meg,²²⁷⁹ illetve egyenlő-e azzal a Petrus Johannis Capulupi de Pontecurvóval, akit még XI. Benedek tett *notariussá*.²²⁸⁰

173. Petrus de Verulis (Veroli Péter) (1336†)²²⁸¹

Itáliai származású, veroli Jakab *miles* fia,²²⁸² veroli kanonok (S. Erasmus),²²⁸³ a veroli püspök *procurator* Avignonban (1319). Később troppai és krakkói kanonoki prebendát is kapott,²²⁸⁴ XXII. János és XII. Benedek uralkodása idején pápai írnok. Luca Fieschi diakónus-bíboros (S. Maria in via Lata, SS. Cosma et Damianus) familiárisa (kamarása).²²⁸⁵ 1323 és 1336 között számos alkalommal teljesített *executori* megbízást különböző egyházmegyékben található beneficiumokkal kapcsolatban.²²⁸⁶ I. Károly ajánlására titeli prépost (1326–1336).²²⁸⁷ Utóbbi tisztségében Galhardus de Carceribus (45. sz.) követte.²²⁸⁸ Titeli prépostként *executor* a következő magyarországi javadalmakkal kapcsolatban: Benedek

-
- 2278 1323. 08. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 75, fol. 97v ep. 1259. (AAV Reg. Aven., vol. 19, fol. 227v)
2279 1330. 04. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 93, ep. 796; LC J XXII. IX. 265. (49090 sz.)
2280 1304. 03. 19.: RB XI. 459. (725. sz.)
2281 Kiss 2020. 143–145; KOWALSKI 1996. 251. (196. sz.); THOROCZKAY 2014b. 343; WILLIMAN 1988. 52.
2282 1321. 11. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 460; LC J XXII. IV. 30. (14727. sz.); 1321. 12. 11.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 360; LC J XXII. IV. 40. (14850. sz.).
2283 Egy 1306-os pápai bulla a káptalan tagjai között említ egy bizonyos Petrus Jacobit, aki azonos lehet a későbbi pápai írnokkal. 1306. 03. 21. AAV Reg. Vat., vol. 52, fol. 67v; RC V. I. 76. (389. sz.)
2284 A krakkói prebendát adományozó pápai bulla szerint Petrus de Verulis a veroli S. Erasmus- és a paphosi S. Antonius-, valamint a frusionei S. Stephanus-egyházban (veroli e. m.) is rendelkezett javadalmakkal. 1322. 09. 03.: AAV Reg. Aven., vol. 18, fol. 94r, ep. 29. = AAV Reg. Vat., vol. 74, fol. 24v, ep. 29; MPV III. 224. (161. sz.)
2285 GÖLLER 1920. 244. szerint AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 17, fol. 1–19.
2286 A teljesség igénye nélkül néhány példa: LC J XXII. IV. 296. (17612. sz.), V. 169–170. (20017. sz.), V. 260. (21059. sz.), V. 446. (23113. sz.), VI. 153. (24915. sz.), VI. 177. (25166. sz.), VI. 248. (25894. sz.), VI. 586. (29258–29259. sz.), VII. 69–70. (30403. sz.), VIII. 105. (30743. sz.), IX. 82. (47290. sz.), X. 245. (54009. sz.), XI. 147. (56544–56547. sz.); LC B XII. I. 182. (2131. sz.) Erről bővebben ld. HITZBLECK 2009. 440–441., 500. A szerző azonban Petrus de Verulis esetében a titeli prépostság megnevezését hibásan oldotta fel.
2287 1326. 12. 03.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 531. (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 369v és 368r; MNL-OL DF 291480); AOKlt. X. 308–309. (517–518. sz.) XXII. János egy évvel később megismétli a kinevezést 1327. 01. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 83, ep. 1473; AOKlt. XI. 15. (17–18. sz.)
2288 1336. 07. 26.: AAV Reg. Vat., vol. 121, fol. 136v–137r ep. 323 (AAV Reg. Aven., vol. 49, fol. 182; MNL-OL DF 291696); AOKlt. XX. 243. (309. sz.)

fia Domonkos boszniai kanonok (esztergomi éneklőkanonokság, exp., 1323),²²⁸⁹ János fia András győri kanonok (Miklós győri püspök kérésére, ugyanabban az egyházmegyében, a jelenleginél magasabb, exp. 1327),²²⁹⁰ Lőrinc fia István, királyi káplán és erdélyi kanonok (I. Károly kérésére, ugyanabban az egyházban, exp., 1327),²²⁹¹ a Szécsi András erdélyi püspöknek (10. sz.) jutott parochiális javadalom esetében (1329),²²⁹² Piacenzai Jakab (zágrábi kanonokság, 1329, 87. sz.),²²⁹³ Tyba fia László (váradi kanonoki prebenda, exp., 1331, 126. sz.),²²⁹⁴ Kaproncai Gergely (hájszentlőrinci prépostság, 1331, 52. sz.),²²⁹⁵ óbudai Péter fia Bulchou gyulafehérvári kanonok (kanonokság ugyanabban az egyházban, exp., 1331),²²⁹⁶ Budai Siffredus fia Miklósnak egri kanonok (kanonokság ugyanabban az egyházban, exp., 1331),²²⁹⁷ Vasamari Miklós fia Miklós váradi kanonok (kanonokság ugyanabban az egyházban, exp., 1333),²²⁹⁸ Toldi Choka János esztergomi kanonok (Telegdi Csanád esztergomi érsek /31. sz./ ajánlására, kanonokság ugyanabban az egyházban, 1333),²²⁹⁹ Boki János fia Ivánka győri kanonok (kanonokság ugyanabban az egyházban, 1333)²³⁰⁰. 1331 és 1336 között emellett három alkalommal képviselt magyarországi főpapokat a pápai udvarban: 1331-ben Csanád esztergomi érsek *procurator*,²³⁰¹ 1335-ben Vilmos pannonhalmi apát (206. sz.) nevében,²³⁰² 1336-ban Vid nyitrai püspök (205. sz.) nevében fizetett

-
- 2289 Az expektatíva érvényesítésére a magyar források alapján nem került sor. 1323. 04. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 74. ep. 829. (AAV Reg. Aven., vol. 19. fol. 46r és 47r); LC J XXII. IV. 260. (17200. sz.)
- 2290 1327. 01. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 83. ep. 1770. (AAV Reg. Aven., vol. 27. fol. 282v); THEINER I. 510. (DCCCLXXXV. sz.); AOKlt. XI. 29-30. (50-51. sz.)
- 2291 1327. 09. 13.: AAV Reg. Vat., vol. 85. ep. 128. (AAV Reg. Aven., vol. 29. fol. 188v); THEINER I. 519-520. (DCCCII. sz.); AOKlt. XI. 210. (443-444. sz.)
- 2292 1329. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 90. ep. 1844. (MNL-OL DF 291497; AAV Reg. Aven., vol. 33. fol. 267); AOKlt. XIII. 93. (91-93. sz.)
- 2293 1329. 12. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 93. ep. 496. (MNL-OL DF 29108; AAV Reg. Aven., vol. 36. fol. 449r); THEINER I. 526. (DCCCXIII. sz.); AOKlt. XIII. 374-375. (625-628. sz.)
- 2294 1331. 01. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 446. (AAV Reg. Aven., vol. 37. fol. 312r); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); AOKlt. XV. 9. (4. sz.)
- 2295 1331. 01. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 533. (AAV Reg. Aven., vol. 37. fol. 347; MNL-OL DF 291545); THEINER I. 533. (DCCCXXV. sz.); AOKlt. XV. 16. (22. sz.)
- 2296 1331. 01. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 98. ep. 627. (AAV Reg. Aven., vol. 37. fol. 391r; MNL-OL DF 291547); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); AOKlt. XV. 21. (33. sz.)
- 2297 1331. 01. 20.: AAV Reg. Vat., vol. 98. ep. 501. (AAV Reg. Aven., vol. 37. fol. 335r; MNL-OL DF 291544); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); AOKlt. XV. 26. (41-42. sz.)
- 2298 1333. 10. 02.: MNL-OL DF 291621; THEINER I. 595. (DCCCLXXXV. sz.); AOKlt. XVII. 198. (444-445. sz.)
- 2299 1333. 10. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 107. ep. 302. (MNL-OL DF 291619; AAV Reg. Aven., vol. 46. fol. 339r); THEINER I. 594. (DCCCLXXXV. sz.); AOKlt. XVII. 197. (442-443. sz.)
- 2300 1333. 10. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 107 ep. 333. (AAV Reg. Aven., vol. 46. fol. 363r; MNL-OL DF 291622); THEINER I. 595. (DCCCLXXXV. sz.); AOKlt. XVII. 199. (447. sz.)
- 2301 1331. 02. 04.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 100r; CAMERALIA I. 11. (18. sz.)
- 2302 GÖLLER 1920. 244. szerint AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 17. fol. 1-19.

servitiumot.²³⁰³ Az 1336 januárjának végén meghalt Fieschi bíboros végrendeletének egyik végrehajtója volt.²³⁰⁴ 1336 tavaszán (április 30. és május 16. között) halt meg.²³⁰⁵

174. Philippus (Philippucius, Philyppucius) Compagnoni de Cingulo

Írnok, császári és pápai közjegyző, *procurator* az osimói egyházmegyéből, Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa és *domicellusa* magyarországi legációja idején.²³⁰⁶ Johannes Bevenuti (107. sz.) végrendeletének egyik tanúja.²³⁰⁷

175. Philippus de Sardinia

Decretorum doctor, arboreai kanonok, oristanói kanonok,²³⁰⁸ pozsonyi prépost.²³⁰⁹ Gentilis bíboros (49. sz.), familiárisa, káplánja magyarországi legációja során. A legátus által tárgyalt ügyekben általános ügyhallgatóként, illetve tanú-

2303 GÖLLER 1920. 56. szerint AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 150, fol. 14.

2304 AAV Reg. Aven., vol. 49, fol. 442r.

2305 XII. Benedek engedélyezi számára a szabad végrendelkezést: 1336. 04. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 122, ep. 520. (AAV Reg. Aven., vol. 50, fol. 373.). A pápa 1336. 05. 16-án már a Petrus de Verulis halála miatt megüresedett krakkói (LC B XII. I. 242. [2668. sz.]), 07. 02-án a veroli S. Erasmus-egyház kanonokságról (LC B XII. I. 248. [2723. sz.]), 07. 26-án pedig a titeli prépostságról (AAV Reg. Vat., vol. 121, ep. 323. (AAV Reg. Aven., vol. 49, fol. 182; MNL-OL DF 291696); AOkt. XX. 243. /309. sz./) intézkedett. Szabad végrendelkezésre már XXII. János idején is jogot kapott: 1330. 09. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 42. (MNL-OL DF 291530); AOkt. XIV. 313–314. (531. sz.), valamint a pápa megengedte, hogy szabadon választott gyóntatója révén halála pillanatában egyszeri, teljes bűnbocsánatban részesüljön: 1330. 09. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 43. (MNL-OL DF 291530); AOkt. XIV. 314. (532. sz.)

2306 FEJÉR VIII/1. 284., 288. (CXXXVII. sz.); MON VAT I/2. 18–19., 23–24., 27., 31–32., 38–39., 41–42., 44, 46–47., 49., 72–73., 86., 97., 102., 127., 166–167., 263., 267., 377., 444., 463–464; *procurator*ként Angelus de Narnia nyitrai főesperes képviselőjében: MON VAT 310–352; Miklós pécsi éneklőkanonok képviselőjében: MON VAT 127–153; Pór TT 1889. 420., az erdélyi káptalan képviselőjében: MON VAT I/2. 195–256; valamint általános ügyhallgatóként: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 373r–380v; MPV III. 185–196. (134. sz.); LC B XII. II. 308. (83655. sz.). Egyéb ügyek, amelyek kezelésében részt vett: BAV Vat. Lat. 3935, fol. 18r–v; MPV III. 101–105. (127. sz.); MPV III. 138–478. (133. sz.); AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 25r–29v; MPV III. 469–477. (518. sz.); AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 102r–104v, 108r–110v; MPV III. 129–136. (131. sz.); AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 10v; MPV III. 478. (520. sz.); AAV Reg. AV. 1, fol. 4v; MPV III. 477–478. (519. sz.); AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 23v; MPV III. 478–479. (521. sz.); Kiss 2020. 69; Kovács 2013a. 88; Kiss 2020a. 83–85.

2307 1310. 09. 21.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 11; MON VAT I/2. 44, 139, 351, 377.

2308 AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 25r–29v; MPV III. 477. (518. sz.)

2309 AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 373r–380v; MPV III. 185–196. (134. sz.)

ként vett részt.²³¹⁰ Később nyitrai főesperes lett (1332–1337/1341).²³¹¹ Valószínűleg neki szólt az a *conservatori* kinevezés, amely Oristano érseke és Bisarchio püspöke mellett az esztergomi főesperest rendelte a S. Maria de Padulis ciszterci apátság (Torres e.m.) jogainak védelmére.²³¹²

176. Puzarellus de Mevanea

Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa magyarországi legációja során.²³¹³

177. Raimundus (~Raymundus, Raymund, Raymond), de Bonofato

lurisperitus, 1331-től pápai adószedő (*apostolice sedis nuntius*) Jacobus Berengariival (77. sz.) a Magyar Királyság területén.²³¹⁴ A limoges-i Szent Mihály-székesegyház *rectora*, egy Périgueux egyházmegyei kanonoki javadalom várományosa, amelyért korábbi tisztségéről sem kellett lemondania (1330).²³¹⁵ Mentessült a *subdiaconusi* (alszerpapi) rendből presbiteribe való előlépés kötelezettségétől,²³¹⁶ valamint a pápa engedélyezte számára, hogy stallumának bevétele akkor is élvezze, amikor nem tartózkodott javadalmában. A hároméves felmentés a pápai levél dátumától volt számítandó és arra az esetre volt érvényes, ha Raimundus tanulmányokat folytatott, vagy a pápai kúriában tartózkodott.²³¹⁷ 1332-ben a lectouri egyházmegyében a S. Avit-plébániatemplomban

2310 Említve, illetve az ügyek, amelyekben közreműködött: MON VAT I/2. xxxi, 18–23., 37., 38., 43., 46–53., 58., 60–98., 101–112., 114., 118., 127., 139., 154–177., 182., 187., 189., 196–256., 265–267., 298–300., 307–352., 355., 361., 407; BAV Vat. Lat. 3935, fol. 17v; MPV III. 100–101. (126. sz.); MPV III. 185. (133. sz.); AAV Reg. Aven., vol. 1, 99r–107v; MPV III. 125–129. (130. sz.); AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 86r–98v; MPV III. 74–97. (117–124. sz.); 105–124. (129. sz.)

2311 „[...] *Item dominus episcopus Agriensis solvit ad conscientiam decimam, et non ultra debere credidit nomine Phylippi de Sardinia archidiaconi Nitriensis dyocesis Strigoniensis pro decima VI marcas Budenses [...]*” MON VAT I/1. 215; C. TóTH 2019c. 95; KOLLÁNYI 1900. 40; 1341. 04. 06.: MES III. 408. (592. sz.); AOKlt. XXV. 98. (201.sz.)

2312 1336. 02. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 121, fol. 32v, ep. 32; MNL-OL DF 291695; AOKlt. XX. 82–83. (50. sz.); LC B XII. I. 295. (3242. sz.) Mivel az ügyben nem volt magyar, vagy az esztergomi főegyházmegyének közvetlen szomszédságában található egyházi intézmény érintett, feltételezhetjük, hogy az esztergominak nevezett főesperes azért kapott jogvédői megbízást, mert a pápai kúriában tartózkodott, esetleg a pápai kúria tagja volt. Az esztergomi érsek fennhatósága alá tartozó főesperességek közül pedig a nyitrai volt az, amelyet ekkor egy kurialista (Philippus de Sardinia) töltött be.

2313 MON VAT I/2. 351.

2314 1331. 03. 01.: MNL-OL DF 291661; THEINER I. 536–540. (DCCCXXX–DCCCXXXVI. sz.); AOKlt. XV. 41–43. (71–76. sz.); 1331. 03. 23.: MNL-OL DF 291661; AOKlt. XV. 67. (115. sz.); THEINER I. 540. (DCCCXXXVII. sz.); és 1331. 03. 24.: MNL-OL DF 291661; AOKlt. XV. 68. (118. sz.); THEINER I. 540. (DCCCXXXVII. sz.).

2315 1330. 09. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 97, ep. 979. (AAV Reg. Aven., vol. 39. fol. 391v)

2316 1331. 04. 07.: AAV Reg. Vat., vol. 99, fol. 354r–v ep. 1879. (AAV Reg. Aven., vol. 38, fol. 303v);

2317 1331. 04. 07.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 199. (228) ep. 1003. Az *Ut per litteras* adatbázisban

is kapott egy javadalmat.²³¹⁸ 10 közjegyzői hivatal felállítására kapott felhatalmazást.²³¹⁹ Utasítást kapott Miklós győri püspökkel (145. sz.) Tatamér (197. sz.) székesfehérvári préposttá történt megválasztásának vizsgálatára.²³²⁰ Magyarországon halt meg 1333 végén²³²¹ vagy 1334 elején.²³²² Jegyzetkönyvét a Vatikáni Apostoli Levéltárban őrzik.²³²³

178. Raynerus Angeli de Sancto Genesio

Közjegyző, Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretének tagja magyarországi legációja idején.²³²⁴ Jakab gnieznói érsek és Jan Muskata krakkói püspök között zajló perben pedig tanúként szerepelt.²³²⁵

179. Renerius (Zucyus) de Collazone

Todi egyházmegyei klerikus, gömöri („esztergomi”)²³²⁶ főesperes, Gentilis bíboros (49. sz.) káplánja és klerikusa magyarországi legációja során. A veszprémi püspök és az esztergomi stefaniták között zajló perben pápai kiküldött bíró.²³²⁷

180. Rodinus

Barsi főesperes (1304).²³²⁸ Mihály esztergomi érsek (135. sz.) képviselője az Apostoli Kamara előtt; Teofil esztergomi préposttal (198. sz.) tett *obligatiót* az érsek nevében.²³²⁹

hibásan 1332-es dátummal (levél száma: 004815).

2318 1332. 02. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 101. ep. 678. (AAV Reg. Aven., vol. 40. fol. 378r); LC J XXII. XI. 133. (56369. sz.)

2319 A dokumentum közli a közjegyzők által leteendő eskü szövegét is. 1331. 03. 30.: AAV Instr. Misc. 1174. (MNL-OL DF 291661); AOKlt. XV. 74–75. (127. sz.)

2320 1331. 06. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 99, ep. 1359. (AAV Reg. Aven., vol. 38, fol. 70v, MNL-OL DF 291551); AOKlt. XV. 132–133. (233. sz.); THEINER I. 543. (DCCCXLII. sz.).

2321 A lectouri egyházmegyében megüresedett S. Avit plébániatemplombeli javadalmat XXII. János 1333-ban adományozta el: 1333. 05. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 677. (AAV Reg. Aven., vol. 43, fol. 374v)

2322 FEJÉRPATAKY 1887a. 512.

2323 AAV Cam. Ap., Collect., vol. 184.

2324 MON VAT I/2. 82.

2325 AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 86r–98v; MPV III. 105–124. (129. sz.)

2326 *Zucius de Collatzone de Tudertine diocesis, archidiaconus Strigoniensis*. MON VAT I/2. 361.

2327 1309. 07. 14.: MNL-DF 287826 (*Renerius dictus Zucyus de Tuderto clerico et capellano domini legati archidiaconus Gumuriensis*); AOKlt. II. 305. (695. sz.); amely átírja V. Kelemen 1307. 10. 05-i delegáló bulláját: AOKlt. II. 109. (240. sz.); valamint azt az 1309. 06. 16-i oklevelet, amelyben Renerius Gasparus szatmári főesperest jelöli ki helyetteséül: AOKlt. II. 292. (669. sz.); ill. KOLLÁNYI 1900. 33; C. TÓTH 2019c. 75.

2328 Rodinus nevű barsi főesperes nem szerepel az esztergomi káptalan archontológiáiban. C. TÓTH 2019c. 70; KOLLÁNYI 1900. 30–31

2329 1304. 04. 01.: AAV Cam. Ap., [Oblig.et](#) Sol., vol. 1, fol. 24r; CAMERALIA I. 4. (3. sz.)

181. Rogerius

Domonkos szerzetes, 1323-ban közvetített I. Károly, Klemencia, XXII. János és Jacobus de Corvo tárgyalásaiban, valószínűleg utóbbi zágrábi püspökké történt kinevezése ügyében.²³³⁰ Nagy valószínűséggel Roger Clarot, Klemencia francia királyné káplánja volt.²³³¹

182. Rogerius Mathei de Monteflorum

Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretének tagja magyarországi legációja idején, a *comes palatinus* és a *domicellus* tisztségeket viselte. Elképzelhető, hogy Gentilis egyik unokaöccse.²³³²

183. Rudolf

Domonkos szerzetes, 1329 és 1341 között váci püspök.²³³³ Személyesen jelent meg Avignonban, ahol lemondott a váci püspökségre támasztott igényéről, végül a pápa mégis őt nevezte ki az egyházmegye élére.²³³⁴ *Obligatio*ja 500 aranyforint *servitium commune* és 5 *servitia minuta* megfizetéséről 1329 júniusában kelt.²³³⁵ Rudolf püspök nagy valószínűséggel nem rendelkezett megfelelő anyagi fedezettel a *servitium* megfizetéséhez, ugyanis kinevezésekor a pápa engedélyezte számára, hogy 500 aranyforintig terjedő összegben hitelt vegyen fel a maga és a váci egyházmegye nevében és terhére.²³³⁶ A megígért összegből végül 1333-ban 144 aranyforintot teljesített.²³³⁷ 1330 és 1331 folyamán többször kapott *executori* megbízást beneficiális ügyekben.²³³⁸ *Conservator*rá kétszer nevezte ki a pápa:

2330 „[...] *litteras carissimi in Christo filii nostri Caroli, regis Ungarie illustris, fratris tui, pariter atque tuas per dilectum filium Rogerium, ordinis Predicatorum, nobis noviter presentatas, benignitate recepimus consueta [...]*.” XXII. János ugyanilyen tartalmú levelet írt Klemenciának is. 1323. 12. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78, ep. 926–927; LSC J XXII (France) II. 426. (1890. sz., a Klemenciának szóló dokumentum átírása).

2331 Vö. Kiss 2020b. Annexe A–9. 281. sz.

2332 MON VAT I/2. 129. és 331.

2333 CHOBOT 1915. 28; CHOBOT 1917. 491–493; ENGEL 1996. 75.

2334 1329. 06. 19.: AAV Reg. Vat., vol. 91, ep. 2175 (AAV Reg. Aven., vol. 33, fol. 423r; MNL-OL DF 291497 és 291498); THEINER I. 524–525. (DCCCXI. sz.); AOKt. XIII. 202–204. (317–321. sz.); LC J XXII. VIII. 293. (45454. sz.)

2335 1329. 06. 19.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 84r–v; vol. 10, fol. 22; CAMERALIA I. 10. (15. sz.)

2336 1329. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 91, ep. 2282 (MNL-OL DF 291500); THEINER I. 525–526. (DCCCXII. sz.); AOKt. XIII. 196. (304. sz.); LC J XXII. VIII. 293. (45450. sz.)

2337 1333. 02. 16.: AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 643v; GÖLLER 1910. 281. szerint: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 131, fol. 16v (1334-es dátummal).

2338 1330. 09. 28.: a pápa egri Benedek fia Demeternek (34. sz.) az esztergomi egyházban kanonokságot adományoz Róbert nápolyi király és Sancia királyné kérésére, beneficiális *executor*ok a váci püspök mellett az egri püspök és Nicolaus de Fractis patras-i (*Patracensis*) kanonok, a pápai levelek *correctora*. AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 155 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 170r); THEINER I. 530–531. (DCCCXI. sz.); AOKt. XIV. 315–316. (535–538. sz.); LC

először 1333-ban a pannonhalmi monostor számára Henrik veszprémi püspök (62. sz.) és a poitiers-i Szent Kereszt-monostor apátja mellett,²³³⁹ 1341-ben pedig Dörögdi Miklós egri püspök (150. sz.) ügyében Kórógyi László pécsi (125. sz.) és Meskó veszprémi (134. sz.) püspökök mellett.²³⁴⁰

184. Rudolf, István fia

Esztergomi kanonok, 1330-ban – életkori hiányosságának ellenére (24 éves volt) – egy olyan, az esztergomi egyházban található tisztség vagy hivatal várományosa lett, amely az esztergomi érsek és káptalan adományozási jogkörébe tartozott.²³⁴¹

185. Rufinus, Szebeni Albert fia (Rufinus de Civinio)

Tolnai főesperes, a Gentilis bíboros (49. sz.) előtt lefolytatott perben pécsi kanonoki prebendát nyert.²³⁴² Pápai *nuntius* a Magyar Királyság területén 1317-ben, feladatai közé tartozott az üresedésben lévő beneficiumok első évi jövedelmének begyűjtése,²³⁴³ valamint a Gentilis bíboros legátusi *procuratió*jából fennma-

J XXII. X. 17. (50988. sz.); 1330. 09. 28.: ugyanígy Miklós fia Andrásnak (8. sz.) a váradi egyházban, AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 156 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 170r; MNL-OL DF 291532); THEINER I. 530–531. (DCCCXXI. sz.); AOkt. XIV. 316–317. (539–542. sz.); LC J XXII. X. 17. (50989. sz.); 1330. 09. 28.: ugyanígy Demeter pécsi kanonoknak ugyanabban az egyházban, AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 216 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 196v; MNL-OL DF 291535); THEINER I. 530–531. (DCCCXXI. sz.); AOkt. XIV. 317–318. (543–546. sz.); LC J XXII. X. 17. (50990. sz.); és 1331. 01. 20.: Budai Siffredus fia Miklósnak kanonokságot adományoz az egri egyházban, beneficiális *executorok* a váci püspök mellett a titeli és a pozsonyi prépostok, AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 501 (AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 335r; MNL-OL DF 291544); THEINER I. 530–531. (DCCCXXI. sz.); AOkt. XV. 26. (41–42. sz.); FAYEN 1908. X. 127. (52450. sz.)

2339 1333. 08. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 1205 (AAV Reg. Aven., vol. 44, fol. 64r; MNL-OL DF 207148 és 291593); AOkt. XVII. 175. (390. sz.); LC J XXII. XII 191. (60908. sz.)

2340 1341. 05. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 334v–335r; MNL-OL DF 291746; AOkt. XXV. 151–152. (320. sz.); THEINER I. 642–643. (DCCCCLXV. sz.); LC B XII. II 348. (8698. sz.)

2341 1330. 11. 28.: AAV Reg. Vat., vol. 97, ep. 811. (AAV Reg. Aven., vol. 38, fol. 408r; MNL-OL DF 291527); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); AOkt. XIV. 341–342. (601–604. sz.); LC J XXII. X. 76. (51775. sz.); C. TÓTH 2019c. 198.

2342 MON VAT I/2. 257–262. Bár a per anyaga csak tolnai kanonoki javadalmat említ, Timár György ettől a dátumtól (1309) számítja Rufinus tolnai főesperesi hivatalviselését. TIMÁR 1981. 40.

2343 1318. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 67, ep. 83 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 459v); THEINER I. 462. (DCXCVIII. sz.); AOkt. V. 74. (164. sz.); 1316. 12. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 63, ep. 174 (AAV Reg. Aven., vol. 2, fol. 42r); THEINER I. 448–449. (DCLXXXIII. sz.); AOkt. IV. 139. (363. sz.); AAV Instr. Misc. 632; LC J XXII. II. (8368. sz.); AOkt. V. 73. (160. sz.)

radt tartozások követelése.²³⁴⁴ Mind az általa vezetett számadáskönyv,²³⁴⁵ mind a számára kiállított bullák jegyzéke a rendelkezésünkre áll.²³⁴⁶ Felhatalmazásait (*facultates*) 1317 nyarán keltezték.²³⁴⁷ XXII. János először pontosította az adózás módját, majd a *subcollectorok* járandóságát csökkentette.²³⁴⁸ A Rufinus által beszedett összeg 1223 aranyforintot volt.²³⁴⁹ Ezt Rufinus saját elszámolása is megerősíti: az egyházi javadalmak után beszedett adó 1913 aranyforintot és 9 cseh ezüst garast tett ki, a Gentilis legátusi ellátásából fennmaradt tartozásokból pedig 1054 aranyforintot sikerült behajtani. Rufinus járandóságának, valamint egyéb költségeinek levonása után maradt az említett 1223 aranyforint és a 9 cseh ezüst garas.²³⁵⁰ Az összeg egy részét Rufinus a Bardi-házzal juttatta el a pápai udvarba.²³⁵¹ Az Avignonba való visszatérése után Rufinus minden jel szerint megvált a tolnai főesperességtől.²³⁵²

186. Salvus de Perusio

Gentilis bíboros (49. sz.) klerikus és káplánja magyarországi legációja idején.²³⁵³

- 2344 1317. 05. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 63, ep. 300 (AAV Reg. Aven., vol. 2, fol. 233r); AOklt. IV. 170–171. (451. sz.); THEINER I. 449–450. (DCLXXXIV. sz.); 1318. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 67, ep. 85 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 460r); AOklt. V. 73. (162. sz.); LC J XXII. II. 260. (8209. sz.)
- 2345 AAV Cam. Ap., Collect., vol. 183; MON VAT I/1. 13–39.
- 2346 CAMERALIA II. 302–303. (1395. sz.)
- 2347 XXII. János értesíti a magyar királyt és a főpapokat az adószedő kiküldéséről: 1317. 05. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 63, ep. 300–302. (AAV Reg. Aven., vol. 2, fol. 233r–234r); THEINER I. 449–450. (DCLXXXIV–DCLXXXV. sz.); AOklt. IV. 170–171. (451–453. sz.). *Salvus conductusa* 1317. 05. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 63, ep. 303. (AAV Reg. Aven., vol. 2, fol. 234v); AOklt. IV. 172. (454. sz.); LC J XXII. I. 474. (5240. sz.); ill. AAV Instr. Misc. 605r–v. Járandóságáról intézkedett: 1317. 06. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 62, ep. 233. és 235. (AAV Reg. Aven., vol. 2, fol. 62v); THEINER I. 450–451. (DCLXXXVI. sz.); AOklt. IV. 184–185. (486–487. sz.) Egy arra alkalmas személynek közjegyzőséget adhatott: 1317. 06. 27.: AAV Reg. Vat., vol. 63, ep. 381. (AAV Reg. Aven., vol. 2, fol. 70 a); THEINER I. 451. (DCLXXXVII. sz.); AOklt. IV. 189–190. (500. sz.); valamint 1317. 07. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 63, ep. 404. és 407b (AAV Reg. Aven., vol. 2, fol. 74r–v); AOklt. IV. 190–191. (503–504. sz.); LC J XXII. I. 484. (5363. és 5368. sz.)
- 2348 1318. 06. 17.: AAV Reg. Vat., vol. 67, ep. 81. (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 459r); THEINER I. 461. (DCXCVI. sz.); AOklt. V. 73. (161. sz.).
- 2349 MON VAT I/1. LV.
- 2350 1320 (h. és n. nélkül): AAV Instr. Misc. 5349.
- 2351 A Bardi-ház képviselője által az Apostoli Kamarába befizetett összegről ld. a kamarai feljegyzést, 1320. 08. 13.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 19, fol. 36v, GÖLLER 1910. 471–472; Göller szerint az *Introitus et exitus* megtalálható: AAV Cam. Ap., Collect., vol. 378, fol. 1–144v.
- 2352 „[...] *ego Rufinus de Civinio olim archidiaconus Tollensis* [...]” (kiemelés tőlem, M. Á.) MON VAT I/1. 13.
- 2353 MON VAT I/2. 351; tanúként: 1310. 03. 29.: AAV Reg. Aven., vol. 1, 99r–107av; MPV III. 124–125. (130. sz.)

187. Sebestyén, Oroszi Benedek fia

Trencsényi főesperes (1327–1332).²³⁵⁴ I. Károly király kérésére egy esztergomi kanonokság és prebenda várományosa (a már meglévő nyitrai kanonoksága és trencsényi főesperessége ellenére).²³⁵⁵ 1345 körül zalai főesperes és veszprémi olvasókanonok lett.²³⁵⁶

188. Simeonus de Tuderto

Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa magyarországi kiküldetése idején, Johannes Bevenuti (107. sz.) végrendeletének egyik tanúja.²³⁵⁷

189. Szerafin (Seraphinus)

Az esztergomi kanonok (1282–1311), dékán (1282), szentgyörgymezei, majd pozsonyi prépost 1294-től 1311-ig.²³⁵⁸ I. Károly 1309-es koronázásánál segédkezett az esztergomi érseknek. Boccasini (156. sz.) előtt folyt pere (I.) Miklós pannonthalmi apáttal (146. sz.) és konventtel a Dénes faluban épített templom joghatóságát illetően, amely a felek megegyezésével zárult.²³⁵⁹ *Iudex delegatus* a nyulak-szigeti apácák és a veszprémi püspök között zajló perben (1299–1301) Ciprián esztergomi olvasókanonok (29. sz.) és István pilisi apát (72. sz.) mellett.²³⁶⁰

190. Szigfrid

Bencés szerzetes, széplaki (1327–1330), garamszentbenedeki (1330–1355), majd pannonthalmi apát (1355–1365). 1332-ben a pápa Meskó nyitrai püspököt (134. sz.) delegálta bírónak a garamszentbenedeki apátság javainak visszaszerzésére.²³⁶¹ Csanád esztergomi érsek (31. sz.) 1338-as oklevele az Apostoli Szék *visitor*ának nevezte Szigfrid apátot.²³⁶² 1337-ben XII. Benedek Dörögdi Miklós egri püspököt (150. sz.) utasította arra, hogy vizsgálja ki a magyarországi bencések kárára elkövetett jogsértéseket. Az 1342-es bencés rendi káptalan – amelyen Vilmos pannonthalmi apát (206. sz.) mellett Szigfrid elnökölt – oklevelei a garamszentbenedeki apátnak tulajdonították az egri püspök bírói delegálásában említett elidegenített monostorok visszaszerzését és határoztak Szigfrid

2354 FRAKNÓI 1899. XVI–XVII; VAGNER 1896. 96.

2355 1332. 05. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 102, ep. 1015 (AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 510r)

2356 C. TÓTH 2019b. 42.

2357 1310. 09. 21.: AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 11; MON VAT I/2. 377.

2358 KOLLÁNYI 1900. 22; C. TÓTH 2019c. 51., 131., 200.

2359 1302. 01. 24.: 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 207117; Boleszló esztergomi érsek 1324. 03. 25-i átiratában: MNL-OL DF 207133; *Pannonthalma* II. 348–349. (87. sz.); AOKlt. I. 112. (164. sz.)

2360 1299. 12. 05.: MREV II. 25. (31. sz.); AOKlt. I. 76., 79., 90. (80., 87., 112. sz.); 1301. 12. 10.: MNL-OL DF 200077; AOKlt. I. 98. (131. sz.)

2361 1332. 07. 05.: MNL-OL DF 238428; MES III. 214–215. (317. sz.)

2362 1338. 06. 29.: MNL-OL DL 3129; *Pannonthalma* II. 390–393. (124. sz.); AOKlt. XXII. 210. (321. sz.); amely átirat egy 1336. 12. 13-én kelt pápai levelet is.

avignoni utazásait is magukba foglaló költségeinek megtérítéséről.²³⁶³ Ez alapján feltételezhető, hogy a bírói kiküldést megelőző panaszt is Szigfrid személyesen tette meg a Szentszéknél. Így neki lehetett abban is szerepe, hogy a nádorfehérvári püspök Kolozsmonostorra és Bélára vonatkozó, XXII. János által biztosított jogait²³⁶⁴ XII. Benedek visszavonta.²³⁶⁵ Emellett a bátai apát 1340-ben kiadott oklevele – amellyel visszavonta panaszát Szigfrid ellen – tanúsítja, hogy Szigfrid ebben az évben is Avignonban tartózkodott.²³⁶⁶ I. Lajos uralkodásának idején Szigfridet a királyi kápolna tagjaként említik a források. 1346-ban a magyar király követeként kereste fel III. Edward angol királyt. 1348-ban a pápa őt kérte fel, hogy folytasson vizsgálatot a szepesi prépostság püspöki rangra emelésével kapcsolatban.²³⁶⁷ A pannonthalmi apátságra vonatkozó *obligatio*ja 200 aranyforint *servitium commune* és 5 *servitia minuta* megfizetéséről szólt.²³⁶⁸ A *servitium* megfizetésére Szigfrid egy évvel később kétszer is haladékat kapott.²³⁶⁹ A megígért összeget végül 1357-ben fizette meg Szigfrid képviselője.²³⁷⁰

191. Tamás

Szebeni prépost (1324–1338), erdélyi kanonok (1330). 1324-ben Boleszló esztergomi érsek káplánjaként említik.²³⁷¹ 1327-ben XXII. János kiküldött bíróként az erdélyi püspökség elidegenített javainak visszaszerzésére delegálta.²³⁷²

192. Tamás

Lodomér esztergomi érsek (1279–1298) unokaöccse.²³⁷³ Padovában tanult (1291–1293). Szenttamási (1291), esztergomi (1292–1303), majd székesfehérvári prépost (1304).²³⁷⁴ 1303 májusában jelen volt a pápai udvarban a magyar trón-

2363 1342. 06. 02. és 06.: MNL-OL DL 3492 és MNL-OL DF 207186; *Pannonhalma* II. 395–397. (128. és 129. sz.); AOKlt. XXVI. 225–227. (280–281. sz.), 236–237. (298. sz.); HOMONNAI 2001. 55–65., különösen 58–59.

2364 1332. 03. 09.: AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1388; THEINER I. 549–550. (CCCLVII. sz.).

2365 1337. 10. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 123, fol. 158r, ep. 377. (AAV Reg. Aven., vol. 77, fol. 562); THEINER I. 618. (DCCCCXXVIII. sz.); AOKlt. XXI. 323. (569. sz.); LC B XII. I. 480. (5108. sz.)

2366 1340. 06. 09.: MNL-OL DL 3317; AO IV. 33–35. (26. sz.); AOKlt. XXV. 172. (367. sz.)

2367 HOMONNAI 2001. 55–65; *Pannonhalma* II. 57–60.

2368 1355. 11. 29.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 22, fol. 178v, 27, 109r; CAMERALIA I. 30. (52. sz.)

2369 1356. 07. 22.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 30, fol. 139v; CAMERALIA I. 218. (390. sz.); és 1356. 10. 31.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 30, fol. 139v; CAMERALIA I. 219–220. (393. sz.)

2370 1357. 03. 06.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 30, fol. 139v; CAMERALIA I. 220. (395. sz.)

2371 C. TÓTH 2019c. 200; THOROCZKAY 2012a. 46–47.

2372 1327. 06. 09.: MNL-OL DF 277258; AOKlt. XI. 140. (293. sz.)

2373 A rokoni kapcsolatot Tamás érsek egy oklevele említi, amelyben a kikötőben szedett vám tizedének egyharmadát a pozsonyi egyháznak adományozta. 1307. 02. 11.: MNL-OL DF 228218; MES II. 567–568; AOKlt. II. 59. (121. sz.).

2374 C. TÓTH 2019c. 21., 62; RÍBI 2018. 134.

öröklés kérdésének eldöntésénél. Ugyanebben az évben székesfehérvári prépost, majd 1305-ben esztergomi érsek lett. *Obligatio*ja 2000 aranyforint *commune servitium* és 10 *servitia minuta* megfizetéséről 1306 februárjában kelt.²³⁷⁵ A megígért összegből 1309-ben Tamás érsek 50 aranyforintot teljesített.²³⁷⁶ 1307-ben V. Kelemen Vince kalocsai érsekkel (207. sz.) utasította, hogy hirdessék ki a pápai döntést I. Károly magyar királyságban való megerősítéséről, valamint idézzék a Szentszék elé Antal csanádi püspököt (15. sz.), mert jogtalanul megkoronázta Ottó bajor herceget.²³⁷⁷ Jelen volt Gentilis bíboros (49. sz.) és Csák Máté tárgyalásán Kékesen.²³⁷⁸ Később a székesfehérvári káptalannal írásba foglaltatta a Csák Máté által okozott károkat,²³⁷⁹ majd 1313-ban a pápához írt ugyanilyen témájú panaszirat megfogalmazói között volt.²³⁸⁰ Tamás a kezdetektől I. Károly híve volt,²³⁸¹ 1310-ben ő koronázta meg Székesfehérváron harmadszor az Anjou uralkodót.²³⁸² Tamás érsek 1315-ös átírásából ismerjük Boccasini rendelkezését a domonkos renddel kapcsolatban.²³⁸³ 1318-ban részt vett a kalocsai zsinaton.²³⁸⁴ Esztergomi érseki tisztségéből fakadóan több olyan perben is érintett volt, amely Gentilis bíboros bírósága tárgyalt. Így a Dymudis és Egeber által a budai beginák ellen folytatott perben, mivel a beginák kérésére Tamás érsek korábban kiközösítette a felpereseket.²³⁸⁵ Manfréd püspök halála után a káptalan kérésére, – János nyitrai (98. sz.) és Haab váci (60. sz.) püspökök tanácsával²³⁸⁶ – kijelölte a következő pécsi püspököt (Pétert, 165. sz.). E döntése miatt érdekelt lett a Gentilis előtt a püspöki szék betöltése miatt folytatott perben,²³⁸⁷ jogi képviselőre Tamás érsek Angelus Theobaldi de Sancta Victoriát (14. sz.) kérte fel.²³⁸⁸ A

2375 Tamás érsek a saját és elődje kinevezéséért esedékes *servitium* megfizetésére kötelezte magát. 1306. 02. 06.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 27v; RC V. Appendices 205. (8. sz.); CAMERALIA I. 4. (5. sz.)

2376 1309. 06. 07.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 75, fol. 2v; GUILLEMAIN 1978. 12; RC V. Appendices 202. 1. jz.

2377 1307. 08. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 58, ep. 302; THEINER I. 417–421. (DCLXV. sz.); RC V. II. 65–71. (1797. sz.).

2378 1308. 11. 10.: AAV A.A., Arm. C 502 (MNL-OL DF 289195); MON VAT I/2. 112–115. XXXVIII; AOkt. II. 208–209. (482. sz.)

2379 1312. 03. 08.: MNL-OL DF 248171; MES II. 657–659; AOkt. III. 114–115. (242. sz.)

2380 1313. 11. 01.: MNL-OL DF 237219; MES II. 688–689; AOkt. III. 280. (623. sz.)

2381 Tamás érsek szolgálatairól I. Károly egyik adománylevelében számolt be: 1317. 08. 02.: MNL-OL DF 248545; MES II. 734; AOkt. IV. 200. (530. sz.)

2382 BEKE 2003. 145–150; ENGEL 1996. 63., 82.

2383 1315: MNL-OL DF 277827; AOkt. IV. 81. (202. sz.) Az eredeti privilégium dátuma 1303. 01. 28.

2384 1318. 02.: MNL-OL DF 200101 (má.); MES II. 744–746; AOkt. V. 27. (46. sz.)

2385 1308. 11. 08. – 1308. 12. 23.: MON VAT I/2. 101–112. XXXVII; AOkt. II. 207–208. (481. sz.)

2386 1308. 09. 15. u.: MON VAT I/2. 152–153; AOkt. II. 195. (448. sz.)

2387 A per dokumentációját ld. AAV Reg. Aven., vol. 55, fol. 358–365; MON VAT I/2. 126–153. XLII; és 356–364. LXX; AOkt. II. 219. (505. sz.) és 319. (724. sz.); Pór TT 1889. 401–420.

2388 MON VAT I/2. 130., 135–153.

Gentilis bíborosnak legátusi *procuratio* címén, három évre járó, 603 budai márka ezüst *procuratióból* 431-et kifizetett.²³⁸⁹

Érsekként a pápai kiküldött bírók előtt lefolytatott perekben is érintett volt. Az ő döntése – miszerint a tárcai kerület egyházai a szepesi prépost joghatósága alá tartoznak és a helyi plébánosok részesülnek belőle – szolgáltatott hivatkozási alapot a tárcai főesperesség tizedeiért az egri püspök és a szepesi káptalan között zajló pereskedésben.²³⁹⁰ István veszprémi püspök (73. sz.) panaszában a csatári apát mellett Tamás esztergomi érseket is jogsértéssel vádolta, így V. Kelemen a pannonthalmi apátot delegálta az ügy kivizsgálására.²³⁹¹ Kiküldött bírói felhatalmazást Tamás érsek kétszer kapott. Először 1307-ben V. Kelemen Teofil esztergomi préposttal (198. sz.) és Renerius gömöri főesperessel (179. sz.) együtt delegálta a Henrik veszprémi (62. sz.) püspök és az esztergomi stefaniták között zajló perben, de az érsek János nyitrai püspökre (98. sz.) ruházta át joghatóságát.²³⁹² Másodjára pedig 1318-ban XXII. János bízta meg ilyen jellegű feladattal, mivel Meskó bytomi herceg (134. sz.) megpróbálta elfoglalni a johanniták magyarországi és szlavóniai perjelségét.²³⁹³ *Conservatori* kinevezést kétszer kapott. 1317-ben a pápa Kórógyi László pécsi (125. sz.) és a váci²³⁹⁴ püspökökkel együtt az Ágoston-rendi remeték,²³⁹⁵ 1319-ben a nyulak-szigeti apácák jogainak védelmére delegálta.²³⁹⁶

Egyházi javadalmak betöltésével kapcsolatban is többször járt el a Szent-
szék utasítására. 1311-ben a pápa őt hatalmazta fel, hogy Miklós győri püspököt (145. sz.) felszentelje,²³⁹⁷ 1320-ban pedig Miklós dombói apát (148. sz.) pannonthalmi apáttá való megválasztását kellett megerősítenie.²³⁹⁸ 1313-ban Miklós dömösi

2389 1311. 09. 12.: MON VAT I/2. 397. LXXXVII.; AOKlt. III. 68. (138. sz.)

2390 1312. 01. 14.: FEJÉR VIII/1. 459–462. (CCXI. sz.); AOKlt. III. 104. (128. sz.). Boleszló érsek 1322. 10. 01-jei átiratában: MNL-OL DF 264150; FEJÉR VIII/2. 369–370. (CLXIV. sz.); AOKlt. VI. 289. (786. sz.). A tárcai főesperesség tizedeiért folytatott per során mindkét oklevelet átirták, így ld. MNL-OL DF 275939.

2391 1312. 04. 03.: MNL-OL DF 230050; AOKlt. III. 121–122. (259. sz.); MREV IV. 316–317. (250. sz.) Ekkor valószínűleg (II.) Miklós (147. sz.) állt az apátság élén.

2392 Az 1307. 10. 05-i bulla átírását Tamás tihanyi apát 1308. 04. 21-i átírásában ld. MNL-OL DF 200775; AOKlt. II. 154. (343. sz.), valamint a helyettesek 1309. 07. 14-i tartalmi összefoglalásban közlik: MNL-OL DF 287826; AOKlt. II. 305. (695. sz.)

2393 1318. 03. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 68, fol. 152v, ep. 1474 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 5v); AOKlt. V. 33. (54. sz.); LC J XXII. II. 97. (6549. sz.)

2394 1317 előtt Benedeket említik a források a váci egyházmegye élén, de valószínűleg nem tudta ténylegesen elfoglalni a tisztséget. CHOBOT 1917. 488–489; Engel 1996. 74.

2395 1317. 04. 18.: AAV Reg. Vat., vol. 65, ep. 2685 (AAV Reg. Aven., vol. 5, fol. 642v; MNL-OL DF 238355); AOKlt. IV. 168. (443. sz.); LC J XXII. I. 317. (3474. sz.)

2396 1319. 09. 12.: MNL-OL DF 280285 (má.); AOKlt. V. 223. 575; MES II. 763–764. (872. sz.)

2397 1311. 03. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 58, fol. 69r, ep. 282; RC V. VI. 88. (6673. sz.); CsÓKA 2000. 32.

2398 1320. 02. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 975 (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 178v); THEINER I. 464. (DCCIII. sz.); AOKlt. V. 268–269. (699. sz.)

prépostot (138. sz.), választott váci püspököt nem erősítette meg a tisztségben, hanem a Szentszékhez utalta az ügyet.²³⁹⁹ XXII. János később a választást érvénytelenítette és Lőrinc váci prépostot (128. sz.) tette meg püspöknek.²⁴⁰⁰ 1318-ban végrehajtó volt Jánki László (123. sz.) kalocsai érsekkel és Kórógyi László pécsi püspökkel Berke fia János (100. sz.) javadalmának ügyében, aki a küküllői főesperességre vonatkozóan kapott expektatívát.²⁴⁰¹

193. Tamás

Királyi követ Avignonban, pápai káplán. A pápai dokumentum erdélyi egyházmegyei főesperesként említi, illetve István váradi prépostot (70. sz.), Gedeth de Hetest (47. sz.) és Taphan de Haraztit (196. sz.) nevezi meg a királyi követség tagjaiként Tamás mellett. A forrás nem tudósít a követjárás céljáról; feltételezhetően a nápolyi tárgyalások miatt járhattak Avignonban.²⁴⁰²

194. Tamás

Erdélyi őrkanonok, Petrus de Pontecorvo (172. sz.) pápai írnokkal 750 aranyfórint *servitium communét* és 136 aranyfórint *servitia minutát* fizetett az Apostoli Kamarának Szécsi András erdélyi püspök (10. sz.) nevében.²⁴⁰³

195. Tamás, Albert fia

Esztergomi és pozsonyi kanonok, I. Károly káplánja. 1326-ban a király kérésére egy váradi kanonokság várományosa lett, amelynek betöltése esetén az esztergomi és pozsonyi kanonokságait és prebendáit, a pozsonyi és a csallóközi püspöki Szt. Miklós-kápolna kápolnaigazgatóságait, valamint egyéb kisebb hivatalait megtarthatta.²⁴⁰⁴

196. Taphan de Harazti

Győr egyházmegyei laikus, 1332-ben valószínűleg egy királyi követség tagja Avignonban. A pápa engedélyezte számára, hogy halála óráján egyszeri, teljes bűnbocsánatban részesüljön.²⁴⁰⁵

2399 1313. 08. 01.: AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 187v–188r, ep. 581; THEINER I. 443–444. (DCLXXIX. sz.). Az AOKt. III. 160. (350. sz.) hibásan 1312-es dátummal közölte.

2400 1318. 04. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 67, ep. 798 (AAV Reg. Aven., vol. 8, fol. 420v); AOKt. V. 48–49. (96–99. sz.); LC J XXII. II. 130. (6932. sz.)

2401 1318. 07. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 68, ep. 1997 (AAV Reg. Aven., vol. 10, fol. 212r); AOKt. V. 83. (186–187, 189. sz.); LC J XXII. II. 205. (7666. sz.)

2402 1332. 04. 29.: AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 325v ep. 1540; THEINER I. 552. (DCCCLXII. sz.).

2403 1322. 03. 30.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 47, fol. 16v; GÖLLER 1910. 150; AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 499; CAMERALIA I. 199. (345. sz.)

2404 1326. 11. 30.: AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 556. (AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 382v, MNL-OL DF 291481); AOKt. X. 303–304. (504. sz.); LC J XXII. VI. 379. (27139. sz.); C. TÓTH 2019c. 200.

2405 1332. 02. 23.: AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 767; LC J XXII. XI. 144. (56509. sz.)

197. Tatamér

Székesfehérvári prépost, királyi alkancellár (1331–1359, illetve 1331–1351).²⁴⁰⁶ E tisztségekben elődje, Mohorai András (9. sz.)²⁴⁰⁷ I. Károly havasalföldi hadjárataiban halt meg, így veszett el a királyi pecsét is.²⁴⁰⁸ XXII. János a Magyarországra küldött tizedszedőket, Raimundus de Bonofatót (177. sz.) és Jacobus Berengariit (77. sz.), valamint Miklós győri püspököt (145. sz.) bízta meg, hogy Tatamér székesfehérvári préposttá történt megválasztását vizsgálják meg, és ha mindent jogszerűnek találják, erősítsék meg.²⁴⁰⁹ Többször kapott pápai kiküldött bírói feladatokat: így 1331-ben a nyulak-szigeti apácák elidegenített javait illetően,²⁴¹⁰ ugyancsak az apácák és Buda városa között zajló perben,²⁴¹¹ valamint a nyulak-szigeti apácák és a budavári királyi kápolna papsága között zajló perben is.²⁴¹² Később a pálosok tizedmentességéről is ő folytatott vizsgálatot.²⁴¹³ Tatamér prépostnak háza volt Visegrádon, ami 1345–1346-ban leégett.²⁴¹⁴

198. Teofil, Puer (dict.)

Pozsegai olvasókanonok (1299–1301),²⁴¹⁵ esztergom-szentgyörgyi prépost (1304), majd 1304-től 1334-ig esztergomi nagyprépost.²⁴¹⁶ Ugyanebben az évben Mihály esztergomi érsek (135. sz.) *procurator*a a pápai udvarban, a kamarai bejegyzések szerint előbb Rodinus barsi főesperessel (180. sz.),²⁴¹⁷ majd Bittinus de Coneglano nógrádi főesperessel (21. sz.) képviselte Mihály esztergomi érseket

2406 1358. 08. 26-án még prépostként adott ki oklevelet: MNL-OL DL 4785; ENGEL 1996. 83., 90; RIBI 2018. 135.

2407 Személyéről ld. THOROCZKAY 2014b. 341.

2408 *Thuróczy* 151.

2409 1331. 06. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 99, ep. 1359. (AAV Reg. Aven., vol. 38, fol. 70v; MNL-OL DF 291551); THEINER I. 543. (DCCCXLII. sz.); AOKlt. XV. 132–133. (233. sz.)

2410 1331. 06. 10.: MNL-OL DL 2664; AOKlt. XV. 133. (234. sz.); AO II. 540–541. (463. sz.)

2411 1332. 04. 08.: MNL-OL DL 2712.

2412 1332. 04. 10.: MNL-OL DL 2713; MREV II. 58. (51. sz.)

2413 A veszprémi püspökségre vonatkozó dokumentumot ld. 1335. 05. 12.: MNL-OL DL 2913 (másolata: MNL-OL DL 8800); AOKlt. XIX. 104. (229. sz.) és 116–117. (259. sz.); AO III. 166–167. (116. sz.). A tizedmentesség megsértése esetén Meskó veszprémi püspök kiközösítést helyezett kilátásba: 1335. 06. 22.: MNL-OL DL 2928, AOKlt. XIX. 167. (362. sz.); AO III. 173–174. (124. sz.) Tatamér székesfehérvári prépost 1335. 07. 12-én kelt rendelkezése a zágrábi egyházmegyét illetően későbbi átiratban maradt fenn: MNL-OL DF 283555; AOKlt. XIX. 176. (383. sz.) és 195–196. (428. sz.); SMIČIKLAS X. 224–226. (162. sz.) Végül Tatamér prépost 1336. 11. 30-i, pécsi egyházmegyére vonatkozó rendelkezését (AO III. 306–308, AOKlt. XX. 323. /455. sz./) ld. az óbudai káptalan 1336. 12. 07-i átiratában MNL-OL DL 3024; AOKlt. XX. 325. (461. sz.)

2414 MNL-OL DF 200163; MREV IV. 328; MÉSZÁROS 2008. 29.

2415 KOSZTA 1991. 47–48.

2416 C. TÓTH 2019c. 22., 51; KOLLÁNYI 1900. 30–31.

2417 A Mihály esztergomi érsek nevében tett *obligatió*t ld. 1304. 04. 01.: AAV Cam. Ap., [Oblig.et Sol.](#), vol. 1, fol. 24r; CAMERALIA I. 4. (3. sz.)

az Apostoli Kamara előtt.²⁴¹⁸ A kezdetektől I. Károly híve.²⁴¹⁹ Tamás esztergomi érsek (192. sz.) és Renerius gömöri főesperes (179. sz.) mellett Szentszék által küldött bíró (*iudex delegatus*) a veszprémi püspök és az esztergomi Szent István keresztes-rendház között zajló perben (1307), amelyben az előbbi javára döntött.²⁴²⁰ Ilyen megbízatást még kétszer kapott: 1317-ben a pozsonyi egyház elidegenített javainak ügyében,²⁴²¹ 1331-ben (III.) Miklós (148. sz.) pannonhalmi apáttal, a szepesi (János, 93. sz.), a győri (Bereck, 20. sz.) és a váradi²⁴²² prépostokkal kellett kivizsgálnia a pozsegi prépost panaszát, aki Kórógyi László pécsi püspököt (125. sz.) a Szent Péter-társaskáptalan kanonoki javadalmainak jogtalan betöltésével vádolta.²⁴²³ 1308-ban Bertrandus pápai kamarás azzal bízta meg, hogy oldozza fel a turóci prépostot és konventet a kiközösítés alól, mivel rendezték adósságukat Boccasini legátusi ellátásával kapcsolatban.²⁴²⁴ 1308-ban Gentilis bíboros (49. sz.) a zágrábi²⁴²⁵ és a szepesi (Pál, 161. sz.) prépostokkal együtt a kolosi, menedékkői és lubesicai karthauzi kolostorok *conservator*ává tette.²⁴²⁶ 1323-ban Boleszló esztergomi érsek (22. sz.) megbízásából a váradelőhegyi préposttal megerősítette Telegdi Csanád (31. sz.) egri püspökké történt megválasztását.²⁴²⁷ 1325-ben I. Károly spalatói érsekké akarta tenni, de XXII. János addigra betöltötte az érseki széket.²⁴²⁸ 1328-ban Mátyás *nunciustól* (132. sz.) átvette a pápai parancsot a nyulak-szigeti apácák javainak elfoglalása ügyében.²⁴²⁹

2418 1304. 01. és 04. között: RC V. Appendices 202. (2. jz.)

2419 Teofil prépost és az esztergomi káptalan panaszlevele Vencel ellen: 1304. 11. 01.: MNL-OL DF 237746; MES II. 544–545; AOKlt. I 320. (657. sz.).

2420 V. Kelemen 1307. 10. 05-i megbízásának 1308. 04. 21-i átirata: MNL-OL DF 200775; AOKlt. II. 109. (240. sz.) és 343. (154. sz.) Teofil megbízását említi még Oliverius de Cerzeto poitiers-i kanonok, pápai *auditor* oklevele: 1329. 01. 27.: MNL-OL DF 200139; AOKlt. XIII. 35–37. (50. sz.)

2421 1317. 02. 25.: MNL-OL DF 228084 és 273029 (későbbi átiratok); MES III. 730; AOKlt. IV. 156. (410. sz.)

2422 Nem eldönthető, hogy a kinevezés időpontjában a két egymást követő István nevű prépost közül melyik volt hivatalban, illetve, hogy üresedésben volt-e a prépostság. BUNYITAY II. 1883. 41.

2423 1331. 01. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 663. (AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 714v); FEJÉR VIII/3. 540–542. (CCXXXIX. sz.); AOKlt. XV. 22. (35. sz.); KOSZTA 1991. 44.

2424 1308. 03. 11.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 85v; RC V. Appendices I. 349. sz; Kiss 2020a. 8.

2425 Nem sikerült név szerint azonosítanom. A kérdéses időszakra a zágrábi székeskáptalan archontológiája sem említi prépostot. Vö. JERKOVIĆ 2011. 392–576.

2426 1308. 09. 09.: BAV Vat. Lat. 4013, fol. 7r–v; MON VAT I/2. 56–57. XXXI; AOKlt. II. 191. (438. sz.)

2427 1323. 01. 23.: MNL-OL DF 209908; MES III. 22–23; AOKlt. VII. 21. (23. sz.)

2428 1325. 03. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 58v, ep. 448; THEINER I. 499. (DCCLXV. sz.); AOKlt. IX. 58–59. (86–87. sz.)

2429 1328. 02. 02.: MNL-OL DL 2476; MES III. 124; BÓNIS 1997. 798. sz.

199. Thomas Amici de Pontecurvo

Császári közjegyző, Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretének tagja magyarországi legációja idején.²⁴³⁰

200. Thomas Fastolff

Yorki kanonok és Coventry főesperese, 1326-tól Giovanni Gaetano Orsini bíboros familiárisa. 1330 és 1340 között bangori és dublini kanonokságokat is viselt. 1340 és 1347 között Norwich, 1347-től Wells főesperese volt. Pápai *auditor* 1340-től egészen 1352-ig, 1352-től 1361-es haláláig St Davids püspöke.²⁴³¹ XII. Benedek 1341-ben megbízta a Benedek fia András és *Olvir* dictus András között a pozsegi prépostságért folytatott per eldöntésével, amelyben az előbbi javára döntött.²⁴³²

201. Thomas Frescobaldi de Florentia

Landolfo Brancaccio, a S. Angelus in foro piscium-egyház diakónus-bíborosának²⁴³³ kamarása. Nógrádi főesperes (1309–1311),²⁴³⁴ 1311-ben a pápai kúriában halálozott el. Utóda a főesperességben és Brancaccio bíboros kamarásának tisztségében is Hugolinus Tadei de Frescobaldi (64. sz.).²⁴³⁵

202. Thomasius

Ferences szerzetes Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretében, Johannes Bevenuti (107. sz.) végrendeletének egyik végrehajtója.²⁴³⁶

203. Tiborc

A Szent Miklós-egyház²⁴³⁷ domonkos perjele. 1304-ben kiküldött bíró a veszprémi püspök és az esztergomi stefaniták között zajló perben. Elképzelhető, hogy a perben a pápa által korábban kiküldött pilisi apát helyetteseként járt el. A Tiborc és az István ferences guardián (68. sz.) által kiadott perhalasztó oklevél

2430 MON VAT I/2. 89.

2431 FEA 4, 26–28. Online változat: <http://www.british-history.ac.uk/fasti-ecclesiae/1300-1541/vol4/pp26-28>, letöltés 2019. 04. 12. BAKER 1986. 84–96., az életrajzi adatokat ld. főként 87–88.

2432 1341. 04. 16.: AAV Reg. Vat., vol. 129, fol. 120r–120v, sz. n. a 282-es számú levél végéhez csatolva (AAV Reg. Av 55, fol. 104v.)

2433 HC I. 49; WALTER 1971. (online változat: http://www.treccani.it/enciclopedia/landolfo-brancaccio_%28Dizionario-Biografico%29/, letöltés 2020. 04. 20.)

2434 C. TÓTH 2019c. 89.

2435 1311. 07. 15.: AAV Reg. Vat., vol. 58, fol 208r; RC V. VI. 308. (7252. sz.)

2436 1310. 09. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 1, fol. 11; MON VAT I/2. 376.

2437 Valószínűleg a szászsebesi domonkos kolostor. Az azonosítást Kiss Gergely vetette fel. Ld. még ROMHÁNYI 2008. (Szászsebses)

azonban csak regesztá formájában maradt fenn, így nem megállapítható, hogy Tiborc kitől kapta a felhatalmazást.²⁴³⁸

204. Vannes (Johannes) de Aretio

Osimói kanonok, általános ügyhallgató, *procurator*, Gentilis bíboros (49. sz.) familiárisa és káplánja magyarországi legációja idején.²⁴³⁹ 1311-ben váradi kano-nokként említik a források. Johannes de Milisin pozsonyi kanonoki javadalma ügyében járt el *executorként*.²⁴⁴⁰

205. Vid, Vasvári

Ferences szerzetes, 1334 és 1347 között nyitrai püspök.²⁴⁴¹ 1336-ban bemutatta az Apostoli Kamaránál a Jacobus Berengarii (77. sz.) és Jacobus de Lengres (79. sz.) által, a nyitrai egyházmegye jövedelmeiről végzett vizsgálat eredményét, amely szerint a nyitrai püspökségért fizetendő *servitiumot* 275 aranyforintban és 5 *servitia minutában* határozták meg.²⁴⁴² Ezzel az igazolással egy napon kelt *Introitus* bejegyzés szerint Vid püspök 137 aranyforintot fizetett a *servitium commune*, és 26 aranyforintot a *servitia minuta* fejében.²⁴⁴³

206. Vilmos, Hamer

Először domonkos, majd ciszterci, végül bencés szerzetes, a pannonhalmi apát-ság perjele.²⁴⁴⁴ A pápai felmentést kapott a rendváltások miatt, majd XXII. Já-nos megerősítette a pannonhalmi apáttá történt megválasztását (1333–1354).²⁴⁴⁵ Személyesen jelent meg Avignonban.²⁴⁴⁶ Petrus de Verulis (173. sz.) fizette a

2438 1304: AOklt. I. 335. (691. sz.)

2439 AAV Reg. Aven., vol. 1, 99r–107av; MPV III. 124–129. (130. sz.); AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 102r–104v, 108r–110v; MPV III. 129–136. (131. sz.); MPV III. 145–179. (133. sz.); AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 23v; MPV III. 478–479. (521. sz.)

2440 MON VAT I/2. 18., 23., 25., 33., 37., 43., 49., 71–72., 98., 100., 106., 114., 118., 127., 139., 154–177., 195., 193., 204., 264; Pór TT 1886. 198–202; BAV Vat. Lat. 4013, fol. 41v (különálló oklevél, utólag beragasztva); AOklt. II. 268. (610. sz.) Az *executori* megbízást egy későbbi ügyben is említik, ld. 1342. 03. 15.: MNL-OL DF 273019; MES III. 434. (600. sz.); AOklt. XXVI. 109–113. (105. sz.); Kiss 2020. 72; Kovács 2013a. 82., 88.

2441 Szántó 1996. 138; ENGEL 1996. 72.

2442 1336. 04. 20.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 149r; vol. 14, fol. 30v; vol. 16, fol. 24v; CAMERALIA I. 13. (22. sz.)

2443 1336. 04. 20.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 150, fol. 14r; GÖLLER 1920.

2444 Hamer Vilmos személyére ld. *Pannonhalma* II. 56–57., 73.

2445 1333. 04. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 1454. (AAV Reg. Aven., vol. 43, fol. 565v; MNL-OL DF 291595); AOklt. XVII. 84. (170. sz.); és ugyanilyen dátummal a megerősítés AAV Reg. Vat., vol. 105, ep. 15. (AAV Reg. Aven., vol. 337, fol. 665r; MNL-OL DF 207144); AOklt. XVII. 85. (171. sz.); ÉRSZEGI 1989. 311–312.

2446 *Obligatio*ja saját, valamint az elődje után maradt *servitium* megfizetésére 1333. 05. 28.: CAMERALIA I. 12. (19. sz.)

nevében a *servitiumot*.²⁴⁴⁷ XXII. János teljes bűnbocsánatban részesítette,²⁴⁴⁸ a monostor számára pedig a Rudolf váci (183. sz.) és a Henrik veszprémi (62. sz.) püspököket, valamint a poitiers-i Szent Kereszt-monostor apátját rendelte *conservatorokként*.²⁴⁴⁹ Ugyanebben az évben a pápa Odo zirci apátot (157. sz.) delegálta bíróként a pannonthalmi monostor elidegenített javainak visszaszerzésére.²⁴⁵⁰

207. Vince, Csák (*1306/1307–†1312. 12. 29.e)

Csák Ugrin rokona, a kezdetektől I. Károly támogatója.²⁴⁵¹ Székesfehérvári őrkanonok, majd kalocsai érsek (1306–1311)²⁴⁵² és királyi kancellár (1307–1310). Miklós bácsi főesperes (137. sz.) képviselte a pápai udvarban.²⁴⁵³ V. Kelemen László szerémi püspököt (120. sz.) utasította arra, hogy vizsgálja meg Vince érsekké való megválasztását.²⁴⁵⁴ Az érseki palliumot 1307-ben küldte meg neki a pápa a korábban említett Miklós bácsi főesperessel.²⁴⁵⁵ A *commune servitium* egy részét 1310-ben János kőí prépost (90. sz.) és István kalocsai kanonok (71. sz.), 1311-ben pedig Imre bácsi éneklőkanonok (67. sz.) és István kalocsai kanonok fizették meg a nevében.²⁴⁵⁶ A *servitiumot* azonban nem teljesítette hiánytalanul; erre utal, hogy V. Kelemen az esztergomi érseket (Tamás, 192. sz.), a zág-rábi (Ágoston, 1. sz.) és pécsi (Péter, 165. sz.) püspököket utasította a tartozás behajtására.²⁴⁵⁷ 1307-ben kiközösítette László erdélyi vajdát, bár ezt nem sokkal később visszavonta.²⁴⁵⁸ V. Kelemen őt és Tamás esztergomi érseket bízta meg,

2447 GÖLLER 1920. 244. szerint AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 17, fol. 1–19.

2448 1333. 08. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 1081. (AAV Reg. Aven., vol. 44, fol. 20r); LC J XXII. XII. 191. (60906. sz.); AOKlt. XVII. 175. (389. sz.)

2449 1333. 08. 05.: AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 1205. (AAV Reg. Aven., vol. 44, fol. 64r; MNL-OL DF 207148; MNL-OL DF 291593); LC J XXII. XII. 191. (60908. sz.); AOKlt. XVII. 175. (390. sz.)

2450 1333. 06. 26.: MNL-OL DF 207145; AO III. 29–30; AOKlt. XVII. 148–149. (323. sz.)

2451 UDVARDY 1991. 183–187; ENGEL 1996. 64., 89., KISS 2020. 132–133. Udvardy szerint személyesen járt a pápai udvarban, de mivel ismerjük a Vince nevében eljáró *procuratorokat*, ez valószínűtlennek tűnik.

2452 Pápai megerősítése 1306. 07. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 53, fol. 85. ep. 1034; RC V. I. 282. (1501. sz.)

2453 *Obligatioja a servitiumról*, amely Miklós bácsi főesperest nevezi *procuratorának*: 1307. 10. 21.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 35r–v; CAMERALIA I. 5. (5. sz.)

2454 1306. 07. 08.: AAV Reg. Vat., vol. 53, fol. 85, ep. 1034; RC V. I. 282. (1501. sz.)

2455 1307. 07. 31.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 82r–v ep. 415–416; THEINER I. 415. (DCLXII. sz.); RC V. II. 89. (1910); AOKlt. II. 91–92. (197–198. sz.) A felszentelést V. Kelemen a boszniai és a csanádi püspökökre bízta.

2456 1310. 05. 03.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 78r; CAMERALIA I. 197. (339. sz.); ill. 1311. 04. 28.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 85r; CAMERALIA I. 198. (340. sz.)

2457 1313. 04. 06.: AAV Reg. Vat., vol. 61, fol. 282v; RC V. VIII. 428. (9988. sz.)

2458 1307. 01. 20.: MNL-OL DF 277259; AOKlt. II. 55. (114. sz.)

hogy az Ottót megkoronázó Antal csanádi püspököt idézzék a Szentszék elé,²⁴⁵⁹ valamint, hogy az I. Károlyt Magyarország királyának elismerő pápai ítéletet kihirdessék.²⁴⁶⁰ Érseki hivatali ideje alatt zajlott a Vienne-i Zsinat (1311–1312). Vince érsek tisztségéből fakadóan így a meghívott főpapok között szerepelt,²⁴⁶¹ és – többnyire az esztergomi érsek mellett – felelős lett több, a templomos renddel kapcsolatban hozott rendelkezés végrehajtásáért (pl. hogy a templomos lovagok javai a helyi megyéspüspökök felügyelete alá kerüljenek,²⁴⁶² a perbe fogott templomosok ügyében folytassanak vizsgálatot,²⁴⁶³ gondoskodjanak a templomosok javainak kezeléséről,²⁴⁶⁴ illetve hogy a tartomány templomosok javait a johannitáknak adják át).²⁴⁶⁵ A kalocsai érseki székben Vicsadoli Demeter (35. sz.) követte.

208. Zuccha de Pergulo

Gentilis bíboros (49. sz.) kíséretének tagja, a legátus familiárisa és *serviense*, követe (*nuntius*) és küldönce (*cursor*).²⁴⁶⁶

-
- 2459 1307. 08. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 58v, ep. 302; THEINER I. 421. (DCLXVI. sz.); AOkl. II. 100. (222. sz.)
- 2460 1307. 08. 10.: AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 58v–60v; RC V. II. 65–71. (1797. sz.); THEINER I. 417–421. (DCLXVI. sz.); AOkl. II. 99–100. (221. sz.)
- 2461 1308. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 237–238v; RC V. III. 392–395. (3626. és 3629. sz.) Említi PATEK 1912. 15. *Alma mater ecclesia*, 1310. 04. 04.: AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 275v, ep. 18; RC V. V. 397–399. (6293. sz.)
- 2462 1308. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 203r; RC V. III. 283. (3401. sz.)
- 2463 1308. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 205r–v, 207r–v, 211r; RC V. III. 288–289., 294., 296., 310. (3404., 3414., 3433., 3434., 3447., 3508., sz.); AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 204r–205r, 206v; RC V. III. 284–287., 292–293. (3402., 3425. sz.)
- 2464 1308. 08. 12.: AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 212r; RC V. III. 312–316. (3515. sz.)
- 2465 1312. 05. 02.: AAV Reg. Vat., vol. 59, fol. 50v, ep. 244; RC V. VII. 65–68. (7885. sz.); AAV Reg. Vat., vol. 59, fol. 51v, ep. 245; RC V. VII. 68–71. (7886. sz.)
- 2466 MON VAT I/2. 56., 98., 161., 211–212., 218., 220., 222–223., 233., 248., 253., 307., 341., 344., 345; MPV III. 180. (133. sz.)

FÜGGELÉK (TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK)

1. táblázat: I. Károly követei a pápai udvarban: egyházi személyek

#	Adattári szám	Név	A követtség ideje	Egyházi tiszttség a követtség idején	Legmagasabb elért egyházi hivatal	Hivatal a királyi udvarban a követtség idején
1.	116.	Karácson	1309 eleje	kalocsai olvasókanonok	kalocsai olvasókanonok	o
2.	151.	Miklós (<i>dict. Finta</i>)	1310 nyár	a győri püspök kancellárja és <i>procurator</i> a	?	o
3.	88.	János	1313 nyár	váci éneklókanonok	?	o
4.	164.	Péter	1317 nyár	a székesfehérvári domonkosok perjele	boszniai püspök	a király gyóntatója
5.	123.	Jánki László	1317 nyár	királyi kancellár, ferences szerzetes, vál. kalocsai érsek	kalocsai érsek	o ²⁴⁶⁷
6.	31.	Telegdi Csanád	1320 tavasz	váradai prépost	esztergomi érsek	királyi káplán, <i>secretarius notarius</i>
7.	181.	Rogerus	1323 vége	domonkos szerzetes	?	o
8..	124.	Kaboli László	1325	titeli prépost	kalocsai érsek	királyi káplán, <i>secretarius notarius</i> , királyi alkancellár
9.	89.	János	1331 nyár	ferences provinciális	ferences provinciális	o
10.	159.	Pál	1331, 1332	Ágoston-rendi szerzetes, vál. nándorfehérvári püspök	nándorfehérvári püspök	királyi káplán, <i>secretarius</i>
11.	52.	Kaproncai Gergely	1331, 1332 1337 ősz–1338 tavasz	hájszentlőrinci prépost császmai prépost	csanádi püspök	királyi káplán
12.	70.	István	1332 tavasz	váradai prépost, pápai káplán	váradai prépost	o
13.	193.	Tamás	1332 tavasz	erdélyi főesperes, pápai káplán	erdélyi főesperes	o
14.	26.	Chama	1332 tavasz	küüllői főesperes, pápai káplán	küüllői főesperes	o

2467 Jánki László kancellári tevékenysége 1317 októberétől bizonyítható. ENGEL 1996. 88. A pápai udvarban 1317 nyarán járt, így nem elképzelhetetlen, hogy a kancellári kinevezést még elindulása előtt megkapta, de hatáskörét értelemszerűen csak visszatérte után kezdte el gyakorolni. Ennek az elképzelésnek az alátámasztására ugyanakkor nem áll rendelkezésünkre elegendő adat, így a kancellári tisztséget nem tüntettem fel a táblázatban.

2. táblázat: Világi követek

#	Adattári szám	Név	A követség ideje	Megnevezés a forrásokban
1.	18.	Benedek	1301 és 1304 között	<i>nobilis vir, filius comitis Boudo de Gezth</i>
2.	38.	Doncs	1323 vége	<i>comes de Zolio</i>
3.	58.	György	1325. február és 1327. december	<i>civis Budensis, regie nuntius</i>
4.	196.	Taphan de Harazti	1332	<i>nobilis vir</i>
5.	47.	Gedeth de Hetes	1332	<i>nobilis vir</i>
6.	74.	Dénes fia István	1332	<i>miles Strigoniensis</i>
7.	66.	Humbert de Cholay	1332	<i>comes, nuntius dalphini Viennensi, miles</i>

3. táblázat: A királyi követek által intézett ügyek

Ügy sor-száma	A személyek adattári sorszáma	Követ(ek)	Dátum	Levéltári jelzet	Kiadás / Regeszta	Tartalom	Az ügy jellege
1.	18.	Benedek	1301 és 1304 között	MNL-OL DL 260317	AOkt. I. 300–301. (699. sz.)	Királyi adománylevél Benedek diplomáciai szolgálatáért	D (?)
2.	116.	Karácson	1309	o	MDA I. 186. (241. sz.)	A királyt és a kalocsai érseket érintő ügyek	D, EP (?)
3.	151.	Miklós (<i>dict. Finta</i>)	1310. 07. 28.	AAV Reg. Vat., vol. 57, fol. 238v ep. 958.	THEINER I. 822–823. (MCCLVIII. sz.) RC V. IV. 339–340. (6135. sz.)	V. Kelemen megerősíti Miklós választott győri püspököt	EP
4.	84.	Jakab	1311. 10. 10.	o	MDA I. 195–196. (253. sz.)	I. Károly a pápa védelmét kéri a pápától Zára városa számára	D

Ügy sor-száma	A személyek adattári sorszáma	Követ(ek)	Dátum	Levéltári jelzet	Kiadás / Regesztza	Tartalom	Az ügy jellege
5.	88.	János	1313. 08. 01.	AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 187, ep. 581.	THEINER I. 443–444. (DCLXXIX. sz.) AOkt. III. 160. (350. sz.) ²⁴⁶⁸	V. Kelemen semmissé teszi Miklós dömösi prépost megválasztását a váci püspökség élére	EP
6.			1317. 07. 03.	AAV Reg. Vat., vol. 109, fol. 173v	THEINER I. 458–459. (DCLXXXII. sz.) AOkt. IV. 192–193. (507–510. sz.)	XXII. János Pétert nevezi ki boszniai püspökké	EP
7.	123. és 164.	Jánki László, Péter	1317. 07. 07.	AAV Reg. Vat., vol. 109, fol. 173r; ep. 680.	THEINER I. 456. (DCCCIX. sz.) AOkt. IV. 194. (513. sz.)	XXII. János I. Károly kérésére engedé- lyezi Berke fia Jánosnak a fehérvári pré- postság és küllői főesperesség egy- idejű viselését	EP
8.			1317. 08. 15.	AAV Reg. Vat., vol. 66, ep. 3481.	THEINER I. 459. (DCXCIV. sz.) AOkt. IV. 205–207. (544–550. sz.)	XXII. János megerősíti Lászlót a kaloccai érsekségben	EP
9.	31.	Telegdi Csanád	1320. 07. 01.	AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 973	THEINER I. 465–466. (CCCCLXXI. sz.) AOkt. V. 315–316 (819–822. sz.)	XXII. János I. Károly király kérésére meg- erősíti Szécsi András választott erdélyi püspököt a tisztségében	EP

2468 Az Anjou-kori oklevéltárban a dokumentum hibásan az 1312-es évnél szerepel.

Ügy sor- száma	A sze- mélyek adattári sorszám	Követ(ek)	Dátum	Levéltári jel- zet	Kiadás / Regesza	Tartalom	Az ügy jellege
10.				AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 977.	THEINER I. 470–471. (DCCXIV. sz.) AOkt. V. 317. (823– 826. sz.)	XXII. János közli Frigyes vál. római ki- rályal, Lipót ausztriai herceggel, Já- nos cseh és Ulászló lengyel királyokkal I. Károly győzelmét a skizmatikusok fe- lett és bízta át őket a magyar király támogatására	D
11.				AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 965.	THEINER I. 467. (DCCVII. sz.) AOkt. V. 318 (827. sz.)	XXII. János pápa házassági <i>dispensatiót</i> ad I. Károly és a vele negyedfokon ro- konságban lévő hölgy számára	D
12.	31.	Telegdi Csanád	1320. 07. 02.	AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 969.	THEINER I. 468–469. (DCCX–DCCXI. sz.) AOkt. V. 319 (830– 831. sz.)	XXII. János pápa I. Károly kérésére ürese- dés esetén kanonokságot és prebendát ad a váradi egyházban Mihály váradi ka- nonoknak (executorok a telegdi, bihari és békési főesperesek)	EP
13.				AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 967.	THEINER I. 467–468. (DCCIX. sz.) AOkt. V. 319 (829. sz.)	XXII. János pápa, Csanád váradi prépost kérésére azokban az egyházakban, ahol oltárokat alapított, a váradi egyházban kanonokságot és prépostságot állított az egyházak védőszentjeinek ünnepén v. bármely Mária ünnepen oda érkezők- nek 60 napot, az ünnep nyolcadán érke- zőknek 40 napot bűnbocsánatot ad	SZ
14.				AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 966.	THEINER I. 467. (DCCVIII. sz.) AOkt. V. 318. (828. sz.)	XXII. János megengedi I. Károlynak, hogy gyóntatót válasszon, aki gyónás után feloldozhatja	SP

Ügy sor- száma	A sze- mélyek adattári sorsszám	Követ(ek)	Dátum	Levéltári jel- zet	Kiadás / Regeszta	Tartalom	Az ügy jellege
15.			1320. 07. 03.	AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 968.	THEINER I. 469. (DCCXII. sz.) AOkt. V. 320. (834– 835. sz.)	XXII. János pápa I. Károly kérésére ürese- dés esetén kanonokságot és prebendát ad <i>Cantor dict.</i> Pál váradi kanonok- nak a váradi egyházban (executorok a váradi prépost, a telegdi és tordai főesperesek)	EP
16.				AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 976.	THEINER I. 470. (DCCXIII. sz.) AOkt. V. 322. (838. sz.)	XXII. János pápa I. Károly kérésé- re üresedés esetén kanonokságot és prebendát ad András fia László erdélyi kanonoknak az erdélyi egyházban (executorok a váradi prépost, a telegdi és tordai főesperesek)	EP
17.	31.	Telegdi Csanád	1320. 07. 04.	AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 982.	AOkt. V. 322. (839– 840. sz.)	XXII. János pápa I. Károly kérésére ürese- dés esetén kanonokságot és prebendát ad <i>Frit dict.</i> Jánosnak az erdélyi egy- házban (executorok a váradi prépost, a telegdi és tordai főesperesek)	EP
18.				AAV Reg. Vat., vol. 70, fol. 417v, ep. 974, (AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 478)	THEINER I. 471. (DCCXV. sz.) AOkt. V. 327. (855. sz.)	XXII. János pápa felmenti András vá- lasztott erdélyi püspököt a pápai ud- varban való felszentelés kötelezettsége alól	EP
19.			1320. 07. 16.	AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 970.	THEINER I. 469. (DCCXII. sz.) AOkt. V. 320. (832– 833. sz.)	XXII. János pápa I. Károly kérésére kano- nokságot és prebendát ad az erdélyi egy- házban Miklós erdélyi alvajda fia, Miklós számára (executorok a váradi prépost, a telegdi és a tordai főesperesek)	EP

Ügy sor- száma	A sze- mélyek adattári sorszám	Követ(ek)	Dátum	Levéltári jel- zet	Kiadás / Regesza	Tartalom	Az ügy jellege
20.	181.	Rogierius	1323. 12. 18.	AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78. ep. 926–927.	LSC J XXII (France) II. 426. (1890. sz.)	XXII. János értesíti I. Károly magyar ki- rályt és Klemencia özvegy francia ki- rálynét, hogy leveleiket Rogerius do- monkos szerzetes kézbesítette a pápai udvarba	EP
21.				AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 212–213. (AAV Reg. Av. 20, fol. 175r)	THEINER I. 493. (DCCL–DCCLII. sz.) AOkt. VII. 277. o. (596–597. sz.)	XXII. János engedélyezi, hogy I. Ká- roly és Erzsébet királyné gyóntatót válasszon	SP
22.			1323. 11. 24.	AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 216. (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 175r)	THEINER I. 494. (DCCLIV. sz.) AOkt. VII. 278. (601. sz.)	Doncs zólyomi ispán, felesége, fiai és fa- miliárisai engedélyt kapnak mise mon- datására még az egyházi tilalom alatt álló templomokban is	SZ
23.	38.	Doncs		AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 214. (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 175r)	THEINER I. 493. (DCCLII. sz.) AOkt. VII. 277. (598– 599. sz.)	Doncs és felesége, Klára engedélyt kap, hogy három évre gyóntatót válasszanak	SZ
24.				AAV Reg. Vat., vol. 76, ep. 215. (AAV Reg. Aven., vol. 20, fol. 175r)	THEINER I. 493. (DCCLIII. sz.) AOkt. VII. 278. (600. sz.)	XXII. János engedélyt ad Doncsnak, hogy az általa kiválasztott temetőbe temet- kezhesen, még akkor is, ha a temető egyházi tiltás alatt áll	SZ
25.			1323. 12. 18.	AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78r–v, ep. 924.	THEINER I. 494. (DCCLV. sz.) AOkt. VII. 307. (668. sz.)	XXII. János felmenti Doncs zólyomi is- pánt a Szent Sír meglátogatására tett es- küje alól; a király figyelembe ajánlja Ja- kab zágrábi püspököt	SZ, EP

Ügy sor-száma	A szemé-lyek adattári sorszáma	Követ(ek)	Dátum	Levéltári jel-zet	Kiadás / Regesztza	Tartalom	Az ügy jellege
26.	124.	Kaboli László	1325. 09. 13.	AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 258v, ep. 1530.	THEINER I. (DCCLXXI. sz.) AOkt. IX. 225. (405. sz.)	XXII. János elutasítja I. Károly kérését a Magyar Királyság szomszédságában élő pogány népek elleni harc támogatására vonatkozóan	D
27.				AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 258v–259r; ep. 1531.	THEINER I. 501–502. (DCCLXXII. sz.) AOkt. IX. 236. (426. sz.)	XXII. János gratulál I. Károlynak fia születéséhez	D
28.	124.	Kaboli László	1325. 09. 01.	AAV Reg. Vat., vol. 79, ep. 2095.	THEINER I. 500. (DCCLXVIII. sz.) AOkt. IX. 215. (383. sz.)	XXII. János pápa búcsút engedélyez azoknak, akik az I. Károly által a Vise-grádon Keresztelő Szt. János tiszteletére alapított templomot bizonyos ünnepeken felkeresik	SP
29.				AAV Reg. Vat., vol. 79, ep. 2096	THEINER I. 500. (DCCLXI. sz.) AOkt. IX. 216. (384. sz.)	XXII. János pápa I. Károlynak és Erzsébet királynénak megengedi, hogy nagyböjt idején és más böjti napokon szükség esetén tej- és húsételeket fogyasszanak	SP
30.				AAV Reg. Vat., vol. 79, ep. 2097	THEINER I. 502. (DCLXXI. sz.) AOkt. IX. 216. (385. sz.)	XXII. János pápa I. Károly kérésére megengedi, hogy a királyt, követőit és familiárisait az addig pápai feloldozáshoz kötött, kiközösítéssel járó bűnök alól a király gyóntatója oldozhassa fel. A pápa az alábbi bűnökre engedélyezi a feloldozást: az egyházak lerombolása, felgyújtása, kirablása és kifosztása, a papok elleni erőszakos cselekedetek	SP

Ügy sor-száma	A személyek adatai sorszáma	Követ(ek)	Dátum	Levéltári jelzet	Kiadás / Regesza	Tartalom	Az ügy jellege
31.	58.	György	1325. 02. 09.	AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 58r, ep. 446.	THEINER I. 498–499. (DCCCLXIII. sz.) AOKt. IX. 36. (46. sz.)	XXII. János pápa felszólítja I. Károlyt, hogy a kiközösített Bajor Lajost semmilyen formában ne támogassa	D
32.			1327. 12. 03.	AAV Reg. Vat., vol. 85, ep. 110.	THEINER I 519. (DCCC. sz.) AOKt. XI. 262. (559. sz.)	XXII. János megadja a <i>dispensatiót</i> I. Károly fia, László és János cseh király lánya, Anna között kötendő házassághoz	D
33.	52.	Kaproncai Gergely	1331. 01. 06.	AAV Reg. Vat., vol. 98, fol. 203v ep. 440.	THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.) AOKt. XV. 12. (12. sz.)	XXII. János Kaproncai György fia Péter zágrábi kanonoknak I. Károly kérésére prebendát ad a zágrábi egyházmegyében (<i>executorok</i> a zágrábi Szűz Mária-monostor apátja, a háji prépost és a liège-i egyház főesperese)	SZ
34.				AAV Reg. Vat., vol. 98, fol. 241r, ep. 533.	THEINER I. 533. (DCCCXXV. sz.) AOKt. XV. 16. (21. sz.)	XXII. János Kaproncai György fia Gergely becsényi főesperesnek I. Károly kérésére zágrábi kanonokságának és prebendájának megtartása mellett a háji prépostságot adja (<i>executorok</i> a nothingami és a gercsei főesperesek, valamint a titeli prépost)	SZ
35.			1331. 01. 10.	AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 999.	AOKt. XV. 18. (24. sz.) LC J XXII. X. 115. (52292. sz.)	XXII. János Kaproncai Gergelynek Zágráb egyházmegyei kanonokságot és a becsényi főesperességet adja; lemondítja a hájszentlőrinci prépostságról ²⁴⁶⁹	SZ

2469 Az eggyel feljebbí pápai levél ismeretében valószínűleg tévesen kiadott dokumentumról van szó.

Ügy sor- száma	A sze- mélyek adattári sorszáma	Követ(ek)	Dátum	Levéltári jel- zet	Kiadás / Regesza	Tartalom	Az ügy jellege
36.	52.	Kaproncai Gergely	1332. 07. 20.	AAV Reg. Vat., vol. 102, ep. 1244.	LC J XXII. XI. 236 (57819. sz.)	XXII. János pápa I. Károly kérésére meg- engedi Kaproncai Gergely háji prépost- nak, királyi káplánnak, hogy javadalma- iból származó bevételeit távollétében is három éven át élvezhesse; ezt közli a fe- hérvári préposttal	SZ
37.	159.	Pál	1331. 02. 15.	AAV Instr. Misc. 1173.	FRANKÓI TT 1898. 385–386. (II. sz.)	XXII. János tudatja I. Károllyal, hogy üzenetét Pál Ágoston-rendi szerzetes- től megkapta; kéri a királyt, hogy a Jo- hanna és András között köteendő házas- ság sikerének érdekében – ha szükséges – mondjon le a salernói hercegségre és szentangyalhegyi fejedelemségre tá- masztott igényéről	D
38.			1331. 02. 19.	AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 823.	AOKt. XV. 37. (64. sz.)	XXII. János Pált teszi nándorfehérvári püspökké	EP
39.	159.	Pál	1332. 03. 09.	AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1388.	THEINER I. 549–550. (CCCLVII. sz.), 553– 554. (DCCCLXV. sz.) EO II. 271–272. (740. sz.)	XXII. János a nándorfehérvári püspök fennhatósága alá rendeli a kolozsmo- nostori apátságot	EP
40.			1332. 07. 15.	?	THEINER I. 591. (DCCCLXXVI. sz.)	XXII. János a magyar király leveleit kö- vetétől, Pál nándorfehérvári püspöktől megkapta, választat ugyanazzal a követ- tel megküldi	D
41.	89.	János	1331. 08. 05.	MNL-OL DF 291665	THEINER I. 544. (DCCCXLIV. sz.) AOKt. XV. 182. (314. sz.)	A királyi követ beszámolt XXII. Já- nosnak a magyar király tatárok elleni győzelmről	D

Ügy sor- száma	A sze- mélyek adattári sorszám	Követ(ek)	Dátum	Levéltári jel- zet	Kiadás / Regesztá	Tartalom	Az ügy jellege
42.	26.	Chama	1332. 02. 23.	AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 765.	LC J XXII. XI. 144. (56507. sz.)		
43.	196.	Taphan de Harazti	1332. 02. 23.	AAV Reg. Vat., vol. 101. ep. 767.	LC J XXII. XI. 144. (56509. sz.)	XXII. János egyszeri, teljes bűnbocsá- natban részesíti a címzetteket halála óráján	SZ
44.	47.	Gedeth de Hetes	1332. 02. 23.	AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 773.	LC J XXII. XI. 144. (56511. sz.)		
45.	74.	Dénes fia István	1332. 02. 23.	AAV Reg. Vat., vol. 101, ep. 768.	THEINER I. 546. (DCCCXLIX. sz.) LC J XXII. XI. 44. (56510. sz.)	XXII. János engedélyezi Dénes fia Ist- ván esztergomi lovagnak, hogy részt ve- gyen a Szentföldre indítandó keresztes hadjáratban	SZ
46.	70.	István	1332. 04. 29.	AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 325v, ep. 1540.	THEINER I. 552. (DCCCXLII. sz.)	„... pro certis negotiis...”	D (?)
47.	193.	Tamás	1332. 04. 29.	AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 325v, ep. 1540.	THEINER I. 552. (DCCCXLII. sz.)	„... pro certis negotiis...”	D (?)

Ügy sor- száma	A sze- mélyek adattári sorszáma	Követ(ek)	Dátum	Levéltári jel- zet	Kiadás / Regesztá	Tartalom	Az ügy jellege
48.				AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 245 (274v), ep. 1279.	THEINER I. 588. (DCCCLXX. sz.)	XXII. János levele Róbert nápolyi királynak az András és Johanna házasságáról szóló tárgyalásokról	D
49.	66.	Humbert de Cholay	1332. 06. 10.	AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 256 (286r), ep. 1327.	VA 533. (1545a)	A pápa engedélyei Humbert de Cholay számára, hogy szabadon megválaszthatja gyóntatóját, amikor csak szükséges, aki felmentheti minden bűn alól, kivéve azokat, amelyek a Szentszék döntéskörébe tartoznak.	SZ
50.				AAV Reg. Vat., vol. 116, fol. 256 (286r), ep. 1328.	VA 533. (1545b)	Halála idején egyszeri, teljes bűnbocsá- natban részesülhet gyóntatója révén.	SZ
51.			1332. 06. 17.	AAV Reg. Vat., vol. 116, ep. 1296.	FRANKÓI TT 1898. 390–391. (VIII. sz.)	XXII. János levele II. Humbert-nek a ná- polyi-magyar tárgyalásokról, amelyben említi követének Humbert de Cholay- nak a megérkezését	D
52.	52.	Kaproncai Gergely ²⁴⁷⁰	1337. 09. 01.	AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 161, fol. 9r. AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 155r.	GÖLLER 1920. 63. CAMERALIA I. 200. (347. sz.) –	Kaproncai Gergely császári prépost Kál- mán győri püspök nevében megfizette a <i>commune servitiumot</i>	EP

2470 A magyar király követeként egy későbbi forrás említi: 1338. 04. 14.: AAV Reg. Vat., vol. 126, fol. 56r; ep. 83 (AAV Reg. Aven., vol. 85, fol. 189; MNL-OL DF 291720); THEINER I. 621. (DCCCCXXXIV. sz.); AOKt. XXII. 116–117. (177. sz.); LC B XII. II. 99. (6275. sz.)

4. táblázat: Niccolò Boccasini legátusi jogosítványai²⁴⁷¹

#	Levéltári jelzet (AAV Reg. Vat. 50.)	Facultas	Kiadás
I. A legáció szervezeti keretei			
1.	fol. 116, ep. XVI.	Kíséretének tagjai egyházi javadalmak bevételeit a legáció ideje alatt is élvezhetik	RB VIII. III. 280. (4339. sz.)
2.	fol. 116r-v, ep. XVII.	A legátusi megbízásából ne származzon semmilyen kára	RB VIII. III. 281. (4340. sz.)
3	fol. 116v, ep. XXII.	A szolgálatba lépő ferenceseknek és domonkosoknak (vagy e rendekbe belépni készülő személyeknek) engedélyezheti a lovaglást és a hús fogyasztását	RB VIII. III. 281. (4345. sz.)
4.	fol. 117, ep. XXVII.	Visszatérhet legációjának területére, még ha előzőleg el is hagyta azt	RB VIII. III. 282. (4350. sz.)
5.	fol. 117, ep. XXVIII.	A neki járó <i>procuratio</i> kat távollétében is beszedetheti	RB VIII. III. 282. (4351. sz.)
6.	fol. 117, ep. XXIX.	A neki járó <i>procuratio</i> kat bármely egyházi személytől – <i>privilegium</i> vagy <i>indulgentia</i> ellenére – követelheti	RB VIII. III. 283. (4352. sz.)
7.	fol. 117v, ep. XXXI.	Szabadon utazhat, ahogyan jónak látja ²⁴⁷²	RB VIII. III. 283. (4354. sz.)
8.	fol. 118, ep. XLI.	Három alkalmas személynek közjegyzőséget adhat	RB VIII. III. 285. (4364. sz.)
II. Jogszolgáltatás			
9.	fol. 116v, ep. XVIII.	Legációja területén bármely egyházi vagy világi személy ellen egyházi büntetést alkalmazhat	RB VIII. III. 281. (4341. sz.)
10.	fol. 116v, ep. XXI.	Legációja területén felmentheti azokat, akiket pápai kiküldött bírók vagy azok delegáltjai közösfettek ki	RB VIII. III. 281. (4344. sz.)

2471 A jogosítványok túlnyomó része 1301. 05. 13-án kelt, az ettől eltérő kiadási dátumot lábjegyzetben jeleztem.

2472 A *facultas* a szabad, megkötések nélküli utazást az érvényes zsinati szabályozás ellenére (*constitutione generalis concilii non obstante*) biztosította a legátusnak. A pápai dokumentum itt a III. Lateráni Zsinat (1179) 4. kánonja alól vonja ki a küldöttet; ez ugyanis igyekezett megóvni a túl nagy kíséréssel utazó küldöttek elszállásolásának költségétől más egyháziakat, illetve a híveket, ezért – többek között – korlátozta az alkalmazható lovak számát. Egy bíboros ennek megfelelően nem utazhatott huszonötnél több lóval. HEFELE V/2. 1913. 1091 – 1092.

#	Levéltári jelzet (AAV Reg. Vat. 50.)	Facultas	Kiadás
11.	fol. 117, ep. XXIV.	Az Apostoli Szék által biztosított engedményeket megvonhatja világi egyház azon tagjaitól, akik nem engedelmeskednek neki	RB VIII. III. 281. (4347. sz.)
12.	fol. 117, ep. XXVI.	Felmentheti a bármilyen rendű, szimóniát elkövető személyeket	RB VIII. III. 282. (4349. sz.)
13	fol. 117, ep. XXX.	Azokat a hatalmakat – akár világiak, akár egyháziak – akik ellenállnak neki, minden, az Apostoli Széktől kapott privilegiumtól és engedménytől megfoszthatja	RB VIII. III. 283. (4353. sz.)
14.	fol. 117v, ep. XXXV.	Felmentheti azon személyeket, akik kiközösítés alatt vettek fel (vagy vesznek fel legációja idején) egyházi rendet, végeztek szentségeket vagy szentelményeket	RB VIII. III. 284. (4358. sz.)
15.	fol. 117v, ep. XXXVI.	Elmozdíthatja a tisztségüket és javadalmait nem a kánonoknak megfelelően betöltőket	RB VIII. III. 284. (4359. sz.)
16.	fol. 117v, ep. XXXVII.	Felmentést adhat törvénytelen származás alól	RB VIII. III. 284. (4360. sz.)
17.	fol. 118r, ep. XXXIX.	Egyházi büntetéssel kényszeríthet bármely egyházi személyt arra, hogy az általa kijelölt küldötteket segítse	RB VIII. III. 285. (4362. sz.)
18.	fol. 118, ep. XLIII.	Négy személy részére házassági <i>dispensatiót</i> adhat negyedfokú rokonság esetén	RB VIII. III. 286. (4366. sz.)
19.	fol. 283v, ep. XXX.	Legációja területén felmentheti a <i>Clericos laicos</i> ellen vétőket ²⁴⁷³	RB VIII. III. 662. (5028. sz.)
20.	fol. 283v, ep. XXXII.	Felmentheti azokat a világi egyháziakat és szerzeteseket, akik <i>interdictum</i> alatt álló helyen miséztek ²⁴⁷⁴	RB VIII. III. 663. (5030. sz.)
III. Egyházszervezet			
21.	fol. 283v, ep. XXXI.	Legációja területén megreformálhatja a kolostorokat ²⁴⁷⁵	RB VIII. III. 663. (5029. sz.)

2473 Ez a *facultas* 1302. 05. 05-én kelt.

2474 A legtöbb *facultastól* eltérően 1302. 05. 05-i dátummal.

2475 A legtöbb *facultastól* eltérően 1302. 05. 05-i dátummal.

#	Levéltári jelzet (AAV Reg. Vat. 50.)	Facultas	Kiadás
22.	fol. 117v, ep. XXXIV.	Száz személynek egyházi javadalmat adhat, ha a javadalom az Apostoli Szék adományozási körébe tartozik	RB VIII. III 284. 4357.
23.	fol. 118, ep. XLII.	Rendelkezhet az olyan egyházi javadalmakról, amelyek a legációja területén és idején üresednek meg, és a lateráni zsinat határozatait ²⁴⁷⁶ szerint a pápa adományozási jogkörébe tartoznak	RB VIII. III 285. (4365. sz.)
24.	fol. 118v, ep. XLVI.	A szolgálatában álló egyházi személyek elhalálózása esetén azok javadalmait másra átruházhatja	RB VIII. III 286. (4369. sz.)
IV. Spirituális engedmények			
25.	fol. 116v, ep. XIX.	Megválaszthatja a gyóntatóját	RB VIII. III 281. (4342. sz.)
26.	fol. 118v, ep. XLVII.	Szabadon végrendelkezhet	RB VIII. III 286. (4370. sz.)
27.	fol. 116v, ep. XX.	Legációja idején évente egy nemes asszonynak engedélyezheti bármely rend monostorába való belépését	RB VIII. III 281. (4343. sz.)
28.	fol. 117v, ep. XXXII.	Azon alkalmakkor, amikor Isten igéjét hirdeti – ha oltárt, egyházat vagy apácákat szentel fel – száz nap, vagy különleges esetben egy év és negyven nap bűnbocsánatot hirdethet	RB VIII. III 283. (4355. sz.)
29.	fol. 117, ep. XXV.	A bűneiket megbánóknak vagy vezeklőknek három vagy négy évre 10, 20, 30 vagy 40 napi bűnbocsánatot adhat	RB VIII. III 282. (4348. sz.)
30.	fol. 117v, ep. XXXIII.	Felmentheti azokat a személyeket, akik kiközösítés alatt állva, felmentést nem kérve végeztek szentségeket, szentelményeket vagy vettek fel szentségeket ²⁴⁷⁷	RB VIII. III 283. (4356. sz.)
31.	fol. 118, ep. XL.	Keresztes hadjáratot hirdethet az eretnkség ellen és világi hatalom segítségét veheti igénybe	RB VIII. III 285. (4363. sz.)

2476 A pápai dokumentum a IV. Lateráni Zsinatra (1215) utal. HEFELE V/2. 1913. 1354–1358; különösen a 26. és 29. kánonok.

2477 A kiközösítésről (*excommunicatio*) és hatásairól ld. ERDŐ 1991. 493–495.

#	Levéltári jelzet (AAV Reg. Vat. 50.)	Facultas	Kiadás
32.	fol. 118, ep. XLIV.	A legációja területén <i>interdictum</i> alatt álló helyeken is (hangosan) ²⁴⁷⁸⁾ misézhet	RB VIII. III 286. (4367. sz.)
33.	fol. 118, ep. XLV.	Megérkezését követően először – legációja területén és azon kívül is – (hangosan) misézhet az <i>interdictum</i> alatt álló helyeken	RB VIII. III 286. (4368. sz.)

5. táblázat: A Boccasini legációja (1301–1303) során kiadott dokumentumok²⁴⁷⁹

#	Dátum	Eredeti dokumentum	Kiadás	Az ügy jellege	Tartalom
1.	1301. 10. 31.	MNL-OL DF 283847	AO I. 15–16.	Jogszolgáltatás	A pannonhalmi apát felhatalmazása azon somogyi nemesek kiközösítésére, akik a neki járó tizedet nem fizetik
2.	1301. 11. 03.	MNL-OL DF 264131	MES II. 499.	Egyházszervezet	A legátus megbízza Jakab (Olaszi) és Márton (Mátéfalva) plébánosokat, hogy a szepesi prépost-választás megerősítése ügyében minden érdekelten idézzenek meg ²⁴⁸⁰
3.	1301. 11. 14.	o	<i>Tudománytár</i> IX. 61–65. ²⁴⁸¹	Egyéb	Albertino Morosini kérésére a legátus átiratja János kalocsai érsek és III. András korábbi privilégiumait

2478 Az egyházi tilalom (*interdictum*) alól adott mentesség egyik visszatérő eleme az a jog, hogy az érintett zárt kapuk mögött, harangszó nélkül, csendesén misézhet. Az *interdictum*ra ld. Erdő 1991. 495–496.

2479 A táblázat elkészítésekor a Kiss Gergely és Kovács Viktória által közölt táblázatokból indultam ki. Ezeket ld. Kiss 2010a. 113; Kovács 2013a. 62–63. (4. sz. melléklet)

2480 A szepesi káptalan dekrétumát Pál kalocsai prépost megválasztásáról 1301. 09. 20-i dátummal ld. MNL-OL DF 272735.

2481 Teljes átiratú kiadás, Fejér (Fejér VIII/7. 25. /V. sz./) az átirat oklevelek szövegét nem közli.

#	Dátum	Eredeti dokumentum	Kiadás	Az ügy jellege	Tartalom
4.	1301. 11. 18.	MNL-OL DF 272686	FEJÉR VI/2. 318–319. (regeszta)	Jogszolgáltatás	A budai zsinaton a legátus <i>excommunicatio</i> vagy <i>interdictum</i> alkalmazását írja elő az egyházi tulajdonság jogtalanul elfoglaló személyek vagy közösségek ellen
5.	1301. 12. 30.	MNL-OL DF 272113 ²⁴⁸²	BTOE I. 353.	Jogszolgáltatás	A legátus felszólítja Albertet, a budavári Szűz Mária-egyház plébánosát, hogy bizonyos budai világiakat (Prenner dict. Kunch, Peturmannus, Tym, Detricus és Márton) egyházi büntetéssel kényszerítse rá a veszprémi püspöknek járó, bizonyos tizedek bérletéért járó összegek megfizetésére
6.	1301. 12. 30.	MNL-OL DF 272113 ²⁴⁸³	BTOE I. 353–354.	Jogszolgáltatás	A legátus felszólítja Albertet, a budavári Szűz Mária-egyház plébánosát, hogy bizonyos budai világiakat (Hermannus, Morhan és mások) egyházi büntetéssel kényszerítse rá a veszprémi püspöknek járó tizedek megfizetésére
7.	1302. 01. 24.	MNL-OL DF 207117	Pannonhalmi II. 348–349.	Egyéb	Megegyezés a pozsonyi prépost és a panonnhalmi apát között a legátus kúriájában, a Dénes nevű faluban emelt kápolna feletti joghatóságért folyt perben
8.	1302. 01. 24.	MNL-OL DF 264132	MES II. 502.	Egyházszervezet	A legátus parancsára kiadott oklevél, amely szerint a székesi prépost megválasztásának joga a káptalant illeti, a megerősítést pedig az esztergomi érsek végzi.
9.	1302. 02. 20.	?	MES II. 503–504.	Egyházszervezet	A legátus utasítja a székesi Szűz Mária monostor apátját, hogy a székesi prépostságot elfoglaló Felician fia Miklóst és az őt segítő világiakat közöstse ki

2482 Albertplébános 1302. 02. 16-i átiratában.

2483 Albert plébános 1302. 02. 16-i átiratában.

#	Dátum	Eredeti dokumentum	Kiadás	Az ügy jellege	Tartalom
10.	1302. 02. 20.	o	Mon Vat I/2. 315–316.	Egyéb	A legátus kúriájában kiadott oklevél, amely szerint Angelus de Narnia képviselője, Nicolaus Raynerii de Interamne hat évre átengedi a nyitrai főesperesség jövedelmét László barsi főesperesnek, amelyért utóbbi évi tíz márká ezüst megfizetését ígéri ²⁴⁸⁴
11.	1302. 03. 07.	MNL-OL DL 1634	MES II. 504–505.	Jogszolgáltatás	A legátus felszólítja Abba comes fia Abba comest, hogy a nagyszombati várban ne követeljen tizedet a kláriszák nagyszombati Szűz Mária-monostortól
12.	1302. 04. 03.	o	<i>Kodeks Mazowieckiego</i> 37. (XLVIII. sz.); AOkt. II. 126–127. (194. sz.)	Egyházszervezet	A legátus megerősíti a Wolkmar (<i>Volcmarus</i>) plocki kanonok plocki káptalan javára tett adományát
13.	1302. 05. 21.	MNL-OL DL 105998	AOkt. I. 137–138. (220. sz.); FEJÉR VIII/1. 138–139. (LIV. sz.)	Jogszolgáltatás	A legátus utasítja a Szent István király kereszties konvent magiszterét, a pestújhegyi és pesti egyházak plébánosait, hogy járjanak el az óbudai Szt. Péter-egyház jogainak védelmében, ugyanis a budavári <i>rector</i> és polgárok (<i>universitas</i>) akadályozzák az előbb említett prépostot a neki járó dunai várnok beszedésében
14.	1302. 05. 21.	A kiadás szerint Poznań. Archiv. Capituli II. 23.	<i>Kodeks Wielkopolski</i> II. 208–209. (852. sz.); AOkt. I. 138. (221. sz.)	Egyházszervezet	A legátus megerősíti a poznaí káptalan és a domonkos apácák megállapodását, amely szerint a káptalan az apácáktól sem Sokolniki, sem pedig az általuk megművelt földek vagy a hozzájuk tartozó falvak után nem fog tizedet követelni.
15.	1302. 05. 22.	o	MES II. 509–510.	Egyházszervezet	A legátus utasítja a ciszterci Szűz Mária-monostor apátját, hogy idézze meg a szepesi prépostság elfoglalásáért a budai zsinaton kiközösített Felicián fia Miklós esztergomi kanonokot

2484 A képviselő 1301. 05. 25-i kinevezésének későbbi átiratát ld. Mon Vat I/2. 346; AOkt. I. 62. (47a. sz.)

#	Dátum	Eredeti dokumentum	Kiadás	Az ügy jellege	Tartalom
16.	1302. 05. 29.	Wiener Stadt- und Landesarchiv, AT-WSLA HAUrk 37.	<i>Quellen zur Geschichte Wien</i> II/1. 10. (37. sz.) ²⁴⁸⁵	Spirituális engedély	A legátus 40 napi bűnbocsánatot ad a bécsi Szűz Mária-kápolnának
17.	1302. 06. 03.	Má: MNL-OL DF 277827	AOkt. I. 142. (230. sz.)	Egyházszervezet	A domonkosok kiváltságainak megerősítése
18.	1302. 06. 16.	SK-AMB (Archív hlavného mesta SR Bratislavy) 437/1 ²⁴⁸⁶	o	Egyházszervezet	A legátus rendelkezik a ferencesek kiváltságairól ²⁴⁸⁷
19.	1302. 07. 18.	o	Smičiklas VIII. 29–30.	Spirituális engedély	A legátus 40 napi bűnbocsánatot ad a Zára város falain kívül lévő mellei Szűz Mária-kolostornak
20.	1302. 10. 12.	MNL-OL DF 253556	UGDS I. 226–227. (297. sz.)	Logszolgáltatás	A legátus utasítja Péter erdélyi püspököt: egyházi büntetéssel kényszerítse a segesvári <i>comest</i> , Vasmundust és fiát, Mihályt, hogy adjanak elégtételt az általuk megkárosított szebeni domonkosoknak és ferenceseknek
21.	?	MNL-OL DF 200084 ²⁴⁸⁸	AOkt. II. 118. (260. sz.)	A legáció szervezeti keretei	A legátus utasítja Benedek veszprémi püspököt, hogy a <i>procuratio</i> meg nem fizetése miatt függessze fel a somogyvári monostor szerzeteseit az egyházi tartásokban való részvétel alól, ill., ha a tartozásokat továbbra sem fizetik meg, közzösse ki őket

2485 Online hozzáférés: <https://www.monasterium.net/mom/AT-WSLA/HAURk/37/charter?q=ostia>, letöltés 2020. 01. 27.

2486 Online hozzáférés: <http://monasterium.net/mom/SK-AMB/437/1/charter>, letöltés 2020. 01. 28.

2487 Az oklevélről évszám nélkül, összefoglalóan ír Pór 1885. 402; és Pór alapján Kovács 2010. 25.

2488 Jakab somogyvári apát 1307. 11. 26-i oklevele tudósít a korábbi eseményekről.

#	Dátum	Eredeti dokumentum	Kiadás	Az ügy jellege	Tartalom
22.	1303. 01. 28.	Má: MNL-OL DF 277827	AOkt. I. 195–196. (351. sz.)	Egyházszervezet	A domonkosok jogainak védelme
23.	1303. 02. 17.	AT-HHStA SbgE AUR 1303 II 17.	o	A legáció szervezeti keretei	Haladék a salzburgi érsek, prépost és káptalan számára a legátusnak járó <i>procuratio</i> befizetésére ²⁴⁸⁹
24.	1303. 03. 12.	AT-HHStA SbgE AUR 1303 III 12.	o	A legáció szervezeti keretei	Elismervény, mely szerint salzburgi érsek, prépost és káptalan teljesítette a legátusnak járó <i>procuratio</i> befizetését ²⁴⁹⁰
25.	1308. 03. 11.	AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 85v.	RC V. Appendices I. 349. sz.	A legáció szervezeti keretei	Bertrandus pápai kamarás megbízta Teofil esztergomi prépostot, hogy oldozza fel a kiközösítés alól a turóci konventet, mivel utólag kiegyenlítették a Boccasini bíboros legátusi <i>procuratio</i> jából fennmaradt tartozásukat ²⁴⁹¹

2489 Online hozzáférés: http://monasterium.net/mom/AT-HHStA/SbgE/AUR_1303_II_17/charter, letöltés 2020. 02. 13.

2490 Online hozzáférés: http://monasterium.net/mom/AT-HHStA/SbgE/AUR_1303_III_12/charter?q=ostia, letöltés 2020. 04. 01.

2491 Kiss 2020. 8.

6. táblázat: Boccasini magyarországi kíséretének tagjai

#	Adattári szám	Név	A bíborosi <i>familiában</i> betöltött tisztség	A legáció során betöltött funkció	Egyéb
1.	4.	Altegradus de Lendenaria	kancellár	általános ügyhallgató	pápai káplán, padovai főesperes, mindkét jog <i>doctora</i> ²⁴⁹²
2.	155.	Nicolaus Raynerii de Interamne	familiáris	pápai és bírodalmi közjegyző ²⁴⁹³	
3.	113.	Johannes Rustici de Tuderto		bírodalmi közjegyző ²⁴⁹⁴	
4.	112.	Johannes Fredoli de Regium		közjegyző ²⁴⁹⁵	

7. táblázat: Gentilis de Monteflorum kísérete magyarországi legációja során

#	Adattári szám	Név	Tisztség a bíboros kúrtájában	A legátus által kezelt ügyekben betöltött funkció	A legáció alatt viselt egyházi hivatal
1.	182.	Rogerus Mathei de Monteflorum	palotagróf, <i>domicellus</i> ²⁴⁹⁶		
2.	25.	Bonunsegna de Perusia	kamarás	ügyhallgató	ravennai kanonok, mindkét jog doktora ²⁴⁹⁷

2492 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 207117; Boleszló esztergomi érsek 1324. 03. 25-i átiratában: MNL-OL DF 207133; *Pannonhalma* II. 348–349. (87. sz.); AOKlt. I. 112. (164. sz.); AO I. 21–22., valamint: 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 264132; MES II. 502. (535. sz.); AOKlt. I. 113. (165. sz.)

2493 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 264132; MES II. 502. (535. sz.); AOKlt. I. 113. (165. sz.); MON VAT I/2. 315–316; THEINER I. 432–433. (DCLXXII. sz.); AOKlt. I. 120. (182. sz.)

2494 1302. 01. 24.: 1302. 01. 24.: MNL-OL DF 207117; AO I. 21–22; AOKlt. I. 112. (164. sz.)

2495 1302. 02. 20.: MON VAT I/2. 315–316; THEINER I. 432–433. (DCLXXII. sz.); AOKlt. I. 120. (182. sz.)

2496 MON VAT I/2. 129., 331.

2497 MON VAT I/2. 19, 23., 127–152., 154–155., 257–258., 330.

#	Adattári szám	Név	Tisztség a bíboros kúriájában	A legátus által kezelt ügyekben betöltött funkció	A legáció alatt viselt egyházi hivatal
3.	80.	Jacobus de Sancto Genesio	kamarás, káplán		osimói kanonok ²⁴⁹⁸
4.	43.	Fredericus de Bononia	orvos és familiáris ²⁴⁹⁹		
5.	36.	Dionysius	káplán és penitenciárius		ferences rendi lektor ²⁵⁰⁰
6.	175.	Philippus de Sardinia	káplán és familiáris	általános ügyhallgató	mindkét jog doktora, oristanói kanonok ²⁵⁰¹
7.	55.	Guillelmus de Sanguineto	káplán és familiáris	pápai és birodalmi közjegyző, képviselő ²⁵⁰²	
8.	3.	Albertus (Albertinus) de Tribuscalibus de Parma	káplán és familiáris	pápai és birodalmi közjegyző	pármai lakos, dubicai főesperes ²⁵⁰³
9.	170.	Petrus de Lana de Bononia	káplán és familiáris		zárai ferences szerzetes ²⁵⁰⁴
10.	41.	Franciscus de Columba	káplán és familiáris		ciszterci szerzetes ²⁵⁰⁵

2498 MON VAT I/2. 71., 154., 156., 356., 374.

2499 MON VAT I/2. 43.

2500 MON VAT I/2. 375.

2501 MON VAT I/2. 18–23., 37., 38., 43., 46–53., 58., 60–98., 101–112., 114., 118., 127., 139., 154–177., 182., 187., 189., 196–256., 265–267., 298–300., 307–352., 355., 361., 407.

2502 MON VAT I/2. 31–33. (mint Lőrinc spalatói kanonok képviselője), 118–119., 306.

2503 MON VAT I/2. 23., 118., 157., 267. (mint dubicai kanonok), 337., 374; Pór TT 1886. 198–202., AOKlt. III. 25. (38. sz.).

2504 MON VAT I/2. 37., 43., 56., 349., 361.

2505 MON VAT I/2. 131; MNL-OL DF 238653; AOKlt. III. 59–60. (120. sz.).

#	Adattári szám	Név	Tisztség a bíboros kúriájában	A legátus által kezelt ügyekben betöltött funkció	A legáció alatt viselt egyházi hivatal
11.	171.	Petrus Gualterutii de Penna s. Johannes	káplán és familiáris		Thomasius neposa (31. sz.) ²⁵⁰⁶
12.	110.	Johannes de Monte S. Martini	káplán és klerikus ²⁵⁰⁷		
13.	114.	Johannes Ultramontanus	káplán és klerikus ²⁵⁰⁸		
14.	12.	Angelus de Assissio	káplán és klerikus ²⁵⁰⁹		
15.	186.	Salvus de Perusio	káplán és klerikus ²⁵¹⁰		
16.	111.	Johannes de Pontecurvo	káplán	kivonatoló, javító, pápai és birodalmi közjegyző ²⁵¹¹	
17.	46.	Gasparus de Montefia	káplán	ügyhallgató	comói kanonok, szatmári főesperes, erdélyi kanonok ²⁵¹²
18.	204.	Vannes (Johannes) de Aretio	káplán	általános ügyhallgató, képviselő	osimói és váradi kanonok ²⁵¹³

2506 MON VAT I/2. 403.

2507 MON VAT I/2. 351.

2508 MON VAT I/2. 351.

2509 MON VAT I/2. 351.

2510 MON VAT I/2. 351.

2511 MON VAT I/2. 43., 56., 88., 114., 118., 356., 460.

2512 MNL-OL DF 287826; AOklt. II. 305. (695. sz.); MON VAT I/2. 14., 37., 71., 98., 131., 157., 176.

2513 MON VAT I/2. 18., 23., 25., 33., 37., 43., 49., 71–72., 98., 100., 106., 114., 118., 127., 139., 154–177., 195., 193., 204., 264; BAV Vat. Lat. 4013, fol. 41v (különálló oklevél, utólag beragasztva); MON VAT I/2. 264–265. LX; AOklt. II. 268. (610. sz.).

#	Adattári szám	Név	Tisztség a bíboros kúriájában	A legátus által kezelt ügyekben betöltött funkció	A legáció alatt viselt egyházi hivatal
19.	106.	Johannes Anglicus filius Henrici Lepetit	káplán	pápai jegyző	osimói egyházmegyéből való ²⁵¹⁴
20.	179.	Renierius (Zucyus) de Collazone	káplán		todi egyházmegyéből való, gömöri / esztergomi főesperes ²⁵¹⁵
21.	108.	Johannes de Firmo	káplán ²⁵¹⁶		
22.	109.	Johannes (Vangolus), filius domini Jacobi de Mevania	<i>domicellus</i> , familiáris	írnok, helyettes képviselő, pápai és birodalmi közjegyző ²⁵¹⁷	
23.	174.	Philippus (Philippucius) de Cingulo	<i>domicellus</i> , familiáris	írnok, helyettes képviselő, pápai és birodalmi közjegyző	osimói egyházmegyéből való ²⁵¹⁸
24.	19.	Beraldutius de Firmo	<i>domicellus</i> , familiáris ²⁵¹⁹		
25.		Petrus de Assissio	<i>domicellus</i> ²⁵²⁰		

2514 Mon Vat I/2. 114., 118–119., 460–466; Pór TT 1886. 198–202.

2515 Mon Vat I/2. 361; MNL-OL DF 287826; AOKt. II. 305. (695. sz.).

2516 Mon Vat I/2. 377.

2517 Mon Vat I/2. 86, 127–128., 130–131., 133., 139., 150., 187., 263., 341., 361; *procurator*ként: a trauai püspököt képviselve: Mon Vat I/2. 23., 67., 72–101., az erdélyi plébánosokat képviselve: uo. 213–256.

2518 Mon Vat I/2. 18–19., 23–24., 27., 31–32., 38–39., 41–42., 44., 46–47., 49., 72–73., 86., 97., 102., 127., 139., 166–167., 263., 267., 351., 377., 444., 463–464; *procurator*ként Angelus de Narnia nyitrai főesperes képviseletében Mon Vat I/2. 310–352; Miklós pécsi éneklőkönök képviseletében Mon Vat 127–153; és Pór TT 1889. 420; az erdélyi káptalan képviseletében Mon Vat I/2. 195–256; valamint általános ügyhallgatóként AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 373r–380v; MPV III 185–196. (134. sz.); LC B XII. II. 308. (83655. sz.).

2519 Mon Vat I/2. 44., 167.

2520 Mon Vat I/2. 341.

#	Adattári szám	Név	Tisztség a bíboros kúriájában	A legátus által kezelt ügyekben betöltött funkció	A legáció alatt viselt egyházi hivatal
26.	154.	Nardus Marchese de Aquasparta	<i>domicellus</i> ²⁵²¹		
27.	127.	Lellus de Mevania	<i>domicellus</i> ²⁵²²		
28.	56.	Guidocto de Veritassis (Varitassis) de Jadra	<i>domicellus</i> ²⁵²³		
29.	82.	Jacobus de Vercellis	<i>domicellus</i> ²⁵²⁴		
30.	57.	Guidutius de Florentia	<i>domicellus</i> ²⁵²⁵		
31.	202.	Thomasius	marsall, familiáris		ferences rendi, Petrus Gualterutius de Penna fivére (11. sz.) ²⁵²⁶
32.	208.	Zuccha de Pergulo	familiáris, szolgáló (<i>serviens</i>)	küldött, küldönc, a legátus kúriájának felesküdtött küldötte ²⁵²⁷	
33.	167.	Petrutius Hermann de Fulgineo	familiáris	közjegyző	Bonunsegna de Perusia <i>domicellus</i> a és familiárisa ²⁵²⁸
34.	53.	Gratildus de Luca (Gratiolus, Gratidus)	familiáris	küldött, küldönc ²⁵²⁹	

2521 MON VAT I/2. 376.
2522 MON VAT I/2. 377.
2523 MON VAT I/2. 49.
2524 MON VAT I/2. 130., 167.
2525 MON VAT I/2. 130.
2526 MON VAT I/2. 376. és 403.
2527 MON VAT I/2. 56., 98., 161., 211–212., 218., 220., 222–223., 233., 248., 253., 307., 341., 344., 345.
2528 MON VAT I/2. 139., 331., 332.
2529 MON VAT I/2. 22–23., 33., 37–39., 41., 46–53., 376.

#	Adattári szám	Név	Tisztség a bíboros kúriájában	A legátus által kezelt ügyekben betöltött funkció	A legáció alatt viselt egyházi hivatal
35.	11.	Andreas, natus Mar- ci Michaelis comitis Arbensis	familiáris ²⁵³⁰		
36.	105.	Johannes	familiáris ²⁵³¹		bolognai fűszerkereskedő
37.	28.	Ciccus de Florentia	familiáris ²⁵³²		
38.	188.	Simeonus de Tuderto	familiáris ²⁵³³		
39.	27.	Ciccus de Assissio	familiáris ²⁵³⁴		
40.	54.	Gualterutius de Monticulo	familiáris ²⁵³⁵		
41.	59.	Georgius filius Pauli bani comes Dalmatiae	familiáris ²⁵³⁶		
42.	81.	Jacobus Johannis de Secundiliano	familiáris ²⁵³⁷		
43.	107.	Johannes Bevenuti de Illice	familiáris		toti egyházmegyeből való ²⁵³⁸
44.	176.	Puzarellus de Mevanea	familiáris ²⁵³⁹		

2530 MON VAT I/2. 54.
2531 MON VAT I/2. 377.
2532 MON VAT I/2. 377.
2533 MON VAT I/2. 377.
2534 MON VAT I/2. 377.
2535 MON VAT I/2. 377.
2536 MON VAT I/2. 19., 53., 183.
2537 MON VAT I/2. 403.
2538 MON VAT I/2. 376–377. Ez a dokumentum Johannes Bevenuti Pozsonyban kelt végrendelete.
2539 MON VAT I/2. 351.

#	Adattári szám	Név	Tisztség a bíboros kúriájában	A legátus által kezelt ügyekben betöltött funkció	A legáció alatt viselt egyházi hivatal
45.	115.	Jucha de Collepergulo	ajtónálló	küldött ²⁵⁴⁰	
46.	23.	Bologninus		küldött és küldőnc ²⁵⁴¹	
47.	163.	Peroctus de Alamania		küldött és küldőnc ²⁵⁴²	
48.	130.	Martinus de Alamania		küldött és küldőnc ²⁵⁴³	
49.	14.	Angelus Theobaldi de Sancta Victoria		képviselő, pápai és bírodalmi közjegyző	fermói egyházmegyéből való ²⁵⁴⁴
50.	178.	Raynerus Angeli de Sancto Genesio		közjegyző ²⁵⁴⁵	
51.	199.	Thomas Amici de Pontecurvo		pápai és bírodalmi közjegyző ²⁵⁴⁶	
52.	131.	Mattheus de Rocca		közjegyző ²⁵⁴⁷	

2540 MON VAT I/2. 127–128., 144., 147., 165–166.

2541 MON VAT I/2. 73., 100., 103.

2542 MON VAT I/2. 42.

2543 MON VAT I/2. 102.

2544 MON VAT I/2. 32., 127., 129., 187., 195., 218., 229., 258., 261., 307., 340–341., 346–347., 349. *Procurator*ként: a rab-szigeti Szt. Péter kolostor apátiának képviseletében MON VAT 56, Hench budai polgár és felesége képviseletében MON VAT I/2. 101–102; pesti Ebeger és felesége képviseletében MON VAT I/2. 104–112; Péter pécsi püspök képviseletében MON VAT I/2. 128–153; és Pór TT 1889. 420; Tamás esztergomi érsek képviseletében MON VAT I/2. 130, 135–153.

2545 MON VAT I/2. 89.

2546 MON VAT I/2. 89.

2547 MON VAT I/2. 89.

8. táblázat: Bonaiutus de Casentino pápai adószedő *facultasai*²⁵⁴⁸

#	<i>A facultas tartalma</i>	Levéltári jelzet	Kiadás
1.	A hatáskörébe tartozó területeken felmenthetette az <i>excommunicatio</i> alól azokat, akik egyházi személyekkel szemben követtek el erőszakot	AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 208v, ep. 53.	RB XI. 702. (1156. sz.)
2.	A fent említett ügyekben felmenthette azokat, akiket a hamis eskütétellel vádoltak meg	AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 208v, ep. 55.	RB XI. 703. (1158. sz.)
3.	Nem kellett egy adott, hatáskörébe tartozó országban tartózkodnia ahhoz, hogy az ottani ügyekről döntson; a döntést akkor is meghozhatta, ha már továbbhaladt	AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 208v, ep. 56.	RB XI. 703. (1159. sz.)
4.	Alt. Lyoni Zsinat rendelkezéseinek megfelelően jogában állt kiközösítéssel sújtani azokat, akik akadályozták munkájában	AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 208v, ep. 57.	RB XI. 704. (1160. sz.)
5.	Átvételi elismervényt állíthatott ki azokról az összegekről, amelyeket átvett	AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 208v, ep. 54.	RB XI. 702–703. (1157. sz.)
6.	Egyházi büntetéssel sújthatta azokat, akik nem voltak hajlandóak fizetni	AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 208v, ep. 58.	RB XI. 704–705. (1161. sz.)
7.	Két, arra alkalmasnak ítélt személynek közjegyzőséget adományozhatott	AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 209r, ep. 61.	RB XI. 706. (1164. sz.)
8.	A pápa felszólította minden világi és egyházi hatalmat és tisztségviselőt, hogy Bonaiutus de Casentino és családja munkáját segítsék	AAV Reg. Vat., vol. 51, fol. 208v, ep. 59.	RB XI. 705. (1162. sz.)

2548 A táblázatban idézett pápai bullák dátuma 1304. 02. 11.

9. táblázat: A *legitime revocare procures* formulát tartalmazó pápai levéllel kiküldött bírók ügyeinek áttekintése²⁵⁴⁹

#	Dátum	Sértett fél	Delegált bíró	Kinevezés (levéltári jelzet, kiadás)
1.	1312. 04. 03.	borsmonostori apátság	győri püspök	MNL-OL DL 1769; AOklt. III. 121. (258. sz.)
2.	1317. 02. 25.	pozsonyi egyház	esztergomi prépost	Á: MNL-OL DF 228084; 273029; AOklt. IV. 156. (410. sz.)
3.	1327. 06. 02.	győri püspök	veszprémi püspök	MNL-OL DF 200133; AOklt. XI. 124. (260. sz.)
4.	1327. 06. 09.	erdélyi püspök	szebeni prépost	MNL-OL DF 277258; AOklt. XI. 140. (293. sz.)
5.	1328. 03. 01.	garamszentbenedeki apátság	székesfehérvári prépost	MNL-OL DL 2409; AOklt. XII. 58–59. (101. sz.)
6.	1329. 12. 13.	keszi rector ²⁵⁵⁰	zirci apát székesfehérvári prépost budai domonkos perjel	MNL-OL DF 230070; AOklt. XIII. 384. (646. sz.)
7.	1331. 06. 10.	nyulak-szigeti apácák ²⁵⁵¹	székesfehérvári prépost	MNL-OL DL 2664; AOklt. XV. 133. (234. sz.)

2549 Bár az itt felsorolt ügyek ugyanúgy a pápai delegált bíraskodás témaköréhez tartoznak, mint a 10. táblázatban részletezett esetek, több okból is érdemesnek tartottam külön feltüntetni őket. Egyrészt ezekben az ügyekben az egységes formulát használó delegáló oklevelek az alperest nem nevezték meg, illetve a per tárgyát sem ismertették, így a 10. táblázatba beilleszteni ezeket az eseteket nehézkesen lehetne. Másrészt a 9. táblázat ügyeiben a pápai *rescriptum*on kívül áll rendelkezésünkre adat, így a perek lefolyását sem lehet úgy rekonstruálni, mint a 10. táblázat ügyeit.

2550 Megnevezi az alperest is: Felső- és Alsókeszi bírói és közössége. Kisebb szövegváltoztatással: „*presentium vobis auctoritate mandamus, quatinus, quicquid inveneritis per iudices et universitates villarum in Kezu superioris et inferiori dicte diocesis in eius preiudicium temere attemptatum, postquam idem rector causa peregrinationis et pro quibusdam suis negotiis promovendis iter arripuit ad sedem veniendi predictam, in statum debitum legitime revocare curetis contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo*”. 1329. 12. 13.: MNL-OL DF 230070; AOklt. XIII. 384. (646. sz.); MREV IV. 321.

2551 A korszakban az apácának a budafelhévízi keresztesek ellen is folyt egy pere, amelyben Tamás esztergomi érsek döntött, ő azonban valószínűleg nem pápai delegálás eredményekéért járt el. Az esztergomi és a székesfehérvári prépostot delegáló pápai levelek általános megfogalmazása miatt nem derül ki, hogy ezekben az esetekben mire tettek panaszt az apácák. Elképzeltető, hogy ezek a kinevezések a veszprémi püspök, vagy a budafelhévízi keresztesek ellen folyó perek folytatásainak tekinthetők.

#	Dátum	Sértett fél	Delegált bíró	Kinevezés (levéltári jelzet, kiadás)
8.	1331. 12. 01.	esztergomi érsek	veszprémi püspök	MNL-OL DF 237289; AOKlt. XV. 256–257. (442. sz.)
	1333. 07. 03.		egri püspök	MNL-OL DF 237290; AOKlt. XV. 257. (443. sz.)
			kalocsai érsek	MNL-OL DF 237880; AOKlt. XVII. 153. (334. sz.)
9.	1332. 07. 05.	garamszentbenedeki apátság	nyitrai püspök	MNL-OL DF 238428; MES III. 214–215. (317. sz.)
10.	1333. 06. 26.	pannonhalmi monostor	zirci apát	MNL-OL DF 207145; AOKlt. XVII. 148–149. (323. sz.)
11.	1333. 07. 03.	veszprémi káptalan	szentadalberti prépost	MNL-OL DF 200168; AOKlt. XVII. 154–155. (337. sz.)
12.	1337. 05. 22.	veszprémi egyházmegyei pálosok	esztergomi érsek	MNL-OL DF 286489; AOKlt. XXI. 155–156. (280. sz.)
13.	1339. 03. 04.	zágrábi káptalan	topical apát	Á: MNL-OL DF 291740; AOKlt. XXIV. 201–202. (432. sz.)
14.	1341. 04. 26.	Szt. Sír kanonokrend lándoki ház ²⁵⁵²	esztergomi érsek	AAV Reg. Vat. 129, ep. 282; AOKlt. XXV. 113. (235. sz.)

10. táblázat: A vizsgált időszakban pápai delegált bírók közreműködésével folyt perek áttekintése²⁵⁵³

#	Időinter- vallum	Ügy jellege	Peres felek		Delegált bíró(k)		
			Felperes	Alperes			
1.	1295– 1331	tizedek, hatalmaskodás, joghatóság	veszprémi püspök és káptalan	Szt. István keresztes konvent	zirci apát		
					pannonhalmi apát	pécsi püspök	váci püspök, (helyettes: pilisi apát)
					győri prépost		
					pilisi apát	Szt. Miklós-egyház domonkos perjele	budavári Szt. János- egyház ferences guardiánja
			esztergomi érsek (helyettes: nyitrai püspök, majd az esztergom-előhegyi Szt. Tamás-egyház prépostja)	esztergomi prépost	gömöri főesperes (helyettes: szatmári főesperes)		
2.	?-1303	tizedszedés, <i>quarta</i> <i>magistralis</i>	veszprémi püspök	bélakúti apát	csanádi püspök		
					bakonybéli apát		
3.	1312	tizedet és egyéb javakat érintő jogtalanság	veszprémi püspök	esztergomi érsek, csatári bencés apát	pannonhalmi apát		

2553 Az ügyekhez tartozó dokumentumok hivatkozását ld. az ügyek leírásánál a lábjegyzetekben a IV. 2. 3. 1. fejezetben. A pápai udvar *auditor*ainak részvételeit csak abban az esetben jelöltem, ha. nincs adat arról, hogy előttük (vagy utánuk) bárkit a per eldöntésére jelölt volna ki a Szentszék. A 10. tábl. 13. és 32. sz. ügyeken kívül csupán a 10. tábl. 1.sz. ügyben (részleteit ld. alább, illetve 22. tábl. 14. sz.) van tudomásunk *auditor* részvételéről.

#	Időintervallum	Ügy jellege	Peres felek		Delegált bíró(k)
			Felperes	Alperes	
4.	1319-1340	tizedszedés, egyházi fenntarthatóság	veszprémi püspök	sasadi, örsi, segesdi, lövöldi, csíki plébánosok	pécsi püspök (helyettes: pécsi éneklőkönök, sói prépost)
5.	1322	?	veszprémi püspök	Székesfehérvár	csázmái prépost
6.	1298-1299	vámok	nyulak-szigeti apácák	Buda	pannonhalmi apát (helyettes: győri prépost, éneklőkönök és főesperes)
7.	1299-1301	tizedszedés az apáctól	nyulak-szigeti és a veszprémi Szt. Katalin-egyházak perjelnei és apácái	veszprémi püspök	veszprémi püspök
8.	1332	adományok tulajdonjoga	nyulak-szigeti apácák	budavári királyi kápolna papsága	választott esztergomi érsek
9.	1307-1308	túlkapások (visitatio)	medgyesi dékán, medgyesi rectorok	gyulafehérvári főesperes	esztergomi scolasticus / olvasókönök
10.	1308	tized	medgyesi dékán, medgyesi rectorok	gyulafehérvári káptalan	poszonyi prépost
					székesfehérvári prépost
					székesfehérvári prépost
					székesfehérvári prépost

#	Időintervallum	Ügy jellege	Peres felek		Delegált bíró(k)
			Felperes	Alperes	
11.	1309	túlkapások (tizedszedés, <i>visitatio</i>)	nádasi rector	erdélyi püspök, nagyobb-külföldi főesperes	váradai püspök (helyettes: szebeni dékán és szebeni keresztes magister)
12.	1322– 16. sz.	tized	asszonyfalvi plébános, selyki dékánság dékánja és papjai	erdélyi püspök, gyulafehérvári főesperes	olmützi püspök
13.	1328	túlkapások	Sebes, Kézd, Kozd, Nagy-és Kis-Külföld, Szentlászló, Igen, Medgyes dékánjai és papjai	erdélyi püspök és káptalan, gyulafehérvári, kis-és nagy- külföldi főesperes	genovai prépost, pápai káplán, <i>auditor</i>
14.	1309– 1325	egyházi joghatóság	petendi <i>rector</i>	vezekényi <i>rector</i>	bécsi skótok apátja
15.	1318	hatalmaskodás	a johanniták magyarországi és szlavóniai perjele	Mesko bytomi herceg	esztergomi érsek
16.	1321– 1322	egyházi joghatóság, hatalmaskodás	szebeni polgárok, szebeni plébános	szebeni prépost	olmützi püspök
17.	1323– 1338	egyházi joghatóság, tizedfizetés	tárcai főesperesség plébánosai	egri püspök	staniátki kolostor prépostja (helyettes: újszandeci ferences guardián)

#	Időinter-vallum	Ügy jellege	Peres felek		Delegált bíró (k)				
			Felperes	Alperes	nyitrai püspök	nyitrai főesperes	trencsényi főesperes		
18.	1323	hatalmaskodás	erdélyi püspök	olmützi püspök	nyitrai püspök	nyitrai főesperes	trencsényi főesperes		
19.	1324–1342	joghatóság, hatalmaskodás	krakkói püspök	esztergomi érsek, szepesi prépost	czarnowąsi premonstreai prépost				
					wrocławai Rudy monostor apátja	wrocławai Szt. Vince monostor apátja	wrocławai Szt. Kereszt-egyház prépostja		
					wrocławai püspök		opolei egyház dékánja		
20.	1324–1325	károkozás (malomhely)	új helyi vilhelmiták / ágostonos remeték	új helyi pálosok	sárospataki plébános				
					egri püspök				
21.	1326	egyházi joghatóság	váradi püspök	debreceni domonkosok	esztergomi érsek	veszprémi püspök	győri püspök		
22.	1330	tizedszedés	pannonhalmi apát	segedi rector	zirci apát				
23.	-1331?	hatalmaskodás, beneficiumok betöltése	pozsegai prépost	pécsi püspök	pannonhalmi apát	szepesi prépost	győri prépost	esztergomi prépost	várdai prépost
24.	1332	hatalmaskodás, beneficium betöltése	küküllői főesperes	várdai püspök	kalocsai érsek	episcopus Aquisiensis ^{255A}		bácsai prépost	

2554 Az eredeti dokumentumban szereplő *episcopus Aquisiensis* elírás lehet, hiszen ilyen latin megnevezésű egyházmegye nem létezett. Ennek alapján nem eldönthető, hogy a delegált püspök az egri (*Agriensis*), az aix-en-provence-i (*Aquiensis*) vagy esetleg az aquilai (*Aquilensis*) egyházmegye vezetője. 1332. 02. 25.: AAV Reg. Vat., vol. 103, fol. 509r, ep. 1528 (AAV Reg. Aven., vol. 42, fol. 226r); LC J XXII XI 145. (56528. sz.)

#	Időinter- vallum	Ügy jellege	Peres felek		Delegált bíró(k)
			Felperes	Alperes	
25.	1335	tizedmentesség	pálosok	veszprémi, zágrábi, pécsi püspökök	székesfehérvári prépost
26.	1335	károkozás (za)	pilisi monostor	pozsonyi zsidók	esztergomi érsek
27.	1335	hatalmaskodás	győri püspök	király	esztergomi érsek
28.	1337	hatalmaskodás	bátai Szt. Mihály- monostor	kalocsai érsek, pécsi püspök, pécsi egyházmegyei világiak	esztergomi érsek
29.	1337	egyházi beneficium betöltése	Metisi Miklós	gotói monostor	zágrábi ciszterci apát
30.	1337	hatalmaskodás	bencés rend	István világi személy, Pál nándorfehérvári pp.	toplicai ciszterci apát
31.	1337	szabálytalanság	heilsbrucki ciszterci apátnő	(<i>Scheffervin dict.</i>) Guta	egri püspök
32.	1341	egyházi beneficium betöltése	tolnai főesperes	pozsegai prépost	(wormsi Szt. András-egyház éneklokanonokja) ²⁵⁵⁵
33.	1341	hatalmaskodás	erdélyi püspök	erdélyi vajda	egri püspök

2555 A statisztikába ügyben kinevezett bírók közül csak a magyar egyházhhoz tartozó bátai apátot számítottam be.

#	Időinter- vallum	Ügy jellege	Peres felek		Delegált bíró(k)
			Felperes	Alperes	
34.	1341 – 1342	egyházi beneficium betöltése	pozsonyi Szt. Megváltó- egyház kanonokja	pozsonyi prépost	bécsi skótok apátja

11. táblázat: Delegált bírói kinevezések a kiküldöttek viselt egyházi tisztsége szerint (a 9. és 10. táblázatban feltüntetett ügyek alapján)

Delegált bíró egyházi tisztsége	Kinevezések száma	Kinevezések aránya (%)
érsék	11	13%
esztergomi érsek	9	10,6%
kalocsai érsek	2	2,4%
püspök	23	27%
prépost	20	23%
apát	19	22%
szervezetrend előjárója	5	6%
főesperes	3	3%
pápai <i>auditor</i>	2	2%
egyéb	3	3%
Összesen	86	100%

12. táblázat: Felperesek megoszlása egyházi tisztség szerint a pápai delegált bírói közreműködéssel folyt perekben (a 9. és 10. táblázatban feltüntetett ügyek alapján)

Felperes	Ügyek száma	Ügyek aránya (%)
érsek	1	2%
püspök	12	26%
püspök és káptalan	1	2%
egyház / káptalan	3	6%
szerzetesrend / apát(nő) / monostor / konvent	16	34%
prépost	1	2%
főesperes	2	4%
kanonok	1	2%
rector (egyénilag)	3	6%
dékán és dékanátus papjai / plébánosok / rectorok (közösségileg)	5	11%
plébános és polgárok	1	2%
szerzetes	1	2%
Összesen	47	100%

13. táblázat: Az alperesek megoszlása egyházi tisztség szerint a pápai delegált bírói közreműködéssel folyt perekben (10. táblázatban feltüntetett ügyek alapján)²⁵⁵⁶

Alperes tisztsége	Alperesek száma	Alperesek aránya (%)
érek	3	6%
püspök	13	25%
világi hatalom / személy / csoport	8	16%
szervezetrend / reguláris intézmény vagy annak vezetője	6	12%
káptalan	2	4%
prépost	4	8%
főesperes	6	12%
plébános	5	10%
<i>rector</i>	2	4%
apáca	1	2%
királyi kápolna papsága	1	2%
Összesen	51	100%

²⁵⁵⁶ A szintén delegált bírók hatáskörébe utalt, 9. táblázatban szerepeltetett ügyekben a források nem nevezték meg az alpereseket, így ebben a táblázatban csak a 10. táblázat adatait összesítettem.

14. táblázat: *conservatori* kinevezések I. Károly korában

#	Dátum	Panaszos	Conservator(ok)			Levéltári jelzet	Kiadás
			esztergomi prépost	zágrábi prépost	szepesi prépost		
1.	1308. 09. 09.	karthauzi kolostorok			szepesi prépost	BAV Vat. lat. 4013, fol. 7r	AOkt. II. 191. (438. sz.); MON Vat I/2. 56–57. (XXXI. sz.)
2.	1311. 12. 11.	szandeci Boldogságos Mária klarissza konvent			szepesi prépost	?	AOkt. III. 89. (182. sz.); <i>Kodeks Małop.</i> II. 223. (DLV. sz.)
3.	1313. 12. 21.	zágrábi püspök	zárai érsek	goriziai püspök	pécsi püspök	AAV Reg. Vat., vol. 61, fol. 11r, ep. 43.	AOkt. III. 289. (643. sz.); THEINER I. 444–445. (DCLXXX. sz.)
4.	1317. 04. 18.	Ágoston-rendi remeték	esztergomi érsek	váci püspök	pécsi püspök	AAV Reg. Vat., vol. 65, fol. 213r, ep. 2685 (AAV Reg. Aven., vol. 5, fol. 642v; Á: MNL-OL DF 238355),	AOkt. IV. 168. (443. sz.); LC J XXII. I. 317. (3474. sz.)
5.	1318. 11. 22.	győri püspök	váci püspök	veszprémi püspök	győri prépost	AAV Reg. Vat, vol. 69, ep. 156; AAV Reg. Aven., vol. 41, fol. 86v	AOkt. V. 125. (308. sz.); LC J XXII. II. 305. (8671. sz.)
6.	1319. 09. 12.	nyulak-szigeti apácák		esztergomi érsek		Má: MNL-OL DF 280285	AOkt. V. 223. (575. sz.); MES II. 763–764. (872. sz.)
7.	1319. 10. 01.	zágrábi püspök	pécsi püspök	boszniai püspök	knini püspök	AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 48 (MNL-OL DF 256123; Á: MNL-OL DF 256125, 256124; AAV Reg. Aven., vol. 13, fol. 8.)	AOkt. V. 229. (594. sz.); LC J XXII. III. 12. (10408. sz.)
8.	1319. 10. 09.	Johannita lovagrend	kalocsai érsek	zárai érsek	zágrábi püspök	AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 1470; AAV Reg. Aven., vol. 12, fol. 66r–68r	AOkt. V. 232. (602–603. sz.); LC J XXII. III. 17–18. (10462. sz.)

#	Dátum	Panaszos	Conservator(ok)			Levéltári jelzet	Kiadás
9.	1320. 04. 22.	ciszterci apátság (Chalon-sur-Saône e.m.)	S. Rufus- monostor perjele (Valence e.m.)	váradai prépost	avignoni prépost	AAV Reg. Vat., vol. 70, ep. 881b; AAV Reg. Aven., vol. 12, fol. 49v	LC J XXII. III. 90. (11294. sz.)
10.	1321. 12. 08.	esztergomi érsek	zágrábi püspök	pannonhalmi apát	székesfehérvári prépost	AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 680; AAV Reg. Aven., vol. 16, fol. 221r	AOKlt. VI. 129. (336. sz.); THEINER I. 476–478. (DCCXXVIII. sz.); LC J XXII. IV. 39. (14834. sz.)
11.	1322. 09. 27.	pálosok	esztergomi érsek	kalocsai érsek	székesfehérvári prépost	AAV Reg. Vat., vol. 74, fol. 40v, ep. 83; AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 134r	AOKlt. VI. 286. (779. sz.); THEINER I. 481–482. (DCCXXVI. sz.); LC J XXII. IV. 182. (16322. sz.)
12.	1326. 02. 01.	győri püspök	passaui püspök	olmützi püspök	székesfehérvári prépost	AAV Reg. Vat., vol. 80, ep. 616; AAV Reg. Aven., vol. 24, fol. 92r; MNL-OL DF 291354	AOKlt. X. 57. (44. sz.); THEINER I. 504. (DCCLXXVI. sz.); LC J XXII. VI. 98. (24347. sz.)
13.	1326. 03. 17.	passaui püspök	olmützi püspök	győri püspök	zedlicai apát	AAV Reg. Vat., vol. 81, fol. 395r, ep. 2570; AAV Reg. Aven., vol. 24, fol. 110v; MNL-OL DF 291470	AOKlt. X. 85. (99. sz.); LC J XXII. VI. 133. (24703. sz.)
14.	1326. 12. 28.	zágrábi püspök	salzburgi érsek	pécsi püspök	veszprémi püspök	AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 513, AAV Reg. Aven., vol. 26; fol. 177v; MNL- OL DF 291479	AOKlt. X. 334–335. (560. sz.); THEINER I. 509–510. (DCCLXXXI. sz.); LC J XXII. VI. 403. (27394. sz.)

#	Dátum	Panaszos	Conservator(ok)			Levéltári jelzet	Kiadás
15.	1330. 11. 28.	egri püspök	kalocsai érsek	pécsi püspök	olmüti püspök	AAV Reg. Vat., vol. 100, ep. 363; AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 588r; MNL- OL DF 291556	AOKlt. XIV. 342. (605. sz.); LC J XXII. X. 77. (51782. sz.)
16.	1330. 12. 01.	veszprémi püspök és káptalan	pécsi püspök	bécsi skótok apátja	zirci apát	AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 370; MNL-OL DF 291537	AOKlt. XIV. 343–344. (608. sz.); LC J XXII. X. 81. (51827. sz.)
17.	1330. 12. 02.	erdélyi püspök és gyulafehérvári káptalan	veszprémi püspök	váradai püspök	bécsi skótok apátja	AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 224; MNL-OL DF 291536	AOKlt. XIV. 344. (609. sz.); THEINER I. 531. (DCCCXXI. sz.); LC J XXII. X. 83. (51852. sz.)
18.	1331. 04. 03.	salzburgi érsek és káptalan	aquileiai pátriárka	konstanzi püspök	győri püspök	AAV Reg. Vat., vol. 100, fol. 98r; ep. 371; AAV Reg. Aven., vol. 39, fol. 597v	
19.	1332. 04. 05.	külföldi főesperes	erdélyi püspök	váradai püspök	(gyula)fehérvári főesperes	AAV Reg. Vat., vol. 101, fol. 310r; ep. 895; AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 460v	LC J XXII. XI. 168. (56827. sz.)
20.	1333. 08. 05. ²⁵⁵⁷	pannonhalmi monostor	veszprémi püspök	váci püspök	Szt. Kereszt- monostor apátja (Poitiers e.m.)	AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 1205; AAV Reg. Aven., vol. 44, fol. 64r; MNL-OL DF 207148 és 291593	AOKlt. XVII. 175. (390. sz.); LC J XXII. XII. 191. (60908. sz.)
21.	1335. 08. 13.	egri püspök	kalocsai érsek	pécsi püspök	váradai püspök	AAV Reg. Vat., vol. 120, fol. 259v–260r; MNL-OL DF 291691	AOKlt. XIX. 225. (502–503. sz.); LC B XII. I. 147. (1583. sz.)

2557 *Pannonhalma* II. 380–382. (115. sz.), és ez alapján BÓNIS 1997. 890. sz. tévesen 1334-es dátummal adta ki. A pápai irat dátuma: *nonis augusti, pontificatus nostri anno decimo septimo*. XXII. János uralkodási éveinek forduló dátuma szeptember 5. volt, így a 17. év augusztus 9-ének 1333-ra kellett esnie.

#	Dátum	Panaszos	Conservator(ok)			Levéltári jelzet	Kiadás
22.	1336. 02. 10.	S. Maria de Padulis ciszterci apátság (Torres e.m.)	Oristano érseke	Bisarchio püspöke	esztergomi főesperes	AAV. Reg. Vat., vol. 121, fol. 32v; ep. 32; MNL-OL DF 291695	AOklt. XX. 82–83. (50. sz.); LC B XII. I. 295. (3242. sz.)
23.	1337. 04. 13.	johannita rend	zárai érsek	nonai püspök	csanádi püspök	AAV. Reg. Vat., vol. 124, 79v–80r; ep. 129; AAV Reg. Aven., vol. 51, fol. 84 v; MNL-OL DF 291707	AOklt. XXI. 107. (190. sz.); LC B XII. I. 434. (4610. sz.)
24.	1339. 09. 04.	Szt. Antal-monostor (Bécsi e.m.)	kölmi érsek	metzi püspök	szepesi apát	AAV. Reg. Vat., vol. 127, fol. 270r; ep. 579; MNL- OL DF 291727	AOklt. Kieg. 1339. 48; LC B XII. II. 173. (6975. sz.)
25.	1341. 05. 08.	a S. <i>Marchus (civit. Greten.)</i> parochiális egyház rektorai	a S. <i>Maria de Gerche</i> apátja	gercsei főesperes	zágrábi éneklőkanonok	AAV. Reg. Vat., vol. 129, fol. 341r; ep. 32; AAV Reg. Aven., vol. 55, fol. 270	LC B XII. II. 348. (8696. sz.)
26.	1341. 05. 14.	egri püspök	pécsi püspök	veszprémi püspök	váci püspök	AAV. Reg. Vat., vol. 129, fol. 334v–335r; MNL-OL DF 291746	AOklt. XXV. 151–152. (320. sz.); THEINER I. 642–643. (DCCCCLXV. sz.); LC B XII. II. 348. (8698. sz.)
27.	1341. 07. 04.	besztercei egyház <i>rectora</i>	csanádi prépost	ózdai főesperes	dobokai főesperes	AAV. Reg. Vat., vol. 129, fol. 339, ep. 28; MNL-OL DF 291747	AOklt. XXV. 214–215. (451. sz.); THEINER I. 643. (DCCCCLXVI. sz.); LC B XII. II. 348. (8708. sz.)

15. táblázat: A sértett intézmények és egyházi személyek a *conservatorok* hatáskörébe utalt ügyekben

Sértett intézmény, egyházi személy	A <i>conservatorok</i> hatáskörébe utalt ügyek száma	Arány
püspök	11	41%
monostor, konvent, apátság	7	26%
szereztes- vagy lovagrend	4	15%
érsek	2	7%
<i>rector</i>	2	7%
főesperes	1	4%
Összesen	27	100%

16. táblázat: A sértett egyházi státuszának hatása a *conservatori* kinevezésekre

Sértett	A delegált <i>conservatorok</i> egyházi tisztsége	Ügy (a 14. tábl. alapján)
püspök	1 érsek, 2 püspök	3., 14., 15., 21.
	3 püspök	7., 26.
	2 püspök, 1 prépost	5., 12.
	2 püspök, 1 apát	13., 17.
	1 püspök, 2 apát	16.
monostor, konvent, apátság	1 prépost	2.
	1 érsek	6.
	1 perjel, 2 prépost	9.
	2 püspök, 1 apát	20.
	1 érsek, 1 püspök, 1 főesperes	22.
	1 érsek, 1 püspök, 1 apát	24.
szereztes- vagy lovagrend	3 prépost	1.
	2 érsek, 1 püspök	8.
	2 érsek, 1 prépost	11.
	1 érsek, 2 püspök	4., 23.

érsek főesperes rector	1 püspök, 1 apát, 1 prépost 1 pátriárka, 2 püspök	10.
	2 püspök, 1 főesperes	18.
	1 apát, 1 főesperes, 1 éneklókanonok	19.
	1 prépost, 2 főesperes	25.
		27.

17. táblázat: A conservatori meghatalmazások eloszlása a meghatalmazott viselt egyházi tisztsége alapján

A kinevezett egyházi tisztsége	Kinevezések száma	Kinevezések aránya
érsek	13	17%
püspök	37	48%
prépost	11	14%
apát	8	10%
főesperes	5	6%
perjel	1	1%
pátriárka	1	1%
éneklókanonok	1	1%
Összesen	77	100%

18. táblázat: Az első három avignoni pápa magyarországi beneficiumokkal kapcsolatos rendelkezése (összesítés)

	kisebb beneficium	nagyobb beneficium	Összesen
V. Kelemen	6	12	18
XXII. János	125	57	182
XII. Benedek	8	9	17
Összesen	139	79	218

19. táblázat: A magyarországi konzisztoriális javadalmak illetékeinek fizetése 1301 és 1342 között²⁵⁵⁸

#	Név, titulus	Obligatio		Introitus et exitus/Regesta Avinion.		Solutio	
		Dátum	Összeg	Dátum	Összeg	Dátum	Összeg
1.	István kalocsai ér.	1302. 04. 28.	2000 fl. + 2 s. m. ²⁵⁵⁹			1303. 04. 17.	200 fl + 11 fl. 25 s. 1 d. ²⁵⁶⁰
2.	Ágoston zágrábi pp.	1304. 01. 07.	400 fl. + 5 s. m. ²⁵⁶²			1305. 03. 29.	11 fl. + 58 fl. 30 s. pro 4 s. f. ²⁵⁶¹
3.	Mihály esztergomi ér.	1304. 04. 01.	2000 fl. + 5 s. m. ²⁵⁶⁴			1305. 03. 29.	200 fl. + 44 fl. pro 4 s. f. ²⁵⁶³
4.	Tamás esztergomi ér.	1306. 02. 06.	2000 fl + 10 s. m. ²⁵⁶⁵			1309. 06. 07.	50 fl. ²⁵⁶⁶

2558 A 19. táblázatban használt rövidítések feloldása a következő: s. m. = *servitia minuta* és s. f. = *servitia familiarum* (a források mindkét megnevezést használják), fl. = firenzei aranyforint, s. = *solidus, solidi*, d. = *denarius, denarii*, gr. = *grossus, grossi*, Tur. = *turonensis* (tours-i), parv. = *parva moneta*, Vien. = *Viennensis*, cor. = *corona*. A rövidítések feloldását segíti WILLIMAN 1988. VIII.

2559 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 17r; CAMERALIA I. 3. (1. sz.)

2560 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1A, fol. 37v; CAMERALIA I. 196. (336. sz.)

2561 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 33r; CAMERALIA I. 197. (338. sz.)

2562 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 22r; CAMERALIA I. 3. (2. sz.)

2563 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 32r-v; CAMERALIA I. 196. (337. sz.)

2564 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 24r; CAMERALIA I. 4. (3. sz.)

2565 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 27v; CAMERALIA I. 4. (4. sz.)

2566 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 75, fol. 2v.

#	Név, titulus	Obligatio		Introitus et exitus/Regesta Avinion.		Solutio	
		Dátum	Összeg	Dátum	Összeg	Dátum	Összeg
5.	Vince kalocsai érs.	1307. 10. 21.	2000 fl. + 5 s. m. ²⁵⁶⁷	1309. 11. 14.	200 fl. ²⁵⁶⁸	1310. 05. 03.	200 + 80 fl. ²⁵⁶⁹
6	Miklós győri pp.	1311. 04. 24.	800 fl. + 5 s. m. ²⁵⁷¹			1311. 04. 28.	300 fl. ²⁵⁷⁰
7.	László kalocsai érs.	1317. 08. 12.	2000 fl. + 5 s. m. ²⁵⁷²	1319. 04. 02.	500 fl. ²⁵⁷³	1318. 06. 21.	haladék ²⁵⁷⁴
				1319. 04. 14.	500 fl. + 135 fl. 15 s. pro 4 s. f. ²⁵⁷⁶	1319. 04. 02.	500 fl. ²⁵⁷⁵
						1319. 04. 13.	500 fl. + 137 fl. 15 s. ²⁵⁷⁷

2567 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 35r–v; CAMERALIA I. 5. (5. sz.)
2568 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 10, fol. 2v.
2569 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 78r; CAMERALIA I. 197. (339. sz.)
2570 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 2, fol. 85r; CAMERALIA I. 198. (340. sz.)
2571 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 47r; CAMERALIA I. 6. (6. sz.)
2572 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 10v; vol. 6, fol. 8v; CAMERALIA I. 6–7. (7. sz.)
2573 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 24, fol. 12v; AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 186v; GÖLLER 1910. 124.
2574 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 78r; CAMERALIA I. 198. (341. sz.)
2575 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 92r; CAMERALIA I. 198–199. (342. sz.)
2576 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 24, fol. 13v; AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 187v; GÖLLER 1910. 125.
2577 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 93v; CAMERALIA I. 199. (343. sz.)

#	Név, titulus	Obligatio		Introitus et exitus/Regesta Avinion.		Solutio	
		Dátum	Összeg	Dátum	Összeg	Dátum	Összeg
8.	Péter boszniai pp.	1317. 09. 23.	200 fl. + 5 s. m. ²⁵⁷⁸	1319. 04. 28.	50 fl. + 15 fl. 5 Tur. gr. pro 4 s. f. ²⁵⁷⁹	1319. 04. 28.	50 fl. + 15 fl. 4 gr. pro 4 s. f. ²⁵⁸⁰
9.	Lórincc váci pp.	1318. 05. 10.	500 fl. + 5 s. m. ²⁵⁸¹				
10.	András erdélyi pp.	1320. 07. 29.	1500 + 5 s. f. ²⁵⁸²	1322. 03. 30.	750 fl. + 136 fl. 6 s. 4 d. Tur. parv. pro 4. s. f. ²⁵⁸³	1322. 03. 30.	750 fl. + 36 fl. 6 s. 4 d. ²⁵⁸⁴
11.	Boleszló esztergomi ér.	1321. 11. 19.	2000 fl. + 5 s. m. ²⁵⁸⁵	1321. 07. 10.	200 fl. ²⁵⁸⁶	1322. 06. 10	200 fl. maradékra (300 fl + 100 fl. s. f.) haladéék ²⁵⁸⁷
12.	Jakab zágábi pp.	1322. 11. 24.	400 fl. + 5 s. m. ²⁵⁸⁹	1322. 07. 13.	800 fl. + 160 fl. pro 4 s. f. ²⁵⁸⁸		
				1324. 03. 02.	200 fl. ²⁵⁹⁰		

- 2578 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 12r; vol. 6, fol. 9v; CAMERALIA I. 7. (8. sz.)
2579 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 24, fol. 13v; AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 187v; GÖLLER 1910. 125.
2580 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 94r; CAMERALIA I. 199. (344. sz.)
2581 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 19r; vol. 6, fol. 15r; CAMERALIA I. 7. (9–10. sz.)
2582 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 32v; vol. 6, fol. 24r; CAMERALIA I. 8. (11. sz.)
2583 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 47, fol. 16v; AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 499; GÖLLER 1910. 150.
2584 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 133v; CAMERALIA I. 199–200. (345. sz.)
2585 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 40v; vol. 6, fol. 29v; CAMERALIA I. 8–9. (12. sz.)
2586 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 47, fol. 17v; AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 503v; GÖLLER 1910. 152. (június 10-i dátummal)
2587 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 135r; CAMERALIA I. 200. (346. sz.)
2588 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 54, fol. 16v; AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 585v; GÖLLER 1910. 161. (július 18-i dátummal)
2589 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 49v; vol. 6, fol. 33v; CAMERALIA I. 9. (13. sz.)
2590 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 57, fol. 13r; 58, fol. 12r; GÖLLER 1910. 166.

#	Név, titulus	Obligatio		Introitus et exitus/Regesta Avinion.			Solutio	
		Dátum	Összeg	Dátum	Összeg	Dátum	Dátum	Összeg
13.	László zágrábi pp.	1326. 12. 01.	300 fl. + 5 s. m. ²⁵⁹¹	1326. 12. 02.	125 fl. + 33 fl. 7 s. 8 d. Vien. pro 4 s. f. ²⁵⁹²			
14.	Rudolf váci pp.	1329. 06. 19.	500 fl. + 5 s. m. + 400 fl. (hátralék) ²⁵⁹³	1332. 03. 14.	350 fl. ²⁵⁹⁴			
				1333. 02. 16.	144 fl. ²⁵⁹⁵			
15.	Miklós egri pp.	1330. 10. 10.	800 fl. + 5 s. m. ²⁵⁹⁶	1332. 04. 07.	400 fl. + 69 fl. 7 s. d. cum ob. cor. pro 4 s. f. ²⁵⁹⁷			
16.	Csanád esztergomi érs.	1331. 02. 04.	2000 fl. + 5 s. m. ²⁵⁹⁸	1331. 11. 21.	1000 fl. + 173 fl. 12 s. 4 d. cor. pro 4 s. f. ²⁵⁹⁹			
17.	Vilmos pannonhalmi apát	1333. 05. 28.	2 x 250 fl + 5 s. c. pro 22 cardinalibus ²⁶⁰⁰		-		1335. 07. 20.: felmentés ²⁶⁰¹	

- 2591 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 58v; vol. 10, fol. 37v; CAMERALIA I. 9–10. (14. sz.)
2592 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 82, fol. 12v; AAV Reg. Aven., vol. 47, fol. 664r; GÖLLER 1910. 191.
2593 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 84r–v; vol. 10, fol. 22v; CAMERALIA I. 10. (15. sz.)
2594 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 565, fol. 19r; GÖLLER 1910. 258.
2595 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 131, fol. 16v; AAV Reg. Aven., vol. 46, fol. 643v; GÖLLER 1910. 281. (1334-es dátummal)
2596 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 96v; CAMERALIA I. 11. (17. sz.)
2597 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 565, fol. 19v; GÖLLER 1910. 259.
2598 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 100r; CAMERALIA I. 11. (18. sz.)
2599 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 565, fol. 16r; GÖLLER 1910. 254.
2600 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 126v; vol. 14, fol. 11v; vol. 16, fol. 4r; CAMERALIA I. 12. (19. sz.)
2601 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 17, f. 1–19; GÖLLER 1920. 244.

#	Név, titulus	Obligatio		Introitus et exitus/Regesta Avinion.		Solutio	
		Dátum	Összeg	Dátum	Összeg	Dátum	Összeg
18.	Gergely szerémi pp.	1334. 07. 05.	100 fl. + 5 s. m. ²⁶⁰²	1334. 08. 20.	50 fl. + 8 fl. 9 s. cor: pro 4 s. f. ²⁶⁰³		
19.	Vid nyitrai pp.	1336. 04. 20.	275 fl. + 5 s. m. ²⁶⁰⁴	1336. 04. 20.	137 fl. + 26 fl. 2 s. 4 d. cor: ²⁶⁰⁵		
20.	Meskó veszprémi pp.			1337. 07. 16.	428 fl. + 80 fl pro 4 s.f. ²⁶⁰⁶		
				1338. 05. 06.	2 fl. + 25 fl. 8 s. ²⁶⁰⁷		
21.	Kálmán győri pp.			1337. 09. 01.	400 fl. + 100 fl. pro 4 s.f. ²⁶⁰⁸	1337. 09. 01.	800 fl. + 5 s. f. ²⁶⁰⁹
22.	Lőrinc boszniai pp.	1336. 12. 11.	200 fl. + 5 s. m. ²⁶¹⁰	1337. 09. 09.	100 fl. ²⁶¹¹		
23.	András váradi pp.			1342. 03. 04.	1000 fl. ²⁶¹²		

- 2602 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 136v; vol. 14, fol. 19v; vol. 16, fol. 13r; CAMERALIA I. 13. (21. sz.)
2603 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 143, fol. 8v; GÖLLER 1910. 599.
2604 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 149r; vol. 14, fol. 30v; vol. 16, fol. 24v; CAMERALIA I. 13. (22. sz.)
2605 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 150, fol. 14r; GÖLLER 1920. 56.
2606 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 16, fol. 9r; GÖLLER 1920. 63.
2607 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 171, fol. 10v; GÖLLER 1920. 68.
2608 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 161, fol. 9r; GÖLLER 1920. 63.
2609 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 155r; CAMERALIA I. 200. (347. sz.)
2610 AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 153v; vol. 14, fol. 33v; vol. 16, fol. 27v; CAMERALIA I. 14. (23. sz.)
2611 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 161, fol. 9r; GÖLLER 1920. 63.
2612 AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 194, fol. 15v; GÖLLER 1920. 191.

20. táblázat: Kollektív búcsúengedélyek (1301–1342)²⁶¹³

#	Dátum	Kiadás helye	Eredeti	Kiadás	Kedvezményezett
1.	1295/ 1326. 09. 04.	Róma	MNL-OL DF 280224	AOkt. X. 226–227. (362. sz.)	Szt. Egyed-egyház, Németfalu, esztergomi e.m.
2.	1311. 04. 03.	Róma	MNL-OL DF 280225	AOkt. III. 23–24. (35. sz.)	Szt. Egyed-egyház (S. Egilius), esztergomi e.m.
3.	1320. 04. ²⁶¹⁴	Avignon	MNL-OL DF 207129	AOkt. V. 295–296. (767. sz.), <i>Pannonhalm</i> II. 362–363.	Szt. Márton-monostor, Pannonhalm, győri e.m.
4.	1323. 12. 12.	Avignon	MNL-OL DF 280658	AOkt. VII. 301–302. (654. sz.)	Szűz Maria parochiális egyház, Bristrice, esztergomi e.m.
5.	1326. 03. 11. ²⁶¹⁵	Róma	MNL-OL DF 280296	AOkt. X. 79. (84. sz.)	Szt. Egyed-egyház, Németfalu, esztergomi e.m.
6.	1326	Róma	MNL-OL DF 280295 ²⁶¹⁶	AOkt. X. 144–145. (209–210. sz.)	Szt. Egyed-egyház, Németfalu (<i>Thewtum</i>), esztergomi e.m.

²⁶¹³ A kollektív búcsúengedélyek kifejezetten a pápaság avignoni korszakára jellemző forráscsoport, ezért a viszonylag kis dokumentumszám ellenére is érdemesnek tartottam külön táblázatot szentelni az ilyen jellegű, magyar vonatkozású spirituális kegyeknek.

²⁶¹⁴ A dokumentumot aláíró főpapok közül néhányan (Péter, Narni püspöke, Ágoston-rendi remete, 1305–1323, HC I. 357; Vilmos, Pozzuoli püspöke, ca. 1317–1324, Róbert nápolyi király tanácsadója, HC I. 409; Péter Asolo /Civitatis Nove/ püspöke 1312–1328, HC I. 191; és Vilmos, kaffai püspök /part. *Thartarorum*, HC I. 159. 1j./) ugyanebben az időben a krakkói Mária-templom számára is bocsátottak ki ugyanilyen jellegű dokumentumot: *Kodeks dyplomatychny* III. 494–495. (370. sz.)

²⁶¹⁵ Kiadói Jakab, modoni (*Mothonensis*, Graecia) püspök 1322–1333, HC I. 351; Angelus, Sulci püspöke, domonkos rendi szerzetes (1325–1330, HC I. 468.) és István, Verissa (*Veriensis*, Thracia, ca. 1326–1332, HC I. 522, 1. j.). Ugyanez a három főpap 1326-ban (*Kodeks dyplomatychny* III. 496–497. /372. sz./ és 1327-ben (CDS XXII. 18. /4629. sz./ a krakkói Mária-egyháznak is biztosított kollektív *indulgentiát*. Közül ketten (Jakab, modoni és István, verissai püspökök) már 1325-ben is adtak ki ugyanennek az egyháznak ilyen jellegű búcsúoklevelet, *Kodeks dyplomatychny* III. 496. (371. sz.)

²⁶¹⁶ Az eredeti búcsúoklevél dátumozása nem tünteti fel a hónapot és a napot. Kiadói megegyeznek a fentebbi oklevél esetével (a modoni, sulci és a verissai püspökök). A dokumentum alapján Boleszló esztergomi érsek hozzájárulását, valamint még 40 nap búcsút engedélyező jegyzet

#	Dátum	Kiadás helye	Eredeti	Kiadás	Kedvezményezett
7.	1326. 06. 22.	Róma	MNL-OL DF 273034 ²⁶¹⁷	AOklt. X. 171. (259. sz.), MES III. 79. (138. sz.)	Szt. Márton-egyház, Pozsony, esztergomi e.m.
8.	1339. 04. 18. ²⁶¹⁸	Avignon	MNL-OL DF 273035	AOklt. XXIII. 99–100. (188. sz.), MES III. 365–366. (528. sz.)	Szt. Márton-egyház, Pozsony, esztergomi e.m.
9.	1341. 03. 20.	Róma	MNL-OL DL 34362	AOklt. XXV. 83. (170. sz.)	Garig-hegyi Boldogságos Szűz-egyház, zágrábi e.m. ²⁶¹⁹

21. táblázat: A keresztes hadjáráshoz kapcsolódó, Magyarországot is érintő források

#	Dátum	Címzett	Jelzet	Kiadás / regeszta	Tartalom
1.	1308. 08. 11.	Az esztergomi és a kalocsai érsekek	AAV Reg. Vat., vol. 55, fol. 126r, ep. 628.	RC V. III. 162–165. (2990. sz.)	A johannita lovagok által indítandó hadjárat, kedvezményiek a hadjáráshoz csatlakozóknak
2.	1312. 12. 01.	Az esztergomi és a kalocsai érsekek	AAV Reg. Vat., vol. 60, fol. 227r, ep. 77.	RC V. VIII. 412–413. (9983. sz.)	A Vienne-i Zsinaton kivetett tized

található 1326. 05. 21-i dátummal. AOklt. X. 145. (210. sz.)

2617 A DF/DL adatbázis hibásan István váci püspököt tünteti fel az oklevél kiadójaként, holott a szövegben egyértelműen *Stephanus episcopus Veriensis* szerepel. Róla ld. a fentebbi jegyzetet.

2618 A búcsúoklevél kiadói közül ugyanilyen dokumentumot jegyzett 1338-ban (CDS XXX 1/2. 19. /6092. sz./) Nerzes, Manazguerden (*Manasgar-densis*, Armenia, 1338-?, HC I. 324., 1. j; és DONKIN 1963. 320–321.) érseke; Sergius, Pola, (1331-1342, HC I. 404.) püspöke, valamint Péter, Monte Marano (*Montis Marani*, Italia, ?-1334-?, HC I. 348.) püspöke.

2619 Körös vm., ma Gornja Garešnica, Horvátország.

#	Dátum	Címzett	Jelzet	Kiadás / regeszta	Tartalom
3.	1318. 05. 09.	Fülöp tarantói herceg	? ²⁶²⁰	THEINER I. 830. (MCCLXIII. sz.); AOKlt. V. 60–61. (126–127. sz.)	Harc Bizánc és Uroš ellen, I. Károly és Mladen horvát bán bevonásával ²⁶²¹
4.	1333. 07. 26.	Az esztergomi és a kalocsai érsekek	AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 20. (AAV Reg. Aven., vol. 44, fol. 121r; MNL-OL DF 291588)	AOKlt. XVII. 167. (367–368. sz.); LC J XXII. XII. 216. (61234. sz.)	Általános hadjárat meghirdetése
5.	1333. 07. 26.	Az esztergomi és a kalocsai érsekek	AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 21–23. (AAV Reg. Av. 44, fol. 127r, 128v–131v és 134r; MNL-OL DF 291588)	AOKlt. XVII. 169. (373–374. sz.); LC J XXII. XII. 217. (61247. sz.)	Misék és szentbeszéd a hadjárat ideje alatt
6.	1333. 07. 26.	Az esztergomi és a kalocsai érsekek	AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 20; AAV Reg. Aven., vol. 44, f. 121r–122r.	AOKlt. XVII. 168. (369–370. sz.); LC J XXII. XII. 216. (61235. sz.)	Tizedkivetés
7.	1333. 07. 26.	Az esztergomi és a kalocsai érsekek	AAV Reg. Vat., vol. 104, ep. 22; AAV Reg. Aven., vol. 44, fol. 128v–131v	AOKlt. XVII. 168. (371–372. sz.); LC J XXII. XII. 217. (61241. sz.)	<i>Indulgentia</i>
8.	1333. 08. 20.	I. Károly	AAV Reg. Vat., vol. 117. fol. 149v ep. 756. (MNL-OL DF 291680)	AOKlt. XVII. 181. (403. sz.); LSC J XXII (France). VII. 100. (5246. sz.)	Általános hadjárat meghirdetése

2620 Ezt a pápai levelet a Theiner által megadott régi jelzetszám (*An. II. ep. 671.*), és az *Ut per litteras* adatbázisban történt keresés alapján sem tudtam azonosítani.

2621 Ezt a dokumentumot annak ellenére idézem a Szentföldre indítandó keresztes hadjáratokat tárgyaló fejezetben, hogy „görög szakadárokat” említ. A Tarantói Fülöpnek címezett levél ugyanis nem annyira a skizmatikusok elleni harcról, mint inkább a Dél-Balkánon alapított keresztes utódállamok feletti Anjou-fennhatóság biztosításáról szól.

#	Dátum	Címzett	Jelzet	Kiadás / regeszta	Tartalom
9.	1335. 01. 31.	Az esztergomi és a kalocsai érsekek	AAV Reg. Vat., vol. 120, ep. 1. (MNL-OL DF 291690)	AOKlt. XIX. 28. (50–51. sz.); LC B XII. I. 211. (2425. sz.)	XXII. János bullájának megerősítése a keresztes hadjárat meghirdetéséről és a tizedkivetésről
10.	1337. 04. 05.	A magyarországi johanniták	AAV Reg. Vat., vol. 124, ep. 135. (AAV Reg. Aven., vol. 51, fol. 88; MNL-OL DF 291707)	THEINER I. 613. (DCCCCXVII. sz.); AOKlt. XXI. 94. (166. sz.)	A johannita rend tizedmentessége
11.	1340. 08. 26.	V. Fülöp francia király	AAV Reg. Vat., vol. 135, f. 107r, ep. 293 (MNL-OL DF 291791)	AOKlt. XXV. 236. (509. sz.)	A francia és az angol királyok kibékülése a keresztes hadjárat érdekében, többek között megemlíti a tatárok által Magyarországon elkövetett pusztításokat

22. sz. táblázat: A veszprémi püspök és az esztergomi Szent István keresztes (stefanita) konvent között zajló per forrásanyaga

#	Jelzet	Dátum	Tartalom	Kiadás/regeszta
1.	MNL-OL DF 230071	1295. 07. 28.	VIII. Bonifác a zirci apátot delegálja bírónak a veszprémi püspök és a stefaniták között <i>Zidoud</i> és <i>Taath</i> egyházakról (Veszprém e. m.) szülő perben	o
2.	MNL-OL DF 200053	1295. 07. 28.	VIII. Bonifác a zirci apátot delegálja bírónak a veszprémi püspök és a stefaniták között az Esztergom melletti Szent István-egyházról szülő perben	MREV II. 16–17. XX.
3.	?	1295. 07. 28.	VIII. Bonifác a zirci apátot delegálja bírónak a veszprémi püspök és a stefanita esztergomi háza között <i>super decimis terris possessionibus et rebus aliis</i> , valamint az <i>Obacz/Obun</i> településen található Szent András-templom lerombolása miatt zajló perben	o

#	Jelzet	Dátum	Tartalom	Kiadás/regeszta
4.	MNL-OL DF 283104	D. n.	Jakab zirci apát ²⁶²² átirja az 1–3. sz. okleveleket	
5.	MNL-OL DF 200058	1296. 05. 25.	Jakab zirci apát átirja a 3. sz.-t és kiközösíti a kereszteseket	(MREV II. 16–17. XX. sz.)
6.	o	?	A stefaniták esztergomi háza fellebbez a Szentszékhöz az 5. sz. ellen	o
7.	o	?	VIII. Bonifác (Hermann) pannonhalmi apátot, ²⁶²³ (Pál) pécsi ²⁶²⁴ és (Haab) ²⁶²⁵ váci püspököket delegálja bíróként a 3. sz. ügyben	o
8.	o	?	Haab váci püspök a pilisi apátot <i>subdelegálja</i> maga helyett a 6. sz. ügyben	o
9.	MNL-OL DF 287824	?	Haab váci püspök és Hermann pannonhalmi apát erősen rongált, keltezetlen oklevele a 6. sz.-ról	o
10.	MNL-OL DF 200076	1297/1301. (?) 11. 29.	István prágai kanonok, <i>decretorum doctor</i> , a pannonhalmi apát és Albert, a Szent Mária-egyház plébánosa ²⁶²⁶ tanúsítja, hogy a veszprémi püspök és a stefaniták képviselői megjelentek	Aoklt. I. 95. (123. sz.)
11.	o	?	A delegált bírók döntése a 7. sz. ügyben	o
12.	MNL-OL DF 200064	1298. 05. 24.	A veszprémi püspök képviselőinek fellebbezése a 10. sz. ellen	MREV II. 379. (CDCXV)
13.	?	1299. 06. 01.	VIII. Bonifác Karácson győri prépostot ²⁶²⁷ delegálja a 12. sz. fellebbezés következményeként	MREV II. 23–24. XXX. sz.
14.	MNL-OL DF 200074	1300. 12. 13.	Hugutio de Vercellis pápai auditor ²⁶²⁸ oklevele a 10. sz.-ról, amelyben a 13. sz.-ot is átirja	MREV II. 23–24. XXX. sz.

2622 Adattár 86. sz.

2623 Adattár 63. sz.

2624 Adattár 160. sz.

2625 Adattár 60. sz.

2626 Adattár 2. sz.

2627 Adattár 117. sz.

2628 Adattár 65. sz.

#	Jelzet	Dátum	Tartalom	Kiadás/regeszta
15.	MNL-OL DF 200762	1302. 11. 27.	Karácson győőri prépost oklevele a veszprémi püspök és az esztergomi stefániták között zajló per elhalasztásáról (1303. 03. 06-ára, Győrbe)	HO IV. 100–101. (74. sz.), AOKlt. I. 177. (308. sz.)
16.	MNL-OL DF 200763	1303. 03. 08.	Karácson győőri prépost a stefániták távolmaradása miatt a veszprémi püspök javára dönt a vitatott javakat illetően, a tulajdonba való bevezetést Benedek püspök visszatéréséig felfüggeszti	HO IV. 101–102. (75. sz.), AOKlt. I. 200. (362. sz.)
17.	MNL-OL DF 262492	1304. 05. 03.	Karácson győőri prépost a 16. sz.-ban meghozott ítélet végrehajtásával a zirci ciszterci apátot bízza meg	AOKlt. I. 296 (599. sz.)
18.	?	?	A stefániták fellebbezése a 16. sz. ellen	o
19.	?	?	A pápa a pilisi apátot és a budai ferencesek guardiánját bízza meg az ügy eldöntésével	o
20.	o	1304	A kiküldött bírók, Tiborc, ²⁶²⁹ a Szent Miklós-egyház ²⁶³⁰ domonkos perjele és István ²⁶³¹ , a budavári Szent János-egyház ferences guardiánja elhalasztják a pert	AOKlt. I. 335. (691. sz.)
21.	?	?	A veszprémi püspök képviselői nem fogadják el a pápa által delegált pilisi apátot és a ferences guardián által kiküldött Cristianus frátert; az ügy visszakerül a Szentszékhez	o
22.	?	1307. 10. 05. ²⁶³²	V. Kelemen az esztergomi érseket és prépostot, valamint a gömöri főesperest bízza meg az ügy kivizsgálásával	AOKlt. II. 109. (240. sz.)
23.	MNL-OL DF 200775	1308. 04. 21.	Tamás tihanyi apát átírja a 22. sz.-t	AOKlt. II. 154. (343. sz.)
24.	?	1309. 05. 25	A veszprémi káptalan János veszprémi kanonokot és fehérvári főesperest nevezi ki képviselőjéül	AOKlt. II. 284. (651. sz.)

2629 Adattár 203. sz.

2630 Valószínűleg a szászsebesi domonkos kolostor. Az azonosítást Kiss Gergely vetette fel. Ld. még ROMHÁNYI 2008. (Szászsebes)

2631 Adattár 68. sz.

2632 Későbbi másolatait ld. MNL-OL DF 233078 és 264841.

#	Jelzet	Dátum	Tartalom	Kiadás/regesza
25.	?	1309. 06. 16.	Renerius gömöri főesperes ²⁶³³ <i>subdelegálta</i> Gasparus szatmári főesperest, ²⁶³⁴ (Gentilis) pápai legátus <i>auditorát</i> a 22. sz. ügyben	AOkt. II. 292. (669. sz.)
26.	?	1309. 06. 30. e.	Tamás esztergomi érsek János nyitrai püspököt ²⁶³⁵ küldi maga helyett a 22. sz. ügyben	AOkt. II. 299. (680. sz.)
27.	?	1309. 06. 30. és 07. 03. között	János veszprémi kanonok és fehérvári főesperes petíciója a stefaníták ellen a veszprémi püspökhöz tartozó tizedek elfoglalása miatt, a veszprémi püspök tulajdonjogának visszaállítását és 300 márká kárpótást kér	AOkt. II. 300. (682. sz.)
28.	?	1309. 07. 04. vagy korábban	Miklós <i>magister</i> , a stefaníták képviselője 60 márká kártérítést kér a veszprémi püspök távollétéért, valamint a püspök és a képviselője (Andronicus) által nekik okozott, 700 márkára becsülhető kárért elégtételt kér	AOkt. II. 302. (689. sz.)
29.	?	1309. 07. 07. vagy előtte	Andronicus veszprémi prépost <i>libellusa</i> , amelyben válaszol a stefaníták kifogásaira és visszautasítja az elégtételre vonatkozó igényüket ²⁶³⁶	AOkt. II. 303–304. (691. sz.)
30.	MNL-OL DF 287826	1309. 07. 14.	János nyitrai püspök és Gasparus szatmári főesperes átirják, ill. tartalmi összefoglalásban közlik a 24–29. sz.-okat, és a veszprémi püspök és a stefaníták között zajló pert 1310. 03. 11-ére halasztják	AOkt. II. 305. (695. sz.)
31.	?	?	Teofil esztergomi prépost, János gömöri főesperes és Boleszló esztergomi érsek, ill. az általa delegált Lodomér, az esztergomi-előhegyi Szt. Tamás vértanú-egyház prépostjának döntése a veszprémi püspök javára	o
32.	?	?	A stefaníták fellebbezése a 31. sz. ellen	o
33.	?	?	A veszprémi püspök és káptalan Miklós fia Benedek hántai prépostot és veszprémi kanonokot nevezi ki képviselőjéül	o

2633 Adattár 179. sz. Pontos megnevezése a táblázat 30. számú dokumentumában: *Renerius dictus Zucyus de Tuderto clericus et capellanus domini legati archidiaconus Gumuriensis*.

2634 Adattár 46. sz.

2635 Adattár 98. sz.

2636 Ebben a veszprémi képviselő arra hivatkozott, hogy a vitatott javakat III. Honorius a veszprémi egyház egyik prebendájához csatolta (*auctoritate domini Honorii III prebendis canonicalibus perpetuo sunt annexe*).

#	Jelzet	Dátum	Tartalom	Kiadás/regeszta
34.	?	?	Benedek hántai prépost <i>supplicatio</i> ja, amelyben kéri a pápát, hogy vonja magához a veszprémi püspök stefániták ellen folytatott perét	o
35.	?	?	XXII. János utasítja Oliver de Cerzeto ²⁶³⁷ poitiers-i kanonokot, pápai ügyhallgatót, hogy hozzon végleges döntést a 31. sz.-ot illetően	o
36.	MNL-OL DF 200139	1329. 01. 27.	Oliver de Cerzeto pápai ügyhallgató oklevele tudósít a 29–32. sz.-okról, átírja a 31. sz.-t, valamint utasítja a pannonhalmi, tihanyi és zirci apátokat, hogy ha a veszprémi püspök és káptalan képviselője felkeresi őket, 10 napon belül gondoskodjanak a stefániták megidőzéséről a Szent-székhöz 80 napos határidővel	MREV II. 49–51. (60. sz.), AOKt. XIII. 35–36. (50. sz.)
37.	MNL-OL DF 200144	1329. 08. 19.	A veszprémi püspök és káptalan megegyezése a stefánitákkal a csanádi püspök előtt a vitatott javak elosztásáról	MES III. 717–718. (974. sz.), AOKt. XIII. 284–285. (463. sz.)
38.	?	?	Budai Miklós, a stefániták képviselőjének <i>libellusa</i> a pápai udvarban, amelyben azt állítja, hogy a veszprémi püspök korábban visszalépett a pertől	o
39.	?	1331. 06. 09.	Oliver de Cerzeto pápai káplán és ügyhallgató utasítja a kalocsai érseket ²⁶³⁸ és az egri püspököt, ²⁶³⁹ hogy a stefánitáktól szerezzék be és küldjék meg neki azt az okiratot, amely igazolhatja a rend előtte megjelent képviselőjének (38. sz.-ban tett) állítását	AOKt. XV. 131–132. (231. sz.)
40.	MNL-OL DF 200155	1331. 07. 14.	A csanádi püspök a veszprémi püspök kérésére átírja a 39. sz.-ot	AOKt. XV. 160–161. (279.)

2637 Adattár 158. sz.

2638 Jánki László. Adattár 123. sz.

2639 Dörögdi Miklós. Adattár 150. sz.

23. táblázat: A Gentilis bíboros legációjához kapcsolódó ügyek

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
1.	1308. 05. 30.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 4r–5r; ²⁶⁴⁰ MON Vat I/2. 10–12; AOkt. II. 165. (371. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros magának tartja fenn az egyházi javadalmak betöltését, kivéve székes- és társaskáptalanokban választással betöltött, valamint az évi 10 ezüst márkánál kevesebb jövedelemmel járó stallumokat
2.	1308 d. n.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 1r–v; MON Vat I/2. 12–13; AOkt. II. 166. (372. sz.)	jogszolgáltatás	A traui püspök Gentilis bíboros utasításának megfelelően felmenti Jacobinus fia Thomasiust, traui klerikust és <i>officiatort</i> megfelelő származása hiányossága alól.
3.	1308. 06. 11.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 2r–v; MON Vat I/2. 14–16; AOkt. II. 169. (380. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros utasítja a comói kanonokot, ²⁶⁴¹ hogy a felsorolt pontok alapján vizsgálja meg Spalato város és egyházmegye monostorainak és szerzeteseinek állapotát, majd készítsen írásbeli beszámolót
Incorporatio				
4.	1308. 06. 11.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 3r–4r; MON Vat I/2. 16–17; AOkt. II. 170. (383. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros egyesíti a vegliai püspökséggel az egyházmegyében levő castellói Szűz Mária bencés rendi monostort.
	1308. 06. 12.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 4r; MON Vat I/2. 17–18; AOkt. II. 170. (384. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros az <i>incorporatio</i> végrehajtására a bencés rendi Szt. Mihály-monostor apátját és a vegliai főesperest nevezi ki <i>executor</i> okként

2640 A BAV Vat. Lat. 4013. jelzetű kézirat elérhető digitális, online változatban a Vatikáni Könyvtár honlapján: https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.4013, letöltés 2020. 03. 27.

2641 Gasparus de Montaffia. Adattár 46. sz.

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
5.	1308. 06. 14. – 08. 23.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 1r–4r, ²⁶⁴² MON Vat I/2. 18–23; AOkt. II. 171. (386. sz.)	egyházszervezet	Jegyzőkönyv a trauai püspök és a trauai káptalan között Dryd <i>praedium</i> birtoklása miatt zajló perről
6.	1308. 06. 17. – 08. 23.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 5r–11v; MON Vat I/2. 24–33; AOkt. II. 174. (392. sz.)	egyházszervezet	Jegyzőkönyv Lamberdus trauai <i>primicerius</i> , választott fárói (hvari) püspök és Laurentius spalatói kanonok között a fárói (hvari) püspökség betöltéséért. Gentilis bíboros a választást érvénytelenítette és magának tartotta fenn a püspökség betöltésének jogát.
7.	1308. 06. 20.	MON Vat I/2. 34–35; AOkt. II. 174. (393. sz.)	egyéb	Gentilis bíboros intézkedik Péter fia József spalatói polgár végrendeletéről (Camursium-i Péter, a végrendelet végrehajtója kérésére)
8.	1308. 06. 27.	MON Vat I/2. 35–36; AOkt. II. 175. (396. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros engedélyezi, hogy a trauai papság és a városi <i>commune</i> csak bizonyos időben fogadják hivatalosan a spalatói érseket
9.	1308. 06. 27.	MON Vat I/2. 87–88; AOkt. II. 175. (397. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros intézkedik a Trau városában a végrendeletekkel kapcsolatos visszaélések ügyében.

2642 A BAV Vat. Lat. 3935. jelzetű kézirat elérhető digitális, online változatban a Vatikáni Könyvtár honlapján: https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.3935, letöltés 2020. 03. 27.

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
10.	Eljárás György arbei püspök és Zára ellen			
	1308. 07. 23.	BAV Vat. Lat. 3935, f.15r; MON Vat I/2. 37.	jogszolgáltatás	Johannes de Buctuano a zárai S. Maria maioris-egyház klerikusa elismeri Gentilis bíboros legátusi joghatóságát a zárai és dalmáciai provinciákban, visszavon bármilyen, a legátus vagy intézkedései ellen tett fellebbezést
	1308. 07. 24.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 12v; MON Vat I/2. 37–38.	jogszolgáltatás	Gentilis bíboros kiközösíti György arbei püspököt, a zárai érsek <i>vicarius</i> át, mivel harmadszori idézésre sem jelent meg a legátus ítélszéke előtt
	1308. 07. 29. – 1308. 08. 02.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 13r–15r; MON Vat I/2. 38–43.	jogszolgáltatás	Több zárai egyházi személy megidézése a Gentilis legátus-sal szemben tanúsított ellenállásuk miatt
	1308. 08. 01.	AAV Reg. Aven., vol. 54, fol. 367–368; AOkt. II. 183.(417. sz.), LC B XII II. 307–308. (8366. sz.)	jogszolgáltatás	Grisogonus, a zárai S. Maria maioris-egyház plébánosa, György arbei püspök képviselője a Szentcsékhez fellebbez a püspök, a zárai S. Grisogonus, Ss. Cosma et Damianus és S. Michaelis de Monte bencés monostorok apátjai, a S. Petrus Vetus, S. Petrus Novus és S. Michaelis egyházak plébánosai, valamint minden, Gentilis bíboros által kiközösített zárai egyházi személy nevében, mivel ők csak Napoleon Orsini legátusi fennhatóságát ismerik el
	1308. 08. 03.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 15v; MON Vat I/2. 44.	jogszolgáltatás	A zárai S. Grisogonus-, Ss. Cosma et Damianus- és a S. Michaelis de Monte-monostorok apátjainak kiközösítése
	1308. 08. 16. és 27. között	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 6v–7r; MON Vat I/2. 53–54.; AOkt. II. 186–187. (427. sz.)	jogszolgáltatás	Gentilis bíboros utasítja a nonai püspököt, hogy a szlavóniai ferencesek panasza alapján közöstsén ki több zárai egyházat

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
11.	1308. 08. 03.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 15r; MON VAT I/2. 43.	egyéb	Gentilis bíboros általános ügyhallgatói (<i>generalis auditor</i>) hatáskörrel ruhazza fel Philippus de Sardiániát ²⁶⁴³ és Johannes de Aretiót ²⁶⁴⁴
12.	1308. 08. 18.	MON VAT I/2. 45.	spirituális engedmények	A legátus 40 napi búcsút engedélyez azoknak, akik a trauai S. Laurentius-egyházat a felsorolt napokon meglátogatják
A scardonai püspök pere a zárai SS. Cosma et Damianus-monostor apátja ellen				
13.	1308. 08. 12. – 1309. 02. 06.	AAV Reg. Av. 346, fol. 231–240; MON VAT I/2. 45–53; AOKlt. II. 184–185. (422. sz.)	jogszolgáltatás	Jegyzőkönyv a scardonai püspök és a SS. Cosma et Damianus-monostor apátja között a legátusnak járó <i>procuratio</i> ok miatt, amelyekkel az apát adós maradt a püspöknek
	1308. 12. 27.	MON VAT I/2. 52–53.; AOKlt. II. 229. (526. sz.)	jogszolgáltatás	A zárai SS. Cosma et Damianus-monostor apátjának kiközösítése, mivel a scardonai püspök elleni perben többszöri idézésre sem jelent meg
14.	1308. 08. 17.	MON VAT I/2. 54–55.; AOKlt. II. 187. (429. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros Andrást, az arbei <i>comes</i> fiát ²⁶⁴⁵ familiárisává fogadja
15.	1308. 08. 23.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 46r; MON VAT I/2. 55–56.; AOKlt. II. 187. (430. sz.)	spirituális engedmények	Gentilis bíboros 40 napi bűnbocsánatot biztosít azoknak, akik a vegliai egyházmegye Dobregne várkerületében lévő S. Vitus-egyházat a meghatározott napokon felkeresik
16.	1308. 09. 01.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 4r; MON VAT I/2. 56.	?	Az arbei egyházmegye S. Petrus-monostorának apátja Angelus de S. Victoriat teszi meg törvényes képviselőjévé

2643 Adattár 175. sz.

2644 Adattár 204. sz.

2645 Adattár 11. sz.

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
17.	1308. 09. 09.	BAV Vat. Lat. 4013; fol. 7r-v; MON VAT I/2. 56-57; AOKlt. II. 191. (438. sz.)	egyéb	Gentilis bíboros Kolos, Menedekő és Lubesica karthauzi kolostorok számára az esztergomi, szepesi és zágrábi prépostot ²⁶⁴⁶ rendeli <i>conservator</i> okként
18.	1308. 09. 25.	MON VAT I/2. 57-59; AOKlt. II. 200. (461. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros engedélyezi Franciscus de Mantua bencés szerzetesnek, akit egyházi javadalmától az arbei S. Petrus-monostor kiközösített apátja fosztotta meg, hogy a rend zenggi házából biztosítsa megélhetését
A pécsi püspökséért folytatott per (1308. 10. – 1309. 08.)²⁶⁴⁷				
19.	1308. 12. 04. – 1309. 01. 10.	MON VAT I/2. 126-153; AOKlt. II. 219. (505. sz.)	egyházszervezet	A pécsi püspökség betöltéséért Péter választott püspök ²⁶⁴⁸ és Miklós pécsi éneklőkanonok ²⁶⁴⁹ között folytatott per jegyzőkönyve
	1309. 01.	AAV Reg. Av. 55, fol. 358-365; PÓR TT 1889. 401-420.	egyházszervezet	Tanúk meghallgatásáról szóló jegyzőkönyv a pécsi püspökséért folytatott perben
	1309.08. 26. – 10. 17.	MON VAT I/2. 356-364; AOKlt. II. 319. (724. sz.)	jogszolgáltatás	Gentilis bíboros kiközösíti Miklós pécsi éneklőkanonokot, utasítja a pécsi káptalant, a pécsi domonkosok, ferencesek és az Ágoston-rendi remeték előljáróit, hogy az ítéletet hirdessék ki

2646 Az esztergomi prépost ekkor Teofil (Adattár 198. sz.), a szepesi Pál (Adattár 161. sz.) volt. A zágrábi prépost személye kérdéses.

2647 AAV Instr. Misc. 448, fol. 1r-14v; MON VAT I/2. 126-153; LANHERS – VOGEL – FAWTIER – MOLLAT 1957. (10417. sz.)

2648 Adattár 165. sz.

2649 Adattár 139. sz.

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
Trau város pere a helyi püspök ellen				
20.	1308. 11. 04. – 1309. 04. 21.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 19r–41v; MON Vat I/2. 60–99; AOkt. II. 205–206. (476. sz.)	jogszolgáltatás	Jegyzőkönyv a trauai podesta, tanácsosok, tanács és a város közössége által Liberius trauai püspök ellen folytatott perről
	1308. 11. 07.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 4v; MON Vat I/2. 101; AOkt. II. 206. (478. sz.)	egyéb	Liberius trauai püspök ígéretet tesz Vangolus de Mevaniának, ²⁶⁵⁰ hogy pünkösöd ünnepéig kifizeti a <i>procurator</i> ként végzett munkájáért a hét aranyforintból fennmaradó négyet, a <i>procurator</i> pedig megígéri, hogy Gentilis legációja alatt folytatja a püspök képviselését
21.	1308. 11. 05. – 07.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 4v; MON Vat I/2. 100–101; AOkt. II. 206. (477. sz.)	jogszolgáltatás	Per Budai Nicolinus (Nicolaus) laikus és Antonius járszói prépost között arról a 13 ezüst márkáról, amelyet Nicolinus kölcsönzött a prépostnak. Vannes ügyhallgató úgy rendelkezik, hogy a felek a fizetésről és a határidőről egymás között egyezzenek meg
22.	1308. 11. 08. – 1308. 12. 23.	MON Vat I/2. 101–112; AOkt. II. 207–208. (481. sz.)	jogszolgáltatás	Jegyzőkönyv arról a perről, amely Dymundis és Ebeger, ill. Burs (dict.) Hensch budai polgár folytatott a budai beginák ellen

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
23.	Eljárás Csák Máté ellen			
	1308. 11. 10.	1308. 11. 10.: AAV A.A., Arm. C 502 (MNL-OL DF 289195); Mon Vat I/2. 112–115; AOKlt. II. 208–209. (482. sz.)	egyéb	Csák Máté ígéretet tesz arra, hogy V. Kelemen és legátusa rendelkezéseinek engedelmeskedik és elismeri I. Károlyt Magyarország királyának
	1311. 07. 06.	Mon Vat I/2. 384–391; AOKlt. III. 52–53. (102. sz.)	jogszolgáltatás	A Csák Máté ellen Gentilis bíboros által folytatott eljárás
24.	I. Károly koronázása			
	1308. 11. 27.	AAV A.A., Arm. I-XVIII. 589. és 590 (MNL-OL DF 289170 és 289171); Mon Vat I/2. 115–119; AOKlt. II. 213–214. (494. sz.)	egyéb	Oklevél I. Károly királlyá választásáról
	1309. 06. 15.	AAV A.A., Arm. C 500 (MNL-OL DF 289193); Mon Vat I/2. 304–307; AOKlt. II. 291–292. (668. sz.)	egyéb	I. Károly koronázási oklevele
	1309. 06. 04.	AAV A.A., Arm. C 504 (MNL-OL DF 289197); Mon Vat I/2. 303–304; AOKlt. II. 288–289. (662. sz.)	egyéb	Henrik bán elismeri I. Károlyt Magyarország királyának és engedelmességet ígér neki
	1309. 06. 29.	AAV A.A., Arm. C 501 (MNL-OL DF 289194); Mon Vat I/2. 352–354; AOKlt. II. 294–295. (674. sz.)	egyéb	Magyarország főpapjai tanúsítják, hogy I. Károly koronázása törvényesen zajlott

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
25.	1308. 11. – 1309. 09.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 9r–11v; Mon Vat I/2. 119–125; AOkt. II. 214–215. (496. sz.)	egyházszervezet	A vegliai S. Michaelis-monostor apátja és a vegliai kano-nok, Gentilis bíboros által kinevezett <i>executorok</i> beszámolója Paganutius de Palmerii de Monte Falcone pres-biter egyházi javadalomba való beiktatásáról a vegliai egyházban
26.	1308. 12. 04.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 12r; Mon Vat I/2. 125–126; AOkt. II. 218. (503. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros különleges pápai <i>dispensatio</i> hoz köti a fe- rences és a domonkos rendben apátságra vagy más méltó-ságra történő előrelépést
27.	1308. 12. 05.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 8v–9r; Mon Vat I/2. 153–154; AOkt. II. 220. (507. sz.)	a legáció szervezeti keretei	Elismervény, hogy Vince kalocsai érsek ²⁶⁵¹ kifizette a legá-tusnak járó első évi <i>procuratió</i> kat
Az erdélyi püspökválasztás ügye				
28.	1308. 12. 10. – 1310. 07. 02.	AAV Reg. Av. 1, fol. 12–23; Mon Vat I/2. 154–177; AOkt. II. 223–225. (514. sz.)	egyházszervezet	Az erdélyi püspökválasztás vizsgálati anyaga
	1310. 12. 15.	Mon Vat I/2. 377; AOkt. II. 438. (1010. sz.)	a legáció szervezeti kerete	Benedek választott erdélyi püspök 15 budai márka ezüstöt fizetett a legátusi <i>procuratió</i> kért
	1311. 05. 02.	MNL-OL DL 40326; Mon Vat I/2. 380–381; ²⁶⁵² AOkt. II. 382–383. (877. sz.)	egyéb	Gentilis bíboros utasítja Benedek választott erdélyi püspököt, hogy tartsa fenn a László vajda elleni <i>interdictumot</i> , valamint küldesse el legátusi kamarájába a <i>procuratió</i> kat
	1311. 08. 13.	MNL-OL DL 40336; Mon Vat I/2. 391–393; AOkt. III. 64–65. (130. sz.)	a legáció szervezeti kerete	Hedericus kolozsmonostori apát átírja Benedek választott erdélyi püspök 1311. július 24-én a Szentszékhez tett fel-lebvezését (AOkt. III. 57. /115. sz./) a legátusi <i>procuratió</i> k miatt

2651 Adattár 207. sz.

2652 Hibásan 1310. évi kelettel.

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
28.	1311. 09. 12.	MON VAT I/2. 397–398; AOKlt. III. 68–69. (139. sz.)	a legáció szervezeti kerete	Benedek erdélyi püspök az 1., 2. és 3. évi legátusi <i>procuratiók</i> ra 520 és fél budai márka ezüstöt fizetett, ezért a bíboros a büntetések alól felmenti. A maradék 418 márkára a püspök haladékokat kap
	1312. 04. 19.	AOKlt. III. 127. (270. sz.)	a legáció szervezeti kerete	A pozsonyi ferences rendi guardián előtt János kolozsi főesperes, Benedek erdélyi püspök jegyzője kijelenti, hogy a püspök beleegyezése nélkül nem fizetheti ki a legátusi <i>procuratióból</i> fennmaradó összeget, amelyet Hamboth pozsonyi polgár, Gentilis bíboros megbízottja kér a püspöktől
	1312. 04. 20.	MNL-OL DF 277238; AOKlt. III. 127–128. (272. sz.)	a legáció szervezeti kerete	János kolozsi főesperes, Benedek erdélyi püspök <i>prothonotarius</i> a tiltakozik a pozsonyi ferences rendi guardián előtt, mivel Hamboth pozsonyi polgár; ²⁶⁵³ Gentilis bíboros megbízottja olyan összegeket követlen tőle legátusi <i>procuratio</i> címén, amelyeket már megkapott
29.	1308. 12. 11.	MNL-OL DF 207122; MON VAT I/2. 177–180; AOKlt. II. 225. (515. sz.)	egyházszervezet	A legátus szabálytalanság miatt érvényteleníti János ²⁶⁵⁴ megválasztását pannonhalmi apáttá, de végül mégis őt nevezi ki
30.	Rendelkezések a pálos rendet illetően			
	1308. 12. 13.	MNL-OL DF 286489; MON VAT I/2. 180–182; AOKlt. II. 226. (518. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros engedélyezi a pálosoknak, hogy Szent Ágoston regulája szerint éljenek
	1309. 01. 15.	MNL-OL DF 286489; MON VAT I/2. 256–257; AOKlt. II. 244. (560. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros engedélyezi a pálos rendnek, hogy tartományi gyűléseiken rendeleteket és szabályzatot alkossanak

2653 Adattár 61. sz.
2654 Adattár 95. sz.

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
30.	1311. 04. 01.	MON Vat I/2. 379–380; AOKlt. III. 23. (34. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros engedélyezi a pálos rend perjelének, hogy az erőszakos cselekedetek miatt elítélt szerzeteseket feloldozhatja, de a súlyos eseteket csak a Szentszék bírálhatja el
31.	1308. 12. 19.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 12r; MON Vat I/2. 182; AOKlt. II. 228. (523–524. sz.)	egyházszervezet	Jegyzőkönyv arról, hogy Gentilis bíboros elé került a boszniai <i>electus</i> ²⁶⁵⁵ megerősítése, aki az ügyet Philippus de Sardinia <i>auditorra</i> bízta.
32.	1308. 12. 10.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 11v; MON Vat I/2. 182–183; AOKlt. II. 228–229. (525. sz.)	egyéb	Péter pécsi püspök a Gentilis bíborostól kapott felhatalmazás alapján egy diakónust pappá szentel
33.	1308	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 5r; MON Vat I/2. 183; AOKlt. II. 229. (527. sz.)	egyéb	Gentilis bíboros Györgyöt, Pál comes fiát ²⁶⁵⁶ familiárisává fogadja
34.	1308	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 5r–v; MON Vat I/2. 184.	spirituális engedmények	Gentilis bíboros 40 napi bűnbocsánatot enged azoknak, akik a felsorolt napokon a vegliai székesegyházat (<i>maior ecclesia</i>) felkeresik és bűneiket meggyónják
35.	1308	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 5v–6r; MON Vat I/2. 185–186.	egyéb	Gentilis bíboros felruházza Tamás vegliai püspököt azzal a hatalommal, hogy egyházmegyéje területén <i>excommunicatio</i> alól feloldozást adhasson
36.	1308	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 6r–v; MON Vat I/2. 186–187.	spirituális engedmények	Gentilis bíboros negyven napi bűnbocsánatot biztosít azoknak, akik segídeknek a vegliai egyházmegyében, Besche (Baška) vár közelében található S. Lucia-monostor helyreállítási munkálataiban

2655 Gergely. Adattár 50. sz.

2656 Adattár 59. sz.

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
37.	Per az erdélyi káptalan és dékánok és plébánosok között			
	1309. 01. 08. – 1309. 07. 03.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 16r–44r; MON Vat I/2. 187–216; AOklt. II. 239–241. (552. sz.)	jogszolgáltatás	Jegyzőkönyv arról a perről, amely Philippus de Sardinia ügyhallgató előtt folyt az erdélyi káptalan és a sebesi, springi, kozdi, kézdi, keresdi, kis- és nagy-kükkői <i>decanatus</i> -ba tartozó dékánok és plébánosok között folyt
	1309. 04. 21.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 41v (különálló oklevél, utólag beragasztva); MON Vat I/2. 264–265; AOklt. II. 268. (610. sz.)	egyéb	A Herricus, Mulnbach plébánosa, a dékánok és a plébánosok képviselője az erdélyi káptalan elleni perben ígéretet tesz, hogy 15 napon belül 20 budai márka ezüstöt fizet Jo-hannes de Aretiónak ügyvédi díja fejében
38.	1309. 01. 15.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 12v–14r; MON Vat I/2. 257–262; AOklt. II. 245. (562. sz.)	egyházszervezet	A Gentilis bíboros által kinevezett három <i>executor</i> (Bonunsegna de Perusia, ²⁶⁵⁷ a pécsváradi apát és a montezarium-i Szt. Antal-egyház perjele) utasítja a pécsi püspököt és káptalant, hogy a legátus adománya alapján Rufinus Alberti de Civiniót ²⁶⁵⁸ fogadják be a káptalanba, valamint az <i>executorok</i> helyetteseket neveznek ki a pa-rancs végrehajtására
39.	1309. 02. 09.	MNL-OL DF 264135; MON Vat I/2. 262–263; AOklt. II. 250–251. (574. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros megtiltja a szépesi káptalan kanonokjai-nak, hogy javadalmuk bevételeit távollétükben is hiányta-lanul élvezzék, kötelezi őket arra, hogy az egyházat szemé-lyesen vagy képviselőjük által szolgálják
40.	1309. 02. 18.	MNL-OL DL 40318; AOklt. II. 252. (577. sz.)	egyéb	Gentilis bíboros a magdeburgi és gnieznói érsekeket, va-lamint a wrocławai püspököt saját városukban a ferences rend jogainak védelmére szólítja fel

2657 Adattár 25. sz.

2658 Adattár 185. sz.

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
41.	1309. 03. 22.	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 1v (első borító); MON Vat I/2. 263.	egyéb	Angelus de S. Victoria, ²⁶⁵⁹ Spalato város képviselője a spalatói érsek ellen folytatott perben helyetteseket nevez ki
42.	Per a wroclawi Szt. Mária-monostor apátságáért			
	1309. 04. 11. – 08. 25.	AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 25–29; MPV III 469–477. (518. sz.); AOkt. II. 269. (613. sz.)	egyházszervezet	Előterjesztés a Philippus de Sardinia ügyhallgató előtt a wroclawi Szt. Mária-monostor apátság betöltéséért zajló perben
	1310. 03. 09. – 06. 17.	AAV Reg. Aven. vol. 1, fol. 31r–62v; MPV III 138–185. (133. sz.); AOkt. II. 370. (848. sz.)	egyházszervezet	Jegyzőkönyv a Fülöp testvér és a Miklós testvér között a wroclawi Szt. Mária monostor apátságáért folytatott perről
Az ószandeci klarisszák jogainak védelme				
43.	1309. 04. 27.	<i>Kodeks Matopolski</i> II. 217. (DXLVIIII. sz.); AOkt. II. 270. (615. sz.)	jogszolgáltatás	Gentilis bíboros megtiltja, hogy az ószandeci (krakkói e. m.) klarissza monostortól bárki tizedet hajtson be
	1309. 04. 27.	<i>Kodeks Matopolski</i> II. 217–218. (DXLIX. sz.); AOkt. II. 270. (616. sz.)	egyéb	Gentilis utasítja a gnieźnói érseket, hogy védje meg az ószandeci (krakkói e. m.) klarissza monostor tizedmentességi jogát a krakkói püspökkel szemben
	1309. 04. 28.	<i>Kodeks Matopolski</i> II. 219. (DL. sz.); AOkt. II. 270–271. (617. sz.)	egyéb	Gentilis bíboros a gnieźnói érseket rendeli az ószandeci (krakkói e.m.) klarissza monostor jogainak védelmére

2659 Adattár 14. sz.

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
44.	1309. 04. 28.	AOklt. II. 271. (618. sz.) ²⁶⁶⁰	egyéb	Gentilis bíboros utasítja a gnieznói érseket, hogy intézkedjen Salomea skálai apáca eltemetéséről a prozki domonkosoknál
45.	1309. 05. 03. – 05.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 16v–17r; Mon Vat I/2. 265–267; AOklt. II. 275–276. (629. sz.)	egyházszervezet	Per Lukács váci kanonok, valamint a váci püspök és káptalan között. Philippus de Sardinia ügyhallgató érvényteleníti a Gentilis bíboros által, Lukács javára szóló adománylevelet, ugyanis testi fogyatékossága miatt nem kérelmezett <i>dispensatiót</i>
46.	1309. 05. 08. – 07. 14.	Mon Vat I/2. 268–297; AOklt. II. 216–217. (501. sz.)	egyházszervezet	A budai zsinat rendelkezései
Per a nagyszombati klarisszák, és az esztergomi érsek és káptalan, valamint a székesfehérvári káptalan között				
47.	1309. 05. 09. – 07. 22.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 16r; Mon Vat I/2. 298–301; AOklt. II. 280. (640. sz.)	jogszolgáltatás	A nagyszombati klarisszák pere az esztergomi és a székesfehérvári káptalan ellen az apácák tizedmentességi jogáról
	1309. 08. 20.	MNL-OL DL 1738; Mon Vat I/2. 354–356; AOklt. II. 317–318. (722. sz.)	jogszolgáltatás	Tamás esztergomi érsek ²⁶⁶¹ és a káptalan Gentilis bíboros előtt lemond az apácák által fizetendő tizedről
	1311. 02. 03.	MNL-OL DL 1745; Mon Vat I/2. 378; AOklt. III. 12. (9. sz.)	jogszolgáltatás	Gentilis bíboros megiltja, hogy bárki tizedet követeljen a nagyszombati klarisszáktól

2660 Az Anjou-kori oklevéltár hivatkozása alapján (*Kodeks Matopolski* III 171-172.) a dokumentum kiadása nem beazonosítható.
2661 Adattár 192. sz.

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
48.	1309. 05. 24.	BAV Vat. Lat. 3935, fol. 30r; MON VAT I/2. 302; AOkt. II. 283–284. (650. sz.)	egyházszervezet	Ágoston zágrábi püspök ²⁶⁶² Gentilis bíboros utasítása szerint Star-i Jakab fiát, Balázs diakónust a váradi egyházmegyéből pappá szenteli
49.	1309. 06. 25. – 12. 24.	AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 1–122; MON VAT I/2. 307–352.	jogszolgáltatás	Angelus de Narnia nyitrai főesperes ²⁶⁶³ pere László szerémi püspök ²⁶⁶⁴ ellen
50.	1309. 08. 27.	MNL-OL DF 277232; AOkt. II. 320. (727. sz.)	egyházszervezet	Vince kalocsai érsek, az ózdi és a szatmári főesperesek mellett Gentilis bíboros által kiküldött <i>executor</i> átírja a bíboros korábbi okleveleit (AOkt. II. 312–313. /710. sz./; AOkt. II. 313. /711. sz./) János óbudai éneklőkanonokot az erdélyi egyházban lévő javadalomba beiktatja
A krakkói püspök pere a gnieznói érsek ellen ²⁶⁶⁵				
51.	1309–1310	AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 86r–98v; MPV III 105–129. (129–130. sz.); AOkt. II. 322. (730. sz.)	jogszolgáltatás	Jegyzőkönyv Jan Muskata krakkói püspök peréről a gnieznói érsek ellen Gentilis bíboros előtt
	1310. 03–04.	AAV Reg. Aven., vol. 1, fol. 102r–104v; MPV III 129–136. (131. sz.); AOkt. II. 374. (854. sz.)	jogszolgáltatás	Gentilis bíboros ítélete a krakkói püspök és a gnieznói érsek közötti perben, amelyben az alperest pénzbüntetés megfizetésére kötelezi
52.	1309. 11. 10.	MON VAT I/2. 365–369.	egyházszervezet	Gentilis bíboros lengyel egyházra vonatkozó rendelkezései

2662 Adattár 1. sz.

2663 Adattár 13. sz.

2664 Adattár 120. sz.

2665 A per előzményeit ld. MPV III. 100. (126. sz.), 105 (128. sz.)

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
53.	Eljárás Kán László erdélyi vajda ellen			
	1309. 12. 25.	MON VAT I/2. 369–374.	jogszolgáltatás	Gentilis bíboros kiközösíti László erdélyi vajdát
	1310. 04. 08.	AAV A.A., Arm. C 503 (MNL-OL DF 289196); MON VAT I/2. 374–375; AOKlt. II. 376–377. (863. sz.)	egyéb	László erdélyi vajda átadja Gentilis bíborosnak a Szent Koronát
54.	Gualterius de Monteflorum képvisellete			
	1309. 12.	MPV III. 101–105 (127. sz.); AOKlt. II. 346–347. (792. sz.)	egyéb	Gualterius de Monteflorum képviselőjének pere a wrocławi püspök ellen, akit a wrocławi dékánshoz tartozó jogainak és jövedelmeinek elbitorlásával vádolt
	1310. 07. 08.	MPV III. 477–478. (519. sz.); AOKlt. II. 400. (918. sz.)	egyéb	Gentilis bíboros megerősíti azt a megállapodást, amely szerint Róbert kujáviai érkanonok wrocławi kanonokságában Henrik wrocławi kanonokot teszi képviselőjévé
56.	1310. 03. 02.	AOKlt. II. 369. (845. sz.)	egyházsszervezet	Gentilis bíboros megerősíti a Henricus püspök által a wrocławi káptalannak adott jogokat.
57.	1310. 03. 16–28.	MPV III. 136–138. (132. sz.); AOKlt. II. 371. (851. sz.)	jogszolgáltatás	Jegyzőkönyv a Jarostius krakkói érkanonok elleni eljárásról, mivel elbitorolta a krakkói székesegyház igazgatását. Az érkanonok többszöri idézésre sem jelent meg, így a bíboros kiközösíti

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
A krakkói püspök panasza Ulászló krakkói herceg ellen				
58.	1309	<i>Kodeks Małopolski</i> II. 215–216. (DXLVII. sz.)		János krakkói püspök panasza Ulászló ellen
	1310. 06. 19.	AOKlt. II. 395. (907. sz.) ²⁶⁶⁶	jogszolgáltatás	Gentilis bíboros utasítja a kujáviai püspököt, hogy az Ulászló krakkói herceg és Jan Muskata krakkói püspök közti viszályt rendezze el
59.	1310. 07. 04.	MPV III. 478 (520. sz.); AOKlt. II. 400. (917. sz.)	a legáció szervezeti keretei	Henrik wrocławai püspök ígéretet tesz, hogy a megadott határidőig megfizeti a második évre járó legátusi <i>procuratio</i> ók fennmaradt részét (122 márká és 1 ferto ezüstöt krakkói fontban)
60.	1310. 09. 21.	MON VAT I/2. 376–377.; AOKlt. II. 471. (961. sz.)	egyéb	Johannes Bevenuti de Illice, ²⁶⁶⁷ Gentilis bíboros familiárisának végrendelete
Egyházi javadalom adományozása, Johannes de Milisin				
61.	1311. 04. 11.	PÓR TT 1886. 197–198; AOKlt. III. 24. (37. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros a már meglévő pozsonyi kanonoki javadalán kívül újabbat adományoz Johannes de Milisin pozsonyi kanonoknak, Hertlinus pozsonyi bíró <i>protonotarius</i> ának és <i>familiaris</i> ának
	1311. 04. 07.	PÓR TT 1886. 198–202; AOKlt. III. 25. (38. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros utasítja az esztergomi Szt. György-egyház prépostját, Albertinus de Parma dubicai főesperest ²⁶⁶⁸ és Johannes de Aretio váradai kanonokot, hogy Johannes de Milisint pozsonyi kanonoki javadalomba vezessék be

2666 Az Anjou-kori oklevéltár hivatkozás (*Kodeks Małopolski* III. 175–176.) alapján a dokumentum kiadása nem beazonosítható.

2667 Adattár 107. sz.

2668 Adattár 3. sz.

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
61.	1311. 05. 22.	PóR TT 1886. 198–202; AOkt. III. 36–37. (65. sz.)	egyházszervezet	Johannes de Aretio utasítja a pozsonyi káptalant, hogy Johannes de Milisint Gentilis bíboros utasításának megfelelően iktassák be kanonoki javadalmába
62.	1311. 05. 11. – 18.	AAV Reg. Vat., vol. 54, fol. 373r–380v; MPV III 185–196. (134. sz.); LC B XII. II. 308. (83655. sz.)	jogszolgáltatás	A tanúk kihallgatásáról szóló jegyzőkönyv a Pál, a Szent Kereszt-egyház <i>scholasticus</i> a és wrocławai kanonok által Henrik wrocławai herceg ellen indított perben
63.	1311. 05. 22.	MON Vat I/2. 381–382; AOkt. III. 36. (64. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros rendelkezése, amely tiltja a szabálytalan – világi hatalmak által befolyásolt – áthelyezéseket, választásokat az egyházi javadalmakban
64.	1311. 05. 22.	MON Vat I/2. 382–383; AOkt. III. 35. (63. sz.) ²⁶⁶⁹	egyházszervezet	Gentilis bíboros rendelkezése, amely tiltja a megüritült egyházi javadalmak elbitorlását
65.	1311. 05. 28.	MREV II. 32 AOkt. III. 38. (68–69. sz.)	a legáció szervezeti keretei	Gentilis bíboros utasítja a zirci apátot és a veszprémi prépostot, hogy István somogyi, Miklós zalai, Miklós segedi, Mihály veszprémi, János fehérvári és József szentendrei főesperest a legátusi <i>procuratio</i> ók nem fizetése miatt idézők meg elé
66.	1311. 07. 03.	MNL-OL DF 201683; Sopron vármegye I. 73. (60. sz.); AOkt. III. 51. (101. sz.)	jogszolgáltatás	Miklós győri püspök a soproni bíró és polgárok ellen folytatott perében kártérítésben egyezik meg, a kártérítést fizetett összeget pedig átadja Gentilis bíborosnak a legátusi <i>procuratio</i> fedezésére

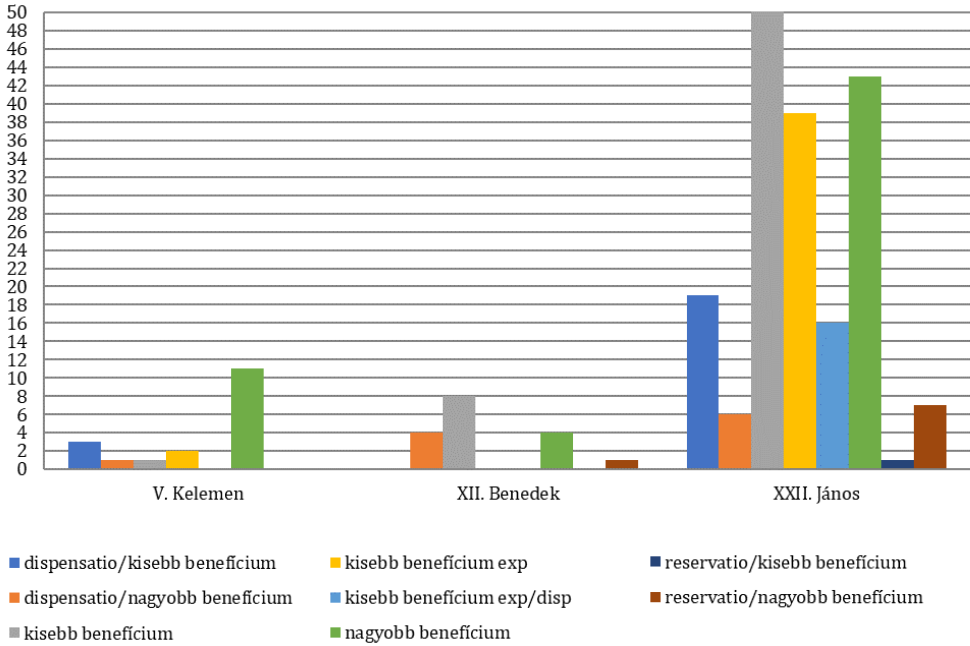
2669 A 62. és a 63. sz. egy erősen rongált átiratban is fennmaradt: MNL-OL DF 287827 (AOkt. III. 93. /193. sz./)

#	Dátum	A dokumentum jelzete/kiadása	A rendelkezés jellege	A dokumentum tartalma
Kápolna emelése				
67.	1311. 07. 25.	FEJÉR VIII/1. 623–624 (sz. n.); AOKlt. III. 59. (119. sz.)	egyéb	Ferenc columbai szerzetes ²⁶⁷⁰ saját költségén kápolnát emeltet a ciszterci rendi Szent Kereszt-monostor (passaui e. m.) pozsonyi telkén
	1311. 07. 25.	FEJÉR VIII/1. 624–625 (sz. n.); AOKlt. III. 59–60. (120. sz.)	egyéb	János, a Szent Kereszt-monostor apátjának oklevele a kápolna emelése ügyében
A spalatói érsekség betöltése				
68.	1311. 08. 13.	MON VAT I/2. 393–394; AOKlt. III. 64. (129. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros – mivel a spalatói érseket felfüggesztette hivatalából – az érseki széket betöltését a káptalanra bízta
	1311. 09. 15.	SMIČIKLAS VIII. 291–292.; AOKlt. III. 69. (141. sz.)	egyházszervezet	A spalatói káptalan kinevezi a főegyházmegye ideiglenes vezetőit
69.	1311. 08. 23.	MON VAT I/2. 394–395; ²⁶⁷¹ AOKlt. III. 65–66. (132. sz.)	egyházszervezet	Gentilis bíboros a pozsonyi káptalan kérésére megerősíti és átírja Tamás esztergomi érsek adományát bizonyos vámokról
70.	1311. 09. 09.	MNL-OL DF 228084 (későbbi átirat); MON VAT I/2. 395–396; AOKlt. III. 67. (137. sz.)	egyéb	Gentilis bíboros a pozsonyi polgárok kérésére engedélyezi, hogy más helyen újra felépítsék a Szt. Gotthárd egyházat
71.	1311. 09. 12.	MON VAT I/2. 397; AOKlt. III. 68. (138. sz.)	a legáció szervezeti keretei	Tamás esztergomi érsek a legátusnak 3 évre járó, 603 bu-dai máinka ezüst <i>procuratió</i> ból 431-et kifizetett.

2670 Adattár 41. sz.

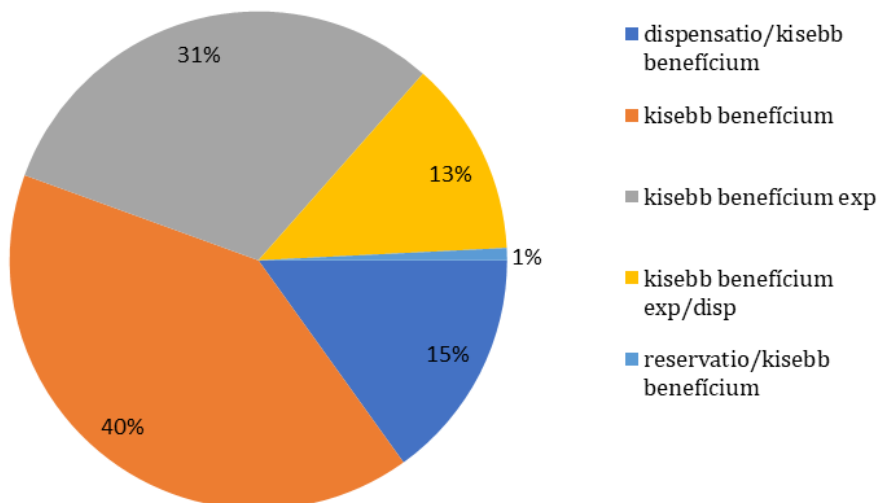
2671 1311. 08. 24-i kelettel.

1. ábra: Az első három avignoni pápa beneficiális politikájának megoszlása a javadalmak típusa és a betöltés módja szerint²⁶⁷²

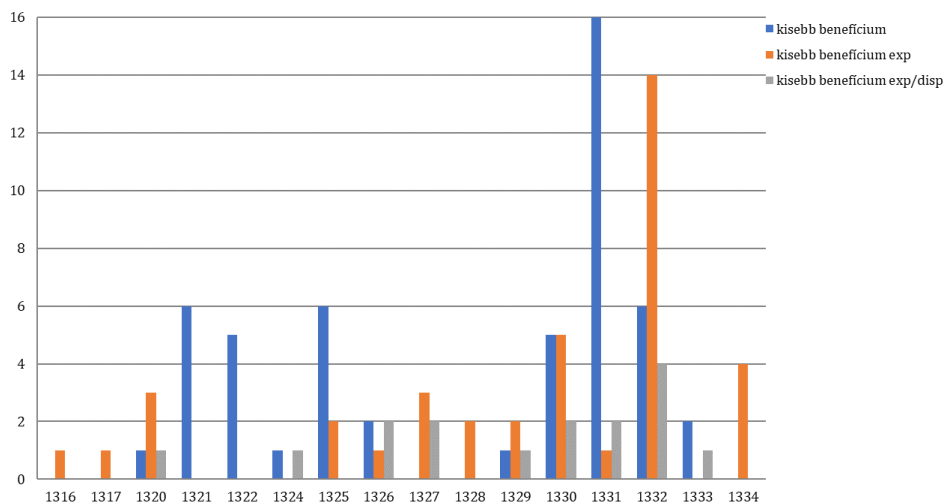
2672 Az 1. ábrán a „kisebb beneficium” és „nagyobb beneficium” kategóriák jelölik az üresedésben lévő egyházi stallumokra vonatkozó pápai províziókat, a „kisebb beneficium exp” a kisebb beneficiumok várományos kinevezéseit (expektatíváit). A „kisebb beneficium exp/disp” üresedés kiváráásával adományozta a javadalmat és ugyanabban a levélben fel is mentette valamilyen hiányosság alól a jövőbeni javadalmat.

2. ábra: XXII. János kisebb beneficiumokkal kapcsolatos rendelkezései a rendelkezés típusa szerinti megoszlásban Magyarország vonatkozásában²⁶⁷³

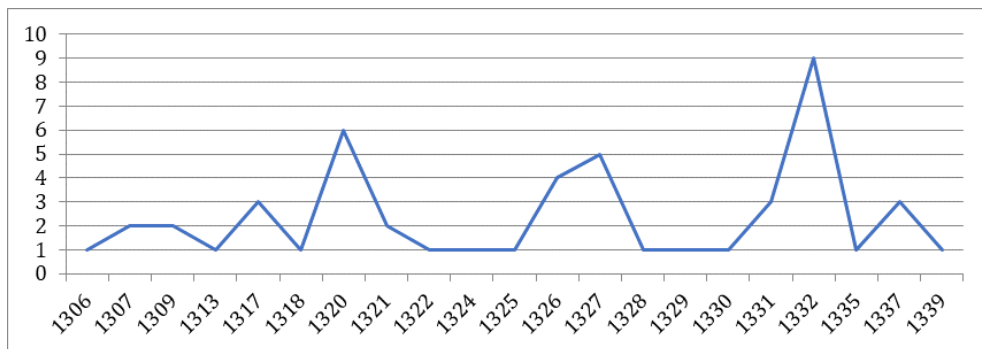

²⁶⁷³ A „kisebb beneficium” kategória a kisebb beneficiumokra vonatkozó azonnali províziókat fedti.

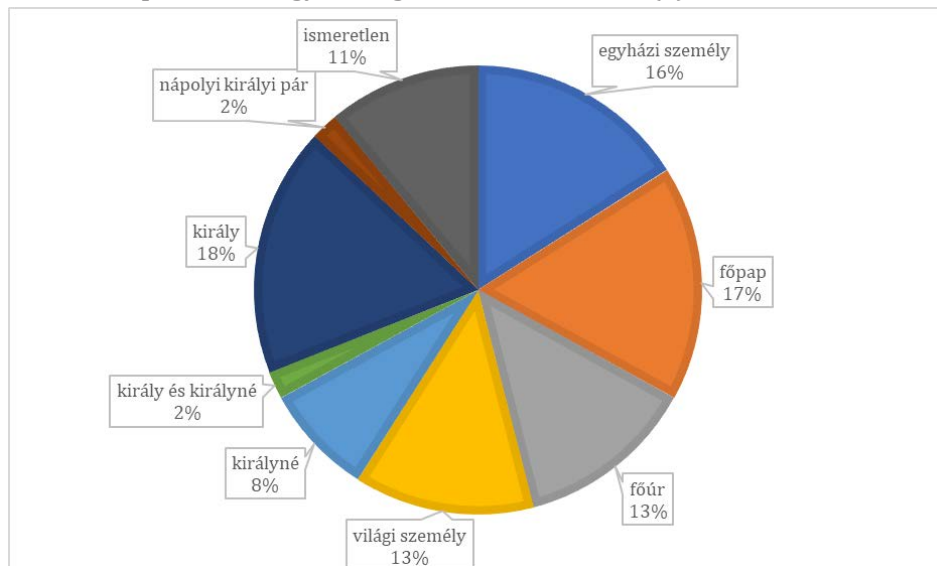
3. ábra: XXII. János kisebb beneficiumokkal kapcsolatos rendelkezései év szerinti lebontásban

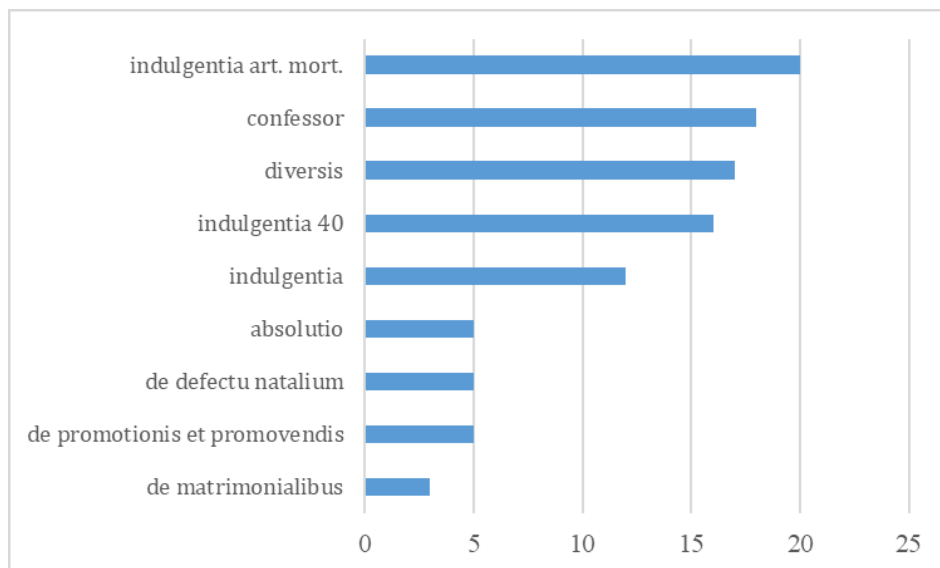
4. ábra: I. Károly mint ajánló említése a beneficiumok adományozásánál

5. ábra: A spirituális kegyek megoszlása a kérelmező(k) szerint

6. ábra: A spirituális kegyek megoszlása tartalmuk szerint²⁶⁷⁴

²⁶⁷⁴ Az ábrán általam használt megnevezések többsége azokból – a szakirodalom által is átvett – kategóriákból származik, amelyek alapján az Apostoli Penitenciárián a beérkező kérelmeket besorolták és a penitenciáriai regisztrumkönyvekbe lejegyezték. Erről ld. SALONEN – SCHMUGGE 2009. 4.

BIBLIOGRÁFIA

Rövidítések

AAV A.A., Arm. I-XVIII.	Archivio Apostolico Vaticano Archivum Arcis Armadio I–XVIII.
AAV A.A., Arm. C.	Archivio Apostolico Vaticano Archivum Arcis Armadio C
AAV Cam. Ap., Collect.	Archivio Apostolico Vaticano Camera Apostolica Collectoriae.
AAV Cam. Ap., Intr. et Ex.	Archivio Apostolico Vaticano Camera Apostolica Introitus et Exitus.
AAV Instr. Misc.	Archivio Apostolico Vaticano Instrumenta Miscellanae.
AAV Reg. Aven.	Archivio Apostolico Vaticano Registra Avenionensia.
AAV Reg. Vat.	Archivio Apostolico Vaticano Registra Vaticana.
AAV Reg. Suppl	Archivio Apostolico Vaticano Registra Supplicationum
BAV	Bibliotheca Apostolica Vaticana.
MNL-OL DF	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Fényképgyűjtemény.
MNL-OL DL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Levéltár.
ZSRG KA	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Kanonistische Abteilung

Internetes hivatkozások

<http://cpa.univ-avignon.fr/node/112>, letöltés 2020. 01. 01.
<http://www.goerres-gesellschaft-rom.de/das-institut>, letöltés 2020. 04. 07.
<http://regesta-imperii.digitale-sammlungen.de/angebot/ri>, letöltés 2020. 03. 01.
<http://www.treccani.it/>, letöltés 2020. 02. 07.

Források és forráskiadások

A három Villani krónikája	<i>A három Villani krónikája.</i> Ford. és jegyzetekkel ellátta: Rácz Miklós. Budapest, 1909.
Acta Aragonensia	<i>Acta Aragonensia. Quellen zur deutschen, italienischen, französischen, zur Kirchen- und Kulturgeschichte aus der diplomatischen Korrespondenz Jaymes II. (1291–1327).</i> I. Ed. FINKE, Heinrich. Berlin – Leipzig, 1908.

- ALC Anonymi Leobiensis Chronicon. Liber quintus. In: *Austriacarum veteres ac genuini quotquot ex Austriae vicinarumque provinciarum bibliothecis et tabulariis, decumano labore perlustratis...* Ed. PEZ, Hieronymus. Viennae, 1743. 913–940.
- AM Annales Mattseenses. In: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores in folio (SS)* IX. Ed. PERZ, Georg Heinrich. Hamburg, 1851. 823–837.
- AN Anonymi narratio de praelio Fridericum Pulchrum inter et Ludovicum Bavarum habito. In: *Austriacarum veteres ac genuini quotquot ex Austriae vicinarumque provinciarum bibliothecis et tabulariis, decumano labore perlustratis...* Ed. PEZ, Hieronymus. Viennae, 1743.
- AO Anjoukori okmánytár. *Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis*. I–VII. Ed. NAGY Imre – TASNÁDI NAGY Gyula. Budapest, 1878–1920.
- AOKlt Anjou-kori oklevéltár. *Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia*. I–XXVI. Ed. Kristó Gyula et al. Budapest – Szeged, 1990–.
- ÁÚO V. Árpádkori új okmánytár. *Codex Diplomaticus Arpadianus Continuatus* V. Szerk. WENZEL Gusztáv. Budapest, 1864.
- BALUZE 1914 *Vitae paparum Avenionensium: hoc est Historia pontificum romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV*. Ed. BALUZE, Étienne – MOLLAT, Guillaume. Paris, 1914.
- BP I *Bullarium Poloniae. I: 1000–1342*. Ed. SUŁKOWSKA-KURAS, Irena – KURAS, Stanisław. Roma, 1982.
- BÓNIS 1997 BÓNIS György: *Szentszéki regeszták. Iratok egyházi bírászkodás történetéhez a középkori Magyarországon*. Szerk. BALOGH Elemér. Szeged, 1997.
- BOSSÁNYI *Regesta supplicationum. A pápai kérvénykönyvek magyar vonatkozású okmányai: avignoni korszak*. I. Szerk. BOSSÁNYI Árpád. Budapest, 1916.
- BTOE *Budapest történetének okleveles emlékei. Monumenta diplomatica civitatis Budapest*. I. Ed. GÁRDONYI, Albertus. Budapest, 1936.
- Bullarium Franciscanum V *Bullarium Franciscanum sive Romanorum Pontificum Constitutiones...* Ed. SBARAGLIA, Giovanni Giacinto – EUBEL, Konrad. Romae, 1898.
- CAMERALIA I–II *Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536)*. Szerk. † LUKCSICS József – TUSOR Péter – FEDELES Tamás. Budapest – Róma, 2014. (Collectanea Vaticana Hungariae vol. 9–10.)

CD Moraviae VI	<i>Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI (1307–1333)</i> . Ed. CHYTIL, Josef. Brno, 1854.
CDEM	<i>Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Urkundensammlung zur Geschichte Mährens</i> , VI. Ed. CHLUMECKY, Peter Ritter von. Brünn, 1854.
CDS	<i>Codex diplomaticus Silesiae</i> . I–XXXVI. Breslau, 1857–1933.
CIC	<i>Corpus Iuris Canonici II</i> . Ed. FRIEDBERG, Aemilius. Graz, 1959.
Chronica Ludovici imperatoris quarti	Chronica Ludovici imperatoris quarti. In: <i>Bayerische Chroniken des 14. Jahrhunderts</i> . Hrsg. LEIDINGER, Georg. Hannover – Leipzig, 1918. (Monumenta Germaniae Historica Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi 19.) 105–138.
Chronici Hungarici compositio saeculi XIV	<i>Chronici Hungarici compositio saeculi XIV</i> . In: <i>Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum</i> . I. Ed. SZENTPÉTERY, Emericus. Budapestini, 1937. 217–506.
Chronicon Zagrabiense	Chronicon Zagrabiense cum textu chronici Varadiensis collatum. In: <i>Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum</i> . I. Ed. SZENTPÉTERY, Emericus. Budapestini, 1937. 195–216.
CJB 1–2	<i>Chronique de Jean le Bel</i> . I–II. Éd. VIARD, Jules – DÉPREZ, Eugène. Paris, 1904–1905.
Codex Blagay	<i>Codex diplomaticus comitum de Blagay. A Blagay-család oklevéltára</i> . Szerk. THALLÓCZY Lajos – BARABÁS Samu. Budapest, 1897.
Codex Lubecensis	<i>Codex diplomaticus Lubecensis. Urkundenbuch der Stadt Lübeck</i> . 2. 1. Hrsg. von dem Vereine für Lübeckische Geschichte und Alterthumskunde. Lübeck, 1858.
CQPV	<i>Chronique des quatre premiers Valois (1327–1393)</i> . Éd. LUCE, Siméon. Paris, 1862.
CVH I/1	„Magyarország mint a nyugati keresztény művelődés védőbástyája”. A Vatikáni Levéltárnak azok az okiratai, melyek őseinknek a Keletről Európát fenyegető veszedelmek ellen kifejtett erőfeszítéseire vonatkoznak (ca. 1214–1606). Összeáll.: ARTNER Edgár, kiad.: SZOVÁK Kornél – TÖRÖK József – TUSOR Péter. Budapest – Róma, 2004. (Collectanea Vaticana Hungariae I/1.)
DŁUGOSZ 1978	<i>Ioannis Dlugossi Annales seu cronicae incliti regni Poloniae</i> , lib. IX. Ed. BUDKOWA, S. et al. Varsaviae, 1978.
EO II	<i>Erdélyi okmánytár II. 1301–1339</i> . Szerk. JAKÓ Zsigmond. Budapest, 2004.
FAYEN 1908	<i>Lettres de Jean XXII (1316–1334)</i> . I–III. Ed. FAYEN, Arnold. Rome, 1908.

FEJÉR	<i>Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis.</i> I–XI. Ed. FEJÉR, Georgius. Budaë, 1829–1844.
FRAKNÓI TT 1898	FRAKNÓI Vilmos: Oklevelek András és Johanna házasságkötésének történetéhez. XXII. János levelei (1331–1333). <i>Történelmi Tár</i> 3. (1898) 385–394.
Foedera 1.2–2.2	<i>Foedera, Conventiones, Litterae, et cuiuscunque Generis Acta Publica, Inter Reges Angliae Et Alios Quosvis Imperatores, Reges, Pontifices, Principes, vel Communitates...</i> 1.2–2.2. Ed. RYMER, Thomas. Londini, 1816–1821.
FROISSART I. 1–8	<i>Chroniques de Jean Froissart.</i> I/1–8. Ed. LUCE, Siméon. Paris, 1869–1888.
FROISSART II. 1–3	<i>Chroniques de Jean Froissart.</i> II/1–3. Ed. RAYNAUD, Gaston. Paris, 1894–1899.
GCF I	<i>Les grandes chroniques de France. Tome 9: Charles IV le Bel et Philipp VI de Valois.</i> Éd. VIARD, Jules. Paris, 1937.
GOMBOS	<i>Catalogus fontium historiae Hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendendum ab anno Christi DCCC usque ad annum MCCXI., 800–1301.</i> I–IV. Ed. GOMBOS, Franciscus Albinus. Budapest, 1937–1943.
GÖLLER 1910	GÖLLER, Emil: <i>Die Einnahmen der Apostolischen Kammer unter Johann XXII.</i> Paderborn, 1910.
GÖLLER 1920	GÖLLER, Emil: <i>Die Einnahmen der Apostolischen Kammer unter Benedikt XII.</i> Paderborn, 1920.
HAYTONUS 1906	HAYTONUS: <i>Flos historiarum terre Orientis.</i> In: <i>Recueil des historiens des croisades. Documents latins et français relatifs à l'Arménie.</i> II. Publié par les soins de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. Paris, 1906. 255–515.
HÁZI 1921	HÁZI Jenő: <i>Sopron szabad királyi város története.</i> I/1–7; II/1–6. Sopron, 1921–1943.
Histoire du Dauphiné II.	<i>Histoire du Dauphiné et des princes qui ont porté le nom de Dauphins.</i> Éd. MORET DE BOURCHENU, Jean-Pierre. Genève, 1722.
HO IV	<i>Hazai okmánytár. Codex diplomaticus partius IV.</i> Szerk. NAGY Imre – STUMMER Arnold – RÁTH Károly – VÉGHÉLY Dezső. Győr, 1867.
Képes krónika	<i>Képes krónika.</i> Ford.: BELLUS Ibolya. A jegyzeteket írta: KRISTÓ Gyula. Budapest, 1986.
Kodeks dyplomatyczny	<i>Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa, 1257–1506,</i> III. Ed. PIEKOSIŃSKI, Franciszek. Kraków, 1882.
Kodeks Mazowieckiego	<i>Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego.</i> Warszawa, 1863.

- Kodeks Wielkopolski II *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski II*. Poznań, 1878.
- LANHERS – VOGEL – FAWTIER
– MOLLAT 1957 *Tables des registres de Clément V publiés par les Bénédictins*. LANHERS, Yvonne – VOGEL, Cyrille – FAWTIER, Robert – MOLLAT, Guillaume. Paris, 1957.
- LC B XII *Lettres communes de Benoît XII (1334–1342)*. I–III. Ed. VIDAL, Jean-Marie. Paris, 1903–1911.
- LC J XXII *Lettres communes de Jean XXII (1316–1334)*. I–XVI. Ed. MOLLAT, Guillaume. Paris, 1904–1947.
- LCPC B XII *Benoît XII (1334–1342), Lettres closes et patentes intéressant les pays autres que la France*. I–II. Ed. VIDAL, J.-M. Paris, 1913–1950.
- LOSERTH 1875 *Die Königsaalger Geschichts-Quellen mit den Zusätzen und der Fortsetzung des Domherrn Franz von Prag. (Fontes rerum Austriacarum: Scriptores. I/8)*. Hrsg. LOSERTH, Johann. Wien, 1875.
- LSC J XXII (France) *Lettres secrets et curiales du pape Jean XXII (1316–1334) relatives à la France*, I–VII. Ed. COULON, Auguste – CLÉMENTET, S. Paris, 1913–1972.
- MGB I *Magnum Bullarium Romanum*, I. Ed. CHERUBINI, Laerzio. Luxemburg, 1727.
- MDA I *Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból*. I. Szerk. WENZEL Gusztáv. Budapest, 1874.
- MES *Monumenta ecclesiae Strigoniensis*. I–III. Ed. KNAUZ, Ferdinandus. Strigonii, 1874–1924.
- MGH Const. 3 *Monumenta Germaniae Historica. Constitutiones et acta publica imperatorum et regum*. 3. Hrsg. SCHWALM, Jakob. Hannoverae et Lipsea, 1904–1906.
- MGH Const. 4,1 *Monumenta Germaniae Historica. Constitutiones et acta publica imperatorum et regum*. 4,1. Hrsg. SCHWALM, Jakob. Hannoverae, et Lipsea, 1906.
- MGH Const. 5 *Monumenta Germaniae Historica. Constitutiones et acta publica imperatorum et regum*. 5. Hrsg. SCHWALM, Jakob. Hannoverae, et Lipsea, 1909–1913.
- MGH Const. 6,1 *Monumenta Germaniae Historica. Constitutiones et acta publica imperatorum et regum*. 6,1. Hrsg. SCHWALM, Jakob. Hannoverae, 1914–1922.
- MGH SS 9 *Continuatio Vindobonensis*. In: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*. IX. Hrsg. PERTZ, Georg Heinrich. Hannoverae, 1851. 698–722.
- MON SLAV *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*, I. Ed. THEINER, Augustinus. Romae, 1863.

MON VAT I/1	<i>Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia: Rationes collectorum pontificorum in Hungaria</i> (Vatikáni magyar okirattár, I. sorozat, 1. kötet: a pápai tizedszedők számadásai, 1281–1375). Ed. FEJÉRPATAKY László – IPOLYI Arnold. Budapest, (reprint:) 2000.
MON VAT I/2	<i>Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia: Acta legationis Cardinalis Gentilis</i> (Vatikáni magyar okirattár, I. sorozat, 2. kötet: Gentilis bíbornok magyarországi követségének okiratai, 1307–1311). Szerk. PÓR Antal. Budapest, (reprint) 2000.
MPV I–II	<i>Monumenta Poloniae Vaticana I–II: Acta Camerae Apostolicae</i> . Ed. PTAŚNIK, Joannes. Cracoviae, 1913.
MPV III	<i>Monumenta Poloniae Vaticana III: Analecta Vaticana, 1202–1366</i> . Ed. PTAŚNIK, Joannes. Cracoviae, 1914.
MREV II	<i>Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis</i> . II. 1276–1415. Ed. FRAKNÓI, Vilmos. Budapest, 1899.
NAGY 2010a	<i>IV. Károly császár önéletrajza</i> . Ford. NAGY Balázs, Budapest, 2010.
ÓVÁRY TT 1885	ÓVÁRY Lipót: Az Árpádok és az Anjouk összeköttetései történetéhez. <i>Történelmi Tár</i> 3 (1885:8) 761–762.
PÓR TT 1886	PÓR Antal: Adalékok Gentilis bíboros magyarországi követségének okirataihoz. <i>Magyar Történelmi Tár</i> 3 (1886:9), 196–201.
PÓR TT 1889	PÓR Antal: Viszály a pécsi társaskáptalanban (1302–1309). Újabb adalékok Gentilis bíboros követsége történetéhez Magyarországon. <i>Magyar Történelmi Tár</i> 12 (1889:3). 401–420.
POTTHAST	<i>Regesta pontificum romanorum inde ab anno post Christum natum MCXCVIII ad annum MCCCIV</i> . I–II. Ed. POTTHAST, August. Graz, 1957,
Quellen zur Geschichte der Stadt Wien II/1	<i>Quellen zur Geschichte der Stadt Wien</i> . II. Abtheilung. <i>Regesten aus dem Archive der Stadt Wien</i> , I: 1239–1411. Bearb. UHLIRZ, Karl. Wien, 1898.
RB VIII	<i>Les registres de Boniface VIII (1294–1303)</i> . I–IV. Ed. DIGARD, Georges et alii. Paris, 1884–1934.
RB XI	<i>Le registre de Benoît XI (1303–1304)</i> . Ed. GRANDJEAN, Charles. Paris, 1883.
RDEBM II–III	<i>Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae</i> . II–III. Ed. EMLER, Josef. Pragae, 1882–1890.
Regesta Bohemiae et Moraviae	<i>Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae</i> . II–III. Ed. EMLER, Joseph. Pragae, 1882–1890.

- Regesta imperii VII/I. 3 *Regesta Imperii VII/I. 3. Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern. Die Urkunden aus Klöstern und Stiftsarchiven im Bayerischen Hauptstaatsarchiv und in der Bayerischen Staatsbibliothek.* Hrsg. MENZEL, Michael – ACHT, Peter. Köln – Weimar – Wien 1996.
- Regesta imperii VII/II *Regesta Imperii VII/2. Die Regesten der Herzöge von Österreich sowie Friedrichs des Schönen als deutschen Königs, 1314-1330.* Hrsg. GROSS, Lothar. Innsbruck, 1924.
- Regeste Dauphinois I–VII *Regeste Dauphinois ou répertoire chronologique et analytique des documents imprimés et manuscrits relatifs à l'histoire de Dauphiné.* I–VII. Ed. CHEVALIER, Ulysse. Valence, 1913–1925.
- RC V *Regestum Clementis Papae V ex Vaticanis archetypis Sanctissimi domini nostris Leonis XIII pontificis maximi iussu et munificentia nunc primum editum cura et studio Monachorum Ordinis S. Benedicti.* I–X. Romae, 1884–1892.
- ROBINSON 1904 *Readings in European History.* Ed. ROBINSON, James Harvey. Boston 1904.
- SALTER 1922 *Chapters of the Augustinian Canons.* Oxford, 1922.
- SMIČIKLAS VIII–X *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae,* VIII–X. Ed. SMIČIKLAS, Tadija. Zagreb, 1910–1912.
- Sopron vármegye *Sopron vármegye története. Oklevéltár.* I. 1156–1411. Szerk. NAGY Imre. Sopron, 1889.
- THEIL – WERNER 1870 *Urkundenbuch zur Geschichte des Mediascher Kapitels bis zur Reformation.* Hrsg. THEIL, Rudolf – WERNER, Carl. Hermannstadt, 1870.
- THEINER I *Vetera monumenta historica Hungariam sacram.* I. Ed. THEINER, Augustinus. Romae, 1859.
- THEINER MON SLAV *Vetera monumenta Slavorum meridionalum historiam illustrantia.* I. Ed. THEINER, Augustinus. Romae, 1863.
- THEINER PL *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentium finitimarum historiam illustrantia.* I. Ed. THEINER, Augustinus. Romae, 1860.
- Thuróczy *Iohannes de Thurocz: Chronica Hungarorum. I. textus.* Ed. GALÁNTAI, E. – KRISTÓ, I. Budapest, 1985.
- Tolna megye *Évszázadokon át: Tolna megye történetének olvasókönyve.* Szerk. ÉRSZEGI Géza – VASS Előd – HAJDÚ Lajos – KISASSZONDY Éva. Szekszárd, 1978.
- Tudománytár *Tudománytár IX.* Szerk. LUCZENBACHER János – ALMÁSI BALOGH Pál. Buda, 1842.

UGDS	<i>Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. I–VII.</i> Ed. ZIMMERMANN, Franz – WERNER, Carl – GÜNDISCH, Gustav. Hermannstadt – Bukarest, 1892–1981.
VA	<i>Vatikanische Akten zur deutschen Geschichte in der Zeit Kaiser Ludwig des Bayer.</i> Hrsg. RIEZLER, Siegmund. Innsbruck, 1891.
VILLANI	<i>Croniche di Giovanni, Matteo e Filippo Villani.</i> I–II. Ed. RACHELI, A. Trieste, 1857.
VU	Vatikanische Urkunden zur Geschichte Kaiser Ludwig des Bayer. Hrsg. LÖHER, Franz von. <i>Archivalische Zeitschrift</i> 5. (1880) 236–273. (Separat-Abdruck.)
Zala vármegye	<i>Zala vármegye története. Oklevéltár. I. 1024–1363.</i> Szerk. NAGY Imre – VÉGHELY Dezső – NAGY Gyula. Budapest, 1886.

Felhasznált irodalom

ÁLDÁSY 1896	ÁLDÁSY Antal: <i>A nagy nyugoti egyházszakadás története, 1378–1389.</i> Budapest, 1896.
ÁLDÁSY – FEJÉRPATAKY 1926	ÁLDÁSY Antal – FEJÉRPATAKY László: <i>Pápai oklevelek.</i> Budapest, 1926.
ALLMAND 1989	ALLMAND, Christopher: <i>The Hundred Years War, c. 1300–bec. 1450.</i> Cambridge, 1989.
ALMÁSI 1989	ALMÁSI Tibor: Pecorari Jakab bíboros diplomáciai pályája. In: <i>Tanulmányok Karácsonyi Béla hetvenedik 56 születésnapjára.</i> Szerk. KULCSÁR Péter – MADER Béla – MONOK István. Szeged, 1989. 59–69.
ALMÁSI 1993	ALMÁSI Tibor: Egy ciszterci bíboros a pápai világhatalom szolgálatában. Pecorari Jakab magyarországi legációja. <i>Magyar Egyháztörténeti Vázlatok</i> 15. (1993/1–2.) 129–141.
ALMÁSI – KOSZTA 1991	Almási Tibor – Koszta László: Báncsa István bíboros (1205k. – 1270). Életrajzi vázlat. <i>Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica (Különszám a III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus tiszteletére).</i> Szeged, 1991. 9–17.
ÁMTF I–IV	GYÖRFFY György: <i>Az Árpád-kor Magyarország történeti földrajza.</i> I–IV. Budapest, 1987–1998.
ATIYA 1975	ATIYA, Aziz Suryal: The Crusade in the Fourteenth Century. In: <i>A History of the Crusades. III: The Fourteenth and Fifteenth Centuries.</i> Ed. Harry W. HAZARD. Wisconsin, 1975. 3–26.

- BAKER 1986 BAKER, John Hamilton: Dr. Thomas Fastolf and the History of Law Reporting. *The Cambridge Law Journal* 45. (1986:1.) 84–96.
- BALDWIN 1985 BALDWIN, Marshall W.: Missions to the East in the Thirteenth and Fourteenth Centuries. In: *A History of the Crusades. V: The Impact of the Crusades on the Near East*. Ed. M. SETTON, Kenneth –HAZARD, Harry W. – ZACOUR, Norman P. Wisconsin, 1985. 452–518.
- BALLA 1988 BALLA Ferenc: A középkori magyar-délszláv orvosi kapcsolatok kérdéséhez. *Létünk* 5. (1988:18.) 593–603.
- BALLWEG 2001 BALLWEG, Jan: *Konziliare oder päpstliche Ordensreform. Benedikt XII. und die Reformdiskussion im frühen 14. Jahrhundert*. Tübingen, 2001.
- BARABÁS 2013a BARABÁS Gábor: A pápai kiküldött bíraskodás Magyarországon a kezdetektől a 13. század közepéig. *Történelmi Szemle* LV. (2013:2.) 177–199.
- BARABÁS 2013b BARABÁS Gábor: „Et maxime mediante viro venerabili”. Pápai legátusok Magyarországon a 13. század első felében. A pápai képviselet fogalmi-jogi tipológiájához. In: *Kor-szak-határ: A Kárpát-medence és a szomszédos birodalmak (900–1800) a PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola Közép- és Koraújkori programjának I. konferenciája*. Szerk. FONT Márta – FEDELES Tamás – KISS Gergely. Pécs, 2013. 59–74.
- BARABÁS 2015a BARABÁS Gábor: *A pápaság és Magyarország a 13. század első felében – Pápai hatás – együttműködés – érdekellentét*. Pécs, 2015. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 5.)
- BARABÁS 2015b BARABÁS Gábor: A pápai kiküldött bíróság és a szerzetesrendek a veszprémi egyházmegyében. A kezdetektől a 13. század közepéig. In: *Szerzetesrendek a veszprémi egyházmegyében*. Szerk. KARLINSZKY Balázs. Veszprém, 2015. 9–26.
- BARABÁS 2017 BARABÁS Gábor: Eretnekek, kalózok és legátusok. A boszniai eretnekesség, a Magyar Királyság és a pápák a 13. század elején. *Világtörténet* 7. (39.) (2017:1.) 5–32.
- BARABÁS 2018 BARABÁS Gábor: Pápai káplánok a 13. századi Magyarországon. Szentzéki megbízások és helyi karriererek. *Történelmi Szemle* LX. (2018:1.) 97–118.
- BARABÁS 2019a BARABÁS Gábor: Gregorius de Crescentio bíboros élete és magyarországi legációi. In: *Varietas delectat. A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században*. Szerk. KISS Gergely. Pécs, 2019. 93–116.
- BARABÁS 2019b BARABÁS Gábor: A pápai Kúria klerikusai és a Magyar Királyság a 14. században. In: *Évszázadok forratakában. Keresztényüldözés – Krisztianizáció – Egyház*. Szerk. FAZEKAS Ferenc – FEDELES Tamás – NAGY Levente. Pécs, 2019. 31–54.

- BARABÁS 2020 BARABÁS Gábor: *Nos tuis supplicationibus inclinati, auctoritate tibi presentium indulgemus. IV. Ince pápa és a szentszéki küldöttbírótság rendszerének magyarországi viaszszorulása a 13. század közepén*. Pécs, 2020. (kézirat)
- BÁRÁNY 2006 BÁRÁNY Attila: Magyarország és a kései kereszties hadjáratok. In: *Magyarország és a kereszties háborúk. Lovagrendek és emlékeik*. Szerk. LASZLOVSKY József – MAJOROSSY Judit – ZSENGELLÉR József. Gödöllő, 2006. 139–165.
- BARBICHE 1970 BARBICHE, Bernard: Les „Scriptores” de la chancellerie apostolique sous le pontificat de Boniface VIII (1295-1303). *Bibliothèque de l'École des Chartes* 128. (1970) 115–187.
- BARCS 2003 BARCS Eszter: Piast Boleszló. In: *Esztergomi érsekek*. Szerk. BEKE Margit. Budapest, 2003. 151–156.
- BARRACLOUGH 1935 BARRACLOUGH, Geoffrey: *Papal provisions: Aspects of Church History Constitutional, Legal, and Administrative in the Later Middle Ages*. Oxford, 1935.
- BEDY 1938 BEDY Vince: *A győri székeskáptalan története*. Győr, 1938.
- BEKE 2003 *Esztergomi érsekek*. Szerk. BEKE Margit. Budapest, 2003.
- BÉKEFI 1891 BÉKEFI Remig: *A pilisi apátság története, 1184–1541*. Pécs, 1891.
- BÉKEFI 1910 BÉKEFI Remig: *A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig*. Budapest, 1910.
- BENKER 1997 BENKER, Gertrud: *Ludwig der Bayer. Ein Wittelsbacher auf den Kaiserthron, 1282–1347*. München, 1997.
- BERTÉNYI 1987 BERTÉNYI Iván: *Magyarország az Anjouk korában*. Budapest, 1987.
- BERTÉNYI 1989 BERTÉNYI Iván: *Nagy Lajos király*. Budapest, 1989.
- BERTÉNYI 2000 BERTÉNYI Iván: *A tizennegyedik század története*. Budapest, 2000.
- BERTÉNYI – SZENDE 2011 BERTÉNYI Iván – SZENDE László: *Anjou-királyaink és Zsigmond kora*. Budapest, 2011.
- BLAKE 2007 BLAKE, Beattie R.: *Angelus Pacis: The Legation of Cardinal Giovanni Gaetano Orsini, 1326–1334*. Leiden – Boston, 2007.
- BLAZOVICH 1991 BLAZOVICH László: A tárcaféi főesperesség megszervezése. In: *Egyházak a változó világban*. Szerk. BÁRDOS István – BEKE Margit. Esztergom, 1991. 361–364.
- BON 1969 BON, Antoine: *La Morée franque. Recherches historiques, topographiques et archéologiques sur la principauté d'Achaïe*. Paris, 1969.
- BONNAUD 2016 BONNAUD, Jean-Luc: Les juges mages du comté de Provence et de Forcalquier à la fin du Moyen Âge (XIIIe–XVe siècles). In: *Les grands officiers dans les territoires Angevins*. Éd. RAO, Riccardo. (Collection de l'École française de Rome). Rome, 2016. 189–206.

- BÓNIS 1971 BÓNIS György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Budapest, 1971.
- BOROVICZÉNY 1991–1992 BOROVICZÉNY Károly-György: Cruciferi Sancti Regis Stephani. Tanulmányok a stefaniták, egy középkori magyar ispotályos rend történetéről. *Orvostörténeti Közlemények (Communicationes de historia artis medicinae)* 133–140. (1991–1992) 7–48.
- BOYLE 2001 BOYLE, Leonard: *A Survey of the Vatican Archives and of its Medieval Holdings*. Toronto, 2001.
- BRUNDAGE 1995 BRUNDAGE, James A.: *Medieval Canon Law*. London, 1995.
- BUNYITAY I. 1883 BUNYITAY Vince: *A váradi püspökség története az alapítástól a jelenkorig I: a váradi püspökök*. Nagyvárad, 1883.
- BUNYITAY II. 1883 BUNYITAY Vince: *A váradi püspökség története az alapítástól a jelenkorig II: káptalanok, monostorok*. Nagyvárad, 1883.
- C. TÓTH 2015 C. TÓTH Norbert: *Az esztergomi székeskáptalan a XV. században. II. Rész. A sasadi tizedper 1452–1465 közötti „krónikája”*. Budapest, 2015. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 8.)
- C. TÓTH 2019a C. TÓTH Norbert: *A kalocsa-bácsi főegyházmegye káptalanjainak középkori archontológiája*. Kalocsa, 2019.
- C. TÓTH 2019b C. TÓTH Norbert: *A nyitrai székeskáptalan archontológiája, 1111–1526*. Budapest, 2019.
- C. TÓTH 2019c C. TÓTH Norbert: *Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája, 1100–1543*. Budapest, 2019.
- C. TÓTH – HORVÁTH 2019 C. TÓTH Norbert – HORVÁTH Terézia: *A győri székeskáptalan archontológiája, 1200–1458*. Győr, 2019.
- CAILLET 1975 CAILLET, Louis: *La papauté d'Avignon et l'Église de France: la politique bénéficiaire du pape Jean XXII en France (1316–1334)*. Paris, 1975.
- CARR 2013 CARR, Mike: The Hospitallers of Rhodes and their Alliances against the Turks, 1306–1348. In: *Islands and Military Orders, c.1291–c.1798*. Ed. BUTTIGIEG, Emanuel – PHILLIPS, Simon. Farnham, 2013. 167–176.
- CARRAZ 2009 CARRAZ, Damien: Les Lengres à Marseille au XIVe siècle. Les activités militaires d'une famille d'armateurs dans un port de croisade. *Revue historique* 4. (2009:652.) 755–777.
- CASELLI 1990 CASELLI, Fausto Piola: L'evoluzione della contabilità camerale nel periodo avignonese. In: *Aux origines de l'État moderne. Le fonctionnement administratif de la papauté d'Avignon (Actes de la table ronde organisée par l'École française de Rome. Avignon, 23–24 janvier 1988)*. Rome, 1990. 411–437.
- CHAREYRON 1996 CHAREYRON, Nicole: *Jean le Bel: le Maître de Froissart, grand imagier de la guerre de Cent ans*. Bruxelles, 1996.

- CHENEY 1982 CHENEY, Christopher Robert: Illuminated collective indulgences from Avignon. In: CHENEY, Christopher Robert: *The papacy and England, 12th–14th centuries. Historical and legal studies*. London, 1982. 353–373.
- CHEVALIER 1886 CHEVALIER, Ulysse: Itinéraire des Dauphins de la troisième race (Anne et Humbert Ier, Jean II, Guigues VII et Humbert II. *Bulletin d'histoire ecclesiastique et d'archéologie religieuse des diocèses de Valence, Gap, Grenoble et Viviers* 7. (1886) 1–25.; 1–19. (343–387)
- CHOBOT 1915 CHOBOT Ferenc: *A váci egyházmegye történeti névtára. Első rész: Az intézmény története*. Vác, 1915.
- CHOBOT 1917 CHOBOT Ferenc: *A váci egyházmegye történeti névtára. Második rész: A papság életadatai*. Vác, 1917.
- CLAUSS 2017 CLAUSS, Martin: Ludwig IV. und Friedrich der Schöne. Wien–Mühldorf–München. In: *Die Königserhebung Friedrichs des Schönen im Jahr 1314. Krönung, Krieg und Kompromiss*. Hgs. BECHER, Mathias – WOLTER-VON DEM KNESEBECK, Harald. Köln – Weimar – Wien, 2017. 255–270.
- CUSATO 2009 CUSATO, Michael F.: Gubernator, Protector et Corrector istius Fraternitatis. The Role of Cardinal Hugolino, Lord of Ostia, as Protector of the Order of Friars Minor, 1217–1226. In: *Institution und Charisma. Festschrift für Gert Melville*. Ed. FELTEN, Franz – KEHNEL, Annette – WEINFURTER, Stefan. Köln, 2009. 491–502.
- CSERNUS 1999 CSERNUS Sándor: *A középkori francia nyelvű történetírás és Magyarország (13–15. sz.)*. Budapest, 1999.
- CSERNUS 2015 CSERNUS Sándor: Tipikus és kivételes. A Joinville-ek: egy champagne-i bárói család kiemelkedése. In: *Jean de Joinville: Szent Lajos élete és bölcs mondásai*. Szerk. CSERNUS Sándor. Budapest, 2015.
- CSÓKA 2000 CSÓKA Gáspár: Középkori győri püspökök. In: *A győri egyházmegye ezer éve*. Szerk. KISS Tamás. Győr, 2000. 28–36.
- CSUKOVITS 2003 CSUKOVITS Enikő: *Középkori magyar zarándokok*. Budapest, 2003.
- CSUKOVITS 2012 CSUKOVITS Enikő: *Az Anjouk Magyarországon. I. rész: I. Károly és ural-kodása (1301–1342)*. Budapest, 2012. (Magyar történelmi emlékek, értekezések)
- CSUKOVITS 2015 CSUKOVITS Enikő: *Magyarországról és a magyarokról. Nyugat-Európa magyar-képe a középkorban*. Budapest, 2015. (Magyar történelmi emlékek, értekezések)
- D'AVRAY 2014 D'AVRAY, D. L.: *Dissolving Royal Marriages. A Documentary History, 860–1600*. Cambridge, 2014.
- DE DONATO 1962 DE DONATO, Vittorio: Avvocati, Uberto. *Dizionario Biografico degli Italiani*, 4. Roma, 1962. Online változat: [http://www.treccani.it/enciclopedia/uberto-avvocati_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/uberto-avvocati_(Dizionario-Biografico)), letöltés 2020. 03. 17.

- DEELEY 1928 DEELEY, Ann: Papal Provision and Royal Rights of Patronage in the Early Fourteenth Century. *The English Historical Review* 43. (1928:172.) 497–527.
- DELISLE 1889 DELISLE, Léopold: La vie de Jean Esmé. *Bibliothèque de l'École des chartes* 50. (1889), 503–505.
- DELUZ 1996 DELUZ, Christiane: Croisade et paix en Europe au XIVe siècle. Le rôle du cardinal Hélie de Talleyrand. *Cahiers de recherches médiévales et humanistes* (1996:1.) 53–64.
- DEMURGER 1994 DEMURGER, Alain: Benoit XI. In: *Dictionnaire historique de la papauté*. Ed. LEVILLAIN, Philippe. Paris, 1994. 206.
- DEMURGER 2016 DEMURGER, Alain: Le concile de Vienne et les Templiers. *Transversalités* 3. (2016:138.) 131–153.
- DÉPREZ 1902 DÉPREZ, Eugène: *Les préliminaires de la guerre de Cent ans. La papauté, la France et l'Angleterre (1328–1342)*. Paris, 1902.
- DONAHUE 2016 DONAHUE, Charles Jr: Procedure in the courts of the *ius commune*. In: *The History of Courts and Procedure in Medieval Canon Law*. Ed. HARTMANN, Wilfried – PENNINGTON, Kenneth. Washington, 2016. 74–124.
- DONKIN 1963 DONKIN, Enid-M.: A collective letter of indulgence for an English beneficiary. *Scriptorium* 17. (1963:2.) 316–323.
- DUVAL-ARNOULD 1990 DUVAL-ARNOULD, Louis: Élaboration d'un document pontifical: les travaux préparatoires à la constitution apostolique Cum inter nonnullos (12 novembre 1323). In: *Aux origines de l'État moderne. Le fonctionnement administratif de la papauté d'Avignon. Actes de la table ronde d'Avignon (23–24 janvier 1988)*. Rome, 1990. 385–409.
- DOUVAL-ARNOULD 1994 DOUVAL-ARNOULD, Louis: John XXII. In: *The Papacy. An Encyclopedia*, 2. Ed. LEVILLAIN, Phillipe. New York – London, 1994.
- DUBA – SCHABEL 2009 DUBA, William – SCHABEL, Chris: Introduction. In: *Gerald Odonis, Doctor Moralis and Franciscan Minister General*. Ed. DUBA, William – SCHABEL, Chris. Leiden – Boston, 2009. 1–17.
- DUGGAN 1998 DUGGAN, Charles: Papal judge delegate and the making of the new law in the twelfth century. In: *Decretals and the Creation of the 'New Law' in the Twelfth Century*. By DUGGAN, Charles. Aldershot, 1998. 172–199.
- DUNBABIN 1991 DUNBABIN, Jean: *A Hound of God: Pierre de la Palud and the Fourteenth-Century Church*. Oxford, 1991.
- DÜRRHOLDER 1913 DÜRRHOLDER, Gottfried: *Die Kreuzzugspolitik unter Papst Johann XXII, 1316–1334*. Strassbourg, 1913.
- DYKMANS 1970 DYKMANS, Marc: *Robert d'Anjou, roi de Jérusalem et de Sicile: la vision bienheureuse. Traité envoyé au pape Jean XXII*. Rome, 1970. (Miscellaneae Historiae Pontificae XXX.)
- EHRLE 1888 EHRLE, Franz: Ein Bruchstück der Acten des Concils von Vienne. *Archiv für Literatur-und Kirchengeschichte des Mittelalters* 4. (1888) 361–470.

- ENGEL 1996 ENGEL Pál: *Magyarország világi archontológiája*. Budapest, 1996.
- ENGEL 2003 ENGEL Pál: Az ország újraegyesítése. I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen (1310–1323). In: *Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok*. Szerk. CSUKOVITS Enikő. Budapest, 2003.
- ERDŐ 1991 ERDŐ Péter: *Egyházjog*. Budapest, 1991.
- ERŐS 2012 ERŐS Katalin Renáta: Bencés búcsúk a középkori Magyarországon. In: *Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon*, 2. Szerk. ILLÉS Pál Attila – JUHÁSZ-LACZIK Albin. Budapest, 2012. (Rendtörténeti konferenciák, 7/2.) 1151–1168.
- ÉRSZEGI 1989 ÉRSZEGI Géza: *Eredeti pápai oklevelek Magyarországon*. (Kézirat) Budapest, 1989.
- ÉRSZEGI 2013 ÉRSZEGI Géza: A Paenitentiaria Apostolica dokumentumai in partibus. In: *Ünnepi kötet Blazovich László egyetemi tanár 70. születésnapjára* (Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica LXXV). Főszerk. HOMOKI-NAGY Mária. Szeged, 2013. 199–222.
- ESTIENNE 1923 ESTIENNE, Joseph: Une affiche d'indulgence de 1323. *Bibliothèque de l'école des chartes* 84. (1923) 428–430.
- EUBEL 1894 EUBEL, Konrad: Series vicariorum Urbis a. 1200–1558. *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und für Kirchengeschichte* 8. (1894) 493–499.
- FARELO 2012 FARELO, Mário: La représentation de la couronne portugaise à Avignon et ses agents (1305–1377). *Anuario de estudios medievales* 40. (2010:2.) 723–763.
- FARLATI 1769 FARLATI, Daniele: *Illyricum sacrum*. IV. Venetiis, 1769.
- FAVIER 1963 FAVIER, Jean: Bernard Guillemain. La cour pontificale d'Avignon (1309–1376). Étude d'une société. Paris, De Boccard, 1962. (Bibliothèque des Écoles françaises d'Athènes et de Rome, fasc. CCI.) [compte rendu] In: *Bibliothèque de l'école des chartes* 121. (1963:1.) 313–315.
- FAVIER 1974 FAVIER, Jean: *Paris au XVe siècle*. Paris, 1974.
- FAVIER 1978 FAVIER, Jean: *Philippe le Bel*. Paris, 1978.
- FAVIER 1980 FAVIER, Jean: *La guerre de Cent Ans*. Paris, 1980.
- FAVIER 2006 FAVIER, Jean: *Les papes d'Avignon*. Paris, 2006.
- FEA 1–4 *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1300–1541*. I–IV. Ed. JONES, B. et al. London, 1962–1963.
- FEDELES 2007 FEDELES, Tamás: Ausländer in den ungarischen Dom- und Stiftskapiteln während des Spätmittelalters (1301–1526). In: *Specimina Nova Pars Prima, Sectio Mediaevalis IV*. Ed. FONT, Márta – KISS, Gergely. Pécs, 2007. 73–100.

- FEDELES 2017a FEDELES Tamás: „Petrus Stephani collector apostolicus.” In: *Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században.* (Collectanea Vaticana Hungariae I/15.) Szerk. TUSOR Péter – SZOVÁK Kornél – FEDELES Tamás. Budapest – Róma, 2017. 31–82.
- FEDELES 2017b FEDELES Tamás: Magyar klerikusszentelések Rómában a hitújítás kezdetén (1516–1523.) In: *Egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 16. században.* Szerk. VARGA Szabolcs – VÉRTESI Lázár. Pécs, 2017. 51–104.
- FEISS – PEPIN – O'BRIEN 2019 *A Benedictine Reader: 530–1530.* Ed. FEISS, Hugh – PEPIN, Ronald – O'BRIEN, Maureen M. Collegeville, 2019. 477–494.
- FEG Angers *Fasti Ecclesiae Gallicanae. 7: Diocèse d'Angers.* Ed. MATZ, Jean-Michel – COMTE, François. Turnhout, 2003.
- FEG Le Mans *Fasti Ecclesiae Gallicanae. 18: Diocèse du Mans.* Ed. MATZ, Jean-Michel. Turnhout, 2018.
- FEG Poitiers *Fasti Ecclesiae Gallicanae. 10: Diocèse de Poitiers.* Ed. VALLIÈRE, Laurent. Turnhout, 2008.
- FEJÉRPATAKY 1887a FEJÉRPATAKY László: Pápai adószedők Magyarországon a XIII. és XIV. században. Első közlemény. *Századok* 21. (1887:6.) 493–517.
- FEJÉRPATAKY 1887b FEJÉRPATAKY László: Pápai adószedők Magyarországon a XIII. és XIV. században. Második közlemény. *Századok* 21. (1887:7.) 589–609.
- FERENCZY 2009 FERENCZY Sándor: *A gyulafehérvári (erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára.* Budapest – Kolozsvár, 2009.
- FERRARIS 1785 FERRARIS, Lucius: *Prompta bibliotheca canonica, juridica, rubristica, historica.* III. Romae, 1785.
- FERRERO 1935 FERRERO, A. – M.: *Benedetto XI, papa domenicano.* Roma, 1935.
- FIGUEIRA 1989 FIGUEIRA, Robert: Papal reserved powers and the limitations on legatine authority. In: *Popes, teachers, and canon law in the Middle Ages.* Ed. SWEENEY, James Ross – CHODOROW, Stanley A. Ithaca, 1989. 191–211.
- FIGUEIRA 1991 FIGUEIRA, Robert: Subdelegation by papal legates in the thirteenth-century canon: powers and limitations. In: *In iure veritas. Studies in Canon Law in Memory of Schafer Williams.* Ed. BOWMAN, Steven B. – CODY, Blanche E. Michigan, 1991. 56–79.
- FIGUEIRA 2006 FIGUEIRA, Robert: The Medieval Papal Legate and his Province: Geographical Limits of Jurisdiction. In: *Plenitude of Power. The Doctrines and Exercise of Authority in the Middle Ages: Essays in Memory of Robert Louis Benson.* Ed. FIGUEIRA, Robert. Aldershot, 2006. 73–106.
- FINE 1975 FINE, John V. A.: *The Bosnian Church: A New Interpretation.* New York–London, 1975.
- FINE 1994 FINE, John V. A.: *The Late Medieval Balkans. A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest.* Ann Arbor, 1994.

- FLORI 2004 FLORI, Jean: Pour une redéfinition de la croisade. *Cahiers de civilisation médiévale* 188. (2004) 329–349.
- FOURNIER 1912 FOURNIER, Paul: Le dauphin Humbert II. *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* 56. (1912:8.) 581–599.
- FOURNIER 1943 FOURNIER, Pierre-François: Quelques nouvelles affiches d'indulgence des XIIIe–XVIe siècles. *Bibliothèque de l'École des chartes* 104. (1943) 101–114.
- FRAKNÓI 1895 FRAKNÓI Vilmos: *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*. Budapest, 1895.
- FRAKNÓI 1899 FRAKNÓI Vilmos: *Oklevéltár a magyar királyi kegyuri jog történetéhez*. Budapest, 1899.
- FRAKNÓI 1901 FRAKNÓI Vilmos: *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-székkal. I. 1000–1417*. Budapest, 1901.
- GALAMB 2010 GALAMB, György: La politique des rois angevins de la Hongrie et le vicariat franciscain bosniaque. In: *La diplomatie des États Angevins aux XIIIe et XIVe siècles*. Ed. KORDÉ, Zoltán – PETROVICS, István. Rome – Szeged, 2010. 171–178.
- GALASSO 2003 GALASSO, Giuseppe: Charles Ier et Charles II d'Anjou, princes italiens. In: *Les princes angevins du XIIIe au XVe siècle. Un destin européen*. Ed. TONNERRE, Noël-Yves – VERRY, Élisabeth. Rennes, 2003. 85–98.
- GEANAKOPILOS 1975 GEANAKOPILOS, Deno: Byzantium and the crusades, 1261–1354. In: *A History of the Crusades. III: The Fourteenth and Fifteenth Centuries*. Ed. HAZARD, Harry W. Wisconsin, 1975. 27–68.
- GERGELY 1982 GERGELY Jenő: *A pápaság története*. Budapest, 1982.
- GIANLUCA AMERI 2001 GIANLUCA AMERI, Clario Di Fabio: *Luca Fieschi: cardinale, collezionista, mecenate (1300–1336)*. Milano, 2011.
- GODTHARDT 2011 GODTHARDT, Frank: *Marsilius von Padua und der Romzug Ludwigs des Bayern. Politische Theorie und politisches Handel*. Göttingen, 2011.
- GOTTLÖB 1892 GOTTLÖB, Adolf: *Die päpstlichen Kreuzzugs-steuern des 13. Jahrhunderts*. Heiligenstadt, 1892.
- GÖLLER 1904 GÖLLER, Emil: Die Gravamina auf dem Konzil von Vienne und ihre literarische Überlieferung. In: *Festgabe enthaltend vornehmlich vorreformationsgeschichtliche Forschungen. Heinrich Finke zum 7. August 1904. gewidmet von seinen Schülern*. Münster, 1904. 197–221.
- GÖLLER 1907 GÖLLER, Emil: *Die päpstliche Pönitentiarie von ihrem Ursprung bis zu ihrer Umgestaltung unter Pius V. I*. Rom, 1907.
- GRANDJEAN 1883 GRANDJEAN, Charles: Recherches sur l'administration financière du pape Benoît XI. *Mélanges de l'école française de Rome* 3. (1883) 47–66.
- GRANDJEAN 1888 GRANDJEAN, Charles: Benoît XI avant son pontificat. *Mélanges de l'école française de Rome* 8. (1888) 219–291.

- GUENÉE 1984 GUENÉE, Bernard: Állam és nemzet Franciaországban a középkorban. *Világtörténet* (1984:1.) 3-16.
- GUILLEMMAIN 1952a GUILLEMMAIN, Bernard: Les chapelains d'honneur des papes d'Avignon. *Mélanges d'archéologie et d'histoire* 64. (1952:1) 217–238.
- GUILLEMMAIN 1952b GUILLEMMAIN, Bernard: *La politique bénéficiaire du Pape Benoît XII. 1334–1342*. Paris, 1952.
- GUILLEMMAIN 1962 GUILLEMMAIN, Bernard: *La cour pontificale d'Avignon (1309–1376). Étude d'une société*. Paris, 1962.
- GUILLEMMAIN 1963 GUILLEMMAIN, Bernard: Les carrières des officiers pontificaux aux XIVe siècle. *Le Moyen Âge* 69. (1963) 565–581.
- GUILLEMMAIN 1978 GUILLEMMAIN, Bernard: *Les recettes et les dépenses de la Chambre apostolique pour la quatrième année du pontificat de Clément V, 1308–1309. Introitus et exitus* 75. Rome, 1978.
- GUILLEMMAIN 2003 GUILLEMMAIN, Bernard: *I Papi di Avignone 1309–1376. Arte, cultura, organizzazione, carità. La Chiesa al passaggio dal medioevo al mondo moderno*. Torino, 2003.
- GUILLEMMAIN 2011 GUILLEMMAIN, Bernard: *Les papes d'Avignon, 1309–1376*. Paris, 2011.
- GYÖRFFY 1984 GYÖRFFY György: A pápai tizedlajstromok demográfiai értékelésének kérdéséhez. In: *Mályusz Elemér emlékkönyv*. Szerk. BALÁZS H. Éva – FÜGEDI Erik – MAKSAY Ferenc. Budapest, 1984. 141–157.
- HARVEY 2014 HARVEY, Katherine: *Episcopal Appointments i England, ca. 1214–1344. From Episcopal Election to Papal Provision*. London – New York, 2014.
- HC 1898 EUBEL, Konrad: *Hierarchia catholica medii aevi*. I. Münster, 1898.
- HEINZ 1993 THOMAS, Heinz: *Ludwig der Bayer (1282-1347). Kaiser und Ketzer*. Regensburg, 1993.
- HEFELE 1913 HEFELE, Charles-Joseph: *Histoire des conciles d'après les documents originaux*. V/2. Paris, 1913.
- HEGYI 2012 HEGYI Géza: A pápai tizedjegyzék tévesen azonosított székelyföldi helynevei. In: *Tanulmányok a székelység középkori és fejedelemség kori történelméből*. Szerk. SÓFALVI András – VISY Zsolt. Énlaka – Székelyudvarhely, 2012. 97–113.
- HEGYI 2018a HEGYI Géza: A plébánia fogalma a 14. századi Erdélyben. *Erdélyi Múzeum* 80. (2018:1.) 1–29.
- HEGYI 2018b HEGYI Géza: *A selyki dézsmaper*. (kézirat) 2018.
- HÉNAFF 1997 HÉNAFF, Henri: Les conservateurs apostoliques dans la seconde moitié du XIIIe siècle: Les modalités de leur nomination et de l'exercice de leur fonction. *Revue de droit canonique* 47. (1997:1.) 71–88.
- HÉNAFF 2000 HÉNAFF, Henri: Les conservateurs apostoliques et les législation de Boniface VIII (1294–1303). *Revue de droit canonique* 50. (2000:2.) 283–308.

- HÉNAFF 2005 HÉNAFF, Henri: Les conservateurs apostoliques d'après le concile de Vienne (1311–1312). *Revue de droit canonique* 55. (2005:2.) 341–353.
- HERDE 1970 HERDE, Peter: *Audientia litterarum contradictarum*. Tübingen, 1970.
- HERDE 2002 HERDE, Peter: Zur päpstlichen Delegationsgerichtsbarkeit im Mittelalter und in der frühen Neuzeit. *ZSRG KA* 119. (2002) 20–43.
- HERVAY 1984 HERVAY Ferenc Levente: *Repertorium historicum ordinis cisterciensis in Hungaria*. Roma, 1984.
- HERVAY 1990 HERVAY Ferenc Levente: Ciszterciek Magyarországon. *Vigilia* 55. (1990:12.) 932–938.
- HERVAY 1994 HERVAY Ferenc Levente: Ágostonos kanonokok. In: *Korai magyar történeti lexikon*. Főszerk. KRISTÓ Gyula. Budapest, 1994. 31.
- HITZBLECK 2009 HITZBLECK, Kerstin: *Executores. Die außerordentliche Kollatur von Benefizien im Pontifikat Johannes' XXII*. Tübingen, 2009.
- HÓMAN 1936 HÓMAN, Bálint: Hungary, 1301–1490. In: *The Cambridge Medieval History*. VIII. Ed. BURY, J. B. – PREVITE-ORTON, C. W. – BROOKE, Z. N. Cambridge, 1936. 587–619.
- HÓMAN – SZEKFŰ 1936 *Magyar történet. II. kötet: A magyar nagyhatalom*. Szerk. HÓMAN Bálint – SZEKFŰ Gyula. Budapest, 1936.
- HOMONNAI 1999 HOMONNAI Sarolta: A magyarországi bencések 14. századi reformtörekvései. *Acta Historica* CX. (1999) 43–55.
- HOMONNAI 2001 HOMONNAI Sarolta: Egy bencés főpapi karrier: Szigfrid apát életútja. 1300-as évek eleje – 1365. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Historica* 115. (2001) 55–65.
- HOUSLEY 1982a HOUSLEY, Norman: *The Italian Crusades. The Papal-Angevin Alliance and the Crusades Against Christian Lay Powers, 1254–1343*. Oxford, 1982.
- HOUSLEY 1982b HOUSLEY, Norman: The Mercenary Companies, the Papacy and the Crusades, 1356–1378. *Traditio* 38. (1982) 253–280.
- HOUSLEY 1986 HOUSLEY, Norman: *The Avignon Papacy and the Crusades, 1305–1378*. Oxford, 1986.
- HLEDÍKOVÁ 2013 HLEDÍKOVÁ, ZDEŇKA: *Počátky avignonského papežství a české země*. Praha, 2013.
- HUNYADI 2010 HUNYADI, Zsolt: *The Hospitallars in the Medieval Kingdom of Hungary, c. 1150–1387*. Budapest, 2010.
- HUNYADI 2011 HUNYADI, Zsolt: The formation of the territorial structure of the Templars and Hospitallars in the medieval Kingdom of Hungary. In: *Die geistlichen Ritterorden in Mitteleuropa: Mittelalter*. Hrsg. BORCHARDT, Karl – LIBOR, Jan. Brno, 2011. 183–197.

- INIESTA – CORETTI 2019 INIESTA, Javier Belda – CORETTI, Michela: The Clementines *Dispendiosam* and *Saepe Contignit* and the Evolution of the Medieval Summary Procedure. *Journal on European History of Law* 10. (2019:1.) 46–67.
- JAKÓ 1990 JAKÓ Zsigmond: *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289–1556). I. 1289–1484*. Budapest, 1990.
- JAMME 2012 JAMME, Armand: Le Languedoc en Italie? Réseaux politiques et recrutement militaire pendant la légation du cardinal Bertrand du Pouget (1319–1334) In: *Jean XXII et le Midi. Cahiers de Fanjeaux* 45. Toulouse, 2012. 255–290.
- JENKS 2017 JENKS, Stuart: *Documents on the Papal Plenary Indulgences 1300–1517 Preached in the Regnum Teutonicum*. Leiden – Boston, 2017.
- JERKOVIĆ 2011 JERKOVIĆ, Marko: *Djelovanje Zagrebačkog kaptola i njegovi kanonici u 14. stoljeću* (The Zagreb chapter – Its activities and canons in the 14th century). Zagreb, 2011. (Doctoral thesis)
- JUGIE 1982 JUGIE, Pierre: La légation du cardinal Gui de Boulogne en Hongrie et en Italie (1348–1350). *Il Santo. Rivista di storia, dottrina ed arte* 2. (1989) 10–50.
- JUGIE 1990 JUGIE, Pierre: Les familiae cardinalices et leur organisation interne au temps de la papauté d'Avignon. In: *Aux origines de l'État moderne. Le fonctionnement administratif de la papauté d'Avignon. Actes de la table ronde internationale de l'École française de Rome (Avignon, 22–24 janvier 1988)*. Rome, 1990. 41–59.
- JUGIE 1991 JUGIE, Pierre: Un Quercynois à la cour pontificale d'Avignon: le cardinal Bertrand du Pouget (v. 1280–1352). In: *La papauté d'Avignon et le Languedoc (1316–1342). Cahiers de Fanjeaux* 26. Toulouse, 1991. 69–96.
- JUGIE 2005 JUGIE, Pierre: Cardinaux et chancelleries pendant la papauté d'Avignon. Une voie royale vers les honneurs? In: *Offices et papauté (XIVe – XVIIe siècle). Charges, hommes, destins*. Éd. JAMME, Armand – PONCET, Olivier. Rome, 2005. 651–739.
- JUGIE 2010 JUGIE, Pierre: *Le sacré collège des cardinaux de la mort de Benoît XII à la mort de Grégoire XI (1342–1378)*. (Thèse de doctorat Histoire Paris 1.) Paris, 2010.
- JUGIE 2013 JUGIE, Pierre: Les chancelleries des cardinaux légats au XIVe siècle, un outil de communication au service de la papauté. In: *Die Kardinäle des Mittelalters und der frühen Renaissance*. Hrsg. DENDORFER, Jürgen – LÜTZELSCHWAB, Ralf. Firenze, 2013. 201–228.
- JUGIE 2014 JUGIE, Pierre: Sacré Collège et collège apostolique au XIVe siècle: les manifestations d'un enjeu du pouvoir. In: *La Cour céleste: la commémoration collective des saints au Moyen Âge et à l'époque moderne*. Éd. MARIN, Olivier – VINCENT-CASSY, Cécile. Turnhout, 2014. 215–224.

- JUGIE 2015 JUGIE, Pierre: Entre l'Église et l'État: pouvait-on être à la fois cardinal et chancelier de France au XIVe siècle? In: *Faire jeunesse, rendre justice. Mélanges Claude Gauvard*. Éd. DESTEMBERG, Antoine – POTIN, Yan – ROSENBLIEH, Émilie. Paris, 2015. 105–116.
- JUHÁSZ 1946 JUHÁSZ Kálmán: *A csanádi püspökség története (1307–1386)*. Makó, 1946.
- JUHÁSZ 1958 JUHÁSZ Kálmán: Ein italienischer Arzt als ungarischer Bischof (†1348). *Zeitschrift für katholische Theologie* 80. (1958:4.) 567–579.
- KÁDÁR 2009 KÁDÁR Tamás: Megjegyzések, észrevételek I. Károly (Róbert) magyar király házassági és egyéb családi kapcsolatai kérdéséhez. *Turul* 82. (2009) 13–23.
- KALOUS 2017 KALOUS, Antonín: *Late Medieval Papal Legation. Between the Councils and the Reformation*. Roma, 2017.
- KARÁCSONYI 1922 KARÁCSONYI János: *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*, I. Budapest, 1922.
- KARÁCSONYI 1929 KARÁCSONYI János: *Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970-től 1900-ig*. Veszprém, 1929.
- KAUFHOLD 1994 KAUFHOLD, Martin: *Gladius spiritualis. Das päpstliche Interdikt über Deutschland in der Regierungszeit Ludwigs des Bayern (1324–1347)*. Heidelberg, 1994.
- KEDAR – SCHEIN 1979 KEDAR, Benjamin Z. – SCHEIN, Sylvia: Un projet de « passage particulier » proposé par l'ordre de l'Hôpital, 1306-1307. *Bibliothèque de l'École des chartes* 137. (1979) 211–226.
- KERCSELICH 1760 KERCSELICH Ádám: *Historiarum cathedralis ecclesiae Zagradiensis*. Zagreb, ca. 1760.
- KIESEWETTER 2006 KIESEWETTER, Andreas: L'intervento di Niccolò IV, Celestino V e Bonifacio VIII nella lotta per il trono ungherese (1290–1303). In: *Bonifacio VIII. Ideologia e azione politica* (Atti del Convegno organizzato nell'ambito delle Celebrazioni per il VII centenario della morte, Città del Vaticano – Roma, 26–28 aprile 2004). Ed. BONINCONTRO, Ilaria. Roma, 2006. 139–198.
- KIRSCH 1894 KIRSCH, Johann Peter: *Die päpstlichen Kollektorien in Deutschland während des 14. Jahrhunderts*. Paderborn, 1894.
- KIRSCH 1903 KIRSCH, Johann Peter: *Die päpstlichen Annaten in Deutschland während des 14. Jahrhunderts. 1.: Von Johann XXII. bis Innozenz VI.* Paderborn, 1903.
- KISS 2007 Kiss Gergely: A székesfehérvári prépostság egyházi jogi helyzete a középkorban. *Századok* 141 (2007/2) 271–297.
- KISS 2010a Kiss, Gergely: Les légats pontificaux en Hongrie au temps des rois Angevins (1298–1311). In: *La diplomatie des États Angevins aux XIIIe et XIVe siècles*. Ed. KORDÉ, Zoltán – PETROVICS, István. Rome – Szeged, 2010. 101–116.

- Kiss 2010b Kiss Gergely Bálint: Pápai legátusok a XI–XIII. századi Magyarországon (diplomácia, egyházkormányzat és egyházjog). In: *„Fons, skepsis, lex”. Ünnepi tanulmányok a 70 esztendőös Makk Ferenc tiszteletére*. Szerk. ALMÁSI Tibor – RÉVÉSZ Éva – SZABADOS György. Szeged, 2010. 195–201.
- Kiss 2013 Kiss Gergely: *Királyi egyházak a középkori Magyarországon*. Pécs, 2013.
- Kiss 2014 Kiss Gergely: Magyar követség a pisai zsinaton? XII. Gergely és Magyarország kapcsolata 1408–1409-ben. In: *Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris: Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából*. Szerk. BÁRÁNY Attila – PÓSÁN László. Debrecen, 2014. 70–82.
- Kiss 2015 Kiss Gergely: *Dél-Magyarországtól Itáliáig. Báncsa nembelilstván (1205 k.–1270) váci püspök, esztergomi érsek, az első magyarországi bíboros életpályája*. Pécs, 2015.
- Kiss 2018a Kiss Gergely: VIII. Bonifác és Magyarország (1290–1303): A pápai hatalmi legitimációs elképzelések és kormányzat összefüggései. *Századok* 152. (2018) 1353–1375.
- Kiss 2018b Kiss, Gergely: Les couvents mendiants hongrois et les indulgences à la fin du Moyen Âge. In: *L'économie des couvents mendiants en Europe centrale Bohême, Hongrie, Pologne, v. 1220–v.1550*. Éd. CEVINS, Marie-Madeleine – VIALLET, Ludovic. Rennes, 2018. 351–362.
- Kiss 2019a Kiss Gergely: A pápai képviselő. In: *Varietas delectat. A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században*. Szerk. Kiss Gergely. Pécs, 2019. 11–57. (DeLegatOnline Könyvek 1.)
- Kiss 2019b A pápaság és Magyarország kapcsolatrendszere a 11–14. században. Áttekintés. In: *Varietas delectat. A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században*. Szerk. KISS, GERGELY. Pécs, 2019. 59–77. (DeLegatOnline Könyvek 1.)
- Kiss 2019c Kiss Gergely: Altegradus de Cataneis de Lendenaria. Egy legátusi ügyhallgató a 14. század eleji Magyarországon. In: *Varietas delectat. A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században*. Szerk. Kiss Gergely. Pécs, 2019. 167–173. (DeLegatOnline Könyvek 1.)
- Kiss 2020a Kiss Gergely: *Pápai megbízottak Magyarországon, 1294–1378*. Pécs, 2020. (kézirat)
- Kiss 2020b Kiss, Gergely: *Clémence de Hongrie (1293–1328). Une reine à la croisée des dynasties*. Pécs, 2020. (megjelenés alatt)
- Kiss G. 2015 Kiss Gábor: A conservatores hivatala, mint a pápai küldöttbíráskodás sajátos megjelenése az érett középkorban. *Fons* 22. (2015:1.) 91–102.
- KOLLÁNYI 1900 KOLLÁNYI Ferenc: *Esztergomi kanonokok, 1100–1900*. Esztergom, 1900.
- KOLLER 1782 KOLLER, Josephus: *Historia episcopatus Quinqueecclesiensis*, II. Pozsony, 1782.

- KOPECZNY 2013 KOPECZNY, Zsuzsanna: Resedinta regala medievala de la Timisoara. *Analele Banatului* 21. (2013) 211–231.
- KOSZTA 1991 KOSZTA László: A pozsegi társaskáptalan tagjai a XIV. század közepéig. *Aetas* 6. (1991: 3–4.) 40–58.
- KOSZTA 1993 KOSZTA László: Az 1306-os pécsi püspökválasztás. Megjegyzések a pécsi püspökség 14. század eleji archontológiájához. *Acta Historica* XCVIII. (1993) 37–52.
- KOSZTA 2000 KOSZTA László: Dél-Magyarország egyházi topográfiája a középkorban. In: *A középkori Dél-Alföld és Szer.* Szerk. KOLLÁR Tibor. Szeged, 2000. 41–80.
- KOSZTA 2009 KOSZTA László: A püspökök és városuk – A 14. század közepéig. In: *A pécsi egyházmegye története I. A középkor évszázadai (1009–1543).* Szerk. FEDELES Tamás – SARBAK Gábor – SÜMEGI József. Pécs, 2009. 57–108.
- KOVÁCS 2013a KOVÁCS Viktória: *Adalékok Niccolò Boccasini és Gentilis de Monteflorum pápai legátusok egyházi bíraskodási tevékenységéhez.* Pécs, 2013 (MA szakdolgozat, kézirat)
- KOVÁCS 2013b KOVÁCS Viktória: Causae coram nobis ventilatae. Adalékok Gentilis de Monteflorum pápai legátus magyarországi egyházi bíraskodási tevékenységéhez (1308–1311). In: *Kor – szak – határ. A Kárpát-medence és a szomszédos birodalmak (900–1800).* Szerk. FEDELES Tamás – FONT Márta – KISS Gergely. Pécs, 2013. 75–99.
- KOVÁCS 2019 KOVÁCS Viktória: Alter ego domini papae Nicolai III. Fülöp fermói püspök, szentszéki legátus magyarországi tevékenysége (1279–1281). In: *Varietas delectat. A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században.* Szerk. KISS Gergely. Pécs, 2019. 117–166. (DeLegatOnline Könyvek 1.)
- KOWALSKI 1996 KOWALSKI, Marek Daniel: *Prałaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320–1382).* Kraków, 1996.
- KOWALSKI 2010 KOWALSKI, Marek Daniel: *Proventus camerae apostolicae debiti: opaty duchowienstwa polskiego na rzecz papiestwa w latach 1417–1484.* Kraków, 2010.
- KRISTÓ 1988 KRISTÓ Gyula: *Az Anjou-kor háborúi.* Budapest, 1988.
- KRISTÓ 1999 KRISTÓ Gyula: Adatok a fiatal Károly Róbert külföldi kapcsolataihoz. *Acta Universitatis Szegediensis* 109. (1999) 13–19.
- KRISTÓ 2003 KRISTÓ Gyula: I. Károly harcai a tartományurak ellen (1301–1323). *Századok* 137. (2003) 297–347.
- KRISTÓ 2005 KRISTÓ Gyula: Károly Róbert családja. *Aetas* 20. (2005:4.) 14–28.
- KRSTIĆ 2016 KRSTIĆ, Aleksandar: The Rival and the Vassal of Charles Robert of Anjou: King Vladislav II Nemađić. *Banatica* 26. (2016:2.) 33–51.

- KYER 1979 KYER, Clifford Ian: *The Papal Legate and the Solemn Papal Nuntio 1243–1378: the Changing Pattern of Papal Representation*. Toronto, 1979. (PhD dissertation)
- LÉKAI 1991 LÉKAI Lajos: *A ciszterciek. Eszmény és valóság*. Budapest, 1991.
- LELOUP 2013 LELOUP, Julien: Les chanoines de la cathédrale du Mans et le cumul des bénéfices au XIVe siècle (1294–1378). *Annales de Bretagne et des pays de l'Ouest* 120–1. (2013:1.) 33–58.
- LE ROY LADURIE 1997 LE ROY LADURIE, Emmanuel: *Montaillou. Egy okszitán falu életrajza (1294–1324)*. Budapest, 1997.
- LE ROUX 2010 LE ROUX, Amandine: *Servir le pape, le recrutement des collecteurs pontificaux dans le royaume de France et en Provence de la papauté d'Avignon à l'aube de la Renaissance (1316–1521)*. Paris, 2010. (Thèse de doctorat)
- LOGAN 1996 LOGAN, F. Donald: *Runaway Religious in Medieval England, c.1240–1540*. Cambridge, 1996.
- LOGNON 1969 LOGNON, Jean: The Frankish States in Greece, 1204–1311. In: *A History of the Crusades. II: The Later Crusades 1189–1311*. Ed. WOLFF, Robert Lee – HAZARD, Harry H. Madison – Milwaukee – London, 1969. 255–256.
- LUCHERINI 2013 LUCHERINI, Vinni: The Journey of Charles I, King of Hungary, from Visegrád to Naples (1333). *Hungarian Historical Review* 2. (2013:2.) 341–362.
- LUNT 1913 LUNT, William Edward: The Account of a Papal Collector in England in 1304. *The English Historical Review* 28. (1913:110.) 313–321.
- LUNT 1968 LUNT, Edward: *Accounts Rendered by Papal Collectors in England, 1317–1387*. Philadelphia, 1968.
- LUTTRELL 1975 LUTTRELL, Anthony: The Hospitallers at Rhodes, 1306–1421. In: *A History of the Crusades. III: The fourteenth and fifteenth centuries*. Ed. HAZARD, Harry W. Wisconsin, 1975. 278–313.
- MALAMAUT 2010 MALAMUT, Élisabeth: Byzance, Serbie, Angevins de 1308 à 1366 et le bouleversement de l'échiquier géopolitique dans l'Orient chrétien. In: *Diplomatie des États Angevins aux XIIIe et XIVe siècles. Actes du colloque international de Szeged, Visegrád, Budapest, 13–16 septembre 2007*. Éd. KORDÉ, Zoltán – PETROVICS, István. Roma – Szeged, 2010. 141–153.
- MALECZEK 2003 MALECZEK, Werner: Die päpstlichen Legaten im 14. und 15. Jahrhundert. In: *Gesandtschafts- und Botenwesen im spätmittelalterlichen Europa*. Hgs. SCHWINGES, Rainer C. – WRIEDT, Klaus. Ostfildern, 2003. 33–86.
- MALÉTH 2015a MALÉTH Ágnes: Gui de Boulogne magyarországi itineráriuma. *Világtörténet* 5. (37.) (2015:1.) 29–42.
- MALÉTH 2015b MALÉTH Ágnes: Az avignoni pápaság a 14. századi francia nyelvű krónikákban. In: *Középkortörténeti tanulmányok 8*. Szerk. MALÉTH Ágnes – TÓBER Márta. Szeged, 2015. 163–178.

- MALÉTH 2016 MALÉTH Ágnes: Egy elfeledett pápai adószedő Magyarországon: Bonaiutus de Casentino. In: *Középkortörténeti tanulmányok* 9. Szerk. BERTA Adrián – GYARMATI Sándor – KOVÁCS Tamás. Szeged, 2017. 141–156.
- MALÉTH 2019 MALÉTH Ágnes: Gui de Boulogne magyarországi legációja. In: *Varietas delectat. A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században*. Szerk. Kiss Gergely. Pécs, 2019. 175–200.
- MANSELLI 1974 MANSELLI, Raoul: Un Papa in un'età di contraddizione: Giovanni XXII. *Studi romani* 22. (1974) 444–456.
- MARCIEU 1888 MARCIEU, Humbert de: Sainte vie et glorieux trespassement de Jehan Esmé, sire de Molines. *Bulletin d'histoire ecclésiastique et d'archéologie religieuse des diocèses de Valence, Gap, Grenoble et Viviers* 9. (1888) 57–94.
- MARUCCI 1766 MARCUCCI, Antonio: *Saggio delle cose ascolane e de' vescovi di Ascoli nel Piceno*. Teramo, 1766.
- MEEHAN 1909 MEEHAN, A.: Apostolic executor. In: *The Catholic Encyclopedia*. V. New York, 1909. Online verzió: <http://www.newadvent.org/cathen/05691a.htm>, letöltés 2020. 03. 03.
- MELVILLE 2016 MELVILLE, Gert: *The World of Medieval Monasticism. Its History and Forms of Life*. Collegeville, 2016.
- MENACHE 1984 MENACHE, Sophia: A százéves háború első évtizedének mítosza és szimbólumrendszere; a nemzettudat kialakulása. *Világtörténet* 4. (1984) 25–37.
- MENACHE 1998 MENACHE, Sophia: *Clément V*. Cambridge, 1998.
- MENZEL 2006 MENZEL, Michael: Ludwig der Bayer. Der letzte Kampf zwischen Kaisertum und Papsttum. In: *Die Herrscher Bayerns. 25 historische Portraits von Tassilo III. bis Ludwig III.* Hgs. SCHMID, Alois – WEIGAND, Katharina. München, 2006. 106–117.
- MENZEL 2010 MENZEL, Michael: Aufstieg ohne Dauer. Die Wittelsbacher bis ins luxemburgische Zeitalter. In: *Europäische Governance im Spätmittelalter. Heinrich VII. von Luxemburg und die großen Dynastien Europas*. Hrsg. PAULY, Michel. Luxembourg-Gasperich, 2010. 287–324.
- MESSMER 1907 MESSMER, Sebastian: Administrator. In: *The Catholic Encyclopedia*. I. New York, 1907. Online verzió: <http://www.newadvent.org/cathen/01143a.htm>, letöltés 2020. 03. 03.
- MÉSZÁROS 2008 MÉSZÁROS Orsolya: *Visegrád késő középkori várostörténete és helyrajza*. Debrecen, 2008. (Doktori disszertáció, kézirat)
- MESZLÉNYI 1938 MESZLÉNYI Antal: *Az egri érsekség felállításának a kassai és szatmári püspökségek kihalásának története*. Budapest, 1938.
- MISKOLCZY 2009 MISKOLCZY István: *Magyarország az Anjouk korában*. Máriabesenyő – Gödöllő, 2009.

- MOLLAT – SAMARAN 1905 MOLLAT, Guillaume – SAMARAN, Charles: *La fiscalité pontificale en France au XIVe siècle*. Paris, 1905.
- MOLLAT 1912 MOLLAT, Guillaume: *Les papes d'Avignon (1305–1378)*. Paris, 1912.
- MOLLAT 1921 MOLLAT, Guillaume: *La collation des bénéfices ecclésiastiques sous les papes d'Avignon (1305–1378)*. Paris, 1921.
- MONACO 2001 MONACO, Massimiliano: *Agostino da Trau. Un domenicano croato vescovo di Lucera*. Lucera, 2001.
- MONTAUBIN 2004 MONTAUBIN, Pascal: Bastard nepotism: Niccolò di Anagni, a nephew of pope Gregory IX, and „camerarius” of pope Alexander IV. In: *Pope, church and city: essays in honour of Brenda M. Bolton*. Ed. ANDREW, Frances. Leiden, 2004. 129–176.
- MORNET 1999 MORNET, Élisabeth: Le chanoine Pierre Gervais, nonce et collecteur pontifical. Jalons pour une biographie. In: *Finances, pouvoirs et mémoire. Mélanges offerts à Jean Favier*. Ed. KERHERVÉ, Jean – RIGAUDIÈRE, Albert. Paris, 1999. 565–577.
- MÜLLER 2008 MÜLLER, Harald: Gesandte mit beschränkter Handlungsvollmacht. Zu Struktur und Praxis päpstlich delegierter Gerichtsbarkeit. In: *Aus der Frühzeit europäischer Diplomatie. Zum geistlichen und weltlichen Gesandtschaftswesen vom 12. bis zum 15. Jahrhundert*. Hgs. ZEY, Claudia – MÄRTL, Claudia. Zürich, 2008. 41–65.
- MÜLLER 1934 MÜLLER, Ewald: *Das Konzil von Vienne, 1311–1312*. Aschendorffschen, 1934.
- NAGY 2010b NAGY, Balázs: Angevin-Luxemburg Diplomatic Relations in the Mid-fourteenth Century. In: *La Diplomatie des États Angevins aux XIIe et XIVe siècles*. Ed. KORDÉ, Zoltán – PETROVICS, István. Rome – Szeged, 2010.
- NIEDERSÄTTER 2010 NIEDERSTÄTTER, Alois: Der-zögerliche-Aufstieg der Habsburger zu europäischen Herrschern. In: *Europäische Governannce im Spätmittelalter. Heinrich VII. von Luxemburg und die großen Dynastien Europas*. Ed. PAULX, Michel. Luxembourg – Gasperich, 2010.
- ORTVAY 1891–1892 ORTVAY Tivadar: *Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején a pápai tizedjegyzékek alapján feltüntetve. Geographia ecclesiastica Hungariae ineunte saeculo XIVo e tabulis rationes collectorum pontificorum a. 1281–1375 referentibus eruta digesta illustrantia*. I–II. Budapest, 1891–1892.
- ÓVÁRY 1893 ÓVÁRY Lipót: *A magyar Anjouk eredete*. Budapest, 1893.
- PARENT 2007 PARENT, Sylvain: L'impact de la justice pontificale dans le diocèse d'Uzès au temps de Jean XXII. In: *Les justices d'Église dans le Midi (XIe–XVe siècle)*. Cahiers de Fanjeaux 42. Toulouse, 2007. 287–316.
- PARENT 2014 PARENT, Sylvain: *Dans les abysses de l'infidélité. Les procès contre les ennemis de l'Église en Italie au temps de Jean XXII (1316–1334)*. Rome, 2014.

- PASTOR 1901 PASTOR, Ludwig von: *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters*. I. Freiburg, 1901.
- PÁSZTOR 2008 PÁSZTOR, Edith: Giovanni XXII e il gioachimismo di Pietro di Giovanni Olivi. In: *Intentio beati francisci. Il percorso difficile dell'Ordine francescano (secoli XIII–XV)*. Ed. PÁSZTOR, Edith. Roma, 2008. 105–128
- PATEK 1912 PATEK Ferenc: *A magyarországi templarius rendtartomány felbomlása*. Budapest, 1912.
- PATEK 1918 PATEK Ferenc: Az Árpádok és Anjouk családi összeköttetése. *Századok* 52. (1918:9–10.) 449–495.
- PAULER 1997 PAULER, Roland: *Die deutschen Könige und Italien im 14. Jahrhundert. Von Heinrich VII. bis Karl IV.* Darmstadt, 1997.
- PAVIOT 2009 PAVIOT, Jacques: L'idée de croisade à la fin du Moyen Âge. *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* (2009:2.) 865–875.
- PAVIOT 2012 PAVIOT, Jacques: Faire la paix pour faire la guerre. Paix et guerre dans la croisade. In: *Frieden schaffen und sich verteidigen im Spätmittelalter / Faire la paix et se défendre à la fin du Moyen Âge*. Hrsg. NAEGLE, Gisela. München (Oldenbourg), 2012. 315–327. (Pariser Historische Studien 98.)
- PAVIOT 2014 PAVIOT, Jacques: L'idée de croisade à la fin du Moyen Âge. In: *Les projets de croisade. Géostratégie et diplomatie européenne du XIVe au XVIIe siècle*. Ed. PAVIOT, Jacques. Toulouse, 2014. 17–31.
- PENNINGTON 2016 PENNINGTON, Kenneth: Introduction to the courts. In: *The History of Courts and Procedure in Medieval Canon Law*. Ed. HARTMANN, Wilfried – PENNINGTON, Kenneth. Washington, 2016. 3–29.
- PÉTERFY 1741 PÉTERFY, Carolus: *Sacra concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in regno Hungariae celebrata ab anno Christi MXVI usque ad annum MDCCXV*. Posonii, 1741.
- PETERSEN 2001 PETERSEN, Stefan: *Benefizientaxierungen an der Peripherie: Pfarrorganisation, Pfündeneinkommen, Klerikerbildung im Bistum Ratzeburg*. Göttingen, 2001.
- PETIT 2016 PETIT, Emmanuel: *Quoniam* de Clément V in concilio Viennensi: l'étonnante postérité d'une décrétale de crise. *Transversalités* 3. (2016:138.) 109–129.
- PETOLETTI 2001 PETOLETTI, Marco: Il Divesiloquium di Bonaiuto da Casentino, poeta di curia ai tempi di Bonafacio VIII. *Aevum* 75. (2001) 381–448.
- PETRIK 2008 PETRIK Iván: A Nyulak szigeti apácamonostor vámkonfliktusai Budával és Pesttel. *Urbs: magyar várostörténeti évkönyv* 3. (2008) 227–248.
- PETROVICS 1991 PETROVICS István: Megjegyzések Telegdi Csanád egri püspökké szentelése kapcsán. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 92. (1991) 43–50.

- Pirhalla 1899 PIRHALLA Márton: *A szepesi prépostság vázlatos története kezdetétől a püspökség felállításáig*. Lőcse, 1899.
- PÓR 1885 PÓR Antal: Miklós ostiai püspök követsége Magyarországon, 1301–1302 (III. rész). *Új Magyar Sion* 16. (1885:5.) 321–413.
- PÓR 1888 PÓR Antal: Köcski Sándor. *Századok* 22. (1888:9.) 787–799.
- PÓR 1889 PÓR Antal: Viszály a pécsi káptalanban. (1302–1309.) Ujabb adalék Gentilis biboros követsége történetéhez Magyarországon. *Történelmi Tár* 12. (1889) 401–420.
- PÓR 1892 PÓR Antal: *Nagy Lajos: 1326–1382*. Budapest, 1892.
- PÓR 1894 PÓR Antal: Déli szláv történeti tanulmányok: második közlemény: Zára lázadása Velence ellen, 1311–1313: szerb-magyar háború, 1319. *Századok* 28. (1894:2.) 135–145.
- PÓR 1900 PÓR Antal: Boleszló esztergomi érsek (1321–1328). In: *Esztergom-vidéki Régészeti és Történelmi Társulat Évkönyvei*. III. Esztergom, 1900. 3–45.
- PÓR 1907a PÓR Antal: Anjouk és Wittelsbachok: Nagy Lajos második szövetkezése IV. Károly császár ellen. Három közlemény. *Századok* 41. (1907:8–10.) 681–705., 777–792., 887–911.
- PÓR 1907b PÓR Antal: Neszmélyi Mikós. *Nagy Lajos király tanítója*. Budapest, 1907.
- PUSKELY 1998 PUSKELY Mária: *Kétezer év szerzetesség*. I–II. Budapest, 1998.
- RÁCZ 1996 RÁCZ György: Az Anjou-ház és a Szentszék. In: *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve*. Szerk. ZOMBORI István. Budapest, 1996. 55–81.
- RADEK 2008 RADEK, Tünde: *Das Ungarnbild in der deutschsprachigen Historiographie des Mittelalters*. (Budapester Studien der Literaturwissenschaft). Frankfurt am Main, 2008.
- RANKE 1834 RANKE, Leopold von: *Die römischen Päpste, ihre Kirche und ihr Staat im sechzehnten und siebzehnten Jahrhundert*. I. Berlin, 1834.
- RENOUARD 1941 RENOUARD, Yves: *Les relations des papes d'Avignon et des compagnies commerciales et bancaires de 1316 à 1378*. Paris, 1941.
- RENOUARD 1954 RENOUARD, Yves: *La papauté à Avignon*. Paris, 1954.
- RENOUARD 1994 RENOUARD, Yves: *The Avignon Papacy: The Popes in Exile 1305–1403*. New York, 1994.
- RIBI 2018 RIBI András: A fehérvári káptalan archontológiája. *Turul* 91. (2018:4.) 132–154.
- RIGAULT 1896 RIGAULT, Abel: *Le procès de Guichard, évêque de Troyes (1308–1313)*. Paris, 1896.
- ROLLO-KOSTER 2015 ROLLO-KOSTER, Joëlle: *Avignon and its Papacy, 1309–1417. Popes, Institutions and Society*. New York – London, 2015.

- ROMHÁNYI 2005 ROMHÁNYI Beatrix: Ágostonrendi remeték a középkori Magyarországon. *Aetas* 20. (2005:4.) 99–100.
- ROMHÁNYI 2007 F. ROMHÁNYI Beatrix: Pálos gazdálkodás a 15–16. században. *Századok* 141. (2007:2.) 299–351.
- ROMHÁNYI 2008 F. ROMHÁNYI Beatrix: *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon*. CD ROM, 2008.
- ROMHÁNYI 2013 F. ROMHÁNYI Beatrix: *Kolduló barátok, gazdálkodó szerzetesek. Koldulórendi gazdálkodás a késő középkori Magyarországon*. (Akadémiai doktori értekezés) Budapest, 2013.
- ROMSICS 2011 ROMSICS Ignác: *Clio bűvöletében. Magyar történetírás a 19–20. században – nemzetközi kitekintéssel*. Budapest, 2011.
- ROUX 2012 ROUX, Amandine: *Place et rôle des Franciscains au Concile de Vienne*. (mémoire de master) Grenoble, 2012.
- RUESS 1912 RUESS, Karl: *Die rechtliche Stellung der päpstlichen Legaten bis Bonifaz VIII*. Paderborn, 1912.
- RUNCIMAN 1969 RUNCIMAN, Steven: The Crusader States, 1243–1291. In: *A History of the Crusades, II: The Later Crusades 1189–1311*. Ed. WOLFF, Robert Lee – H. HAZARD, Harry. Madison – Milwaukee – London, 1969. 557–598.
- SÁGHY 1999 SÁGHY Marianne: Keresztes háború és nemzeti propaganda – Pierre Dubois: A szentföld visszafoglalásáról. In: *A középkor szeretete: történeti tanulmányok Sz. Jónás Ilona tiszteletére*. Szerk. KLANICZAY Gábor – NAGY Balázs. Budapest, 1999. 121–132.
- SÁGHY 2005 SÁGHY Marianne: Az avignoni pápaság és a nagy egyházszakadás. In: *Európa ezer éve. A középkor*. II. Szerk. KLANICZAY Gábor. Budapest, 2005. 169–185.
- SAINTE-MARIE 1725 SAINTE-MARIE, Anselme de: *Histoire généalogique et chronologique de la maison royale de France*. I. Paris, 1725.
- SALONEN – SCHMUGGE 2009 SALONEN, Kirsi – SCHMUGGE, Ludwig: *A Sip from the „Well of Grace”. Medieval Texts from the Apostolic Penitentiary*. Washington, 2009.
- SALONEN 2016 SALONEN, Kirsi: The Apostolic Penitentiary. In: *A Companion to the Medieval Papacy: Growth of an Ideology and Institution*. Ed. LARSSON, Atria A. – SISSON, Keith David. Leiden, 2016. 259–275.
- SAMARAN 1968 SAMARAN, Charles: Éloge funèbre de Mgr Guillaume Mollat. *Comptes rendus des séances de l’Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* 112. (1968: 2.) 245–248.
- ŠANJEK 2003 ŠANJEK, Franjo: Le bienheureux dominicain Augustin Kažotić (vers 1260/1265–3 août 1323). *Mémoire dominicaine* 17. (2003) 171–181.
- SCHÄFER 1907 SCHÄFER, Karl Heinrich: Päpstliche Ehrenkapläne aus deutschen Diözesen im vierzehnten Jahrhundert. *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* 22. (1907:2.) 97–113.

- SCHÄFER 1911a SCHÄFER, Karl Heinrich: *Die Ausgaben der apostolischen Kammer unter Johann XXII. nebst den Jahresbilanzen von 1316–1375*. Paderborn, 1911. (Vatikanische Quellen zur Geschichte der päpstlichen Hof- und Finanzverwaltung 1316–1378, 2.)
- SCHÄFER 1911b SCHÄFER, Karl Heinrich: Lebensmittelpreise und Arbeitslöhne an der päpstlichen Kurie im 14. Jahrhundert. *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* 25. (1911:2.) 227–236.
- SCHÄFER 1914 SCHÄFER, Karl Heinrich: *Die Ausgaben der apostolischen Kammer unter Benedikt XII., Klemens VI. und Innocenz VI. (1335–1362)*. Paderborn, 1914. (Vatikanische Quellen zur Geschichte der päpstlichen Hof- und Finanzverwaltung 1316–1378, 3.)
- Schematismus Zagrabiensis 1896 *Schematismus cleri archidioecesis Zagrabiensis pro anno a Christo nato ad 1896*. Zagrabia, 1896.
- SCHIECKEL 1961 SCHIECKEL, Harald: Friedrich II. In: *Neue Deutsche Biographie*. 5 Hgs. GRAF, Otto. Berlin, 1961. 520.
- SCHMITT 1959 SCHMITT, P. Clément: *Un pape réformateur et défenseur de l'unité de l'Église. Benoît XII et l'Ordre des Frères Mineurs (1334–1342)*. Florence, 1959.
- SCHMUTZ 1966 SCHMUTZ, Richard Antone: *The foundations of medieval papal representation*. (PhD dissertation) 1966.
- SCHEIBELREITER 1999 SCHEIBELREITER, Georg: Otto der Fröhliche. In: *Neue Deutsche Biographie* 19. Hrsg. OTMAR, Karl. Berlin, 1999. 690.
- SCHUCHARD 2000 SCHUCHARD, Christiane: *Die päpstlichen Kollektoren im späten Mittelalter*. Tübingen, 2000.
- SCHÜTZ 1987 SCHÜTZ, Alois: Ludwig der Bayer. In: *Neue Deutsche Biographie* 15. Hrsg. WAGNER, Fritz. Berlin, 1987. 334–347.
- SCHWARZ 1972 SCHWARZ, Brigide: *Die Organisation kurialer Schreiberkollegien von ihrer Entstehung bis zum Mitte des 15. Jahrhunderts*. Tübingen, 1972.
- SEBESTYÉN 1925–1926 SEBESTYÉN József: A székesfehérvári prépostság és káptalan egyházi kiváltságai. *Századok* 59–60. (1925–1926) 376–395.
- SEIBT 1974 SEIBT, Ferdinand: Johann von Luxemburg. In: *Neue Deutsche Biographie* 10. Hrsg. WAGNER, Fritz. Berlin, 1974. 469–470.
- SETTON 1969 SETTON, Kenneth M.: *The Papacy and the Levant (1204–1571), vol. I: The Thirteenth and Fourteenth Centuries*. Philadelphia, 1976.
- SKORKA 2013a SKORKA Renáta: With a Little Help from the Cousins – Charles I and the Habsburg Dukes of Austria during the Interregnum. *Hungarian Historical Review* 2. (2013) 243–261.
- SKORKA 2013b SKORKA Renáta: A csökkentett vámtarifájú út kialakulása I. Károly uralkodása alatt. *Történelmi Szemle* 55. (2013) 451–470.

- p>SOLYMOSI 1984 SOLYMOSI László: Észrevételek a ciszterci rend magyarországi történetének repertóriumáról.
- Levéltári közlemények*
55. (1984:2.) 237–251.
p>SÖRÖS – ERDÉLYI 1903 SÖRÖS Pongrác – ERDÉLYI László:
- A pannonhalmi főapátság története. Második korszak. A pápák és zsinatok reformáló törekvései, 1243–1404.*
- Budapest, 1903.
p>SROKA 1994a SROKA, Stanisław A.: Egy lengyel származású főpap a 14. századi Magyarországon. Boleszló esztergomi érsek (1321–1328).
- Aetas*
9. (1994:1.) 89–100.
p>SROKA 1994b SROKA, Stanisław A.: Ki volt Károly Róbert első felesége?
- Aetas*
9. (1994:1.) 187–193.
p>SROKA 1994c SROKA, Stanisław A.: Az esztergomi érsek és a krakkói püspök vitája a 14. század első felében.
- Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*
- 1–2. (1994) 51–55.
p>SROKA 1999 SROKA, Stanisław A.:
- Genealogia Andegawenów węgierskich.*
- Kraków 1999.
p>SROKA 2007 SROKA, Stanisław A.: A lőcsei rotulus 1332-ből.
- Aetas*
22. (2007:3.) 148–164.
p>SROKA 2010 SROKA, Stanisław A.: Congress of Monarchs in Cracow in 1364. In:
- La diplomatie des états Angevins aux XIIIe et XIVe siècle.*
- Éd. KORDÉ, Zoltán – PETROVICS, István. Róma – Szeged, 2010. 319–324.
p>STIAFFINI 1991 STIAFFINI, Daniela: Dino da Radicofani.
- Dizionario Biografico degli Italiani*
- , 40. Roma, 1991. Online változat:
- [http://www.treccani.it/enciclopedia/dino-da-radicofani_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/dino-da-radicofani_(Dizionario-Biografico))
- , letöltés 2019. 11. 28.
p>STOSSEK 2006 STOSSEK Balázs: A templomosok Magyarországon. In:
- Magyarország és a keresztes háborúk. Lovagrendek és emlékeik.*
- Szerk. LASZLOVSKY József – MAJOROSSY Judit – ZSENGELLÉR József. Máriabesenyő – Gödöllő, 2006.
p>STOSSEK – KURECSKÓ 1998 STOSSEK Balázs – KURECSKÓ Mihály: A Szent Sír Kanonokrend története Magyarországon. In
- Capitulum I. Tanulmányok a középkori magyar egyház történetéből.*
- Szerk. KOSZTA László. Szeged, 1998. 83–114.
p>SUGÁR 1984 SUGÁR István:
- Az egri püspökök története.*
- Budapest, 1984.
p>SÜMEGI 1985 SÜMEGI József: A középkori búcsúk történetéhez.
- Aetas*
1. (1985:1.) 8–34.
p>SÜMEGI 1998 SÜMEGI József: Adatok a penitencia és a búcsúk történetéhez a középkori Magyarországon. In:
- Hermann Egyed emlékkönyv.*
- Szerk. SÜMEGI József – ZOMBORI István. Budapest, 1998. 101–153.
p>SZABÓ 1921 DR. SZABÓ György Piusz:
- A ferencrendiek a magyar történelemben. Adalékok a magyar ferencrendiek történetéhez.*
- Budapest, 1921.
p>SZÁNTÓ 1996 SZÁNTÓ Konrád: A ferencesek tevékenysége Magyarországon az Anjouk korában.
- Jászsági Évkönyv*
1. (1996) 133–156.

- SZCZUR 1994 SZCZUR, Stanisław: *Liber receptorum et expensarum Petri Stephani 1373–1375*. Kraków, 1994.
- SZCZUR 1997 SZCZUR, Stanisław: Krakowscy dłużnicy kamery papieskiej z 1337 roku. In: *Venerabiles nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej. Prace ofiarowane Profesorowi Januszowi Bieniakowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin i czterdziestopięciolecie pracy naukowej*. Ed. RADZIMINSKI, Andrzej – SUPRUNIUK, Anna – WRONISZEWSKI, Jan. Toruń, 1997. 125–137.
- SZCZUR 1998 SZCZUR, Stanisław: *Annaty papieskie w Polsce w XIV wieku*. Kraków, 1998.
- SZCZUR 2009 SZCZUR, Stanisław: Papal collectors and state power in Central Europe during the fourteenth century. In: *Central and Eastern Europe in the Middle Ages. A Cultural History*. Ed. GÓRECKI, Piotr – DEUSEN, Nancy van. London – New York, 2009. 125–146.
- SZENDE 2003a SZENDE László: Bicskei Gergely. In: *Esztergomi érsekek 1000–2003*. Szerk. BEKE Margit. Budapest, 2003. 134–141.
- SZENDE 2003b SZENDE László: Telegdi Csanád. In: *Esztergomi érsekek 1000–2003*. Szerk. Beke Margit. Budapest, 2003. 161–171.
- SZENDE 2003c SZENDE László: Dörögdi III. Miklós. In: *Esztergomi érsekek 1000–2003*. Szerk. Beke Margit. Budapest, 2003. 156–161.
- SZENDE 2007 SZENDE László: *Piast Erzsébet és udvara (1320–1380)*. Budapest, 2007. (Doktori disszertáció, kézirat)
- SZILÁGYI 1895 SZILÁGYI Sándor: *A Magyar nemzet Története. III. kötet: Az Anjou Ház es Örökösei 1301–1439*. Az Anjou-korra vonatkozó fejezeteket írta: PÓR Antal. Budapest, 1895.
- SZOVÁK 2013 SZOVÁK Kornél: Magyar opinio a ferences szegénységi vitában. In: *Peritia Linguarum. A vienne-i zsinat és a nyelvek oktatása*. Szerk. MARÓTH Miklós. Piliscsaba, 2013. 197–212.
- SWEENEY 1989 SWEENEY, James Ross: Innocent III, Canon Law, and Papal Judges Delegate in Hungary. In: *Popes, Teachers, and Canon Law in the Middle Ages*. Ed. SWEENEY, James Ross – CHODOROW, Stanley. Ithaca – London, 1989. 26–52.
- TEISZLER 2014 TEISZLER Éva: Anjou-kori oklevéltár – 30 év, 30 kötet. *Belvedere Meridionale* 26. (2014:3.) 146–157.
- TEISZLER 2015 TEISZLER Éva: I. Lajos király nápolyi trónigénye a diplomácia tükrében. *Acta Historica* 138. (2015) 63–79.
- TEMESVÁRY 1922 TEMESVÁRY János: *Erdély középkori püspökei*. Kolozsvár, 1922.
- TERNOVÁČZ 2011 TERNOVÁČZ Bálint: A szerémi püspökök életrajza, valamint a kőí, illetve a szenternyei székeskáptalan archontológiája a 14. század közepéig. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 23. (2011:1–2.) 33–47.

- p>TERNOVÁČZ 2016
- TERNOVÁČZ Bálint: A boszniai latin püspökség története 1344-ig. In: *Micae Mediaevales V. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról*. Szerk. Fábíán Laura – Gál Judit – Haraszti Szabó Péter – Uhrin Dorottya. Budapest, 2016. 215–228.
- TERNOVÁČZ 2017
- TERNOVÁČZ Bálint: Domonkosok Boszniában a rend megtelepedésétől a 14. század közepéig. In: *Az első 300 év Magyarországon és Európában. A Domonkos-rend a középkorban*. Szerk. CSURGAI HORVÁTH József. Székesfehérvár, 2017. 251–263.
- THÉRY 2013
- THÉRY, Julien: Une hérésie d'État. Philippe le Bel, le procès des « perfides templiers » et la pontificalisation de la royauté française. In: *Les templiers dans l'Aube*. Ed. GILET, François. Troyes, 2013. 175–214.
- THÉRY-ASTRUC 2016
- THÉRY-ASTRUC, Julien: The flight of the master of Lombardy (13 February 1308) and Clement V's strategy in the templar affair: a slap in the pope's face. *Rivista di Storia della Chiesa in Italia* (2016:1.) 35–44.
- THOROCZKAY 2012a
- THOROCZKAY Gábor: A szebeni prépostság történetének fobb kérdései a XIV. század közepéig. *Fons* 19. (2012:4.) 37–55.
- THOROCZKAY 2012b
- THOROCZKAY Gábor: A dömösi prépostság története alapításától I. Károly uralkodásának végéig. *Fons* 19. (2012:4.) 409–433.
- THOROCZKAY 2014a
- THOROCZKAY Gábor: A messziről jött királyné prépostsága. A hájszentlőrinci prépostság korai története (1342-ig). In: *Arcana tabularii I. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére*. Szerk. BÁRÁNY Attila – DRESKA G. – SZOVÁK Kornél. Budapest – Debrecen, 2014. 321–335.
- THOROCZKAY 2014b
- THOROCZKAY Gábor: A Szent Bölcsesség egyháza. A titeli társaskáptalan története a kezdetektől a XIV. század közepéig. *Fons* 21. (2014:3.) 331–350.
- TILATTI 2017
- TILATTI, Andrea: Bertrand de Saint-Geniès. In: *Dizionario Biografico degli Italiani*, 89. Roma, 2017. Online változat: [http://www.treccani.it/enciclopedia/bertrand-de-saint-genies_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/bertrand-de-saint-genies_(Dizionario-Biografico)), letöltés 2019. 11. 07.
- TIMÁR 1981
- TIMÁR György: Pécs egyházi társadalma Károly Róbert korában. In: *Baranyai Helytörténetírás* 1981. 13–56.
- TOPPING 1975
- TOPPING, Peter: The Morea, 1311–1364. In: *A History of the Crusades. III: The Fourteenth and Fifteenth Centuries*. Ed. M. SETTON, Kenneth – HAZARD, Harry W. Wisconsin, 1975. 104–140.
- TÖRÖK 2011
- TÖRÖK Márta: *Az egyházi középélet mobilitása a szepesi káptalanban*. Budapest, 2011. (Doktori értekezés)
- TÖRÖK – LEGEZA 2001
- TÖRÖK József – LEGEZA László: *A váci püspökség évezrede*. Budapest, 2001.
- TÓTH 1934
- TÓTH László: *Tanulmányok a szegénységi vita forrásainak történetéhez XXII. János pápa korában*. Budapest, 1934.

- TÓTH 2007 TÓTH Ildikó: Adalékok Jánki László kalocsai érsek életrajzához. *Középkortörténeti tanulmányok* 5. (2007) 203–209.
- TROTTMAN 1993 TROTTMAN, Christian: Deux interprétations contradictoires de Saint Bernard: les sermons de Jean XXII sur la vision béatifique et les traités inédits du cardinal Jacques Fournier. *Mélanges de l'École française de Rome. Moyen-Âge* 105. (1993:1.) 327–379.
- TURLEY 1989 TURLEY, Thomas: John XXII and the Franciscans: A Reappraisal. In: *Popes, Teachers, and Canon Law in the Middle Ages*. Ed. SWEENEY, James Ross – CHODOROW, Stanley. Ithaca – London, 1989. 74–90.
- TUSOR 2004 TUSOR Péter: *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*. Budapest – Róma, 2004. (Collactanea Vaticana Hungariae Classis I, excerptum ex vol. 1.)
- TYERMAN 198 TYERMAN, Christopher J.: Marino Sanudo Torsello and the Lost Crusade: Lobbying in the Fourteenth Century. *Transactions of the Royal Historical Society* 32. (1982) 57–73.
- UDVARDY 1991 UDVARDY József: *A kalocsai érsekek életrajza (1000–1526)*. Kalocsa, 1991.
- UDVARDY 1992 UDVARDY József: *A kalocsai főszékeskáptalan története a középkorban*. Budapest, 1992.
- UGHELLI 1717 UGHELLI, Ferdinando: *Italia sacra: sive De episcopis Italiae et insularum adjacentium*. I. Venice, 1717.
- UNVERHAU 1973 UNVERHAU, Dagmar: *Approbatio-Reprobatio. Studien zum Mitspracherecht bei Kaiserkrönung und Königswahl vom Investiturstreit bis zum ersten Prozess Johannis XXII. gegen Ludwig IV*. Lübeck, 1973.
- VÁCZY 1936 VÁCZY Péter: A középkor. In: *Egyetemes történet*. II. Szerk. HÓMAN Bálint – SZEKFŰ Gyula – KERÉNYI Károly. Budapest, 1936.
- VAGNER 1896 VAGNER József: *Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez*. Nyitra, 1896.
- VALLIÈRE 2010 VALLIÈRE, Laurent: Les lettres pontificales du XIVe siècle: histoire de leur édition et questionnement actuel. *Lusitania Sacra* 22. (2010) 25–43.
- VÉGHELY 1870 VÉGHELY Dezső: Jelentése s registái a vasvár-szombathelyi káptalan s a csornai és pannonhegyi conventek levéltáraiból. *Századok* 8. (1870) 625–633.
- VERESS 1915 VERESS Endre: *Matricula et acta Hungarorum in universitatibus Italiae studentium. I. Padova: 1264–1864*. Kolozsvár, 1915. (Fontes rerum Hungaricum: Magyar történelmi források, I.)
- VERESS 1941 VERESS Endre: *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221—1864*. Budapest, 1941.

- VERGER 1990 VERGER, Jacques: Études et culture universitaires du personnel de la curie avignonnaise. In: *Aux origines de l'Etat moderne. Le fonctionnement administratif de la papauté d'Avignon. Actes de la table ronde organisée par l'École française de Rome avec le concours du CNRS, du Conseil général de Vaucluse et de l'Université d'Avignon (Avignon, 23-24 janvier 1988)*. Rome, 1990. 61–78.
- VERGER 1991 VERGER, Jacques: Jean XXII et Benoît XII et les universités du Midi. In: *La papauté d'Avignon et le Languedoc. Cahiers de Fanjeaux* 26. Toulouse, 1991. 199–219.
- VIARD 1936 VIARD, Jules: Les projets de croisade de Philippe VI de Valois. *Bibliothèque de l'école des chartes* 97. (1936) 305–316.
- WAGNER 1774 WAGNER, Carolus: *Analecta Scepusii sacri et profani*. Pars I. Viennae, 1774.
- WAGNER 1780 WAGNER, Carolus: *Diplomatarium comitatus Sarosiensis*. Posonii et Cassoviae, 1780.
- WALTER 1971 WALTER, Ingeborg: Brancaccio, Landolfo. In: *Dizionario Biografico degli Italiani*, 13. 1971. Online változat: http://www.treccani.it/enciclopedia/landolfo-brancaccio_%28Dizionario-Biografico%29/, letöltés 2020. 04. 20.
- WEISS 2002 WEISS, Stefan: *Die Versorgung des päpstlichen Hofes in Avignon mit Lebensmitteln (1316–1378). Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte eines mittelalterlichen Hofes*. Berlin, 2002.
- WEISS 2003 WEISS, Stefan: *Rechnungswesen und Buchhaltung des Avignoneser Papsttums (1316–1377). Eine Quellenurkunde*. Hannover, 2003. (Monumenta Germaniae Historica. Hilfsmittel 20.)
- WENZEL 1871 WENZEL Gusztáv: Marino-Sanuto Magyarországról 1496–1501. *Századok* 5. (1871:2.) 73–93.
- WERTNER 1893 WERTNER Mór: Szécsényi Tamás erdélyi vajda (1299–1354). *Erdélyi Múzeum* X. (1893) 119–134.
- WERTNER 1914 WERTNER Mór: Kihaltak-e az Árpádok 1301-ben? 3. közlemény. *Turul* (1914) 109–127.
- WILLIMAN 1988 WILLIMAN, Daniel: *The Right of Spoil of the Popes of Avignon, 1316–1415*. Philadelphia, 1988. (Transactions of the American Philosophical Society, 78/6)
- WYROZUMSKI 1977 WYROZUMSKI, Jerzy: Muskata Jan. In: *Polski Słownik Biograficzny*. 22. Ed. ROSTWOROWSKI, E. Kraków, 1977. 291–295.
- ZANKE 2013 ZANKE, Sebastian: *Johannes XXII., Avignon und Europa. Das politische Papsttum im Spiegel der kurialen Register (1316–1334)*. Leiden, 2013.
- ZAORAL 2015 ZAORAL, Roman: The management of papal collections and long-distance trade in the thirteenth-century Czech lands. *Mélanges de l'École française de Rome – Moyen Âge* 127. (2015: 2.) Online változat: <http://journals.openedition.org/mefrm/2732>, letöltés 2020. 04. 30.
- ZOLNAY 1937 ZOLNAY László: „Donch mester és a Balassák ősei.” *Turul* (1937:1–2.) 22–40.

- ZOMBORI 1996 ZOMBORI István: *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve*. Budapest, 1996.
- ZUTSHI 1984 ZUTSHI, Patrick N. R.: Proctors acting for English Petitioners in the Chancery of the Avignon Popes (1305–1378). *The Journal of Ecclesiastical History* 35. (1984) 15–29.
- ZUTSHI 1995 ZUTSHI, Patrick N. R.: Collective indulgences from Rome and Avignon in English collections. In: *Medieval ecclesiastical studies in honour of Dorothy M. Owen*. Ed. FRANKLIN, Michael J. – HARPER-BILL, Christopher. Woodbridge, 1995. 281–297.
- ZUTSHI 2004 ZUTSHI, Patrick N. R.: Inextricabilis curie labyrinthus: the presentation of petitions to the pope in the chancery and the penitentiary during the fourteenth and first half of the fifteenth century. In: *Päpste, Pilger, Pönitentie. Festschrift für Ludwig Schmugge zum 65. Geburtsstag*. Hgs. MEYER, Andreas – RENDEL, Constanze – WITTMER-BUTSCH, Maria. Tübingen, 2004. 393–410.
- ZSOLDOS 2011 ZSOLDOS Attila: *Magyarország világi archontológiája, 1000–1301*. Budapest, 2011.
- ZSOLDOS 2013 ZSOLDOS Attila: Kings and Oligarchs in Hungary at the Turn of the Thirteenth and Fourteenth Centuries. *The Hungarian historical review* 2. (2013) 211–242.

SZEMÉLY- ÉS HELYNÉVMUTATÓ

A

- Aba
nemzetség 283
- Abaúj
főesperesség 110
- Abba
Abba fia 61, 367
- Abony (Obacz/Obun)
Szt. András-egyház 102, 103, 104, 105,
294, 402
- Aix-en-Provence
(Franciaország) 46, 156, 267, 296, 307,
383
(Franciaország), kanonok 292
- Akháj Fejedelemség 222, 224, 234, 235
- Akkó
(Izrael) 222
- Alamania. Lásd Német-római Császárság
- Albánia. Lásd Durazzo
- Albert
(I.), német király 49, 144, 145, 148, 150,
161, 163, 164, 262, 326
plébános (Buda) 61, 103, 255, 366, 403
- Alberto (Albertino)
Morosini 146, 226, 365
- Albertus (Albertinus)
de Tribuscalibus de Parma, főesperes
(Dubica) 73, 131, 138, 255, 371, 422
- Alfonz
(XI.), kasztíliai király 230
- Alphinius
pápai követ 218
- Alsó-Bajorországra 169
- Altegradus
de Lendenaria, főesperes (Padova),
püspök (Vicenza) 72, 73, 255
- Amadé
Aba 81, 275, 289
- Anagni
(Olaszország) 56, 281, 325
- Ancona
(Olaszország) őrgrofság 17, 64, 70
- András
I. Károly magyar király fia 159, 235, 359,
361
(II.), Humbert vienne-i dauphin fia 159
(II.), magyar király 206
(III.), magyar király 145, 146, 147, 148,
161, 226, 260, 261, 281, 283, 328, 365
- Bátori, püspök (Várad) 46, 116, 174,
189, 199, 256, 258, 259, 267, 270,
285, 300, 307, 310, 322, 398
- Benedek fia 113, 114, 347
- Demeter fia, kanonok (Győr) 178, 257
- Gubbiói (Eugubium) Mancius fia, orvos,
sárospataki plébános 93, 95, 257, 383
- Kőszegi 166
magister, I. Károly magyar király orvosa
158
- Miklós fia, kanonok (Várad) 176, 177,
257, 338
- Mohorai, prépost (Székesfehérvár),
királyi alkancellár 94, 130, 179, 257,
317, 345
- Olvir dictus 113, 347
- püspök (Krujë) 234
- Szécsi, püspök (Erdély) 46, 52, 116, 117,
119, 135, 136, 140, 182, 189, 256,
258, 259, 267, 268, 269, 285, 299,
300, 310, 316, 322, 331, 333, 344,
353, 355, 396
- Andreas
natus Marci Michaelis, az arbei gróf fia
74, 259, 375, 410
- Andronikosz
(II.) bizánci császár 226
- Angelus
de Assissio, káplán 73, 259, 372
de Narnia (Narniból való Angelus),
főesperes (Nyitra) 138, 184, 260, 296,
305, 314, 324, 334, 367, 373, 420
- Theobaldi de Sancta Victoria, pápai és
császári közjegyző 74, 260, 342, 376,
410, 418
- Angers
(Franciaország), kanonok 327
- Anglia 16, 82, 223, 227
- Anjou
dinasztia (Magyarország) 9, 10, 20, 21,
22, 24, 25, 27, 42, 51, 147, 154, 155,
157, 159, 164, 167, 233, 235, 243, 342

dinasztia (Nápoly) 25, 42, 51, 143, 144,
145, 147, 149, 153, 154, 158, 159,
164, 170, 171, 184, 223, 224, 226,
233, 234, 235, 239, 243, 281, 286, 401

Anna
I. Nikephorosz özvegye, az Epiruszi
Despotátus régense 234
Luxemburgi János cseh király lánya 283,
358

Anonymus
Leobensis 28

Antal
prépost (Jászó) 66
püspök (Csanád) 147, 260, 261, 342, 350

Antiochia
pátriárka 71

Antivari. Lásd Bar

Anzelm
bencés szerzetes 261, 270, 324

Apáti
(Magyarország) 116

Aquila
(Olaszország), egyházmegye 383

Aquileia
(Olaszország), kanonok 264
(Olaszország), patriarchátus 70
(Olaszország), pátriárka 159, 235, 318,
390
(Olaszország) pátriárkátus 70

Aquino
(Olaszország), kanonok 302, 331
(Olaszország), klerikus 302

Aragónia
(Spanyolország) 207, 227

Arbe
Rab (Horvátország), apát (S. Petrus) 411

Arezzo
(Olaszország), egyházmegye 302

Arnaldus
de Pellagrua, szerpap-bíboros (S. Maria
in Porticu) 82, 265

Arnaud d'Aux
püspök-bíboros (Albano) 312

Ascoli Piceno
(Olaszország) 266, 280, 323

Ascoli Puglia
(Olaszország) 323
(Olaszország), püspök 323

Asszonyfalva
plébános 107, 382

Athéni Hercegség 222

Ausztria 56, 59, 88, 160

Autun
(Franciaország), kanonok 327

Aversa
(Olaszország) 20, 184, 286

Avignon
(Franciaország) 7, 9, 10, 13, 14, 15, 16,
17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29,
32, 36, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47,
48, 49, 50, 51, 52, 53, 65, 66, 72, 74,
77, 78, 82, 87, 96, 105, 111, 112, 118,
119, 125, 127, 131, 133, 136, 139,
140, 141, 151, 152, 154, 155, 156,
159, 171, 172, 173, 176, 179, 180,
186, 190, 193, 194, 196, 197, 198,
199, 202, 212, 213, 214, 217, 218,
221, 225, 228, 230, 232, 233, 234,
243, 244, 245, 254, 261, 267, 268,
269, 270, 272, 274, 275, 279, 280,
287, 288, 290, 291, 293, 295, 296,
299, 306, 308, 314, 316, 320, 321,
327, 329, 330, 332, 337, 339, 341,
344, 348, 389, 393, 399, 400, 425
(Franciaország), pápai kúria 10, 15, 16,
32, 48, 243
prépost 268, 389

Á

Ágnes
III. András magyar király leánya 283
Habsburg, magyar királyné 161, 196,
328

Ágoston
Kazotics (Augustin/Agostino Gazotto/
Gasothus/Kazotti/Kazotics/Kazotić),
püspök (Zágráb) 48, 49, 68, 140, 190,
204, 205, 212, 225, 253, 254, 255,
263, 293, 295, 307, 319, 330, 349,
394, 420
püspök (Nándorfehérvár) 118

Ágoston-rendi remeték 40, 43, 44, 55, 65, 66,
69, 70, 71, 118, 125, 140, 158, 215, 270,
281, 309, 327, 330, 343, 351, 359, 383, 388,
399, 411

Árpád-ház 143, 224

Árva
Orava (Szlovákia), ispán 275

B

Baboníciók 146, 169

Bács

Bač (Szerbia), éneklőkanonok 140, 288, 289, 349

Bač (Szerbia), főesperes 136, 140, 296, 306, 314, 315, 320, 331, 349

Bač (Szerbia), káptalan 55, 87, 150, 179, 267, 314

Bač (Szerbia), prépost 46, 47, 140, 267, 296, 307, 383

Bakonybél

apát 94, 100, 115, 298, 326, 380

Balázs

Star-i Jakab fia 420

szerzetes (OESA) 140

Balduin

(II.), latin császár 224, 226

érsek (Trier) 165, 166

Balianus

érsek (Colossa) 212, 213, 307

Bálint

Porislói 66

Balkán-félsziget 224

Balog

nemzetség 258, 327

Bamberg

(Németország), egyház 177

(Németország), egyházmegye 79

Bangor

Wales 113, 347, 384

Bar

(Antivar, Horvátország), érsekség 70, 237

Baranya

vármegye 168

Barbarolo

(Olaszország), egyház 324

Bardi-ház 74, 81, 85, 265, 339

Bars

főesperes 140, 184, 260, 305, 314, 324, 336, 345, 367

Bar-sur-Aube

(Franciaország) 170, 171

Basarab

(I.), vajda (Havasalföld) 258

Báta 218

apátság (Szt. Mihály) 384

apát (Szt. Mihály bencés monostor) 94, 96, 116, 120, 216, 217, 271, 310, 341, 384, 407

Baux

(Franciaország) 158, 159

Beatrix

I. Károly nápolyi király leánya 224, 226

Anjou 156, 160, 196

Lajos Bourbon herceg leánya 228

Luxemburg, magyar királyné 151, 166, 167

Beauvais

(Franciaország), egyházmegye 292

Bécs

apát (skótok bencés monostora) 94, 96, 112, 114, 124, 256, 258, 284, 285, 297, 309, 382, 385, 390

(Ausztria) 56, 114, 154, 164, 167

egyházmegye (Szt. Antal-monostor) 125, 298, 391

évkönyv 59, 148, 325

kápolna (Szűz Mária) 63, 368

polgárok 166

Bekcsény

főesperes 43, 45, 281, 358

Béla

(IV.), magyar király 144, 152

Biela (Horvátország), bencés monostor 341

Bélakút

Petrovaradin (Szerbia), apát 98, 100, 261, 380

Petrovaradin (Szerbia), ciszterci monostor 100

Benedek

(XI.), pápa. Lásd Niccolò, Boccasini; Lásd Niccolò, Boccasini

(XII.), pápa 9, 11, 15, 18, 19, 29, 87, 92, 101, 110, 113, 116, 117, 118, 119, 120, 126, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 200, 208, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 229, 230, 231, 238, 239, 244, 245, 250, 251, 264, 270, 272, 277, 278, 279, 291, 309, 311, 313, 327, 331, 332, 334, 340, 341, 347, 393

domonkos szerzetes, perjel (Gyulafehérvár) 66

főesperes (Győr) 297

főesperes (Kémlék) 140

- Geszi Bodó fia, királyi követ 49, 262, 352
prépost (Hánta) 105, 405, 406
püspök (Erdély) 60, 69, 119, 120, 205, 414, 415
püspök (Vác) 309
Rád nembeli, püspök (Veszprém) 60, 98, 104, 149, 261, 262, 279, 368, 404
Benevento
(Olaszország) 277
Beraldutius
de Firmo, domicellus 74, 262, 373
Bereck
Szalai (Salamonvári) János fia, prépost (Győr) 262, 285, 319, 346
Bérenger Fredoli
püspök-bíboros (Frascati /Tusculanum/) 304
Bertrand
(IV.), Baux grófja 158
de Saint-Geniès, dékán (Angoulême), pápai nuntius 159, 235
du Pouget, püspök-bíboros (Ostia és Velletri) 57, 69, 70, 163, 181, 238
Bertrandus
de Bordis, pápai kamarás 60, 82, 265, 266, 346, 369
Bertrandus de Sancto Genesio. Lásd Bertrand de Saint-Geniès
Beszterce
rector 125, 391
Bille
Szent Margit-egyház 102, 104, 105
Bindus
de Senis, pápai jegyző, kölni prépost 130
Bisarchio
(Olaszország), püspök 335, 391
Bittinus
de Coneglano, pápai káplán 138, 183, 262, 263, 314, 345
Bizánc 222, 223, 226, 227, 231, 234, 235, 401
Bizere
bencés apátság 118
Bobrów. Lásd Guntherus de Biberstein
Bolesław
(III.), herceg (Liegnitz-Brieg) 165
Boleszló
apát (Báta) 217, 218
Piaś, érsek (Esztergom) 20, 86, 93, 105, 108, 109, 111, 129, 137, 151, 152, 171, 182, 185, 188, 197, 199, 200, 254, 255, 263, 264, 270, 273, 274, 280, 284, 285, 286, 291, 299, 304, 307, 310, 313, 318, 319, 320, 321, 328, 340, 341, 343, 346, 370, 396, 399, 405
Bologna
(Olaszország) 255, 265
(Olaszország), egyetem 208, 227, 315, 320, 327
(Olaszország), egyházmegye 324
(Olaszország), főesperes 266
(Olaszország), fűszerkereskedő 301, 375
(Olaszország), legátusi kúria 70
(Olaszország), püspök 71
Bologninus
követ és küldönc 74, 264, 376
Bonaiutus
de Casentino, pápai káplán és pápai adószedő 79, 80, 81, 82, 83, 88, 89, 264, 265, 266, 377
Bonifác
(VIII.), pápa 9, 16, 17, 25, 29, 30, 55, 56, 57, 58, 76, 79, 80, 90, 92, 98, 99, 102, 103, 121, 123, 128, 137, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 161, 172, 173, 202, 203, 206, 236, 243, 249, 255, 261, 264, 281, 294, 302, 314, 325, 402, 403
Bonne
(Jutta) de Luxembourg, IV. Károly császár testvére, II. János francia király neje 154, 155
Bonunsegna
de Perusia, kanonok (Ravenna) 65, 73, 266, 323, 330, 370, 374, 417
Boroszló. Lásd Wrocław
Borsmonostor
Klostermarienberga (Ausztria), apátság 318, 378
Bosznia (Rama) 55, 57, 219, 236, 237, 238, 330
bán 238
eretnekek 221, 236, 238, 239, 245
ferences rendtartomány 239
inkvizíciós joghatóság 21, 330
kanonok 135, 137, 294, 333
káptalan 55, 150, 314
prépost 103, 296

- püspök 40, 43, 137, 139, 141, 175, 254,
279, 281, 299, 309, 329, 330, 349,
351, 353, 388, 396, 398
püspökség 174, 191, 306
- Božjakovina
(Horvátország) 208
- Bő 149, 190, 208, 314
- Brabant
herceg 229, 230
- Brandenburg
(Németország) 169
őrgróf 165
- Bréma
(Németország), érseki tartomány 79
- Brétigny
(Franciaország), béke 231
- Bribir
(Horvátország) 238
- Bristrice
Esztergom e. m. 399
- Bruges
(Belgium) 331
(Belgium), kanonok 287
- Buda 50, 55, 56, 57, 58, 61, 66, 98, 99, 100,
149, 261, 274, 280, 281, 283, 288, 325, 345,
352, 381
domonkos perjel 95, 258, 378
polgárok 255, 260, 283, 366, 376, 412
rector 367
Szt. János-egyház 95, 380
zsínat 55, 56, 58, 60, 64, 66, 206, 280,
325, 328, 366, 367, 419
- Budafelhévíz 104
- Budai
ferences guardian 104, 404
- Budavár
custos (ferences) 103
ferences guardian 95, 268, 288, 380, 404
ferences rendház (Szt. János) 95, 380,
404
királyi kápolna 98, 345, 381
plébános (Szűz Mária) 61, 255, 366
polgárok 367
rector 367
- Bulcs
Bulci (Románia), bencés apátság 118
- Burgundia 229, 234, 292
herceg 231
- C**
- Cabassole
Jean 154
- Cahors
(Franciaország) 277
- Cambius
Péter fia 184, 260, 305
- Campagna-Marittima
(Olaszország) 17, 70, 279
- Capet
dinasztia 170, 223, 228, 229
- Castello
(Olaszország)
püspökség 70
(Olaszország), bencés monostor (Szűz
Mária) 407
(Olaszország), egyházmegye 70
(Olaszország), püspök 82, 265
- Cattanei
család 255
- Celesztin
(V.), pápa 144, 324
- Cephissus
(Görögország), folyó 227
- Cerchi-ház 80, 82, 265
- Chalon-sur-Saône
(Franciaország), ciszterci apátság 125
(Franciaország), egyházmegye 268, 389
- Chama
Tamás fia, főesperes (Küküllő) 46, 47,
48, 52, 53, 113, 175, 256, 258, 267,
296, 300, 304, 307, 351, 360
- Cheyk. Lásd Csík
- Chur
(Svájc), egyházmegye 133
(Svájc), püspök 133
- Ciccus
de Assissio 74, 267, 301, 375
de Florentia 74, 268, 301, 375
- Ciprián
olvasókanonok (Esztergom) 99, 268,
289, 340
- Ciprus 224, 226, 228, 230, 231
- Clermont
(Franciaország), egyházmegye 331
- Colonna
család 159, 235

Como
(Olaszország), kanonok 279, 280, 372,
407

Constanza
Albertino Morosini unokája 226

Cristianus
ferences szerzetes 268, 288, 404

Czarnowas
(Lengyelország), premontrei perjel 95,
96, 108, 109, 264, 271, 272, 284, 321,
326, 383

Cs

Csallóköz 344

Csanád
Cenad (Románia), egyházmegyei laikus
233

Cenad (Románia), prépost 391

Cenad (Románia), püspök 39, 61, 85,
94, 100, 101, 105, 112, 137, 138, 141,
147, 192, 193, 260, 261, 277, 278,
279, 282, 285, 290, 295, 307, 327,
342, 349, 350, 351, 380, 391, 406

Cenad (Románia), püspökség 22, 140,
141, 278, 279

prépost (Várad) 37

Telegdi, érsek (Esztergom) 47, 48, 51,
52, 53, 86, 87, 93, 109, 110, 111, 112,
116, 117, 118, 125, 127, 129, 136,
140, 176, 180, 182, 188, 199, 213,
217, 218, 258, 261, 263, 264, 268,
269, 270, 271, 272, 273, 278, 284,
285, 286, 290, 291, 297, 300, 306,
307, 316, 317, 318, 320, 321, 322,
324, 333, 340, 346, 351, 353, 354,
355, 397

Csatár
bencés apát 98, 102, 289, 319, 343, 380

Csázma
Čazma (Horvátország), káptalan 55, 150,
314

Čazma (Horvátország), prépost 45, 101,
133, 140, 141, 282, 313, 351, 381

Cseh Királyság 119

Cseh Királyság 76, 79, 81, 82, 83, 148, 150,
164, 169, 265, 299

Csepel-sziget 55, 66, 101, 264, 286, 318, 320

Csetény 57

Csík

egyház 101, 264, 285, 286, 290, 313,
318, 320

plébános 101, 285, 290, 381

D

Dalmácia 55, 56, 57, 64, 65, 68, 238, 409

Damján

prépost (Győr) 102, 185, 263, 273, 274,
280, 290, 294, 297, 315, 319

prépost (Só) 101, 120, 274, 285, 288,
290, 310

Dániel

apát (Visegrád) 218

Dante

Alighieri 13

Debrecen

domonkosok 98, 112, 285, 291, 318, 383

Dél-Balkán 222, 226, 401

Demeter

egri Benedek fia, kanonok (Eger) 178,
274, 337

kanonok (Pécs) 176, 338

Vicsadoli, választott érsek (Kalocsa) 179,
180, 187, 188, 274, 306

Demetronius

Kwrch fia 233

Dénes

falu 318, 328, 340

Detricus

budai világi 366

Dionysius

káplán és penitenciárius 73, 274, 371

Doboka

Dăbâca (Románia), főesperes 391

Domenico

da Gravina 21

Domonkos

perjel (Újhely, OESA) 118

Velik, kanonok (Várad) 177, 275

Doncs (Dancs)

Domonkos fia, ispán (Zólyom) 49, 50, 53,
156, 179, 199, 233, 275, 352, 356

Dömös

társasakáptalan, olvasókanonok 103,
104

Dragutin 226, 235

Dubica

(Horvátország) 208

(Horvátország), főesperes 131, 138, 255,
371, 422

(Horvátország), várispánság 208

Duna 166
 Durazzo
 Durrës (Albánia) 222, 224, 234, 235

Dynus (Dino da Radicofani)
 pápai káplán, auditor 106, 276

E

Eberhardus
 de Pinczgaw, klerikus (Salzburg) 130,
 276

Edward
 (I.), angol király 145, 325
 (II.), angol király 227, 229
 (III.), angol király 196, 229, 231, 341

Eger
 egyházmegye 46, 110, 189, 204, 257,
 267, 296, 307, 383
 egyházmegyei laikus 233
 főesperes 300, 315
 kanonok 257, 274, 275, 333
 káptalan 78, 93
 prépost 283
 püspök 78, 92, 93, 94, 96, 97, 101, 105,
 109, 110, 111, 114, 116, 118, 180,
 203, 213, 256, 257, 259, 264, 269,
 270, 272, 273, 284, 285, 286, 290,
 291, 307, 310, 313, 315, 317, 318,
 320, 321, 326, 335, 337, 338, 340,
 343, 346, 379, 382, 383, 384, 390,
 391, 397, 406
 püspökség 111, 180, 190, 273, 320, 321,
 322, 338

Egyiptom 223, 224, 228, 230

Eichstätt
 (Németország), egyházmegye 79

Epiruszi Despotátus 222, 234

Erdély
 alvajda 269, 323, 355
 egyházmegye 46, 96, 116, 119, 189
 eretnekek 221, 236
 főesperes 43, 44, 45, 46, 48, 344, 351
 kanonok 135, 138, 139, 152, 266, 269,
 279, 280, 300, 305, 311, 323, 333,
 341, 355, 372
 káptalan 106, 131, 175, 256, 259, 276,
 285, 300, 334, 373, 382, 417
 őrkanonok 136, 140, 182, 258, 331, 344

püspök 46, 52, 54, 60, 61, 65, 66, 67, 69,
 97, 105, 106, 107, 117, 119, 135, 136,
 140, 182, 189, 203, 204, 237, 256,
 258, 259, 267, 268, 269, 276, 285,
 299, 300, 310, 312, 316, 322, 331,
 333, 344, 353, 355, 368, 378, 382,
 383, 384, 390, 396, 414, 415

püspökség 54, 65, 66, 67, 119, 131, 174,
 177, 205, 258, 259, 269, 300, 316,
 341, 355, 420

vajda 115, 116, 164, 256, 259, 280, 300,
 310, 322, 349, 384, 421

Erzsébet
 Kujáviai 238

Piast, magyar királyné 51, 120, 151, 152,
 153, 157, 176, 199, 201, 269, 275,
 282, 283, 308, 311, 356, 357

Esslingen
 (Németország) 168

Esztergom 43, 44, 55, 102, 320, 402
 bíró és polgárok 93

egyházmegyei lovag 46, 232, 290, 360
 egyháztartományi zsinat (1326) 101,
 270, 318

éneklőkanonok 130, 135, 139, 294, 333

érsek 20, 65, 69, 74, 86, 87, 92, 93, 95,
 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105,
 108, 109, 110, 111, 112, 116, 117,
 119, 120, 123, 125, 128, 129, 132,
 136, 137, 138, 139, 140, 146, 147,
 149, 171, 180, 181, 182, 185, 188,
 190, 192, 193, 197, 199, 200, 202,
 206, 218, 227, 254, 255, 256, 260,
 261, 262, 263, 264, 270, 271, 272,
 273, 274, 278, 280, 281, 284, 285,
 286, 288, 289, 290, 291, 297, 298,
 299, 304, 306, 307, 309, 310, 313,
 314, 315, 317, 318, 319, 320, 321,
 322, 324, 326, 328, 330, 333, 335,
 336, 338, 340, 341, 342, 343, 345,
 346, 349, 350, 351, 366, 370, 376,
 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384,
 385, 388, 389, 394, 396, 397, 399,
 400, 401, 402, 404, 405, 419, 424

érsekség 129, 130, 149, 180, 187, 189,
 199, 216, 242, 264, 270

főegyházmegye 31, 46, 86, 96, 108, 109,
 117, 128, 134, 171, 177, 178, 188,
 203, 217, 237, 257, 263, 272, 285,
 290, 294, 299, 311, 312, 317, 335,
 337, 338, 399, 400

főesperes 125, 335, 336, 373, 391

kanonok 60, 115, 141, 257, 266, 270,
284, 300, 328, 333, 337, 338, 340,
344, 367
káptalan 22, 61, 69, 78, 93, 109, 284,
294, 320, 336, 338, 346, 419
klerikus 320
olvasókanonok 95, 99, 268, 289, 296,
340, 381
prépost 60, 68, 92, 93, 94, 99, 104, 105,
113, 120, 132, 140, 193, 212, 262,
283, 294, 296, 312, 314, 319, 328,
329, 336, 341, 343, 345, 346, 369,
378, 380, 383, 388, 404, 405, 411, 422
stefanit 403
stefaniták 90, 102, 255, 261, 284, 286,
287, 288, 294, 327, 328, 336, 343,
347, 380, 402, 404, 405, 406
Szent István király-rendház 102, 104,
105, 120, 294, 298, 304, 346, 402, 403
Esztergom-előhegy (Esztergom-Szenttamás)
Szt. Tamás-egyház 93, 105, 405
Esztergom-Örmény
Szt. Anna Ágoston-rendi remete kolostor
44, 65, 69, 281, 330
Exeter
(Anglia), egyházmegye 325

É

Égei-tenger 224, 231

F

Fermo
(Olaszország), egyházmegye 64, 260,
376
(Olaszország), püspök 55, 56
Ferrara
(Olaszország) 256
(Olaszország), egyházmegye 324, 325
(Olaszország), püspökség 70
Fidence
de Padua 222
Flandria 228
Florent
de Hainaut 234
Franciscus
de Columba 73, 276, 371, 424
Lapi Rochetti, kereskedő 74

Franciscus de Mantua 411
Frangepánok 146
Fredericus
de Bononia, orvos 73, 277, 371
Freiburg
gróf (Németország) 168
Freisach
(Ausztria) 56
dominikánus kolostor 56, 59
Freising
(Németország), egyházmegye 176
(Németország), püspök 277
Fridrich
de Gloyach, klerikus (Salzburg) 277
Frigyes
Habsburg (III.), Szép, választott német
király 28
(III.), Habsburg, (Szép), választott német
király 154, 160, 161, 162, 163, 164,
165, 166, 167, 168, 169, 170, 171,
317, 354
(III.), szicíliai király 166
(II.), német-római császár 144
(II.), szicíliai király 165
(II.), thüringiai-meissenai örgróf 154, 169
Frowin
kanonok (Krakkó és Szepes) 109, 111,
273, 321
Fülöp
Courtenay, I. Károly nápolyi király veje
226
(II.), tarantói herceg 155
(I.), tarantói herceg 153, 155, 226, 228,
233, 234, 236, 401
(IV.), (Szép, francia király) 14, 23, 24, 25,
79, 137, 150, 162, 170, 203, 206, 207,
223, 225, 227, 325
püspök (Fermo) 55, 56
szerzetes (Wrocław) 418
(V.), francia király 156, 162, 227, 228,
402
(VI.), francia király 46, 153, 155, 229,
230, 231, 232, 233
(VI.), Valois, francia király 52

G

Gabriel
pápai adószedő 79, 80, 83

- Galhardus
de Carceribus (Galhard de Carcès), pápai
adószedő 30, 78, 86, 87, 88, 112, 137,
141, 184, 185, 193, 277, 278, 279,
282, 297, 315, 331, 332
- Galícia. Lásd Halics
- Galícia (Halics) 55, 57
- Gallipoli
(Törökország) 231
- Garáb
bencés apátság 118
- Garamszentbenedek
Hronský Beňadik (Szlovákia), bencés
apát 118, 216, 218, 258, 275, 304,
340
Hronský Beňadik (Szlovákia), bencés
apátság 313, 340, 378, 379
Hronský Beňadik (Szlovákia), bencés
szerzetes 196, 320
- Garig-hegyi Boldogságos Szűz-egyház. Lásd
Gornja Garešnica
- Gasparus
de Montaffia (Casparus de Montefia/
Montalia/Montasia), kanonok (Como),
főesperes (Szatmár) 73, 104, 138,
139, 279, 336, 372, 405, 407
- Gauscelin (Gaucelme)
de Jean, penitentiarius maior, bíboros
(SS. Marcellinus et Petris, Albano)
196
- Gedeth
de Hetes, királyi követ 45, 46, 280, 288,
344, 352, 360
- Gellért (Gerardus Odonis, Gérard Eudes)
ferences rendfőnök 239
- Geminus
Jacobi de Perusio, prépost (Győr) 184,
185, 273, 280
- Genova
(Olaszország) 325
(Olaszország), egyházmegye 130
(Olaszország), érsek 276
(Olaszország) érsekség 70
(Olaszország), főesperes 276
(Olaszország), prépost 106, 276, 382
- Gentile
da Montefiori. Lásd Gentilis de
Monteflorum
- Gentilis
de Monteflorum (Gentile da Montefiori),
presbiter-bíboros (S. Martinus in
montibus), legátus 19, 20, 41, 42, 54,
55, 56, 57, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67,
68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 83, 84,
85, 114, 119, 131, 134, 139, 141, 179,
180, 181, 184, 205, 206, 241, 253,
255, 259, 260, 264, 266, 267, 268,
274, 276, 277, 279, 280, 281, 282,
283, 284, 293, 294, 296, 297, 298,
301, 302, 303, 305, 311, 312, 314,
315, 316, 317, 323, 324, 329, 330,
331, 334, 335, 336, 337, 338, 339,
340, 342, 343, 346, 347, 348, 350,
370, 405, 407, 408, 409, 410, 411,
412, 413, 414, 415, 416, 417, 418,
419, 420, 421, 422, 423, 424
- Gérard Eudes. Lásd Gellért
- Gerardus
de Mutina, pápai tizedszedő 30, 78, 80
- Gerardus Odonis. Lásd Gellért
- Gerberoy
Szt. Péter-egyház 292
- Gercse
főesperes 316, 358, 391
- Gergely
Bicskei, választott érsek (Esztergom) 98,
128, 146, 147, 249, 260, 281, 330
(IX.), pápa 107, 108, 121
Kaproncai György fia 43, 44, 45, 47, 51,
53, 101, 133, 140, 141, 281, 313, 315,
327, 333, 351, 358, 359, 361
püspök (Boszniai és Diakóvár) 64, 65,
281, 330, 416
püspök (Szerém) 192, 398
(VII.), pápa 23
(XI.), pápa 176
(X.), pápa 76, 226
- Gillermítás
szerzetes (OESA) 118
- Gilles d'Estouteville. Lásd Egidius de
Astutavilla
- Giovanni Gaetano Orsini
szerpap-bíboros (S. Teodorus) 17, 302,
347
- Gitberti
Guilelmus, klerikus (Bourges) 189
- Gnézda
Hniezdne (Szlovákia) 108, 264, 271, 321

Gniezno
(Lengyelország), érsek 279, 293, 336,
417, 418, 419, 420
(Lengyelország), kanonok 293

Gora
(Horvátország) 208

Gorizia
(Olaszország), püspök 254, 330, 388

Gornja Garešnica
Horvátország 400

Gotó
Kutjevo (Horvátország), ciszterci apát
116
Kutjevo (Horvátország), ciszterci apátság
98, 116, 384
Kutjevo (Horvátország), ciszterci
szerzetes 219

Gömör
Gemér (Szlovákia), főesperes 95, 96,
104, 105, 120, 138, 279, 336, 343,
346, 373, 380, 404, 405

Grado
(Olaszország) 70
(Olaszország), pátriárka 276
(Olaszország) pátriárkátus 70
patriarchátusok 70

Graisivaudan
(Franciaország), bailli 287

Gratildus (Gratiolus, Gratidus)
de Luca, domicellus 74, 282, 301, 374

Grisogonus
plébános (zárai S. Maria maioris-egyház)
409

Gualterius
de Monteflorum 69, 73, 421

Gualterus
Raynaldi de Monteflorum, Gentilis de
Monteflorum neposa, Teodorico
Raineri familiárisa, wrocławai dékán
69

Gualterutius
de Monticulo 74, 282, 301, 375

Gui
de Boulogne 18

Guidocto
de Veritassis (Varitassis) de Jadra, követ
és küldönc 74, 283, 374

Guidonis
de Baysio, főesperes (Bologna) 266

Guidutius
de Florentia, domicellus 74, 283, 374

Guigues
(VIII.), vienne-i dauphin 157

Guilellmus
de Sanguineto, császári és pápai
közjegyző 73, 283

Guillaume
de la Jugie, diakónus-bíboros (S. Maria in
Cosmedin) 184
de Nogaret 223, 326
Pierre Godin, áldozópap-bíboros (S.
Caecilia) 73, 324

Guillaume Testa
áldozópap-bíboros (S. Cyriacus) 304

Guiscard
püspök (Bosznia) 137, 141, 329
püspök (Troyes) 137

Gulaterius
de Monteflorum 138

Gulia
falu 115

Guntherus
de Biberstein, legátusi nuntius 60

Gurk
(Ausztria), püspök 130, 276

Guta
apáca 119, 384

Gutkeled
nemzetség 256

Guy
de Lusignan, IV. Hugó ciprusi király fia
228
Foulques. Lásd IV. Kelemen pápa

Gy

Győr 55, 56, 104, 404
egyházmegye 46, 118, 189, 317, 323,
333, 399
egyházmegyei laikus 233, 344
éneklőkanonok 102, 290, 294, 297, 313,
315, 319
főesperes 102, 290, 294, 297, 315, 319,
381
kanonok 257, 262, 266, 286, 316, 323,
333
káptalan 22, 115, 185, 273, 280, 297,
298, 316, 326
olvasókanonok 313, 381

- prépost 62, 92, 94, 102, 103, 104, 113,
117, 120, 184, 185, 255, 262, 263,
273, 280, 285, 287, 289, 290, 294,
296, 297, 304, 312, 313, 315, 317,
319, 346, 380, 381, 383, 388, 403, 404
- püspök 41, 45, 86, 94, 101, 112, 117,
118, 124, 125, 129, 130, 140, 141,
146, 149, 189, 197, 258, 264, 269,
270, 271, 282, 285, 286, 289, 290,
291, 307, 312, 313, 316, 317, 318,
320, 323, 333, 336, 343, 345, 352,
361, 378, 383, 384, 388, 389, 390,
395, 398, 423
- püspöki kancellár 41, 262, 323, 351
- püspökség 45, 174, 285, 289, 313, 317,
319, 333
- György
főesperes (Marchia/Marzia) 66
Pál horvát bán fia 75, 283, 416
polgár, királyi követ 50, 283, 352, 358
püspök (Arbe) 56, 409
- Gyulafehérvár
Alba Iulia (Románia), főesperes 105,
106, 107, 256, 258, 259, 267, 300,
381, 382, 390
Alba Iulia (Románia), kanonok 46, 175,
266, 311, 333
Alba Iulia (Románia), káptalan 106, 120,
300, 381, 390
Alba Iulia (Románia), perjel 66
Alba Iulia (Románia), prépost 258, 314
- ## H
- Haab (Háb)
Aba nembeli Lukács, püspök (Vác) 103,
283, 286, 309, 328, 342, 403
- Hainaut
Mathilde de 234
- Hájszentlőrinc
Paka (Szerbia), káptalan 45
Paka (Szerbia), prépost 43, 44, 45, 53,
281, 295, 333, 351, 358, 359
- Halmyros
csata 227
- Hambotho
polgár 284, 415
- Havasalföld 50, 258, 276, 345
- Hayton. Lásd Hetum
- Heilsbruck
(Németország), ciszterci női kolostor
120
- Heléna
II. Mihály epiruszi despota leánya 224
- Hem
Hem fia 305
- Henrik
(VII.), Luxemburgi, német-római császár
161, 166, 256
bencés apát 319
herceg (Wrocław) 423
kanonok (Wrocław) 421
Karintiai, cseh trónkövetelő 162
Kőszegi 65, 67, 146, 193, 315, 316, 330,
413
püspök (Veszprém) 86, 129, 171, 256,
258, 262, 264, 270, 272, 284, 286,
290, 291, 308, 309, 311, 317, 318,
320, 322, 326, 338, 343, 349
püspök (Wrocław) 60, 69, 303, 422
- Hermann (Ármin)
apát (Pannonhalma) 103, 284, 286, 328,
403
- Hermannus
budai világi 366
- Hétoum. Lásd Hetum
- Hetum 222
- Honorius
(III.), pápa 121, 216, 218, 405
- Hont
főesperes 93, 101, 264, 270, 276, 286,
290, 305, 318, 320
- Horvátország 44, 45, 55, 56, 57, 145, 205, 400
- Hresno
(Horvátország) 208
- Hugó
(IV.), ciprusi király 228
- Hugolinus
Tadei de Frescobaldis de Florentia,
főesperes (Nógrád) 138, 184, 286,
323, 347
- Hugues
Oliver de Cerzeto testvére 327
- Hugutio
de Vercellis, kanonok (Bruges), pápai
káplán és auditor 104, 287, 304, 403

Humbert

(II.), vienne-i dauphin 50, 153, 156, 157, 158, 159, 287, 361

de Cholay, lovag 43, 50, 52, 155, 157, 158, 287, 352, 361

de Choulex. Lásd Humbert de Cholay

de Crouy. Lásd Humbert de Cholay

de Croy. Lásd Humbert de Cholay

de Cruce. Lásd Humbert de Cholay

Hvar

(Horvátország), püspökség 65, 180, 181, 408

I

Imbert

du Puy, áldozópap-bíboros (Tizenkét Apostol bazilika) 180, 320

Imre

éneklőkanonok (Bács) 140, 288, 289, 349

püspök (Várad) 103

Ince

(III.), pápa 23, 76, 89

(IV.), pápa 71, 100, 108, 109, 121, 132, 144

(VI.), pápa 15, 176, 231

Isabelle

de Villehardouin, Florent de Hainaut neje 234

Isnard

Tacconi, érsek (Théba) 71

István

(I.), magyar király 144

(II.), Kotromanić 236, 238, 239

(II.), Uroš (Milutin) 226, 233, 234

apát (Pilis) 268, 289, 340

apát (Zirc) 258

Chepan fia, lector (Szt. Anna-monostor, Esztergom-Örmény) 69

domonkos szerzetes 85

éneklőkanonok (Pécs) 101, 120, 274, 285, 288, 290

érsek (Kalocsa) 140, 149, 187

főesperes (Somogy) 423

guardián (budavári ferencesek) 103, 268, 288, 347, 404

Harkácsi, püspök (Csanád) 39

herceg, I. Károly fia 270

kanonok (Kalocsa) 140, 288, 289, 349

kanonok (Prága) 103, 403

Kéki, püspök (Veszprém) 117, 285, 288, 289, 290, 294, 297, 312, 313, 317, 319, 343

királyi káplán 175

Lochouch-i Dénes fia, lovag 46, 52, 232, 233, 290, 352, 360

Lőrinc fia, királyi káplán, kanonok (Erdély) 333

prépost (Várad) 43, 44, 45, 46, 48, 51, 113, 262, 288, 296, 319, 344, 346, 351, 360

prépost (Veszprém) 103

primicerius (Spalato) 180, 181

püspök (Vác) 400

püspök (Verissa) 399, 400

Sebesi Pál fia, kanonok (Várad) 178, 291 (V.), magyar király 152, 226

Itália 17, 18, 23, 25, 27, 28, 71, 74, 79, 135, 148, 154, 155, 158, 159, 161, 162, 163, 165, 166, 170, 171, 181, 221, 223, 225, 228, 235, 332

Italianus

de Flisco 130

Ivanec

(Horvátország) 208

Ivánka

kanonok (Győr) 333

püspök (Várad) 285, 291, 307, 317, 318

Izabella

II. (Villehardouin) Vilmos leánya 224

Aragóniai, III. (Habsburg) Frigyes neje 166

Í

Írország 223

J

Jacobus

Berengarii, pápai adószedő 30, 78, 85, 86, 87, 88, 89, 130, 189, 291, 311, 335, 345, 348

de Corvo. Lásd Jacques de Corvo

de Lengres, pápai adószedő 78, 87, 88, 189, 270, 291, 292, 348

de Mutina, pápai káplán 131

- de Sancto Genesio, kanonok (Osimo) 73, 293, 371
- de Vercellis, domicellus 74, 293, 374
- Jacobus (Johannis)
de Secundiliano, familiáris (Gentilis bíboros) 74, 293, 375
- Jacopo
Colonna, diakónus-bíboros (S. Maria in via lata) 179, 180
- Jacques
de Corvo, püspök (Zágráb) 42, 136, 137, 141, 156, 178, 179, 191, 193, 212, 254, 275, 291, 292, 308, 337, 356, 396
- de Molay, templomos nagymester 207, 223
- Jakab
Ágoston zágrábi püspök képviselője 140, 253
- apát (Somogyvár) 262, 368
- apát (Zirc) 102, 103, 104, 255, 290, 294, 315, 319, 403
- érsek (Gniezno) 279, 293, 336
- (II.), aragón király 148, 162, 166, 167
- királyi követ 48, 49, 204, 293, 352
- Piacenzai, I. Károly orvosa, püspök (Csanád) 45, 85, 137, 154, 274, 281, 295, 333
- plébános (Olaszi) 61, 365
- prépost (Bács) 140
- prépost (Zágráb) 48, 49, 130, 139, 204, 294
- püspök (Modon) 399
- Jan
Muskata, püspök (Krakkó) 148, 149, 279, 293, 336, 420, 422
- János
(II.), francia király 155, 231
- (II.), szász herceg 165
- (II.), vienne-i dauphin 156, 157, 160, 167
- (IV.), Dražić, püspök (Prága) 83, 154, 266
- (XXII.), pápa 9, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 50, 51, 52, 53, 57, 69, 70, 73, 76, 77, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 92, 98, 99, 101, 108, 110, 112, 113, 117, 118, 119, 120, 126, 128, 129, 130, 132, 133, 136, 137, 145, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 192, 193, 194, 196, 197, 202, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 219, 221, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 243, 244, 245, 248, 249, 250, 251, 257, 258, 259, 263, 264, 265, 267, 269, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 279, 280, 282, 289, 290, 291, 292, 298, 299, 306, 307, 308, 311, 312, 315, 316, 317, 321, 324, 326, 327, 329, 332, 334, 336, 337, 339, 341, 343, 344, 345, 346, 348, 349, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 390, 393, 402, 406, 426, 427
- Jásd
apát (Pannonhalma) 65, 297, 415
- apát (Szent Kereszt) 424
- apát (Szepes) 298
- apát (Széplak) 218
- apát (Toplica) 299, 309
- apát (Zirc) 115, 258, 284, 297, 326
- Berke fia, prépost (Székesfehérvár) 254, 263, 299, 304, 306, 309, 319, 329, 344, 353
- de Surdis 274, 295
- éneklőkanonok (Óbuda) 66, 131, 420
- éneklőkanonok (Vác) 166, 253, 295, 351, 353
- érsek (Kalocsa) 144, 365
- ferences provinciális 40, 47, 295, 351, 359
- főesperes (Bács) 136, 140, 296, 306, 331
- főesperes (Gömör) 105, 405
- főesperes (Győr) 102, 290, 294, 297, 315, 319
- főesperes (Kolozs) 415
- Friit dictus, kanonok (Erdély) 269, 300, 355
- gróf (Gravina) 236
- Henrik bán fia, ispán (Vas megye) 146
- Kőszegi 168, 181
- Küküllei 21
- Luxemburgi, cseh király 81, 145, 153, 154, 155, 162, 164, 165, 166, 167, 169, 171, 176, 228, 243, 283, 354
- Nemes, főesperes (Gyulafehérvár) 256, 267, 300
- perjel (Székesfehérvár) 66

- prépost (Bács) 46, 267, 296, 307
prépost (Kő) 140, 289, 296, 349
prépost (Szepes) 112, 113, 262, 296, 297, 319, 346
püspök (Jesi) 144, 146
püspök (Nepi) 197
püspök (Nicosia) 197
püspök (Nyitra) 104, 120, 298, 328, 342, 343, 405
püspök (Rieti) 197
reimsi Guillequinus fia 300
Toldi Choka, főesperes (Eger) 270, 300
- apát 115, 298
- Jászó
premontrei prépostság 66
- Jean
de Joinville, champagne-i nemes 223
de Poncy (Johannes de Ponciaco) 158
Froissart, krónikaíró 27, 230
le Bel, krónikaíró 27
- Jean Esmé
Mollines ura 157
- Jeruzsálem 222, 224, 228, 230
- Joannes
de Rondella, pápai executor, kanonok (Lichfield) 130
- Johanna
(I.), nápolyi királynő 25, 154, 159, 359
Valois Károly leánya 226
- Johannes
Anglicus, filius Henrici le Petit, pápai közjegyző, notarius és káplán 73, 301, 373
Bevenuti de Ilice, familiáris (Gentilis bíboros) 74, 267, 268, 282, 301, 311, 334, 340, 347, 375, 422
bolognai fűszerkereskedő 74, 301, 375
de Buctuano klerikus (S. Maria maioris, Zára) 409
de Cluswar 113
de Firmo, káplán 73, 301, 373
de Milisin, kanonok (Pozsony) 66, 114, 131, 255, 348, 422, 423
de Monte S. Martini, káplán és klerikus 73, 302, 372
de Pontecurvo, pápai és birodalmi közjegyző, kivonatoló és javító, káplán 73, 302, 303
de Reate, kanonok (Zágráb) 132
de Regio, a pápai kamara klerikusa, pármái prépost 130
filius quondam Lowitz, kanonok (Pozsony) 131
Fredoli de Regium, közjegyző 73, 303, 370
Rustici de Tuderto, birodalmi közjegyző 73, 303, 370
Ultramontanus, káplán és klerikus 73, 303, 372
Vangolus, filius Jacobi, de Mevania, császári és pápai közjegyző, domicellus 74, 302, 373
- Johannita
lovagrend 116, 125, 207, 208, 210, 212, 223, 225, 226, 231, 254, 292, 307, 313, 343, 350, 382, 388, 391, 400, 402
perjel (Magyarország, Szlavónia) 116, 313, 382
- Jucha
de Collepergulo, ajtónálló és követ 74, 303, 376
- Jutta. Lásd Bonne de Luxembourg

K

- Kalderbach. Lásd Kolbach
- Kallixtus
(III.), pápa 200
- Kalocsa 254, 289, 291, 298, 299, 306, 309, 317, 330, 342
érsek 40, 41, 43, 46, 49, 51, 69, 95, 97, 105, 116, 129, 130, 131, 132, 136, 139, 140, 144, 146, 149, 179, 180, 182, 187, 202, 205, 206, 211, 212, 213, 227, 254, 256, 263, 267, 270, 271, 274, 288, 289, 296, 299, 304, 306, 309, 310, 311, 314, 322, 331, 342, 344, 349, 350, 351, 352, 353, 365, 379, 383, 384, 385, 388, 389, 390, 394, 395, 400, 401, 402, 406, 414, 420
érsekség 149, 179, 180, 187, 189, 205, 211, 212, 216, 254, 353
főegyházmegye 48, 188, 201, 203, 204, 217
kanonok 41, 137, 140, 141, 277, 288, 289, 332, 349
káptalan 41, 179
olvasókanonok 304, 351

- prépost 60, 179, 267, 274, 328, 365
- Kamień
(Lengyelország), egyházmegye 79
- Kapetingek. Lásd Capet dinasztia
- Karácson (Carachinus)
olvasókanonok (Kalocsa) 41, 304, 351, 352
- prépost (Győr) 62, 103, 104, 120, 255, 287, 294, 304, 403, 404
- Károly
(I.), magyar király 9, 10, 11, 12, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 57, 58, 67, 75, 78, 85, 88, 93, 97, 102, 103, 108, 111, 113, 117, 119, 120, 125, 126, 129, 130, 134, 135, 136, 137, 140, 143, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 174, 176, 179, 180, 181, 182, 185, 187, 189, 192, 193, 196, 199, 200, 201, 203, 204, 206, 212, 216, 217, 221, 222, 227, 231, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 241, 243, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 254, 256, 257, 261, 262, 263, 264, 266, 269, 270, 273, 275, 276, 277, 279, 280, 281, 283, 287, 289, 291, 292, 293, 295, 298, 299, 300, 304, 305, 306, 307, 308, 311, 313, 314, 316, 317, 319, 321, 323, 327, 328, 329, 330, 332, 333, 337, 340, 342, 344, 345, 346, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 388, 401, 413, 427
- (I.), nápolyi király 143, 223, 224, 226
- (II.), nápolyi király 41, 49, 56, 146, 154, 225, 226, 262, 299
- (IV.), francia király 23, 170, 223, 227, 228, 229
- (IV.), német-római császár 23, 28, 169, 231
- calabriai herceg 42, 166
- Nagy, császár 145
- Valois 224, 226, 227, 233, 326
- Kasztília 230, 325
- Katalin
Courtenay, címzetes latin császárnő 224, 226
- Valois 155, 226, 228, 234, 236
- Kázmér
(III.), lengyel király 141, 151, 278, 282, 315
- Kékes (Pilisszentlászló) 298, 342
- Kelemen
(IV.), pápa 62, 172
(VII.), pápa 24
(VI.), pápa 9, 15, 18, 20, 23, 76, 77, 137, 176, 239, 278, 279
(V.), pápa 9, 11, 14, 15, 17, 19, 23, 25, 29, 30, 41, 42, 48, 52, 57, 60, 71, 76, 82, 83, 87, 92, 102, 106, 107, 120, 122, 126, 137, 138, 143, 150, 161, 172, 173, 174, 176, 179, 180, 181, 183, 193, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 222, 225, 226, 227, 228, 233, 244, 245, 250, 254, 262, 265, 266, 274, 280, 286, 289, 293, 298, 299, 314, 317, 319, 323, 324, 336, 342, 343, 346, 349, 352, 353, 393, 404, 413
- Kelenföld
Szt. Gellért-egyház 100
- Kelet-Mediterráneum 224, 225, 228, 231
- Keresd 417
- Keresztény 205, 208
- Keszi
rector 258, 378
- Kesztelch. Lásd Kesztlőc
- Kesztlőc
(Chestulz), Esztergom / Tolna megye 43
- Kézd
(Románia), dékán 106, 259, 276, 300, 382, 417
- Keztheulchl. Lásd Kesztlőc
- Khiosz 224
- Kis-Küküllő
(Kukuli minor) 63, 106, 162
- Klára
Doncs ispán felesége 199, 275, 356
- Klemencia
Anjou, francia királyné 41, 42, 136, 144, 156, 160, 163, 178, 191, 291, 308, 311, 337, 356
- Habsburg, nápolyi királyné 163
- Knin
(Horvátország) 238
(Horvátország), püspök 181, 254, 309, 330, 388
- Kolos
Kližské Hradište (Szlovákia), karthauzi apát 216

Klišké Hradište (Szlovákia), karthauzi
rendház 68, 329, 411

Kolozsmonostor
Cluj-Mănăstur (Románia), bencés apát
218, 414

Cluj-Mănăstur (Románia), bencés
apátság 118, 319, 320, 327, 341, 359

Komárom 166

Konstantinápoly (Isztambul)
(Törökország) 140, 224, 226, 227, 233,
326

Konstanz
(Németország) 133, 282, 320
(Németország), egyházmegye 45, 133
(Németország), püspök 133, 318, 390

Korbávia
Krbava (Horvátország) 238
Krbava (Horvátország), püspök 181

Korzika 70

Kosz
(Görögország) 224

Kozd
(Gozd). Lásd Kőhalom;

Kőhalom
dékán 106, 259, 276, 300, 382, 417
(Gozd) 106

Köln
(Németország), érsek 162, 391
(Németország), érseki tartomány 79
(Németország), kanonok 279
(Németország), prépost 130

Krakkó
(Lengyelország) 231
(Lengyelország), egyházmegye 96, 108,
110, 124, 153, 272, 418
(Lengyelország), kanonok 109, 111, 263,
273, 282, 321, 332, 334
(Lengyelország), örkanonok 421
(Lengyelország), püspök 96, 108, 109,
120, 132, 148, 149, 153, 264, 271,
279, 284, 293, 321, 322, 336, 383,
418, 420, 422
(Lengyelország), püspökség 152, 153,
332, 421

Kraszna
megye 276

Kréta 224
érsekség 70
(Görögország), érsekség 70

Kristóf
(II.), dán király 169

kunok
püspökség 128

Kunország 55, 57

Küküllő
(Románia), dékán 106, 259, 276, 300,
382, 417
(Románia), főesperes 46, 47, 48, 52, 53,
106, 113, 175, 179, 256, 258, 259,
266, 267, 276, 296, 299, 300, 304,
306, 307, 309, 329, 344, 351, 353,
360, 382, 383, 390
(Románia), főesperesség 46, 53, 179,
267, 299, 306, 309, 329, 344, 353

L

Lagrasse
(Franciaország), monostor 85, 291

Lajos
(I.), magyar király 9, 18, 19, 20, 21, 22,
24, 25, 108, 140, 141, 154, 157, 219,
231, 256, 273, 279, 282, 341
(IV.), Bajor, német-római császár 17, 20,
24, 28, 154, 155, 160, 161, 162, 163,
164, 165, 166, 167, 168, 169, 170,
171, 211, 213, 228, 230, 236, 358
(IX.), francia király 223
püspök (Toulouse) 202
tarantói herceg 155
(X.), francia király 151, 156, 160, 227,
228
Bourbon herceg 228, 229, 230
Burgundiai 234

Lamperdius
kanonok (Trau) 65, 408

Lándok
Lendak (Szlovákia) 220, 379

Landolfo
Brancaccio, diakónus-bíboros (S. Angelus
in foro piscium) 138, 184, 286, 347

Laon
(Franciaország), kanonokság 302
(Franciaország), örkanonokság 300

László
András fia, kanonok (Erdély) 269, 305,
355
apát (Garamszentbenedek) 275, 304
apát (Pannonhalma) 297

- főesperes (Bars), püspök (Szerém) 184, 260, 296, 305, 314, 324, 349, 367, 420
Hem fia 197, 305
I. Károly magyar király fia 152, 153, 283, 308, 358
(IV.), Kun, magyar király 144, 171
Jánki, érsek (Kalocsa) 40, 41, 43, 46, 47, 136, 139, 140, 166, 180, 182, 187, 211, 212, 213, 254, 256, 263, 267, 270, 271, 274, 279, 295, 296, 299, 304, 306, 309, 310, 322, 329, 331, 344, 351, 353, 395, 406
Kaboli, püspök (Zágráb) 47, 48, 51, 52, 136, 140, 152, 179, 191, 199, 256, 285, 307, 308, 309, 351, 357, 397
Kán, vajda (Erdély) 66, 67, 164, 168, 280, 349, 414, 421
Kórógyi, püspök (Pécs) 86, 97, 101, 116, 120, 124, 129, 132, 171, 193, 254, 256, 259, 264, 270, 271, 274, 284, 285, 288, 290, 294, 296, 297, 299, 306, 307, 308, 309, 311, 313, 318, 319, 322, 330, 338, 343, 344, 346
prépost (Székesfehérvár) 263, 267, 304, 307
Tiba/Tyba, kanonok (Erdély és Gyulafehérvár) 135, 152, 177, 311, 333
Laterán
(III.), Zsinat 1179 362
(II.), Zsinat (1139) 133, 194
(IV.), Zsinat (1215) 76, 197, 364
Keresztelő Szent János-egyház 195
Lavant
(Maribor, Szlovénia), püspök 131
Lectour
(Franciaország), egyházmegye 335, 336
Lellus
de Mevania, domicellus 74, 301, 311, 374
Lengres
család 292
Lengyel Fejedelemség 79, 80, 265
Lengyelország 16, 55, 57, 60, 67, 76, 79, 141, 150, 155, 241, 255, 265, 278, 331
Le Puy
(Franciaország), egyházmegye 331
Lešnik
(Horvátország) 208
Leszbosz
(Mytilene) 224
Le Val-de-Bressieux
(Franciaország), apáca kolostor (OCist) 196
Lichfield
(Anglia), kanonok 130, 327
Liegnitz-Brieg
herceg 165
Liephardus
kanonok (Pozsony) 131
Limoges
(Franciaország), egyházmegye 196
Szt. Mihály-székesegyház 85, 335
Lincoln
dékán 113
Lipót
Habsburg, ausztriai herceg 164, 166, 170, 354
Liptó
Liptov (Szlovákia), ispán 275
vármegye 49, 275
Lodomér
érsek (Esztergom) 100, 146, 341
főesperes (Hont) 264, 270, 286, 290, 318, 320
prépost (esztergom-előhegyi Szt. Tamás vértanú-egyház) 93, 105, 405
Lodoméria 55, 57
Lombardia
(Olaszország) 85, 325
Lőcse
Levoča (Szlovákia) 110, 272, 321
Lőrinc
kanonok (Spalato) 282, 371
Loránd fia, püspök (Bosznia) 139, 175, 398
Péter fia 312, 313
püspök (Vác) 117, 139, 182, 190, 191, 289, 311, 312, 313, 315, 317, 344, 396
Löwöld
egyház 101, 264, 286, 318, 320
plébános 101, 285, 290, 294, 381
Lubesica
Lehnic, Červený Kláštor (Szlovákia), karthauzi rendház 68, 329, 346, 411
Luca
Fieschi, bíboros (S. Maria in via Lata) 196, 332, 334
Lucas
de Castello, adminisztrátor (kun püspökség) 128

Lucera
(Olaszország), püspökség 254, 255

Luçon
(Franciaország), dékán 327

Ludány
(Szlovákia), Ludanice 216, 218

Ludovicus
dict. Wechsloer 130

Lukács
apát (Zára) 180, 181
Chestulz-i (Keszthőlc) 43
kanonok (Vác) 66, 419

Lullin
(Franciaország) 287

Luxemburg-ház 167, 169

Lyon
(I.), Zsinat (1245) 76, 121
(II.), Zsinat (1274) 76, 79, 226, 377
(Franciaország) 69
(Franciaország), egyházmegye 176

M

Magdeburg
(Németország), érsek 417
(Németország), érseki tartomány 79

Magyarigen
plébános 106, 259, 276, 300, 382
(Ygim) 106

Magyar Királyság 11, 12, 19, 20, 22, 25, 26,
28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 52, 56, 64, 72,
76, 77, 78, 79, 82, 83, 88, 130, 134, 135,
137, 138, 142, 144, 145, 149, 157, 159, 160,
170, 175, 180, 185, 204, 205, 206, 207, 208,
210, 211, 214, 216, 218, 219, 220, 222, 231,
236, 239, 245, 253, 265, 292, 331, 335, 338,
357

Magyarország 37, 52, 144, 146, 147, 152, 156,
158, 168, 200, 236, 337

Mainz
(Németország), érsek 165, 166, 168, 170
(Németország), érseki tartomány 79

Manfréd
szicíliai király 224
választott püspök (Pécs) 193, 315, 330,
342

Marchia
főesperesség (Pécs e. m.) 66

Margit
Burgundiai, X. Lajos franci király neje
151

Marguerite
Duèse 196

Mária
Antiochiai 224
Árpád-házi, nápolyi királyné 146, 149,
196, 226, 261, 319
bytomi hercegnő, I. Károly magyar király
felesége 151, 152, 263, 313
Lajos Bourbon herceg leánya 228

Marino
Sanudo (Torcello) 228

Marseille
(Franciaország) 156, 230, 292

Marsilius
Padovai 17

Martinus
de Alamania, követ és küldönc 74, 312,
376

Márton
(III.), pápa 226
(IV.), pápa 226, 236
budai világi 366
plébános (Mátéfalva) 61, 365
püspök (Eger) 203
püspök (Erdély) 119, 120, 299

Marzia. Lásd Marchia

Massa Fabaria
(Olaszország) 70

Máté
Csák 50, 67, 166, 167, 254, 280, 283,
289, 298, 301, 317, 342, 413

Mátéfalva
Matejovce (Szlovákia) 61, 365

Máté (Matheus)
olvasókanonok (Dömös) 104

Mattheus
de Rocca, közjegyző 74, 376

Mátyás
pápai nuntius 78, 237, 259, 312, 346
prépost (Győr) 117, 289, 313, 317

Mátyás (Mathya)
olvasókanonok (Dömös) 104

Mechthild
IV. (Bajor) Lajos leánya 154

Medgyes
Mediasz (Románia), dékán 105, 106, 381

- Medias (Románia), dékanátus 105, 300
 Medias (Románia), plébános 106, 259, 276, 300, 382
- Melfi
 (Olaszország) 158, 287
- Mende
 (Franciaország), egyházmegye 331
- Menedékkő
 Letanovce (Szlovákia), karthauzi rendház 68, 329, 346
- Meskó
 Piast, püspök (Veszprém) 116, 137, 151, 152, 189, 264, 275, 298, 304, 310, 312, 313, 322, 338, 340, 343, 345, 382, 398
- Metz
 (Franciaország), püspök 391
- Mihály
 (II.), epiruszi despota 224
 (VIII.), bizánci császár 226
 Bő nembeli, érsek (Esztergom) 140, 149, 188, 190, 262, 314, 336, 345, 394
 Csóka (Choska/Choka) fia, kanonok (Várad) 269, 314, 354
 érsek (Esztergom) 138
 főesperes (Veszprém) 423
 püspök (Zágráb) 149
 Szécsényi, prépost (Pozsony) 115
 Vasmundus fia 61, 368
- Miklós
 (I.), apát (Pannonhalma) 61, 318, 328, 340
 (II.), apát (Pannonhalma) 102, 192, 289, 319, 343
 (III.), apát (Pannonhalma) 102, 105, 113, 115, 192, 254, 262, 263, 290, 294, 296, 297, 298, 299, 315, 319, 320, 326, 343, 346
 (IV.), pápa 71, 144, 287
 (V.), ellenpápa 171
 alvajda (Erdély) 323, 355
 Brodai, bencés szerzetes 196, 320
 Budai 105, 406
 Budai Siffredus fia 333, 338
 dictus Niger, rector (Székesfehérvár, Szt. Miklós-egyház) 124
- Dörögdi, püspök (Eger) 111, 116, 118, 133, 139, 180, 188, 190, 199, 256, 257, 259, 264, 270, 272, 273, 284, 286, 290, 295, 298, 307, 310, 313, 315, 318, 320, 321, 322, 326, 338, 340, 397, 406
 éneklőkanonok (Győr) 102, 290, 294, 297, 315, 319
 éneklőkanonok (Pécs) 65, 193, 315, 330, 334, 373, 411
 éneklőkanonok (Zágráb) 316
 Felicián fia 60, 61, 328, 366, 367
 Finta dictus, kanonok (Győr és Veszprém), főesperes (Locsmánd) 41, 140, 286, 323, 352
 főesperes (Bács) 140, 314, 315, 320, 349
 főesperes (Eger) 315
 főesperes (Segesd) 423
 főesperes (Torda) 140, 182, 258, 268, 316
 főesperes (Zala) 423
 János fia 114
 Matafaris/Matafatis, kanonok (Várad) 177, 323
 Metis-i 116, 219, 384
 Miklós fia, kanonok (Várad) 269, 270, 323, 355
 Németújvári, Kőszegi, püspök (Győr) 41, 86, 117, 118, 140, 164, 189, 197, 258, 264, 270, 271, 285, 286, 289, 291, 307, 312, 313, 316, 317, 318, 320, 323, 333, 336, 343, 345, 352, 423
 prépost (Dömös) 181, 182, 309, 315, 343, 353
 prépost (Szentadalbert) 316
 szerzetes (Wrocław) 418
 Zalai, kanonok (Pozsony) 114, 115
- Milánó
 (Olaszország) 165, 256, 325
 (Olaszország), domonkosok 325
 (Olaszország), érsekség 70
 (Olaszország), főesperes 263
- Mladen
 (II.), Šubić, horvát bán 233, 235, 401
- Mogyoród
 bencés apátság 118
- Montefiore dell'Asó
 (Olaszország) 280

Montfort
(Franciaország) 287

Morhan
budai világi 366

Morva Őrgrófság 79, 265

Muraköz 161

Mühldorf

Ampfing (Németország) 168

Ampfing (Németország), csata (1322)
163, 165, 168, 169, 170

München

(Németország) 7

N

Nádas
rector 106, 382

Nadasd
kápolna 257

Nagyárki 116

Nagy-Küküllő
(Kukulu maior) 106

Nagyszombat
Trnava (Szlovákia), klarisszák 61, 419

Nándorfehérvár
Belgrad (Szerbia), püspök 40, 43, 44, 97,
118, 158, 327, 341, 351, 359, 384

Napoleon
Orsini, diakónus-bíboros (S. Adrianus)
57, 179, 180, 184, 260, 263, 304, 409

Nápoly 50, 154, 157, 158, 227, 235, 256, 270,
282, 295, 306, 307, 319
(Olaszország) 19, 20, 21, 23, 25, 41, 42,
47, 49, 51, 56, 143, 144, 145, 147, 153,
154, 155, 156, 157, 158, 159, 162,
163, 166, 167, 170, 171, 176, 184,
196, 199, 223, 225, 228, 230, 233,
235, 239, 243, 257, 262, 273, 274,
276, 281, 286, 287, 288, 292, 299,
326, 327, 337, 344, 361, 399

Nápolyi Királyság 22, 42, 149, 154, 159, 165,
166, 224, 225, 226, 243

Nardus
Marchese de Aquasparta, domicellus 74,
301, 324, 374

Narni
(Olaszország), püspökség 70

Našice,. Lásd Nekkse

Nekkse
(Horvátország), Našice 207

Nelipić 238

Németfalu

Esztergom e. m. 399

Német-római Császárság 79, 84, 145, 160,
161, 165, 265

Nepi

püspök 197

Niccolò

Boccasini, pápai legátus. Lásd XI.
Benedek pápa

Boccasini, püspök-bíboros (Ostia és
Velletri), pápai legátus 29, 54, 55, 56,
57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67,
69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 79, 80, 81,
90, 104, 138, 143, 146, 147, 148, 149,
150, 173, 183, 184, 225, 241, 248,
255, 256, 260, 261, 262, 264, 265,
287, 298, 303, 318, 324, 325, 328,
329, 332, 340, 342, 346, 362, 365,
369, 370

Nicola

Orsini, Kefalónia grófja 234

Nicolaus

Raynerii de Interamne, császári és pápai
közjegyző 61, 73, 184, 260, 305, 324,
325, 367, 370

Nicolaus de Fractis

kanonok (Patras), corrector 337

Nikephorosz

(I.), epiruszi despota 234

Nógrád

főesperes 138, 141, 262, 286, 314, 323,
345, 347

főesperesség 138, 141, 183, 194, 244,
286, 323

Nona

Nin (Horvátország), domonkosok 63

Nin (Horvátország), püspök 391, 409

Norwich

(Anglia), dékán 113, 384

(Anglia) főesperesség 113

püspök 113

Nyárad 116

Nyitra

Nitra (Szlovákia), egyházmegye 189,
191, 348

Nitra (Szlovákia), főesperes 92, 95, 119,
138, 141, 184, 194, 260, 276, 296,
298, 305, 314, 315, 320, 324, 334,
335, 367, 373, 383, 420

Nitra (Szlovákia), főesperesség 138, 141, 184, 194, 260, 276, 296, 305, 324, 335, 367
 Nitra (Szlovákia), kanonok 340
 Nitra (Szlovákia), káptalan 216, 218, 264
 Nitra (Szlovákia), püspök 61, 92, 94, 101, 104, 116, 119, 120, 136, 191, 275, 285, 290, 298, 304, 328, 333, 340, 342, 343, 348, 379, 380, 383, 398, 405
 Nitra (Szlovákia), püspökség 275, 304
 Nitra (Szlovákia), vármegye 298, 328
 Nyulak-szigete
 apácakolostor 98, 99, 120, 123, 124, 132, 261, 268, 281, 289, 312, 340, 343, 345, 346, 378, 381, 388

O

Odo
 zirci apát 109, 115, 132, 298, 326, 349
 Olaszi
 Spišské Vlachy (Szlovákia) 61, 365
 Oliver
 de Cerzeto (Oliverius de Cerzeto), kanonok (Poitiers), pápai auditor 104, 105, 326, 346, 406
 Olivi
 Petrus, ferences teológus 209, 211
 Olmütz. Lásd Olomouc
 (Csehország), egyházmegye 119
 (Csehország), püspök 94, 96, 97, 107, 113, 119, 258, 259, 299, 307, 310, 317, 318, 322, 382, 383, 389, 390
 Olomouc (Csehország) 119, 299
 Opole
 (Lengyelország), dékán 95, 110, 120, 272, 383
 (Lengyelország), főesperes 108
 Orbán
 (III.), pápa 102
 (V.), pápa 231
 (VI.), pápa 24
 Oristano
 (Olaszország), érsek 335, 391
 (Olaszország), kanonok 334, 371
 Orsini
 család 159, 235
 Orvieto
 (Olaszország), püspökség 70

Osimo
 (Olaszország), egyházmegye 301, 334, 373
 (Olaszország), kanonok 293, 348, 371, 372
 Osma
 (Spanyolország), egyházmegye 325
 Otterberg
 (Németország), ciszterci apátság 120, 384
 Ottó
 (III.), Alsó-Bajorország hercege, magyar trónkövetelő 57, 150, 163, 164, 261, 342, 350
 Oxford
 (Anglia), egyetem 208, 227

Ó

Óbuda
 éneklőkanonok 66, 131, 420
 káptalan 99, 100, 116, 261, 310, 345
 olvasókanonok 132
 prépost 46, 103, 179, 256, 266, 284, 304
 Szt. Péter-egyház 367
 Ólubló
 Stará Ľubovňa (Szlovákia) 108, 264, 271, 321
 Ózd
 főesperes 131, 391, 420

Ö

Örményország 224, 226, 228, 230
 Őrs
 egyház 100, 101, 264, 286, 313, 318, 320
 plébános 100, 285, 290, 381

P

Padova
 (Olaszország) 165, 255, 256, 341
 (Olaszország), apát (S. Justina-monostor) 263
 (Olaszország), egyetem 314, 320
 (Olaszország), főesperes 72, 256, 370
 (Olaszország), kanonok 255
 (Olaszország), püspök 82, 265
 Paganutius
 Palmerii de Monte Falcone, klerikus 66

- Pál
Balog nembeli, püspök (Pécs) 103, 193, 284, 286, 318, 327, 328, 403
Cantor dictus, kanonok (Várad) 269, 329, 355
Hem fia 305
horvát bán 75, 283
kanonok (Wrocław) 423
olvasókanonok (Óbuda) 132
prépost (Szepes) 60, 68, 328, 346, 365, 411
püspök (Nándorfehérvár) 40, 43, 44, 47, 51, 158, 327, 351, 359, 384
püspök (Veszprém) 327
Palestrina. Lásd Preneste
Palesztina 224
Palmerius
de Monte Falcone 66, 414
Pálosok 41, 67, 75, 98, 115, 118, 125, 263, 270, 271, 304, 307, 309, 310, 313, 345, 379, 383, 384, 389, 415, 416
Pamiers
(Franciaország), püspök 214
Pankota
főesperes 257
Pannonhalma 399
bencés apát 61, 63, 65, 92, 94, 102, 103, 105, 113, 115, 136, 139, 182, 187, 192, 216, 254, 262, 263, 284, 286, 289, 294, 296, 297, 298, 299, 315, 318, 319, 320, 326, 328, 333, 340, 343, 346, 348, 365, 380, 381, 383, 389, 397, 403, 406, 415
bencés apátság 22, 65, 102, 124, 285, 297, 319, 326, 338, 341, 343, 348, 349, 379, 390
Párizs
(Franciaország) 7, 14, 31, 207, 229, 230, 280
(Franciaország), egyetem 208, 214, 227, 239, 280
Párma
(Olaszország) 255
(Olaszország), egyházmegye 325
(Olaszország), kanonok 324
(Olaszország), lakos 371
(Olaszország), prépost 130
Pascha 199
Passau
(Németország), egyházmegye 130, 277, 424
(Németország), püspök 124, 131, 258, 317, 318, 389
(Németország), püspökség 130, 177, 277
Patak
ispán 275
Patras
(Görögország), kanonok 337
Pávia
(Olaszország), püspökség 70
Pécs 44, 293
egyházmegye 46, 73, 96, 115, 116, 204, 271, 310, 315, 324, 345, 384
énekklókanonok 65, 101, 120, 193, 274, 285, 288, 290, 310, 315, 330, 334, 373, 411
kanonok 85, 124, 140, 266, 267, 274, 338
káptalan 65, 66, 193, 309, 411, 417
olvasókanonok 179, 257
prépost 39, 132, 309
püspök 20, 54, 55, 61, 65, 67, 68, 86, 94, 97, 101, 103, 113, 115, 116, 120, 124, 129, 132, 171, 192, 193, 203, 205, 249, 254, 256, 257, 259, 260, 262, 264, 270, 271, 274, 284, 285, 286, 288, 290, 294, 296, 297, 298, 299, 306, 307, 308, 309, 311, 313, 315, 318, 319, 322, 328, 330, 338, 342, 343, 344, 346, 349, 376, 380, 381, 383, 384, 388, 389, 390, 391, 403, 411, 416, 417
püspökség 20, 54, 55, 65, 67, 129, 174, 176, 193, 205, 310, 411
Peloponnészosz-félsziget 222
Peroctus
de Alamania, követ és küldönc 74, 329, 376
Peruggia
(Olaszország), püspökség 70
Perugia
(Olaszország) 266
(Olaszország), egyházmegye 70, 266
(Olaszország), püspök 266
(Olaszország), püspökség 266
Pestújhegy
plébános 367
Petend
rector 112, 382
Peter
von Aspelt 168

- von Zittau, krónikaíró 151, 168
- Péter
 Ágoston-rendi remete perjel (Esztergom) 65, 281, 330
 Camursium-i 408
 ciprusi király 231
 éneklőkanonok (Veszprém) 103, 104
 Kaproncai György fia 53, 358
 Peter von Aspelt, érsek (Mainz) 165, 166
 püspök (Bosznia) 40, 43, 139, 191, 254, 279, 299, 306, 309, 329, 351, 353, 396
 püspök (Erdély) 61, 66, 368
 püspök (Pécs) 65, 68, 193, 254, 257, 260, 315, 330, 342, 349, 376, 411, 416
 Ruffus, kanonok (Pozsony) 114
- Péterfillér (denarius Sancti Petri) 79
- Petrarca
 Francesco 13
- Petruitus
 Hermann de Fulgineo, közjegyző 74
- Petrus
 de Assissio, domicellus 74, 331, 373
 de Incristellis, püspöki helynök (Zágráb) 137
 de Lana de Bononia, káplán 73, 331, 371
 de Pontecurvo (Pontecurvói Péter/Petrus de Ponte Curvo), kanonok (Aquino), pápai írnok 136, 137, 140, 141, 182, 258, 296, 306, 344
 de Verulis (Veroli Péter), pápai írnok, prépost (Titel) 135, 136, 137, 141, 184, 257, 270, 277, 281, 294, 308, 311, 332, 334, 348
 Duranti, embruni kanonok, pápai káplán, nuntius 81, 265
 Gervasii, pápai adószedő 30, 78, 87, 88, 141, 270, 277, 278, 282, 315, 331
 Gualterutii de Penna s. Johannis, káplán 73, 331, 372, 374
 plébános (Magyarigen, Ygim) 106
 Verulis (Veroli Péter), pápai írnok, prépost (Titel) 130, 180, 184, 320
- Petrus Capulupi de Pontecurvo. Lásd Petrus de Pontecurvo
- Petrus Johannis Capulupi de Pontecurvo. Lásd Petrus de Pontecurvo
- Peturmannus
 budai világi 366
- Philippe
 Marigny, érsek (Sens) 207
- Philippus
 de Sardinia, káplán 69, 73, 138, 139, 184, 185, 260, 305, 334, 335, 371, 410, 416, 417, 418, 419
- Philippus (Philippucius, Philypucius)
 Compagnoni de Cingulo, írnok, császári és pápai közjegyző, domicellus 74, 260, 301, 334, 373
- Piacenza
 (Olaszország), püspökség 70
- Pierre
 de la Palu, pátriárka (Jeruzsálem) 229, 230
 de la Vergne, diakónus-bíboros (S. Maria in via lata) 184
 Dubois 223
- Pilis
 ciszterci apát 94, 95, 99, 103, 104, 109, 132, 268, 272, 289, 322, 326, 340, 347, 380, 381, 403, 404
 ciszterci apátság 119, 271, 272, 384
- Pisa
 (Olaszország), egyházmegye 79, 325
 (Olaszország), érsek 276
 (Olaszország) érsekség 70
 (Olaszország), érsekség 70
 (Olaszország), kanonok 325
- Płock
 (Lengyelország), kanonok 367
 (Lengyelország), káptalan 367
- Podolin
 Podoliniec (Szlovákia) 108, 264, 271, 321
 Podoliniec (Szlovákia), Szűz Mária-templom 197
- Poitiers
 (Franciaország) 104, 207, 314, 326, 327, 338, 346, 349, 406
 (Franciaország), egyházmegye 285
- Pont-de-Boringe
 (Franciaország), vár 287
- Pontis Buringii. Lásd Pont-de-Boringe
- Poprád
 folyó 108
- Pornó
 ciszterci apát 133
- Pósa
 plébános (Segesd) 115, 298, 326
- Pozsega
 Požega (Horvátország), káptalan 262

- Požega (Horvátország), olvasókanonok 345
Požega (Horvátország), prépost 113, 262, 296, 310, 319, 346, 347, 383, 384
Požega (Horvátország), prépostság 113, 347
Požega (Horvátország), Szent Péter társaskáptalan 297, 319
- Pozsony
Bratislava (Szlovákia) 56, 58, 61, 67, 114, 161, 169, 280, 284, 297, 298, 301, 325, 341, 344, 346, 375, 378, 424
Bratislava (Szlovákia), bíró 74, 284, 422
Bratislava (Szlovákia), ferencesek 301
Bratislava (Szlovákia), ferences rendi guardián 415
Bratislava (Szlovákia), kanonok 66, 114, 115, 131, 255, 344, 348, 422
Bratislava (Szlovákia), káptalan 131, 423, 424
Bratislava (Szlovákia), polgár 74, 284, 415, 424
Bratislava (Szlovákia), prépost 45, 61, 99, 101, 114, 115, 131, 138, 139, 180, 264, 268, 270, 283, 286, 289, 290, 295, 318, 320, 328, 334, 338, 340, 366, 381, 385
Bratislava (Szlovákia), prépostság 139
Bratislava (Szlovákia), Szt. Gotthárd-egyház 74
Bratislava (Szlovákia), Szt. Márton-egyház 198, 400
Bratislava (Szlovákia), Szt. Megváltó-egyház 385
Bratislava (Szlovákia), vármegye 161
Bratislava (Szlovákia), zsidó közösség 119, 271, 384
Bratislava (Szlovákia), zsinat 58, 61, 67, 280, 325
- Prága
(Csehország), kanonok 103, 403
(Csehország), püspök 83, 154, 266
(Csehország), Szt. Ferenc-ispotály 83, 266
- Preclaw
prépost (staniatki Benedek-rendi apácaolostor) 110, 111, 272, 273, 321
- Prenner
dict. Kunch, budai világi 366
- Prot
premontrei prépost (Czarnowas) 108, 109, 271, 284, 322, 326
- Puzarellus
de Mevanea 74, 335, 375
- Püspök
Szt. Miklós-kápolna 344
- ## Q
- Quimper
Cornouailles (Franciaország) 179, 292
- ## R
- Radicofani
(Olaszország) 276
- Raguza. Lásd Dubrovnik
Dubrovnik (Horvátország), érsekség 70
- Raimundus (Rajmund)
apát (S. Severo), presbiter-bíboros (S. Pudentiana) 179
- Raimundus (Raymundus, Raymund, Raymond)
de Bonofato, pápai adószedő 30, 78, 85, 86, 87, 88, 89, 130, 292, 311, 335, 345
- Rambertus
püspök (Castello) 82, 265
- Ramón Llull 222, 227
- Ravenna
(Olaszország), érsek 207
(Olaszország) érsekség 70
(Olaszország), érsekség 70
(Olaszország), kanonok 255, 266, 370
- Raymond
de Mostuejolis, áldozópap-bíboros (S. Eusebius) 180, 320
- Raynerus
Angeli de Sancto Genesio, közjegyző 74, 336, 376
- Regensburg
(Németország), apát (S. Emmeram) 130
- Renerius (Zucyus)
de Collazone, főesperes (Gömör) 73, 120, 138, 279, 336, 343, 346, 373, 405
- Rennek 314
- Rieti
(Olaszország), püspökség 70
- Robert
de Marmont 157

Róbert
 nápolyi király 19, 22, 42, 50, 52, 153,
 154, 155, 156, 157, 158, 159, 162,
 163, 166, 167, 171, 176, 228, 233,
 235, 243, 257, 274, 287, 292, 295,
 337, 361, 399
 tarantói herceg 155, 228
 Robert Bruce 196
 Robertus
 de Patrica, kanonok (Salisbury) 130
 Rodez
 (Franciaország), egyházmegye 277
 Rodinus
 főesperes (Bars) 140, 314, 336, 345
 Rodosz 211, 212, 223, 224, 225, 231, 292
 szövetség 231
 Rogerius
 apát (Szentgotthárd) 219
 Mathei de Monteflorum, Gentilis bíboros
 unokaöccse 73, 74, 337, 370
 Roger Clarot, Klemencia francia királyné
 káplánja 40, 42, 156, 292, 337, 351,
 356
 Róma
 (Olaszország) 7, 18, 19, 20, 24, 29, 31,
 36, 72, 89, 100, 118, 149, 158, 159,
 163, 167, 193, 195, 222, 235, 261,
 314, 399, 400
 (Olaszország) Szent Péter-egyház 195
 vikárius 71, 197, 201
 Romana
 (Olaszország) 17, 101, 107
 Romandiola
 (Olaszország) 70
 Ronyva
 patak 118
 Rudolf
 (I.), Habsburg, német király 144, 160,
 163
 (I.), szász herceg 162
 felső-bajor herceg 162, 165
 István fia, kanonok (Esztergom) 178
 osztrák herceg 164
 püspök (Vác) 99, 183, 190, 285, 310,
 313, 337, 349, 397
 Rudy
 (Lengyelország), monostor 94, 109, 271,
 383

Rufinus
 de Civinio, Szebeni Albert fia Rufinus,
 pápai adószedő 30, 66, 74, 78, 83, 84,
 85, 88, 139, 142, 151, 182, 294, 338,
 339

S

Sabinia
 (Olaszország) 70
 Saint Denis
 (Franciaország), apátság 169
 Saint-Denis
 (Franciaország), apát 27
 Sainte Radegonde
 Poitiers (Franciaország), egyház 326,
 327
 Saint-Flour
 (Franciaország), egyházmegye 331
 Saint-Junien
 (Franciaország), prépost 196
 Salamanca
 (Spanyolország), egyetem 208, 227
 Salernói Hercegség 156, 167, 327, 359
 Salta
 plébánia 257
 Salvus
 de Perusio, káplán és klerikus 73, 339,
 372
 Salzburg
 (Ausztria), érsek 59, 125, 176, 285, 308,
 309, 318, 369, 389, 390
 (Ausztria), érseki tartomány 79
 (Ausztria), főegyházmegye 59
 (Ausztria), kanonok 277
 (Ausztria), káptalan 59, 125, 318, 369,
 390
 (Ausztria), klerikus 130, 276, 277
 (Ausztria), prépost 59, 369
 Sancia
 nápolyi királyné 153, 176, 257, 337
 Sándor
 (IV.), pápa 71, 121
 Sáros
 vármegye 108, 110
 Sárospatak
 egyház 257
 plébánia 259
 plébános 93, 95, 118, 257, 383

- Sasad
egyház 100, 101, 264, 286, 313, 318, 320
plébános 100, 285, 290, 381
tizedper 100, 269, 285, 290, 313, 318, 320
- S. Avit
(Franciaország), plébániatemplom 335, 336
- Scardona
(Horvátország) 57
(Horvátország), püspök 181, 410
- Ścibor
ferences guardián (Újszandec) 111, 272, 273, 321
- Sebes
(Schebs) 106
Sebeş (Románia), dékán 106, 259, 276, 300, 382, 417
Sebeş (Románia), domonkos kolostor 95, 347, 404
- Sebestyén
Oroszi Benedek fia, főesperes (Trencsén) 178
- Segesd 115, 326
egyház 101, 264, 286, 318, 320
főesperes 423
plébános 100, 115, 285, 290, 298, 326, 381
rector 383
- Selyk
Şeica Mare (Románia), dékán 107, 382
Şeica Mare (Románia), dékanátus 107, 108, 382
Şeica Mare (Románia), tizedper 259
- S. Emmeram
(Regensburg), apát 130
- Sens
(Franciaország), érsek 207
- S. Erasmus
Veroli (Olaszország), egyház 334
- S. Eustorgio
Milánó (domonkos rendház) 325
- S. Grisogonus-monostor (Zára) 409
- S. Hilarius
Poitiers (Franciaország), egyház 327
- Simeonus
de Tuderto, Gentilis bíboros familiárisa 74, 301, 340, 375
- Simon
de Brion. Lásd IV. Márton pápa
- főesperes (Győr) 297
- S. Justina-monostor (Padova) 263
- Skócia 223
- S. Laurentius-egyház (Trau, Dalmácia) 68, 410
- Sławków
(Lengyelország) 153
- S. Lucia-monostor (Veglia e.m.) 68, 416
- S. Marchus parochiális egyház 316, 391
- S. Maria de Gerche-monostor 316, 391
- S. Maria del Popolo (Róma) 71
- S. Maria de Padulis ciszterci apátság (Torres e.m.) 125, 335, 391
- S. Maria in Arena-monostor (Wrocław e.m.) 65
- S. Maria in Porticu-egyház (Róma) 82, 302, 303
- S. Maria in via lata-egyház (Róma) 179, 184, 332
- S. Maria Maggiore
egyház 195
- S. Maria maioris-egyház (Zára) 409
- S. Martinus in Campo plébániaegyház (Perugia e.m.) 266
- S. Michaelis de Monte-monostorok (Zára) 409
- S. Michaelis-monostor (Veglia e.m.) 414
- Somogy
főesperes 327, 423
tizedek 115
vármegye 101, 115, 168
vármegyei nemesek 318, 365
vármegyei világiak 61
- Somogyvár
apát 262, 368
monostor 59, 261, 368
- Sopron 197
bíró 317, 423
polgárok 317, 423
Szt. Márton-egyház 197
- Spalato. Lásd Split
(Horvátország) 57, 279, 407, 418
(Horvátország), domonkosok 63
(Horvátország), érsek 180, 193, 212, 238, 346, 408, 418, 424
(Horvátország), érsekség 65, 212
(Horvátország), főegyházmegye 424
(Horvátország), kanonok 282, 371, 408
(Horvátország), káptalan 424
(Horvátország), polgár 408
- S. Petrus de Seria
(Anglia), egyház 325

Speyer
 (Németország) 168
 (Németország), egyházmegye 96, 120
 Spini-ház 74, 82, 265, 277
 Spoleto
 (Olaszország) 70
 (Olaszország) érsekség 70
 (Olaszország) hercegség 17
 Spring 417
 S. Rufus-monostor perjele (Valence e.m.) 268, 389
 SS. Cosma et Damianus-egyház (Róma) 332
 SS. Cosma et Damianus-monostor (Zára) 409, 410
 S. Simon de Petramelina (Perugia e.m.) 266
 Staniatki
 (Lengyelország), Benedek-rendi apáca kolostor 95, 96, 110, 272, 321, 382
 Strasbourg
 (Franciaország) 168
 St. Rufina. Lásd Silva Candida
 Sunibur
 kápolna 257
 S. Valentinus in Campis
 (Olaszország), egyház 324
 Svédország 227
 S. Vitus-egyház (Veglia e.m.) 68, 410

Sz

Szahara 224
 Számosz 224
 Szandec (Ószandec)
 Stary Sącz (Lengyelország), klarisszák 329, 388, 418
 Szardínia 70
 Szászkézd
 (Kizd) 106
 Szatmár
 Satu Mare (Románia), főesperes 95, 131, 138, 279, 336, 372, 380, 405, 420
 Szeben
 Sibiu (Románia), dékán 86, 107, 382
 Sibiu (Románia), dékanátus 105
 Sibiu (Románia), domonkosok 63, 368
 Sibiu (Románia), domonkos perjel 61
 Sibiu (Románia), ferencesek 63, 368
 Sibiu (Románia), ferences guardián 61
 Sibiu (Románia), keresztes magister 107, 382

Sibiu (Románia), plébániaegyház 112
 Sibiu (Románia), plébános 112, 382
 Sibiu (Románia), polgárok 112, 382
 Sibiu (Románia), prépost 94, 106, 112, 259, 341, 378, 381, 382
 Székesfehérvár 98, 124, 342, 381
 Ágoston-rendi remete perjel 66
 bíró, esküdtek, közösség 295
 bírój, esküdtei és közössége 102, 290, 297, 315, 319
 domonkos perjel 40, 329, 351
 egyház 128
 főesperes 404, 405
 kanonok 115, 267, 304
 káptalan 47, 55, 150, 179, 267, 314, 342, 419
 őrkanonok 349
 prépost 47, 86, 93, 94, 98, 99, 114, 115, 116, 128, 129, 130, 179, 254, 258, 263, 267, 281, 299, 304, 306, 307, 309, 310, 313, 317, 319, 329, 336, 341, 342, 345, 353, 359, 378, 381, 384, 389
 prépostság 147, 179, 281, 299, 304, 306, 353
 Szentadalbert
 prépost 316, 379
 Szentangyalhegy
 fejedelemség 156, 167, 327, 359
 Szentföld 12, 27, 76, 77, 195, 210, 220, 221, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 236, 239, 245, 290, 360, 401
 Szentgotthárd
 ciszterci apát 219
 ciszterci monostor 133
 Szent György-egyház
 (Tát) 102, 104, 105, 294, 402
 (Zsidód) 104
 Szentháromság keresztes konvent
 (Budafelhévíz) 99, 378
 Szent Kereszt
 monostor 424
 (Regensburg), monostor 130
 Szentlászló
 dékán 106, 259, 276, 300, 382
 (de sancto Ladizlao) 106
 Szentlőrinc 208
 Szent Margit
 (Bille) 105

- Szent Margit-egyház
(Bille) 102, 104, 105
- Szentmárton. Lásd Pannonhalma
- Szent Márton-egyház (Pozsony) 198, 400
- Szent Tamás-egyház
(Zsidód) 105
- Zsidód 102, 105
- Szepes
ispán 86
- ispánság 86
- Spiš (Szlovákia), ciszterci apát 60, 61,
125, 298, 366, 391
- Spiš (Szlovákia), kanonok 109, 111, 273,
321
- Spiš (Szlovákia), káptalan 60, 61, 63, 67,
86, 108, 109, 110, 271, 278, 321, 328,
343, 365, 417
- Spiš (Szlovákia), káptalanprépostság 60,
341, 366, 367
- Spiš (Szlovákia), prépost 60, 61, 63, 68,
86, 92, 96, 108, 110, 111, 112, 113,
120, 124, 262, 271, 272, 273, 283,
284, 296, 297, 298, 319, 321, 322,
328, 343, 346, 365, 366, 367, 383,
388, 411
- vármegye 108
- Szepeshely
Spišská Kapitula (Szlovákia). Lásd
Szepes (prépostság)
- Szepesség. Lásd Szepes
- Széplak
Košice - Krasna nad Hornádom
(Szlovákia), bencés apát 216, 218
- Szerafin (Seraphinus)
prépost (Pozsony) 268, 289, 318, 328,
340
- Szerbia 25, 52, 55, 57, 170, 239, 269
- Szerém
Sremska Mitrovica (Szerbia), püspök
192, 260, 296, 305, 314, 420
- Szicília 165, 166, 184, 224, 226, 230, 239,
282, 286
(Olaszország) 70, 146, 148
- Szigfrid
apát (Pannonhalma) 118, 218, 304, 340,
341
- Szíria 224
- Szlavonia 70
- Szlavónia 70, 205, 226
eretnekek 221, 236
- Szt. András-egyház (Abony) 102, 103, 104,
105, 294, 402
- Szt. Anna Ágoston-rendi remete kolostor (Esz-
tergom-örmény) 69
- Szt. Antal-monostor (Bécsi e.m.) 125, 298,
391
- Szt. Egyed
egyház (Esztergom e. m.) 399
- Szt. Ferenc-ispotály (Prága, Csehország) 83,
266
- Szt. Gellért-egyház (Kelenföld) 100
- Szt. Gotthárd-egyház (Pozsony) 74, 284, 424
- Szt. János-egyház (Buda) 95, 380, 404
- Szt. Katalin-oltár (Várad) 275
- Szt. Kereszt-egyház (Wrocław) 109, 271, 383,
423
- Szt. Kereszt-monostor (Poitiers e.m.)
apát 285, 338, 349, 390
- Szt. Márton-egyház (Sopron) 197
- Szt. Megváltó-egyház (Pozsony) 385
- Szt. Mihály-székesegyház (Limoges) 85, 335
- Szt. Miklós
kápolna (Püspöki) 344
- Szt. Miklós-egyház (Székesfehérvár) 124, 347,
380, 404
- Szt. Miklós-egyház (Székesfehérvár), domon-
kos perjel 95, 347, 380, 404
- Szt. Péter-egyház (Gerberoy) 292
- Szt. Péter-egyház (Óbuda) 367
- Szt. Tamás-egyház (Esztergom-előhegy), pré-
post 93, 105, 380, 405
- Szt. Vince premontrei monostor (Wrocław,
Lengyelország) 95, 109, 271, 383
- Szűz Maria
parochiális egyház (Esztergom e. m.)
399
- Szűz Mária-templom (Podolin) 197

T

- Taath 294. Lásd Tát
- Tamara
(I.) Fülöp tarantói herceg felesége 234
- Tamás
Albert fia, kanonok (Esztergom és
Pozsony), királyi káplán 136, 177, 344
apát (Tihany) 104, 343, 404
érsek (Esztergom) 65, 69, 74, 99, 108,
111, 120, 123, 139, 181, 188, 192,
193, 254, 260, 273, 284, 289, 298,
299, 306, 309, 315, 317, 319, 320,
321, 330, 341, 342, 343, 346, 349,
376, 378, 394, 405, 419, 424

- főesperes (Erdély) 43, 44, 45, 48, 52, 288, 344, 351
- őrkanonok (Erdély) 136, 140, 182, 258, 331, 344
- pap (Csanád e. m.) 140
- Péter fia, pécsi presbiter 66
- Pongrácz fia, érsek (Esztergom) 273
- prépost (Szeged) 259, 341
- püspök (Veglia) 68, 416
- Rufus fia 233
- Szécsényi, vajda (Erdély) 115, 116, 117, 256, 259, 300, 310, 322
- Vásári, érsek (Esztergom) 273
- Taphan
de Harazti 45, 46, 288, 344, 352, 360
- Tárca
Torysa (Szlovákia), folyó 110
Torysa (Szlovákia), főesperesi kerület 96, 110, 111, 272, 273, 297, 321, 343, 382
- Tát
Szent György-egyház 102, 104, 105, 294, 402
- Tatamér
prépost (Székesfehérvár) 86, 89, 93, 94, 98, 114, 115, 116, 309, 310, 313, 336, 345
- Tát (Taath) 102, 104, 105, 402
- Temesvár
Timișoara (Románia) 168, 213, 291, 307, 317
Timișoara (Románia), szövetség 167, 168, 169
- Templomos lovagrend 25, 48, 49, 85, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 210, 223, 227, 245, 324, 350
- Teodorico
Raineri, bíboros (Palestrina) 69, 79
- Teofil
Gyermek (Puer dictus), prépost (Esztergom) 60, 68, 93, 94, 99, 105, 113, 120, 132, 133, 140, 193, 212, 262, 294, 296, 312, 314, 319, 329, 336, 343, 345, 346, 369, 405, 411
- Terni
(Olaszország), püspökség 70
- Théba
érsek 71
- Thesszalonikéi Királyság 222, 234
- Thomas
Amici de Pontecurvo, császári közjegyző 74, 376
Fastolff, főesperes (Norwich), lincolni dékán pápai auditor 113
Fastolff, főesperes (Norwich), pápai auditor 113, 347
Frescobaldus de Florentia, főesperes (Nógrád) 138, 184, 286, 323, 347
- Thomasius
Gentilis bíboros familiárisa 301, 331, 347, 372, 374
- Thybaldu
kanonok (Pozsony) 131
- Tiborc
domonkos perjel (Szent Miklós-egyház) 347, 348, 404
- Tihany
apát 104, 105, 124, 343, 404, 406
- Titel
(Szerbia), prépost 48, 51, 88, 130, 135, 136, 137, 141, 152, 180, 184, 267, 277, 281, 304, 308, 320, 332, 334, 338, 351, 358
(Szerbia), prépostság 137, 141, 183, 184, 194, 244, 332, 334
- Tivoli
(Olaszország), püspökség 70
- Todi
(Olaszország), egyházmegye 70, 301, 336, 373, 375
(Olaszország), püspökség 70
- Tódor
püspök (Győr) 149
- Tolna
főesperes 85, 113, 142, 193, 330, 338, 339, 384
főesperesség 85, 113, 339
kanonok 338
vármegye 43, 168
- Tommasina
Morosini 226
- Toplica
Topusko (Horvátország), apát 94, 116, 220, 299, 309, 379, 384
- Torcello
(Olaszország), egyházmegye 70
- Torres
(Olaszország, Sassari), egyházmegye 125

Toscana
(Olaszország) 17

Toul
(Franciaország), scolasticus 131

Toulon
(Franciaország), egyházmegye 179, 292

Trau. Lásd Trogir

Trogir (Horvátország) 57, 67, 68, 72, 408, 410, 412

Trogir (Horvátország), kanonok 65

Trogir (Horvátország), káptalan 408

Trogir (Horvátország), klerikus 407

Trogir (Horvátország), papság 408

Trogir (Horvátország), podesta 412

Trogir (Horvátország), primicerius 408

Trogir (Horvátország), püspök 72, 180, 302, 373, 407, 408, 412

Trencsén

Trenčín (Szlovákia), főesperes 92, 95, 119, 178, 298, 340, 383

Trenčín (Szlovákia), főesperesség 340

Treni
(Olaszország), egyházmegye 324, 325

Treviso
(Olaszország) 70, 325

(Olaszország), egyházmegye 324, 325

Trier
(Németország), érsek 165, 166

(Németország), érseki tartomány 79

Troyes
(Franciaország), püspök 137

Turóc

Kláštor pod Znievom (Szlovákia), konvent 60, 276, 305, 346, 369

Kláštor pod Znievom (Szlovákia), prépost 60, 276, 305, 346

vármegye 49, 275

Tuscia
(Olaszország) 70

Tym
budai világi 366

U

Ubalduš
Allucingoli. Lásd III. Lucius pápa

Uberto
Avvocato, püspök (Bologna) 71

Ugocsa
főesperes 311

Ugolinus
de Segni. Lásd IX. Gergely pápa

Ulászló
(I.), lengyel király 51, 81, 83, 145, 153, 155, 354, 422

Urbino
(Olaszország) 70

Ú

Újhely
pálos közösség 98, 118, 383

(Wyhel, Sátoraljaújhely) 118

Újszandec
Nowy Sącz (Lengyelország), ferences guardián 96, 111, 272, 321, 382

V

Vác
éneklőkkanonok 42, 166, 253, 295, 351

kanonok 66, 115, 419

káptalan 419

olvasókanonok 182, 284, 311

postulatus 115

prépost 182, 284, 311, 315, 344

prépostság 182

püspök 94, 95, 99, 103, 117, 139, 181, 182, 183, 190, 283, 285, 286, 289, 295, 309, 310, 311, 313, 315, 317, 322, 328, 337, 338, 342, 343, 344, 349, 380, 388, 390, 391, 396, 397, 400, 403, 419

püspökség 22, 181, 182, 190, 309, 310, 313, 337, 343, 353

Vág 166

Valentinus
Porislói. Lásd Bálint, Porislói

Valois-ház 27, 155, 230

Vannes (Johannes)
de Aretio, kanonok (Osimo), legátusi ügyhallgató 69, 72, 73, 131, 138, 348, 372, 410, 412, 417, 422, 423

Várad. Lásd Nagyvárad

Oradea (Románia), egyházmegye 46, 68, 88, 189, 253, 420

Oradea (Románia), éneklőkkanonok 268, 291

- Oradea (Románia), kanonok 131, 138, 256, 257, 266, 269, 275, 291, 311, 314, 323, 329, 333, 344, 348, 354, 355, 372, 422
- Oradea (Románia), káptalan 178, 268, 288, 300
- Oradea (Románia), klerikus 270, 324
- Oradea (Románia), olvasókanonok 268, 291
- Oradea (Románia), prépost 37, 43, 44, 45, 48, 113, 125, 127, 140, 258, 262, 268, 269, 288, 291, 296, 319, 344, 346, 351, 354, 355, 383, 389
- Oradea (Románia), prépostság 113, 125, 262, 296, 319
- Oradea (Románia), püspök 46, 94, 101, 103, 106, 107, 112, 113, 116, 189, 199, 204, 256, 258, 259, 267, 268, 270, 285, 290, 291, 300, 307, 310, 317, 318, 322, 382, 383, 384, 390, 398
- Oradea (Románia), püspökség 22, 53, 136, 174, 176, 177, 338, 354, 355
- Oradea (Románia), Szt. Katalin-oltár 275
- Varsó
(Lengyelország) 141, 282, 316, 331
- Vasmundus
ispán (Segesvár) 61, 368
- Veglia
Krk, Horvátország, egyházmegye 68, 410, 414, 416
- Krk, Horvátország, főesperes 407
- Krk, Horvátország, kanonok 414
- Krk, Horvátország, püspök 68, 416
- Krk, Horvátország, püspökség 66, 68, 407, 414
- Krk, Horvátország, székesegyház 416
- Velence
(Olaszország) 20, 48, 57, 70, 82, 88, 145, 222, 228, 231, 238, 256, 263, 293
- (Olaszország), domonkosok 82, 265, 325
- (Olaszország), dózsze 230
- (Olaszország), egyházmegye 70
- Vencel
(II.), cseh és lengyel király 60, 81, 82, 83, 145, 146, 265, 283
- (III.), cseh király, László néven magyar király 57, 81, 144, 147, 148, 149, 150, 180, 261, 283, 346
- Veroli
(Olaszország) 332, 334
- Veszprém
egyházmegye 21, 31, 46, 93, 97, 102, 115, 189, 271, 280, 282, 284, 297, 379, 402
- éneklőkanonok 103, 104
- főesperes 423
- kanonok 115, 266, 267, 289, 320, 323, 404, 405
- káptalan 90, 93, 97, 105, 120, 262, 284, 285, 286, 298, 309, 315, 316, 327, 328, 379, 380, 390, 404, 406
- olvasókanonok 262, 340
- őrkanonok 115, 326
- prépost 103, 298, 328, 405, 423
- püspök 60, 61, 63, 86, 90, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 109, 112, 115, 116, 117, 120, 124, 129, 132, 137, 140, 141, 146, 149, 171, 189, 249, 255, 256, 258, 261, 262, 264, 268, 270, 272, 274, 279, 282, 284, 286, 287, 288, 289, 291, 294, 297, 304, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 317, 318, 319, 320, 322, 326, 327, 328, 336, 338, 340, 343, 345, 346, 347, 349, 366, 368, 378, 379, 380, 381, 383, 384, 388, 389, 390, 391, 398, 402, 403, 404, 405, 406
- püspökség 101, 115, 129, 189, 261, 279, 285, 289, 290, 345, 405
- vármegye 101, 289
- Vezekény
rector 112, 382
- Vicenza
(Olaszország) 256
- (Olaszország), püspök 73, 256
- (Olaszország), püspökség 262
- Vid
Vasvári, püspök (Nyitra) 136, 191, 333, 348, 398
- Vienne
(Franciaország), dauphin 156, 160, 167, 352
- (Franciaország), zsinat (1311–1312) 48, 49, 76, 83, 85, 122, 123, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 227, 239, 245, 251, 253, 254, 274, 277, 280, 350, 400
- Villeharduin
Guillaume de 234
- Vilmos
II. (Villehardouin), akháj fejedelem 224

de Judicis. Lásd Guillaume de la Jugie
Druget, szepesi ispán 86
Hamer, apát (Pannonhalma) 136, 139,
182, 192, 333, 340, 348, 397

Vince

Csák, érsek (Kalocsa) 49, 69, 131, 140,
179, 187, 205, 253, 254, 288, 289,
296, 314, 342, 349, 350, 395, 414, 420

Visegrád 239, 308, 345, 357

bencés apát 218

egyház 101, 264, 286, 318, 320

királytalálkozó (1335) 11

Viterbo 223

Vrána

(Horvátország), Vrana 208

W

Waldstein

Siegfried von, apát (Rein) 219

Wales 223

William

Bateman, lincolni dékán 113

Wittelsbach-ház 20, 154, 160, 163, 164, 169,
170, 171

Wolkmar

kanonok (Płock) 367

Worms

(Németország), Szt. András-egyház
éneklőkanonokja 120, 384

Wrocław

(Lengyelország), dékán 69, 108, 303

(Lengyelország), dékánság 138, 421

(Lengyelország), egyházmegye 65, 94,
96, 108, 109, 176, 271, 322

(Lengyelország), herceg 165, 423

(Lengyelország), kanonok 108, 263, 303,
421, 423

(Lengyelország), káptalan 421

(Lengyelország), püspök 60, 69, 94, 110,
120, 272, 303, 417, 421, 422

(Lengyelország), püspökség 69

(Lengyelország), Szt. Kereszt-egyház
109, 271, 383

(Lengyelország), Szt. Mária-monstor
282, 418

(Lengyelország), Szt. Vince premontrei
monostor 94, 109, 271, 383

Würzburg

(Németország), egyház 177

(Németország), püspök 170

Wysel

kápolna 257

Z

Zágráb

(Horvátország) 41, 57, 212

(Horvátország), apát 94, 116, 384

(Horvátország), egyházmegye 46, 83,
115, 116, 118, 140, 141, 204, 205,
254, 292, 309, 345, 358, 400

(Horvátország), éneklőkanonok 316,
391

(Horvátország), főesperes 281

(Horvátország), kanonok 132, 140, 253,
266, 281, 333, 358

(Horvátország), káptalan 299, 309, 329,
346, 379

(Horvátország), prépost 48, 49, 68, 130,
193, 204, 293, 294, 329, 346, 388, 411

(Horvátország), prépostság 130

(Horvátország), püspök 42, 48, 49, 68,
97, 114, 115, 125, 132, 136, 137, 140,
141, 149, 156, 178, 179, 191, 193,
203, 205, 212, 225, 253, 255, 256,
263, 275, 285, 291, 292, 293, 295,
299, 307, 308, 309, 314, 319, 330,
337, 349, 356, 384, 388, 389, 394,
396, 397, 420

(Horvátország), püspökség 42, 136, 156,
176, 190, 205

Zala

bencés apát 216

főesperes 340, 423

Zalavár

bencés apátság 93

Zára. Lásd Zadar

Zadar (Horvátország) 48, 52, 57, 63, 293,
352, 368, 409

Zadar (Horvátország), apát 180

Zadar (Horvátország), domonkosok 63

Zadar (Horvátország), érsek 56, 237,
238, 254, 307, 323, 330, 388, 391, 409

Zadar (Horvátország), érsekség 70, 238

Zadar (Horvátország), ferences szerzetes
331, 371

Zedlica

apát 318, 389

Zengg

Senj (Horvátország) 57, 158, 238, 411

Zirc

apát 93

ciszterci apát 94, 101, 102, 103, 104,
105, 109, 115, 124, 132, 255, 258,
272, 284, 290, 294, 297, 298, 309,
315, 319, 322, 326, 349, 378, 379,
380, 383, 390, 402, 403, 404, 406, 423**Zlaudus**(Zaladus), Ják nb., püspök (Veszprém)
105**Zobor**

(Szlovákia), apát 216, 218

Zólyom

főesperes 276, 305

ispán 49, 50, 53, 156, 179, 199, 233, 275,
356**Zuccha**de Pergulo, szolgáló, követ és küldönc
350, 374**Zs****Zsidód**

Szent György-egyház 104

Szent Tamás-egyház 105

Zsidód (Zidoud)

Veszprémi e.m. 102, 294, 402

ZsigmondLuxemburg, magyar, német, cseh király,
német-római császár 19

